

Άγιος Νεκτάριος Αιγίνης

Τό γνῶθι σαυτόν

Περιεχόμενα

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ. Περί τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας. 7

ΜΕΡΟΣ Α΄. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Περί τῆς Θείας πίστεως στὸν Χριστό.	15
2. Περί τῆς πίστεως στὸν Χριστό ὡς Θείου δώρου.	15
3. Περί τοῦ συνδέσμου τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσεως καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἡ πίστις προηγεῖται τῆς γνώσεως.	16
4. Περί τῆς ἀσφάλειας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τῆς πληροφορίας ποὺ ἀντλοῦν ἀπὸ αὐτὴ οἱ πιστοὶ γιὰ ὅσα δὲν γίνονται ἀντιληπτά μέσω τῶν αἰσθήσεων.	18
5. Περί τῆς ἀναγκαιότητος τῶν ἔργων δηλαδὴ περὶ τῆς ζωντανῆς πίστεως.	19
6. Γιὰ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθινῆς πίστεως.	20
7. Περί τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς πίστεως.	21
8. Περί τῆς δύναμης καὶ ἐνέργειας τῆς πίστεως στὸν Χριστό.	22

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΕΛΠΙΔΟΣ

1. Ἡ εἰκόνα τῆς ἐλπίδας.	23
2. Ἡ εἰκόνα ἐκείνου ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεὸ.	25
3. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀπελπισίας.	27
4. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀπόγνωσης.	28
5. Περί προσευχῆς.	30
α. Γιὰ τὸ ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι συνομιλία μὲ τὸν Θεὸ.	30
β. Ἀπὸ τὸν λόγο Ἀντιόχου Μοναχοῦ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀββᾶ Σάββα.	32
6. Περί ὑπομονῆς.	32
7. Περί τοῦ πλοῦτου τοῦ θεοσεβοῦς.	33
8. Περί τῶν καλῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς θλίψεις.	34

Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

1. Περί Θείου ἔρωτα.	35
2. Περί Θείας ἀγάπης.	37
3. Περί ἀγάπης Θεοῦ, ὅτι εἶναι Θεῖο ἰδίωμα καὶ ὅτι ἀπ’ αὐτὴν πηγάζουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ.	38
4. Ἐξομολόγησι πιστοῦ.	41
5. Περί δεισιδαιμονίας καὶ δεισιδαίμονα.	42
6. Περί ἐλλάμψεως.	43

ΜΕΡΟΣ Β΄. ΗΘΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

1. Ὅτι ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι ἔμφυτος, ὅτι ὁδηγεῖ στὴν τελειότητα καὶ ὅτι εἶναι τὸ μέγιστο ἀγαθὸ.	45
2. Περί τοῦ ἠθικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ ἠθικοῦ ὄν.	45
3. Περί τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ σὰν φύσει ἠθικὸ ὄν εἶναι καὶ φύσει ἠθικὸ ὄν.	48
4. Περί τοῦ κατὰ Χριστὸν ἠθικοῦ βίου.	50
5. Περί τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος πλάσθηκε δυνάμει ἠθικὰ ἐλεύθερο ὄν καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ ἀποβεῖ καὶ ἐνεργῶς ἠθικὰ ἐλεύθερος.	51
6. Περί τοῦ καταλογισμοῦ τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἠθικὰ ἐλεύθερης ὑπαρξης.	53
7. Περί τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.	54
8. Περί τῆς ἀληθινῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ περὶ τῆς ἐπιφανειακῆς ἢ ψευδοῦς ἐλευθερίας.	54

9. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἠθικὰ ἐλεύθερου καὶ τοῦ ἠθικὰ δούλου.	58
α. Ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἠθικὰ ἐλεύθερου.	58
β. Ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἠθικὰ δούλου.	59
10. Περὶ τῆς ἠθικῆς διαπλαστικῆς δύνάμης τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.	61
11. Περὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας ποὺ ἀναπτύσσεται μὲ τὴν ταύτιση τοῦ προσωπικοῦ θελήματος, μὲ τὸ Θεῖο θέλημα.	62
12. Σχετικὰ μὲ τὸ ἀπαραβίαστο τοῦ αὐτεξουσίου.	63
13. Περὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο μπορούμε νὰ παραμείνουμε ἠθικὰ ἐλεύθεροι.	67
14. Πῶς ἀκολουθοῦμε τὸν Σωτῆρα Χριστὸ.	68
15. Χαρακτῆρας καὶ ἐπαγγελία τοῦ Χριστιανισμοῦ.	71
16. Περὶ ἀμαρτίας.	73
17. Ποιὸς ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀμαρτάνουμε.	76
18. Γιὰ τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ πλάσθηκε κατ’ εἰκόνα Θεοῦ, πλάσθηκε ἀγαθὸς καὶ ἀπὸ τὴ φύση του ποθεῖ τὸ ἀγαθὸ.	77
19. Γιὰ τὸ ὅτι ἡ πλάνη ὀφείλεται σὲ ἀμέλεια.	78
20. Περὶ μετανοίας.	80
21. Περὶ ὑποταγῆς στοὺς νόμους.	80
22. Περὶ πειθαρχίας.	81
23. Περὶ παρακοῆς.	82
24. Περὶ συνείδησης.	82
25. Περὶ τῆς συνείδησης τῆς ψυχῆς.	83
26. Περὶ τῆς συνείδησης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀθετεῖ τὸν ἠθικὸ νόμο.	84
27. Περὶ πονηρῆς συνείδησης.	85
28. Περὶ πωρώσεως τῆς καρδιάς.	85

ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1. Περὶ δικαιοσύνης.	88
2. Ἡ εἰκόνα τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου.	89
3. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀδικίας.	90
4. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀδίκου.	91
5. Χαρακτῆρας τοῦ ἀδίκου (κατὰ τὴ Σοφία Σολομῶντος, κεφ. β΄).	92
6. Περὶ πλεονεξίας καὶ εἰκόνας τοῦ πλεονέκτη.	93
7. Περὶ κλοπῆς καὶ ἀρπαγῆς καὶ περὶ κλέφτη καὶ ἄρπαγα.	94

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

1. Περὶ ἀληθείας.	95
2. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου.	96
3. Περὶ ψεύδους.	97
4. Ἡ εἰκόνα τοῦ ψεύτη ἀνθρώπου.	97
5. Περὶ διαβολῆς.	98
6. Περὶ δολίου ἀνθρώπου.	99
7. Περὶ κατάκρισης.	99
8. Περὶ λοιδορίας.	100
9. Περὶ καταλαλιᾶς καὶ καταλάλου.	100
10. Περὶ συκοφαντίας καὶ συκοφάντη.	101

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ

1. Περὶ σοφίας.	101
----------------------	-----

2. Ἡ εἰκόνα τῆς φρόνησης.	102
3. Ἡ εἰκόνα τοῦ φρόνιμου.	103
4. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἄφρονα.	103
5. Περὶ μετριοφροσύνης.	105
6. Περὶ ταπεινοφροσύνης.	105
7.α. Περὶ νηφαλιότητος.	107
7.β. Περὶ μεγαλοπρέπειας καὶ εἰκόνας μεγαλοπρεποῦς.	107
8. Περὶ οἴησης καὶ οἰηματία.	108
9. Περὶ τύφου καὶ τετυφωμένου.	108
10. Περὶ ὑπερηφάνειας καὶ ὑπερήφανου.	109
11. Περὶ ὑψηλοφροσύνης καὶ ὑψηλόφρονα.	110
12. Περὶ ἀλαζονείας.	110
13. Περὶ κενοδοξίας.	111
14. Περὶ ἰσχυρογνωμοσύνης.	111
15. Περὶ μεγαλορρημοσύνης καὶ μεγαλορρήμονα.	112
16. Περὶ αἰσχρολογίας καὶ αἰσχρολόγου.	112
17. Γιὰ τὴν περιαιτολογία.	113
18. Περὶ πονηρίας.	113
19. Περὶ Χριστιανικῆς ἀπλότητος.	114

ΣΤ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΘΥΜΙΚΟΥ, ΔΗΛΑΔΗ ΤΟΥ ΒΟΥΛΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΥ

Α΄. ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΗΤΙΚΟΥ

1. Περὶ τῆς Χριστιανικῆς εὐγένειας, δηλαδὴ τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς τελειότητος.	115
2. Ἡ εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς.	116
3. Περὶ ἀνδρείας.	117
4. Ἡ εἰκόνα τῆς ἠθικῆς ἀνδρείας.	117
5. Περὶ ἠθικῆς ἀνανδρίας.	118
6. Περὶ θάρρους καὶ θράσους.	119
7. Περὶ δειλίας.	119
8. Περὶ εὐτολμίας, τολμηρίας καὶ ἀτολμίας.	120
9. Περὶ ἀκακίας.	120
10. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἄκακου.	121
11. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.	121
12. Ἡ εἰκόνα τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου.	122
13. Περὶ θυμοῦ.	123
14. Ἡ εἰκόνα τοῦ θυμώδους, εὐέξαπτου καὶ ὀργίλου ἀνθρώπου.	125
15. Περὶ αὐταπάρνησης.	125
16. Περὶ ἀκεραιότητος.	126
17. Περὶ ἀγαθῆς δόξας.	127
18. Περὶ φιλοδοξίας καὶ φιλόδοξου.	128
19. Περὶ κενοδοξίας καὶ κενόδοξου.	129
20. Περὶ πάθους καὶ ἐμπαθοῦς.	130
21. Περὶ καρτερίας.	130
22. Περὶ ἀνυπομονησίας.	130
23. Περὶ ἔχθρας καὶ ἐχθροῦ.	131
24. Περὶ φθόνου.	131
25. Ἡ εἰκόνα τοῦ φθονεροῦ.	132
26. Περὶ μίσους.	133
27. α. Ὁ χαρακτήρας αὐτοῦ ποὺ μισεῖ.	133
27. β. Περὶ ἀμνησικακίας καὶ ἀμνησικάκου.	134
28. Περὶ μνησικακίας.	135
29. Ἡ εἰκόνα τοῦ μνησικάκου.	135

30. Περί ἐκδίκησης.	135
31. Περί ὕβρεως καὶ ὕβριστη.	136
32. Περί ἔριδας καὶ ἐριστῆ.	136
33. Περί ζήλου ἀγαθοῦ.	137
34. Περί τοῦ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆ.	137
35. Χαρακτήρας τοῦ μὴ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆ.	138
36. Περί κακοῦ ζήλου καὶ τοῦ χαρακτήρα αὐτοῦ ποὺ ἔχει κακὸ ζῆλο.	138

Β΄. ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΥ

1. Περί τῆς ἐν Κυρίῳ χαρᾶς.	139
2. Περί τῆς χαρᾶς ὡς καρποῦ τοῦ Παναγίου Πνεύματος.	140
3. Περί ἀρετῆς.	141
4. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀρετῆς τοῦ Χριστιανοῦ.	142
5. Ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστιανοῦ ποὺ τελειώθηκε στὴν ἀρετῆ.	143
6. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐνάρετου.	145
7. Περί φιλίας.	146
8. Ἡ εἰκόνα τοῦ φίλου.	147
9. Περί ἀνελικρινοῦς φίλου.	148
10. Περί φίλου δόλιου, μοχθηροῦ καὶ διεστραμμένου.	148
11. Περί κολακείας.	149
Χαρακτήρας τοῦ κόλακα.	149
12. Περί ἔρωτα.	150
13. Περί ἐλέους.	151
14. Περί ἐλεημοσύνης.	151
15. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐλεήμονα.	153
16. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνελεήμονα.	154
17. Περί βασκανίας καὶ βασκάνου.	155
18. Περί εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας.	156
19. Περί ἀγνωμοσύνης καὶ ἀχαριστίας.	157
20. Περί ἐπιείκειας καὶ ἐπιεικοῦς.	158
21. Περί εὐσπλαχνίας.	158
22. Περί εἰρηνοποιοῦ.	160
23. Περί εἰρήνης τοῦ Θεοῦ.	160
24. Περί μακροθυμίας.	162
25. Περί πραότητος.	163
26. Περί ἀνεξικακίας.	163
27. Περί φιλαργυρίας.	164
28. Ἡ εἰκόνα τοῦ φιλάργυρου.	164
29. Περί αὐτάρκειας.	166
30. Περί ἀκτημοσύνης καὶ ἀκτῆμονα.	167
31. Περί φιλαυτίας.	167
32. Περί μεμψιμοιρίας.	168
Περί μεμψίμοιρου.	168
33. Περί χαιρεκακίας.	169
34. Περί σεμνοπρέπειας.	169
35. Περί τῆς ψευδοσεμνοπρέπειας.	170
Ἡ εἰκόνα τοῦ ψευδοσεμνοπρεποῦς.	170
36. Περί ὑποκρισίας.	170
37. Περί ἀνθρωπαρέσκειας.	171

Ζ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΥ

1. Περί ἐγκρατείας.	172
--------------------------	-----

2. Περί σωφροσύνης.	174
3. Περί προσοχής.	175
4. Περί άπροσεξίας.	176
5. Περί άπράγμονος ήσυχίας.	176
6. Περί πνευματικής άσκησης.	177
7. Περί άμέλειας.	178
8. Περί έπιμέλειας.	179
9. Περί τοϋ κατά Θεόν πολιτεύεσθαι.	180
10. Περί μοναχικής πολιτείας.	181
11. Περί νηστείας.	182
12. Περί άγιοσύνης.	184
13. Περί μέθης πνευματικής.	185
14. Περί μέθης.	185
15. Περί συνήθειας άγαθής και συνήθειας κακής.	187
16. Περί έμπαθοϋς και παράλογης έπιθυμίας.	188
17. Περί άκρασίας.	189
18. Περί άσωτίας.	190
19. Περί άκολασίας και άκόλαστου.	190
20. Περί σιωπής.	190
21. Περί άργολογίας.	192
22. Περί γλωσσαλγίας.	192
23. Περί άδολεσχίας και άδόλεσχου.	192
24. Περί εύτράπελου.	193
25. Περί γελώτων.	193
26. Περί τρυφής και τρυφηλοϋ.	194
27. Περί τρυφής πνευματικής.	194

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΣΕ ΜΟΡΦΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ, ΠΡΟΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ ΜΟΝΑΧΗΝ

Περί παρθενίας.	195
Προτροπές πρὸς παρθένον.	200

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Περί τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας

Ἡ βαθιά γνώση τοῦ ἑαυτοῦ, εἶναι πρωταρχική ὑποχρέωση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ὄν ἠθικῶς λογικό, πλασμένο μέ ἐλευθερία καί Θρησκευτικότητα, πλάσμα ἀληθινά ὑψηλῆς περιωπῆς, ἔχει προοριστεῖ νά γίνει ὁμοιος μέ τόν Θεό - ἀφοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργήθηκε- κοινωνός καί συμμετοχος τῆς Θείας ἀγαθότητας καί μακαριότητος. Ἀλλά γιά νά γίνει αὐτό, δηλαδή Θεῖο ὁμοίωμα, ἀγαθός καί μακάριος καί γιά νά ἐπικοινωνεῖ μέ τόν Θεό, ὀφείλει πάνω ἀπ' ὅλα νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του. Δίχως τήν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του, πλανιέται μέσα στίς ἴδιες του τίς σκέψεις, κυριολεκτικά αἰχμαλωτίζεται ἀπό ποικίλα πάθη, τυραννιέται ἀπό ὀρμητικές ἐπιθυμίες, καταγίνεται μέ πολλά καί μάταια, διανύει ζωή ὄχι ὀμαλή, ἀλλά ἄτακτη καί πολυπράγμονη, σφάλλει σέ ὅλα. Παραπαίει στόν δρόμο τῆς ζωῆς του κλονιζόμενος σέ κάθε του βῆμα, σκοντάφτει, πέφτει καί συντριβεται. Ὁ ἴδιος ποτίζει τόν ἑαυτό του κάθε μέρα μέ θλίψη καί πίκρα, γεμίζει τήν καρδιά του μέ ὀδύνη καί γενικά ζεῖ βίο ἀβίωτο.

Ὅποιος ἀγνοεῖ τόν ἑαυτό του, ἀγνοεῖ καί τόν Θεό. Αὐτός δέ πού ἀγνοεῖ τόν Θεό, ἀγνοεῖ ὀλότελα τήν ἀλήθεια καί τή φύση τῶν πραγμάτων. Τοῦτος εἶναι καί ὁ λόγος πού βαδίζει τόν δρόμο τῆς ζωῆς του, σάν τόν ὀδοιπόρο πού χάθηκε στήν ἐρημο. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πού δέν γνωρίζει τόν ἑαυτό του, εἶναι ἀλαζόνας, κορδώνεται, συμπεριφέρεται ἄσχημα καί ἀσεβεῖ ἀπέναντι στόν Θεό. Περηφανεύεται πώς εἶναι τάχα κάτι μεγάλο, ἐνῶ εἶναι μηδαμινός καί ὑψώνει τόν ἑαυτό του, ἐνῶ εἶναι ὁ τελευταῖος ὄλων. Προβάλλεται μέσα στήν ἄγνοια του καί ὅταν μιλάει, ἀποκαλύπτεται ἡ ἀνοησία του. Ὅποιος δέν γνωρίζει τόν ἑαυτό του, πάντοτε ἀμαρτάνει πρός τόν Θεό καί ἔτσι ἀπομακρύνεται περισσότερο ἀπ' Αὐτόν, διότι δέν γνωρίζει τή φύση τῶν πραγμάτων καί πῶς σ' ἀλήθεια ἔχουν αὐτά καθεαυτά. Εἶναι ἀνήμπορος νά τα ἐκτιμήσει καί νά διακρίνει τά εὐτελεῖ ἀπό τά πολῦτιμα, τά ἄξια ἀπ' αὐτά πού δέν ἔχουν ἄξια καί τά τίμια ἀπό ἐκεῖνα πού στεροῦνται τιμῆς. Ἔτσι, φθείρεται, ἐκδαπανᾶται στά μάταια καί μηδαμινά, ἐνῶ δέν νοιάζεται γιά τά αἰώνια καί τιμιότατα, ὄντας πραγματικά ἀδιάφορος γι' αὐτά.

Στόν ἄνθρωπο ἔχει ἐμφυτευθεῖ ἡ δυνατότητα νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του, ἀφοῦ γεννήθηκε σάν ζωντανή ὑπαρξη μέ νοῦ καί ικανή νά διακρίνει τό καλό ἀπό τό κακό, ἔχοντας ἐλεύθερη βούληση, ἀλλά καί τή δυνατότητα γιά γνώση. Ὁ Θεός δημιουργώντας τόν ἄνθρωπο, τόν ἔπλασε κατ' εἰκόνα Του, γιά νά μπορέσει νά Τόν ἀναζητήσει, νά τόν προσεγγίσει, νά Τόν γνωρίσει καί νά Τόν ἀγαπήσει. Αὐτές οἱ ἠθικές δυνάμεις δοσμένες πλουσιοπάροχα ἀπό τόν Θεό, ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου καί βαθιά μέσα του αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά τίς ἀκολουθεῖ, ἀφοῦ τίς ἀναγνωρίζει σάν ἕναν ἠθικό νόμο. Ὡστόσο γιά νά γνωρίσει ὁ ἄνθρωπος τόν Θεό, ὀφείλει προηγουμένως νά γνωρίσει καλά τόν ἑαυτό του, γιατί

αυτός που δεν γνωρίζει καλά τον εαυτό του, ούτε τον Θεό μπορεί να γνωρίσει. Κατ' αυτό τον τρόπο αυτός που δεν γνωρίζει τον Θεό, ούτε Τόν αγαπάει, ούτε Τόν λατρεύει, ούτε Τόν ποθει μέσα από την καρδιά του, ούτε Τόν επίζητᾷ, ούτε βεβαίως ἔρχεται κοντά Του.

Αλλά για να μπορέσει να καταλάβει τον εαυτό του, είναι ανάγκη να θελήσει προηγουμένως να αναλάβει την ἔρευνα αὐτοῦ, θέτοντας ὑπό μελέτη ἀκριβῶς τὸν ἴδιο του τὸν εαυτό. Δίχως θέληση κανένα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ καὶ θὰ βασιλεύει τελεία ἄγνοια σὲ ὅλα. Οἱ ἠθικὲς δυνάμεις, δίχως τὴ θέληση, μένουν ἀνενεργές καὶ δὲν μποροῦν νὰ φέρουν σὲ ἐπίγνωση αὐτὸν πού τις κατέχει.

Ἡ θέληση ἐνεργοποιεῖ τις ἠθικὲς δυνάμεις καὶ ἔτσι τις ἀναδεικνύει. Στὸν ἄνθρωπο, ἡ δύναμη τῆς θέλησης ὑπερνικᾷ τὰ ἐμπόδια καὶ κατορθώνει τὰ πάντα, ἐφόσον ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ λογικὴ σκέψη καὶ τὸ αὐτεξούσιο, τὸ θέλω γίνεται μπορῶ, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ συστηματικὰ καὶ ἐλεύθερα.

Ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὴ Θεία Ἀγαθότητα σὲ μιά τέτοια ὑψηλὴ θέση, ὀφείλει νὰ ἔχει τὴ θέληση νὰ γνωρίσει τὸν εαυτό του καὶ τὸν Θεό, νὰ κατανοήσῃ τὴ φύση τῶν ὄντων, ὅπως εἶναι καθ'αυτὰ καὶ ἔτσι νὰ γίνῃ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ.

Αὐτοὶ πού ἔχουν ἐπίγνωση τοῦ εαυτοῦ τους, ἐπαινοῦνται ὡς σοφοὶ σὲς Παροιμίες. Ὁ συγγραφέας τους, ὁ Σολομών, λέει: «Οἱ ἐαυτῶν ἐπιγνώμονες σοφοί» καὶ συμβουλεύει: «Γνῶθι σαυτὸν καὶ περιπάτει ἐν ὁδοῖς καρδίας σου ἄμωμος».

Τὴν ἀνάγκη νὰ γνωρίσουμε τοὺς εαυτοὺς μας, τὴ δίδαξε τόσο ἡ Θρησκεία ὅσο καὶ ἡ φιλοσοφία.

Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ὄρισε σάν ἀρχὴ κάθε ἀρετῆς, τὸ «γνῶθι σαυτὸν».

Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἐπίσης, καθόρισε τὸ «γνῶθι σαυτὸν» ὡς ἐξῆς: «τοῦτο, ἐπιστήμης ἀληθοῦς, τὸ πρῶτιστον καὶ ἄριστον».

Εἶναι φανερό λοιπόν, ὅτι ἡ βαθιὰ γνώση τοῦ εαυτοῦ, εἶναι ὄντως ἡ ἀρχὴ κάθε ἀρετῆς. Ἄν λοιπόν τὸ «γνῶθι σαυτὸν» ἐπιβάλλεται σ' ἐμᾶς, ἀπὸ τὸν νοῦ ὡς Θεῖος Νόμος, χαραγμένος στὴ διάνοια μας, ὀφείλουμε νὰ σεβόμαστε αὐτὸν τὸ νόμο καὶ ἔχουμε καθῆκον νὰ τὸν τηροῦμε, ἀφοῦ εἴμαστε ὄντα λογικὰ καὶ ἠθικῶς ἐλεύθερα.

Αὐτός πού γνωρίζει τὸν εαυτό του, καταλαβαίνει καλὰ τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν εαυτό του, πρὸς τὸν πλησίον του, πρὸς τὸν Θεό, κατανοεῖ ὅτι ἡ εὐσέβεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σύνεση, πρέπει νὰ γίνουν σ' αὐτὸν τὰ μόνον ἀγαπητὰ

καί ἐπιθυμητά ἀγαθά. Καί σέ αὐτά νά δοκιμάζει, σάν σέ λυδία λίθο¹, ὅλες τις ἠθικὲς καὶ Θρησκευτικὲς του πράξεις.

Ὁ Ξενοφῶν λέει γι' αὐτούς: «Αὐτοὶ ποὺ γνωρίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τους, πράττουν τὰ κατάλληλα γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ διακρίνουν ποιὰ μποροῦν νά πράξουν καὶ ποιὰ ὄχι. Ἀπ' αὐτά δέ ποὺ μέ ἐπίγνωση πράττουν, κρατοῦν ὅσα ἔχουν ἀνάγκη καὶ καλῶς κάνουν. Σέ ὅσα ὅμως δέν μποροῦν νά ἐπιβλέψουν τὴν ὀρθότητα ἀπέχουν, παραμένοντας ἔτσι ἀναμάρτητοι καὶ ἀποφεύγοντας νά συμπεριφερθοῦν ἄπρεπα».

Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς συμβουλεύει λέγοντας: «Ἄν θέλεις νά γνωρίσεις τὸν Θεό, φρόντισε πρὶν νά γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου».

Ὁ δέ Μέγας Βασίλειος ἀποφαίνεται: «Ἡ ἀκριβὴς κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ σου, σέ χειραγωγεῖ πρὸς τὴν κατανόηση τοῦ Θεοῦ».

Ἀλλὰ γι' αὐτούς ποὺ ἀγνοοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους, ὁ Θεῖος Χρυσόστομος μᾶς λέει: «Τό νά ἀγνοεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτό του, εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴν παραφροσύνη καὶ τὴ σύγχυση, διότι τό μὲν ἓνα εἶναι ἀρρώστια ἀπὸ ἀνάγκη, τό δέ ἄλλο ἀπὸ διεφθαρμένη θέληση».

Σέ αὐτὸν ποὺ γνώρισε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔχει ἀξιωθεῖ νά γνωρίσει καὶ τὸν Θεό, ἡ εὐσέβεια ἔχει ἀναδειχθεῖ σὲ ἀρχὴ κατανόησης τῶν πραγμάτων.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέει ὅτι: «Ἀρχὴ ἀρίστη πάντων μὲν Θεὸς, ἀρετῶν δὲ εὐσέβεια».

Τὰ ἴδια περίπου λέει καὶ ὁ Θεῖος Παῦλος: «Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστίν, ἐπαγγελίας ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης» (Α' Τιμ, δ' 8).

Τό οὐσιαστικὸ νόημα τοῦ δικαίου -ὡς τοῦ ὄντως ἀγαθό- ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὸν Θεό, σέ αὐτὸν ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του. Ἡ δέ ἐξάσκηση τῆς δικαιοσύνης γίνεται ὁδηγὸς του στό ἀγαθό. Διότι ἀρχὴ τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ εἶναι τό νά πράττει κανεὶς δίκαια καὶ νά ὑπηρετεῖ τὴν ἀλήθεια.

Στὸν ἄνθρωπο ποὺ γνωρίζει σέ βάθος τὸν ἑαυτό του, ἡ ἀλήθεια ἐμφανίζεται σάν Θεῖο ἰδίωμα. Ἀκολούθως ἔλκεται ἀπ' αὐτὴν ἡ ὁποία τὸν ὁδηγεῖ, στὴν κατὰ τό δυνατόν, τελειότητα καὶ τὸν ἐξομοιώνει μέ τὸν Θεό.

Σέ αὐτὸν ποὺ ἔχει τό «γνῶθι σαυτόν», ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀποκαλύπτεται μέ τὸν ἀληθινὸ της χαρακτήρα καὶ τὸν ἀναδεικνύει ἀληθινὸ ἐπιστήμονα, τοῦ διδάσκει δέ τὰ Θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, καθὼς καὶ τὰ αἷτια τους, ἀνυψώνοντας τὸν ἔτσι πρὸς τὸν

¹ Σκληρὴ πέτρα - «ἴασπις λίθος» - στὴν ὁποία δοκιμάζεται ἡ ποιότητα τῶν πολύτιμων λίθων. Λέγεται ἐπίσης καὶ βασανίτης (Σ.τ.Μ.).

Θεό.

Ἡ ἐπιστήμη χωρὶς ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ, ἀποπλανᾷ τὸν ἐρευνητὴ τῶν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν καὶ τὸν ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτές.

Ἀλλὰ ἡ ἄγνοια τῆς ἀληθινῆς φύσης τῶν πραγμάτων καὶ τῶν Θεϊκῶν καὶ τῶν ἀνθρώπινων, συνεπάγεται μύρια δεινά. Πράγματι ἡ ἄγνοια γίνεται αἰτία πολλῶν κακῶν στοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ λοιπὸν παραπλανημένη ἀπὸ τὴ φιλαυτία, αὐτοῦ τοῦ χωρὶς ἔλεος ἄσπονδου ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδιαίτερα τῶν νέων -πού εὐκόλα καὶ χάριν τῆς ἀπειρίας τους ἐξαπατῶνται- ἐπιφέρει ἀθεράπευτα κακά.

Ἡ φιλαυτία γεννᾷ τὴν ἔπαρση, τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴν ἀλαζονεία, ἐκ τῶν ὁποίων γεννιέται ἡ διάθεση νὰ θέλει κανεὶς νὰ αὐτενεργεῖ.

Ἐπίσης γεννιέται ὁ ἐγωισμὸς καὶ τὸ προσωπικὸ συμφέρον, τὸ ὁποῖο ἐξάπτει τὰ συγγενικά, δηλαδή σύντροφα ψυχικὰ πάθη, ἀπομακρύνει τίς ὠφέλιμες γνῶμες καὶ ὑποκινεῖ τὸν ἄνθρωπο, τίς μὲν δικές του κακίες νὰ τίς μικραίνει ἀπὸ ἀνόητη φιλαυτία ἢ καὶ νὰ τίς καλύπτει ἐπιμελῶς, τίς ἀρετές ὅμως πού ἀδυνατεῖ νὰ προσεγγίσει, νὰ τίς διεκδικεῖ ὡς δίκες του χωρὶς νὰ τίς ἔχει κατακτήσει, νὰ τίς ἐπιδεικνύει μὲ φιλαρέσκεια καὶ φέρνοντας στό στόμα του τὰ σεμνά ὀνόματα τῶν ἀρετῶν νὰ καυχιέται γι' αὐτές.

Πρόκειται γιὰ μεγάλο κακό καὶ φοβερό σκόπελο στὸν ὁποῖο προσαράζει ἡ πελαγοδρομοῦσα νεολαία καὶ ἔτσι ναυαγεῖ.

Γι' αὐτὴ τὴν ἀπάτη, πού τὴ γεννᾷ ἡ φιλαυτία καὶ ὁ ἐγωισμὸς, ὁ Πλάτων μᾶς λέει: «Τὸ νὰ ἐξαπατᾷς τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ μόνος σου εἶναι ὄτι χειρότερο. Πῶς νὰ μὴν εἶναι μεγάλο τὸ κακό, ἀφοῦ αὐτός πού ἐξαπατᾷ δέν εἶναι ἀπέναντί σου ἀλλὰ μέσα σου;».

Εἶναι δυσχερὴς ἡ ἄμυνα σ' αὐτὸ τὸν πονηρὸ πόλεμο, στὸν ὁποῖο ἡ φιλαυτία ἐπιτίθεται μὲ χαϊδέματα καὶ κολακεῖες, ἀφοῦ αὐτός πού σέ ἐξαπατᾷ κάθεται πάντοτε τόσο κοντά σου καὶ ἀφοῦ αὐτός πού χαϊδεύει καὶ αὐτός πού χαϊδεύεται, εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο. Πόσων κακῶν δέν γίνεται αἰτία αὐτός πού ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του, ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας, τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς ἀλαζονείας; Πόσες φορές, ἐνῶ σφάλλει στὴν ἐκτίμηση διάφορων καταστάσεων, δέν ὑπερηφανεύεται ὅτι δῆθεν τίς ἐκτίμησε μὲ ἀκρίβεια, κρίνοντας τες ὅμως ἀπὸ ἐσφαλμένη θέση; Πόσες φορές νομίζοντας ὅτι φιλοσοφεῖ δίνει τὴν ἐντύπωση ἀμαθοῦς, τίς δέ ἀνοησίες του τίς θεωρεῖ σοφὰ λόγια; Πόσες φορές δέν σπαταλᾷ καὶ χρόνον καὶ χρήματα γιὰ πράγματα πού δέν ἀξίζουν, ἐνῶ τσιγγουνεύεται γιὰ ὅσα ἀξίζουν; Πόσες θλίψεις δέν τὸν ποτίζουν σάν καθημερινὸ ποτό, χωρὶς ἔλεος, οἱ ἀδιάλλακτοι καὶ ἄσπονδοι ἐχθροὶ του, δηλαδή ἡ ἄγνοια, ἡ ἀβουλία καὶ ἡ ἀπερισκεψία; Πόσες

φορές ή φιλαυτία, παρακινημένη από την άγνοια, δέν εξάπτει τα ψυχικά πάθη;

Πράγματι, η άγνοια είναι δεινό και αποβαίνει αίτια πολλών κακών για τους ανθρώπους. Γι' αυτό πρέπει να φροντίζουμε να απαλλαγούμε απ' αυτή, μέσω της επιμελημένης γνώσης του έαυτού μας. Έτσι σιγά-σιγά θα γίνουμε τέλειοι, θα αναδειχθούμε δέ μακάριοι και στήν παρούσα και στή μέλλουσα ζωή. Τό να γνωρίσουμε καλά τόν έαυτό μας είναι κάτι πολύ δύσκολο και απαιτεί συντονισμένη φροντίδα και πολλή επιμέλεια.

Ό Μέγας Βασίλειος λέει επ' αυτού τα εξής: «Πράγματι, φαίνεται ότι τό να γνωρίζεις τόν έαυτό σου σέ βάθος, είναι το δυσκολότερο όλων. Γιατί όπως ό όφθαλμός πού βλέπει πρός τά έξω, ό ίδιος δέν μπορεί να δει τόν έαυτό του, έτσι και ό νοϋς μας, ένώ διακρίνει τόσο καθαρά τά άμαρτήματα τών άλλων, άργει να καταλάβει τά δικά του».

Άναγνωρίζοντας τίς δυσκολίες του έργου, κατανοώντας τήν αναγκαιότητά του και ποθώντας παράλληλα τήν εύκολη περάτωση του, συντάξαμε ήθικές και Θρησκευτικές μελέτες μέ παραδείγματα και χαρακτηήρες και περιγράψαμε, όσο μπορούσαμε μέ περισσότερη ακρίβεια, τόν χαρακτηήρα κάθε άρετής και κάθε κακίας, άφοϋ προηγουμένως μελετήσαμε τήν ανθρώπινη φύση και έξερευνήσαμε τίς ήθικές δυνάμεις τής ψυχής. Στή συγκρότηση αυτής τής έργασίας άκολουθήσαμε τήν εξής μέθοδο:

Πρώτον περιγράψαμε τούς χαρακτηήρες πού ανάγονται στό Θρησκευτικό συναίσθημα και κατατάξαμε αυτές στό πρώτο μέρος μέ τόν τίτλο: «Θρησκευτικές μελέτες».

Δεύτερον περιγράψαμε τούς χαρακτηήρες πού ανάγονται στό ηθικό συναίσθημα, μέ τόν τίτλο: «Ηθικές μελέτες».

Οί Θρησκευτικές μελέτες διαιροϋνται σε τρείς τάξεις, όσες είναι και οι Θρησκευτικές άρετές: τής πίστης, τής έλπίδας και τής άγάπης.

Στή πρώτη τάξη θέσαμε τήν πίστη πρός τόν Θεό, ή όποία κατέχει και τό πρώτο κεφάλαιο. Σέ αυτό κατατάσσονται όλοι οι χαρακτηήρες τών άρετών και τών κακιών πού σχετίζονται μέ τήν πίστη στόν Θεό.

Στή δεύτερη τάξη θέσαμε τήν έλπίδα πρός τόν Θεό, ή όποία κατέχει και τό δεύτερο κεφάλαιο. Σέ αυτό κατατάσσονται όλοι οι χαρακτηήρες τών άρετών και τών κακιών, πού άφοροϋν στήν έλπίδα πρός τόν Θεό.

Τρίτη θέσαμε τήν άγάπη πρός τόν Θεό ή όποία κατέχει τό τρίτο κεφάλαιο, όπου και

κατατάσσονται ὅλοι οἱ χαρακτηῆρες τῶν ἀρετῶν καί τῶν κακιῶν πού ἀνάγονται στήν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.

Οἱ ἠθικοὶ χαρακτηῆρες διαιροῦνται σέ δύο τάξεις: τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν καί κακιῶν πού ἀναφέρονται στὸν ἠθικό νόμο καί στήν κατηγορία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν καί κακιῶν πού ἀναφέρονται στίς ψυχικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τὸ Γνωστικό, τὸ Θυμικό καί τὸ Ἐπιθυμητικό.

Ἡ πρώτη τάξη κατέχει τὸ τέταρτο κεφάλαιο. Σέ αὐτὸ περιέχονται μελέτες ἀναφερόμενες στήν ἀλήθεια. Ἀκολουθοῦν οἱ εἰκόνες καί οἱ ιδιότητες πού ἀναφέρονται στή δικαιοσύνη.

Ἡ δευτέρα τάξη κατέχει τὸ πέμπτο, ἕκτο καί ἑβδομο κεφάλαιο.

Στὸ πέμπτο κεφάλαιο καταγράφονται οἱ χαρακτηῆρες καί οἱ εἰκόνες ὅλων τῶν ἀρετῶν καί κακιῶν πού ἀνάγονται στὸ Γνωστικό.

Στὸ ἕκτο κεφάλαιο περιέχονται ὅλες οἱ ἀρετές καί οἱ κακίες τοῦ θυμικοῦ. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τὸ ὑποδιαιροῦμε σέ δύο μέρη: στὸ πρῶτο μέρος ἔχουμε τοὺς χαρακτηῆρες καί τίς εἰκόνες τῶν ἀρετῶν καί κακιῶν τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐνῶ στὸ δεύτερο μέρος τοὺς χαρακτηῆρες καί τίς εἰκόνες τῶν ἀρετῶν καί τῶν κακιῶν τοῦ Συναισθηματικοῦ.

Στὸ δὲ ἑβδομο καί τελευταῖο κεφάλαιο κατατάσσουμε τοὺς χαρακτηῆρες καί τίς εἰκόνες ὅλων τῶν ἀρετῶν καί τῶν κακιῶν πού ἀνάγονται στὸ Ἐπιθυμητικό.

Ὁ ἀριθμὸς ὅλων τῶν Ἐρησκευτικῶν καί ἠθικῶν χαρακτήρων καί εἰκόνων ἀνέρχεται σὲ διακόσιους.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο καί τοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο συντάχθηκε. Ὁ ἀναγνώστης, μελετῶντας τοὺς διάφορους Ἐρησκευτικούς καί ἠθικούς χαρακτηῆρες, μελετᾷ ταυτόχρονα καί τὸν ἑαυτό του. Τὸν ἐξετάζει μὲ ἀκρίβεια καί παρατηρεῖ, σάν σέ καθρῆπτη τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς του, ἀνακαλύπτει τὰ πάθη τῆς καί τὸν χαρακτηῆρα του, ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀσχήμια του καί ἔτσι τὰ ἀποστρέφεται, ἐνῶ παράλληλα φροντίζει γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ψυχῆς του.

Ἡ χάρις τῶν ἀρετῶν ἐλκύει τὴν καρδιά τοῦ ἀναγνώστη πρὸς αὐτὲς καί τὸ ἄφθαρτο κάλλος τους κυριεύει βαθιὰ τὴν ψυχὴ του.

Ἡ καρδιά του πληγώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη του γι' αὐτὲς καί τίς ἀκολουθεῖ μὲ λαχτάρια. Μὲ τὴ μελέτη αὐτὴ ὁ ἀναγνώστης ὁδηγούμενος καί προκόπτοντας συνεχῶς τελειοποιεῖται στήν ἀρετὴ καί καταλήγει ἀληθινὴ εἰκόνα καί ὁμοίωμα

Θεοῦ. Εὐχομαι δὲ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς μου, ὅλοι νὰ γίνουν τέτοιοι καὶ νὰ ἀξιωθοῦν τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ γίνουν καὶ κληρονόμοι τῆς αἰώνιας βασιλείας.

Ἀθήνα, Ριζάρειος Σχολή,
ἐνάτη Σεπτεμβρίου 1904

Ὁ Μητροπολίτης Πενταπόλεως Νεκτάριος

Μέρος Α΄

Θρησκευτικές Μελέτες

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Περί τῆς Θείας πίστεως στὸν Χριστό.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δίνοντας τὸν ὀρισμὸ τῆς πίστεως λέει: «ἔστι δέ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων» (Εβρ. ια΄ 1).

Ὁ δέ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς τονίζει: «Ἡ πίστις εἶναι ἓνα ἔμφυτο ἐσωτερικὸ ἀγαθὸ καὶ χωρὶς νὰ ἀναζητᾷ τὸν Θεὸ ὁμολογεῖ ὅτι Αὐτός ὑπάρχει καὶ τὸν δοξάζει ἐπειδὴ ὑπάρχει». Ὁ ἴδιος ὀρίζει τὴν πίστιν καὶ μὲ ἄλλο τρόπο: «Πίστις εἶναι ἡ σύντομη γνώσις τῶν ἀναγκαίων».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ὀρίζει τὴν πίστιν ὡς ἐξῆς: «Πίστις εἶναι ἡ μὲ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ χωρὶς ἀμφιβολία ἀποδοχὴ αὐτῶν πού ἔχουν κηρυχθεῖ καὶ ἀφοροῦν τὴν περὶ Θεοῦ ἀλήθεια».

Ὁ Χρυσόστομος μάλιστα ὀρίζει τὴν πίστιν μὲ τὰ ἀκόλουθα: «Πίστις εἶναι ἡ ἀδίστακτος καὶ πλήρης ἐλπίδα γιὰ ὅσα ὁ Θεὸς ἔχει ὑποσχεθεῖ σέ μᾶς καὶ ἡ πεποίθησις ὅτι θὰ μᾶς ἀκούσει σέ αὐτὰ πού τοῦ ζητοῦμε».

Πίστις ἀληθινή καὶ καθαρὴ εἶναι αὐτὴ πού ἔχει ἀποκαλυφθεῖ στὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστό. Κάποιος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας λέει: «Ὡς μόνη πίστις πού εἶναι ἀληθινή καὶ καθαρὴ ὀρίζουμε αὐτὴ πού ἀναφέρεται στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στό Ἅγιο Πνεῦμα, τὴ μόνη θεότητα καὶ κυριότητα, ἐκείνη πού δημιούργησε ὅλα τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα καὶ εἶναι βασιλιάς ὅλης τῆς κτίσεως καὶ τῆς ὀρατῆς καὶ τῆς ἀόρατης».

Ὁ Χρυσόστομος λέει ξανά: «Πίστις ἀπὸ Πατρός μὲν ἄρχεται, ἐπὶ Υἱόν δέ ἔρχεται εἰς δέ τὸ Πνεῦμα πληροῦται. Πίστεως ρίζα ζωσις ὁ Πατήρ κλάδος ἀμάραντος ὁ Υἱός καρπός ἀθάνατος τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον».

2. Περί τῆς πίστεως στὸν Χριστό ὡς Θεοῦ δώρου.

Ἡ πίστις εἶναι Θεῖο χάρισμα.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Δὲν εἶναι δικά σου τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἀλλὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· καὶ ἂν ἀκόμη μιλῆσις γιὰ τὴν πίστιν καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν κλήσις τοῦ Θεοῦ προῆλθε». Καὶ συνεχίζει ἀμέσως: «Οὔτε ἡ πίστις προέρχεται ἀπὸ μᾶς· ἂν δὲν ἦρθε ὁ Θεὸς σέ μᾶς, ἂν δὲν μᾶς κάλεσε, πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ πιστέψουμε;». Καὶ ἀμέσως: «Μὴ νομίζουμε ὅτι εἶναι τίποτε δικό μας. Τὸ ὅτι δὲν εἶναι δικό μας, ἀλλὰ περισσότερο τοῦ Θεοῦ, ἄκου καὶ τὸν Παῦλον πού λέει: “Καὶ αὐτὸ τὸ δῶρον (ἡ πίστις) δὲν εἶναι ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ”». Καὶ σέ ἄλλη ὀμιλία τοῦ λέει ὁ Χρυσόστομος:

«Ποιό δῶρο μοῦ ἔφερε ἐρχόμενος ὁ Χριστός; Ἦρθε καί μοῦ ἔφερε δῶρο τό αἷμα Του· ἦρθε καί μοῦ ἔφερε δῶρο τό σῶμα Του. Καί τί δῶρα πῆρε ἀπό μένα; Τήν πίστη. Καί ποιός μου ἔδωσε τή χάρη αὐτή: Πίστεψα μέν ἐγώ, ἀλλά ἐκεῖνος μοῦ χάρισε τήν πίστη». Καί στή συνέχεια, παίρνοντας ἀφορμή ἀπό τα λόγια τοῦ Παύλου: «Δέν εἶπε ὅτι ἀπό ἄλλος τοῦ ἐγίνε πιστός, ἀλλά ὅτι πίστεψε ἐπειδή ἐλεήθηκε. Γιατί δέν πρέπει νά νομίζετε ὅτι μόνο ἡ ἀποστολή, τό κήρυγμα καί ἡ διδασκαλία εἶναι δωρεές τοῦ Θεοῦ. Καί τό γεγονός ὅτι πίστεψα προῆλθε ἀπό τό ἔλεος Ἐκείνου. Γιατί δέν ἀξιῶθηκα νά πιστέψω ἐπειδή ἤμουν ἄξιος, ἀλλά μόνο διότι ἐλεήθηκα. Καί το ἔλεος δέν προέρχεται ἀπό τήν ἀξία τοῦ καθενός, ἀλλά ἀπό τή χάρη».

Τήν ἴδια γνώμη ἐκφράζει καί ὁ Θεοφύλακτος: «Καί ἡ πίστη δέν εἶναι δικό μας κατόρθωμα. Ἀλλά ἀφοῦ κληθήκατε ἀπό τόν Θεό, ὑπακούσατε καί πιστέψατε. Ὡστε καί ἡ πίστη ἐξαρχῆς δίνεται ἀπό τόν Θεό. Διότι ἄν Ἐκεῖνος δέν σᾶς καλοῦσε, οὔτε κι ἐσεῖς θά πιστεύατε». Καί ἀμέσως: «Τό ὅτι πιστέψαμε συνέβη ἐξαιτίας τῆς μεγάλης δύναμης καί ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ». Κι ἀκόμη: «Ἀρχηγός καί τελειωτής τῆς πίστεως μας εἶναι ὁ Χριστός, ἀφοῦ αὐτός ἔθεσε ἐξαρχῆς μέσα μας τήν πίστη».

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος, διακρίνοντας καί τή δική μας συμβολή στήν πίστη ὡς δώρου Θεοῦ λέει: «Τό ὅτι πιστέψαμε στήν ἀρχή εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δικῆς μας εὐγνωμοσύνης. Ὅπως καί τό ὅτι, ἐφόσον κληθήκαμε, ὑπακούσαμε. Μετά ὁμως τήν ἀπόκτηση τῆς πίστεως ἐκζητοῦμε τή βοήθεια τοῦ Πνεύματος, ὥστε αὐτή νά μένει συνεχῶς μέσα μας, ἀκλόνητη καί ἀπερίσπαστη».

3. Περί τοῦ συνδέσμου τῆς πίστεως καί τῆς γνώσης καί περί τοῦ ὅτι ἡ πίστη προηγῆται τῆς γνώσης.

Γιά τόν σύνδεσμο πίστεως καί γνώσης, νά τί λέει ὁ ἱερός Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεῦς: «Οὔτε ἡ γνώση χωρίς τήν πίστη, οὔτε ἡ πίστη δίχως τή γνώση». Καί ἀμέσως: «Πίστη εἶναι ἡ σύντομη γνώση τῶν ἀναγκαίων. Γνώση εἶναι ἡ ἰσχυρή καί βέβαιη ἀπόδειξη αὐτῶν πού παραλήφθηκαν ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου μέσω τῆς πίστεως. Ἡ γνώση αὐτή στηρίζεται ἀπό τήν πίστη, ἔτσι ὥστε νά μήν κλονίζεται καί ἀπό τήν ἐπιστήμη, ἔτσι ὥστε νά γίνεται καταληπτή».

Ὁ δέ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Μέσω τῆς πίστεως ἔρχεται ἡ γνώση. Χωρίς τήν πίστη δέν ὑπάρχει γνώση τοῦ Υἱοῦ».

Ὁ Θεοδώρητος ὑπογραμμίζει: «Ἡ γνώση, ὅταν προέρχεται ἀπό τήν πίστη συγκροτεῖ τήν ἐπιστήμη τῆς ἀλήθειας». Καί συνεχίζει: «Ἡ πίστη χρειάζεται τή γνώση ὅπως ἀκριβῶς καί ἡ γνώση χρειάζεται τήν πίστη. Διότι δέν μπορεῖ νά σταθεῖ ἡ γνώση χωρίς τήν πίστη καί τό ἀντίστροφο. Ἡ πίστη βέβαια προηγῆται τῆς γνώσης καί ἡ γνώση ἀκολουθεῖ τήν πίστη, Ἀπό αὐτή προέρχεται ἡ ὁρμή τήν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ πράξη. Εἶναι ἀνάγκη νά πιστέψεις πρῶτα καί κατόπιν νά μάθεις. Καθώς κατακτᾶς τή

γνώση καταλαμβάνεται από όρμη. Όρμώμενος δέ προχωρᾷ στήν πράξη».

Καί ὁ Κλήμης: «Μετά τήν πίστη ἡ γνώση καί ὄχι ἡ γνώση πρίν τήν πίστη».

Καί ἐκ νέου ὁ Θεοφύλακτος: «Πρῶτα ἡ πίστη καί ἔπειτα ἀπό αὐτή ἡ ἐπίγνωση».

Ἡ γνώση προηγῆται τῆς πίστεως, μόνον ὅσον ἀφορᾷ στό κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγου. Δηλαδή πρέπει νά προηγηθεῖ τό κήρυγμα, νά ἀκούσει κανεῖς τίς ἀλήθειες τοῦ Θεοῦ λόγου, νά καταλάβει μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ τή φωνή πού τόν καλεῖ καί νά πιστέψει. Διότι ἡ πίστη προέρχεται ἀπό τήν ἀκοή, ἡ δέ ἀκοή πληροφορεῖται ἀπό τον λόγο τοῦ Θεοῦ.

Γι' αὐτό καί ὁ Μακάριος ὁ Ἐρημίτης ἔλεγε: «Αὐτός πού δέν γνωρίζει τήν ἀλήθεια δέν μπορεῖ νά πιστέψει ἀληθινά, γιατί ἡ γνώση ἀπό τή φύση τῆς προηγῆται τῆς πίστεως. Ἀλλά αὐτή ἡ γνώση εἶναι πολύ διαφορετική ἀπό τή γνώση πού ἀκολουθεῖ τήν πίστη. Αὐτή προηγῆται κατά φυσική ἀνάγκη, ἐκείνη ἀκολουθεῖ σάν ἐνέργεια Θείας ἀποκάλυψης. Ἀπό τήν πρώτη γνωρίζουμε τήν ἀλήθεια τοῦ κηρύγματος, ἀπό τή δεύτερη γνωρίζουμε αὐτή τήν ἴδια τήν ἀλήθεια, δηλαδή τόν Θεό». Ἀλλά γιά τή γνώση πού μέ φυσικό τρόπο προηγῆται τῆς πίστεως καί ἄλλος Πατέρας λέει τά ἐξῆς λόγια πού ἀναφέρονται στήν πίστη τοῦ Ἀβραάμ: «Τῆς μέν πίστεως του προηγήθηκε ἡ γνώση, τή δέ γνώση ἀκολούθησε ἡ πίστη».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιά τήν πληροφορία τῶν Θεῶν λόγων, πού ἔχει τήν αἰτία τῆς στήν πίστη: «Ἡ πίστη ἄς προπορεύεται τῆς περί Θεοῦ ὁμιλίας· ἡ πίστη καί ὄχι ἡ λογική ἀπόδειξη. Ἡ πίστη πού ὑπερβαίνει τίς λογικές μεθόδους καί ἔλκει πρός συγκατάθεση τήν ψυχή».

Καί ὁ Κλήμης συμπληρώνει: «Ἡ πειθῶ προέρχεται ἀπό τή βεβαίωση πού μᾶς παρέχει ἡ πίστη».

Ὁ Μέγας Βασίλειος παρακινεῖ λέγοντας: «Δέν πρέπει νά κάνετε ἐπιλογή τῶν λόγων τοῦ Κυρίου καί νά εἶστε διστακτικοί ἀπέναντι τους, ἀλλά νά εἶστε πληροφορημένοι ἀπό τήν πίστη ὅτι κάθε λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀληθινός καί πραγματοποιήσιμος, ἀκόμα καί ὅταν ἀντιμάχεται τή φύση.

Γιά τή διδακτική δύναμη τῆς πίστεως ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Ἡ πίστη εἶναι δάσκαλος σέ ὅλα. Χωρίς αὐτή δέν θά μπορούσαμε νά πούμε τό παραμικρό».

Ὁ δέ Θεοδώρητος ἐπισημαίνει: «Ἐχουμε ἀνάγκη νοερῶν ὀφθαλμῶν γιά νά κατανοήσουμε τά νοητά. Καί ὅπως ἀκριβῶς χρειαζόμαστε τούς ὀφθαλμούς γιά νά δοῦμε τά ὄρατά, ἔτσι ἀκριβῶς χρειαζόμαστε τήν πίστη γιά νά ἀντιληφθοῦμε τά Θεῖα. Ὅπως χρειάζεται ὁ ὀφθαλμός γιά τό σῶμα, ἔτσι καί ἡ πίστη γιά τή διάνοια.

Μᾶλλον δέ ὅπως ὁ ὀφθαλμός χρειάζεται τό φῶς γιά νά φωτιστοῦν τά ὄρατά, ἔτσι ἀκριβῶς καί ὁ νοῦς ἔχει ἀνάγκη τήν πίστη, γιά νά τόν φωτίσει καί νά τοῦ δείξει τά Θεῖα καθῶς καί τή δόξα πού τά περιβάλλει».

Ὁ Θεοφύλακτος λέει σχετικά μέ τήν πίστη: «Ἀρχή καί θεμέλιο ὑπάρχει ἡ πίστη καί χωρίς αὐτή τίποτα δέν μπορεῖ νά στερεωθεῖ, ὅπως ἀκριβῶς δέν μπορεῖ κανείς νά μάθει γράμματα δίχως τά σύμβολα τῶν γραμμάτων».

Ὁ Χρυσόστομος διδάσκει γιά τίς ἀπαιτήσεις τῆς πίστεως τά ἀκόλουθα: «Ἡ πίστη ἔχει ἀνάγκη ἀπό ὑπακοή καί ὄχι ἀπό πολυπραγμοσύνη. Ὅταν ὁ Θεός διατάξει πρέπει νά πείθεσθε καί ὄχι νά ἐρευνᾶτε ἀπό περιέργεια».

4. Περί τῆς ἀσφάλειας πού προέρχεται ἀπό τήν πίστη καί τῆς πληροφορίας πού ἀντλοῦν ἀπό αὐτή οἱ πιστοί γιά ὅσα δέν γίνονται ἀντιληπτά μέσω τῶν αἰσθήσεων

Ὁ Θεοφύλακτος λέει τά ἐξῆς γιά τήν ἀσφάλεια πού προέρχεται ἀπό τήν πίστη: «Καί ἡ πίστη αὐτή καθεαυτή εἶναι φραγμός, πού δέν ἐπιτρέπει νά εἰσέλθουν στόν νοῦ ἀμαρτωλοί λογισμοί».

Ὁ Χρυσόστομος ὀνομάζει τήν πίστη ἄγκυρα τῆς χειμαζόμενης ἀνθρώπινης ψυχῆς καί γαλήνιο λιμάνι τῆς ἀνθρωπότητας. Καί τονίζει: «Εἶναι ἱερή ἄγκυρα, πού πάντοτε συγκρατεῖ σταθερή τή διάνοια αὐτοῦ πού πιστεύει». Καί στή συνέχεια: «Ἀλήθεια! Ποιά λέξη χρησιμοποίησε ὅταν εἶπε “ἐλεγχος μή βλεπομένων”! Διότι ὁ ἔλεγχος ἀναφέρεται σέ ὅσα εἶναι πολύ δύσκολο νά φανερωθοῦν. Ἡ πίστη ἐπομένως εἶναι λέει, ἡ φανέρωση τῶν ἀοράτων καί πληροφορεῖ ὅσους προσβλέπουν σ’ αὐτήν, γιά ὅσα δέν βλέπονται. Ἡ πίστη λοιπόν παρέχει τήν ἴδια πληροφορία γι’ αὐτά πού εἶναι ἀόρατα, ὅπως ἀκριβῶς θά συνέβαινε καί ἂν αὐτά ἦταν ὄρατά. Ἐπειδή τά ἐπιζόμενα θεωροῦνται συχνά καί ἀνυπόστατα ἡ πίστη προσδίδει σέ αὐτά θεμέλια, ἢ καλύτερα δέν προσδίδει μόνο ἀλλά στήν οὐσία ἀποτελεῖ θεμέλιο αὐτή ἡ ἴδια. Ὅπως καί ἡ ἀνάσταση δέν μπορεῖ νά γίνει ἀντιληπτή ὡς ἀντικειμενικό γεγονός, ἡ ἐλπίδα ὅμως τῆς πίστεως τῆς δίνει ὑπόσταση μέσα στήν ψυχή μας. Αὐτό σημαίνει “ὑπόστασις πραγμάτων ἐπιζομένων”».

Ὁ Θεοδώρητος τονίζει: «Αὐτά πού δέν βλέπονται γίνονται ὄρατά μέ τήν πίστη καί αὐτή ἡ πίστη γίνεται σέ μᾶς ὁ ὀφθαλμός σέ ὅσα ἐλπίζουμε καί φανερώνει ὡς ὑπαρκτά αὐτά πού δέν ἔχουν ἀκόμη πραγματοποιηθεῖ. Καί ἐνῶ οἱ νεκροί κείτονται μέσα στούς τάφους, ἡ πίστη ἤδη προεικονίζει τήν ἀνάσταση τους καί ἀπό τή σκόνη τῶν σωμάτων συνθέτει στή φαντασία μας τή μελλοντική ἀθανασία».

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης λέει ὅτι ὁ Θεός λογαριάζει σάν δικαιοσύνη γιά τούς ἀνθρώπους, τήν πίστη καί ὄχι τή γνώση. Γιατί ἡ μέν γνώση ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἐμπειρία καί ἀφορᾶ αὐτούς πού τήν ἀπέκτησαν. Δέν γίνεται ὅμως ἔτσι καί μέ τήν

πίστη τῶν Χριστιανῶν, γιατί αὐτή δέν ἀφορᾷ ὅσαμποροῦν νά γίνουν γνωστά, ἀλλά ἀποτελεῖ τῶν ἐπιζομένων τήν ὑπόσταση. Ἄλλωστε δέν ἐλπίζει κανείς σέ κάτι πού ἤδη κατέχει, διότι ἀφοῦ τό ἔχει δέν τό προσδοκᾷ. Αὐτό ὅμως πού ξεφεύγει ἀπό τή λογική κατανόηση μᾶς τό οἰκειοποιεῖ ἡ πίστη, μέ τή δική της ἰδιαίτερη διαβεβαίωση, ἡ ὁποία καί μᾶς ἐγγυᾶται αὐτό πού δέν φαίνεται.

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Ἡ πίστη ἀποτελεῖ τήν ἀρχή τῆς σωτηρίας. Ἡ πίστη εἶναι ὁ καθαρὸς ὀφθαλμὸς, μέ τόν ὁποῖομποροῦμε νά γνωρίσουμε τόν Θεό. Ἡ πίστη ἀντιλαμβάνεται τά ἀόρατα. Ἡ πίστη εἶναι ἀγαθή ὁδηγός, πού σέ χειραγωγεῖ πρὸς τήν κολυμβήθρα. Πίστη εἶναι ἡ διαυγέστατη ἀντανάκλαση τῶν ἀοράτων. Πίστη εἶναι ὁ ἀκριβὴς διδάσκαλος τῆς ὁμοουσίου Τριάδος».

Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος λέει: «Ἡ πίστη στὸν Κύριο μας, ἀποτελεῖ σφραγιδα καί τεῖχος πού μᾶς παρέχει ἀσφάλεια» (Μ. Ἀθανάσιος στὸν βίο τοῦ Ἀντωνίου).

Ὁ δέ Ὁριγένης σημειώνει: «Πηγὴ καί ἀρχὴ κάθε σοφίας, εἶναι τὸ να πιστέψεις στὸν Θεὸ τῶν ὄλων. Ἄλλωστε ποιά ἄλλη δύναμη ξαναπροσφέρει στήν ἀνθρώπινη φύση τήν εὐτυχία ὅπως τὸ κάνει αὐτὸ ἡ πίστη, ἢ ἡ μελέτη γι' Αὐτὸν πού βλέπει τὰ πάντα καί φωτίζει ὄχι μόνο ὅσα λέγονται καί πράττονται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ καί ὅσα βρίσκονται ἀκόμη μέσα στὸν νοῦ μας».

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας λέει: «Ἡ πίστη εἶναι ἡ θύρα καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴ ζωή. Εἶναι ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος πού οδηγεῖ ἀπὸ τὴ φθορὰ στήν ἀφθαρσία».

5. Περί τῆς ἀναγκαιότητας τῶν ἔργων δηλαδή περί τῆς ζωντανῆς πίστεως.

Σχετικὰ μέ τήν ἀναγκαιότητα τῶν ἔργων πού θά συντελέσουν στήν τελειότητα, ὁ Θεοδώρητος λέει τά ἑξῆς: «Δέν ἀρκεῖ ἡ πίστη γιὰ νὰ σωθεῖ αὐτὸς πού πιστεύει, ἀλλὰ γιὰ νὰ φτάσει στήν τελειότητα ἀπαιτοῦνται καί τὰ ἔργα».

Ὁ δέ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Ἡ πίστη εἶναι ἐκούσια συγκατάθεση τῆς ψυχῆς δέν γίνεται ὅμως ἐργάτης τοῦ ἀγαθοῦ καί τῶν δικαίων ἔργων, ἂν δέν μπεῖ ὡς θεμέλιο ἡ ἀγάπη στὸν Χριστό».

Ὁ Θεοφύλακτος λέει: «Ἡ πίστη πού ἐκδηλώνεται μέ ἀγάπη εἶναι τό πᾶν. Ὁφείλει, δηλαδή διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης νᾶ εἶναι πάντα ἐνεργὴ καί ζωντανή. Μάθε ἐπομένως ὅτι ἡ πίστη φανερώνει τά ἔργα της μέ τήν ἀγάπη καί ἔτσι ἀποδεικνύεται ζωντανή, ὅταν ὅμως δέν ἔχει ἀγάπη εἶναι ἀνεργός».

Παρόμοιο εἶναι καί τό χωρίο πού λέει ὅτι ἡ πίστη δίχως τά ἔργα εἶναι νεκρή.

Ὁ δέ ἅγιος Φώτιος λέει: «Πρέπει οἱ ἀρετές νᾶ εἶναι συνυφασμένες μέ τήν πίστη καί

οι δύο μαζί νά καταρτίζουν τόν σπουδαῖο ἄνθρωπο. Διότι μέ τήν εὐθύτητα τοῦ τρόπου ζωῆς προβάλλεται ἡ καλή διαγωγή καί ἡ εὐπρέπεια, ἡ δέ καθαρότητα τῶν πράξεων δηλώνει τῇ Θεϊκῇ προέλευση τῆς πίστεως. Ἀπό αὐτά τό καθένα ξεχωριστά καί χωρίς τό ἄλλο εἶναι εὐκόλο νᾶ παρασυρθεῖ καί νᾶ χαθεῖ, γιατί δέν ἀντέχει νᾶ καθρεφτίζεται μόνο στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων».

Καί ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος λέει: «Ἀρχή τῆς ζωῆς εἶναι ἡ πίστη, τέλος δέ ἡ ἀγάπη».

Ὅσοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἀνήκουν στόν Χριστό, δέν ἀναγνωρίζονται μόνο ἀπό αὐτά πού λένε, ἀλλά κυρίως ἀπό αὐτά πού πράττουν. Ἀπό τόν καρπό γνωρίζεται τό δέντρο.

6. Γιά τά γνωρίσματα τῆς ἀληθινῆς πίστεως.

Γνωρίσματα τῆς ἀληθινῆς πίστεως στόν Χριστό εἶναι τά ἀκόλουθα:

α. Ἡ ἀληθινή πίστη, πληροφορεῖ μυστικά αὐτόν πού πιστεύει, γιά τόν Θεῖο χαρακτήρα τῆς πίστεως του.

β. Κατευθύνει τά διαβήματά του στόν δρόμο τῆς ἀλήθειας, τόν καθοδηγεῖ μυστικά καί τόν διδάσκει νά κάνει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τό ἀγαθό, τό εὐάρεστο καί τέλειο.

γ. Ὁδηγεῖ στή μακαριότητα καί διδάσκει ὅτι μέσα στήν ἀγάπη πού αἰσθανόμαστε γιά τόν Θεό καί τόν πλησίον, μπορούμε νά βροῦμε τό πολυπόθητο ἀγαθό.

δ. Γεμίζει τόν πιστό μέ παντοτινή ἐλπίδα, πού δέν ἐλαττώνεται, εἶναι καθαρή ἀπό κάθε πάθος καί ἔχει μέσα της τήν πληρότητα τῆς εὐτυχίας.

ε. Γεμίζει τήν καρδιά τοῦ πιστοῦ μέ θερμή ἀγάπη, πού δέν φανερώνεται μέ λόγια, εἶναι ἀνέκφραστη, μυστική, ἄπειρη, ἀγνή, ἀγία ἀγάπη πού ξεχειλίζει ἀπό τήν καρδιά, κατακλύζει καί κατακυριεύει τά πάντα.

στ. Γεμίζει τήν καρδιά τοῦ πιστοῦ, μέ τούς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ χρηστότητα, ἡ ἀγαθωσύνη αὐτά εἶναι τά βραβεῖα πού τῆς δόθηκαν μέ τόν ἀγιασμό της ἀπό τό Πνεῦμα τό Ἅγιο.

ζ. Ἡ πίστη παρέχει τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τό Πνεῦμα τό Ἅγιο φωτίζει, μέ τήν ἐπιφοίτησή του, τον νοῦ τοῦ πιστοῦ καί δίνει σ' αὐτόν σοφία, σύνεση, θέληση ἀγαθή, γνώση, ἀλήθεια καί τόν ἅγιο φόβο τοῦ Θεοῦ.

η. Ἀναπλάθει τόν ἄνθρωπο πού ἔχει διαφθαρεῖ ἀπό τίς ἁμαρτίες καί τόν ἐπαναφέρει στήν πρώτη του ὁμορφιά, στό ἀρχαῖο κάλλος.

θ. Τόν αγιάζει, τόν κάνει νά εύωδιάζει καί τόν ὀδηγεῖ στήν τελειότητα.

ι. Ἄνοίγει διάπλατα τούς ὀφθαλμούς τῆς διανοίας του, γιά νά βλέπει ὅσα δέν βλέπονται, ἀποκαλύπτοντας του τά μυστήρια.

ια. Τοῦ παρέχει ἠθική δύναμη καί ἠθική ἀνδρεία, στό νά μή λιγοψυχάει στά βάσανα τῆς ζωῆς. Τοῦ δίνει ἄφθονη τήν ἰσχύ, τό θάρρος, τήν καρτερία, τή μεγαλοφροσύνη, τή μεγαλοψυχία, τήν ἐλεημοσύνη καί ὅλο τό πλῆθος τῶν Χριστιανικῶν ἀρετῶν.

ιβ. Παρέχει τή σωφροσύνη, τήν ἀγνότητα, τήν ἀκεραιότητα καί τό κάλλος τῆς παρθενίας.

ιγ. Ἀνεβάζει τόν πιστό πάνω ἀπό τούς φυσικούς νόμους καί τοῦ δίνει τή δύναμη νά νικᾷ τήν τάξη τῆς φύσης.

ιδ. Ἡ ἀληθινή πίστη στόν Χριστό, τόν καθιστᾷ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καί τόν ἐξομοιώνει μέ Αὐτόν.

7. Περί τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς πίστεως.

Ὁ ἱερός Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Θεμέλιο τῆς γνώσης εἶναι νά μήν εἶσαι διστακτικός, ἀλλά νά πιστεύεις στόν Θεό».

Ὁ δέ Θεοδώρητος λέει: «Τό κεφάλαιο τῶν ἀγαθῶν καί τό ἀληθινό θεμέλιο, εἶναι ἡ γνώση τῆς φύσης τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί ἡ πίστη καί ἡ καλή προαίρεση γύρω ἀπό αὐτή. Διότι ὅπως εἶναι ὁ ὀφθαλμός γιά τό σῶμα, εἶναι καί γιά τήν ψυχή ἡ πίστη καί ἡ γνώση τῶν Θεῶν πραγμάτων».

Ὁ δέ ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας λέει: «Τό νά γνωρίζει κανεῖς τόν ἀληθινό Θεό τόν Δημιουργό καί Κύριο τῶν ὄλων, μπορεῖ νά γίνει αἰτία κάθε ἀγαθοῦ». Ὁ ἴδιος ἅγιος Πατέρας λέει: «Γνώση εἶναι ἡ ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἂν θέλεις πράγματι νά γνωρίσεις τόν Θεό, προηγουμένως γνώρισε τόν ἑαυτό σου».

Ὁ δέ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Γνώση εἶναι ἡ ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ σου, διότι τό ὅτι ἀγνοεῖς τόν ἑαυτό σου, εἶναι πιά δυσβάστακτο ἀπό τήν ἔσχατη τρέλα καί φρενίτιδα. Τό μὲν ἓνα προκύπτει ἀπό ἀνάγκη, τό δέ ἄλλο ἀπό τή δική σου θέληση».

Πολύ σοφή γνώμη καί ἀναντίρρητη ἀλήθεια, διότι ἂν πρέπει νά εἶναι ἔργο προαίρεσης ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας, πολύ περισσότερο πρέπει νά εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ. Ἄν λοιπόν δέν θέλει κανεῖς νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του, οὔτε τον Θεό θά θέλει νά γνωρίσει. Εἶναι ἀληθινά χειρότερο ἀπό τήν ἔσχατη τρέλα καί παράνοια τό νά μή θέλεις νά γνωρίσεις τόν Θεό.

Ὁ Θεός συνέδεσε τή γνώση τῶν ἀνθρώπων γιά τόν ἴδιο, μέ τήν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ τους, μέ σκοπό νά τούς ὀδηγήσει στήν τελειότητα, ἐλκύοντας τους πρός Αὐτόν. Αὐτός πού ἀγνοεῖ τόν ἑαυτό του, οὔτε τόν Θεό θά καταφέρει νά γνωρίσει. Ὁ Θεός ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό του, σέ ὅσους ἔχουν καθαρή καρδιά καί τό ζητοῦν ἔντονα καί μέ πίστη. Ὁ ἄνθρωπος πού δέν ἀναζητᾷ νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του, ἀγνοεῖ τήν ἠθική του κατάσταση. Καί αὐτός πού τήν ἀγνοεῖ, δέν καταλαβαίνει ὅτι ἀσθενεῖ ἠθικά καί ὅτι ἡ ψυχή του πάσχει φοβερά καί ὅτι τήν καλύπτει τό σκοτάδι. Ποιά ὅμως κοινωνία μπορεῖ νά ὑπάρξει μεταξύ τοῦ φωτός καί τοῦ σκότους; Ὁ Χριστιανός πού γνωρίζει τόν ἑαυτό του, καθαρίζει τήν ψυχή του ἀπό καθετί βρώμικο καί ἀναδεικνύει τήν καρδιά του νά ὀψοῖ ἅγιο, ὥστε νά γίνει κατοικητήριον τοῦ Παμβασιλέα Θεοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ὑποσχέθηκε, ἔρχεται καί κατοικεῖ μέσα σ' αὐτήν, τή συντροφεύει καί «μονήν παρ' αὐτή ποιεῖ». Οἱ μωρές παρθένες ἀποκλείστηκαν ἀπό τόν νυμφῶνα τοῦ Κυρίου, γιατί στεροῦνταν ἀπό αὐτό τό φῶς τῆς γνώσης, γι' αὐτό καί ὁ Κύριος δέν τίς ἀναγνώρισε.

8. Περί τῆς δύναμης καί ἐνέργειας τῆς πίστεως στόν Χριστό.

Πίστη! Θεῖο δῶρο, καρπός τῆς Θείας ἀποκάλυψης, γνώση τῶν μυστηρίων, οὐράνια σοφία, δάσκαλος τῶν Θείων ἀληθειῶν, σκάλα οὐρανοῦ καί γῆς, σύνδεσμος Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ἀποδείξη τῆς φιλίας καί τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, φανέρωση τῆς μετάδοσης τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν. Μέ ποιὰ λόγια νά ἐκφράσω τή δύναμή σου; Ἡ δύναμή σου σάν Θεῖο δῶρο εἶναι ἀληθινά Θεία. Ἡ δέ ἐνέργεια σου ἀπειρη, ἴση πρός τή Θεία θέληση, καθότι ἐνεργεῖ μέ τή Θεία δύναμη ὅσα ὁ νοῦς εἶναι ἀδύνατο νά κατανοήσει. Ἐσύ φωτίζεις σάν φῶς αὐτούς πού ἔχει θολώσει καί σκοτισθεῖ ὁ νοῦς τους. Ἐσύ καθοδηγεῖς ὅσους ζητοῦν τήν ἀλήθεια στίς Γραφές καί γίνεσαι ἀσφαλῆς ὀδηγός στή γνώση. Ἐσύ θερμαίνεις βαθιά μέ Θεῖο ἔρωτα τίς καρδιές καί ἀνάβεις σ' αὐτές τή Θεία ἀγάπη. Ἐσύ γεννᾷς τήν ἀληθινή ἐλπίδα ἀφοῦ μέ μυστικό τρόπο ἀναζητᾷς καί φανερώνεις τῶν ἐλπιζομένων τήν ὑπόσταση. Ἐσύ περιβάλλεις μέ πορφύρα υἱοῦ βασιλιά ὅσους φωτίσθηκαν ἀπό σένα. Ἐσύ δωρίζεις σ' αὐτούς τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐσύ σκεπάζεις τους πιστούς μέ πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα σύνεσης, πνεῦμα γνώσης καί ἀληθείας, πνεῦμα θέλησης καί δύναμης, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Ἐσύ δίνεις ἄφθονους τους καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐσύ γεμίζεις τήν καρδιά του Πιστοῦ μέ ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα, ἀγαθοσύνη, πραότητα καί ἐγκράτεια. Ἡ δύναμή σου διαπλάθει τόν ἄνθρωπο πού ἔχει διαφθορεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία, τόν ἐπαναφέρει στό ἀρχαῖο κάλλος καί τόν ἀναδεικνύει εἰκόνα Θεοῦ. Ἡ ἐνέργεια σου ἐπειδή κινεῖται ἀπό τή Θεία δύναμη, πείθει τόν νοῦ νά σέ ἀκολουθεῖ καί πληροφορεῖ τήν καρδιά γιά τήν ἀλήθεια ὅσων ὁ Θεός ἀποκαλύπτει. Το Θεῖο Σου φῶς διαχέεται στόν πιστό καί διαφωτίζει τόν νοῦ του γιά νά κατανοήσει τίς Γραφές. Ἐσύ ἀνοίγεις διάπλατα τους ὀφθαλμούς τῆς διάνοιας κι Ἐσύ ἀγγίζεις τίς χορδές τῆς καρδιάς γιά νά λατρέψουν τόν Θεό καί νά Τον ὑμνοῦν ἀκατάπαυστα. Ἐσύ διδάσκεις τήν πειθαρχία στόν Θεό.

Ἐσύ διδάσκεις την κατανόηση στά νοήματα των ἀγίων προφητῶν. Ἐσύ φωτίζεις την κατανόηση των λόγων των ἀγίων Ἀποστόλων. Ἐσύ ἐπαγγέλλεσαι την τέλεια ἠθική. Ἐσύ βάζεις τον ἀγαθό λογισμό στόν πιστό. Ἐσύ ἀποκαλύπτεις τη Θεία σου δύναμη καί ἐνέργεια ἀλλά καί τον Θεῖο σου χαρακτήρα, ἀκόμη καί στούς ἄπιστους. Ἐσύ προσέλευσες τα ἔθνη στή σωτηρία. Ἐσύ κατέκτησες ὅλον τον κόσμον. Ἐσύ ξεγύμνωσες τίς συναγωγές των ἐθνῶν. Ἐσύ κατατρόπωσες την ἀπιστία. Ἐσύ ἔστησες το τρόπαιο του Τιμίου Σταυροῦ στό μέσον της γῆς. Σέ σένα ὑποτάχθηκαν βασιλιάδες. Σέ σένα προσέτρεξαν ἄρχοντες καί ποιμένες των λαῶν. Ἐσύ ἀπέδειξες ὅτι οἱ φιλόσοφοι εἶναι ἄσοφοι. Ἐσύ τους ταπεινούς ἀνέδειξες σοφούς καί ἰκανότατους ρήτορες. Ἐσύ κηρύχθηκες στόν κόσμον καί τον κόσμον διαφώτισες. Ἐσύ, ἀφοῦ κατέκτησες τα ἔθνη τα ἀγίασες. Ἐσύ τον ἀρχαῖο κόσμον τον γερασμένο ἀπό την ἁμαρτία, τον ἀνέδειξες μέ τη Θεία σου δύναμη. Ἐσύ κατάργησες τους σκληρούς νόμους. Ἐσύ ἀναστήλωσες τη δικαιοσύνη. Ἐσύ καταδίκασες τους πολέμους. Ἐσύ την εἰρήνη στόν κόσμον στερέωσες. Ἐσύ καλλιέργησες την ἰσότητα καί χάρισες την ἀληθινή ἐλευθερία. Ἐσύ κατάργησες τη δύναμη του Διαβόλου. Ἐσύ ἐγκατέστησες τη βασιλεία των Οὐρανῶν πάνω στή γῆ. Ἐσύ ἀπομάκρυνες την πικρή λύπη ἀπό τον κόσμον. Ἐσύ δώρισες στόν κόσμον την ἀνεκλάλητη καί ἄφατη χαρά. Ἐσένα λοιπόν τιμοῦμε ἐπάξια. Ἐσένα περιθάλλουμε στίς καρδιές μας καί ἔχοντας ἐσένα παίρνουμε θάρρος καί ἐλπίζουμε νά τύχουμε της βασιλείας του Θεοῦ καί των αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἀμήν.

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΕΛΠΙΔΟΣ

1. Ἡ εἰκόνα τῆς ἐλπίδας.

Ἐλπίδα, ἄκουσμα χαρμόσυνο πλήρες εὐφροσύνης γεμᾶτο κάθε λογῆς ἀγαθὰ Ἀληθινά πόσο θαυμαστή εἶναι ἡ δύναμη σου. Πόσο θαυματοποιός ἡ ἐνέργεια σου. Εἶσαι ἀληθινὰ ὠραία σάν κόρη τοῦ οὐρανοῦ. Ποιός μπορεῖ νά περιγράψει τὰ κάλλη σου; Νά ἱστορήσει τίς εὐεργεσίες σου. Ἡ δύναμη σου εἶναι ὁ στῦλος πού ὑποβαστάζει τίς θλιμμένες ψυχές, ἡ δὲ ἐνέργεια σου φέρει τή δύναμη τῆς βασιλείας τῶν ἀγαθῶν. Εἶσαι ἀναφαίρετο δῶρο τοῦ Θεοῦ, διότι πλάσθηκες μαζί μέ τήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νά τὸν ἐνισχύσεις στίς δοκιμασίες τῆς ζωῆς του καί τὸν ἀναδεικνύεις ἀνώτερο τῶν περιστάσεων καί ἀνίκητο ἀγωνιστὴ. Δόθηκες ὡς ἐπιβράβευση στόν ἄνθρωπο γιὰ τὴ νίκη του στόν καλὸν ἀγῶνα καί γιὰ νά στολίζεις τὸ κεφάλι του μέ ἀμάραντα στεφάνια. Δόθηκες σ' αὐτὸν ἔμφυτη γιὰ νά τὸν ὀδηγήσεις στήν τελειότητα, γιὰ νά τὸν ἀνυψώσεις πρὸς τὸν Θεό, νά τὸν βγάλεις ἀπὸ τὸ χάος στό ὁποῖο θὰ ἔπεφτε δίχως ἐσένα. Τοῦ δόθηκες ὀδηγὸς καί κυβερνήτης γιὰ νά διευθύνεις τὴν πορεία του στό πολυκύμαντο πέλαγος τῆς ζωῆς του, τὸ ὁποῖο πολλὰ φορές καλύπτεται ἀπὸ ζοφερὸ σκοτάδι καί ταραζεται ἀπὸ παντὸς εἶδους ἀνέμους καί ἀλλεπάλληλα κύματα πού ἀπειλοῦν νά καταποντίσουν τὸν θαλασσοπόρο ἀλλὰ καί τὸ κλυδωνιζόμενον σκάφος.

᾿Ω! Τί πιό ώραῖο ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα; Τί πιό λαμπρὸ ἀπ’ αὐτή; Ἡ ἀγιότερο ἢ πολυτιμότερο ἢ μεγαλύτερο ἢ ἀγαθότερο; Ἀλήθεια κανένα!

Νὰ ἓνας ἀσθενὴς στὸ στρῶμα τοῦ κρεβατιοῦ του, ἀνίατα ἄρρωστος, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀπ’ ὅλους ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ, μένει μόνη ἡ ἐλπίδα στὸ προσκέφαλο του καὶ συνεχῶς κάθεται δίπλα του, τὸν παρηγορεῖ, τὸν ἐνισχύει, τὸν ἀνακουφίζει ἀπὸ τὰ βάσανα. Ἡ ἐλπίδα τονώνει τὶς δειλὲς καρδιὲς καὶ τὶς ἀναδεικνύει ἰσχυρὲς καὶ ἀνδρεῖες νιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς συμφορὲς.

Ἡ ἐλπίδα στὸν Θεὸ δίνει ζωὴ σ’ αὐτὸν ποὺ ἤδη ἔχει ἀποκάμει ἀπὸ τὴν κούραση καὶ μὲ νέες δυνάμεις, ἀναζωογονεῖ τὰ καταπονημένα νεῦρα του. Ἡ ἐλπίδα στὸν Θεὸ ἀπομακρύνει τὴ μαύρη καὶ φρικτὴ ἀπελπισία καὶ ἀποσπᾷ τὸ Θεῖο ἔλεος καὶ τὴ σωτηρία. Ἡ ἐλπίδα στὸν Θεὸ λυτρώνει αὐτοὺς ποὺ ἔπесαν στὴν ἁμαρτία, ἀνορθώνει τοὺς πληγωμένους. Αὐτὴ λύνει τὰ δεσμὰ τῶν αἰχμαλωτισμένων. Ἡ ἐλπίδα καταυγάζει σὰν τὴ ροδαυγὴ στὸ ἠθικὸ στερέωμα καὶ φωτίζει τὶς σκοτεινιασμένες ἀπὸ τὴ μαυρίλα ἡμέρες τῆς θλιμμένης ψυχῆς καὶ καρδιᾶς, ρίχνει βάλσαμο παρηγοριᾶς στὰ τραύματα τῆς καρδιᾶς ποὺ πενθεῖ. Αὐτὴ φροντίζει γιὰ τὰ ὄρφανὰ καὶ προνοεῖ γιὰ τὶς χῆρες. Ἡ ἐλπίδα τῆς ἀνταπόδοσης εἶναι αὐτὴ ποὺ στηρίζει τὸν ἀδικημένο καὶ ἀνακουφίζει τὸν καταπιεσμένο. Ἡ ἐλπίδα ἐνισχύει τοὺς γέροντες ὥστε νὰ σηκώνουν χωρὶς γογγυσμὸ τὸ βάρος τῶν γηρατειῶν. Αὐτὴ ἐνθαρρύνει τὶς ἐγκαταλειμμένες παρθένες νὰ ζήσουν μὲ σωφροσύνη καὶ τοὺς νέους γιὰ νὰ ἀναδειχθοῦν ἀγαθοὶ ἄνδρες. Αὐτὴ σφουγγίζει τὰ ἄφθονα δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια αὐτῶν ποὺ δυστυχοῦν. Ἡ ἐλπίδα στὴν αἰώνια ζωὴ, καθιστᾷ ἀνώδυνο τὸν θάνατο ἐκείνου ποὺ βαδίζει πρὸς αὐτόν. Αὐτὴ καὶ τὸν ἀπογοητευμένο ποὺ καταρρέει παρηγορεῖ καὶ τὸν ἀνδρείως μαχόμενο ἐνισχύει καὶ αὐτὸν ποὺ ἔχει καταδικαστεῖ σὲ θάνατο καταπραΰνει καὶ ἐκείνον ποὺ ζεῖ σὲ ἐλεεινὴ κατάσταση στηρίζει καὶ τὸν ἀγωνιζόμενο γιὰ τὴν ἀρετὴ, τὴν ἀλήθεια, τὸ δίκαιο, τὸ καλὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ, τὸν καθιστᾷ ἀνυποχώρητο καὶ ἀνίκητο.

Ἡ ἐλπίδα εἶναι πρόοδος, ἀνάπτυξη καὶ ἐξέλιξη. Ἄν ἀπόσύρεις τὴν ἐλπίδα ἀπὸ τὸν κόσμο, ὁ κόσμος θὰ ἀφανιστεῖ. Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἡ ἀρχικὴ δημιουργικὴ δύναμη ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἐλπίδα καθοδηγεῖ τὸν σοφὸ καὶ ἐπιστήμονα στὶς ἔρευνες του καὶ τοῦ δίνει δύναμη νὰ ἀντέχει χίλιους κόπους καὶ ἀγῶνες. Ἡ ἐλπίδα ἐπιβιβάζει τοὺς ναυτικούς πάνω σὲ ξύλινη σχεδία γιὰ νὰ πλεύσουν στὴ σκοτεινιασμένη θάλασσα. Ἡ ἐλπίδα παρακινεῖ τοὺς πάντες, στὶς κάθε εἴδους ἐνέργειές τους. Ἡ ἐλπίδα τρέφει καὶ ζωογονεῖ. Αὐτὴ ἀναγεννᾷ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει διαφθαρεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὸν ἀναδεικνύει ἀληθινὰ ἐνάρετο καὶ χρήσιμο ἄνθρωπο.

Μεγάλο πράγματι καὶ Θεῖο δῶρο ἡ ἐλπίδα διότι αὐτὴ καὶ μόνο ἐνδυναμώνει τὰ πάντα, τὰ καλλωπίζει, τὰ τελειοποιεῖ, τὰ ἐξασφαλίζει καὶ τὰ προάγει.

Ἄς ρωτήσουμε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ αὐτὴ μὲ ἓνα στόμα θὰ μᾶς ἀπαντήσει ὅτι ἡ

ἐλπίδα στὸν Θεό, ποὺ ὑπόσχεται τὴν αἰωνιότητα ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα, ἀφοῦ τὴν ὁδήγησε μὲ ἀσφάλεια κατὰ τὸν μακραίωνο ἀγῶνα τῆς ζωῆς της. Οἱ ἥρωες, οἱ μάρτυρες τῆς πίστεως, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὠφελίμου, τοῦ δίκαιου καὶ ἐν γένει ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες ποὺ εὐεργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ πρόσφεραν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς θυσία στὸν βωμὸ τῆς ἀρετῆς, ὁδηγήθηκαν σὰν ἀπὸ μυσταγωγὸ καὶ ἀρχιερέα ἀπὸ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν ζῶντα Θεὸ τὸν αἰώνιο, ποὺ χαρίζει τὴν αἰώνια ζωὴ σὲ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται σὲ κοινωνία μαζί Του.

Μακάριος ἀληθινὰ αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν ἐλπίδα: «Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἀσφαλῆς ἄγκυρα, τὸ θεμέλιο τῆς ζωῆς μας, αὐτὴ ποὺ ὁδηγεῖ τὰ βήματα μας στὸν δρόμο γιὰ τὸν οὐρανό, εἶναι ἡ σωτηρία τῶν χαμένων ψυχῶν. Μεγάλη δύναμη ἡ ἐλπίδα στὸν Κύριο. Εἶναι φρούριο ἀπόρθητο, τεῖχος ποὺ δὲν πέφτει, συμμαχία ἀκαταγώνιστη, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλο φοβερό, ἀνίκητη δύναμη, λιμάνι γαλήνιο καὶ αὐτὴ ποὺ στὰ ἀδιέξοδα βρίσκει διέξοδο». Καὶ ἄλλοῦ: «Ἡ ἐλπίδα στὸν Θεὸ εἶναι ἀκλόνητος πύργος, δὲν ἐπαγγέλλεται μόνο τὴν ἀπάλυνση τῶν βασάνων, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅταν βρῖσκεται μέσα σ' αὐτὰ παραδίδεται στὴν ἀπογοήτευση».

Ἦ Θεία ἐλπίδα! Μεγάλος ἄς εἶναι ὁ ὕμνος σὲ σένα καὶ μεγάλη ἡ δύναμη σου.

2. Ἡ εἰκόνα ἐκείνου ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεό.

Πόσο ωραία, πόσο εὐχάριστη, πόσο χαριτωμένη εἶναι ἡ εἰκόνα ἐκείνου ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεὸ ποὺ σώζει, στὸν Θεὸ τῶν οἰκτιρμῶν, τὸν Θεὸ τοῦ ἐλέους, τὸν ἀγαθὸ καὶ φιλόανθρωπο Θεό.

Ἀληθινὰ μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεό. Ὁ Θεὸς εἶναι πάντα βοηθὸς του καὶ δὲν φοβᾶται ὅτι κακὸ κι ἂν τοῦ προξενήσει ἄνθρωπος. Ἐλπίζει στὸν Κύριο καὶ πράττει τὰ ἀγαθὰ. Κάθε του ἐλπίδα τὴν ἔχει ἐναποθέσει σ' Αὐτόν καὶ σ' Αὐτόν ἐξομολογεῖται μὲ ὅλη του τὴν καρδιά. Εἶναι τὸ καύχημά του, εἶναι ὁ Θεὸς του καὶ τὸν ἐπικαλεῖται μέρα καὶ νύχτα. Τὸ στόμα του ὠραῖο ἀναπέμπει αἴνους στὸν Θεό, τὰ χεῖλη του πιὸ γλυκὰ ἀπὸ μέλι καὶ κερὶ σὰν ἀνοίγουν γιὰ νὰ ψάλλουν στὸν Θεό, ἡ δὲ γλῶσσα του γεμάτη χάρη κινεῖται πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ. Ἡ καρδιά του εἶναι ἔτοιμη νὰ τὸν ἐπικαλεσθεῖ, ἡ διάνοια του ἔτοιμη νὰ ἀνυψωθεῖ πρὸς Αὐτόν, ἡ ψυχὴ του εἶναι προσηλωμένη στὸν Θεὸ καὶ «ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου ἀντελάβετο αὐτοῦ». «Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ». Ζητᾶ καὶ λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεὸ, αὐτὸ ποὺ ζητᾶ ἡ καρδιά του. Ζητᾶ καὶ βρίσκει ὅσα ποθεῖ. Κρούει καὶ τοῦ ἀνοίγονται οἱ θύρες τοῦ ἐλέους.

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο ἐπαναπαύεται σὲ ἡσυχά νερά. Ὁ δὲ Κύριος τοῦ δίνει

πλούσια τὰ ἐλέη του. Ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου κατευθύνει τὴν πορεία του καὶ δάκτυλος Κυρίου τὸν καθοδηγεῖ στοὺς δρόμους του.

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο δὲν ἀστοχεῖ. Ἡ ἐλπίδα του δὲν πεθαίνει ποτέ. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ προσδοκία του, ἡ ἀκρότατη ἐπιθυμία τῆς καρδιάς του. Πρὸς Αὐτὸν στενάζει ἡ καρδιά του ὅλη τὴν ἡμέρα: «Κύριε μὴν ἀργήσεις, σήκω, κάνε γρήγορα, ἔλα καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου κάθε ἀνάγκη, ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴ μου. Θὰ σὲ δοξολογήσω μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά Κύριε. Σὲ Σένα θὰ ἀπευθύνεται κάθε λόγος πού θὰ βγαίνει ἀπ' τὸ στόμα μου».

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο, εὐλογεῖ τὸν Ὑψιστο, τὸν λυτρωτὴ του καὶ ἀγιάζει «τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ». Ἐλπίζει καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του κραυγάζει πρὸς τὸν Θεό: «Κύριε πότε ἦξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου;».

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸν Ὑψιστο, γιὰ νὰ εἰσέλθει στὸ ἁγιαστήριον Του, γιὰ νὰ δεῖ καὶ νὰ χαρεῖ τὰ θαυμάσια Του καὶ ὁ Κύριος θὰ ἀκούσει τὴ φωνὴ τῆς δέησης του.

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο ἀπολαμβάνει ἄκρα εἰρήνη, γαλήνη ἐπικρατεῖ στὴν καρδιά του καὶ στὴν ψυχὴ του βασιλεύει πλήρης ἀταραξία. Ὅταν ἔχει βοηθὸ του τὸν Θεὸ ἀπὸ τί νὰ φοβηθεῖ; Ἀπὸ τί νὰ δειλιάσει; Ἄν ξεσηκωθεῖ ἐναντίον του πόλεμος, δὲν πτοεῖται γιατί ἐλπίζει στὸν Κύριο. Ἄν τὸν καταδιώξουν πονηροὶ δὲν φοβᾶται, γιατί ξέρεи ὅτι ὅλα εἶναι ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ Κυρίου. Δὲν ἐλπίζει στὸ τόξο του, οὔτε στὴ φαρέτρα του, οὔτε ἐξαρτᾶ τὴ σωτηρία του ἀπὸ τὴ ρομφαία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Θεὸ του, ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν γλυτώσει ἀπὸ τὰ χέρια αὐτῶν ποὺ τὸν πολεμοῦν, ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀπὸ τὴν καταιγίδα. Εἶναι πεπεισμένος γιὰ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου καὶ «ἐπὶ τὸν βραχίονα τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ καὶ ὁ Κύριος σώσει αὐτόν».

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο βαδίζει ἡρεμὸς στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς του καὶ διανύει τὸν δρόμο αὐτὸ δίχως τὸ ἄγχος τῶν μεριμνῶν. Ἐργάζεται ἀκατάπαυστα τὸ ἀγαθὸ, τὸ εὐάρεστο καὶ τέλειο, τὰ δὲ ἔργα του, τὰ εὐλογεῖ ὁ Θεός. Σπέρνει εὐλογημένα καὶ λαμβάνει πλούσιους τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του. Ἐχει θάρρος στὸν Κύριο καὶ δὲν παρεκτρέπεται ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τὸν κυκλώνουν. Στὶς δοκιμασίαις τῆς ζωῆς δὲν παραιτεῖται, ἀλλὰ ἐλπίζει, διότι ἐκεῖ ποὺ τὰ πράγματα φαίνονται ἀδύνατα, ὁ Θεὸς φανερώνει τὴ διέξοδο. Μέσω τῆς πίστεως προσδοκᾷ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς δικαιοσύνης.

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο δὲν ἐλπίζει σὲ χρήματα, οὔτε στὸ μέγεθος τῆς δύναμής του, ἀλλὰ ἐπαναπαύεται στὴ βοήθεια πού θὰ τοῦ παράσχει ὁ Θεός.

Αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο εἶναι γεμᾶτος πίστη καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, ζεῖ

έχοντας θάρρος στήν ἀγαθή του συνείδηση, ἐμφανίζεται μέ τήν παρρησία γιοῦ ἀπέναντι στόν οὐράνιο Πατέρα του καί Τόν ἐπικαλεῖται γιά νά ἔλθει ἡ βασιλεία Του στή γῆ καί τὸ θέλημα Του νά πραγματοποιήσεται στή γῆ ὅπως καί στόν οὐρανό.

Αὐτὸς πού ἐλπίζει στόν Κύριο, εἶναι ἀφοσιωμένος ὀλοκληρωτικά σ' Ἐκεῖνον καί ὑψώνει τήν καρδιά του στόν ἀγαθὸ καί ἀθάνατο Θεό. Ζητᾷ ἀπ' Αὐτὸν τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ καί τήν ἀθανασία στή βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καί ὁ Θεὸς τὸν εἰσακούει.

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού ἐλπίζει στόν Κύριο!

3. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀπελπισίας.

Ἀπελπισία! Φρικτὸ ἄκουσμα, πλήρες καταστροφῆς καί παντὸς εἶδους κακῶν. Ποιὸς μπορεῖ νά ἀριθμήσει, ὅλα τὰ δεινὰ πού τήν ἀκολουθοῦν; Ποιὸς μπορεῖ νά εἰκονίσει τὸν χαρακτήρα της; Εἶναι μαύρη σὰν κόρη τοῦ Ἄδη καί ἀποτρόπαιη σὰν ἐρινύα. πατέρας της εἶναι ὁ Τάρταρος. Ἀνέβηκε ἀπὸ τὴν σπηλιὴ τοῦ Ἄδη πάνω στή γῆ, γιά νά βυθίσει τὸν κόσμον στόν ζοφερὸ Τάρταρο. Γεννήθηκε γιά νά καταστρέψει τήν ὕπαρξη τῶν ἀνθρώπων καί νά τοὺς ἐξαφανίσει ἀπὸ προσώπου γῆς. Ὅπου ἀντηγήσει τ' ὄνομα της, ἐκεῖ ἡ φθορὰ καί ἡ καταστροφή ἐγκαθιδρύουν τὸ κράτος τους. Ἡ ἐρήμωση καί ὁ ἀφανισμὸς ἀκολουθοῦν στὰ ἴχνη της. Δαίμονας ἐκδικητικὸς, διευθύνει τὴν πορεία της καί φρίκη καί τρόμος συνοδεύει τὴν ἐμφάνισή της. Ἀπελπισία, τὸ ὄνομά σου ἐκφράζει ἄρνηση τῶν πάντων, ἄρνηση τῆς ἐλπίδας, ἄρνηση τοῦ οὐρανοῦ, ἄρνηση τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἄρνηση σου, ἐκφράζει τὴν ἀσέβειά σου, πρὸς τὸν Θεό. Ἀρνεῖσαι τὴν πρόνοια καί τὴν παντοδυναμία Του καί ἀθετεῖς τὴν ὕπαρξη τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ, τοῦ λυτρωτῆ αὐτῶν πού κινδυνεύουν. Ὅπου εἰσέλθεις διώχνεις ἀπ' ἐκεῖ τὴν ἐλπίδα πάνω στήν ὁποία θεμελιώθηκε ὁ κόσμος. Τὸ ἔργο σου εἶναι ἡ καταστροφή, ἡ δὲ ἀποστολή σου ὁ ἀφανισμὸς. Ἐσὺ ἀποκαρδιώνεις καί τὸν φύσει θαρραλέο καί ἐκφοβίζεις τὸν φύσει γενναῖο. Τὸν ἀνδρεῖο φανερώνεις ὡς δειλό, τὸν τολμηρὸ καθιστᾷς ἄτολμο, ἀποθαρρύνεις τοὺς θαρραλέους ἀγωνιστὲς καί καταβάλλεις τοὺς γενναίους μαχητὲς πού ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδας, συνθλίβεις αὐτοὺς πού ἀγωνίζονται, πού ἀθλοῦνται ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καί τῆς ἀλήθειας, αὐτοὺς πού μοχθοῦν γιά τὸ δίκαιο, τὸ καλὸ, τὸ ἀγαθὸ καί τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης, τοὺς κάνεις δραπέτες καί ριψάσπιδες καί τοὺς παραδίδεις ὅλους αἰχμάλωτους στοὺς ἐχθρούς.

Βγῆκες μέσα ἀπὸ τὸν Τάρταρο, διότι φθόνησες τὴν εὐτυχία καί τὴ μακαριότητα τοῦ ἀνθρώπου καί ἔβαλες στόχο τὴ γῆ γιά νά ἀνακόψεις τὴν πορεία του πρὸς τὴν πρόοδο. Νὰ τὸν κάνεις νά ὀπισθοδρομήσει ἐνῶ τρέχει στὸ στάδιο τοῦ ἀγῶνα του, νά ἀνακόψεις τὴν ἐργασία του ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας καί τῆς τελειότητας. Ἦρθες γιά νά δεσμεύσεις τὴν διανοητικὴ καί σωματικὴ του δυνάμεις, καθὼς καί τὴν ἐνέργειες του καί νά φέρεις ἔτσι τὴν ἐξάλειψη καί τὸν ἀφανισμὸ του, ἦλθες γιά ν' ἀπλώσεις

δυστυχία, θλίψεις και στενοχώριες στις ανθρώπινες κοινωνίες και να ποτίσεις με ζωηρά δάκρυα την άνθισμένη γη. Κι αυτό γιατί απέχθανεσαι την εύδαιμονία των ανθρώπων και καταπολεμάς τη χαρά τους.

Αυτόν που έχει ήδη γεράσει και βαδίζει προς το τέρμα της ζωής του, το όνομά σου και μόνο τον βαραίνει με σκοτεινές σκέψεις. Τον νέο που ήδη βρίσκεται σε πλήρη ζωή και δύναμη που βαδίζει στη σταδιοδρομία του, τον αποθαρρύνεις και τον καταβάλλεις, τις παρθένες που αγωνίζονται για τιμιότητα και αρετή, τις ρίχνεις σε απελπισία και τις παραδίδεις στην άκολασία. Και εν γένει έσύ τους καταβάλλεις και τους καταστρέφεις όλους. Βάζεις την ιδέα του θανάτου σ' αυτούς που δεν πάσχουν και στους δυστυχισμένους όπλίζεις το χέρι κατά της ίδιας τους της ζωής. Όδηγεῖς τη νεότητα στη διαφθορά και καταβάλλεις το σθένος των καρδιών. Παραπλανᾷς και πείθεις αυτόν που βρίσκεται σε στενοχώρια να παραβεί τους Θεούς και ανθρώπινους νόμους και να καταλήξει ένοχος έγκλήματος. Συμβουλεύεις ότι κακό και διαπράττεις όλα τὰ έγκλήματα. Η έμφάνιση σου συνοδεύεται από πυκνό και μαύρο σκοτάδι που καλύπτει τὰ πάντα με μαύρα σύννεφα. Εκεί που βρίσκεσαι δεν είσχωρεῖ πουθενά έστω και άμυδρή άκτίνα φωτός. Η παρουσία σου έξεγείρει τρικυμίες στις καρδιές των ανθρώπων και σηκώνει παφλάζοντα και άφρίζοντα κύματα, τὰ όποια κατακλύζουν και καταποντίζουν το ταλαντευόμενο σκάφος μαζί με όλο του το πλήρωμα. Άπ' αυτό το ναυάγιο κανείς δεν μπορεί να σωθεῖ, το βάθος της άβύσσου γίνεται ο αιώνιος τάφος των ναυαγών.

Άποδεικνύεται δειλός ο άνθρωπος που έγκαταλείπει την έλπίδα, την άγκυρα της σωτηρίας και παραδίδει τον έαυτό του στην απελπισία.

4. Η εικόνα της απόγνωσης.

Άπόγνωση! Λέξη φοβερή, λέξη που δηλώνει καταστροφή και συμφορά από κάθε είδος δεινά.

Τίποτα χειρότερο από την απόγνωση, όταν ο άνθρωπος βρίσκεται σε απόγνωση ούδέποτε τρέχει να γιατρευτεῖ, αλλά αφήνει άθεράπευτο το πάθος να λυμαινεται, να κατατρώγει την καρδιά του και να διαφθείρει την ψυχή του. Αυτός που καταλήφθηκε από την απόγνωση βαδίζει στον όλεθρο και τρέχει προς την άπώλεια. Τίποτα δεν έχει απομείνει υγιές σ' αυτόν. Ο νοῦς άσθενεί και ή καρδιά του πάσχει. Η σύνεση τον έγκατέλειψε και ή φρόνηση έχασε τη δύναμή της. Το ήθικό του σθένος αποδυναμώθηκε. Το θάρρος του τον άφησε, ή λύπη του κατατρώει την καρδιά, σκοτάδι πυκνό κάλυψε τον νοῦ του. Η σκιά του θανάτου έμφανίζεται μπροστά του φοβερή. Αυτός φεύγει τρέχοντας κι αυτή τον καταδιώκει. Αυτός αποστρέφεται τον θάνατο κι όμως ή εικόνα του μένει μόνιμα μπροστά στα μάτια του. Θέλει να άπαλλαγεῖ άπ' αυτή αλλά άδυνατεῖ να την αποδιώξει, ή σκιά του θανάτου τον τυραννάει. Η θλίψη και ή μελαγχολία έχουν κατακυριεύσει την καρδιά

του.

Ὁ ἀπεγνωσμένος αἰσθάνεται τὴ ζωὴ του νὰ βαραίνει καὶ ζητάει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ φορτίο της. Ἐχοντας παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα δὲν τρέχει πλέον στὸν γιατρό, γιατί θεωρεῖ τὸ πάθος του ἀνίατο, δὲν ζητάει νὰ πάρει φάρμακα, διότι τὰ θεωρεῖ ἀνίσχυρα νὰ τὸ θεραπεύσουν. Κρύβει τὸ πάθος καὶ δὲν μιλάει γιὰ τοὺς πόνους ποὺ τοῦ προξενεῖ. Ὁ ἀπεγνωσμένος ἔχασε τὴν ἐλπίδα του πρὸς τὸν Θεό, αὐτὴ τὴν ἀσφαλῆ ἄγκυρα τῆς ζωῆς καὶ κλυδωνίζεται σὰν σκάφος στὴ μέση ἀγριεμένης θάλασσας, ποὺ καθὼς εἶναι φουρτουνιασμένη, ἀπειλεῖ μὲ τὰ μεγάλα καὶ ἀφρισμένα της κύματα νὰ τὸ καταποντίσει. Ὁ ἀπεγνωσμένος ἔχασε τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴ Θεία Του ἀντίληψη, φιλανθρωπία καὶ παντοδυναμία, διότι προηγουμένως ἔχασε τὴν πίστη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀναπόσπαστη ἀπ' αὐτὴ Θεία ἀγάπη.

Ὁ ἀπεγνωσμένος παρότι ζεῖ ἔχει πεθάνει, διότι ἀπώλεσε τὸν σύνδεσμο ποὺ τὸν συγκρατοῦσε σ' αὐτὸ τὸν κόσμο. Ἀπώλεσε τὴν ψυχικὴ αἴσθηση, μὲ τὴν ὁποία αἰσθανόταν τὶς χαρὲς τοῦ κόσμου καὶ ἀπολάμβανε τὴν εὐχαρίστηση ποὺ προερχόταν ἀπ' αὐτές. Ἡ ψυχὴ του δὲν βρίσκει πιά κανένα θέλγητρο στὸν χαριτωμένο αὐτὸν κόσμο, στὸν ὁποῖο ἡ Θεία σοφία, ἀγαθότητα καὶ παντοδυναμία τόσο πλούσια ἄπλωσε τὶς χάρες.

Τὸ ἐξαισίσιό κάλλος τῆς φύσης ποὺ τὸν περιβάλλει, δὲν τοῦ παρέχει καμμία εὐχαρίστηση. Ἡ εὐθυμία καὶ ἡ εὐφροσύνη ποὺ διαχέεται σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς δημιουργίας καὶ φωτίζει τὰ πάντα σὰν χαροποιὸς δύναμη ποὺ ἐκδηλώνεται στὸ βασιλεῖο τῆς ζωῆς, δὲν τοῦ προκαλεῖ καμμιά εὐχάριστη διάθεση. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ δόξα του ἔχασε τὰ μάτια του τὴ μεγαλοπρέπεια του. Ἡ δόξα τοῦ ἡλίου δὲν ξυπνᾷ κανένα αἴσθημά χαρᾶς στὴν ἄδεια ἀπὸ πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη καρδιά του. Πέπλο βαρὺ κάλυψε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του καὶ τοὺς ἀπέκρυψε τὴ χάρη καὶ τὴ λαμπρότητα τῶν μεγαλοπρεπῶν δημιουργημάτων.

Ὅλη ἡ φύση χαίρεται, μόνο αὐτὸς ὅμως ἐν μέσω γενικῆς χαρᾶς εἶναι τόσο θλιμμένος. Τὰ αὐτιά του δὲν ἀφουγκράζονται πλέον τὴν ἀρμονία ποὺ γοητεύει τὴν ἀκοὴ τῶν πιστῶν. Πουθενὰ δὲν βρίσκει εὐχαρίστηση, πουθενὰ παρηγοριά, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ πάρει τὴ μελαγχολικὴ διάθεση. Κατάθλιψη πλημμύρισε τὴν καρδιά του, τὸ δὲ κενὸ ποὺ ὑπῆρχε σ' αὐτὴ ἔγινε πλέον χαοτικό. Τίποτα δὲν εἶναι πιά ἱκανὸ νὰ τὸ γεμίσει. Τὰ αἰσθήματα τῆς καρδιάς, ποὺ συνέδεαν αὐτὸν μὲ τοὺς ἀγαπημένους του ἔχασαν τὴ δύναμή τους. Ἡ καρδιά του νεκρώθηκε. Καὶ ὁ αἰσθητὸς καὶ ὁ πνευματικὸς κόσμος ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Πῶς μπορεῖ νὰ ζεῖ ἐφόσον χάθηκαν τὰ πάντα; Πῶς νὰ συνεχίσει τὴ ζωὴ του μέσα στὸ χάος ;

Ἡ ζωὴ του κατέληξε νὰ εἶναι ἓνας πόνος καὶ τὸ βάρος της εἶναι ἤδη ἀφόρητο. Τί νὰ περιμένει ἀκόμη δίχως σκοπὸ; Γιατί νὰ ὑποφέρει; Γιατί νὰ μὴ συντομεύσει ὁ ἴδιος

τὸν τερματισμὸ τῆς, ἀφοῦ ὁ Θάνατος ἀργεῖ; Ἄν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ βάσανα, γιατί νὰ τὰ ὑφίσταται; Τὶ τὸν ἐμποδίζει; Δὲν εἶναι παραφροσύνη νὰ περιμένει κανεὶς τὸν θάνατο, ποῦ γι' αὐτὸν εἶναι πάντοτε παρὼν ἀλλὰ δὲν τοῦ ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ; Γιατί νὰ μὴ σταματήσει αὐτὸς τὴ ζωὴ του, ἀναλαμβάνοντας τὸ ἔργο τοῦ θανάτου; Τὶ χίμαιρα λέει, νὰ τὸν φοβᾶμαι; Τὶ καρτερῶ; Τὶ περιμένω; Ἀμέσως, μὲ μιὰ κίνηση καὶ τὰ βάσανα σταματοῦν, τὸ ὄραμα παίρνει τέλος καὶ ὁ ἀξιολύπητος ἀπεγνωσμένος ἀφοῦ δὲν κατέφυγε στὸν γιατρό, δὲν φανέρωσε τὸ πάθος καὶ ἀπέκρουσε τὰ φάρμακα τῆς εὐσέβειας, ἐγκατέλειψε τὸν βίον, ἔφυγε ἀπὸ τὸν κόσμον γιὰ νὰ βάλει τέλος στὰ δεινὰ του. Ἀλλὰ ἀγνόησε ὅτι μεταβαίνει σὲ ἄλλη, αἰώνια ζωὴ βασάνων, ὅπου ὑπάρχει αἰώνια ὀδύνη.

Ταλαίπωρος ἄνθρωπος!

5. Περὶ προσευχῆς.

α. Γιὰ τὸ ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι συνομιλία μὲ τὸν Θεόν.

Προσευχὴ ἀληθινὴ εἶναι ἡ ἀπερίσπαστη, ἡ χωρὶς ρεμβασμό, ποῦ ἐκτελεῖται μὲ προθυμία μὲ ψυχὴ ποῦ πονάει γιὰ τὶς ἁμαρτίες τῆς καὶ μὲ νοῦ προσηλωμένο. Ἡ προσευχὴ περισσότερο πρέπει νὰ ἀφορᾷ πράγματα ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴν ἐξαντλεῖται μόνο σὲ λεπτὰ καὶ προσεγμένα λόγια. Ἡ ταπεινοφροσύνη γίνεται παντοῦ ὄχημα τῆς προσευχῆς καὶ αὐτὴ εἶναι ἀποδείξη ταπείνωσης, γιατί γνωρίζοντας τὴν ἀσθένειαν μας ζητᾶμε τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ἀσκούμενοι στὴν παρθενικὴ ζωὴ νὰ ἔχετε μπροστὰ στὰ μάτια σας, μόνο τὸν Χριστὸ καὶ τὸν Πατέρα Του καὶ μὲ τὴν προσευχὴ νὰ φωτίζεσθε ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅταν προσεύχεται μιὰ ψυχὴ καὶ δὲν διαλέγεται μὲ τὸν Θεόν, πῶς θὰ εἰσακουσθεῖ ἀπ' Αὐτόν; Ἡ εὐχὴ μᾶς κάνει νὰ προσεγγίζουμε τὸν Θεόν καὶ νὰ αἰσθανόμαστε ἐξοικειωμένοι μαζί Του, ἔνθεος συνομιλία καὶ νοερὴ συνάντηση μὲ Αὐτόν ποῦ εἶναι τὸ κάλλιστο καὶ τιμιότατο.

Ἡ προσευχὴ εἶναι βοηθὸς στὴ ζωὴ μας, συνομιλία μὲ τὸν Θεόν, λησμοσύνη τῶν γήινων πραγμάτων, ἄνοδος στὸν οὐρανόν. Διὰ τῆς εὐχῆς μεταφερόμαστε πρὸς τὸν Θεόν. Ἄν ἔχουμε συναίσθησιν ὅτι προσευχόμενοι στεκόμαστε ἐνώπιον Του, θὰ προσευχηθοῦμε πράγματι χωρὶς μετεωρισμό.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ὁ ἥλιος τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς. Ὅπως ὁ ἥλιος εἶναι τὸ φῶς τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἡ προσευχὴ εἶναι τὸ φῶς τῆς ψυχῆς. Ἡ προσευχὴ ποῦ διενεργεῖται μὲ προθυμία καὶ ζῆλο, εἶναι ἄσβηστο καὶ διαρκὲς φῶς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διάνοιας. Ἡ Θεία προσευχὴ εἶναι ἀληθινὰ οὐράνια πανοπλία καὶ ἀπὸ μόνῃ τῆς εἶναι δυνατὸν νὰ διαφυλάξει ἀσφαλῶς αὐτοὺς ποῦ ἔχουν παραδώσει τὸν ἑαυτὸ τοὺς στὸν Θεόν. Ἡ προσευχὴ εἶναι κοινὸ φάρμακο τῶν παθῶν, κατάλληλο στὸ νὰ

προφυλάει απ' αυτά. Ἡ προσευχή εἶναι χορηγός τῆς ζωῆς, ὑπόθηκη υγείας, ἐλπιδοφόρο ἄνθος. Μεγάλο ὄπλο ἢ προσευχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μέγας θησαυρός, μεγάλο λιμάνι, ἀσφαλῆς περιοχή. Ἡ προσευχή εἶναι σωτήριο φάρμακο, πού ἐμποδίζει τή διάπραξη ἀμαρτημάτων καί γιατρεύει τὰ πλημμελήματα. Ἰσχυρό ὄπλο ἢ προσευχή, μόνιμος θησαυρός, πλοῦτος ἀδαπάνητος, λιμάνι δίχως κύματα, πηγὴ γαλήνης, ρίζα μυρίων ἀγαθῶν καί μητέρα πιό δυνατὴ καί ἀπὸ τὴ βασιλεία ἀκόμη.

Ἡ προσευχή εἶναι λιμάνι τῶν βασανισμένων, ἄγκυρα ὄσων κλυδωνίζονται, στήριγμα τῶν σκυλευομένων, θησαυρός τῶν φτωχῶν, ἀσφάλεια τῶν πλούσιων, ἀπομάκρυνση νοσημάτων, φύλακας τῆς υγείας, φυγαδευτήριο κάθε λύπης, πηγὴ εὐθυμίας, ἀφορμὴ συνεχοῦς εὐχαρίστησης, μητέρα τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ προσευχή, δὲν εἶναι βέβαια ἐφόδιο μόνο στοὺς ἀμαρτωλοὺς καί κάτι ἀνάρμοστο γιὰ τοὺς δίκαιους. Καί στοὺς δύο προσφέρει ἄφθονα τὰ ἀγαθὰ. Στοὺς δίκαιους, παραχωρεῖ τὴν ἀσφάλεια τῆς δικαιοσύνης καί στοὺς ἀμαρτωλοὺς τὸ μέσο, γιὰ νὰ ἀποθέσουν τὰ ἀμαρτήματα τους. Εἶναι ὁ τρόπος γιὰ νὰ κρατηθοῦν οἱ δίκαιοι, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία. Εἶναι νοητὴ ἢ κραυγὴ τῶν δίκαιων πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ ἡ ἰσχὺς τῆς κρύβεται στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς καί μπορεῖ νὰ φθάσει ὡς τὰ αὐτιά τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς πού ζητάει προσευχόμενος τὰ μεγάλα καί τὰ ἐπουράνια, κράζει μέσα του μὲ πόνο καί κάνει εἰσακουστὴ τὴν προσευχὴ του στὸν Θεό. Ὁ Θεὸς βέβαια γνωρίζει ὅλων τὶς σκέψεις. Καί ὅτι ἀκριβῶς ἐπισημαίνει ἢ φωνὴ μας, αὐτὸ λέμε μὲ τὸν νοῦ στὸν Θεό, τὸ ὁποῖο ὅμως πρὶν ἀκόμη τὸ σκεφτοῦμε, ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει. Εἶναι δυνατὸν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ προσεύχεται χωρὶς νὰ προφέρει καμμιά λέξη, ἀλλὰ νὰ συνδυάζει μέσα του καθετὶ πνευματικὸ, σὲ μιὰ νοερὴ προσευχὴ πού τὸν ἐνώνει ἀπερίσπαστα μὲ τὸν Θεό.

Αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ προσευχή, ὅταν ἐσωτερικὰ ξεπηδοῦν φωνές περισσότερο τῆς πονεμένης ψυχῆς καί φαίνεται ὄχι ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προθυμία τοῦ νοῦ πού προσεύχεται. Ἔτσι προσευχόταν καί ὁ Μωυσῆς. Γι' αὐτό, δίχως νὰ ἔχει πεῖ ὁ ἴδιος μιὰ λέξη, τοῦ λέει ὁ Θεός: «τί βοᾷς πρὸς με;». Ἀσφαλῶς οἱ ἄνθρωποι μόνο αὐτὴν τὴ φωνὴ προσέχουν. Ὁ δὲ Θεός πρὶν ἀπὸ αὐτή, ἀκούει τὴν ἐσωτερικὴ κραυγὴ του. Ἄρα καί χωρὶς νὰ μιᾶτε ἀκούγεσθε ἀπὸ τὸν Θεὸ καί στὴν ἀγορὰ πού βαδίζετε νὰ προσευχόσαστε μὲ τὸν νοῦ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καί μὲ φίλους ἂν συζητᾶτε καί μὲ καθετὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖσθε, μπορεῖτε μὲ μιὰ σφοδρὴ βοή νὰ καλεῖτε τὸν Θεό, τὴν ἐσωτερικὴ σας βοή ἐννοῶ, ἀλλὰ σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς παρόντες νὰ μὴ δίνετε τὴν ἐντύπωση ὅτι κάνετε τέτοια προσευχὴ.

Οὔτε μὲ τὴ στάση τοῦ σώματος οὔτε μὲ τὴν κραυγὴ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ μὲ πρόθυμη τὴ θέληση νὰ κάνουμε προσευχὴ. Μήτε μὲ θορύβους καί κραυγές καί πρὸς ἐπίδειξη, ἔτσι ὥστε νὰ ἐνοχλεῖτε καί τοὺς διπλανούς, ἀλλὰ μὲ κάθε ἡπιότητα, μὲ συντριβὴ νοῦ καί ἐσωτερικὰ δάκρυα.

β. Από τὸν λόγο Ἀντιόχου Μοναχοῦ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀββᾶ Σάββα.

«Τὸ νὰ ἀφιερώνει κανεὶς χρόνο στὴν ἀδιάλειπτη προσευχή, εἶναι ἀναγκαῖο καὶ ἐπωφελές σὲ ὅλους. Ἄς ζητήσουμε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ μᾶς δώσει σύνεση πνευματική ὥστε νὰ ἀποκτήσουμε νήψη, νὰ βρισκόμαστε σὲ ἐγρήγορη καὶ νὰ ζητᾶμε νὰ γίνεται τὸ θέλημα Του στὴ ζωὴ μας. Διότι αὐτὸ μᾶς ἔδωσε ὡς ἐντολὴ ὁ Θεὸς καὶ Σωτήρας μας, τὸ πνευματικὸ φῶς, τὸ ὄν τὸ ἀληθινόν, νὰ ζητοῦμε δηλαδὴ νὰ γίνεται τὸ θέλημα Του. Ὅταν λοιπὸν ἐπικαλούμαστε τὴν Ἁγία καὶ Ὁμοούσιο Τριάδα μὲ ἀγνές προσευχές, καθαρὸ μυαλὸ καὶ μὲ σκοπὸ τὴν ἔνωση μας μὲ τὸν Θεό, προσεγγίζουμε καὶ παραλαμβάνουμε τὰ πανάρετα δῶρα ποὺ προέρχονται ἀπ’ Αὐτήν. Ἡ προσευχή εἶναι ἀνώτερη ὅλων τῶν ἀρετῶν, γιατί ὄντας καθαρὴ ἀγγίζει τὸν Θεό. Ἡ προσευχή εἶναι βλαστὸς πραότητας καὶ ἀοργησίας, ὑπόθεση χαρᾶς καὶ εὐχαριστίας, προφύλαξη ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὴ βαρυθυμία. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ὁ νοῦς νὰ βρίσκεται σὲ μεγάλη προσοχὴ κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς καὶ τὸ στόμα νὰ σιωπᾷ. Τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ προσευχηθεῖ. Διότι ἡ προσευχή εἶναι ὁμιλία πρὸς τὸν Θεό. Ἡ ἐν πνεύματι προσευχή ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ πένθος ἀποβαίνει τροφὴ τοῦ νοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄρτος γιὰ τὸ σῶμα. Μακάριος ὁ νοῦς ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ὁμιλεῖ στὸν Θεὸ δίχως περισπασμούς. Αὐτὸς ἀνεβαίνει ψηλὰ σὰν νεογέννητος ἀετὸς καὶ γίνεται φωτεινός, ἀπὸ τὴ φωτεινὴ ἀλλοίωση τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν στεκόμαστε σὲ προσευχὴ νὰ μὴν εὐχόμεστε νὰ γίνεται τὸ δικὸ μας θέλημα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔτσι διδαχθήκαμε: "Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου". Αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ προσεύχεται καθαρὰ, προηγουμένως πρέπει νὰ προσευχηθεῖ γιὰ νὰ ἔχει τὴ συνέργεια τῶν δακρύων, ὥστε μὲ τὸ πένθος δηλαδὴ τὴ λύπη γιὰ τὶς ἀμαρτίες, νὰ ἐξημερώσει τὴν ἀγριότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἔτσι νὰ φθάσει στὴν καθαρὴ προσευχή. Διότι ἡ ἐπίμονη καὶ συνεχῆς προσευχὴ διὰ τῆς ὁμιλίας πρὸς τὸν Θεό, ἀρπάζει τὸν νοῦ ἀπὸ τὶς κοσμικὲς σκέψεις καὶ τὸν τοποθετεῖ μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ τὸ πλησίασμα αὐτὸ τὸν πλημμυρίζει εὐλάβεια καὶ πραότητα. Χωρὶς ὅμως ταπεινοφροσύνη, ἡ προσευχὴ δὲν γίνεται εὐπρόσδεκτη. Ὁ Κύριος ἐπιβλέπει τὴν προσευχὴ τῶν ταπεινῶν καὶ δὲν ἀπαξιώνει τὴ δέηση τους. Ἐτσι λοιπὸν, αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ καθαρῖσει τὴν καρδιά του, πρέπει νὰ τὴ θερμάνει μὲ τὴν παντοτινὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ὅς εἶναι διαρκὲς ἔργο καὶ μελέτη του. Διότι δὲν πρέπει ἄλλοτε νὰ προσευχόμεστε καὶ ἄλλοτε ὄχι, ἀλλὰ πάντοτε νὰ διαθέτουμε χρόνο γιὰ τὴν προσευχὴ μὲ προσεκτικὸ νοῦ, ἀκόμη κι ἂν βρισκόμαστε κάπου ἔξω ἀπὸ τὸ κελλὶ τῆς προσευχῆς».

6. Περὶ ὑπομονῆς.

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἡ ἠθικὴ δύναμη ποὺ κατευνάζει τὰ θλιβερὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ καταπραΰνει τοὺς πόνους ποὺ προκαλοῦν τὰ βάσανα.

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἀρετὴ ἀφοῦ ὑπάρχει ὡς καρπὸς τῆς ἐλπίδας πρὸς τὸν Θεό. Ἡ

θλίψη ὀδηγεῖ στήν ὑπομονή, ἡ ὑπομονή στόν δοκιμασμένο χαρακτηῖρα, ὁ δὲ δοκιμασμένος χαρακτηῖρας στήν ἐλπίδα. Καί ἡ ἐλπίδα τελικά δὲν ἀπογοητεύει. Ἡ ὑπομονή εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἀρετῶν διότι μ' αὐτὴ ἐπιβραβεύεται ἡ σωτηρία. «Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται» (Μτ. ι' 22). Στὴν ὑπομονὴ βρίσκεται ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν.

Ὁ Χρυσόστομος λέει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν ὑπομονή: «Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ρίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, μητέρα τῆς εὐσέβειας, κλάδος τῆς εὐφροσύνης, καρπὸς ἀμάραντος, πύργος ἀκαταμάχητος, λιμάνι ποὺ δὲν ταραζεῖται ἀπὸ τὶς τρικυμίες». Καὶ ἀμέσως: «Τίποτα δὲν εἶναι ἰσάξιο τῆς ὑπομονῆς, ἀλλὰ αὐτὴ ὑπάρχει βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, θεμέλιο τῶν κατορθωμάτων, λιμάνι ἀκύμαντο, εἰρήνη μέσα στόν πόλεμο, γαλήνη στόν κλυδωνισμό, ἀσφάλεια στὶς ἐχθρικές ἐπιβουλές. Αὐτὸν ποὺ τὴν κατέκτησε, τὸν ἔκανε στερεώτερο καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι. Αὐτὴ οὔτε ὄπλα ἐπιθετικά, οὔτε παραταγμένα στρατόπεδα, οὔτε μηχανές ποὺ κινοῦνται ἐναντίον της, οὔτε τόξα, οὔτε δόρατα, οὔτε αὐτὸ τὸ στρατόπεδο τῶν δαιμόνων, οὔτε οἱ φοβερὲς φάλαγγες τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, οὔτε αὐτὸς ὁ Διάβολος μὲ ὅλη του τὴν παραταγμένη στρατιὰ καὶ δολιότητα, μποροῦν νὰ παραβλάψουν». Καὶ ἀμέσως: «Βασίλισσα τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ὑπομονὴ καὶ κορωνίδα τῶν στεφάνων».

Ὁ δὲ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας προσθέτει: «Ἡ ὑπομονὴ εἶναι πρόξενος καὶ προάγγελος κάθε ἀγαθοῦ σὲ μᾶς, ὁ δρόμος γιὰ τὴν προκοπὴ, τροφὸς τῆς ἐλπίδας στόν αἰῶνα τὸν μέλλοντα».

Ἡ ὑπομονὴ διδάσκει νὰ ὑπομένουμε μὲ γενναιότητα τὰ παθήματα, ἀποβαίνει γύμνασμα τῆς φιλοσοφίας καὶ διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς.

Τὸ ὄνομα τῆς ὑπομονῆς εἶναι ὄνομα πολλῶν ἰδρώτων καὶ πολλῆς καρτερίας,

7. Περὶ τοῦ πλοῦτου τοῦ θεοσεβοῦς.

Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει γιὰ τὸν πλοῦτο τοῦ εὐσεβοῦς, τὸν ὁποῖο ὀνομάζει παγκτήμονα δηλαδὴ ἄνθρωπο ποὺ ἀπέκτησε ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ἐξῆς: «Ἀπὸ μόνη της ἡ ψυχὴ εἶναι καὶ θησαυρὸς του καὶ πλοῦτος ἀναφαίρετος, ἀπόκτημα ἄριστο γιὰ τὸν κάτοχό του καὶ αὐτὸ ποὺ καθιστᾷ ἀληθινὰ μακάριο τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸς ὅτιδῆποτε κι ἂν βρεθεῖ μπροστὰ του δὲν τὸ ποθεῖ. Καὶ δὲν ἀπλώνει τὸ χέρι του σὲ ὅτι δὲν εἶναι δικό του. Ὅσα ὅμως ἔχει ἀνάγκη μπορεῖ νὰ τὰ ἀποκτήσει. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ μὲ εὐσέβεια ἐπιθυμεῖ καὶ ζητάει ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ Θεὸς τοῦ τὰ παρέχει. Πῶς γίνεται λοιπὸν αὐτὸς νὰ μὴν εἶναι πάμπλουτος καὶ γεμᾶτος ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἔχει θησαυρὸ αἰώνιο τὸν Θεό; Διότι καθὼς ἔχει εἰπωθεῖ: “ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται” (Μτ. ζ' 8). Ἄν ὁ Θεὸς γενικὰ δὲν ἀρνεῖται τίποτα, στόν Θεοσεβῆ παραχωρεῖ τὰ πάντα».

8. Περί τῶν καλῶν ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὶς θλίψεις.

«Ἡ θλίψη τονώνει τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς καὶ αὐξάνει τὴν προθυμία γιὰ ἀσκητικὴ πάλη, ἀναδεικνύει τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς καὶ προετοιμάζει τὴν πνευματικὴ ἡδονὴ ποῦ θὰ λάβει ἐξαιτίας αὐτῆς στὸ μέλλον. Τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς θλίψης ὅταν καταλαμβάνει μιὰ γενναία καὶ νεανικὴ ψυχὴ, αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ κυοφορεῖ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ φωτιὰ κάνει ἀγνότερο καὶ καθαρότερο τὸ χρυσάφι, ὅταν γίνεται ἓνα μ' αὐτό, ἔτσι κι ὅταν ἐπέρχεται ἡ θλίψη στὶς χρυσὲς ψυχές, τὶς προετοιμάζει ὥστε νὰ γίνουν καθαρότερες καὶ ἀγνότερες» (Χρυσόστομος).

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέει: «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνῃ» (Ρωμ. ε' 3-5).

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Οἱ θλίψεις δὲν παραχωροῦνται ἄσκοπα ἀπὸ τὸν ποιμένα μας Κύριο στους δούλους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σὰν δοκιμασία τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλάστη μας Θεό. Διότι ὅπως οἱ κόποι τῶν ἀγώνων προσφέρουν στέφανα στους ἀθλητές, ἔτσι καὶ στους Χριστιανούς ἡ δοκιμασία τῶν πειρασμῶν ποῦ ὑφίστανται, παρέχει κόπο καὶ πόνο μὲν, ὀδηγεῖ ὅμως στὴν τελείωση ἂν δεχόμαστε ὅλα ὅσα ὁ Κύριος οἰκονομεῖ γιὰ μᾶς, μὲ τὴν πρέπουσα ὑπομονὴ καὶ κάθε εὐχαριστία». Καὶ ἀμεσῶς: «Πράγματι, σ' αὐτοὺς ποῦ εἶναι καλὰ προετοιμασμένοι, οἱ θλίψεις εἶναι πνευματικὰ γυμνάσματα καὶ τροφή τῶν ἀθλητῶν τοῦ Χριστοῦ, ποῦ τοὺς ὀδηγοῦν στὸ νὰ κληρονομήσουν τὴ δόξα τοῦ Πατρός».

Ὁ Χρυσόστομος ἀντιπαραβάλλει τὶς θλίψεις μὲ τὸν χειμῶνα, ἐποχὴ κατάλληλη γιὰ τὴ γεωργία λέγοντας: «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ χειμῶνας εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, ἔτσι καὶ οἱ θλίψεις εἶναι κατάλληλες γιὰ τὴ φροντίδα τῆς ψυχῆς. Δυὸ κέρδη φέρνει ἡ θλίψη καταρχάς, μᾶς κάνει ἀξιολογότερους καὶ προσεκτικότερους. Ὑστερα δὲν εἶναι δὲ καὶ μικρὸ τὸ δικαίωμα ποῦ ἀποκτοῦμε ἐξαιτίας τῆς, τὸ νὰ εἰσακουγῶμαστε δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Θεό». Καὶ ἀμεσῶς: «Ἡ θλίψη στέκεται δεσμὸς ἀδιάσπαστος, αὐξηση ἀγάπης, ἀφορμὴ κατάνυξης καὶ εὐλάβειας».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀποκαλεῖ τὴ θλίψη ἀγαθὸ φάρμακο γιὰ τὴ σωτηρία.

Ὁ Θεοφύλακτος λέει γιὰ τὶς θλίψεις, ὅτι εἶναι ἐπιβεβαίωση τοῦ εὐαγγελίου.

Ὁ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας λέει ὅτι: «Οἱ θλίψεις μᾶς κάνουν περισσότερο σώφρονες, ξεριζώνουν τὸν βραχνὰ τῆς ραθυμίας, μᾶς μεταπέθουν στὸ νὰ ἀγαπᾶμε τὴν ἐπιείκεια. Ὁ σκληρὸς καὶ ἀπειθάρχητος φοβούμενος μὴ χάσει τὴν ἀγιότητα, ὑποφέρει χάριν τῆς ὑπακοῆς τὸ βᾶρος τῶν θλίψεων».

Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέει: «Αὐτοὶ ποῦ δὲν ζοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ γι' Αὐτὸν ποῦ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε γιὰ χάρη τους, ὑπομένουν τὶς δοκιμασίες μετὰ χαρᾶς. Αὐτὰ

δὲ πού εἶναι ἀπὸ τῆ φύση τους μεγάλα καὶ δύσκολα παθήματα, τὰ ἀξιολογοῦν μέσα ἀπὸ τὸ δικὸ τους φίλτρο, βρίσκοντας τὰ μικρὰ καὶ καρποφόρα».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει ὅτι: «Ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς θλίψης παραχωρεῖ καὶ τὴν παρηγοριὰ καὶ παρακινεῖ τοὺς ταπεινοὺς ὥστε νὰ μὴν ἀστοχήσουν στὸν ἀγῶνα τους συνθλιβόμενοι ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη».

Ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι: «Οἱ μὲν δίκαιοι θλίβονται μὲ γυμνάσματα δικαιοσύνης πρὸς δόξαν Θεοῦ δηλαδή, οἱ δὲ ἄδικοι ἐλέγχονται γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἡ Γραφή ἀποκαλεῖ θλίψεις τὰ παθήματα τῶν δικαίων, ἐνῶ τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ ἀποκαλεῖ μάστιγες. Ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη μὲ πολλὰς δυσκολίες καὶ πάντως εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν θλίψεις καὶ στὸν δίκαιο καὶ στὸν ἄδικο καὶ στὸν εὐσεβῆ καὶ στὸν ἀσεβῆ, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι μεγάλη. Διότι ἄλλο εἶναι νὰ περνᾷς τὶς θλίψεις σὰν οἰκεῖος τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλο νὰ ὑφίστασαι τὶς κακώσεις σὰν ξένος. Δέχεται κτυπήματα ὁ γιός, δέχεται καὶ ὁ ὑπηρέτης. Ἀλλὰ ὁ μὲν σὰν δοῦλος πού ἔπεσε σὲ ἁμαρτία καὶ δέχεται τὶς συνέπειες, ὁ δὲ σὰν ἐλεύθερος καὶ γιὸς πού προσεύχεται ἐπιθυμώντας τὴν ἐπιστροφή πρὸς τὸν Πάτερα. Δὲν κάνουν οἱ πληγὲς τὴν ὁμοτιμία. Οὔτε ὅταν πάθει ὁ εὐσεβὴς ὅτι πάθει καὶ ὁ ἀσεβὴς γίνεται ἰσάξιος μὲ τὸν ἀσεβῆ, ἀλλὰ σ' αὐτὸν λογίζεται ἡ θλίψη σὰν παιδαγωγικὴ δοκιμασία, στὸν ἀσεβῆ ὅμως ὡς ταλαιπωρία καὶ τιμωρία».

Ὁ δὲ Συνέσιος λέει ὅτι: «Τὰ ἀγαθὰ στοὺς ἀνθρώπους ἐπέρχονται μέσω τῶν θλίψεων, τὰ δὲ κακὰ μέσω τῆς κενοδοξίας».

Ὁ Χρυσόστομος τέλος λέει: «Κανέναν ἄνθρωπο πού πορεύεται στὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς δὲν θὰ βρεῖς δίχως λύπη, θλίψη, ὀδύνη, πειρασμό. Μεγάλον ἀγαθὸν ἡ θλίψη κι αὐτὸ τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ παιδιὰ ὅτι χωρὶς θλίψη τίποτα χρήσιμο δὲν θὰ εἶχαμε μάθει».

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

1. Περὶ Θείου ἔρωτα.

Ὁ Θεῖος ἔρωτας εἶναι τέλεια ἀγάπη πρὸς τὸ Θεῖο, πού ἐκδηλώνεται σὰν ἀκατάπαυστος πόθος πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ Θεῖος ἔρωτας γεννιέται στὴν καρδιά πού ἔχει καθαρθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη, διότι μέσα σ' αὐτὴν εἰσέρχεται ἡ Θεία χάρις. Ὁ ἔρωτας πρὸς τὸν Θεόν εἶναι Θεῖο δῶρον καὶ προσφέρεται στὴν ψυχὴ πού ἀγωνίζεται νὰ παραμείνει ἀγνή, δῶρον τῆς Θείας χάριτος πού ἐπεφοίτησε καὶ ἀποκαλύφθηκε στὴν ψυχὴ. Ὁ Θεῖος ἔρωτας δὲν ἐνεργεῖ σὲ καμμία ψυχὴ, χωρὶς προηγουμένως αὐτὴ νὰ ἔχει δεχθεῖ τὴ Θεία ἀποκάλυψη. Αὐτὸ διότι ἡ ψυχὴ πού δὲν ἔχει δεχθεῖ ἀκόμη τὴ Θεία ἀποκάλυψη, δὲν ἔχει πάνω της τὴν ἐπίδραση τῆς χάριτος καὶ μένει ἀπαθὴς στὸν Θεῖο ἔρωτα. Εἶναι ἀδύνατον νὰ γεννηθεῖ Θεῖος ἔρωτας, χωρὶς τὴν ἐνέργεια τῆς

Θείας δυναμης μέσα στην καρδιά. Διότι ο Θεϊός έρωτας είναι ενέργεια της Θείας χάρις που κατοικεί στην καρδιά.

Οι έραστές του Θείου έλκυσθηκαν στον Θεϊό έρωτα από τη Θεία χάρις που ένήργησε στην καθαρή καρδιά τους, αποκαλύφθηκε στην ψυχή και έλκυσθηκε από τον Θεό. Ο έραστής του Θείου δέχθηκε πρώτος από τον Θεό τον έρωτα και κατόπιν αισθάνθηκε έρωτα γι' Αυτόν. Ο έραστής του Θείου προηγουμένως έγινε υιός αγάπης και έπειτα αυτός αγάπησε τον Πατέρα.

Η καρδιά που έρωτευθηκε τον Κύριο ούδέποτε ύπνώττει, αλλά πάντοτε βρίσκεται σε έγρήγορση, διότι ο έρωτας προς τον Κύριο την έχει κατακλύσει. Ο άνθρωπος παραδίδεται στον ύπνο από την ανάγκη της φύσης. Η καρδιά όμως γρηγορεί ύμνώντας τον Θεό.

Ο Θεϊός Χρυσόστομος λέει για τον πνευματικό έρωτα: «Είναι τόσο έπιτακτικός ο πνευματικός έρωτας, ώστε να εκμεταλλεύεται τον καιρό και πάντοτε ή ψυχή να θέλει να βρίσκεται μ' Αυτόν που την αγαπάει, ώστε καμμία θλίψη ή όδύνη να μην πλησιάζει και είσχωρεί μέσα της».

Η ψυχή που έχει έλκυσθει από τον Θεϊό έρωτα προσκολλάται στέρεα στον Θεό. Έχει έμπιστοσύνη στον Θεό και σ' Αυτόν αφήνει όλη της την έλπίδα. Ο Θεϊός αυτός έρωτας την οδηγεί προς τον Θεό και μ' αυτόν διαλέγεται μέρα και νύχτα. Η ψυχή που έχει πληγωθεί από τον Θεϊό έρωτα, τίποτε άλλο δέν έπιθυμεί πέρα από το υπέρτατο αγαθό. Αμελεί για όλα και αισθάνεται πως όλα τὰ του κόσμου είναι ανούσια.

Η ψυχή που είναι έρωτευμένη με τον Θεό έχει για μελέτη της τὰ λόγια Του και κατοικία της τὰ σκηνώματα Αυτόυ. Όταν βγαίνει λόγος από το στόμα της είναι για να διηγηθεί τὰ θαυμάσια του Θεου και όταν συζητάει, μιλάει για τη δόξα και τη μεγαλοπρέπεια Του. Ακατάπαυστα αίνει και ύμνει τον Θεό και Τον λατρεύει με Θεϊο πόθο. Έτσι ο Θεϊός έρωτας, όλόκληρη την ψυχή την αλλοίωσε, τη μεταμόρφωσε και την έκανε να έξοικειωθεί με τον Θεό.

Η ψυχή που έχει έρωτευθει τον Θεό γνωρίζει τον Θεό. Αυτή ή επίγνωση του Θεου της αναζωπύρωσε τον Θεϊό έρωτα. Η ψυχή που κατ' αυτόν τον τρόπο έχει έλκυσθει από τον Θεό, είναι πλέον μακάρια, διότι έτυχε του Θείου πόθου και έκπλήρωσε τις έπιθυμίες της. Κάθε έπιθυμία, κάθε λαχτάρα και ροπή, που είναι ξένη στη Θεία αγάπη, απομακρύνεται απ' αυτήν ως ταπεινή και ανάξια της.

Πόσο ή άμειβόμενη από τον Θεό αγάπη προς Αυτόν, μεταμορφώνει την ψυχή που έχει αισθανθεί τον Θεϊό έρωτα! Αυτή ή Θεία αγάπη άνυψώνει την ψυχή σαν έλαφρά νεφέλη και την οδηγεί προς την άεναη πηγή της αγάπης, προς την

παντοτινή αγάπη καί τή γεμίζει με φῶς αἰώνιο. Ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει πληγωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεῖο ἔρωτα, εἶναι πάντα χαρούμενη, ἀγάλλεται, σκιρτᾷ καὶ χορεύει γιατί ἀναπαύεται στὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου, ὅπως ἀναπαύεται κανεὶς στὰ ἤρεμα νερά. Κανένα θλιβερὸ γεγονός τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ νὰ διαταράξει τὴ γαλήνη καὶ τὴν εἰρήνη της. Οὔτε κάτι λυπηρὸ νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐφροσύνη.

Ἡ ἐρωτευμένη με τὸν Θεὸ ψυχὴ, ἐνθουσιασμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ὑπερίπταται κατὰ κάποιον τροπο τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων, ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος. Ἀποχωρεῖ, λησμονεῖ τὸν ἑαυτὸ της, ἐξαιτίας τῆς τελείας ἀφοσίωσης της στὸν Θεό. Ἡ ἀνερμήνευτη γλυκύτητα τῆς Θείας ἀγάπης, τὴν μὲν καρδιά γοητεύει καὶ κατακυριεύει, τὸν δὲ νοῦ ἔλκει πρὸς τὸ Θεῖο, γιὰ νὰ ἀπολαύσει με ἀγαλλίαση τὸν Θεό.

Ὁ Θεῖος ἔρωτας προξενεῖ τὴν οἰκειότητα πρὸς τὸν Θεό, ἡ δὲ ἐξοικειώση τὸ θάρρος. Με τὸ θάρρος ἐπέρχεται ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὴ γεύση τοῦ Θεοῦ ἔρωτα καὶ αὐτὴ με τὴ σειρά της προξενεῖ τὴν πείνα γι' αὐτόν.

Ἡ ψυχὴ τὴν ὁποία ἀγγίζει ὁ Θεῖος ἔρωτας τίποτα ἄλλο δὲν σκεπτεται οὔτε ποθεῖ, ἀλλὰ συνεχῶς στενάζοντας λέει: Κύριε ποτε θὰ ἔλθω καὶ θὰ ἀντικρίσω τὸ προσωπο Σου; Ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου νὰ ἔλθει σὲ Σένα στὸν Θεό μου, ὅπως ποθεῖ τὸ ἐλάφι τὶς πηγές τῶν ὑδάτων!

Τέτοιος ἀναδεικνύεται ὁ Θεῖος ἔρωτας, ὅταν κυριεύει τὴν ψυχὴ.

2. Περὶ Θείας ἀγάπης.

Ἦ ἀγάπη βέβαιη καὶ ἀληθινή. Ἦ ἀγάπη ὁμοίωμα τῆς Θείας εἰκόνας! Ἦ ἀγάπη τῆς ψυχῆς μου γλυκύτατη ἀπόλαυση! Ἦ ἀγάπη τῆς καρδιᾶς μου Θεῖο πλήρωμα! Ἦ ἀγάπη τῆς ψυχικῆς μου δύναμης τὸ στερέωμα! Ἦ ἀγάπη τῆς διάνοιας μου παντοτινὸ μελέτημα! Ἐσὺ κατέχεις τὴν ψυχὴ μου παντοτινά, τὴ φροντίζεις καὶ τὴ θερμαίνεις. Ἐσὺ τὴ ζωογονεῖς καὶ τὴν ὀδηγεῖς πρὸς τὴ Θεία ἀγάπη. Ἐσὺ κατακαίεις τὴν καρδιά μου γεμίζοντας τὴν με τὴ φλόγα τοῦ Θεοῦ ἔρωτα καὶ ἀναζωπυρώνοντας τὸν πόθο γιὰ τὸν Θεό. Ἐσὺ δυναμώνεις με τὴ ζωογόνα σου δύναμη τὴν ψυχὴ μου καὶ τὴν ἐνισχύεις νὰ προσφέρει τὴν ὀφειλόμενη λατρεία στὸν Θεό. Ἐσὺ κατέκτησες τὸν νοῦ μου, ἐλευθερώνοντας τὸν ἀπὸ τὰ γήινα δεσμὰ καὶ παρέχοντας του τὴν ἐλευθερία νὰ ὀδηγεῖται ἀπρόσκοπτα πρὸς τὴν οὐράνια Θεία ἀγάπη. Ἐσὺ εἶσαι ὁ πολυτιμότερος θησαυρὸς τῶν πιστῶν, γιατί εἶσαι τὸ τιμιότατο τῶν Θείων χαρισμάτων δώρημα. Εἶσαι τὸ Θεόμορφο τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδιᾶς καλλώπισμα, γιατί ἀναδεικνύεις τοὺς πιστοὺς σὲ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Εἶσαι τὸ στολίδι τῶν πιστῶν, ἀφοῦ τοὺς ἐμπνέεις τὴ σεμνότητα. Εἶσαι τὸ μοναδικὸ μόνιμο ἀγαθό, ἀφοῦ εἶσαι αἰώνια. Εἶσαι τὸ ὠραιότερο ἔνδυμα τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ, γιατί μ' αὐτὸ περιβεβλημένοι οἱ πιστοί, ἐμφανίζονται μπροστὰ στὴ Θεία ἀγάπη. Εἶσαι ἡ

γλυκύτερη απόλαυση τῶν πιστῶν, διότι εἶσαι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐσὺ περνᾷς στὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν τοὺς πιστοὺς ποὺ ἀγιάστηκαν ἀπὸ σένα. Εἶσαι ἡ εὐωδία τῶν πιστῶν. Μὲ σένα οἱ πιστοὶ μεταλαμβάνουν τὶς ἡδονές τοῦ Παραδείσου. Ἀπὸ σένα ἀνατέλλει τὸ φῶς τοῦ νοητοῦ ἡλίου στὶς ψυχές τῶν πιστῶν. Ἀπὸ σένα φωτίζονται οἱ νοεροὶ ὀφθαλμοὶ τῶν πιστῶν. Ἀπὸ σένα οἱ πιστοὶ γίνονται μέτοχοι τῆς Θείας δόξας καὶ τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἀπὸ σένα ξεπηδᾷ ἀπὸ μέσα μας ὁ πόθος γιὰ τὰ ἐπουράνια. Ἐσὺ ἀποκαθιστᾷς τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ. Ἐσὺ βραβεύεις μὲ τὴν εἰρήνην τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξομοιώνεις τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανό. Ἐνώνεις τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀναπέμπεις ἀρμονικὴ ὑμνωδία στὸν Θεό. Ἐσὺ νικᾷς σὲ ὅλα. Ἐσὺ σὲ ὅλα ἀναδεικνύεσαι δυνατότερη. Ἀληθινὰ κυβερνᾷς τὰ πάντα. Τὰ πάντα συγκρατεῖς καὶ συνέχεις. Ἐσὺ οὐδέποτε ὑποχωρεῖς.

Ἦ ἀγάπη τῆς καρδιᾶς μου πλημμύρισμα! Ἦ ἀγάπη γλυκύτατο τοῦ γλυκύτατου Ἰησοῦ ὁμοίωμα! Ἦ ἀγάπη τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου ἱερότατο ἔμβλημα! Ἦ ἀγάπη τοῦ πρατότατου Ἰησοῦ σύμβολο! Ἐσὺ μὲ τὸν πόθο σου πλήγωσε μου τὴν καρδιά καὶ γέμισε τὴν χρηστότητα καὶ ἀγαθωσύνη. Πλημμύρισε τὴν μὲ ἀγαλλίαση. Ἀνάδειξε τὴν κατοικητήριον τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐσὺ πύρωσε τὴν μὲ τὴ Θεία φλόγα σου γιὰ νὰ κατακαύσει τὰ ταπεινὰ τῆς πάθης, νὰ τὴν ἀγιάσει ὥστε νὰ στέλνει στὸν οὐρανὸ ἀκατάπαυστη ψαλμωδία. Ἐσὺ πλήρωσε τὴν καρδιά μου μὲ τὸν γλυκασμὸ τῆς Θείας ἀγάπης, ἔτσι ὥστε νὰ ἀγαπῶ τὸν μόνον γλυκύτατο Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ Κύριο μου καὶ σ' Αὐτὸν νὰ ἀναπέμπω ἀκατάπαυστη ὑμνωδία, μ' ὅλη τὴν ψυχὴ μου, τὴν καρδιά μου, τὴ δύναμή μου καὶ τὴ διάνοια μου. Ἀμήν.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακας λέει γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό: «Ἡ ἀγάπη εἶναι χορηγὸς τῆς προφητείας. Ἡ ἀγάπη δίνει τὴ χάρι τῆς θαυματουργίας. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἄβυσσος ἐλλάμπει. Ἡ ἀγάπη εἶναι πηγὴ πυρὸς ὅσο ἀναβλύζει, τόσο περισσότερο καταφλέγεται αὐτὸς ποὺ διψᾷ. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ στάση καὶ ἡ ἐδραίωση τῶν ἀγγέλων, ἡ προκοπὴ τῶν ἀνθρώπων. Πές μας ἐσύ ἡ ὡραία ἀνάμεσα στὶς ἀρετές, ποῦ βόσκεις τὰ πρόβατά σου; Ποῦ κατασκηνώνεις τὸ μεσημέρι; Φώτισε μας, ξεδίψασε μας, ὁδήγησε μας, κατεύθυνε μας, ποθοῦμε πιά νὰ ἀνέβουμε πρὸς ἐσένα» (Λόγ. Λ').

3. Περὶ ἀγάπης Θεοῦ, ὅτι εἶναι Θεῖο ἰδίωμα καὶ ὅτι ἀπ' αὐτὴν πηγάζουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

Ἀγάπη! Θεῖο ἰδίωμα διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη. Γι' αὐτὸ καὶ ὅποιος μένει μέσα στὴν ἀγάπη, στὸν Θεὸ μένει καὶ ὁ Θεὸς μένει σ' αὐτόν. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἀγαθὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ δὲν προτιμᾷ τίποτε ἄλλο, πέρα ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη διδάσκει τὴν τήρηση τῶν Θείων ἐντολῶν. Σαφὲς ἀποδεικτικὸ τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Θεό, εἶναι ἡ τήρηση τῶν Θείων νόμων Του. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό ὁδηγεῖ στὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν, ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν κι αὐτὲς στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ποὺ ἔχει δεχθεῖ τὸν Θεῖο ἔρωτα καταφρονεῖ καθετὶ τὸ γήινο. Ἐχει

νικήσει τις ήδονές του κόσμου. Βλέπει πάνω από πλούτη και δόξες και τιμές ανθρώπων. Αυτός θεωρεί ότι το ύφαντό της άραχνης δεν διαφέρει σε τίποτα και δεν ύστερεί από το βασιλικό πορφυρό ένδυμα. Ούτε οι πολυτελείς λίθοι από τα βότσαλα που στολίζουν τις όχθες των ποταμών. Δεν θεωρεί πρώτη εύτυχία την υγεία του σώματος και δεν αποκαλεί συμφορά την ασθένεια. Ούτε τη φτώχεια ονομάζει κατάσταση δυσβάστακτη. Ούτε τον πλοῦτο και την εύχαριστηση τα αντιλαμβάνεται ως αληθινή εύδαιμονία, αλλά μοιάζει με το ρεύμα του ποταμού που τρέχει στα φυτεμένα πλάι στις όχθες δέντρα και κανένα απ' αυτά δεν του ανακόπτει την πορεία.

Άληθινά ή πνευματική αγάπη είναι σαν πόλη όχυρωμένη, ή όποια δεν είναι δυνατόν να καταληφθεῖ από επιθέσεις και πολιορκίες του Διαβόλου, ούτε κρυφά, ούτε φανερά, διότι δεν μπορεί να καταλήξει ποτέ μια κατεστραμμένη πόλη του Σατανᾶ, καθότι φυλάγεται από τον Δεσπότη Χριστό. Άρκεῖ λοιπόν να υπάρχει το κόσμημα της αγάπης, για να μάς δείξει τον ακριβή μαθητή του Χριστού, όχι μόνο σε μάς που πιστεύουμε αλλά και στους άπιστους. Γιατί ό ίδιος ό Χριστός ἔλεγε ότι απ' αυτό θα αναγνωρίζονται όσοι είναι μαθητές Του: ἄν αγαποῦν ό ένας τον ἄλλον. "Ὡστε, αυτό είναι το μεγαλύτερο σημάδι απ' όλα, μέσω του όποιου αναγνωρίζεται ό γνήσιος μαθητής του Κυρίου. Και ἄν κάποιος κάνουν μύρια θαύματα, αλλά ἐναντιώνονται ό ένας στον ἄλλον, θα περιφρονηθούν και θα γελοιοποιηθούν ἀκόμη και από τους ἄπιστους. "Ὅπως και το ακριβῶς αντίθετο, ἀκόμη κι ἄν δεν κάνουν κανένα θαῦμα, αγαποῦν ὅμως ό ένας τον ἄλλον, τότε παραμένουν σεβάσμιος και ἀπόρθητοι.

Ἡ αγάπη είναι ή εικόνα των μαθητῶν του Κυρίου, το χαρακτηριστικό των δούλων του Θεοῦ, το γνώρισμα των Ἀποστόλων διότι απ' αυτό ὅλοι τους αναγνωρίζουν. Ἀγάπη το ἐξαιρετικό αγαθό, το κατεξοχήν γνώρισμα των μαθητῶν του Χριστού. Τον Χριστιανό τον χαρακτηρίζει ή αγάπη, ή όποια είναι το μεγαλύτερο απ' όλα τα θαύματα. Αὐτή είναι φύλακας και συνεργός και ὅλων των ἄλλων ἀρετῶν. Και ὅπως τα δεσίματα συγκρατοῦν τις οἰκοδομές, ἔτσι κι αὐτή ὁδηγεῖ στην τελειότητα και συγκρατεῖ τα μέλη του σώματος. Πάντα ἐκείνη, ὅταν είναι παρούσα, τα συσφίγγει, ὅταν λείπει διαλύονται ή ἐλέγχονται ως προσποιητὰ και κενά. Ἡ αγάπη οὐδέποτε ὑποχωρεῖ δηλαδή ποτέ δεν ἀστοχεῖ, ἀλλά τα πάντα κατορθώνει, για τον λόγο ότι είναι καλύτερη από ὅτιδήποτε ἄλλο, δεν διαλύεται, δεν διακόπτεται, δεν σταματιέται, ἀλλά θα παραμείνει και στον μέλλοντα αἰῶνα και ἐνῶ ὅλα τα ἄλλα θα ἔχουν πιά καταργηθεῖ. Δεν καταστρέφεται ἀλλά μένει πάντα σίγουρη και ἀδιασάλευτη, πάντοτε ἀμετακίνητη. Ἡ αγάπη οὐδέποτε μειώνεται κι ἄν ἀκόμη οι ἄλλοι ἐπαναστατοῦν κι ἄν μάχονται και ζητοῦν τα πρωτεῖα κι ἄν τους ἐξερεθίζει ό φθόνος κι ἄν «χειρῶν ἄρχωσιν ἀδίκων» κι ἄν φέρουν τα πάνω κάτω, ή αγάπη που ἐδραιώθηκε στην ἀρετή οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Ὁ Θεός που αποκαλεῖται Ἀγάπη, δεν νοεῖται σαν ἕνα ἀπλό συναίσθημα, ἀλλά είναι

ὁ ἴδιος κατ' οὐσίαν Ἀγάπη, ἀγαπάει τὰ δημιουργήματά Του καὶ τὰ φροντίζει. Ὁ Θεὸς μας λοιπὸν εἶναι ἡ Ἀγάπη καὶ περισσότερο χαίρεται νὰ τὸ ἀκούει αὐτό, παρὰ ὅτιδήποτε ἄλλο.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ξεπερνᾷ μὲ τὸ παραπάνω κάθε ἄλλη μορφή ἀγάπης. Ὅχι ἀπλῶς προνοεῖ γιὰ μᾶς, ἀλλὰ καὶ μὲ Θεῖο ἔρωτα, ἔρωτα ἀνερμήνευτο, ἔρωτα δίχως πάθος μὲν ἀλλὰ θερμότατο, ἐντονώτατο, γνήσιο, ἀτέλειωτο ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν σβήσει.

Τὶ λοιπὸν δὲν ἔχει κάνει ὁ Θεὸς γιὰ μᾶς; Ἔκανε τὸν κόσμον φθαρτὸ γιὰ μᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄφθαρτο πάλι γιὰ μᾶς, παραχώρησε νὰ κακοποιηθοῦν οἱ προφῆτες γιὰ μᾶς, τοὺς ἔστειλε σὲ αἰχμαλωσία γιὰ μᾶς, τοὺς ἄφησε νὰ καοῦν στὸ καμίνι γιὰ μᾶς, παραχώρησε νὰ ὑπομείνουν μύρια κακὰ γιὰ μᾶς. Προφῆτες καὶ Ἀποστόλους τοὺς προόρισε γιὰ μᾶς. Τὸν Μονογενῆ Του γιὰ μᾶς τὸν παρέδωσε καὶ τὸν Διάβολο γιὰ μᾶς τὸν κολάζει.

Γιὰ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἦλθε ὁ Θεὸς, γιὰ τὴν κατεφθαρμένη φύση μας: «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰω. α' 14). Ὁ εὐεργέτης πηγαίνει μὲ τοὺς ἀχαρίστους. Πρὸς τοὺς αἰχμάλωτους ὁ ἐλευθερωτής. Πρὸς αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸ σκοτάδι, ἦρθε ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης. Στὸν Σταυρὸ ἔπαθε Αὐτὸς ποὺ δὲν εἶχε κανένα πάθος. Πάνω στὸν θάνατο πάτησε ἡ ζωὴ. Στὸν Ἄδη ἔλαμψε τὸ φῶς. Αὐτοὺς ποὺ ἐξέπεσαν ἀνόρθωσε ἡ Ἀνάσταση. Ἀπέστειλε πνεῦμα ὑιοθεσίας, διένειμε χαρίσματα, ὑποσχέθηκε στεφάνια καὶ τόσα ἄλλα ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀπαριθμηθοῦν.

Γιὰ μᾶς ὁ Θεὸς ἦλθε στὸν κόσμον, γιὰ μᾶς διανεμήθηκαν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιὰ μᾶς ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου, ἡ ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης, τὰ Θεῖα προστάγματα ποὺ τελειοποιοῦν τὴ ζωὴ μας, ἡ πορεία μας πρὸς τὸν Θεὸ ποὺ πραγματοποιεῖται διὰ τῶν ἐντολῶν, γιὰ μᾶς ἐτοιμάζεται ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ σὲ ὅσους δὲν ἀποδράσουν ἀπὸ τὸν κόπο τῆς ἀρετῆς, πρόκειται νὰ δοθεῖ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ φανέρωσε πάνω στὴ γῆ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἔκανε τὸν Κύριο καὶ Δεσπότη, δοῦλο. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ παρέδωσε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, τὸν Ἀγαπημένο, τὸν Υἱὸ ὑπὲρ τῶν μισούντων, τὸν Θεὸ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, ὑπὲρ τῶν δούλων ἄφησε νὰ παραδοθεῖ ὡς δοῦλος, ὁ ἐλεύθερος. Καὶ δὲν στάθηκε μέχρις ἐδῶ μᾶς κάλεσε ἀκόμη ὑψηλότερα. Ὅχι μόνο μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ προηγούμενα κακὰ, ἀλλὰ καὶ πολὺ σπουδαιότερα μᾶς ὑποσχέθηκε.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ὡς σοφία ἐνδοξη καὶ τὴν προσφέρει ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν. Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπώντας τὸν Θεὸ τηρεῖ τὸν λόγο Του, ὁ Θεὸς τὸν ἀγαπάει καὶ τοῦ φανερώνεται μὲ μυστικὸ τρόπο. «Ἄν κάποιος μὲ ἀγαπᾷ λέει ὁ

Κύριος, θὰ τηρήσει τὸν λόγο μου καὶ θὰ τὸν ἀγαπήσει ὁ πατέρας μου, πρὸς αὐτὸν θὰ ἔλθουμε καὶ μέσα του θὰ κατοικήσουμε» (Ιω. ιδ' 23).

Ὅταν κανεὶς ἀγαπάει τὸν Θεό, τὰ πάντα συνεργοῦν πρὸς τὸ καλό. Ἄν κάποιος ἀγαπάει τὸν Θεό, αὐτὸς ἔγινε γνωστὸς στὸν Θεό.

Ὁ Θεὸς ἔρχεται σὲ κοινωνία μ' αὐτοὺς ποὺ τηροῦν τὴ φιλία πρὸς Ἐκεῖνον. Ἔτσι, ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ, γίνεται ζωὴ καὶ φῶς καὶ ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν Του.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν δὲν γίνεται Θεὸς ὄλων, ἀλλὰ αὐτῶν ποὺ ἔχουν ἐξοικειωθεῖ μαζί Του μὲ τὴν ἀγάπη. Διότι ἡ ἀγάπη εἶναι σύνδεσμος τελειώσεως καὶ δημιουργὸς κάθε ἀρετῆς.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ γεννιέται ἀπὸ εἰλικρινή πίστη, γιατί ὁ ἄνθρωπος ποὺ ὄντως πιστεύει στὸν Θεό, δὲν ἀνέχεται ποτὲ νὰ τὴν ἐγκαταλείψει.

Περισσότερο μπορεῖ τὸ χορτάρι νὰ ὑπομείνει τὸ πῦρ τῆς φλόγας, παρὰ ὁ Διάβολος τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης, ἀγάπη ἢ ὁποῖα εἶναι καλύτερο ὄχυρό ἀπὸ τεῖχος καὶ στερεότερη ἀπὸ διαμάντι.

Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἀνθρώπινα λόγια καὶ νοήματα, οὔτε ἀπλὰ προσφωνήσεις καὶ χαιρετισμοί, ἀλλὰ φροντίδα φανερὴ μὲ ἔργα ποὺ σημαίνει νὰ ἀπαλύνεις τὴ φτώχεια, νὰ βοηθᾷς τὸν ἀσθενῆ, νὰ γλυτώνεις ἀπὸ τὸν κίνδυνο ὅποιον κινδυνεύει, νὰ συμπαραστέκεσαι στὴ δύσκολη περίσταση, νὰ κλαῖς μετὰ κλαιόντων καὶ νὰ χαίρεσαι μετὰ χαιρόντων.

Αὐτὸς ποὺ ἀγαπάει τὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔχει ξέχειλη τὴν καρδιά του ἀπὸ τὴ Θεία ἀγάπη, ἀγαπάει τοὺς ἐχθροὺς του, εὐλογεῖ αὐτοὺς ποὺ τὸν καταριοῦνται, φέρεται ὡραῖα σὲ ὅσους τὸν ἐχθρεύονται καὶ προσεύχεται γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν μισοῦν καὶ τὸν καταδιώκουν.

Ἡ ἀπόδειξη καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς τέλει ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, εἶναι ἡ γνήσια ἀγαπητικὴ διάθεση πρὸς τὸν πλησίον. Σὲ αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἀναγνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχει ἀγάπη. Ὅπως Ἐκεῖνος θυσιάσε γιὰ μᾶς τὴ ζωὴ Του, ἔτσι κι ἐμεῖς ὀφείλουμε νὰ διαθέσουμε τὴ ζωὴ μᾶς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μᾶς.

Ἡ ἀγάπη σκεπάζει πολλὰς ἀμαρτίες. Ἡ ἀγάπη εἶναι αὐτὴ ποὺ θὰ μᾶς ὀπλίσει μὲ παρρησία τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως.

4. Ἐξομολόγηση πιστοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ δόξα μου, ὁ πλοῦτος καὶ τὸ καύχημα μου. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ γλυκύτατο

καὶ ἡδονικότερο ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ μελέτη καὶ τὸ ἐντρύφημα μου. Ἡ ψυχὴ μου εἶναι δημιούργημα τῆς πνοῆς τοῦ Θεοῦ. Τὸ σῶμα μου πλάσθηκε ἀπὸ Ἐκεῖνον. Εἶμαι ὁλόκληρος εἰκόνα Θεοῦ. Μὲ τὴ Θεία χάρις εἶμαι γενιὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ Θεοῦ ὑπάρχω καὶ κινούμαι, ἀναπνέω, μπορῶ νὰ μιλάω. Πρὸς τὸν Θεὸ καθημερινὰ ἀφήνω τὸ πνεῦμα μου νὰ ἀπευθύνεται ὅλες τὶς ὥρες, στὸν Θεὸ ἀπευθύνω τὶς εὐχές μου. Γιὰ τὸν Θεὸ ζῶ, ἐργάζομαι καὶ ὑπάρχω. Τὸν Θεὸ ποὺ εἶναι μέγας, ἰσχυρὸς, ζωντανός, χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν, συνεργός, τελειοποιὸς τῶν καλῶν, εὐγνωμονῶ. Τὸν Θεὸ ποὺ βλέπει τὰ πάντα ἐμπιστεύομαι, ὁμολογῶ, τηρῶ τὶς ἐντολές Του, κοντὰ Του πλουτίζω πνευματικά. Ἀποδέχομαι ὅτι εἶναι φοβερὸς κριτὴς γιὰ ὅλα ὅσα ἔχω διαπράξει, ἀλλὰ ταυτόχρονα Τὸν ἀναγνωρίζω ὡς Θεὸ ἐλεήμονα καὶ συγχωρητικὸ, πολυεύσπλαχνο καὶ πολυέλαιο. Τὸν ἀνακηρύσσω Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴ μου καὶ Κύριο μου. Γνωρίζω ὅτι εἶναι ἀρχὴ τῶν πάντων καὶ δωρητὴς τῶν ἀγαθῶν. Πιστεύω ἀκράδαντα ὅτι εἶναι Θεὸς ποὺ προνοεῖ καὶ ἐποπτεύει. Ἀναγνωρίζω ὅτι εἶναι πάνσοφος, παντογνώστης, γνωρίζει τὰ μέλλοντα, τὰ παρόντα καὶ τὰ παρελθόντα. Ὑμνῶ, δοξάζω, εὐλογῶ καὶ μεγαλύνω, Θεὸ ἀγαθό, ἅγιο καὶ δίκαιο. Θεὸ φιλόανθρωπο προσκυνῶ καὶ λατρεύω. Πιστεύω χάρις στὸν Θεό. Στὸν Θεὸ ἐλπίζω καὶ τοῦ ἀναθέτω τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου. Τὸν Θεὸ τὴν πηγὴ τῆς ἀγάπης, ἀγαπῶ καὶ ποθῶ διακαῶς. Ὅταν ἀπευθύνομαι πρὸς τὸν Θεὸ ἡ ψυχὴ μου εἰρηνεύει. Ὅταν ὁ νοῦς μου ἀनुψώνεται πρὸς Ἐκεῖνον ἀναπαύεται. Τὸν Θεὸ ἡ καρδιά μου ἐπιθυμεῖ σφόδρα. Ὅμολογῶ ἓναν Θεὸ Τρισήλιο, τὴν Τρισυπόστατη Θεότητα. Κηρύττω μία Θεότητα ἄναρχον, χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος (ἄϊδιον), ἀπλή, ὑπερούσιον καὶ ἀμέριστον, ποὺ εἶναι συγχρόνως Μονάδα καὶ Τριάδα. Τέλεια Μονάδα καὶ τέλεια Τριάδα. Πιστεύω καὶ ὁμολογῶ ὅτι εἶναι τέλεια Μονάδα κατὰ τὴν κοινὴ οὐσία καὶ τέλεια Τριάδα κατὰ τὶς ὑποστάσεις. Διότι μία Θεότητα εἶναι ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, μία δύναμις, μία σύνταξις καὶ μία προσκύνησις, αὐτὴ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος. Διότι μία εἶναι ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Αὐτὰ ὁμολογῶ καὶ πιστεύω καὶ κηρύττω καὶ δοξάζω.

5. Περὶ δεισιδαιμονίας καὶ δεισιδαίμονα.

Δεισιδαιμονία εἶναι ὁ δίχως λογικὴ φόβος τοῦ Θεοῦ. Πρόκειται περὶ ὑπερβολῆς καὶ ἀκρότητας, ἀφοῦ τὸ μέτρο διατηρεῖ μόνο ἡ εὐσέβεια. Ὁ δεισιδαίμονας ἔχει φοβικὴ συνείδηση, γιὰτὶ δὲν τὴν ἔχει ἀναπτύξει καὶ στέκεται πρὸς τὸ Θεῖο γεμᾶτος φόβο καὶ μὲ τρόπο ποὺ δὲν ταιριάζει στὸν Θεό. Ἔχει ἀτελεῖ γνῶση περὶ τῶν Θεῶν ἰδιωμάτων καὶ πιστεύει γιὰ τὸν Θεὸ πράγματα ἀνάξια γι' Αὐτόν. Ὁ δεισιδαίμονας ἔχει ἐσκοτισμένο τὸν νοῦ καὶ ταραγμένη τὴ διάνοια.

Ὁ Πλούταρχος λέει γιὰ τὴ δεισιδαιμονία: «Εἶναι φοβερὸ τὸ σκοτάδι τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ὅταν καταλάβει τὸν ἄνθρωπο ἐνσπείρει σ' αὐτόν λογισμοὺς σύγχυσης καὶ τύφλωσης καὶ μάλιστα σὲ πράγματα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι οἱ

συλλογισμοί».

Ὁ δεισιδαίμονας φοβᾶται ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχει φόβος καὶ ταραζέται ἐκεῖ πού ὄφειλε νὰ βρεῖ τὴν εἰρήνην. Φαντάζεται πάντοτε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν καταδιώκει καὶ ζητάει τὴ σωτηρία ἀπὸ περιδέραια τὰ ὁποῖα κρεμάει στὸν λαιμὸ του. Πιστεύει σὲ πλάνους καὶ δέχεται σὰν ἀλήθεια καθαρὲς ἀνοησίες. Παντοῦ διακρίνει τὴν ἐπικράτηση τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων καὶ τοὺς ἀποδίδει μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ τὸν Θεό. Ὁ δεισιδαίμονας εἶναι ἠθικὰ ἀνελεύθερος καὶ διανοητικὰ ταπεινωμένος. Πάσχει ἀπὸ ὀρθοσκευτικὴ καταδίωξη καὶ εἶναι ψυχικὰ ἄρρωστος. Ὁ δεισιδαίμονας εἶναι ἄνθρωπος δυστυχισμένος καὶ ζεῖ βίῳ ἄθλιῳ.

6. Περὶ ἐλλάμψεως.

Ὁ Κάλλιστος, ὁ ἐρμηνευτὴς τῶν ἀναβαθμῶν, λέει σχετικὰ μὲ τὴν ἔλλαμψη: «Ἐλλαμψη εἶναι τὸ μυστικὸ Θεϊκὸ μῆνυμα πού ἔρχεται στὸν νοῦ μὲ τὴν ταχύτητα τῆς ἀστραπῆς καὶ κατορθώνεται μὲ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν».

Λέει δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακας: «Ὅταν λοιπὸν ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος συνενωθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τότε καὶ στὸ σῶμα του σὰν σὲ καθρέπτη, ἀντανεκλᾶται ἢ λαμπρότητα τῆς ψυχῆς του. Ἔτσι δοξάστηκε καὶ ὁ Θεόπτης Μωυσῆς» (Λόγ. λ'). Καὶ ἀμέσως: «Πένθος ἀβυσσαλέο εἶδε παρηγοριά. Καθαρότητα δὲ καρδιᾶς δέχτηκε τὴν ἔλλαμψη. Ἐλλαμψη εἶναι ἀνέκφραστη ἐνέργεια πού κατανοεῖται μὲ ἄγνωστο καὶ ἀόρατο τρόπο» (Λόγ. ζ', περὶ πένθους).

Μέρος Β΄

Ηθικές Μελέτες

Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

1. Ὅτι ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι ἔμφυτος, ὅτι ὁδηγεῖ στὴν τελειότητα καὶ ὅτι εἶναι τὸ μέγιστο ἀγαθὸν.

Ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι ἔμφυτος νόμος ποὺ δόθηκε στὸν ἄνθρωπο καὶ ἐκδηλώνεται ὡς ἔμφυτη διάθεση καὶ κλίση πρὸς τὸ ἀγαθὸν, τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ δίκαιο. Ἡ συνείδηση μαρτυρεῖ ἐπιπλέον γιὰ τὴν ἔμφυτη αὐτὴ διάθεση καὶ κλίση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀγαθὸν, τὸ δίκαιο, τὸ ἀληθινόν. Τὸ διαπιστώνουμε ὅταν ἡ συνείδηση εἰρηνεύει ἐκεῖ ὅπου τηρεῖται ὁ ἠθικὸς νόμος, ἐξεγείρεται ὅμως καὶ διαμαρτύρεται κατὰ τὴν παραβίαση του. Μὲ τὴν τήρηση τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἡ ψυχὴ τέρπεται, ἐνῶ στὴν ἀθέτηση του θλίβεται. Ὅσοι ἐφαρμόζουν τὸν ἠθικὸν νόμον ἀποβαίνουν εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι, αὐτοὶ ποὺ τὸν παραβαίνουν παρασύρονται στὴν ἀθλιότητα καὶ καταλήγουν δυστυχισμένοι καὶ κακοδαίμονες. Ὁ ἠθικὸς νόμος ὁδηγεῖ στὴν τελειοποίηση καὶ τὴν ἀγιότητα καὶ ἀναδεικνύει τὸν ἄνθρωπο φωτεινὴ καὶ θεοειδὴ εἰκόνα. Ὁ ἠθικὸς νόμος ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν παθῶν καὶ ἀναδεικνύει τοὺς τηρητὲς τοῦ ἠθικοῦ ἐλεύθερους. Ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι ἡ ὁδὸς ποὺ μᾶς φέρνει στὴν ἀληθινὴ καὶ αἰώνια ζωὴ. Ὅσοι τὸν φυλάττει ἔχουν φωτισμένο νοῦ καὶ καθαρὴ καρδιά. Αὐτὸς ποὺ φυλάει τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, γίνεται φίλος τοῦ Θεοῦ καὶ σκεπάζεται ἀπὸ τὴ Θεία χάρη. Ὅποιος φυλάει τὸν νόμον διώχνει κάθε φόβον, ὁ τηρητὴς τοῦ νόμου δὲν ἔχει νὰ φοβηθῆ τίποτα.

Ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο ἀγαθὸν ποὺ δωρήθηκε στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεόν, γιὰ νὰ ζήσει στὴ γῆ ἐλεύθερος καὶ εὐτυχισμένος. Νὰ ἀναδειχθεῖ ἰσχυρὸς, νὰ ἀνυψωθεῖ σὲ ὑψηλὴ θέση δόξας καὶ νὰ βαδίζει πάντοτε πρὸς τὴν τελειότητα. Ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμη, ποὺ ὠθεῖ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ τελειοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι ἡ θαυματουργὸς δύναμη, ποὺ ἐξυψώνει καὶ ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπον μέχρι τὸν οὐρανόν. Εἶναι ὁ λαμπρὸς καὶ ἀκτινοβόλος φάρος, ποὺ φωτίζει τὸν ἄνθρωπον στὸ πέλαγος τῆς ζωῆς του. Ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι τὸ δίχως κύματα λιμάνι, στὸ ὁποῖο ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ γαλήνη τῆς καρδιᾶς. Τὸ ἀπόρθητον φρούριον ποὺ δὲν καταλαμβάνεται ἀπὸ τίς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν καὶ διασώζει μὲ ἀσφάλεια αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἐμπιστεύθηκαν τὴ σωτηρίαν τους. Ὁ ἠθικὸς νόμος εἶναι ἡ ἀσφαλὴς ἄνοδος πρὸς τὸν Θεόν.

Μακάριοι οἱ τηρητὲς τοῦ ἠθικοῦ νόμου, διότι αὐτοὶ ἀγκάλιασαν τὴν παντοτινὴν χαρὰν, ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀφαιρέσει. Αὐτοὶ θὰ ἀξιωθοῦν καὶ τῆς αἰώνιας χαρᾶς στὴ βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.

2. Περὶ τοῦ ἠθικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ ἠθικοῦ ὄντος.

Α'. Ὁ ἠθικὸς βίος εἶναι αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπον: α) διότι μ' αὐτὸν

ἐκπληρώνονται οἱ ἱεροὶ πόθοι τῆς καρδιάς του, β) διότι αὐτὸς εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν ἠθικὸ νόμο πὺ εἶναι γραμμένος στὴν καρδιά του, γ) διότι τὸ ἀγαθὸ του ἦθος εὐχαριστεῖ καὶ ἰκανοποιεῖ τὴν καρδιά του, δ) διότι δὲν τοῦ ἀρέσει ὁ ἀνήθικος βίος καὶ τὸν σιχαίνεται καὶ ε) διότι αἰσθάνεται ὅτι μόνο ὁ ἠθικὸς βίος τοῦ πρέπει καὶ τοῦ ταιριάζει.

Β'. Ὁ ἠθικὸς βίος ἀρμόζει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, γιατί εἶναι λογικὸς καὶ σὰν λογικὸ ὄν πὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ταιριάζει καὶ ὁ λογικὸς βίος. Αὐτὸς πὺ ζεῖ ἠθικὰ ζεῖ μὲ λογική, διότι τὸν ἠθικὸ βίος διευθύνει ἢ λογική, ἢ ὁποῖα συγκρατεῖ τὶς ὁρμὲς καὶ τὶς ἐπιθυμίες, χαλιναγωγεῖ τὰ πάθη, ἀπαγορεύει τὰ ἀθέμιτα καὶ ἀνέντιμα καὶ διδάσκει τὶ εἶναι αὐτὸ πὺ πρέπει νὰ κάνουμε καὶ τὶ ὄχι, ποῖο εἶναι τὸ θεμιτὸ καὶ ποῖο τὸ ἀθέμιτο.

Γ'. Ὁ ἠθικὸς βίος εἶναι αὐτὸς πὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο: α) διότι τὸν ὁμορφαίνει πνευματικά, τὸν ἀνυψώνει καὶ τὸν τελειοποιεῖ, β) διότι εἶναι βίος πνευματικὸς, ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶναι ὑπαρξη μὲ νοῦ καὶ μὲ προοπτική νὰ γίνῃ ἠθικὰ ἐλεύθερος, ὡστόσο μόνο ἢ ἠθικὴ ζωὴ τὸν κάνει ἐν ἐνεργείᾳ ἠθικὰ ἐλεύθερη ὑπαρξη καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοίωμα Θεοῦ, γ) διότι ὁ ἄνθρωπος ὡς ὑπαρξη νοερή, ἀγαπάει ἀπὸ τὴ φύση του τὸ καλὸ, τὸ ἀγαθὸ, τὸ ἀληθινὸ, τὸ δίκαιο, τὸ θεμιτὸ. Ὅλα αὐτὰ μόνο ἢ ἠθικὴ ζωὴ τὰ περιβάλλει καὶ τὰ προστατεύει καὶ δ) διότι κατὰ τὴν ὥρα πὺ ὑποφέρει καὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τοῦ ἠθικοῦ βίου, ἢ ψυχὴ του αἰσθάνεται εὐχαρίστηση καὶ ταυτόχρονα ἀποστρέφεται τὸν ἀκόλαστο καὶ ἔκφυλο βίος.

Δ'. Ὁ ἠθικὸς βίος εἶναι αὐτὸς πὺ ταιριάζει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, διότι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ ἐνστικτωδῶς νὰ διακρίνει τὴν ποιότητα τῶν πράξεων του καὶ νὰ τὶς ξεχωρίσει σὲ ἀγαθὲς καὶ κακὲς. Νὰ ἐπιδοκιμάζει τὶς ἀγαθὲς καὶ νὰ ἀποδοκιμάζει τὶς κακὲς. Ἡ διάκριση τῆς ποιότητας τῶν πράξεων δηλώνει τὴν ἔμφυτη κλίση πρὸς τὸν ἠθικὸ βίος. Αὐτὴ ἢ ἴδια μαρτυρᾷ τὸν ἔμφυτο νόμο πὺ εἶναι χαραγμένος στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου.

Ε'. Ὁ ἠθικὸς βίος εἶναι αὐτὸς πὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο, διότι γεννᾷ στὴν καρδιά ὁμορφα συναισθήματα κατὰ τὴν ὥρα πὺ ἐργάζεται τὸ ἀγαθὸ. Ἀντίθετα κατὰ τὴν ἐργασία τοῦ πονηροῦ, τὰ συναισθήματα εἶναι δυσάρεστα. Ἡ χαρὰ καὶ ἢ θλίψη μαρτυροῦν ὅτι ὑπάρχει στὴ συνείδηση ἔμφυτη ἢ γνώση τοῦ ἠθικοῦ νόμου, καθὼς καὶ ἢ διάθεση πὺ κλίνει πάντοτε ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ.

ΣΤ'. Ὁ ἠθικὸς βίος εἶναι αὐτὸς πὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο, διότι ὁ νοῦς καὶ ἢ καρδιά πάντοτε ἔκλιναν ὑπὲρ τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ὅλη ἢ ἀνθρωπότητα εἶχε ἠθικοὺς νόμους καὶ ἀρχές, τὶς ὁποῖες πάντοτε ἀκολουθοῦσε.

Ζ'. Ὁ ἠθικὸς βίος εἶναι αὐτὸς πὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο, διότι ἀναδεικνύει τὸν ἄνθρωπο κοινωνικὸ ὄν. Μόνο ὁ ἠθικὸς βίος τοποθετεῖ τὶς ἀσφαλεῖς βάσεις τοῦ

κοινωνικοῦ βίου καὶ μέσω τῆς κοινωνίας καθοδηγεῖ, ἀναπτύσσει καὶ τελειοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο. Χωρὶς τὸν ἠθικὸ βίον, ἡ κοινωνικὴ συμβίωση θὰ ἦταν ἀδύνατη. Ἀπ' ὅλους ὁμολογεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν κοινωνικό. Εἶναι λοιπὸν ὄν κοινωνικό καὶ ἐξ ἀνάγκης εἶναι καὶ ἠθικό, ἀφοῦ κοινωνία δίχως ἠθικὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκρατηθεῖ.

Η'. Ὁ ἠθικός βίος εἶναι αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο, διότι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐνδιάθετη τὴν ὁρμὴ γιὰ τὴν ἀπόλαυση τοῦ ὑπέρτατου ἀγαθοῦ, γιὰ τὴν ἠθικὴ τελειοποίησιν μὲ σκοπὸ νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸν Θεό, τοῦ ὁποῖου τὰ Θεῖα ἰδιώματα εὐχαριστοῦν καὶ εὐφραίνονται τὴν καρδιά του. Ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλύπτει τὴ Θεῖα ἀγαθότητα διάχυτη στὴ δημιουργία. Σπεύδει νὰ ὀδηγήσει τὸν ἑαυτὸ του στὸ ἀπόλυτο ἀγαθόν, μέσω τῆς πνευματικῆς ζωῆς, γιατί γνωρίζει ὅτι μόνον αὐτὴ ὀδηγεῖ στὸ ποθούμενο αὐτὸ ἀγαθόν. Ὁ ἄνθρωπος βλέποντας ὀλοφάνερη μέσα στὴ δημιουργία τὴ σοφία, ὀδηγεῖται σὲ τελειότερη γνώση τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ, ἐξερευνᾷ τὰ θαυμάσια Του καὶ σπεύδει πρὸς τὴν ἠθικὴ του τελείωσιν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ ἡ ροπὴ τῆς ψυχῆς εἶναι συνεχῆς, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν της γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ ἰσχυρὴ. Αὐτὸ συνεπάγεται ὅτι ἡ ψυχὴ ζητάει νὰ ἀνυψωθεῖ στὴν τέλεια γνώση, τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, τὸ ἀπόλυτο ἀγαθόν. Ἡ ἀναζήτησις ὅλων αὐτῶν εἶναι ἔκφρασις τῆς ἔμφυτης ροπῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἠθικὸ βίον καὶ ἔνδειξις τῆς ἠθικῆς τοῦ ἐλευθερίας.

Θ'. Ὁ ἠθικός βίος εἶναι αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, γιατί ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἄπειρους πόθους καὶ μόνον τὸ ἠθικὸ ἀγαθόν μπορεῖ νὰ γεμίσει τὸ κενὸ τῆς καρδιάς του. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀρκεσθεῖ μόνον στὸν κόσμον ποὺ βλέπει καὶ αἰσθάνεται, τὸν ὁποῖο κρίνει ὡς ἀνεπαρκῆ νὰ γεμίσει τὸ κενὸ τῆς καρδιάς του καὶ γι' αὐτὸ ζητάει ἔντονα πνευματικότερον κόσμον, ποὺ νὰ ὑπερβαίνει τὶς αἰσθήσεις, συναισθανόμενος ὅτι μόνον μὲ τὸν κόσμον ποὺ βρίσκεται πέρα καὶ ἔξω ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις τοῦ κόσμου τούτου, θὰ μπορέσει νὰ γεμίσει τὸ κενὸ τῆς καρδιάς του. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, προσπαθεῖ νὰ ἀναδείξει τὸν ἑαυτὸ του ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῆς αἰσθητῆς φύσεως, νὰ ἐκδηλώσει ὅσο γίνεται περισσότερο καθαρὴ τὴν πνευματικὴν του ἐνέργειαν καὶ νὰ προχωρήσει σὲ κάποια ἀκόμη πιὸ πνευματικὴ βαθμίδα ἠθικοῦ βίου, ἐφαρμόζοντας στὴ ζωὴ του τὶς πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἰδέες. Ἡ ροπὴ αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴ συναισθησὶν τοῦ ἠθικοῦ του χαρακτῆρα.

Ι'. Ὁ ἠθικός βίος ταιριάζει στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιατί ἡ ψυχὴ συναισθάνεται ὅτι πλάσθηκε γιὰ νὰ μετέχει στὴ Θεῖα ἀγαθότητα καὶ μακαριότητα. Αἰσθάνεται ταυτόχρονα ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἔχει αὐτὸ ποὺ ζητάει - ἀφοῦ εἶναι στραμμένη καὶ προσηλωμένη στὸν αἰσθητὸ καὶ περιορισμένον κόσμον - καθότι ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ μακαριότητα ἀνευρίσκονται στὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν. Ἡ ἀπόλυτη δὲ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν, εἶναι ἀδύνατον νὰ βρεθοῦν στὸν κόσμον αὐτὸν ποὺ ἀντιλαμβανόμεσθε μὲ τὶς αἰσθήσεις μας, διότι ἡ ἀλήθεια ποὺ κατανοεῖται ἀπὸ τὸν νοῦ εἶναι σχετικὴ καὶ ὡς τέτοια δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ πλήρης ἀλήθεια. Ἔτσι

ἀκριβῶς καὶ τὸ ἀγαθὸ πού βρίσκεται στὸν αἰσθητὸ κόσμον εἶναι ἀτελές. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ψυχὴ ἐπιθυμεῖ τὸ τέλει ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀτελές ἀγαθὸ τοῦ κόσμου ἀδυνατεῖ νὰ ικανοποιήσῃ τὴν ψυχὴν, γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ προσπαθεῖ ὅσο μπορεῖ, νὰ ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ κόσμον, νὰ τὸν ξεπεράσῃ καὶ νὰ ἀνέλθῃ στὸν ὑπεραἰσθητὸ κόσμον, τὸν πνευματικὸν κόσμον, ὥστε μὲ τὴ Θεῖα δωρεὰ νὰ βρεθεῖ μέσα στὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν, τὴν τέλει ἀλήθεια, τὸ ἀπόλυτον καλὸν καὶ τὴν τέλει μακαριότητα. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν του ὄν ἠθικόν.

3. Περὶ τοῦ ἀνθρώπου, πού σὰν φύσει ἠθικὸν ὄν εἶναι καὶ φύσει Θρησκευτικὸν ὄν.

Ὁ ἄνθρωπος πλασθεῖ ἀπὸ τὸν Θεῖον Δημιουργὸν Θρησκευτικὸν ὄν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πλασθεῖ καὶ ἠθικὸν ὄν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ιδιώματα εἶναι οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀρετὲς τοῦ ἔμφυτες. Οἱ ἀρετὲς αὐτὲς μαρτυροῦνται ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ κοινωνικότης εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιὰ τὴ συντήρησιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ τὴν στερέωσιν λοιπὸν τῆς κοινωνίας ἀποδείχθηκε ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἠθικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὴ πού θεμελιώνεται στὸν ἠθικὸν νόμον καὶ παράλληλα ἔγινε φανερόν ὅτι μόνον αὐτὴ ἡ ζωὴ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι ἔμφυτον γνώρισμά του. Ὅπως ἡ ἠθικότης εἶναι ἔμφυτη ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ φανερόν ἐστι ὡς ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιὰ τὴ συντήρησιν του, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον του, ἔτσι καὶ ἡ Θρησκευτικότης εἶναι ἔμφυτη ἀρετὴ καὶ ἀποδεικνύεται ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ὑποστήρισιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Εἶναι ἐπόμενο λοιπὸν ὅτι τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἔπεται ὁ Θρησκευτικὸς νόμος καὶ ὅτι τὴν ἠθικότην ἀκολουθεῖ ἡ Θρησκευτικότης τοῦ ἀνθρώπου. Καθὼς μάλιστα χωρὶς τὴν ἠθικὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ συγκροτήσῃ κοινωνίαν, νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ προοδεύσῃ, ἔτσι καὶ δίχως τὴν Θρησκείαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποβεῖ ἠθικός καὶ νὰ ἐδραιώσῃ τὴν κοινωνίαν πάνω σὲ ἠθικὰς ἀρχάς. Ἡ ἀνάπτυξιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου σὲ περίβλεπτη ἠθικὴ εὐγένεια, ὀφείλεται σὲ τὴν ἔξοχον αὐτὴν ἀρετὴν, τὴν ἠθικότην καὶ Θρησκευτικότην τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλήθεια, τί μπορεῖ νὰ συντελέσῃ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἠθικὴν, σὲ τὴν συντήρησιν, ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων; Τίποτα ἀπολύτως τίποτα! Τί μπορεῖ νὰ παρουσιασθεῖ καταλληλότερον ἀπὸ τὴν Θρησκείαν γιὰ τὴν στερέωσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τῆς κοινωνίας; Τίποτα ἀπολύτως τίποτα! Ἡ μὲν ἠθικὴ, γίνεται ὁ συνεκτικὸς ἰστός τῆς κοινωνίας καὶ ὁ φρουρὸς τῶν ἀγαθῶν τῆς, ἡ δὲ Θρησκεία ὁ φρουρὸς τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς Θρησκείας μαρτυρεῖ τὴν ἀπολυτὴν ἀναγκαιότητα τῆς. Διότι χωρὶς Θρησκείαν ἀδυνατεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἠθικὴ, ἄνευ Θρησκείας εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἠθικὸς νόμος. Ὁ ἠθικὸς νόμος προϋποθέτει τὸν Θεῖον Νομοθέτην, ὁ ὅποιος διατυπώνει τὸ Θεῖον Του θέλημα ὡς νόμον ἠθικόν. Ὡστε λοιπὸν εἶναι ἠθικὴ ἀνάγκη νὰ συνυπάρχῃ ὁ ἠθικὸς νόμος καὶ νὰ συμβαδίζῃ μὲ τὴν Θρησκείαν, γιὰ νὰ ὑφίσταται κοινωνία καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ ἀγαθὰ τῆς. Ἐπομένως, ὁ ἄνθρωπος ἐφόσον ὑπάρχει ἠθικός, ὑπάρχει καὶ Θρησκευτικός.

Ἡ Θρησκεία εἶναι ὁ κυβερνήτης τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν σχεδίων τοῦ ἀνθρώπου, ὀδηγώντας τὸν πρὸς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν. Χωρὶς Θρησκείαν ὁ ἄνθρωπος εἶναι μυστήριον ἀκατάληπτον. Ὁ νοῦς αὐτοῦ, ἡ διάνοια αὐτοῦ καὶ τὸ αὐτεξούσιον, δίχως τὴν Θρησκείαν καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον, δὲν τοῦ παρέχουν καμμιά περίοπτη θέσιν στὴ συνομοταξία τῶν ζώων, οὔτε σὲ ὑψηλὴν θέσιν μπορεῖ νὰ τὸν τοποθετήσῃ, οὔτε κάποιο προνόμιον τοῦ δίνει, ὥστε νὰ στέκεται μὲ διάθεσιν ἀνωτερότητας ἀπέναντι αὐτῶν καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἔναντι τῶν ὑπόλοιπων ζώων. Διότι ἡ σκέψις καὶ ὁ λόγος χωρὶς ἠθικὴν, χωρὶς ἠθικὸν νόμον καὶ ἠθικὰς ἀρχάς, γίνεται ὄργανον καὶ μέσον διαφθορᾶς καὶ ἐξαθλίωσης, ὀδηγεῖ δὲ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀποκλήνωσιν, ἢ ὁποῖα τὸν καθιστᾷ πιὸ θηριώδη καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα. Χωρὶς τὴν Θρησκείαν, ὁ ἄνθρωπος καταλήγει νὰ διαφθείρῃ τὸν Θεοειδῆ αὐτοῦ χαρακτήρα, καταστρέφοντας τὸ κάλλος τῆς εἰκόνας αὐτοῦ, πού ὑπάρχει καθ' ὁμοίωσιν τῆς Θεϊκῆς εἰκόνας. Ἀπομακρύνει τὰς εὐγενεῖς ἰδέας τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δίκαιου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ κυριεύεται ἀπὸ ζωώδεις ὀρμές, στίς ὁποῖας καμμιά εὐγένεια δὲν ἔχει ἀπομείνει. Χωρὶς τὴν Θρησκείαν, ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀντίπαλος τοῦ ἀγαθοῦ, δύναμις πού ἀντιστρατεύεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ καταπολεμᾷ τοὺς Θεϊκοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ καθορισμένον τέλος τὸ ὁποῖον εἶχε θέσει ἡ ἐξάρχῃς ὡς στόχον.

Ἡ Θρησκεία εἶναι ὑψηλὸν συναίσθημα, πού ἀγγίζει τὰς πιὸ μυστικὰς χορδὰς τῆς καρδιᾶς, ἀναπτέρωνει τὸ φρόνημα, ἀνυψώνει τὸν νοῦν πάντως ἀπὸ τὸν αἰσθητὸν οὐρανὸν, διευθύνει τὰς σκέψεις σύμφωνα μὲ τὸ ἀμετάτρεπτον θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ προσαρμόζει τὰς πράξεις καὶ τὸν τρόπον ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν αὐτοῦ.

Ἡ Θρησκεία καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πολυπλοκῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τὸν ὀδηγεῖ ἀπλανῶς εἰς τὸ ἀσφαλὲς λιμάνι τῆς ψυχικῆς γαλήνης. Βραβεύει τὴν πρόοδον, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀειθαλὲς λιβάδι, ὅπου μαζεύει τὰ εὐωδία τὰ λουλούδια, πού κατευχαριστοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

Τὴν δύναμιν αὐτὴν τῆς Θρησκείας καὶ τὴν σωτηριώδη ἐπίδρασιν αὐτῆς πάντως στίς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, στίς καρδιὰς καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ἀναγνώρισε ἡ ἀνθρωπότητα ἤδη ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, γι' αὐτὸ τὴν εὐλαβήθη καὶ τὴν σεβάστηκε. Ἀρχηγοὶ καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Θρησκείας ἀναδεικνύονταν εἰς ἀνώτατα πρόσωπα τῆς κοινωνίας. Οἱ ἄρχοντες, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἡγεμονεύοντες τοὺς λαούς, ἀναλάμβαναν τὸ ἀξίωμα τοῦ λειτουργοῦ τῆς Θρησκείας. Ἡ τιμὴ πού ἀπορρέει ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ, στόλιζε καὶ λάμπρυνε τὰ βασιλικά στεμματα. Τόση μεγάλη εἶναι ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν Θρησκείαν, ὥστε ἡ τιμὴ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος νὰ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ δύναμις τῆς Θρησκείας νὰ εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἀνθρώπων νόμων καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἡγεμόνα.

Ἡ δύναμη τῆς Θρησκείας εἶναι μεγάλο ἠθικὸ χαλινάρι, ποὺ συγκρατεῖ τὰ πάθη, τὶς ὀρμὲς καὶ τὶς ἐπιθυμίες. Διευθύνει μὲ ἀσφάλεια τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὸν ὑψηλὸ τῆς προορισμὸ καὶ τὴ θέση τοῦ ἀξιώματος ποὺ εἶναι προορισμένη ἀπὸ τὴ Θεία πρόνοια νὰ ἀνυψωθεῖ. Ὁ ἄνθρωπος μὴ μπορῶντας ἀλλιῶς νὰ ἀνυψωθεῖ στὸ ἀξίωμα αὐτό, παρὰ μόνο μὲ τὴ Θρησκεία, ἡ ὁποία ἔχει μέσα τῆς τὴ δυνατότητα τῆς ἠθικῆς διαπλαστικῆς δυνάμης, μαρτυρεῖται ὡς ὕπαρξη Θρησκευτικῆ. Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν Θρησκευτικόν.

4. Περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν ἠθικοῦ βίου.

Ὁ κατὰ Χριστὸν βίος εἶναι βίος ἠθικός. Αὐτὸς εἶναι στ' ἀλήθεια ἠθικός βίος. Αὐτὸς ποὺ ζεῖ μὲ τὶς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ζεῖ ἀληθινά.

Ὁ κατὰ Χριστὸν βίος τελειοποιεῖ καὶ ὁμορφαίνει τὴν ψυχὴ καὶ ἀναδεικνύει τὸν ἄνθρωπο σὲ εἰκόνα Θεοῦ. Ἀγιάζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἐξομοιώνει μὲ τὸν Θεό. Συνδέει μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἀναδεικνύει υἱοὺς Θεοῦ. Καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο κοινωνὸ τῶν Θείων μυστηρίων. Ἐπιβραβεύει μὲ τὴν εἰρήνην τὴν καρδιά καὶ προσελκύει τὸ Θεῖο ἔλεος.

Ὁ κατὰ Χριστὸν βίος φυλάττει καθαρὴ τὴ σκέψη καὶ τῆς δίνει φτερὰ νὰ ἀνυψωθεῖ πρὸς τὸν Θεό. Προβιβάζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ὀδηγεῖ ἀπὸ τὰ γήινα στὰ ἐπουράνια. Ταπεινώνει τὸ φρόνημα καὶ συγκρατεῖ τὶς ὀρμὲς. Δαμάζει τὰ πάθη καὶ κατευνάζει τὶς ἐπιθυμίες.

Ὁ κατὰ Χριστὸν ἠθικός βίος φανερώνει τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρες. Ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, στὴν εὐτυχία, στὴ δόξα καὶ τὴν τιμὴ. Πλέκει στεφάνια, προετοιμάζει τίμια γηρατεία, χαρίζει ὑγεία, σταθερότητα, παρέχει ἀνδρεία, διαπλάθει τὸν χαρακτήρα, περιποιεῖ εὐγένεια, φροντίζει τὴν ψυχὴ καὶ περιφρουρεῖ τὴ σωφροσύνη. Αὐτὸς, διατηρεῖ τὴν ἀγνεία καὶ διασώζει τὴν παρθενία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ὁ κατὰ Χριστὸν ἠθικός βίος κάνει ἀγαπητὸ σὲ ὅλους τὸν ἄνθρωπο ποὺ μετέχει σ' αὐτόν. Τὸν κάνει φιλικὸ καὶ περίβλεπτο στὴν κοινωνία. Τὸν ἀναδεικνύει ἔντιμο πολίτη. Τὸν κάνει γενναῖο στρατιώτη, ἄξιο φρουρὸ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδας. Τὸν ἐκπαιδεύει καὶ τὸν κάνει τέλειο ἄντρα καὶ χρήσιμο μέλος τῆς κοινωνίας. Τὸν ἀναγορεύει ἀγαθὸ ἄρχοντα καὶ ἄξιο κυβερνήτη τῆς ἐξουσίας. Τὸν κάνει ἱκανὸ γιὰ κάθε ἔργο ἐμπιστοσύνης.

Ὁ πολιτευόμενος κατὰ Χριστὸν εἶναι ἀγαθὸς καὶ σὰν πατέρας καὶ σὰν γιός, σὰν σύζυγος καὶ σὰν συγγενής, σὰν φίλος, σὰν γνωστός, σὰν ξένος, σὰν πολίτης καὶ σὰν συνεταῖρος, σὰν σύντροφος καὶ συνοδοιπόρος καὶ σὰν συνοδὸς καὶ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε συνολικά, εἶναι ἄνθρωπος καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἄριστος σὲ ὅλα. Τέτοιους ἀναδεικνύει τοὺς ἀνθρώπους, ὁ κατὰ Χριστὸν ἠθικός βίος.

5. Περί τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος πλάσθηκε δυνάμει ἠθικὰ ἐλεύθερο ὄν καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ ἀποβεῖ καὶ ἐνεργῶς ἠθικὰ ἐλεύθερος.

Ὁ ἄνθρωπος ἐφόσον ἔχει πλασθεῖ νὰ εἰκονίζει σὰν σὲ μικρογραφία στὴ γῆ, τὴ Θεία εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ, κατὰ συνέπεια ὀφείλει νὰ φέρει καὶ ὁ ἴδιος σὲ κάποια σχετικὴ ἀντιστοιχία, τὶς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ. Σὰν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ εἶναι ὕπαρξη μὲ νοῦ αὐτεξούσιο, αὐτοσυνείδητο καὶ ἠθικὰ ἐλεύθερο. Διότι ὄν χωρὶς νοῦ, ἐξαρτημένο, δίχως συνείδηση καὶ ἠθικὰ ἀνελεύθερο, εἶναι ἀνάξιο τῆς ὑψηλῆς κλήσης στὴν ὁποία φαίνεται ὅτι ἔχει κληθεῖ καὶ στὸν σπουδαῖο προορισμὸ γιὰ τὸν ὁποῖο προορίσθηκε καὶ τὴν ὑψηλὴ θέση στὴν ὁποία ἀνυψώθηκε ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν ἐξάισια βούληση τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ. Ὁ ἄνθρωπος πλάσθηκε ἄξιος τῆς κλήσης καὶ τῆς ὑψηλῆς θέσης πού τοῦ δόθηκε, ἀφοῦ ἀποδεικνύεται ὕπαρξη νοερὴ καὶ αὐτεξούσια, ἡ ὁποία ἔχει συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ της. Οἱ ξεχωριστὲς αὐτὲς ἠθικὲς δυνάμεις, φανερώνουν τὸν ἄνθρωπο ὡς δυνάμει ἠθικὰ ἐλεύθερο, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸ νὰ γίνῃ ἠθικὰ ἐλεύθερος, μὲ τὴ θέληση του καὶ τὴν ὀρθὴ χρῆση τοῦ αὐτεξουσίου του. Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κλήσης καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων πού φέρει μέσα του. Διότι θὰ ἦταν μάταιη τούτη ἡ ἀφθονία τῶν ἠθικῶν δυνάμεων, δίχως τὴν ἠθικὴ ἐλευθερία. Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία εἶναι καρπὸς τοῦ δέντρου, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ φυτεύτηκε τὸ δέντρο. Χωρὶς αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος θὰ συμβάδιζε μὲ τὴ μοῖρα τῶν ἀλόγων ζώων. Τότε τὸ λογικὸ του θὰ τὸν ἔκανε πιὸ θηριώδη, πιὸ ζωώδη καὶ περισσότερο ἐμπαθῆ. Δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι σὲ ἀνώτερη θέση ἀπ' αὐτὴ τῶν ζώων. Μόνη ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀνυψώνει σὲ θέση, στὴν ὁποία κανένα ἀπὸ τὰ ζῶα δὲν μπορεῖ νὰ ἀτενίσει. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν πλάσθηκε ἔτσι ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἠθικὰ ἐλεύθερος, τότε δὲν πλάσθηκε οὔτε ἠθικὸς ἄνθρωπος, γιατί τὴν ἔννοια τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἀκολουθεῖ ἡ ἔννοια τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως καὶ τὴν ἔννοια τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου ἀκολουθεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Αὐτὸς πού ἀρνεῖται στὸν ἄνθρωπο τὴν ἠθικὴ ἐλευθερία, εἶναι σὰν νὰ τοῦ ἀρνεῖται τὴν ἠθικότητα, καθότι χωρὶς τὴν ἠθικὴ ἐλευθερία, ἠθικὸς νόμος δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ, γιὰ τὸν λόγο ὅτι μόνον ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ τηρήσει τὸν ἠθικὸ νόμο. Ὅπου αὐτὴ λείπει, ἐκεῖ λείπει καὶ ὁ ἠθικὸς νόμος. ἐκεῖ τότε βασιλεύουν οἱ φυσικοὶ νόμοι, ἐκεῖ δὲν ὑφίσταται κανένα ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, ἐκεῖ βασιλεύουν οἱ νόμοι τῆς ὕλης καὶ ἡ δύναμη τους διέπει τὰ πάντα. Χωρὶς ἠθικὴ ἐλευθερία ὁ ἄνθρωπος θὰ κατέληγε δοῦλος ἀπὸ ἠθικὴ ἄποψη. Καὶ τὴν ἠθικὴ του ὑποδούλωση θὰ ἀκολουθοῦσε ἡ πνευματικὴ του δουλεία. Αὐτὴ ἡ δουλεία θὰ ὑπέτασσε τὶς ἐνέργειές του, ἀλλὰ καὶ τὶς σκέψεις του. Θὰ τὶς περιορίζε σὲ πολὺ στενὰ πλαίσια. Οἱ ἰδέες τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ δίκαιου, θὰ τοῦ ἦταν ἄγνωστες. Θὰ ἀγνοοῦσε τὶ εἶναι τὸ αἰσχρὸ, τὶ τὸ κακό, τὶ τὸ ψευδές, τὶ τὸ ἄδικο κλπ., γιατί αὐτὲς τὶς ἔννοιες μόνον ὁ ἠθικὸς νόμος καὶ ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία διδάσκουν. Ἡ λέξη «ἠθικὴ» θὰ διαγραφόταν ἀπὸ τὸ λεξιλόγιό του, γιατί κάθε πράξη πού εἶναι ἀποτέλεσμα ἔμφυτης ὀρμῆς, ἐνέργεια δηλαδή πού τελεῖται ἀπὸ ἀνάγκη, κατὰ κανένα λόγο δὲν προδίδει ἠθικὸ χαρακτήρα. Οἱ λεγόμενες ἠθικὲς πράξεις, ὅταν

στεροϋνται τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα τους, τὴν ἠθικὴν προδιάθεση, δὲν προξενοῦν καμμία ἐντύπωση, καμμία αἴσθηση στὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά. Σὰν ἀποτέλεσμα ἡ ἀναισθησία θὰ καθιστοῦσε τὴ μὲν καρδιά ἀσυνείδητη, τὸν δὲ νοῦ νωθρὸ καὶ ἀδρανῆ. Ἡ ἀσυνείδησία καὶ ἡ νωθρότητα σὰν γκρίζα σύννεφα θὰ σκέπαζαν καὶ θὰ κάλυπταν τὴ θαυμαστὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ, ἡ ὁποία καλλιτεχνήθηκε τόσο λαμπρὰ καὶ θαυμάσια ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ Του χάρη καὶ στὴν ὁποία διαλάμπει ἡ ἀγαθότητα, ἡ σοφία καὶ ἡ παντοδυναμία. Θὰ τὸν ἐμπόδιζαν νὰ δεῖ καθαρὰ καὶ νὰ γνωρίσει ἐν εἰκόνι, τὸν Πλάστη του καὶ Δημιουργὸ του σύμπαντος. Θὰ ἀγνοοῦσε τὸν Θεὸ καὶ τὰ Θεῖα Του ιδιώματα καὶ ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ συλλάβει τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ. Ἡ δημιουργία χωρὶς νοῦ καὶ συναίσθηση, ποτὲ δὲν θὰ ἀντιλαμβανόταν τὸ Θεῖο, οὔτε συνειδητὰ θὰ ὑμνοῦσε, θὰ λάτρευε καὶ θὰ δόξαζε τὸν Θεό, εὐχαριστώντας Τον γιὰ τὴν ἀφθονία τῶν Θεῶν Του δωρεῶν.

Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν θὰ ἦταν δοῦλος τῶν παθῶν του. Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τὸν ἀναδεικνύει ὑπαρξὴ ἠθικὴ, ἠθικὰ ἐλεύθερη, εἰκόνα Θεοῦ. Ἡ νοερὴ του φύση δίχως τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, θὰ ἦταν ἄπτερο πτηνὸ καὶ ἔκτρωμα τῆς φύσης.

Ἡ νοερὴ φύση χωρὶς ἠθικὴν ἐλευθερίαν, θὰ μαρτυροῦσε κάποια ἀτέλεια τῆς δημιουργίας, μιὰ ιδιότητα ἄσκοπη, ἓνα ἔργο τελειῶς ἀνάρμοστο μὲ τὴ Θεῖαν σοφίαν καὶ ἀγαθότητα. Ἡ νοερὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου θέλει τὸ αὐτεξούσιο σὰν ἀναγκαῖο ἐπακόλουθο τῆς καὶ τοῦ ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀναδειχθεῖ μὲ τὴ θέληση του, ὑπαρξὴ ἠθικὰ ἐλεύθερη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπαρξὴ νοερὴ, εἶναι καὶ αὐτεξούσιος, γιὰ νὰ γίνει μὲ τὴ θέληση του καὶ ἠθικὰ ἐλεύθερος.

Ὅποιος εἶναι ἐξαρτημένος καὶ ἀνελεύθερος, ὅποιος ὑπόκειται στὶς ὁρμὲς τῶν ἐνστίκτων του καὶ τὶς ὠθήσεις τους, ἀδυνατεῖ νὰ κινηθεῖ πρὸς τὸ ἀγαθὸ, ἀφοῦ εἶναι ὑπόδουλος στὴν ἔμφυτη ὁρμή. Ὅταν λοιπὸν οἱ ὁρμὲς τοῦ ἐπιβάλλουν νὰ ἐπιλέξει τὸ πάθος καὶ ὄχι τὴν ἀρετὴν, δὲν ἀχρηστεύεται ἡ δύναμη τοῦ νοητικοῦ, ποῦ σκοπὸ ἔχει νὰ διακρίνει τὴν ποιότητα τῶν πράξεων του; Πρὸς τί τότε τὸ νοητικὸ; Δουλικὴ ὑποταγὴ στὶς ἔμφυτες ὁρμὲς ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ λογικὸς νοῦς ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶναι δύο ἔννοιες ποῦ ἀλληλοαποκλείονται, γιὰτι καὶ οἱ δύο ἐκφράζουν δύναμη ποῦ φαίνεται νὰ εἶναι δυνατότερη ἢ μιὰ τῆς ἄλλης. Ἄν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ὑπακούει στὶς ὁρμὲς του, τότε πρὸς τί τὸ λογικὸς; Ἄν ὅμως, εἶναι λογικὸ ὄν, πῶς ὑπακούει στὶς ὁρμὲς; Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸ ὄν, δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ κανέναν, ἀφοῦ δὲ ἡ ἔννοια τοῦ λογικοῦ συνεπάγεται καὶ τὴν ἔννοια τοῦ αὐτεξοῦσιου, ἄρα ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ὑπακούει στὶς ἔμφυτες ὁρμὲς του, γιὰτι τὸ πνεῦμα εἶναι φύσει ἐλεύθερο καὶ ἀνεξάρτητο καὶ δὲν ὑποτάσσεται σὲ τίποτα.

Ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἀφήνεται στὶς ἔμφυτες ὁρμὲς του, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει λογικὴ ψυχὴν, γιὰτι ἡ λογικὴ ψυχὴ θέλει νὰ ἐνεργεῖ ἐλεύθερα. Ἡ νοερὴ φύση κινεῖται ἀπὸ μόνη τῆς καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐλεύθερη. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι αὐτοκίνητη, ἔχει καὶ ἐλεύθερη

θέληση, οτιδήποτε πράττει το πράττει κατά προαίρεση και όχι από ανάγκη. Άρα η λογική ψυχή επειδή είναι νοερή, αυτοκίνητη και ελεύθερη, είναι και ήθικα ελεύθερη και έχει συνείδηση του έαυτού της, συνείδηση της ποιότητας των πράξεων της. Η δίχως ελευθερία ύπαρξη επειδή εξουσιάζεται από άλλον, κατευθύνεται από άλλον κι έτσι στερείται την ήθικη ελευθερία και τη δική της θέληση. Τα άνελεύθερα όντα είναι άσυνείδητα, δεν έχουν συνείδηση του έαυτού τους και της ποιότητας των πράξεων τους. Ωστόσο, ο άνθρωπος μαρτυρείται απ' όλους ως όν λογικό, όν αύτεξούσιο, γιατί εκδήλωσε με λαμπρότητα τις αρετές αυτές. Συμπερασματικά, ο άνθρωπος είναι όν νοερό και αύτεξούσιο, έχει λογική ψυχή, ελεύθερη θέληση, συνείδηση του έαυτού του, της ποιότητας των πράξεων του και επομένως, είναι ήθικα ελεύθερο όν.

6. Περί του καταλογισμού των πράξεων του ανθρώπου ως ήθικα ελεύθερης ύπαρξης.

Ο άνθρωπος σαν ύπαρξη με συνείδηση, είναι και ύπαρξη που φέρει ευθύνη, γιατί μπορεί να αντιληφθεί την ήθικη αξία κάποιας πράξης και να θελήσει να την εκτελέσει ή πάλι να το άρνηθεί. Οι έσωτερικές του ήθικες δυνάμεις τον καθιστούν υπεύθυνο των πράξεων του, διότι έχοντας τη δυνατότητα να πράξει με τη θέληση του, έχει τη δύναμη ελεύθερα να κάνει το άγαθό ή το κακό. Για τον λόγο ότι έχει αυτή την ήθικη ελευθερία, ο Θεός απαιτεί από τον άνθρωπο να αναλάβει τις ευθύνες των πράξεων του. Κρίνεται δε από τον Θεό και για την ποιότητα των πράξεων του και ή βραβεύεται ή κολάζεται.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης λέει για την υπευθυνότητα του ανθρώπου τα εξής: «Η ψυχή του ανθρώπου απ' αυτό φανερώνει τη βασιλική και ύψηλή της προέλευση, βρίσκεται μακριά από την τιποτένια άθλιότητα και χωρισμένη απ' αυτή. Από το γεγονός ότι ζει δίχως δεσπότη, είναι αύτεξούσια, διοικείται αυτοκρατορικά δηλαδή με τη δική της θέληση. Ποιού προνόμιο είναι αυτά; Δεν είναι βασιλικό προνόμιο; Άς αγαπήσουμε λοιπόν την εύλογία και άς αποφύγουμε την κατάρα. Σε μάς άρα απομένει να προτιμήσουμε αυτό που έχει μεγαλύτερη αξία και να στραφούμε με προθυμία προς αυτό».

Στ' αλήθεια, σε μάς απομένει να πάρουμε και αυτό που θέλουμε και αυτό που δεν θέλουμε. Μπορεί ο ήθικα αύτεξούσιος να έπιμείνει στην τήρηση του Θείου νόμου που είναι γραμμένος στην καρδιά του ή να τον άθετήσει και να ύποτάξει την ελεύθερη θέληση του ή όποια σκέπτεται και θέλει πάντοτε το άγαθό, στα πάθη και τις επιθυμίες του. Να ανακηρυχθεί ήθικα ελεύθερος ή ήθικα δοϋλος.

Κάποιοι από τους άσχολούμενους με την ήθικη, ταυτίζουν τις έννοιες των λέξεων αύτεξούσιο και ήθικη ελευθερία, όρίζουν δε και έρμηνεύουν την ήθικη ελευθερία, ως τη δυνατότητα να επιλέγει κανείς το καλό ή το πονηρό, δυνατότητα που είναι

καθαρά ιδιότητα τοῦ αὐτεξουσίου.

7. Περὶ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.

Αὐτεξούσιο εἶναι ἡ ἠθικὴ δύναμη ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ὡς βούληση, νὰ ἐπιλέγει καὶ νὰ πράττει τὸ ἀγαθὸ ἢ τὸ πονηρὸ. Ἡθικὴ δὲ ἐλευθερία εἶναι νὰ θέλεις καὶ νὰ πράττεις πάντοτε τὸ ἀγαθὸ, διότι τὸ ἀγαθὸ περιέχεται ἔμφυτα στὴ θέληση, ὡς σκοπὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ ἐλεύθερα, θέλει πάντα τὸ ἀγαθὸ καὶ πράττει τὸ ἀγαθὸ. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἀνελεύθερα ἐνεργεῖ, εἴτε ἐπειδὴ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν ὑλικὸ κόσμον ἢ ἐξαιτίας λαθεμένων ὑπολογισμῶν, μπορεῖ νὰ μὴ θέλει, προτιμᾷ ὅμως τελικὰ τὸ κακὸ καὶ πράττει τὸ κακὸ. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ πράττει τὸ κακὸ εἶναι ἀνελεύθερος, ἀφοῦ ἐνεργεῖ ἐναντίον τῆς ἰδίας του τῆς θέλησης. Ἀντίθετα, αὐτὸς ποὺ πράττει τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἐλεύθερος, γιατί πράττει αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ θέλει. Ἔτσι λοιπὸν τὸ μὲν γεγονὸς νὰ ξεχωρίζει ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ θέλει τὸ ἀγαθὸ ἢ τὸ κακὸ, εἶναι χαρακτήρας τοῦ αὐτεξουσίου. Τὸ νὰ θέλει καὶ νὰ πράττει τὸ ἀγαθὸ, εἶναι χαρακτήρας τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Τὸ αὐτεξούσιο λοιπὸν εἶναι ἠθικὴ ιδιότητα κάθε ἀνθρώπου, ἡ ἠθικὴ ὅμως ἐλευθερία εἶναι χαρακτηριστικὸ μόνο τῶν ἐνάρετων. Τὸ αὐτεξούσιο καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἐν δυνάμει ἠθικὰ ἐλεύθερο, ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ὅμως τὸν ἀναδεικνύει ἐν ἐνεργείᾳ ἠθικὰ ἐλεύθερο. Τὸ αὐτεξούσιο ξεγελιέται ἀπὸ τὶς ὁρμὲς τῶν ἐπιθυμιῶν ἢ ἀπὸ ἐσφαλμένες σκέψεις καὶ ὑποβιβάζει τὸν ἄνθρωπο στὴν τάξη τῶν ἀλόγων ζώων. Ἡ δὲ ἠθικὴ ἐλευθερία ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπο μέχρι τὴν τάξη τῶν οὐράνιων ἄστων ὄντων. Τὸ αὐτεξούσιο μπορεῖ νὰ σπρώξει τὸν ἄνθρωπο στὴ φωτιὰ καὶ τὸν θάνατο ἀκόμη, ἀλλὰ ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ποὺ διακρίνει καὶ θέλει πάντα τὸ ἀγαθὸ, ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ ὕδωρ τὸ ζῶν καὶ τὴν αἰώνια ζωή. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτεξούσιος νὰ διαλέξει τὴν εὐλογία ἢ τὴν κατάρα. Ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἐπέλεξε τὴν εὐλογία ἀναδείχθηκε καὶ ἠθικὰ ἐλεύθερος. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἐπέλεξε τὴν κατάρα κατέληξε ἠθικὰ δοῦλος.

Σχετικὰ μὲ τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου λέει ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐρμηνεύοντας τὸν ψαλμὸ ξα': «Τοποθέτησα μπροστὰ σου τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ, δύο ἀντίθετες φύσεις, ἱεράρχησε αὐτὲς σύμφωνα μὲ τὰ δικά σου κριτήρια, ἐκτίμησε ποιὸ εἶναι γιὰ σένα πιὸ χρήσιμο. Νὰ προτιμήσεις τὴν πρόσκαιρη ἡδονὴ καὶ μέσω αὐτῆς τὸν αἰώνιο θάνατο ἢ νὰ ἐπιλέξεις τὴν κακοπάθεια κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία καὶ θὰ εἶναι προξενὸς τῆς αἰώνιας χαρᾶς». Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου γίνεται φανερὸ, ὅτι στὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται τὸ νὰ γίνῃ κανεὶς ἠθικὰ ἐλεύθερος ἢ ἠθικὰ δοῦλος.

8. Περὶ τῆς ἀληθινῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ περὶ τῆς ἐπιφανειακῆς ἢ ψευδοῦς ἐλευθερίας.

«Οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω». (Ρωμ ζ' 9).

Στὸν ἄνθρωπο ὡς ὕλική καὶ πνευματικὴ ὄντοτητα, ἐμφανίζονται δύο ἐνδόμυχες θελήσεις ἐνὸς μὲν προσώπου, ποὺ σὰν νὰ ἔχει ὅμως δύο ὑποστάσεις, τὴ θέληση τοῦ πνεύματος καὶ τὴ θέληση τῆς σάρκας, δηλαδή ἡ θέληση τῆς πνευματικῆς φύσης καὶ ἡ θέληση τῶν αἰσθήσεων. Οἱ δύο αὐτὲς θελήσεις, ποὺ εἶναι θελήσεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ἐμφανίζονται σὰν ἐλεύθερη ἔκφραση τοῦ προσώπου ποὺ ἐπιθυμεῖ καὶ ἔχουν κάποια ὁμοιότητα. Ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτὴ ὁμοιότητα παύει νὰ ὑπάρχει ἀμέσως μόλις διακρίνουμε τὸν χαρακτήρα καθεμιᾶς θέλησης. Ἡ διαφορὰ τους ἔγκειται στὴν ἴδια τὴ φύση καθεμιᾶς ὑπόστασης, ἀπὸ τὴν ὁποία λαμβάνουν καὶ τὴν ὕπαρξη. Διότι τὸ μὲν πνεῦμα ἐπιθυμεῖ τὰ πνευματικὰ, ἡ δὲ σὰρξ τὰ σαρκικά. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ γεννᾷ ἀμοιβαῖα ἀντίσταση καὶ σφοδρὴ διαμάχη, κατὰ τὴν ὁποία ἡ καθεμιὰ ζητᾷ νὰ ὑπερισχύσει καὶ νὰ ἐπιβάλλει τὴ δύναμή της. Στὸν ἀγῶνα αὐτό, ὁ μὲν πνευματικὸς ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ τὴ νίκη τοῦ πνεύματος, διότι ἀπὸ τὴ φύση του κλίνει πρὸς τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος καὶ ἔχοντας διαπιστώσει ὅτι αὐτὸ εἶναι ζωὴ καὶ εἰρήνη. Ἀλλὰ ὁ ὕλικὸς ἄνθρωπος, ἐπιθυμεῖ τὴ νίκη τοῦ φρονήματος τῶν αἰσθήσεων, τὸ ὁποῖο εἶναι τελικὰ θάνατος.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη» (Ρωμ. η' 6). Βλέπουμε λοιπὸν, ὅτι σὰρκα καὶ πνεῦμα, πολεμοῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέει: «ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ δὲ Πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς» (Γαλ. ε' 17). Εἶναι δὲ τὸ μὲν «φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς τὸν Θεόν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγίων» (Ρωμ. η' 7, 27).

Γι' αὐτὴν τὴ συνύπαρξη τῶν δύο φρονημάτων καὶ τὴ φυσικὴ συμπάθεια τοῦ ἀνθρώπου στὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, νὰ τι λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Διότι εὐχαριστιέμαι στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλη μου τὴν ψυχὴ, τὴν καρδιά καὶ τὸν νοῦ. Βλέπω ὅμως νὰ κυριαρχεῖ στὰ μέλη μου ἄλλος νόμος, ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, ποὺ ἀντιστρατεύεται καὶ μάχεται ὅσα ὁ νοῦς μου καὶ ἡ συνείδηση μου μοῦ ὑποδεικνύουν ὡς σωστὰ καὶ μὲ ὑποδουλώνει στὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας, ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ στὴν ἁμαρτωλὴ φύση μου» (Ρωμ. ζ' 22-23). Ἄρα ὁ ἄνθρωπος δέχεται μὲ φυσικὸ τρόπο τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, διότι εὐφραίνεται μὲ τὸν νόμο μέσα του, σὰν νὰ εἶναι δικὸς του νόμος, σὰν νὰ εἶναι νόμος τοῦ νοῦ του. Καὶ ἡ θέληση ποὺ ἐκφράζει τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, εἶναι ἡ γνήσια θέληση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὸν νόμο αὐτὸ καὶ συμβαδίζει μὲ τὸν νομὸ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο εὐχαριστιέται ἡ καρδιά του.

Πάνω σ' αὐτὸ λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἐπιθυμητὸ καὶ ἀρεστὸ καὶ τὸ ὁποῖο πάντοτε ποθεῖται μὲ φυσικὸ τρόπο. Ὡστόσο, ἡ παρὰ φύση ἐπιθυμία εἶναι κάτι κακό, ὅταν δηλαδή ποθοῦμε κάτι διαφορετικὸ καὶ πέρα ἀπὸ τὴ φύση».

Ἀλλὰ παρότι ἡ γνήσια θέληση εἶναι ἡ θέληση τοῦ πνεύματος, δηλαδή ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ φύσει ποθητοῦ, πολλές φορές ἀδυνατεῖ νὰ ὑπερισχύσει στήν ἀντίσταση πού προβάλλει ἡ θέληση τῆς σάρκας, γιά τόν λόγο πού ἀνέφερε λίγο πρὶν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «ἐξαιτίας τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας πού κυριαρχεῖ στήν ὑπαρξη μου καί μέ κρατᾷ αἰχμάλωτό της» (Ρωμ. ζ' 23). Γιά τήν ἐπίδραση αὐτή ἀπὸ τόν νόμο τῆς σάρκας λέει ὁ Ἀπόστολος : «Διότι ἐγὼ θέλω νὰ κάνω τὸ καλὸ, δὲν ἔχω ὅμως τὴ δύναμη νὰ τὸ πραγματοποιήσω. Ἔτσι δὲν κάνω τὸ καλὸ πού θὰ ἤθελα, ἀλλὰ ὑπηρετῶ τὸ κακὸ πού δὲν τὸ θέλω» (Ρωμ. ζ' 18-19). Διότι ὁ ἔσω ἄνθρωπος, θέλει μὲν καί ἐπιθυμεῖ τὸ ἀγαθὸ σὰν γνώριμη ἐπιθυμία, σὰν ἔμφυτο ἀγαθὸ, σὰν δικὸ του νόμο, ἀλλὰ ὁ νόμος τῆς σάρκας, ὁ νομὸς τῆς ἀμαρτίας, ἀντιμάχεται τὶς ἐνέργειες τῆς ἀληθινῆς μας ἐλευθερίας καί ἐμποδίζει τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀγαθοῦ, ὑπαγορεύοντας μας τὴν ἐργασία τοῦ κακοῦ. Γι' αὐτὸ λέει πάλι ὁ Ἀποστολος: «Ἐὰν ὅμως πράττω τὸ κακὸ πού στήν πραγματικότητα δὲν τὸ θέλω, αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν τὸ πραγματοποιῶ πλέον ἐγὼ, ἀλλὰ ἡ ἀμαρτία πού κατοικεῖ μέσα μου» (Ρωμ. ζ' 20). Ὡστε πραγματικὰ τὸ μὲν ἀγαθὸ εἶναι ἔμφυτος νόμος καί ἀληθινὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ κακὸ ὅμως προέρχεται ἀπ' ἔξω, εἶναι νόμος ἑτεροφυῆς, εἶναι κάτι μὴ δημιουργημένο ἀπὸ τὸν Θεὸ καί στρέφεται ἐναντίον τῆς θέλησης τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι λοιπὸν ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται πάνω στὸ ἀγαθὸ, ἐργάζεται ἐλεύθερα καί σύμφωνα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ του θέληση καί εἶναι ἀληθινὰ ἐλεύθερος. Ὅταν ὅμως ἐργάζεται τὸ κακὸ, δὲν τὸ κάνει ἐλεύθερα ἀφοῦ ἔχει ὑποταχθεῖ στὸν νόμο τῆς ἀμαρτίας, εἶναι ἀνελεύθερος καί δοῦλος τῆς ἀμαρτίας. Σύμφωνα μ' αὐτά, ἐλεύθερος εἶναι αὐτὸς πού πράττει τὸ ἀγαθὸ καί δοῦλος αὐτὸς πού πράττει τὸ κακὸ. Ὡς ἐκ τούτου ἀληθινὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ κυριαρχία τοῦ φρονήματος τοῦ πνεύματος, πού ἀκολουθεῖ τὸ ἀγαθὸ καί ψευδῆς ἐλευθερία εἶναι ἡ ἐπικράτηση τοῦ φρονήματος τῆς σάρκας, πού ἔργο της ἔχει τὰ πονηρά.

Ἡ διάκριση στοὺς χαρακτήρες τῆς γνήσιας καί τῆς ψευδώνυμης ἐλευθερίας, εἶναι τόσο πολὺ ἀναγκαῖα, ὅσο σπουδαία εἶναι καί ἡ μεταξὺ τους διαφορά. Αὐτὴ ἡ διαφορά συνεπάγεται καί τὴ διαφορά τῆς ἠθικῆς κατάστασης, τὴ διαφορά τοῦ ἠθους, τῶν τρόπων, τοῦ εἴδους ζωῆς, τῶν πράξεων καί τῶν ἐνεργειῶν καί ἐν γένει ὅλων ὅσα συμβαδίζουν μὲ τὸν χαρακτήρα τῆς καθεμιᾶς, ἀκόμη δὲ καί αὐτὲς οἱ σκέψεις, τὰ διανοήματα, τὰ ἐνθυμήματα, οἱ ἐπιθυμίες καί τὰ αἰσθηματικά. Ἔτσι λοιπὸν οἱ πράξεις τοῦ ἀληθινὰ ἐλεύθερου ἀνθρώπου, γίνονται κατὰ μὲν τὸν χαρακτήρα τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ἐλεύθερες, ἀνεξάρτητες καί ἀγαθές, κατὰ δὲ τὸν χαρακτήρα τῆς ψευδοῦς ἐλευθερίας, ἀνελεύθερες, ἐξαρτημένες καί κακές. Ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀγαθὲς πράξεις εἶναι σύμφωνα μὲ τὸν Θεῖο νόμο καί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ κακές τὸν ἀντιμάχονται, συνεπάγεται ὅτι ὅσοι γνήσια ἐλεύθεροι ἐργάζονται τὸ ἀγαθὸ, προσεγγίζουν τὸν Θεὸ πού εἶναι τὸ ὑπέρτατο ἐπιθυμητό, ἡ μακαριότητα καί ἡ εὐδαιμονία. Ἀλλὰ ὅσοι ἔχουν τὴν ψευδώνυμη ἐλευθερία, ὅσοι πράττουν τὰ πονηρά, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καί τὸ ποθητὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ τῆς μακαριότητος καί τῆς εὐδαιμονίας πού θὰ ζοῦσαν κοντὰ Του καί καταλήγουν δυστυχεῖς, ἐλεεινοὶ καί κακοδαίμονες. Γιά τὸν λόγο ὅτι φῶς καί ζωὴ καί ἀλήθεια

εἶναι ὁ Θεός, ἔπεται ὅτι ὅσοι εἶναι μακριὰ Του βρίσκονται στὸ σκοτάδι, στὸν θάνατο καὶ τὸ ψέμα δηλαδή στὸ κράτος τοῦ Διαβόλου, τοῦ πατέρα τοῦ σκότους, τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ψεύδους. Κατὰ συνέπεια οἱ ἀληθινὰ ἐλεύθεροι βρίσκονται μέσα στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ψευδελεύθεροι στὴ βασιλεία τοῦ Διαβόλου. Οἱ μὲν ἐλεύθεροι λοιπὸν ἀκολουθοῦν πράξεις πού τοὺς ὀδηγοῦν στὴ θεοποίηση, οἱ δὲ ἀνελεύθεροι ἐπιλέγουν πράξεις πού τοὺς κατολισθαίνουν στὴν ἀποκτήνωση. Αὐτὸ ἀκριβῶς ζητοῦν οἱ δαίμονες, γιατί δὲν ἀνέχονται τὴ δόξα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μὲν μία ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπος στὴν πιὸ ὑψηλὴ θέση τῆς δόξας καὶ τῆς τιμῆς καὶ ἡ ἄλλη τὸν κατεβάζει στὴν ἔσχατη ἀδοξία καὶ ἀτιμία. Παρόμοια ἡ μία τὸν μεταφέρει στὴν αἰώνια ζωὴ, ἡ ἄλλη τὸν ὀδηγεῖ στὸν αἰώνιο Θάνατο. Ἡ μὲν στὸ παντοτινὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, ἡ δὲ στὸ αἰώνιο σκοτάδι τοῦ ψεύδους. Ἀποβαίνει ἀναγκαία λοιπὸν ἡ διάκριση καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῆς μιᾶς κατάστασης, ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιατί ἡ συνταύτιση καὶ ἡ σύγχυση τόσο ἀνόμοιων θελήσεων εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη. Πολὺ περισσότερο πού ἡ ψευδὴς ἐλεύθερη θέληση ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐξαπατήσῃ καὶ νὰ παραπλανήσῃ πολλοὺς ἐπιπόλαιους ἀναζητητὲς καὶ νὰ τοὺς φέρῃ στὴν ἀπώλεια, ἀφοῦ τοὺς πείσῃ νὰ δέχονται μέσα τους παροτρύνσεις καὶ ἐπιθυμίες πού ἀπορρέουν ἀπὸ διάφορα πάθη καὶ ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, σὰν δῆθεν ὑπαγορεύσεις τῆς ἀληθινῆς ἐλεύθερης θέλησης τους καὶ σὰν ἐκφράσεις τοῦ ἑσωτερικοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τῆς πνευματικῆς φύσης.

Τέτοιου εἴδους ἀποπλάνηση τῶν ἀνθρώπων, ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους γιὰ τὴν ὕλη καὶ τῆς ἐξασθένησης τῶν ψυχικῶν τους δυνάμεων ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, εἶναι πολὺ συχνή. Διότι ἡ μὲν ἀγάπη τους πρὸς τὴν ὕλη, τοὺς καθιστᾷ εὐκολόπιστους στὶς παροτρύνσεις τῆς ψευδοῦς θέλησης τους καὶ περισσότερο εὐάλωτους, ἡ δὲ ἐξασθένηση τῶν ψυχικῶν τους δυνάμεων, ἀνίκανους νὰ ἀναγνωρίσουν ἐπακριβῶς τὸν γνήσιο χαρακτήρα τῶν πραγμάτων καὶ τὴ σημασία τους, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀγαπήσουν μὲ βαθιὰ συναίσθηση τὸ ἀγαθόν, ὥστε νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα γιὰ νὰ τὸ κατακτήσουν καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τὴ φωνὴ τῆς πραγματικῆς θέλησης, ἀντιστεκόμενοι σὲ ὅτιδήποτε δὲν προέρχεται καὶ δὲν ὑπαγορεύεται ἀπ' αὐτὴν καὶ ζώντας ὡς ὑπάρξεις ἀληθινὰ ἐλεύθερες καὶ αὐτεξούσιες.

Ἰδιότητα τῆς ἀληθινῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, δηλαδή τῆς ἀληθινῆς ἐλεύθερης θέλησης μας, εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἡ προσήλωση σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη. Ὁ ἔρωτας στὸ ἀγαθὸ εἶναι ἔκφραση τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξωτερίκευση τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ πού τὸν πλημμυρίζει. Ὁ ἔρωτας αὐτὸς γεννιέται ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ Θεοῦ νόμου πού εἶναι χαραγμένος μέσα της. Αὐτὸ ὑπαινίσσεται καὶ ἡ Ἁγία Γραφή ὅταν λέει, ὅτι ὁ Θεῖος νόμος δόθηκε γραπτὸς στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, διότι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὴν καρδιά του, ὡς ἔδρα τῆς ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση της ἀγαπᾷ, ποθεῖ καὶ ἀναζητᾷ τὸ ἀγαθόν. Καὶ πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀλλιῶς, ἀφοῦ ἡ πρώτη ἐντύπωση πού τοῦ δόθηκε ἦταν ἡ ὄψη τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀπόλυτου ἀγαθοῦ; Ναί! Ἦταν ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀλλιῶς, διότι τὸ

ἀγαθὸ ἀποτύπωσε στὴν καρδιά του τὶς πρῶτες ἐντυπώσεις, τὶς ὁποῖες συγκράτησε στὰ βάθη τοῦ εἶναι του, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι πλέον αἰώνιες. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀποκαλεῖ τὸν γραπτὸ νόμο τῆς καρδιάς, νόμο τοῦ νοῦ του καὶ τὸν ταυτίζει μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ.

Ἡ γνώση αὐτὴ τοῦ χαρακτήρα τῆς ἀληθινῆς μας θέλησης, μᾶς καθιστᾷ ἰκανοὺς νὰ διαφυλάξουμε ἀνεπηρέαστη τὴν ἠθικὴ μας ἐλευθερία καὶ νὰ ζήσουμε ἀληθινὰ ἐλεύθεροι, διότι ὁ ἠθικὰ ἐλεύθερος εἶναι καὶ πραγματικὰ ἐλεύθερος. Ἔτσι, ἠθικὰ ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δρᾷ σύμφωνα μὲ τὶς ὑπαγορεύσεις τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐλευθερῆς θέλησης του.

Κατὰ τὰ παραπάνω ἠθικὴ ἐλευθερία εἶναι τὸ νὰ πράττεις πάντοτε καὶ νὰ ἐπιδιώκεις τὸ ἀγαθὸ, γιατί αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐπιθυμία, τὸ ἀπὸ καρδιάς ποθούμενο καὶ ἐπιδιωκόμενο τῆς ἐσωτερικῆς ὕπαρξης τοῦ ἀνθρώπου.

9. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἠθικὰ ἐλεύθερου καὶ τοῦ ἠθικὰ δούλου.

α. Ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἠθικὰ ἐλεύθερου.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ ἠθικὰ ἐλεύθερου εἶναι καταρχὴν ἡ ἠθικὴ ἀνεξαρτησία. Εἶναι ἡ ἀγαθότητα, ἡ ἀγνεία, ἡ σεμνότητα, ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία, ἡ δύναμη τῆς θέλησης, τὸ νὰ μὴ σὲ νικάει ἡ ἀμαρτία, τὸ νὰ εἶσαι ἀνένδοτος ὡς πρὸς τὴν τήρηση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἡ αὐταπάρνηση, τὸ αὐτοκρατορικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο.

Ὁ ἠθικὰ ἐλεύθερος ἀνθρώπος εἶναι ἀληθινὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔγινε ἠθικὸ ὁμοίωμα του. Ἡ θέληση του ταυτίστηκε μὲ τὸ Θεῖο θέλημα, ποὺ εἶναι γραμμένο στὴν καρδιά του ὡς ἠθικὸς νόμος καὶ τοποθετημένο ὡς πόθος τοῦ ἀπόλυτου ἀγαθοῦ καὶ πάντοτε σκέπτεται τὸ ἀγαθὸ, τὸ εὐάρεστο καὶ τὸ τέλει στὸν Θεό. Οἱ πόθοι του εἶναι ἱεροὶ καὶ οἱ ἐπιθυμίες του ἀγνές. Ἡ καρδιά του ἀγαπᾷ τὸν Θεό, ἡ δὲ ψυχὴ του Αὐτὸν ποθεῖ καὶ ζητᾷ. Ὁ νοῦς του φωτισμένος ἀπὸ τὸ Θεῖο φῶς, εἶναι καθαρὸς σὰν οὐρανὸς στολισμένος ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ γνώση, λαμπρύνουν τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο. Τὸ στόμα του ὑμνεῖ τὸν Θεό. Ἀπὸ τὴν καρδιά του ἀναβλύζουν ἀκατάπαυστα ψαλμοὶ εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας, ποὺ ρέουν ἀπὸ τὰ χεῖλη του «ὡς ὕδωρ γλυκὺ καὶ καθαρὸ». Ἡ συνείδηση του ἀναπαύεται σὰν τὰ νερὰ λίμνης ἀπλωμένης στὴ μέση τοῦ Παραδείσου. Ἡ γαλήνη κυριαρχεῖ σ' αὐτή. Κανένα πάθος δὲν ἐξεγείρεται στὴν καρδιά του, γιατί τὰ ἔχει ὑποτάξει μέσα του ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία. Βαδίζει ἤρεμα στὸν δρόμο τῆς ἀληθείας καὶ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀγαθοῦ, ζητᾷ τὸν ἐρχομὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ καὶ μὲ προθυμία δίνει ὅλο τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὴν ἀποκατάσταση της. Κάνει τὰ πάντα γι' αὐτό. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον κατευθύνει τὶς πράξεις του καὶ ὑπαγορεύει τὰ ἔργα του. Ἡ καρδιά του χαίρεται μὲ χαρὰ ἀνείπωτη καὶ ἡ εἰρήνη βασιλεύει ἐντὸς της. Ἀπολαμβάνει τὸ κάλλος τῆς δημιουργίας καὶ εὐφραίνεται

ἀνακαλύπτοντας σ' αὐτὴν τὴ Θεία σοφία καὶ παντοδυναμία. Ἡ ζωὴ του περνάει μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐργασία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φροντίδα του ἔχει τὸ πῶς νὰ ἀρέσει στὸν Θεό.

Ὁ ἠθικὰ ἐλεύθερος, εἶναι στολισμένος μὲ ὅλες τὶς ἀρετές. Ἡ εὐσέβεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σύνεση, τὸν στεφανώνουν μὲ στεφάνια πλεγμένα μὲ ἀμάραντα ἄνθη. Ζώντας στὴ γῆ εἰκονίζει τὸν Θεό Δημιουργὸ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ κάλλους Του φέρει μαζί του. Οἱ δρόμοι τοῦ εἶναι εὐθεῖς καὶ τὸ πολίτευμα του βρίσκεται στὸν οὐρανό. Ἀνάλαφρος καθὼς εἶναι γίνεται αἰθέριος καὶ βαδίζει στὰ οὐράνια, ἐνώνεται μὲ τὸν χορὸ τῶν ἀγγέλων, τῶν ὁσίων καὶ τῶν δικαίων, ὑμνώντας ἀκατάπαυστα τὸν Θεό, τὸν ποιητὴ καὶ πλάστη του.

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀληθινὰ ἠθικὰ ἐλεύθερος, διότι θὰ μεταβεῖ μὲ ἀσφάλεια στὸ σκόπιμο καὶ ἐπιθυμητὸ τέλος στὸ ὁποῖο προορίζεται νὰ φθάσει.

β. Ὁ χαρακτήρας τοῦ ἠθικὰ δούλου.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ ἠθικὰ δούλου εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας, ἡ ἠθικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ πάθη, ἡ ἠθικὴ αἰχμαλωσία, ἡ κακία, τὸ ἀνοσιούργημα, ἡ τύφλωση, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀναίδεια, ἡ δειλία, τὸ θράσος, ἡ ἀνανδρία, ἡ ἀποτυχία, ἡ ταπείνωση, ἡ ἀσέβεια, ἡ ἀδικία, τὸ ψεῦδος, ἡ ἀφροσύνη καὶ οἱ ὑπόλοιπες κακίες ποὺ κατατρύχουν καὶ ἐξευτελίζουν τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ μὴ ἠθικὰ ἐλεύθερος εἶναι ἀληθινὰ ἀνελεύθερος, ἐφόσον εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν του. Διότι ἀνήθικη ἐξάρτηση εἶναι ἠθικὴ δουλεία καὶ ἡ ἠθικὴ δουλεία εἶναι ἀνελευθερία, ἀκολουθεῖ ὅτι ὁ ἠθικὰ μὴ ἐλεύθερος, εἶναι πράγματι ἀνελεύθερος καὶ δοῦλος τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας, ἀδύναμος στὸ νὰ δράσει πρὸς καθετὶ τὸ ἀγαθὸ, ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου.

Γι' αὐτὴν τὴ δουλεία λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Δὲν γνωρίζετε ὅτι σὲ ἐκεῖνον ποὺ προσφέρετε τοὺς ἑαυτοὺς σας δούλους καὶ τοὺς ὑπακούετε, σ' αὐτὸν γίνεστε πράγματι δοῦλοι;» (Ρωμ. στ' 16).

Ὁ δὲ Χρυσόστομος Ἰωάννης λέει: «Τὸ νὰ πέσει κανεὶς καὶ νὰ παραδοθεῖ στὰ πάθη εἶναι ἔσχατη δουλεία, ἀφοῦ ἐλευθερία εἶναι μόνο ἡ κυριαρχία πάνω σ' αὐτά».

Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἠθικὴ ἐλευθερία, εἶναι ἐλεεινὸ φαινόμενο ἠθικῆς κατάπτωσης, τὸ ἦθος του εἶναι πανάθλιο, ἡ ὄψη του φέρνει τὴν ἀποστροφή, ἡ στάση του εἶναι ἄσεμνη, ἡ εἰκόνα τοῦ προσώπου του φέρει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς διεφθαρμένης ψυχῆς του. Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἔχουν ἀποτυπωθεῖ μὲ ζωηρὰ χρώματα στὸ πρόσωπο του. Ἡ ὄλη του ἐμφάνιση φανερώνει τὸ ἠθικὸ του ποιόν. Καθετὶ τὸ πνευματικὸ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' αὐτόν. Ὁ νοῦς του εὐχαριστιέται ὅταν

ἀσχολεῖται μὲ τὰ ταπεινὰ καὶ τετριμμένα. Ὅτι τὸ μάταιο εἶναι τὸ ἰδανικὸ του καὶ ἡ καρδιά του ἀναζητᾷ τὶς ἐπίγειες ἀπολαύσεις. Τὸ αὐτεξούσιό του πλέον κλίνει πρὸς τὸ κακὸ, τὸ ὁποῖο καὶ προτιμᾷ πάντοτε ἀπὸ καθετὶ ἄλλο. Ὁ νοῦς του θολωμένος ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας, πλανιέται μέσα στοὺς διαλογισμοὺς του καὶ γεννάει στρεβλὲς σκέψεις. Τὰ λόγια του εἶναι γεμάτα ἀνοησίες καὶ τὰ ἔργα του ἐπίσης ἀνόητα. Δουλεύοντας στὰ πάθη του νομίζει ὅτι εἶναι ἐλεύθερος, ὄντας ἀνελεύθερος καὶ χλευάζοντας τοὺς ἀληθινὰ ἠθικὰ ἐλευθέρους. Ἀναιδῆς καὶ ἀκόλαστος δὲν διστάζει μπροστὰ σὲ κάθε ἀσχημοσύνη. Ἄθετεῖ τὴ δύναμη τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ ἀρνεῖται τὸν Νομοθέτη του. Ὁ μὴ ἠθικὰ ἐλεύθερος ἔχει μικροπρεπὲς φρόνημα, εὐτελεῖς πόθους καὶ ἀσεβεῖς ἐπιθυμίες. Ἡ καρδιά του μελετᾷ αἴσχη. Ἡ ἔπαρση, ἡ ὑπεροψία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια τὸν κατακυριεύουν ὁ ἐγωισμὸς δεσπάζει μέσα του. Κάνει τὰ πάντα γιὰ τὴν εὐχαρίστηση καὶ τὴν ἡδονή. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν εἶναι ἠθικὰ ἐλεύθερος, ἀφοῦ ἔλαβε τὸ αὐτεξούσιο γιὰ νὰ γίνῃ ἠθικὰ ἐλεύθερος καὶ νὰ βασιλεύει καὶ νὰ κυριαρχεῖ πάνω σὲ ὅλα, δίχως νὰ τὸ καταλάβῃ, ὁδήγησε τὸν ἑαυτὸ του στὴν τυραννία τῶν παθῶν καὶ ἔγινε δοῦλος σὲ ὅλα. Γιὰ τὸν μὴ ἐλεύθερο ὁ ψαλμωδὸς εἶπε: «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς». Ταλαίπωρος ἄνθρωπος! Τὶ εἶδους ἀπολογία θὰ δώσει ὅταν ἐμφανισθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ, φέροντας τέτοια ἠθικὴ εἰκόνα; Πῶς θὰ ἀντέξει τὸν ἔλεγχον τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ του;

Ἦ, τί μεγάλη διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τους! Πόσο τὸ κάλλος τῆς ἀληθινῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ πόση ἡ αἰσχύρῃ τῆς ψευδώνυμης. Σὲ ποῖο ὕψος φέρνει ἡ μιὰ καὶ σὲ ποῖο βάθος κατεβάζει ἡ ἄλλη. Ὅσα ἀγαθὰ προσκομίζει ἡ μὲν, σὲ ἄλλα τόσα κακὰ συμπαρασύρει ἡ δέ! Ποιὰ ἡ δόξα τῆς μιᾶς, ποιὰ ἡ ἀδοξία καὶ ἀτιμία τῆς ἄλλης! Πόσο ἡ μιὰ ἐξομοιώνει πρὸς τὸ Θεῖο! Πόσο ἡ ἄλλη διαφθείρει τὸ ἀρχέτυπο κάλλος τῆς θεοειδοῦς εἰκόνας! Πόσο ἡ μιὰ προσεγγίζει τὸν Θεὸ. Πόσο ἡ ἄλλη ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν καθένας ποὺ θέλει νὰ διατηρήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ἐλεύθερο, ἄς ἐξετάζῃ πολὺ καλὰ ποιὲς εἶναι οἱ θελήσεις ποὺ τὸν παρακινοῦν στὶς πράξεις, ἄς ἐρευνᾷ ποιὰ εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη, ἄς βρῖσκει τὰ ἐλατήρια ποὺ τὶς κινοῦν, ἄς παρατηρεῖ τὸν χαρακτήρα τους, ἄς ρωτᾷ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο καὶ ἂν μὲν ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος συμφωνεῖ τότε ἡ θέληση εἶναι ἐλεύθερη, ἂν δὲν συγκατατίθεται τότε ἡ θέληση εἶναι τῶν παθῶν. Μέσα μας βρῖσκεται ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ὑποδούλωση, τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος.

Τὸ ὅτι ἐξαρτᾷται ἀπὸ τὸ αὐτεξούσιο μας καὶ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δουλεία λέει ὁ Θεῖος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος: «Γνωρίζοντας ὅτι καὶ τὸ νὰ θέλουμε κάτι καὶ τὸ νὰ ἐνεργοῦμε, ἐναπόκειται σὲ μᾶς καὶ μὲ τὴ θέληση καὶ τὴν ἐνέργεια, καλοῦμε τὸν Θεὸ σὲ βοήθεια μας καὶ ἐφόσον προσελκύσουμε τὸν Θεὸ, ὁδηγούμεστε πρὸς τελειοποίηση. Ἄς σηκωθοῦμε λοιπὸν ἀδελφοὶ καὶ ἄς βιαστοῦμε γιὰ τὴ σωτηρία τῆς

ψυχῆς μας, ἔτσι ὥστε κοπιάζοντας γιὰ λίγο σχετικά χρόνο, νὰ ἀπολαύσουμε τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ στὸν ἀγέραστο καὶ ἀθάνατο αἰῶνα».

10. Περί τῆς ἠθικῆς διαπλαστικῆς δύνάμεως τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἰκανὸ νὰ πράττει πάντοτε τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ ἀποφεύγει τὸ κακό. Ἡ Ἁγία Γραφή λέει ὅτι ὁ Θεὸς χάραξε τὸν νόμο στὴν καρδιά του ἀνθρώπου. Διὰ τῶν λόγων αὐτῶν, ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει τὴ δύναμη τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ σκέπτεται κανεὶς τὸ ἀγαθὸ μὲ δική του προαίρεση, σὰν ἓνα δικὸ του ἀπόκτημα, γιὰ τοῦτο ὁ Θεῖος νόμος εἶναι ἀγαθὸ, ἀφοῦ καὶ τὸ Θεῖο θέλημα εἶναι ἀγαθὸ.

Ὁ ἀληθινὰ ἠθικὰ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, μπορεῖ νὰ γνωρίζει τὸ ἀγαθὸ ποὺ εἶναι γραμμένο στὴν καρδιά του, νὰ ἀναγνωρίζει τὸν Θεὸ ποὺ μιλάει μέσα του, τὸν Θεὸ ποὺ ἐμφανίζεται στὸν ἄνθρωπο, ὅταν αὐτὸς γνωρίσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ δημιουργία σὰν σὲ εἰκόνα κι ἔτσι νὰ θελήσει νὰ γίνῃ ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸ. «Αὐτὸ γίνεται διότι, ὅτι μποροῦν νὰ γνωρίζουν γιὰ τὸν Θεὸ τοὺς εἶναι γνωστό, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τοὺς τὸ φανέρωσε. Δηλαδή παρότι εἶναι ἀόρατες καὶ ἡ αἰώνια δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Θεϊκὴ Του ιδιότητα, μποροῦσαν νὰ τὶς δοῦν μέσα στὴ δημιουργία, ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε ὁ κόσμος. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔχουν καμμιά δικαιολογία» (Ρωμ. α' 19-20).

Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποὺ χαραχτήκε στὴν καρδιά του, ἔχει γίνῃ καὶ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι ὥστε θέλοντας νὰ πράττει τὸ ἀγαθὸ, νὰ ἀναδειχθεῖ ἠθικὰ ἐλεύθερος καὶ νὰ γίνῃ εἰκόνα Θεοῦ.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ἀναδεικνύει τὸν ἄνθρωπο γνήσια εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐραστὴ τοῦ Θείου νόμου καὶ τοῦ ἀποκαλύπτει τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὰ ιδιαίτερα γνωρίσματα Του.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τὸν ἀνεβάζει σὲ ὑψηλὴ θέση δόξας καὶ τιμῆς καὶ περιβάλλει αὐτὸν μὲ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴ βασιλικὴ πορφύρα, τοποθετώντας τὸν πάνω ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ συνεκτικὴ δύναμη ποὺ ἐνώνει τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ἰκανοποιεῖ τὸν διακαὴ πόθο τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν καθιστᾷ μακάριο.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ὁδηγεῖ πρὸς τὴν εὐθεῖα ὁδὸ, ποὺ χαραχτήκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, κατευθύνοντας πρὸς τὸ σκόπιμο καὶ λογικὸ τέλος, στὸ ὁποῖο κλήθηκε ὁ ἄνθρωπος νὰ φτάσει. Τὸν ἀναδεικνύει ἀληθινὰ ἐλεύθερο καὶ ἀνεξάρτητο, γιὰ τὸ καθυποτάσσει τὰ πάθη, τὶς ἐπιθυμίες, τὸ κοσμικὸ φρόνημα καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν Διάβολο.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία, γιατί ἀκολουθεῖ τὸ Θεῖο θέλημα τοῦ ἀπόλυτου ἀγαθοῦ ποὺ εἶναι ὁ Θεός.

Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία εἶναι τὸ μεγαλύτερο τῶν ἠθικῶν ἀγαθῶν, ποὺ τόσο πλουσιοπάροχα ἔχουν δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι δῶρο Θεοῦ.

11. Περὶ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας ποὺ ἀναπτύσσεται μὲ τὴν ταύτιση τοῦ προσωπικοῦ θελήματος, μὲ τὸ Θεῖο θέλημα.

Ὁ ἄνθρωπος τελειοποιεῖται στὴν ἠθικὴ ἐλευθερία, ταυτίζοντας πάντοτε τὸ θέλημα του, μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτό, ἀποβαίνει ἠθικὰ ἀνελεύθερος. Ἡ ἐξασκούμενη δὲ ἐλευθερία, εἶναι φανέρωση τοῦ αὐτεξουσίου καὶ ἔκφραση τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου δὲν περιορίζεται ὅταν ὑποτάσσεται στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτός ὡς Θεῖος νόμος εἶναι ἄπειρος, τὸ δὲ ἄπειρο ὄχι μόνο δὲν περιορίζει τὴν ἐλευθερία ποὺ παραδίνεται σ' αὐτό, ἀλλὰ τὴν ἐπεκτείνει στὸ ἄπειρο καὶ τὴ μεγεθύνει ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τὸ ἀκολουθεῖ.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου περιορίζεται ὅσο περισσότερο ἐπικρατεῖ ἡ θέληση τοῦ ἐγὼ καὶ γίνεται κακὴ χρῆση τοῦ αὐτεξουσίου του, δὲν ἀξιώνεται νὰ ἐνώσει τὴ θέληση τοῦ ἐγὼ του μὲ τὸ Θεῖο θέλημα, ἀλλὰ τὸ πολεμᾷ κιώλας, μὴν κάνοντας αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ Θεός, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ ἴδιος. Ἔτσι ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸν Θεῖο νόμο τοῦ ἄπειρου θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐλευθερία του κινεῖται μέσα στὸν στενὸ καὶ πεπερασμένο κύκλο τοῦ θελήματος τῆς σάρκας, τῆς αἰσθητῆς φύσης, τῆς ὑλικῆς καὶ πεπερασμένης, ἐκείνης ποὺ δουλεύει στὰ πάθη καὶ ἡ ὁποία ἀποβάλλει τελείως καὶ αὐτὸν τὸ χαρακτῆρα τῆς ἐλευθερίας. Τὸ πνεῦμα τελικὰ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὑποδουλώνεται στὴν ὕλη.

Τὸ ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία βρίσκεται στὴν ταύτιση τοῦ θελήματος μας μὲ τὸ Θεῖο θέλημα, τὸ μαρτυρᾷ ὁ ἴδιος ὁ χαρακτῆρας καὶ ἡ ἐνδόμυχη φωνὴ τῆς καρδιάς ποὺ ἐπιζητᾷ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Θείου θελήματος, τὴν κατίσχυση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν ὁποία αἰσθανόμαστε νὰ διαμαρτύρεται ὅταν αθετεῖται ἢ παραβιάζεται ὁ Θεῖος νόμος. Ὁ χαρακτῆρας τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας εἶναι ἀπόλυτος καὶ τέλειος, γιατί ἐξομοιώνεται μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ Θείου νόμου, τοῦ τέλειου καὶ ἀπόλυτου. Ἔτσι λοιπὸν ἡ ἀπόλυτη ἠθικὴ ἐλευθερία βρίσκεται μόνο σ' αὐτὸν ποὺ ταυτίζει τὴ θέληση του μὲ τὸ Θεῖο θέλημα, τὸ τέλειο, τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο, στὸν Θεῖο νόμο ποὺ εἶναι γραμμένος στὴν καρδιά του. Μόνο ὁ τηρητῆς τοῦ Θείου νόμου μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἠθικὰ ἐλεύθερος.

Ὁ προφητὰναξ Δαυὶδ ἐξομοιώνει τοὺς παραβάτες τοῦ Θείου νόμου καὶ αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν τὰ πάθη καὶ τὰ θελήματα τῆς σάρκας, μὲ τὰ ἄλογα κτήνη λέγοντας:

«ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς».

Ὁ Θεῖος Ἰωάννης Χρυσόστομος τονίζει: «τὸ ὅτι παρασύρεται κανεὶς καὶ πέφτει σὲ πάθη εἶναι τὸ ἴδιο σὰν νὰ παραδίνεται στὴν ἔσχατη ὑποδούλωση. πράττει ἔτσι σὰν νὰ μὴν τὸν ἐνδιαφέρει νὰ περιφρουρήσει τὴ μόνη ἐλευθερία».

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς χαρακτηρίζοντας τὴν κακία λέει: «διότι ἡ κακία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ἁμαρτία, ἀποτυχία καὶ παρακοὴ τοῦ δεσποτικοῦ νόμου. Ὡστε λοιπὸν, τὸ αὐτεξούσιο εἶναι τὸ πρῶτον ἀγαθόν, αὐτὸ ποὺ ἀρμόζει στὴ λογικὴ φύση καὶ πρέπει νὰ κάνουμε χρῆση τοῦ αὐτεξουσίου, ἔτσι ὥστε νὰ συγκρατοῦμε τὰ παράλογα πάθη, τὸν θυμὸν, ἀλλὰ προσθέτω καὶ τὴν ἐπιθυμία. Αὐτὸ εἶναι ἀρετὴ. Τὸ νὰ παραδίδει καὶ νὰ ἀχρηστεύει κανεὶς τὸ αὐτεξούσιο, σημαίνει ὅτι νικιέται ἀπὸ τὰ ἄλογα πάθη καὶ κατὰ συνέπεια ζεῖ δίχως λογικὴ καὶ κτηνωδῶς, αὐτὸ εἶναι κακία, αὐτὸ εἶναι ἁμαρτία. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀσχημονοῦμε πράττοντας τὰ παράλογα, ἀλλὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ αὐτά, ὑποτάσσοντας μὲ τὴ λογικὴ τὴν ὁρμὴν τῆς φύσης. Διότι πρέπει νὰ μεταχειριζόμεσθε μὲ τὴ λογικὴ τὰ ἄλογα πάθη, καθὼς ἔχει διατάξει ὁ Κύριος».

Σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ καθῆκον συμβουλεύει καὶ ὁ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυρας, λέγοντας: «Ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον γιὰ νὰ μπορεῖ τὸ κακὸν ποὺ ἔπραξε μὲ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴν παρακοὴν, νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τοῦ τὸ συγχωρήσει ὁ Θεός, ἀπὸ φιλανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνη, ὅταν βέβαια ὁ ἄνθρωπος τὸν ὑπακούει. Ὅπως ἀκριβῶς παράκουσε ὁ ἄνθρωπος καὶ ὡς τίμημα δέχθηκε τὸν θάνατον, ἔτσι ὑπακούοντας καὶ πάλιν στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει ὡς δωρεὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε ἅγιες ἐντολὰς, τὴν ὁποῖαν ὁ καθένας μπορεῖ νὰ τὴν τηρήσει καὶ νὰ σωθεῖ, μετέχοντας στὴν ἀνάστασιν καὶ κληρονομώντας τὴν ἀθανασία».

Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ διαφυλάττει μὲ πολλὴ εὐλάβεια τὸν νομὸν τοῦ Θεοῦ, νὰ πραγματώνει τὸ θέλημα Του τὸ ἀγαθόν, τὸ εὐάρεστο, τὸ τέλειον, νὰ ταυτίζει δηλαδὴ τὴ βούλησιν του, μὲ τὴ βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ὥστε νὰ ὑπάρχει ὡς ὄν ἠθικὸν καὶ ἐλεύθερον καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ἐκπληρώνει τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του πάντων στὴ γῆν, νὰ γίνῃ δηλαδὴ τέλειος καὶ ὡς ἐκ τούτου κληρονόμος τῆς ἐπουρανίου βασιλείας. Ἀμήν.

12. Σχετικὰ μὲ τὸ ἀπαραβίαστο τοῦ αὐτεξουσίου.

«Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι.» (Μτ. Στ' 24).

Τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνεπηρέαστον. Ἀπὸ τὸν πιὸ πάντων λόγους,

φανερώνεται ὁ βαθμὸς τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Σωτήρας μας καλεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ τὸν ἀκολουθεῖ καὶ τὸν ἀφήνει ἐλεύθερο νὰ ἀποφασίσει γι' αὐτὸ τὸ τόσο σπουδαῖο ζήτημα, δηλαδὴ νὰ πάρει τὸν δρόμο τοῦ Χριστοῦ ἢ τὸν δρόμο τὸν δικὸν του. Ἐνῶ ἦρθε γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, δὲν παραβιάζει τὸ αὐτεξούσιο του. Τὸν προσκαλεῖ νὰ λάβει ἐνεργὸ μέρος στὴ δική του σωτηρία, ὅμως δὲν ἐπηρεάζει καθόλου τὸ αὐτεξούσιο του. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦταν ὑπαρξὴ ἐλεύθερη καὶ αὐτεξούσια, οὐδέποτε θὰ ἀξιωνόταν τόσο σεβασμοῦ, οὐδέποτε θὰ τοῦ ἀποδιδόταν τόση τιμὴ, ὥστε νὰ συνεργαστεῖ μὲ τὸν Σωτήρα του γιὰ τὴν ἴδια τὴ σωτηρία του, οὔτε θὰ ἀφηνόταν στὴ δική του διάθεση, ἀλλὰ σὰν παθητικὸ καὶ ἀδρανὲς σῶμα, θὰ σερνόταν στὴ σωτηρία καὶ θὰ δεχόταν τὴν ἐπίδραση τῆς Θείας χάριτος ποὺ θὰ ἐνεργοῦσε τὴν ἀπολύτρωση του. Πόσο ἀληθινὰ σεβαστὴ καὶ ἀπαραβίαστη εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου! Πόσο αὐτοκρατορικὸ εἶναι τὸ αὐτεξούσιο του!

Κατὰ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς ἀπολύτρωσης τοῦ ἀνθρώπου, βλέπουμε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ἐνσαρκώνεται χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν βλέπουμε νὰ πορεύεται πρὸς τὸ ἐκούσιο πάθος, μὲ σκοπὸ νὰ σηκώσει πάνω Του τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου καὶ νὰ βαστάξει τὶς πληγὲς του, νὰ ἐκπληρώσει τὸ μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας καὶ νὰ συμφιλιώσει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἐντούτοις καθόλου νὰ μὴν παραβιάζει τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου. Ἴδού! Ἡ κεκλεισμένη πύλη τοῦ Παραδείσου ἀνοίγεται καὶ ἡ πύρινη ρομφαία αὐτὴ ποὺ φυλάττει τὴν εἴσοδό της, ἀπομακρύνεται καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Δεσπότη προσκαλεῖ τὸν ἀποκλεισθέντα ἄνθρωπο, νὰ εἰσέλθει μέσα ἀπ' αὐτή, στὸν τόπο τῆς κατάπαυσης, αὐτὸς δὲ ἀφήνεται ἐλεύθερος νὰ εἰσέλθει ἢ ὄχι.

Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ, νὰ ἐνεργεῖ δηλαδὴ κατὰ προαίρεση καὶ νὰ ἀκολουθεῖ τὶς δικές του ἀρχές καὶ νὰ μὴν ἐπηρεάζεται δεσμευτικὰ ἀπὸ τὸν Θεό, καταδεικνύει τὸν ἀπόλυτο χαρακτήρα τοῦ ἠθικοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν ἠθικὸν του χαρακτήρα, τὴ μεγάλη ἀξία καὶ τὴν ὑψηλὴ θέση, ποὺ κατέχει στὴ δημιουργία. Ἀληθινὰ πόσο μεγάλη τιμὴ γίνεται στὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι μένει ἀνεπηρέαστο τὸ ἠθικὸ αὐτεξούσιο του. Ἄλλὰ συγχρόνως καὶ πόσο σαφῶς διδασκόμαστε τὰ δικά μας καθήκοντα, πόσο σαφῶς διδασκόμαστε ὅτι ὀφείλουμε νὰ εἴμαστε κι ἐμεῖς εὐγνώμονες γιὰ τὸ αὐτεξούσιο ποὺ μᾶς δόθηκε, ἔνθερμοι καὶ γεμάτοι ζῆλο, ὥστε καθόλου νὰ μὴν ἀνεχόμεστε τὴν ὑποδούλωση τοῦ ἠθικοῦ μας αὐτεξουσίου καὶ τὴν ἐξάρτηση τῆς ἠθικῆς μας ἐλευθερίας ἀπὸ τὰ ταπεινωτικὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες.

Ἡ ἠθικὴ μας ἐλευθερία μᾶς ὑποχρεώνει νὰ προνοήσουμε γιὰ τὴ σωτηρία μας, γιατί ἀλλιῶς θὰ χαθοῦμε. Ἡ ἐπίσημη ἀναγνώριση ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Σωτήρα μας, τοῦ ἠθικοῦ μας αὐτεξουσίου, μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ σωτηρία μας δὲν πραγματοποιεῖται μόνο ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη ἐνέργεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ συγκατάθεση καὶ ταυτόχρονη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου μ' αὐτήν. Νὰ λοιπὸν τί λένε οἱ σοφοὶ

Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας γι' αὐτὴ τὴν ἀναγκαιότητα.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Ἡ χάρη κι ἂν ἀκόμα εἶναι χάρη, σώζει μόνο αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ σωθοῦν» (Λόγ. ιη', πρὸς Ρωμ.).

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει: «Χρειάζεται καὶ ἐμεῖς νὰ συγκατατεθοῦμε καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ σωθοῦμε» (Λόγ. λα').

Ὁ δὲ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Τις ψυχές ποὺ θέλουν νὰ σωθοῦν ὁ Θεὸς τις βοηθάει, ἂν ὅμως παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν προθυμία, τότε καὶ τὸ πνεῦμα ποὺ τοὺς δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀποτραβιέται».

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος λέει: «Ὁ Θεὸς ποὺ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο ἀδυνατεῖ νὰ τὸν σώσει δίχως τὴ δικὴ του θέληση».

Διδασκόμεστε λοιπὸν ρητὰ καὶ μὲ σαφήνεια ὅτι δύο εἶναι οἱ παράγοντες τῆς σωτηρίας μας: α. ἡ ἐλεύθερη θέληση τοῦ ἀνθρώπου καὶ β. ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Καὶ βέβαια πρωτεύει μὲν ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας, διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἤρθε νὰ δώσει φῶς στοὺς ἐσκοτισμένους καὶ ἀπέστειλε τὸ φῶς τῆς χάρης σὲ ὅσους κάθονταν στὸ σκοτάδι καὶ τὴ σκιά τοῦ θανάτου. Ἀναζήτησε τὸ πρόβατο, κάλεσε τὸν πλανημένο, μίλησε στὴς καρδιές, ὑπέδειξε τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας καὶ τὸ ὅτι ἡ Θεία χάρη τελειοποιεῖ καὶ σώζει. Ἀλλὰ στὸ κεφάλαιο τῆς σωτηρίας, ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀναγκαῖο νὰ προηγεῖται, γιατί αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν κυριότερο μοχλὸ ποὺ παρακινεῖ τὸ φρόνημα ποὺ ἀδράνησε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Αὐτὴ κινεῖ τὰ βήματα γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Σωτήρα, αὐτὴ ἐνισχύει τὴν καρδιά πρὸς τὴν αὐταπάρνηση, αὐτὴ φέρει τὸν σταυρὸ στὸν ὦμο, διότι προσκαλεῖ μὲν ἡ χάρη, διαλύει τὸ σκότος, φωτίζει τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιο, ὅταν πρόκειται γιὰ ἀμέλεια καὶ ὀλιγωρία, γιὰ νωθρότητα καὶ ἀδράνεια καὶ ὅτι ἄλλο φρονεῖ ἢ σάρκα, μπορεῖ νὰ παρακούσει, νὰ κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, νὰ παραμείνει στὸ σκοτάδι καὶ νὰ βαδίσει πρὸς τὸν ἐντελῶς ἀντίθετο δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια, θέλοντας νὰ πράττει τὰ ἀπαγορευμένα. Ἔτσι, εἶναι ἀνάγκη νὰ θέλουμε τὴ σωτηρία μας γιὰ νὰ τὴν ἐπιδιώξουμε, εἶναι ἀνάγκη νὰ θέλουμε νὰ ἀκούσουμε γιὰ νὰ ἀφουγκρασθοῦμε τὴ φωνὴ Αὐτοῦ ποὺ μᾶς καλεῖ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ θέλουμε νὰ δοῦμε καὶ νὰ ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας, γιὰ νὰ φωτιστοῦμε μὲ ἅπλετο φῶς, νὰ θελήσουμε νὰ κινηθοῦμε γιὰ νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν Σωτήρα, νὰ θελήσουμε νὰ ἀπαρνηθοῦμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο μὲ τὰ πάθη του καὶ τὴς ἐπιθυμίες του, γιὰ νὰ σηκώσουμε τὸν σταυρὸ στὸν ὦμο, νὰ θελήσουμε νὰ βαδίσουμε τὴ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸ, γιὰ νὰ μποῦμε μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη στὸν Παράδεισο.

Ἡ δικὴ μας θέληση εἶναι ἀνάγκη νὰ προηγηθεῖ, γιατί αὐτὸ ἀπαιτοῦν οἱ ὅροι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Σωτήρας καλεῖ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Χωρὶς τὴ

θέληση θὰ ἦταν ἀδύνατη ἢ ἐκπλήρωση τῶν προτεινόμενων ὄρων, ἀδύνατη θὰ ἦταν καὶ ἡ σωτηρία. Παρέχεται μὲν ἡ χάρη, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται καὶ ἡ θέληση καὶ ἡ συγκατάθεση, ὥστε νὰ γίνει ἀποδεκτὴ. Ἀπαιτεῖται μάλιστα αὐταπάρνηση, αὐτοθυσία, ἀμετάπτωτο φρόνημα, πού νὰ μὴν ἀποκλίνει σὲ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο νὰ ἀκολουθεῖ τὴ φωνὴ τοῦ Σωτήρα, πού εἶναι ἡ φωνὴ τῆς χάρης καὶ τῆς ἀλήθειας. Ἄν ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ παρουσιαζόταν καὶ ἔσωζε ἀπὸ μόνῃ τῆς τοὺς ἀνθρώπους, θὰ ἦταν ἐντελῶς περιττὴ ἢ πρόσκληση καὶ περιττοὶ οἱ ὄροι καὶ οἱ συνθηκῆς. Ἀλλὰ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ παρὸτι ἄπειρη, δὲν σώζει ἀπὸ μόνῃ τῆς, γιατί δὲν θέλει νὰ παραβιάζει τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν ἡ συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ σωτηρία του, δὲν ἦταν σπουδαιότατος λόγος, ὁ Θεὸς βέβαια μέσα ἀπὸ τὴν ἄπειρη φιλανθρωπία Του, θὰ ἔσωζε μὲν τοὺς πάντες, ἀλλὰ δὲν θὰ προσκαλοῦσε κανέναν. Ὅμως προσκάλεσε καὶ μάλιστα μὲ βαρύτατους ὄρους τὸν ἄνθρωπο πού ὑπηρετεῖ τις αἰσθήσεις του καὶ τὴν ἁμαρτία, τοῦ πρότεινε τὴ σωτηρία, ἀλλὰ ζήτησε νὰ ἀκολουθεῖ τις ἐντολές, γιατί αὐτὸ ἀπαιτοῦσε ἕνας μεγάλος καὶ πολὺ σπουδαῖος λόγος, ὁ λόγος τῆς ἀναγέννησης καὶ τῆς ἀνάπλασης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦ Σωτήρα μας. Γιατί στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δὲν μποροῦσε νὰ μπεῖ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, πού εἶχε διαφθαρεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἔτσι λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο μὲ τὰ πάθη καὶ τις ἐπιθυμίες του καὶ νὰ δεχτεῖ τὸν νέο, τὸν ἀνακαινισμένο ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίγνωση ὅτι εἶναι εἰκόνα Αὐτοῦ πού τὸν ἐπλασε. Γιὰ νὰ ἀπαρνηθεῖ ὁ παλαιὸ ἄνθρωπο, ἔπρεπε πρῶτα νὰ τὸ θέλει. Ἡ συνεργασία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία γιὰ τὴν τελειοποίησή του. Ὁ Σωτήρας μᾶς γνωστοποίησε ὅτι: «ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πατρὸς Αὐτοῦ πολλαὶ μοναὶ εἰσὶν» (Ἰω. ιδ' 2). Σ' αὐτὲς θὰ ἐγκατασταθοῦν, ὅσοι ἔχουν ζήσει στὴ γῆ ἀνάλογο βίῳ, ἔτσι ὥστε ἡ ζωὴ μας πάνω στὴ γῆ, νὰ ὀρίζει καὶ τὴ θέση μας στὸν Παράδεισο.

Γι' αὐτό, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς λέει: «Ὅπως ὑπάρχουν διάφορα συστήματα τρόπων ζωῆς, ἔτσι καὶ ὑπάρχουν πολλὲς μονὲς κοντὰ στὸν Θεὸ, χωρίζονται δὲ καὶ προσφέρονται κατὰ τὴν ἀξία τοῦ καθενός. Καὶ ὁ μὲν ἕνας κατορθώνει τὴ μία ἀρετὴ, ὁ δὲ ἄλλος ὅλες κατὰ τὸν τρόπο πού μπορεῖ ὁ καθένας, μόνο χρειάζεται νὰ προχωρᾷ καὶ νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ πάει μπροστὰ καὶ νὰ ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας αὐτοὺς πού τὸν ὀδηγοῦν καὶ τὸν κατευθύνουν ὀρθά, ὥστε διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ νὰ κατευθυνθοῦν στὸ ἀπέραντο πλάτος τῆς μακαριότητος πού ὑπάρχει ἐκεῖ».

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ φροντίσει νὰ ἐργαστεῖ γιὰ τὴ σωτηρία του, γιατί διαφορετικὰ διατρέχει τὸν ἔσχατο κίνδυνο τῆς ἀπώλειας. Γιατί δὲν ὑπάρχει τίποτα κοινὸ μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους, μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ἡ ἁμαρτία ἢ ὅποια διαφθείρει τὸν ἄνθρωπο, εἶναι σκοτάδι, εἶναι κακὸ μεγάλο καθότι ἀντιστρατεύεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἠθικὸ αὐτεξούσιο ἀντιλαμβάνεται κάθε παρεκτροπὴ σὰν ἁμαρτία, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεό. Τὸ ἠθικὸ αὐτεξούσιο ὅσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι, ἄλλο τόσο συνεπάγεται καὶ μεγάλες εὐθύνες. Ὁ ἠθικὰ αὐτεξούσιος ὀφείλει νὰ εἶναι ἠθικὰ ἐλεύθερος, γιὰ νὰ γίνει καὶ

ἅγιος. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη δίνει ἐντολὴ λέγοντας: «Ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ Ἅγιος εἰμι» (Λευιτ. ια' 14 καὶ Α' Πέτρου α' 16). Διότι πῶς μπορεῖ, ὁ ἠθικὰ δοῦλος ποὺ ἐργάζεται στὴν ἀμαρτία, ὁ βέβηλος, νὰ ἔρθει σὲ κοινωνία μὲ τὸν Θεό; Ἐπίσης, ὁ Σωτὴρας δίνει ἐντολὴ λέγοντας: «ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειος ἐστὶ» (Μτ. ε' 48). Διότι ὅποιος εἶναι ὁ Πατέρας ποὺ ἐπικαλούμαστε, τέτοια εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι καὶ τὰ παιδιά. Ἅγιους λοιπὸν καὶ τέλειους μᾶς θέλει ὁ Θεός, διότι μόνο οἱ ἅγιοι καὶ τέλειοι, ὡς υἱοὶ τοῦ Πάτερα ποὺ εἶναι στοὺς Οὐρανοὺς, μποροῦν μὲ θάρρος ποὺ ταιριάζει σὲ γιούς νὰ ἐπικαλοῦνται τὴ χάρη Του καὶ αὐτοὶ μόνο νὰ κληρονομήσουν τὴν οὐράνια βασιλεία.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἔγραφε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους: «δὲν γνωρίζετε ὅτι τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν πρόκειται νὰ τὴν κληρονομήσουν ὅσοι εἶναι ἄδικοι; Μὴν πλανᾶσθε οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλόλατρες, οὔτε μοιχοί, οὔτε δουλοπρεπεῖς, οὔτε ἀρσενικοῖτες, οὔτε κλέφτες, οὔτε πλεονέκτες, οὔτε μέθυσοι, οὔτε λοιδόροι, οὔτε ἄρπαγες, πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. στ' 9-11). Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὁ Σωτὴρας μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἀπαρνηθοῦμε τὸν κακὸ μας ἑαυτὸ καὶ νὰ σηκώσουμε τὸν σταυρὸ στοὺς ὤμους καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε: «Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι» (Μτ. ιστ' 24). Ἀναγνωρίζει, ἀπὸ τὴ μιά τὸ ἠθικὸ μας αὐτεξούσιο, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀφήνει σ' αὐτὸ τὴ σωτηρία μας. Ὡστε αὐτὸς ποὺ θέλει τὴ σωτηρία του, ὀφείλει νὰ ἐργαστεῖ γιὰ τὴν ἀποκτῆση της, ἀλλιῶς θὰ τὴ στερηθεῖ καὶ παράλληλα θὰ προετοιμάσει τὴν ἀπώλεια τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας καὶ τῆς ραθυμίας. Καὶ θὰ κληρονομήσει τὴν αἰώνια κόλαση, ἀπὸ τὴν ὁποία εὐχομαί ὁ Θεὸς νὰ μᾶς λυτρώσει ὅλους. Ἀμήν.

13. Περί τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο μποροῦμε νὰ παραμείνουμε ἠθικὰ ἐλεύθεροι.

«Ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ἐλευθερώσῃ ὑμᾶς, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.» (Ἰω. Β' 36).

Τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μποροῦμε νὰ διατηρήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἠθικὰ ἐλεύθερους, μᾶς τὸν ὑπέδειξε ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας μας λέγοντας: «ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν, ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν» (Λκ. θ' 24). Δίδαξε μὲ σαφήνεια, ὅτι μόνο μὲ τὴν αὐταπάρνηση μποροῦμε νὰ σωθοῦμε. Καὶ ἀληθινά, γιὰ νὰ γίνουμε ἠθικὰ ἐλεύθεροι, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαρνηθοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ σηκώσουμε τὸν σταυρὸ καὶ νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς καλεῖ, γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει. «Ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε» (Ἰω. η' 36), λέει ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας καὶ ἐλευθερωτὴς μας. Καὶ ἐπαναλαμβάνει: «ἐὰν ἐσεῖς μείνετε σταθεροὶ καὶ ἐφαρμόσετε τὶς ἐντολὰς μου, τότε θὰ εἴστε ἀληθινὰ μαθητὲς μου καὶ θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσει» (Ἰω. η' 31-32). Ἄρα καταλήγουμε ἐλεύθεροι ἂν ἀφουγκραζόμαστε τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρα

Χριστοῦ, ἂν παραμένουμε σ' αὐτό, ἂν σηκώνουμε τὸν σταυρὸ καὶ τὸν ἀκολουθοῦμε, ἂν ἀπαρنيόμαστε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀπαρنيόμαστε τὸν νόμο τῆς σάρκα, τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες, σηκώνοντας τὸν σταυρὸ, ὑπομένοντας κάθε κακοπάθεια χάριν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Κατάπαυση δηλαδή τοῦ θελήματος τῆς σάρκα, ἐφαρμογὴ τοῦ θελήματος τοῦ πνεύματος καὶ ὑποταγὴ τοῦ μικρότερου στὸ μεγαλύτερο, αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος νὰ παραμείνουμε ἐλεύθεροι. Ἀνάγκη λοιπὸν ἀναπόδραστη νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν Κύριο, γιατί ἂν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐλευθερώσει, τότε γινόμαστε πράγματι ἐλεύθεροι. Ναὶ ἀληθινά, μόνο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει, γιατί Αὐτὸς εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία. «Ὁ Κύριος ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ὅπου δὲ τὸ πνεῦμα, ἐκεῖ ἐλευθερία» λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Β' Κορ. γ' 17). Μόνο ἂν ἀκολουθοῦμε τὸν Σωτήρα, μπορούμε νὰ παραμείνουμε ἐλεύθεροι καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας: «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας» (Ἰω. Η' 34). Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμοῦμε νὰ εἴμαστε ἐλεύθεροι, ὀφείλουμε νὰ ἀκολουθοῦμε τὸν Σωτήρα Χριστό.

14. Πῶς ἀκολουθοῦμε τὸν Σωτήρα Χριστό.

Ἄν ἀγαπᾶμε τὸν Χριστό καὶ φυλάμε τὶς ἐντολές Του, τότε μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀκολουθοῦμε τὸν Χριστό καὶ Σωτήρα μας, διότι Αὐτὸς ὁ ἴδιος μᾶς τὸ ἔχει κάνει γνωστὸ λέγοντας: «Ἐὰν ἀγαπᾶτε μέ, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε» (Ἰω. ιδ' 15) καὶ ἀμέσως: «ἐὰν τὶς ἀγαπᾶ μέ, τὸν λόγον μου τηρήσει. Ὁ μὴ ἀγαπῶν μέ, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ» (Ἰω. ιδ' 23-24). Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀναφέρει στὶς ἐπιστολές του: «Καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ καταλάβουμε ὅτι τὸν γνωρίσαμε, ἂν τηροῦμε τὶς ἐντολές του, αὐτὸς ποὺ λέει ὅτι τὸν γνώρισα καὶ δὲν τηρεῖ τὶς ἐντολές του, εἶναι ψεύτης, δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια σ' αὐτόν. Ὅποιος τηρεῖ τὸν λόγο του, ἀληθινὰ τελειοποιεῖται μέσα του ἢ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἀπ' αὐτὸ γνωρίζουμε ὅτι εἴμαστε κοντὰ του. Αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ λέει ὅτι εἶναι μέ τὸν Χριστό, ὀφείλει ὅπως περπάτησε ὁ Κύριος, ἔτσι κι ὁ ἴδιος νὰ περπατᾶ» (Α' Ἰω. β' 3-6).

Σύμφωνα μὲ αὐτά, ἀκολουθοῦμε τὸν Χριστό ὅταν ταυτίζουμε τὴ θέληση μας, μὲ τὴ θέληση Του, ἔτσι ὥστε ὅταν ἐνεργοῦμε, νὰ ἐνεργεῖ μέσα μας ὄχι τὸ δικὸ μας θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Δὲν ζοῦμε δηλαδή ἐμεῖς, ἀλλὰ μέσα μας ζεῖ ὁ Χριστός, καθὼς λέει ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. β' 20). Καὶ ἀμέσως: «διότι κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ κανεὶς δὲν πεθαίνει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, εἴτε ζοῦμε εἴτε πεθαίνουμε, ἀνήκουμε στὸν Κύριο» (Ρωμ. ιδ' 7-8). Αὐτὸς ὁ τρόπος νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν Χριστό, εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς τρόπος καὶ μόνον ἔτσι μπορούμε νὰ διαφυλαχθοῦμε ἀληθινὰ ἐλεύθεροι. Καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος μᾶς κάνει νὰ διαπρέπουμε σὰν ὄντα λογικὰ καὶ ἠθικὰ ἐλεύθερα. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν τὸ πνεῦμα μας, νὰ ἀκολουθεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἢ καρδιά μας νὰ προσκολληθεῖ σ' Αὐτόν καὶ ἡ θέληση μας νὰ ταυτίζεται μὲ τὴ θέληση Του. Ὅταν πράττουμε ἔτσι, τότε γινόμαστε στ' ἀλήθεια ἀκόλουθοι τοῦ Χριστοῦ καὶ βαδίζουμε ἀπρόσκοπτα στὸν δρόμο τῆς ἀλήθειας, παραμένοντας ἠθικὰ

ἐλεύθεροι. Μόνο ἂν πράξουμε ἔτσι, ἀπαρνηθῶμε τούς ἑαυτούς μας. Διότι δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη αὐταπάρνηση, ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ τοῦ θέληματος τῆς σάρκας στὸ θέλημα τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ ἀληθινὰ αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ σταύρωση τῆς σάρκας, ἡ ὁποία τότε εἶναι ἀδύνατον νὰ παρασυρθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἐλάχιστη κίνηση τοῦ θελήματος της. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, ἡ σωματικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου λυπεῖται. Αὐτὴ τὴν πορεία ζητάει ἀπὸ μᾶς ὁ Σωτὴρας Χριστὸς καὶ μέσα σ' αὐτὴ ὑπάρχουμε ἐλεύθεροι. Κάθε ἄλλη πορεία εἶναι πλάνη. Πλανῶνται αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι Χριστιανοί, ὅτι ἀκολουθοῦν τὸν Χριστό, ἐπειδὴ φέρουν τὸ ὄνομα Του καὶ ἀκοῦνε τις ἐντολές, τις μαθαίνουν, ἀλλὰ ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ συμμορφῶνουν τὸ θέλημα τους στὸ Θεῖο θέλημα, ἀπαρνούμενοι τὴν ἁμαρτία καὶ συντασσόμενοι μὲ τὸ Θεῖο θέλημα. Παράλληλα ἀμελοῦν νὰ στολίσουν τὸν ἑαυτὸ τους μὲ Χριστιανικὲς ἀρετές, παραδομένοι στὰ πάθη καὶ τις ἐπιθυμίες, δουλεύοντας στὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας, ἐνῶ γεμίζουν τὴ ζωὴ τους μὲ τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἁμαρτίας. Δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ Χριστιανικὸ στὴ ζωὴ τους, στὸν τρόπο ποὺ ζοῦν, στὰ ἔργα τους, οὔτε στὶς καθημερινὲς τους ἐνασχολήσεις, στὰ χεῖλη καὶ τὴν καρδιά τους, στὸν νοῦ καὶ τὴ σκέψη τους, ἀλλὰ εἶναι τὰ πάντα κοσμικά, ξένα καὶ ἀλλότρια πρὸς τὸ Χριστιανικὸ πνεῦμα.

Τὸν Χριστιανὸ τὸν διδάσκει ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέγοντας: «Σὲ τίποτα δὲν ὠφελοῦν τὰ ὀρθὰ διδάγματα ἂν ἀμελοῦμε στὸν βίον καὶ στὸν τρόπο ζωῆς».

Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοθήσονται» (Ρωμ. β' 13).

Παρομοίως παρακινεῖ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος λέγοντας: «Εἶθε νὰ γίνετε τηρητὲς τοῦ λόγου καὶ ὄχι μόνο ἀκροατὲς, γιατί αὐτὸ εἶναι παραλογία καὶ ἐξαπάτηση τοῦ ἑαυτοῦ σας. Διότι ἂν κανεῖς εἶναι ἀκροατὴς μόνο τοῦ λόγου καὶ ὄχι τηρητὴς, μοιάζει μὲ ἄνθρωπο ποὺ ἀντιλήφθηκε τὸν ἑαυτὸ του, ἀπλῶς κοιτάζοντας τὸν καθρέφτη διότι αὐτὸς εἶδε μὲν καλὰ τὸν ἑαυτὸ του στὸν καθρέφτη καὶ ἔφυγε στὴ συνέχεια, ὅμως ξέχασε ἀμέσως ποιὸς ἦταν. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔσκυψε μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ μελέτησε τὸν τέλειον νόμον τοῦ εὐαγγελίου καὶ παρέμεινε σταθερὰ σ' αὐτόν, αὐτὸς δὲν ἔγινε μόνο ἀκροατὴς ποὺ λησμονεῖ, ἀλλὰ τηρητὴς τοῦ ἔργου ποὺ διατάζει ὁ νόμος. Αὐτὸς θὰ εἶναι μακάριος, ἐξαιτίας τῆς τήρησης τοῦ Θεοῦ θελήματος. Ἄν κανεῖς ἀπὸ σᾶς πιστεῦει ὅτι εἶναι εὐσεβὴς καὶ πιστὸς στὰ καθήκοντα ποὺ ἐπιβάλλει ἡ Θρησκεία, δὲν χαλιναγωγεῖ ὅμως τὴ γλῶσσα του, ἀλλὰ ἐξαπατᾷ τὴν καρδιά του μὲ τὴν πλανεμένη αὐτὴ ἀντίληψη, τότε ἡ Θρησκεία του εἶναι ἀνωφελὴς καὶ μάταιη. Θρησκεία καθαρὴ καὶ ἀμόλυντη μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα εἶναι αὐτὴ: νὰ ἐπισκέπτεται κανεῖς μὲ ἀγάπη τὰ ὀρφανὰ καὶ τις χῆρες, νὰ τοὺς προσφέρει προστασία καὶ καλωσύνη καὶ συγχρόνως νὰ διατηρεῖ τὸν ἑαυτὸ του καθαρὸ καὶ ἀμόλυντο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ποὺ κυριαρχεῖ στὸν κόσμον» (Ἰακ. α' 22-27).

Ἄπ' αὐτὰ προκύπτει ὅτι ἡ γνώση πρέπει νὰ συμβαδίζει μὲ τὴν πράξη δηλαδή

χρειάζεται να γνωρίζει κανείς τὸν νόμο καὶ νὰ τὸν ἀκολουθεῖ. Αὐτὸ σημαίνει πιστεύω στὸν Χριστό, αὐτὸ σημαίνει Χριστιανισμός, νόμος ἐλευθερίας. Γνώση χωρὶς ἐνάρετη Χριστιανικὴ πολιτεία, σὲ τίποτα δὲν ὠφελεῖ.

Διότι βέβαια δὲν ὑπάρχει τίποτα κοινὸ μεταξύ Χριστοῦ καὶ Βελίαρ γι' αὐτὸ φωνάζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Δὲν μπορεῖτε νὰ πίνετε ἀπὸ τὸ ποτήρι τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τὸ ποτήρι τῶν δαιμόνων, δὲν μπορεῖτε νὰ μετέχετε καὶ στὸ τραπέζι τοῦ Κυρίου καὶ στὸ τραπέζι τῶν δαιμόνων, ἢ μήπως θέλουμε νὰ παρακινήσουμε σὲ ζηλοτυπία τὸν Κύριο; Μήπως εἴμαστε δυνατώτεροι ἀπ' Αὐτόν;» (Α' Κορ, ι' 21-22).

Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διδάσκει λέγοντας: «Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ δουλεύει σὲ δύο Κυρίους, ἢ τὸν ἓνα θὰ μισήσει καὶ τὸν ἄλλον θὰ ἀγαπήσει ἢ τὸν ἓνα θὰ στηριχθεῖ καὶ τὸν ἄλλο θὰ περιφρονήσει, δὲν μπορεῖ νὰ δουλεύει ταυτόχρονα στὸν Θεὸ καὶ στὸν Μαρμωνὰ» (Μτ. στ' 24).

Γιὰ τὸ παραπάνω θέμα διδάσκει καὶ ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέγοντας: «...διότι ἀκόμα καὶ ἂν κανείς ὀρθὰ πιστέψει στὸν Πατέρα, στὸν Υἱὸ καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ δὲν ἔχει σωστὴ ζωὴ, δὲν θὰ κερδίσει τὴ σωτηρία μὲ μόνη τὴν πίστη. Ἐπομένως καὶ ὅταν λέει αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίσει κανείς τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεὸ, μὴ νομίζουμε πὼς ἀρκεῖ γιὰ τὴ σωτηρία αὐτὸς ὁ λόγος, διότι χρειάζεται καὶ ὁ ἀνάλογος τρόπος ζωῆς, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ τηρεῖται μὲ ἀκρίβεια. Βέβαια παρακάτω βλέπουμε νὰ λέει: "ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον", ἀλλὰ στὴ συνέχεια θὰ δοῦμε νὰ λέει ἀκόμα πιὸ δυνατὸ λόγο ἀπ' αὐτόν: "διότι ὁ Κύριος ὑφαίνει τὸν λόγο, ὅχι μόνο ἀπὸ ὅσα ἀφοροῦν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἀφοροῦν αὐτοὺς ποὺ ἀντιτάσσονται στὸν Θεὸ καὶ δὲς μὲ ποιὸ τρόπο: (ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν)" (Ιω. γ' 36). Ἀλλὰ ὅμως οὔτε κι ἐδῶ θὰ ποῦμε, ὅτι ἀρκεῖ ἡ πίστη μόνη γιὰ τὴ σωτηρία. Αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύουν οἱ σκορπισμένες σὲ πολλὰ σημεῖα ἀναφορὲς γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς μέσα στὰ εὐαγγέλια. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε ὅτι αὐτὴ εἶναι μόνον ἡ αἰώνια ζωὴ, οὔτε ὅτι μόνο αὐτὸς ποὺ πιστεύει στὸν Υἱὸ θὰ ἔχει ζωὴν αἰώνια ἀλλὰ καὶ ἡ πίστη καὶ ὁ σωστὸς τρόπος ζωῆς, φανερώνεται ὅτι εἶναι ζωτικῆς σημασίας, ἂν λοιπὸν ἐσὺ δὲν ἔχεις σωστὴ πολιτεία, σωστὸ τρόπο βίου, ἀκολουθεῖ ἡ τυραννία τῆς κόλασης. Καὶ δὲν εἶπε "μένει αὐτόν", ἀλλὰ "ἐπ' αὐτόν", δηλώνοντας μὲ αὐτὸ ὅτι οὐδέποτε θὰ ἀπαλλαγεῖ, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι τὸ "οὐκ ὄψεται ζωὴν" εἶναι πρόσκαιρος θάνατος, ἀλλὰ νὰ πιστέψεις ὅτι εἶναι διαρκῆς κόλαση. Ὁ λόγος αὐτὸς εἰπώθηκε γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἐγκαθίσταται ἡ κόλαση σ' αὐτόν στὸ διηνεκές. Ἐπραξε δὲ αὐτὸ μιλώντας ἔτσι μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς ὠθήσει πρὸς τὸν Χριστό».

Σὲ αὐτοὺς δὲ ποὺ καλοῦνται Χριστιανοί, ἀλλὰ ἐργάζονται πονηρὰ καὶ σατανικὰ ἔργα λέει: «Κανένα ὄφελος δὲν ἔχετε ποὺ καλεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας Χριστιανούς, ὅπως ἡ κόρη ποὺ εἶναι παρθένος, ὅσο χρόνο φυλάει τὴν παρθενία της εὐλόγα καὶ ἄξια καλεῖται παρθένος καὶ ὑπάρχει ἔτσι σ' ἀλήθεια. Ἄν ὅμως ξελογιαστεῖ ἀπὸ

κάποιον διαφθαρεῖ καὶ χάσει τὴν παρθενία, δὲν εἶναι πλέον παρθένος, ἔτσι κι αὐτὸς ποὺ καλεῖται Χριστιανός, ἂν παραβεῖ τὶς συμφωνίες, καταπατήσῃ ὅτι ἔχει παραγγελθεῖ, ἀθετήσῃ τὸν λόγο τοῦ εὐαγγελίου, πράττει τὰ τοῦ κόσμου, δὲν ἔχει κανένα ὄφελος ὅταν καλεῖται Χριστιανός» (Χρυσόστομος, Περὶ ψευδοπροφητῶν).

«Αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ εἶναι γνήσιος Χριστιανός, λέει ὁ Μ. Βασίλειος, χρειάζεται νὰ ἔχει γνώση τῶν Θείων Γραφῶν, νὰ εἶναι ἀπερίσπαστος, ἀφιλάργυρος, εἰρηνικός, θεοφιλής, φιλόπτωχος, δίχως ὀργὴ καὶ μνησικακία ὅσοι τὸν πλησιάζουν νὰ οἰκοδομοῦνται ἀπὸ τὸ παράδειγμα του, νὰ μὴν ἀγαπάει τὴν κενοδοξία, τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν κολακεία, νὰ εἶναι ἀπλὸς καὶ τίποτα νὰ μὴν προτιμᾷ περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεὸ» (Μ. Βασιλείου, Περὶ ἀρετῆς).

Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Κύριλλος στὶς Κατηχήσεις του λέει: «Τὸ νὰ μᾶς προσφωνοῦν Χριστιανούς κανένα ὄφελος δὲν μᾶς παρέχει, ἂν δὲν ἀκολουθοῦν τὰ ἀνάλογα ἔργα. Διότι ἔχει γραφεῖ: “εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν” (Ιω. η' 39)». Ἄρα κανένα ὄφελος δὲν παρέχει οὔτε ἡ προσφώνηση οὔτε ἡ γνώση τῶν Γραφῶν, ἂν δὲν ἐπακολουθοῦν ἔργα.

15. Χαρακτῆρας καὶ ἐπαγγελία τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι σύστημα φιλοσοφικὸ, οὔτε στηρίζεται μόνο στὴ γνωστικὴ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περισσότερο στὴ θέληση καὶ στὰ συναισθήματά του. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔχει ὡς ἀρχὴ του ἀπλὰ τὴ μόρφωση τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τὴ διάπλαση τῆς καρδιάς. Γι' αὐτὸ δὲν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μόνο νὰ γνωρίζουν τὶς θεωρίες του, ἀλλὰ ζητάει καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τους, θέλει καὶ τὴ συνεργασία τῆς θέλησης, γιὰ νὰ ἀποδεχθεῖ τὶς ἀρχές καὶ τὶς θεωρίες του ὡς Θεῖες, ὡς σωτήριες καὶ νὰ τὶς ἐφαρμόσει στὴ ζωὴ του. Ζητάει ὡστόσο καὶ τὴ βοήθεια τοῦ συναισθήματος γιὰ νὰ προσθέσει μὲ πόθο καὶ ἀγάπη καὶ νὰ ἀφιερωθεῖ ἔτσι μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά του στὸ ἔργο τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μὲ ἓναν λόγο ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι Θρησκεία ποὺ ἀπαιτεῖ ὄχι μόνο τὴ γνώση ὅσων πρεσβεύει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τους στὴ ζωὴ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ περιεχόμενο τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον, θέλει αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν νὰ γίνουν ἅγιοι καὶ τέλειοι, γιὰ νὰ ἀποτελοῦν οἱ πάντες ἓνα σῶμα, τὴν Ἐκκλησία, μὲ κεφαλὴ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀποκαλυφθέντα Υἱόν.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαιτεῖ ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, διότι ἔχει τὴν πρόθεση νὰ τὸν ἀναγεννήσῃ καὶ νὰ τὸν ἀναπλάσῃ σὲ νέο ἄνθρωπον, νὰ ἐμπνεύσῃ σ' αὐτὸν νέο Θρησκευτικὸ καὶ ἠθικὸ βίον.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι φιλοσοφικὸ καὶ συγχρόνως Θρησκευτικὸ καὶ ἠθικὸ καθίδρυμα, ποὺ ἔχει ὡς ἀποστολὴ νὰ διδάξῃ τὶς ὑψηλὲς φιλοσοφικὲς ἀλήθειες καὶ νὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον στὸν δρόμον τῆς σωτηρίας, ἀγιάζοντας τὸν βίον του

πάνω στη γῆ.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπαγγέλλεται νὰ φιλιώσει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεό, νὰ τὸν ἀναδείξει εἰκόνα καὶ ὁμοίωμα Του, νὰ τὸν ἀνεβάσει στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ τοῦ χαρίσει τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἀθανασία. Ὁ Χριστιανισμὸς ζητάει νὰ φέρει τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πάνω στη γῆ, νὰ χαρίσει πλουσιοπάροχα τὴν εἰρήνη στὸν κόσμο, νὰ ἀδελφοποιήσει τὰ ἔθνη καὶ νὰ χαρίσει τὴν εὐτυχία. Τέτοιες εἶναι οἱ ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ, τέτοιος εἶναι στὸ σύνολο τοῦ ὁ Χριστιανισμὸς. Γιὰ τὸν Θεῖο καὶ ὑψηλὸ του χαρακτήρα, γιὰ τὴ μεγάλη του ἀποστολή, ἐπεζήτησε τὴν ἀγιότητα καὶ τελειότητα αὐτῶν ποὺ θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Γι' αὐτὸ καὶ ἀληθινοὶ ὀπαδοὶ του, εἶναι ὄχι αὐτοὶ ποὺ παραδέχονται μόνο μὲ τὰ λόγια, ἀποκρούουν ὅμως τὶς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ, μὴ πράττοντας ἀνάλογα ἔργα, ἀλλὰ αὐτοὶ ποὺ μὲ λόγο καὶ ἔργο ἀσπάζονται τὶς ἀρχές του, ὅσοι ρυθμίζουν τὸν βίον τους καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους σύμφωνα μὲ τὶς Θεῖες ἐντολές τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια ἐπικυρώνουν τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα ποὺ εἶπε: «Δὲν θὰ μπεῖ στη βασιλεία τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ποὺ λέει μόνο Κύριε Κύριε, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ θὰ πράττει τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Μτ. ζ' 21). Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέει: «Αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ τὴ μιά ὁμολογοῦν Θεὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀρνοῦνται τὰ ἔργα, εἶναι σιχαμεροὶ καὶ ἀνυπάκουοι ἀκατάλληλοι γιὰ κάθε ἀγαθὸ ἔργο» (Τίτ. α' 16).

Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν δὲν εἶναι μόνο θεωρία ἀλλὰ περισσότερο βίωμα καὶ ζητάει νὰ διδάξει στὸν ἄνθρωπο, πρῶτα τὴ γνώση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα νὰ ἀναδείξει τὴν καρδιά του «σκηνὴ ἁγία», γιὰ νὰ κατοικήσει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς, διότι ὑπόσχεται ὅτι: «Ἐνοικήσω καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν αὐτοῖς» (Β' Κορ. στ' 16). Γιὰ τοῦτον τὸ μεγάλο σκοπὸ, ζητάει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο νὰ τὸν ἀκολουθήσει μὲ αὐταπάρνηση, γιὰτὶ μόνο μὲ αὐτὴ θὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ἠθικὰ ἐλεύθερος. Ἔτσι καὶ τὸν ἑαυτὸ του τελειοποιεῖ καὶ προπαρασκευάζει, ἀλλὰ καὶ συντελεῖ στὴν εὐόδωση τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸν κόσμο.

Μάλιστα ἀγαπητοὶ Χριστιανοί, διὰ μέσου τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἐκπληρώνουμε διπλὸ καθῆκον. Πρῶτον παραμένοντας ἠθικὰ ἐλεύθεροι, τελειοποιούμεστε καὶ ἀγιαζόμεστε καὶ δεύτερον συνεργαζόμεστε στὴν ἐκπλήρωση τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄς ἐργασθοῦμε λοιπὸν ἀδελφοί, γιὰ τὴν ἠθικὴ μας ἐλευθερία καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἐνισχύσει σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, διότι ὁ Θεὸς ἀγαπάει αὐτὸν ποὺ προσπαθεῖ καὶ τὸν ἐνισχύει στὴν προσπάθεια του. Γιὰ νὰ στεφανώσουμε δὲ τὰ λόγια αὐτὰ μὲ ἀποστολικά διδάγματα, θὰ σᾶς παραδώσουμε τὸν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὸν ὁποῖο ἂς τὸν ἀκούσουμε ὅλοι: «Καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ ἔχοντας ὑπόψη μας, ὅτι εἶναι πλέον ἢ ὥρα νὰ ξυπνήσουμε ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τεμπελιά, ποὺ μᾶς κάνει νωθροὺς γιὰ τὰ καλὰ ἔργα. Διότι τώρα εἶναι πιὸ κοντὰ ἢ ἡμέρα τῆς σωτηρίας, ἀπ' ὅσο ἦταν τότε ποὺ πιστέψαμε. Ἡ νύκτα, δηλαδή ἡ παρούσα ζωὴ, ἔχει πλέον προχωρήσει, ἢ δὲ μέρα δηλαδή ἡ μέλλουσα ζωὴ, πλησίασε. Ἄς ἀπαρνηθοῦμε τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἂς ἐνδυθοῦμε τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Ἄς φερόμαστε λοιπὸν

μὲ εὐπρέπεια καὶ σεμνότητα, ὅπως ὅταν ἔρχεται ἡ μέρα καὶ μᾶς φωτίζει, φανερώνοντας τὶς ἀσχήμιες, ἐμεῖς ὅμως ἐπιθυμοῦμε καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουμε νὰ εἶμαστε εὐπρεπεῖς. Ἔτσι λοιπὸν, ἄς μὴν συμμετέχουμε σὲ ἄσεμνα γλέντια καὶ μέθες, οὔτε σὲ πράξεις αἰσχρὲς καὶ ἀσελγείες, οὔτε σὲ φιλονικίες καὶ ζηλοφθονίες, ἀλλὰ σὰν πολυτιμότεο ἐνδύμα τῆς ψυχῆς, νὰ ἐνδυθεῖτε τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μὴ φροντίζετε νὰ ικανοποιήσετε τὶς ἐπιθυμίες τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἑαυτοῦ σας» (Ρωμ. ιγ' 11-14).

16. Περὶ ἁμαρτίας.

Ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἐπακόλουθα δεινὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ἐλεύθερη βούληση τοῦ ἀνθρώπου ὑποδουλώθηκε, ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς καὶ τῆς παράβασης τοῦ Θεοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀφοῦ ἀποπλανήθηκε, ἀθέτησε καταρχὰς τὴν ὑπαγόρευση τῆς ἐσωτερικῆς του φωνῆς, ποὺ ἤθελε καὶ ποθοῦσε τὴν τήρηση τοῦ Θεοῦ νόμου. Προηγουμένως ὅμως ὑποδούλωσε τὴν ἠθικὴ του ἐλευθερία, σ' αὐτὰ ποὺ τοῦ εἰσηγήθηκε ὁ Διάβολος, θεωρώντας τὰ μεγαλύτερης ἀξίας ἀπὸ τὴ δικὴ του ἐσωτερικὴ ἔφεση καὶ ὡς ὑπαρξὴ αὐτεξούσια ἐπέλεξε τὴν ὑποταγὴ στὸν Διάβολο, νομίζοντας ὅτι τὸν συμβουλεύει τὰ καλύτερα, σὰν νὰ ἦταν ἀνώτερος καὶ σοφώτερος ὁ Διάβολος καὶ ἐφόσον ὑπάκουσε σὰν δοῦλος σὲ κύριο, παρέβη τὴ Θεῖα ἐντολή, τὴν ὁποία προηγουμένως ἤθελε κι ἐπεδίωκε. Ἄν ὁ Ἀδὰμ σὰν αὐτεξούσιο καὶ ἐλεύθερο ὄν δὲν ὑπέτασσε τὴν ἠθικὴ του ἐλευθερία στὸν Διάβολο, οὐδέποτε θὰ παρέβαινε τὴ Θεῖα ἐντολή. Ἄρὰ ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος ὑπῆρξαν ἐπακόλουθα τῆς ἠθικῆς ὑποδούλωσης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔτσι φαίνεται πολὺ καθαρὰ ὅτι ἡ ἠθικὴ ὑποδούλωση εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο κακό, γιατί κουβαλάει μέσα της τὴν ἁμαρτία καὶ τὸν θάνατο, δηλαδὴ τὴν ἐξαθλίωση τῆς εἰκόνας καὶ τὴ διαφθορὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἡ ἁμαρτία εἶναι μεγάλο κακό γιατί δηλητηριάζει τὴν ψυχὴ, βάζοντας μέσα της νοσογόνα σπέρματα, τὴ λιώνει, τὴ διαφθείρει καὶ τέλος, τὴν ὀδηγεῖ στὸν θάνατο. Ὅπως οἱ ἀσθένειες φθείρουν σοβαρὰ τὰ σώματα καὶ τὰ θανατώνουν, ἔτσι καὶ οἱ ἁμαρτίες τὴν ψυχὴ. Ἡ ἀσθενὴς ψυχὴ καθὼς εἶναι βεβαρημένη ἀπὸ τὰ πάθη, πάντοτε παραδίνεται στὴν ἁμαρτία, δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ἀντικρῦσει τὸν οὐρανό, μένοντας ἀνίσχυρη νὰ ἀτενίσει τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας.

Περὶ τῆς νοσηρῆς κατάστασης τῆς ψυχῆς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, νὰ τί λέει ὁ Θεῖος Χρυσόστομος: «Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀσθενικὴ ὄψη ἀπεχθάνονται τὸ ἡλιακὸ φῶς ἐξαιτίας τῆς κατάστασης αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ γενικὰ οἱ ἀσθενεῖς ἀποστρέφονται καθετὶ τὸ ὑγιεινὸ, ἔτσι κι αὐτοὶ ποὺ νοσοῦν στὴν ψυχὴ καὶ τὸ βλέμμα τῆς διάνοιας τους εἶναι ἄρρωστο, καίγονται ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ ἀτενίσουν. Ὅπως καὶ τὰ γουρούνια κοιτᾶζουν πρὸς τὰ κάτω σκάβοντας πρὸς τὸ μέρος τῆς κοιλιᾶς τους καὶ κυλιοῦνται μέσα στὴ λάσπη, ὡστόσο

ἀδυνατοῦν νὰ αἰσθανθοῦν ὅτι μολύνονται βουτηγμένα μέσα στὴ βρωμιά».

Καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Ἄς μὴ φοβηθοῦμε τὴν ἀρρώστια τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὰ ἀμαρτήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκαλεῖται ἡ ἀρρώστια».

Πολὺ σωστὰ δὲ λέει καὶ ὁ ψαλμωδός: «ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἀμαρτιῶν ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ μου καὶ ἡ ψυχή».

Ἐπίσης ὡς ἀρρώστια τῆς ψυχῆς χαρακτηρίζει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος τὴν ἀμαρτία ὅταν λέει: «Ὅπως ἡ γεωργία μεταβάλλει τὶς ποιότητες τῶν φυτῶν ἔτσι καὶ ἡ φροντίδα νὰ πλαισιωθεῖ ἡ ψυχὴ μὲ ἀρετὴ, μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ κάθε εἶδος ἀσθένειας».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος θεωρώντας ἀσθενεῖς τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ἔλεγε: «δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἱατροῦ οἱ ὑγιεῖς ἀλλὰ οἱ ἀσθενεῖς» (Μτ. θ' 12).

Ἡ ἀσθένεια τῆς ψυχῆς εἶναι βαρύτερη καὶ πιὸ ἐπικίνδυνη ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τοῦ σώματος, διότι ἡ μὲν ἀσθένεια τοῦ σώματος φέρνει τὸν θάνατο τοῦ θνητοῦ σώματος, ἡ ἀσθένεια ὅμως τῆς ψυχῆς τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι ἀθάνατη. «Τὰ ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος» (Ρωμ. στ' 23) λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ ἀκόμη μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸν θάνατο, γιατί ἡ ἀμαρτία φέρνει τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τὸν Θεό. Ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι θάνατος. Στὸ πῶς αὐτὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀπαντᾷ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης: «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἀμαρτάνει» (Α' Ἰω. γ' 8). «Καμμιά κοινωνία δὲν ὑπάρχει μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους», λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Β' Κορ. στ' 14).

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι ἡ ἀμαρτία γίνεται ἀπὸ τὴν ἀπουσία τοῦ Θεοῦ φόβου, αὐτὸ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὰ βάθη τοῦ Ἄδη. Μᾶς συμβουλεύει νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία λέγοντας: «Νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, διότι τὸ νὰ ἀμαρτάνεις ἴσως εἶναι ἀνθρώπινο, τὸ νὰ ἐπιμένεις ὅμως στὴν ἀμαρτία δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, ἀλλὰ καθ' ὀλοκληρίαν σατανικό». Τὸ ὅτι ἡ ἀπόλαυση τῆς ἀμαρτίας εἶναι πρόσκαιρη καὶ πολλὴ ἢ θλίψη ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ, σχολιάζεται ὡς ἐξῆς: «Ἡ ἀμαρτία κάνει ἔτσι αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ ἀλώσει, ὥστε πρὶν τὸν κατακτήσει, τὸν κρατᾷ σὰν μεθυσμένο ἀπὸ τὴν ἡδονή. Ὄταν ὅμως τὸν γεμίσει καὶ τὸν κατακτήσει ἡ ἀμαρτία, τότε ἡ ἡδονὴ φεύγει, σβήνει καὶ ὁ ἴδιος μένει ἀπογυμνωμένος. Τότε ἔρχεται ἡ συνείδηση ὡς κατήγορος, σὰν νὰ ἔχει ἀναλάβει χρέη δημίου καὶ τὸν κατατρώγει ἔτσι ποὺ εἶναι βουτηγμένος στὴν ἀμαρτία, ἀπαιτώντας νὰ τοῦ ἐπιβάλλῃ τὴ βαρύτερη ποινή». Καὶ κάπου ἄλλοῦ λέει: «Τίποτα δὲν εἶναι τόσο βαρὺ καὶ δυσβάστακτο ὅσο ἡ φύση τῆς ἀμαρτίας. Κανένα πράγμα δὲν μᾶς προκαλεῖ τόση κούραση, ὅσο οἱ πονηρὲς πράξεις καὶ τὰ ἀμαρτήματα. Γι' αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέει σ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα στὴν ἀμαρτία: “Δεῦτε πρὸς μὲ πάντες οἱ κοπιῶντες

καὶ πεφορτισμένοι, κάγω ἀναπαύσω ὑμᾶς, ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἑλαφρὸν ἐστίν» (Μτ. ια΄ 28, 30).

Ἐπίσης ἓνας ἄλλος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας λέει: «Τὶ εἶναι βαρύτερο καὶ βλαβερώτερο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Ἐνῶ ἀντίθετα, ποῖο εἶναι ἑλαφρότερο καὶ ὠφελιμώτερο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ; Διότι ἡ μὲν ἁμαρτία καθὼς ἔχει γραφεῖ στὶς Παροιμίες, πολλοὺς ἀφοῦ τοὺς πλήγωσε, τοὺς κατέβαλε μὲ τὸ βᾶρος της, γιὰτὶ ὁ καθένας περισφίγγεται μὲ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ. Ἡ δὲ ἀρετὴ ζωοποιεῖ καὶ ἀνουψώνει αὐτοὺς ποὺ τὴν πράττουν καὶ καθὼς λέει ὁ παροιμιαστὴς, καθένας ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἔχει τὴν ἀρετὴ, εἶναι σὰν νὰ ἔχει τὸ ξύλο τῆς ζωῆς».

Ἡ ἁμαρτία ἐξαχρειώνει τὸ Θεῖο κάλλος ποὺ ἔχει ἡ εἰκόνα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τὴν καθιστᾷ δύσμορφη καὶ ἄθλια, γιὰτὶ καθὼς λέει ὁ Μέγας Βασίλειος: «ὅπως οἱ σκιᾶς ἀκολουθοῦν τὰ σώματα, ἔτσι καὶ οἱ ἁμαρτίες ἀκολουθοῦν τὶς ψυχές, ἀποκαλύπτοντας καθαρὰ τὶς πράξεις τους».

Ἡ ἁμαρτία ἀπομακρύνει τὸν ἄγγελο, τὸν φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ παραδίδει τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα στὴν καταδυναστεία τοῦ Διαβόλου, γιὰτὶ ὅπως ἐπίσης λέει ὁ Μέγας Βασίλειος: «ὅπως ὁ καπνὸς διώχνει τὶς μέλισσες καὶ ἡ δυσωδία ἀπομακρύνει τὰ περιστέρια, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπομακρύνει τὸν φύλακα ἄγγελο τῆς ζωῆς μας, ἡ θλιβερὴ καὶ δυσώδης ἁμαρτία».

Ἡ ἁμαρτία ἀπομακρύνει κάθε ντροπὴ καὶ καθιστᾷ ἀδιάντροπους αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, γιὰτὶ τὸ μυαλὸ τοὺς σκοτίζεται. Γιὰ τὴν ἀδιάντροπιὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ Θεὸς Χρυσόστομος λέει: «Ἡ ἁμαρτία ὅσο βρίσκεται στὴ διαδικασία νὰ γεννηθεῖ, προκαλεῖ κάποια ντροπὴ, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ θὰ διαπραχθεῖ, κάνει αὐτοὺς ποὺ τὴ διέπραξαν περισσότερο ἀδιάντροπους».

«Ἡ ἁμαρτία λέει κάποιος πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἔγινε ἡ αἰτία τῆς ἀποστασίας ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἡ ταπείνωση γίνεται μέσο ἐπιστροφῆς πρὸς Αὐτόν. Ὡστόσο ἡ μὲν ταπείνωση ἀνουψώνει, ὁδηγεῖ ψηλά, ἡ δὲ ἁμαρτία ταπεινώνει καὶ σπρώχνει χαμηλά. Ἡ μὲν μᾶς μεταφέρει στοὺς Οὐρανοὺς, ἡ δὲ στὸν βυθὸ τοῦ Ἄδη». Καὶ ἀμέσως προσθέτει: «Ἄν μὲν εἶναι κάτι καλὸ ἢ ἁμαρτία, ἂν δηλαδὴ ἔτσι νομίζεις, φύλαξε τὴν μέχρι τὸ τέλος, ἂν ὅμως παραδέχεσαι ὅτι βλάπτει αὐτὸν ποὺ τὴ διαπράττει, τὶ ἐπιμένεις σ' αὐτὸ τὸ κακὸ; Ἐνῶ κανεὶς δὲν θέλει νὰ κάνει ἑμετὸ τὴ χολή, ὡστόσο ἀπὸ τὸν κακὸ καὶ ἀκόλαστο τρόπο διατροφῆς, μαζεύει μέσα του ὄλο καὶ περισσότερη ἀπ' αὐτήν».

Καὶ ὁ ἅγιος Μᾶρκος: «Ἡ ἁμαρτία εἶναι σὰν τὴ φωτιά, ποὺ ὅσο τῆς προσθέτεις ὑλικό, τόσο καὶ φουντώνει. Μοιάζει ἢ ἁμαρτία μὲ ἐμπόδιο, τὸ ὁποῖο ἐμποδίζει τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρθει σὲ μᾶς. Τὴν κούραση τῆς ἁμαρτίας, τὴν περιμένει τὸ σκυθρωπὸ καὶ ἐπίπονο πρόσωπο τῆς γέεννας. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο σὰν νὰ ἔχεις ἐμπρὸς σου πρόσωπο

φιδιοῦ ἀπόφευγε τὴν ἀμαρτία. Ἐὰν πᾶς πρὸς ἐκείνη θὰ σὲ δεχτεῖ, ἀλλὰ τὰ δόντια τῆς εἶναι δόντια λιονταριοῦ ποὺ κατατρῶγουν τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων».

Ἀκαθαρσία ψυχῆς ὀνομάζει τὴν ἀμαρτία ὁ Θεῖος Χρυσόστομος: «Εἶναι καλύτερο νὰ βρωμισθεῖς μὲ ἀκάθαρτη λάσπη, παρὰ μὲ ἀμαρτήματα. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκουλήκι γεννιέται μέσα στὸ ξύλο καὶ κατόπιν τὸ κατατρῶει καὶ ὅπως ὁ σκόρος τρώει τὸ μαλλὶ ἐνῶ ἀπὸ αὐτὸ ἔχει γεννηθεῖ, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία γεννιοῦνται λύπη καὶ θάνατος ποὺ κατατρῶνε τὴν ἀμαρτία, δηλαδὴ τὸν ἀμαρτωλό». Καὶ ἀμέσως προσθέτει: «Ρομφαία δίστομη ἢ ἀμαρτία».

17. Ποιὸς ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀμαρτάνουμε.

Ὁ Δαμασκηνὸς λέει: «Ἀκόμη καὶ τῶν κακῶν ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς εἶναι τὸ ἀγαθόν, γιὰτὶ ἐξαιτίας τοῦ ἀγαθοῦ γίνονται τὰ πάντα καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ ἄσχημα. Διότι ὅταν πράττουμε τὰ ἄσχημα, τὰ πράττουμε ποθῶντας τὰ ἀγαθὰ. Κανεὶς δὲν κάνει ὅτι κάνει, θέλοντας τὸ κακόν, γιὰτὶ τὸ κακόν δὲν ἔχει κἂν ὑπόσταση, οὐσιαστικὰ εἶναι ἀνύπαρκτο, ὑπάρχει μόνο γιὰτὶ ὑπάρχει τὸ ἀγαθόν, ὅχι ἀφ'αυτοῦ ὅτι γίνεται, γιὰ τὸ ἀγαθόν γίνεται ἢ γιὰ τὸ νομιζόμενον ὡς ἀγαθόν».

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀγαθοῦ καμμιά φορὰ παραπλανώμενος ἀπὸ τὴ θόλωση τῆς διάνοιας του, κάνει κακὴ ἐκλογὴ στὶς δυνατότητες ποὺ τοῦ δίνονται καὶ ἐπιλέγει ἀντὶ τοῦ ἀληθινοῦ ἀγαθοῦ, αὐτὸ ποὺ νομίζει ὡς ἀγαθόν, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν τὸ θέλει οὐσιαστικὰ, ἀφοῦ αὐτὸ δὲν ἀνήκει στὴ φύσιν του, τὸ ἐπιλέγει ὅμως ἀπὸ σφαλερὴ κρίσιν, κι ἂς εἶναι πέρα ἀπὸ τὴ φύσιν του.

Ἐπειδὴ δὲ ἀγαθόν εἶναι τὸ κατὰ φύσιν ποθούμενον καὶ ἀγαπητό, ὁ ἄνθρωπος θέλοντας τὸ παρὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμην του ἀγαθόν, ἐπιθυμεῖ τὸ παρὰ φύσιν ποθούμενον, τὸ ἀδημιούργητο, ἐπομένως τὸ κακόν καὶ ἔτσι ἀμαρτάνει.

Ὁ λόγος λοιπὸν γιὰ τὸν ὁποῖο ἀμαρτάνει ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὅτι ξεγελάστηκε πάνω στὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἐξαιτίας τῆς ἀθέτησιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου ποὺ εἶναι γραμμένος στὴν καρδιά του.

Ὁ Χρυσόστομος ἀποκαλεῖ τὴν ἀμαρτία σκότος, γιὰτὶ σκοτίζει τὸν νοῦ, τὸν παραπλανᾷ καὶ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν ἠθικὸ νόμον, ποὺ εἶναι τὸ ἀληθινὸ φῶς. Διότι ἡ ἀμαρτία εἶναι σκοτάδι καὶ μάλιστα σκοτάδι βαθύ. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι τὴν πραγματοποιεῖ κανεὶς ἀσυνείδητα καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζει τί ἀκριβῶς κάνει. Διότι καθένας ποὺ πράττει τὰ ἄθλια, μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς αὐτὰ: «Διότι αὐτὰ ποὺ πράττονται κρυφὰ, εἶναι αἰσχρὰ καὶ νὰ τὰ ἀναφέρεις ἀκόμη καὶ ὅπως στὸ σκοτάδι δὲν ἀναγνωρίζει κανεὶς οὔτε ἐχθρὸ οὔτε φίλον καὶ ἀγνοεῖ τὴ φύσιν τῶν πραγμάτων, τὸ ἴδιον γίνεται καὶ μὲ τὴν ἀμαρτία» (Ὁμιλ. ε' εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην).

18. Για τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ πλάσθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, πλάσθηκε ἀγαθὸς καὶ ἀπὸ τῆ φύση του ποθεῖ τὸ ἀγαθὸ.

Ὁ ἄνθρωπος πλάσθηκε ἀγαθὸς καὶ εἶναι ἀπὸ τῆ φύση του ἀγαθός, ἀφοῦ πλάσθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, πού εἶναι τὸ ἀπόλυτο ἀγαθό. Καθὼς εἶναι ἀγαθὸς ἀπὸ τῆ φύση του, ποθεῖ καὶ ἀναζητᾷ τὸ ἀγαθό, τὸ καλό, τὸ ἀληθινό. Γιὰ τὸν ἔμφυτο αὐτὸ πόθο ἡ Ἁγία Γραφή λέει ὅτι ὁ Θεὸς χάραξε τὸν γραπτὸ νόμο στὴν καρδιά του, γιατί ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἀγαθό, τὸ καλό, τὸ ἀληθινό καὶ δόθηκε γραπτὸς στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ συμμετέχει στὴν ἀγαθότητα καὶ μακαριότητα τοῦ Θεοῦ. Ἡ τήρηση αὐτοῦ τοῦ νόμου δὲν ἔφερνε καμμιά δυσκολία σ' αὐτὸν πού θὰ τὸν τηροῦσε, ἐξαιτίας τῆς ταυτότητας ὧσων ὑπαγόρευε ὁ νόμος, μὲ τὶς ὑπαγορεύσεις τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ τὸν λόγο ὅτι ταυτίζονταν τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ πού διέταξε, μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ θελήματα τοῦ ἀνθρώπου πού τὰ δεχόταν σὰν ἐντολή, εἶχε ἐξασφαλισθεῖ ἡ μακαριότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἄνθρωπος τοποθετήθηκε στὸν Παράδεισο, στὸν τόπο τῆς μακαριότητας. Ὡστόσο, σὰν ὄν νοερό, αὐτεξούσιο καὶ ἠθικὰ ἐλεύθερο, αὐτὴ τὴν ἔμφυτη τάση καὶ ροπή πρὸς τὸ ἀγαθό, ὠφείλε νὰ τὴν ἔχει καὶ μὲ τὴ θέληση του, ὥστε μὲ ἐπίγνωση πλέον νὰ ἐργάζεται τὸ ἀγαθὸ καὶ γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἔτσι ἡ ἀρετὴ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ ὁ ἄνθρωπος μένοντας μὲ τὴ θέληση του στὸ ἀγαθό, νὰ βαδίζει πρὸς τὴν τελειοποίησή του. Ἡ δοκιμασία αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου πού ἐπιτρέπεται μὲ σκοπὸ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ δύναμη τοῦ μεγάλου καὶ ἰδιαίτερου αὐτοῦ προσόντος, τοῦ αὐτεξουσίου δηλαδή, τῆς δύναμης αὐτῆς πού μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει τέλειους, ἂν τὸ θελήσουμε, ἦταν ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἀφοῦ χωρὶς δοκιμασία δὲν ὑφίσταται ἀρετὴ. Χωρὶς ὅμως τὴν ἀρετὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ τελειοποιηθεῖ ὁ ἄνθρωπος, καθόσον αὐτὴ ἡ τελειοποίησις εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὴν τὴ δοκιμασία κατὰ Θεῖα παραχώρηση, εἶχε ἐκδηλωθεῖ καὶ ὁ πειρασμὸς ἀπὸ τὸν Διάβολο.

Ὁ ἄνθρωπος ἀμάρτησε διότι ἐνῶ μποροῦσε νὰ ἀντισταθεῖ, νὰ πεῖ ὄχι στὸν Διάβολο, δὲν ἀντιστάθηκε. Γιατὶ ὁ πειρασμὸς δὲν ἔγινε σὲ ἄγνωστο ἀντικείμενο σ' αὐτὸν, ἀλλὰ σὲ κάτι πού γνώριζε πολὺ καλά ἀπὸ τῆ φύση του, ἀπὸ τὸν γραπτὸ ἠθικὸ νόμο μέσα του καὶ θὰ μποροῦσε ὑπακούοντας στὴν ἐσωτερικὴ φωνὴ καὶ ὄχι στὴ φωνὴ τοῦ Διαβόλου νὰ ἀρνηθεῖ, νὰ μείνει μὲ τὴ θέληση του στὸ ἠθικὸ ἀγαθό, τοῦ ὁποῖου τῆ φύση ἐπιθυμοῦσε, νὰ ἀποκρούσει τὸν πειρασμὸ καὶ νὰ μὴν ἀμαρτήσῃ.

Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐνέδωσε καὶ ὑπέταξε τὸ θέλημα του, ἦταν ἡ ἐπιθυμία γιὰ παράνομη καὶ δίχως κόπο ἀπόκτηση τοῦ ἀγαθοῦ. Ἄκουσε ἀπὸ τὸν Διάβολο ὅτι θὰ γίνῃ ὅμοιος μὲ τὸν Ὑψιστο. Ὡστόσο ὅμοιος κατὰ χάρη μὲ τὸν Ὑψιστο θὰ γινόταν, γιατί αὐτὸ ζήτησε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός: «ἄνθρωπος ἐγένετο ὁ Θεός, ἵνα Θεὸς τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσῃται»· καὶ ἀληθινά, δίκαια ἐπιθύμησε τὴν ἀπόκτηση τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ ὑπὸ ἐντελῶς ἀντίξοες συνθῆκες. Ἀφοῦ πλανήθηκε ἀπὸ τὸν Διάβολο νόμισε ὅτι θὰ τελειοποιῦνταν δίχως ἀγῶνα καὶ ἀθέτησε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶχε δοθεῖ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸ. Ἄν τηροῦσε τὴν

έντολή θὰ φανερωνόταν ὅτι ψευδῶς διαβεβαίωνε τὰ παραπάνω ὁ Διάβολος. Ὡστε, ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκοντας τὸ ἀγαθὸ μὲ τρόπο ἄνομο, βρέθηκε νὰ πράττει τὸ κακὸ καὶ παράκουσε τὴ Θεία έντολή, ἀφοῦ ὁ τρόπος τῆς ἐπιθυμίας ἦταν παράνομος.

Ἡ ἀμαρτία τιμωρήθηκε γιατί ὁ ἄνθρωπος καθὼς εἶναι ὄν ἠθικὰ αὐτεξούσιο, μπορεῖ ἂν θέλει νὰ ἐπιλέγει τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ, καθὼς ἀπὸ τὴ φύση του ἀγαπάει τὸν νομὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴ φύση του ζητάει τὴν ἐκπλήρωση τῶν έντολῶν τοῦ Θεοῦ, ὡστόσο δὲν ἔπραξε κατὰ τὴ βούλησή του, ἀλλὰ παρὰ τὴ βούληση του, ἀφοῦ ὑπέταξε τὴ βούληση του πού ἦταν φιλόνομη, στὴ θέληση τοῦ Διάβολου.

Τιμωρήθηκε λοιπὸν ὁ Ἀδάμ, γιατί ἄφησε τὸν σκοτισμένο του νοῦ νὰ πεισθεῖ ὅτι ἡ ἀπολαύση τοῦ ἄκρω ἀγαθοῦ, βρίσκεται ὄχι στὴν τήρηση τοῦ Θείου νόμου, ἀλλὰ στὸ νὰ φάει τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ. Καὶ μὲ ἐπίγνωση τοῦ τι ἔκανε ἀθέτησε τὴν έντολή τοῦ Θεοῦ. Ἄρα στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἀγαθοῦ, πλανήθηκε καὶ ἀμάρτησε, ἀπὸ τὴ στιγμή πού δὲν ἀκολούθησε τὸν Θεῖο ἠθικὸ νομὸ πού ὑπῆρχε μέσα του, αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ αἰτία ὄλων τῶν ἀμαρτημάτων.

19. Γιατὸ ὅτι ἡ πλάνη ὀφείλεται σὲ ἀμέλεια.

Ἀλλὰ γιατί νὰ πλανηθεῖ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; Γιατί μὲ τὴν πρώτη δοκιμασία πού ἦρθε ἠττήθηκε ἀμέσως τὸ ἠθικὸ του αὐτεξούσιο; Μήπως δὲν ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυρὸς, γιὰ νὰ ἀντισταθεῖ καὶ νὰ ὑπομείνει τὴ δοκιμασία; Ὅχι βέβαια, διότι ὁ Θεὸς οὐδέποτε παραχωρεῖ νὰ πειρασθεῖ ὁ ἄνθρωπος παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή του. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιτρέπει τέτοια δοκιμασία. Ἡ δοκιμασία εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀντίσταση. Ἀλλὰ τότε γιατί νικήθηκε; Ὁ λόγος τῆς ἥττας βρίσκεται μέσα στὸν ἄνθρωπο, διότι ἂν καὶ ὑπῆρχε μέσα του ἡ δύναμη τῆς ἀντίστασης, δὲν ἔκανε χρῆση αὐτῆς. Καὶ ποιὸ ἦταν τὸ αἷτιο τῆς παράλειψης; Ἡ ἀμέλεια πρὸς τὸ καθῆκον. Ὁ ἄνθρωπος εἶχε καθῆκον νὰ ἀνυψώνεται πρὸς τὸν Θεὸ, νὰ ὀδηγεῖ τὸν νοῦ του μόνο πρὸς Ἐκεῖνον καὶ ὄχι νὰ ἀναζητᾷ τὴν εὐχαρίστηση στὶς ἀπολαύσεις τῶν δημιουργημάτων. Ἡ προσήλωση του στὰ γήινα, ἐπέφερε τὴν ἀμέλεια τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ, χάνοντας ἔτσι μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ Θεία δύναμη πού τὸν ἐνίσχυε, γι' αὐτὸ νικήθηκε καὶ ἔπεσε στὴν ἀμαρτία. Ἄν ὁ Ἀδάμ δὲν εἶχε ἤδη ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ, δὲν θὰ τὸν νικοῦσε ὁ ἐχθρὸς, καθότι θὰ τὸν ἐνίσχυε Θεία δύναμη. Ἡ ἐνατένιση πρὸς τὸ ἀπαγορευμένο ξύλο, ἦταν ἔνδειξη τῆς προσήλωσης του στὴν ὕλη. Τότε κοιτάζει κάποιος πρὸς τὴν ὕλη, ὅταν ἔχει ἀποσύρει τὴ μάτια του ἀπὸ τὸν Θεὸ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐξερευνοῦσαν τὴν ὠραιότητα τῶν καρπῶν τοῦ ἀπαγορευμένου δένδρου, ἦταν σημάδι τῶν γήινων φρονημάτων τους. Ἀπὸ τὴ στιγμή πού προσέβλεψαν σ' αὐτὸ, ἡ πτώση τοῦ Ἀδάμ ἦταν γεγονὸς πού ἐπρόκειτο νὰ συντελεστεῖ. Ὁ Διάβολος προέτρεψε τὸν ἄνθρωπο, τὴ στιγμή πού ἦταν ἤδη κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ λαχταροῦσε τοὺς καρποὺς του. Ἄν δὲν ἔβλεπε πρὸς τὸ δέντρο, δὲν θὰ νικιόταν ἀπὸ τὸν Διάβολο. Ἡ ἐνατένιση ἐπέφερε τὴν πτώση. Παρατηροῦμε

λοιπόν ότι αίτια τῆς πτώσης, δὲν ἦταν ἡ ἠθικὴ του ἀδυναμία ἢ κάποια ἄλλη ἀτέλεια, ἀλλὰ ἡ ἀμέλεια στὸ ὑψηλὸ του καθῆκον, στὸ καθῆκον του νὰ λατρεύει τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀτενίζει μόνο πρὸς Αὐτόν. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος παραγγέλλει πολλές φορές πρὸς τοὺς μαθητὲς του: «μένετε ἄγρυπνοι καὶ προσεύχεστε, γιὰ νὰ μὴ σᾶς νικήσει ὁ πειρασμός» (Μτ. κστ' 41)· διότι ἐνώσω γρηγοροῦν καὶ προσεύχονται, ὁ νοῦς προσηλώνεται στὸν Θεὸ, κι ἔτσι τὰ ἐκτοξευόμενα βέλη τοῦ πονηροῦ δὲν μποροῦν νὰ προσβάλλουν τοὺς λογισμούς. Ἐπιτυγχάνουν δὲ ξαφνικά, αἰφνιδιαστικά, βαριὰ τραύματα, ἀμέσως μόλις βροῦν τὸν νοῦ καὶ τὴ σκέψη διασκορπισμένα στὴν κτίση. Ἀληθινὰ τότε πειραζόμαστε, ὅταν αἰσθανθοῦμε τὴν προσβολή. Τὴν αἰσθανόμαστε μάλιστα ὅταν ἡ προσοχὴ μᾶς στραφεῖ πρὸς αὐτή, ὅταν ὑπάρξει δηλαδὴ συγκατάθεση. Γι' αὐτὸ εἶπε ὁ Κύριος: «ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν». Δηλαδή νὰ μὴ δεχθοῦμε τὶς προσβολές, ἀφοῦ ὅσο τὶς ἀποκρούουμε δὲν εἰσερχόμαστε στὸν πειρασμό. Ἄρα ὁ Ἀδὰμ μπῆκε στὸν πειρασμό, γιὰτὶ δέχτηκε καὶ συγκατάνευσε στὶς προσβολές. Ἀμαρτάνουμε λοιπόν γιὰτὶ ἔχουμε προδιάθεση στὴν ἀμαρτία, ἡ ὁποία γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀμέλεια μας στὸ νὰ λατρεύουμε τὸν Θεό.

Γιὰ τὰ ἀμαρτήματα ποὺ γίνονται ἀπὸ ἀμέλεια, νὰ τι γράφει ὁ Θεῖος Χρυσόστομος: «Ἐνῶ βρίσκετε ἀφύσικο καὶ δὲν ἀνέχεστε νὰ εἶστε τὸ βράδυ σπίτι σας δίχως λυχνάρι καὶ φῶς γιὰ νὰ βλέπετε, ὡστόσο ἀφήνετε τὴν ψυχὴ σας ἔρημη δίχως νὰ βλέπει, μὲ τὸ νὰ μὴν ἀκούει καμμιὰ διδασκαλία ποὺ θὰ τὴ διαφωτίσει. Ἐδῶ συνίστανται τὰ πολλὰ μας ἀμαρτήματα, γιὰτὶ δὲν ἀνάβουμε γρήγορα λυχνάρι, δίνοντας φῶς στὴν ψυχὴ. Ἔτσι καθημερινὰ πέφτουμε σὲ λάθη. Ἀλλὰ καὶ ὁ νοῦς μας βρίσκεται σὲ ἀκαταστασία, ἐπειδὴ ἐνῶ δεχόμαστε τὴν ἀκρόαση τῶν Θείων λόγων μέσα στὴν Ἐκκλησία, πρὶν καλὰ-καλὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴν πόρτα της, ἀμέσως τοὺς πετᾶμε καὶ κατασβήνοντας τὸ φῶς ποὺ δεχθήκαμε, βαδίζουμε ἐκ νέου στὸ πυκνὸ σκοτάδι. Ἀλλὰ ἂν μέχρι τώρα γινόταν κάτι τέτοιο, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἄς μὴν ξαναγίνει. Ἄς ἔχουμε πλέον συνεχῶς τὸ λυχνάρι τῶν Θείων λόγων νὰ καίγεται μέσα στὸν νοῦ καὶ τὴ σκέψη μας. Νὰ ἔχουμε δὲ ὑπόψη μας ὅτι τὴν ψυχὴ πρέπει νὰ τὴν καλλωπίζουμε περισσότερο ἀπὸ τὸ σπίτι μας, γιὰτὶ αὐτὸ θὰ μείνει ἐδῶ, τὴν ψυχὴ μας ὅμως θὰ τὴν πάρουμε στὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ καὶ ἀξίζει περισσότερη φροντίδα. Τώρα βέβαια εἶναι κάποιοι ποὺ φέρονται καὶ ζοῦν τόσο ἄθλια, ποὺ τὰ μὲν σπίτια τους τὰ διακοσμοῦν μὲ χρυσοὺς ὀρόφους καὶ διανθισμένα ψηφιδωτά, ζωγραφισμένα ἄνθη, λαμπροὺς κίονες καὶ γενικὰ στολίζουν ἐπιμελῶς τὰ πάντα, τὴ διάνοια τους ὅμως τὴν ἔχουν νὰ στέκεται εὐτελέστερη καὶ ἀπὸ ἔρημο πανδοχεῖο, γεμάτο βόρβορο, καπνὸ καὶ δυσωδία, γεμάτο ἀπὸ ἀπερίγραπτη ἐρημιά. Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία ὅλων αὐτῶν; Τὸ ὅτι δὲν καίει συνεχῶς μέσα μας τὸ λυχνάρι τῆς διδασκαλίας. Ἔτσι παραμελοῦνται τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀντίθετα δίνεται μεγάλη σημασία καὶ προσοχὴ σὲ ὅσα δὲν ἔχουν καμμιὰ ἀξία. Αὐτὰ δὲν τὰ λέω μόνο γιὰ τοὺς πλούσιους ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς φτωχοὺς».

Ἐδῶ λοιπόν ἐντοπίζονται ἡ παράβαση τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τὰ διάφορα ἀμαρτήματα, ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ τεῖχος τῆς ἐχθρας ποὺ ὀρθώνεται μεταξὺ Θεοῦ καὶ

άνθρώπου, τὰ πολλὰ βάσανα πού μᾶς καταθλίβουν καὶ ἡ πολλή μας κακοδαιμονία.

20. Περὶ μετάνοιας.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴ μετάνοια: «Μετάνοια σημαίνει νὰ μὴν κάνεις ξανὰ τὶς ἴδιες ἀμαρτίες, γιὰτὶ αὐτὸς πού ἐπιχειρεῖ κάτι τέτοιο, εἶναι σὰν τὸ σκυλί πού γυρίζει στὸν ἴδιο του τὸν ἐμετό. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀπομακρυνθῆτε καὶ ἀπὸ τὴν πράξη καὶ ἀπὸ τὴ σκέψη ἀκόμα, ὅσων τολμήσατε νὰ πράξετε, κι ἐνῶ θὰ ἀπομακρύνεστε νὰ ἐπιθέσετε φάρμακα στὰ τραύματα σας τέτοια, πού νὰ εἶναι ἀντίθετα τῶν ἀμαρτημάτων. Νὰ τὶ θέλω, νὰ πῶς ἄρπαξες περιουσία κι ἔτσι ἔγινες πλεονέκτης. Ἀπαλλάξου ἀπὸ τὴν ἄρπαγὴ καὶ στὸ τραῦμα ἐπίθεσε τὴν ἀρετὴ τῆς ἐλεημοσύνης. Πόρνευσες; Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν πορνεία καὶ ἐπίθεσε σ' αὐτὸ τὸ ἔλκος τὴν ἀγνότητα. Ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα μας» (Ὁμιλ. λε' στὸ κατὰ Ἰωάννην). Καὶ ἀμέσως προσθέτει: «Ἄν εἶσαι γέρος καὶ βαδίζεις πρὸς τὴν τελευταία σου ἔξοδο, μὴ νομίσεις πῶς δὲν θὰ τύχεις τῆς μετάνοιας, οὔτε νὰ σὲ πιάσει ἀπόγνωσις νὰ τὴ σωτηρία σου. Εἶσαι νέος Μὴν ξεθαρρέψεις μὲ τὴ νεότητά σου, οὔτε νὰ νομίσεις ὅτι ἔχεις ἀρκετὴ προθεσμία χρόνου, διότι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἔρχεται ὡς κλεπτης μέσα στὴ νύχτα. Γί' αὐτὸ καὶ προτρέπει κάποιος λέγοντας: "Μὴν μπαίνεις στὴ σκέψη νὰ περιμένεις νὰ ἐπιστρέψεις πρὸς τὸν Κύριο καὶ ἀναβάλλεις τὴν ἡμέρα πού θὰ μετανοιώσεις, μὴ καὶ ἐν τῷ μεταξύ πεθάνεις" (Σειράχ). Ἔτσι λοιπὸν ὁ γέρος ἄς ἔχει στὸν νοῦ του τὴν παραπάνω προτροπὴ καὶ ὁ νέος ἄς ἔχει ὑπόψη του τὴν ὡς ἄνω νοουθεσία. Ὡστόσο, μπορεῖς νὰ ζεῖς ἡρεμος καὶ μὲ ἀσφάλεια, νὰ μαζεύεις χρήματα καὶ νὰ μὴν ἔχεις κανένα βασανό; Ἄκου ὁμως τὶ λέει ὁ Παῦλος: "Ὅταν μελετᾷς καὶ λὲς εἶμαι ἐντάξει, ἡρεμος καὶ ἀσφαλής, τότε ξαφνικὰ σοῦ ἔρχεται ἡ καταστροφὴ" (Α' Θεσ. ε' 3). Ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη μεταβολές. Κι ἂν δὲν μπορούμε νὰ γίνουμε κύριοι τῶν πραγμάτων, ἄς γίνουμε κύριοι τῆς ἀρετῆς». Λέει δὲ ὁ ἴδιος ὅτι πολλοὶ εἶναι οἱ τρόποι καὶ οἱ δρόμοι τῆς μετάνοιας. Εἶναι τὸ νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἀμαρτάνουμε, τὸ νὰ μὴν μνησικακοῦμε μὲ τοὺς ἐχθρούς, τὸ νὰ συγκρατοῦμε τὴν ὀργὴ μας, τὸ νὰ συγχωροῦμε τὰ ἀμαρτήματα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς μὲ θέρμη καὶ μὲ ἀκρίβεια, τὸ νὰ κάνει ἐλεημοσύνη καὶ νὰ ἔχει ταπεινοφροσύνη.

Ὁ δὲ Ἰωσήφ Βρυέννιος λέει: «Τέσσερα πράγματα ὑπάρχουν, πού ἂν ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος, οὔτε νὰ μετανοήσει μπορεῖ, οὔτε ὁ Θεὸς νὰ δεχθεῖ τὴν προσευχὴ του εἶναι δυνατὸν: α. ἂν ὑπερηφανεύεται β. ἂν δὲν ἔχει ἀγάπη γ. ἂν κρίνει τὸν ἀμαρτωλὸ δ. ἂν μνησικακεῖ ἐναντίον κάποιου. κόκκος πάνω στὴν πέτρα ἢ προσευχὴ τοῦ μνησικάκου» (Λόγ. Θ' περὶ Τριάδος).

21. Περὶ ὑποταγῆς στοὺς νόμους.

Ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἀρετὴ. Ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους μαρτυρεῖ πολὺ καλὴ ἀγωγή ψυχῆς, φρόνημα ὑγιές, εὐσέβεια πρὸς τὰ Θεῖα καὶ τὰ

άνθρώπινα, εὐλάβεια στοὺς νόμους, δύναμη ἀρετῆς στὴν ψυχὴ, ἀγαθότητα καρδιᾶς καὶ ἀξιαγάπητο ἦθος. Ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους παιδαγωγεῖ τὴν ψυχὴ νὰ ἀναζητᾶ καὶ νὰ εὐχαριστιέται μὲ τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ ἀποστρέφεται τὸ κακὸ. Νὰ θέλει καὶ νὰ πράττει τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀποκρούει τὸ πονηρὸ, τὸ παράνομο καὶ τὸ ἀθέμιτο. Ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους καθοδηγεῖ μὲ ἀσφάλεια τὸν νομοταγὴ ὥστε νὰ βαδίζει στὴν εὐθεῖα ὁδὸ, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία καὶ στὴ μακαριότητα. Ὁδηγεῖ στὴ δόξα, στὴν τιμὴ, σὲ τίμια καὶ ἔνδοξα γηρατεία. Ἀναδεικνύει τὸν νομοταγὴ ἄνδρεῖο, γιατί τὸν διδάσκει νὰ ὑπακούει στοὺς νόμους καὶ νὰ πεθαίνει γιὰ τὴν πατρίδα του. Ἡ ὑπακοὴ στοὺς νόμους διαπλάθει αὐτὸν ποὺ τοὺς φυλάσσει, ὡς ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ ἐλεύθερο ὄν, γιατί ἡ εὐλάβεια πρὸς τὶς διατάξεις τοῦ νόμου, τοῦ ἐνισχύει τὸ ἦθος, τὸν ἀναδεικνύει ἠθικό, μὲ ψυχὴ ρωμαλέα καὶ τὸν φανερώνει γενναιόφρονα καὶ ἄνδρεῖο.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ σὲ ὅσους ὑποτάχθηκαν σ' αὐτὸν γίνεται παιδαγωγὸς στὴν εὐσέβεια, καθοδηγεῖ στὴ θεογνωσία, ὁδηγώντας πρὸς τὸν Δεσπότη Χριστό, ὅπου θὰ παιδαγωγηθοῦν τέλεια καὶ θὰ ἀποκτήσουν τὴ δικαιοσύνη ποὺ χαρίζει ἢ πίστη. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ παιδαγωγεῖ στὴν ἀρετὴ, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητες τοῦ καθενός. Αὐτὸς ποὺ ὑποτάσσεται στὸν νόμο οὐσιαστικὰ φυλάει τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, γιατί ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους εἶναι Θεῖα ἐντολὴ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκει λέγοντας: «Πᾶσα ψυχὴ, ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ» (Ρωμ. ιγ' 1).

Αὐτοὶ ποὺ ἀθετοῦν καὶ παραβιάζουν τὸν νόμο εἶναι ἄνθρωποι γεμάτοι ἀπὸ κάθε εἶδος κακά, οἱ ὅποιοι ἀσεβοῦν καὶ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὴ δικαιοσύνη, ἐργάζονται τὴν ἀδικία, ἀσθενοῦν στὴν ψυχὴ, βαδίζουν δρόμους σκοτεινοὺς, πονηροὺς, στεροῦνται ἠθικῆς, εἶναι θρασεῖς ὅταν ὑπάρχει εἰρήνη, ἐνῶ στὸν πόλεμο κιοτεύουν. Εἶναι στερημένοι ἀπὸ ἠθικὴ δύναμη, ἀδυνατοῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς κινδύνους καὶ δραπετεύουν. Ὅσοι δὲν ὑποτάσσονται στοὺς νόμους διασαλεύουν ἐκ βάθρων τὴν κοινωνία καὶ ὑπονομεύουν αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση τοῦ κράτους. Αὐτοὶ ποὺ δὲν ὑποτάσσονται στοὺς νόμους γίνονται καταστροφεῖς τῆς ἴδιας τους τῆς πατρίδας.

22. Περὶ πειθαρχίας.

Πειθαρχία εἶναι, ἡ ὑπακοὴ στὴν ἐξουσία καὶ ἡ ὑπακοὴ στοὺς νόμους.

Ὁ πειθαρχημένος πειθαρχεῖ πρῶτα στὸν Θεὸ καὶ ἀποδίδει «τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Μτ. κβ' 21). Ὁ πειθαρχημένος βραβεύεται ἀπὸ τὴν πατρίδα μὲ εὐτυχία.

Ὁ Θεόπομπος σὲ αὐτὸν ποὺ εἶπε ὅτι ἡ Σπάρτη εὐτυχεῖ ἐπειδὴ ἔχει ἀρχηγούς τοὺς βασιλεῖς, εἶπε: «περισσότερο νὰ λὲς πῶς εὐτυχεῖ ἐπειδὴ ἔχει πειθαρχημένους

πολίτες. Είναι πολύ καλύτερο να υπακούτε στους νόμους και τους ἄρχοντες, ἀπὸ τὸ νὰ φονεύετε ἐχθρούς».

Ὁ Ξενοφών λέει: «πολὺ μεγάλο ἀγαθὸ ἡ πειθαρχία καὶ φαίνεται στὸ ὅτι ὅσοι τὴν ἔχουν, θέλουν μὲ τὴν καρδιά τους νὰ πράττουν τὰ ἀγαθὰ».

Ὁ δὲ Σοφοκλῆς λέει: «Μεγαλύτερο κακὸ ἀπὸ τὴν ἀναρχία δὲν ὑπάρχει, αὐτὴ διέλυσε πόλεις, ἔφερε ἀναστάτωση στὰ σπίτια, αὐτὴ μπαίνει στὴ μάχη καὶ σὰν ἄσκὸς τοῦ Αἰόλου ἀνατρέπει τὰ πάντα μὲ καταστρεπτικὸ τρόπο, τῶν σωστῶν ἀνθρώπων ὅμως τὶς ζωές τὶς σώζει ἡ πειθαρχία».

23. Περὶ παρακοῆς.

Παρακοὴ εἶναι ἡ ἀπειθία σὲ ἐντολὴ ποὺ δόθηκε. Ἡ παρακοὴ εἶναι ἀσέβεια πρὸς αὐτὸν ποὺ ἔδωσε τὴν ἐντολὴ. Εἶναι ἀθέτηση τοῦ κύρους τῆς ἐντολῆς. Εἶναι ἐνέργεια ποὺ σκοπὸ ἔχει νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ θέλημα μας, εἶναι τὰση πρὸς ἀνεξαρτησία, εἶναι διάθεση νὰ θέλουμε νὰ αὐτενεργοῦμε.

Ὁ ἀνυπάκουος κήρυξε ἤδη πόλεμο κατὰ τοῦ ἐντολοδότη καὶ ἔτσι ἔγινε ἐχθρὸς του. Ὁ ἀνυπάκουος περιφρονεῖ τὸν νομοθέτη καὶ ἀντιτάσσεται στὸ θέλημα του. Τοῦ ἀρέσει νὰ ζεῖ στὴν ἀναρχία καὶ χαίρεται μὲ τὴν ἀταξία. Ἀγαπᾷ τὰ παράνομα, εὐχαριστιέται μὲ τὴν ἁμαρτία, δὲν ἀνέχεται τὴν ἐξουσία, οὔτε γνωρίζει πῶς νὰ πειθαρχεῖ. Οἱ ἀνυπάκουοι εἶναι παράφρονες, γιατί εἶναι πράγματι μεγάλη παραφροσύνη νὰ μὴν υπακούς στοὺς νόμους. Οἱ ἀνυπάκουοι συγκεντρώνουν τὰ κακὰ πάνω στὸ κεφάλι τους, εἶναι ἄθλιοι καὶ ἐλεεινοὶ καὶ περνοῦν τὴ ζωὴ τους μὲ τρόπο ἄσχημο. «Ὅς καταφρονεῖ νόμου, λέει ἡ Γραφή, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ, ὁ δὲ φοβούμενος ἐντολὴν οὗτος ὑγιαίνει» (Παροιμίες). Αὐτὸς ποὺ δὲν υπακούει στὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ του καὶ δὲν φυλάει ὅλες τὶς ἐντολές Του, αὐτὸς ἀθετεῖ νόμο Θεοῦ καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου θὰ πέσει ἐπάνω του.

24. Περὶ συνείδησης.

Συνείδηση εἶναι ἡ πληροφορία, ἡ γνώση τοῦ ἠθικοῦ νόμου, μὲ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ καταλάβει καὶ νὰ διακρίνει τὶς πράξεις σὲ καλές καὶ κακές. Νὰ κρίνει μὲ ἀδέκαστο τρόπο τὴν ποιότητά τους, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ κατακρίνει τὶς κακές καὶ νὰ ἐγκρίνει τὶς καλές. Ἡ ψυχὴ ἔχει ἔμφυτη τὴ συνείδηση. Ἡ ψυχὴ δηλαδή ἔχει ἔμφυτη τὴ δύναμη νὰ ἀναγνωρίζει ποιὸ εἶναι τὸ δίκαιο, ποιὸ τὸ ἄδικο, ποιὸ τὸ ἀγαθὸ, ποιὸ τὸ κακὸ, ποιὸ τὸ ἀληθινὸ, ποιὸ τὸ ψεύτικο. Τὴν ἔμφυτη αὐτὴ δύναμη τὴν ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ εἶναι ἰκανὴ νὰ γνωρίζει τὸ Θεῖο θέλημα, ὥστε νὰ ταυτίζει τὸ θέλημα τῆς μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ δώρου τὸ ἀναδεικνύει ὡς ἀπαραβάτο ἠθικὸ νόμο, ποὺ ὡστόσο ἀπαιτεῖ τέλεια ἐμπιστοσύνη καὶ ὑποταγὴ. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν τέλεια ὑποταγὴ στὸν ἠθικὸ νόμο βρίσκεται ἡ ἐλευθερία τοῦ

άνθρώπου, ή πρόοδος και ή τελειοποίηση του. Η επίβραβευση τής ψυχής από τή συνείδηση έχει τεθεί με σκοπό τήν ανύψωση του ανθρώπου, σε ύψηλή θέση δόξας και τιμής και τήν ανάδειξη του κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν του Θεού. Η Άγια Γραφή διδάσκει ότι ο Θεός χάραξε στήν καρδιά του ανθρώπου τόν ήθικό νόμο, ώστε να γνωρίζει τò θέλημα του Θεού, τò αγαθò και εύαρεστο και τέλειο και να πράττει σύμφωνα μ' αυτό.

Η συνείδηση έπειδή κατανοεί τόν αιώνιο νόμο του Θεού, αναγγέλλει στον άνθρωπο ως άγγελιαφόρος του μηνύματος του Θεού, τή Θεία θέληση, γι' αυτό και αξιώνει να είσασκουσθεϊ καθώς μεταφέρει έντολή ύποχρεωτική. Από τόν ίδιο τόν χαρακτήρα της ή συνείδηση είναι δυνατόν να θεωρηθεϊ σαν ήθική στάθμη, σαν κανόνας ή σαν μέτρο, με τò όποιο μπορούμε να έλέγχουμε τò ποιόν των πράξεων μας.

Ο Μάξιμος ο Όμολογητής λέει για τή συνείδηση ότι είναι λόγος Θεού, ότι στέκεται άλάνθαστος κριτής και προτρέπει να μην άτιμάζεται ή συνείδηση, άφοϋ οι συμβουλές της είναι άριστες και διότι άποκαλύπτει τή Θεία βούληση.

25. Περι τής συνείδησης τής ψυχής.

Η ψυχή που συνειδητοποιεί πως δέν διέπραξε άδίκημα, οϋτε πρόσβαλε τόν ήθικό νόμο, χάιρεται και είρηνεύει ζώντας σε μιá χαρμόσυνη γιορτή. Η γιορτή αυτή τής ψυχής ή όποία προήλθε από τήν τήρηση του ήθικού νόμου, μαρτυρά τόν έμφυτο πόθο του αγαθοϋ, γι' αυτό και χάιρεται μεν με τή δικαιοσύνη και τήν αλήθεια, θλίβεται όμως με τήν άδικία και τò ψεμα. Η ψυχή που συνειδητοποιεί τόν έαυτò της καθαρò από κάθε άνομία, άκόμη κι αν περνάει χίλια βάσανα και βάλλεται από παντοϋ και κινδυνεύει, έχει τήν αγαθή συνείδηση να τήν παρηγορεί. Η αγαθή συνείδηση είναι αυτή που παρηγορεί τήν ψυχή που πάσχει για τήν άρετή, τò αγαθò, τò δίκαιο, τήν αλήθεια και για τή σωτηρία των πολλών.

«Η συνείδηση λέει ο Χρυσόστομος, γεμίζει τήν ψυχή με εύφροσύνη και φέρνει σ' αυτή τόση πολλή εύχαρίστηση, όση κανέννας λόγος δέν μπορεί να έκφράσει. Διότι έσϋ τι νομίζεις ότι απ' αυτήν τή ζωή είναι εύχαριστο; Πολυτελής τράπεζα, υγεία σώματος, δόξα και πλοϋτος; Άλλά αυτά τὰ γλυκά και εύχάριστα, αν τὰ βάλεις δίπλα-δίπλα και τὰ συγκρίνεις με τήν εύχαρίστηση τής αγαθής συνείδησης, όλα άποδεικνύονται πικρότερα. Τίποτε δέν είναι γλυκύτερο, από τήν αγαθή συνείδηση».

Η αγαθή συνείδηση μάς δίνει παρησία άπέναντι στον Θεό. Ο εύαγγελιστής Ίωάννης λέει: «Αν ή καρδιά μας δέν έχει κάτι να μάς καταμαρτυρήσει, θα έχουμε θάρρος προς τόν Θεό και αυτό που θα ζητούμε θα λαβαίνουμε» (Α' Ίω. γ' 21-22).

Και ο Άπόστολος Παϋλος λέει: «Η καύχηση μας σ' αυτό συνίσταται, στο ότι ή

συνείδηση δὲν ἔχει κάτι νὰ μᾶς κατηγορήσει» (Α' Κορ. α' 12).

Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέει: «Τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ συνήθως, ὅσο ἡ ἀγαθὴ συνείδηση καὶ οἱ ἀγαθὲς ἐλπίδες».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέει: «Ὅταν ἡ συνείδηση βρίσκεται σὲ ἀγαλλίαση, ὁμορφαίνει καὶ τὸ πρόσωπο, ἡ δὲ καλὴ ὑγεία τῆς ψυχῆς “ποτίζει” τὰ μάγουλα, διότι καὶ ἡ σοφὴ παροιμία λέει: “καρδίας εὐφραينوμένης πρόσωπον θάλλει”».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει: «Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν λαμπρὴ συνείδηση, μποροῦν νὰ ὀνομαστοῦν υἱοὶ φωτός».

Ὁ δὲ Σειράχ συμπληρώνει: «Μακάριος ὁ ἄνδρας τοῦ ὁποῦ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει τίποτα νὰ τὸν κατηγορήσει καὶ μακάριος αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα του».

26. Περί τῆς συνείδησης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀθετεῖ τὸν ἠθικὸ νόμο.

Εἶναι φοβερὰ τυραννικὴ ἡ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀθετεῖ τὸν ἠθικὸ νόμο. Δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ ὀδυνηρὸ ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς ψυχῆς ποὺ ἀμαρτάνει, ὅταν αὐτὴ ἐξεγείρεται καὶ τὴν ἐλέγχει. Διότι τίποτα δὲν ταραζεῖ καὶ δὲν πλήττει τὴν ψυχὴ, ὅσο ὁ ἔλεγχος τῆς συνείδησης. Τὸ δικαστήριό τῆς συνείδησης εἶναι ἀδέκαστο καὶ αὐστηρότατο.

Ὁ Πυθαγόρας λέει: «Μεγαλύτερα βάσανα περνᾶει μέσω τῆς συνείδησης αὐτὸς ποὺ ἀδικεῖ, πάσχοντας ἀπὸ τὴ συνείδηση του, παρὰ αὐτὸς ποὺ μαστιγώνεται στὸ σῶμα του καὶ τὶς πληγὲς του».

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Κι ἂν χίλιες φορὲς κανεὶς εἶναι πονηρός, τὸ κριτήριο τῆς συνείδησής του δὲν ἀλλοιώνεται. Διότι αὐτὸ εἶναι φυσικὸ καὶ ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐξαρχῆς μέσα μας. Κι ἂν χίλιες φορὲς φιλονικήσουμε, αὐτὸ θὰ στέκεται ἐκεῖ, θὰ κραυγάζει ἐναντίον μας, θὰ μᾶς φωνάζει, θὰ μᾶς τιμωρεῖ, θὰ μᾶς καταδικάζει. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ ζεῖ μὲ κακία καὶ νὰ μὴν ὑπομένει χίλιες φορὲς τὴν ὀδύνη καὶ ὅταν σκέπτεται τὰ κακὰ καὶ ὅταν τὰ διαπράττει. Ἡ διάκριση τοῦ καλοῦ μέσα μας στέκεται ἀκλόνητη καὶ δὲν παρεκκλίνει. Αὐτὸς ποὺ ἀμαρτάνει, ὅπου καὶ νὰ βρίσκεται κουβαλάει μέσα του τὸν πικρὸ κατήγορο, τὴ συνείδηση του. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεγελάσει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ τοῦ ξεφύγει, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει καὶ ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς συνείδησής του, ἀλλὰ ὑπομένει αὐστηρὸ ἔλεγχο καὶ πικρὴ κατηγορία, γιατί ἔχει μέσα του ὁ καθένας τὴ συνείδηση του κατήγορο ἀκόμη κι ἂν δὲν τὸ θέλει».

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δέχεται τὸν ἔλεγχο τῆς συνείδησης του εἶναι δυστυχέστατος.

27. Περὶ πονηρῆς συνείδησης.

Πονηρὴ συνείδηση εἶναι ἡ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ παραβαίνει τὸν Θεῖο ἠθικὸ νόμο, ζητώντας πάντα τὴν ἐπικράτηση τοῦ δικοῦ του θελήματος, τὸ ὁποῖο τοῦ ὑπαγορεύει τὸ ἴδιο του τὸ ἐγώ. Ἡ συνείδηση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει πλέον διαστραφεῖ ἀπὸ τὴν ἐσκοτισμένη του διάνοια καὶ τὴν ἐπικράτηση μέσα του τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ δὲν ξεσηκώνεται πιά, οὔτε διαμαρτύρεται γιὰ τὶς παραβάσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου, διότι ἀθέτησε καὶ νόμο καὶ Νομοθέτη καὶ ἡ ἀμαρτία σκοτείνιασε τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, ὥστε νὰ μὴ βλέπει πιά τὸ φῶς τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Βούλλωσε τ' αὐτιά του γιὰ νὰ μὴν ἀκούει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, σκότισε τὸν νοῦ του ὥστε νὰ μὴν κατανοεῖ, σκλήρυνε καὶ ἀπολίθωσε τὴν καρδιά του ὥστε νὰ μὴ συναισθάνεται. Ἡ συνείδηση ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου ἔχει πωρωθεῖ.

Αὐτὸς ποὺ ἔχει πονηρὴ συνείδηση ζεῖ μέσα στὴν κακία, σκέπτεται καὶ ἐπιδιώκει τὰ πονηρά, ἐπιθυμεῖ τὰ κακὰ καὶ ἐργάζεται τὴν ἀνομία. Σὲ τίποτα δὲν ἔχει θάρρος. Τρέμει ἀκόμη καὶ τοὺς δούλους καὶ βλέπει τοὺς πάντες καχύποπτα. Στὴν καρδιά του βασιλεύει ταραχὴ καὶ τὴν κατακυριεύουν ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή. Αὐτὸς ποὺ ἔχει πονηρὴ συνείδηση κολάζεται ἀπὸ τὴν πονηρία, πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τῆς κόλασης, σὰν νὰ βρίσκεται κιόλας σ' αὐτή.

28. Περὶ πωρώσεως τῆς καρδιᾶς.

Πώρωση εἶναι ἡ ἠθικὴ ἀναισθησία τῆς καρδιᾶς, ἡ ὁποία λέγεται καὶ ἠθικὴ πώρωση. Ὅταν ὁ ἀνθρώπος βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, πράττει τὸ κακὸ χωρὶς νὰ ντρέπεται καὶ μάλιστα καυχιέται γιὰ τὶς ἀμαρτίες του. Γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἡ καρδιά του ἔχει γίνει ἀναίσθητη, ἡ συνείδηση του σιγᾶ. Αὐτὴ ἡ σιγὴ εἶναι σιγὴ ἠθικῆς νέκρωσης. Σ' αὐτὴ δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Τὴν πωρωμένη καρδιά δὲν τὴ συγκινεῖ καμμιά φωνή, καμμιά πρόσκληση, καμμιά παράκληση, προτροπὴ ἢ νουθεσία. Οἱ ἀποκαλύψεις καὶ τὰ θαύματα δὲν τὴ συνεφέρνουν ἀπὸ τὸν λήθαργὸ τῆς. Τίποτα δὲν τῆς προξενεῖ ἐντύπωση, τίποτα δὲν τὴν ὀδηγεῖ στὴ μετάνοια. Αὐτὸς ποὺ ἔχει ὑποστεῖ πώρωση θὰ πεθάνει μέσα στὴν ἀμαρτία, διότι τὸν ἔχει ἐγκαταλείψει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀνθρώπος φτάνει στὴν πώρωση τῆς καρδιᾶς, διότι ἀμαρτάνει δίχως φόβο. Ἀμαρτάνει ἄφοβα ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ὑπέταξε τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὴ ζωὴ τῶν αἰσθήσεων. Κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ὑπάρχει διαρκὴς πάλη μεταξὺ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν αἰσθήσεων: «Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ δὲ Πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις» (Γαλ. ε' 17). Ἐξαιτίας μάλιστα τῆς νωθρότητας πρὸς τοὺς ἀγῶνες καὶ τῆς ἀμέλειας τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νικάει ἡ σὰρκα. Ἀκόμη νικάει διότι ἔχει πιστὸ σύμμαχο τὸν αἰσθητὸ κόσμο, τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ὅσο μὲν ὁ ἄνθρωπος προσέχει, γρηγορεῖ, ἀγωνίζεται καὶ ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸ καὶ τὴ Θεία Του βοήθεια καὶ ἀντίληψη, ἐνισχύει τὴν πνευματικὴ του φύση καὶ τὴν ἀναδεικνύει νικητρία στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς σάρκας, ὅποτε τὴν ὑποτάσσει καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ὑπακούει καὶ νὰ ἀκολουθεῖ τις ἀπαιτήσεις τοῦ πνεύματος, πού σημαίνει νὰ καθοδηγεῖται σύμφωνα μὲ τις ἀπαγορεύσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἀλλὰ ἀμέσως μόλις πάψει νὰ προσέχει, νὰ γρηγορεῖ, νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ ἐπικαλεῖται τὸν Θεό, ἡ φύση πού ὑπόκειται στὶς αἰσθήσεις, ἀρχίζει καὶ ἀντιστέκεται πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ στὸ τέλος ἐπαναστατεῖ ἐγείροντας πολλές ἀξιώσεις.

Τὸ πνεῦμα πού τεμπέλιασε ἀπὸ τὴν ἀμέλεια καὶ ἔπαψε νὰ ζητάει τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται ἀνίσχυρο στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀρχίζοντας τὴν ὑποχώρηση, ἐνδίδει στὶς ἀπαιτήσεις τους. Εὐρισκόμενος σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ὁ ἄνθρωπος, θεωρεῖ τις Θεῖες ἐντολές φορτίο βαρὺ καὶ δυσβάστακτο.

Ἦδη ὁ νόμος τῆς σάρκας ἀρχίζει νὰ κυριαρχεῖ στὸν ἄνθρωπο. Ὅσο δὲ περισσότερο ἐπικρατεῖ στὸν ἄνθρωπο ὁ νόμος αὐτός, τόσο ἡ πνευματικὴ φύση ἀποδυναμώνεται. Ἐνῶ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὀφείλει νὰ πράττει σὰν αὐτεξούσιο ὄν καὶ αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωση σὰν ἠθικὰ ἐλεύθερο ὄν, νὰ ὑπακούει στὸν νόμο τοῦ πνεύματος, ὅμως δὲν ἔχει πιά τὴν ἠθικὴ δύναμη καὶ τὸ σθένος νὰ ἀγωνισθεῖ ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ γενικὰ τῶν παράλογων ἐπιθυμιῶν πού προβάλλουν οἱ αἰσθήσεις. Σ' αὐτὸ τὸ στάδιο αἰσθάνεται μὲν τὸν ἑαυτὸ του αἰχμαλωτισμένο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐπιθυμεῖ νὰ τὰ σπάσει, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ καθότι τὸ πνεῦμα του ἔχει γίνει νωθρό. Ἐχει μὲν τὴν αἴσθησι τῆς ἠθικῆς ἀθλιότητάς του καὶ ἡ συνείδησή του διαμαρτύρεται γιὰ τὸ κατάντημά του, ἀλλὰ δὲν καταφέρνει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαναφέρει τὴν κυριαρχία τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ δὲν προσφεύγει στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἐπικαλεῖται τὴ Θεία ἀντίληψη. Ἡ κατάσταση αὐτὴ, παρότι ἄθλια, παρέχει ὅμως ἐλπίδα σωτηρίας σ' ἐκεῖνον πού ζητάει μὲ δάκρυα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰτι καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν κατάσταση ὁ ἄνθρωπος εἶναι σὲ θέση νὰ ἀκούσει τὴ φωνὴ τῆς συνείδησής του, ἡ ὁποία τοῦ διαμαρτύρεται γιὰ τις ἀτασθαλίες του καὶ τὸν παράνομο ἠθικὸ βίό του. Ἡ θέληση του ἐπιθυμεῖ νὰ ἀντιδράσει στὸν νόμο τῆς σάρκας, πού ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸν ἔχει κυριεύσει, ἀλλὰ λείπει τὸ ἠθικὸ σθένος, ἐνῶ τὸν ἐγκατέλειψε καὶ ἡ ἐλπίδα ὅτι μπορεῖ νὰ ἔλθει σ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση μπορεῖ νὰ τὸν σώσει ἡ βοήθεια κάποιου πνευματικοῦ ἀνδρα. Ἄν δὲν ἔλθει αὐτὴ ἡ βοήθεια, ἡ πνευματικὴ δουλεία εἶναι πιά γεγονός ὀριστικό. Ἡ ἀντίδραση πλέον παύει καὶ ἐκλείπει ἐντελῶς. Ἡ πνευματικὴ φύση παραδίνεται δούλη στὴ φύση τῶν αἰσθήσεων. Ἡ φωνὴ τῆς συνείδησής πνίγεται τώρα ἀπὸ τὴ φωνὴ τῆς κυρίαρχης ἀμαρτίας καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐντελῶς παραδομένος σ' αὐτὴ, δουλεύει γι' αὐτὴ μὲ προθυμία ἀρνούμενος τὴν πνευματικὴ του φύση, τὸν ἠθικὸ νόμο, τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ἡ ὀριστικὴ τυραννία τῆς ἀμαρτίας ἔχει ὀλοκληρωθεῖ. Ἡ πώρωση τῆς καρδιάς συντελέσθηκε. Ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ σωτηρία εἶναι ἀδύνατη. Ὁ πωρωμένος στὴν καρδιά εἶναι ἤδη ἠθικὰ νεκρός.

Μελέτες και Εικόνες
περί δικαιοσύνης και αληθείας

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1. Περί δικαιοσύνης.

Δικαιοσύνη εἶναι τὸ νὰ ταυτίζει ὁ ἄνθρωπος τὴ θέληση του μὲ τὴ Θεία θέληση καὶ νὰ πραγματοποιεῖ τὸ ἀγαθόν, τὸ εὐάρεστο καὶ τέλειον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ ζητάει μὲ ὅλην του τὴν καρδιά τὴ δόξα τοῦ ὀνόματος Του. Ἀληθινὴ δικαιοσύνη εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος «ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός» (Α΄ Κορ. α΄ 30). Δικαιοσύνη Θεοῦ ὠνόμασε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὴ σωτηρία ποὺ μᾶς δίνεται - ἐφόσον πιστεύουμε- ἀπὸ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτὴ ἡ σωτηρία δὲν προϋποθέτει κόπους δικούς μας, ἀλλὰ εἶναι ὀλοκληρωτικὸν χάρισμα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ δικαιοσύνη ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ, ἢ ἀλλιῶς ἡ δικαίωση ποὺ προέρχεται ἀπὸ Ἐκεῖνον, ἡ ὁποία μᾶς ἀθώνει καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα μας.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴ δικαιοσύνη: «Δικαιοσύνη ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου ἀκολουθοῦνται καὶ πράττονται οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ». Ἐπίσης λέει ὅτι ἡ δικαιοσύνη «εἶναι κάτι τὸ θαυμαστὸ καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἰκανὸ νὰ στέκεται κοντὰ στὸν Θεό, κάνοντας τὸν ἰσόθεο».

Ὁ Θεοδώρητος ὀνομάζει δικαιοσύνη: «τὴν ὀρθὴν ἡγεμονίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπὶ τῶν παθῶν. Διότι ἡ ἐναρμόνιση τῶν συναισθημάτων μὲ τὴ λογικὴ καὶ ἡ ἀρμονικὴ συνεργασία τους, ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς δικαιοσύνης».

Ὁ δὲ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Δικαιοσύνη ἐστὶ συμφωνία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν».

Ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης ἐπισημαίνει: «Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ κανὼνας τῆς εὐθύτητας. Νὰ εἰσηγεῖται καθεστὶ τὸ ἄμεμπτον καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα, νὰ τακτοποιεῖ τὰ τῆς ψυχῆς ὅπως πρέπει, ἀλλὰ καὶ νὰ κατανέμει στὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ὅσα τοῦ ἀνήκουν».

Ὁ δὲ Θεοφύλακτος λέει: «Δικαιοσύνη εἶναι ἡ ὀλοκληρωμένη ἀρετὴ, ὁ ἄμεμπτος βίος, καθὼς δὲ νομίζουμε, δίκαιον μπορούμε νὰ ὀνομάσουμε τὸν ἀνεπίληπτον».

Ὁ Χρυσόστομος λέει ἀκόμη γιὰ τὴ δικαιοσύνη: «Δικαιοσύνη εἶναι ἡ σύναξις καὶ ἐνότης ὅλων τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν. Ἡ ἀρμονία καὶ συγκέντρωσις ὅλων μαζὶ τῶν ἀγαθῶν εὐλόγως θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ δικαιοσύνη».

Ἡ δικαιοσύνη δὲν κρίνει κάνοντας μας χάρις, ἀλλὰ ἀπονέμει τὴν ἀξίαν τοῦ καθενός.

Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ὡστόσο εἶναι φιλανθρωπία, ἐπειδὴ στὸ δίκαιον

ἀναμειγνύεται τὸ ἔλεος. Ἔτσι καλεῖται ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία δικαίῳναι τὸν ἄνθρωπο καὶ διαλύει τὰ ἁμαρτήματα. Αὐτὴ μένει στὸν αἰῶνα.

Ἡ ἐλεημοσύνη στὴν Ἁγία Γραφή καλεῖται δικαιοσύνη, καθὼς εἶναι ἔργο δικαιοσύνης.

Ἡ δικαιοσύνη κατέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν δίκαιο κριτὴ καὶ ἡ ἐπανορθωτικὴ καὶ ἡ ἀνταποδοτικὴ.

Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης λέει γιὰ τὴ δικαιοσύνη: «Ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι καὶ δικαιοσύνη, μοιράζει στὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξία του παρέχει τὸ σωστὸ μέτρο, τὸ κάλλος, τὴν εὐταξία καὶ τὴν ὁμορφιά καὶ ἀκόμη ὅλα ὅσα διανέμει καὶ μὲ τάξη ξεχωρίζει γιὰ τὸν καθένα, γιὰτὶ ὁ ἴδιος εἶναι αἴτιος κάθε ἀνεξάρτητης ἐνέργειας».

Ἡ δικαιοσύνη λυτρώνει τὶς ψυχὲς ἀπὸ τὸν θάνατο. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁδηγὸς πρὸς τὸ ἀγαθὸ, γιὰτὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ δρόμου εἶναι τὸ νὰ πράττει κανεὶς δίκαια. Αὐτὸς δὲ ποὺ ἐπιδιώκει τὴ δικαιοσύνη, ἀγαπάει τὸν Θεό. Ἡ δικαιοσύνη ἰσχυροποιεῖ αὐτὸν ποὺ ἐργάζεται γι' αὐτήν. «Ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ ἰσχύς πολλή» λέει ἡ Γραφή, ἂν ἐπιδιώκεις τὸ δίκαιο, αὐτὸ θὰ σὲ καταλάβει καὶ θὰ σὲ ντύσει μὲ ἔνδυμα δόξας.

Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ κανόνας, μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ἀξιολογοῦμε κάθε πράξη τῆς ζωῆς μας. Ἄνευ δικαιοσύνης δὲν στέκεται καμμιά ἀρετὴ. Ἡ ἔλλειψη τῆς δικαιοσύνης μαρτυρεῖ ἔλλειψη ἀγάπης. Στὴν καρδιά δὲ ποὺ στερεῖται τὴν ἀγάπη εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναπτυχθῇ κάποια ἀρετὴ. Ἡ ἀδικία καταστρέφει τὰ πάντα. Αὐτὸς ποὺ πράττει τὴν ἀδικία, ἀρνήθηκε τὴ Θεοσεβεία. Διότι κανεὶς ἄδικος δὲν εἶναι Θεοσεβής. Ἀλλὰ καὶ κανένας Θεοσεβής δὲν εἶναι ἄδικος.

2. Ἡ εἰκόνα τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου.

Ἡ εἰκόνα τοῦ δίκαιου εἶναι γεμάτη χάρη. Ὅλες μαζί οἱ ἀρετὲς ἦρθαν καὶ τοῦ ζωγράφισαν τὸν χαρακτῆρα «γιατὶ στὴ δικαιοσύνῃ ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἀρετὲς μαζί». Σπέρνει δικαιοσύνη καὶ εὐχαριστιέται μὲ τοὺς καρποὺς της. Ὁ Κύριος εἰσακούει τὴν προσευχὴ του. Ὁ δίκαιος θὰ ἀνθίσει σὰν τὸν φοίνικα καὶ θὰ αὐξηθεῖ ὅσο ὁ κέδρος τοῦ Λιβάνου. Οἱ καρποὶ τῆς δικαιοσύνης του δὲν χάνονται, λαβαίνει δὲ τὸν μισθὸ τοῦ ἀπὸ τὸν Κύριο. Ὁ δίκαιος ζεῖ μέσα στὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐφροσύνη, τὸ φῶς τοῦ δίκαιου λάμπει γιὰ πάντα, ἡ δὲ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἀκουμπάει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ἡ εὐφροσύνη πληροῖ τὸν χρόνο τοῦ δίκαιου, εὐλογεῖται τὸ σπίτι του καὶ μεγαλώνει ἡ δύναμη του. Ἡ σωτηρία τοῦ δίκαιου προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑποστηρίζει. Τὸ σπέρμα του θὰ ὑπάρχει ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ καὶ τὰ παιδιὰ του σὰν μικρὰ κλαριὰ ἐλαιῶν, ποὺ φυτρώνουν γύρω ἀπὸ τὸν κορμὸ τῆς ἐλιᾶς, θὰ στέκονται γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι του. Ὁ Κύριος δὲν ἀπομακρύνει τὰ μάτια του ἀπὸ τὸν δίκαιο καὶ τὸν βοηθεῖ στὶς ἀντιξοότητες του καὶ θὰ τὸν δοξάσει. Ὁ Κύριος ἔχει τὸν δίκαιο

κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη του καὶ ἀκούει τὴν προσευχὴ του. Ἐκέκραξε ὁ δίκαιος καὶ ὁ Κύριος τὸν εἰσάκουσε, τὸν ἀπομάκρυνε ἀπ' ὅλες τὶς θλίψεις του. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὅσα αὐτοῦ, ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται». Ὁ Κύριος τὸν προστατεύει καὶ εἶναι μαζί του ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς του. Ἄν τοῦ ὀρμήσουν ποταμοὶ δὲν θὰ τὸν παγιδεύσουν καὶ ἂν διαβαίνει ὕδατα δὲν θὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ αὐτά, γιατί ὁ Κύριος εἶναι μαζί του. Ἄν περάσει μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά δὲν θὰ καεῖ, ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου θὰ τὸν σκεπάσει.

Ὁ δίκαιος εἶναι ἄμεμπτος καὶ τὰ χέρια του καθαρὰ ἀπὸ τὴ βρωμιὰ τῆς ἀδικίας καὶ ἡ καρδιά του ἀμόλυντη ἀπὸ ἀνομίες. Ὁ δίκαιος ἐμφανίζεται μὲ πολὺ θάρρος μπροστὰ στὸ δικαστήριον καὶ τὸ πρόσωπὸ του λάμπει μέσα ἀπὸ τὴν ἀπολογία του. Ὁ δίκαιος θὰ κληρονομήσει τὴ γῆ καὶ τὸ μνημόσυνο αὐτοῦ θὰ ὑπάρχει αἰώνια. Τὸ ὄνομα του θὰ τὸ εὐλογοῦν γενεὲς γενεῶν καὶ τὴ δικαιοσύνη του θὰ τὴ διηγοῦνται οἱ ἀπόγονοι του. Στὰ χέρια τοῦ δίκαιου ὑπάρχει πηγὴ ζωῆς καὶ τὰ παιδιὰ του δὲν πρόκειται νὰ λιμοκτονήσουν. Ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῶν ἀσεβῶν θησαυρίζει ὁ δίκαιος.

Οἱ δρόμοι τοῦ δίκαιου φωτίζονται ἀπὸ φῶς καὶ οἱ ὁδοὶ του εἶναι εὐθεῖες ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Ὁ δίκαιος ἂν πέσει θὰ ξανασηκωθεῖ. Κι ἂν ἐπτὰ φορές πέσει, ἐπτὰ θὰ σηκωθεῖ. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ τὸν σηκώσει ἀπὸ τὸ παράπτωμά του. Τὰ χεῖλη τοῦ δίκαιου ἄνδρα στάζουν χάρη, τὸ δὲ στόμα του λαλεῖ σοφία. Εἶναι μακάριος ὁ δίκαιος καὶ θὰ εἶναι μακάριοι καὶ οἱ ἀπόγονοι ποὺ θὰ προέλθουν ἀπ' αὐτόν.

Τῶν δικαίων οἱ ψυχὲς βρίσκονται στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν τοὺς ἀγγίζει κανένα βάσανο. Ἡ ἐλπίδα τῶν δικαίων εἶναι ἀθάνατη. Οἱ δίκαιοι ζοῦν αἰώνια καὶ ὁ μισθὸς τοὺς παρέχεται ἀπὸ τὸν Κύριον, τὸ ἴδιον καὶ ἡ φροντίδα, ἀπὸ τὸν Κύριον δίνεται. Γι' αὐτόν τὸ λόγο θὰ λάβουν βραβεῖο ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ χέρι τοῦ Κυρίου, ποὺ θὰ εἶναι τὸ βασίλειον τῆς εὐπρεπείας καὶ τὸ στολίδι τοῦ κάλλους, γιατί ἡ δεξιὰ Του θὰ τοὺς σκεπάσει καὶ ὁ βραχίονας Του θὰ τοὺς ὑπερασπιστεῖ.

Ἀκόμη καὶ οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς τῶν δικαίων εἶναι ἀριθμημένες ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ οὔτε μία ἀπ' αὐτὲς δὲν θὰ πέσει δίχως τὴ θέληση Του.

Μακάριος ἄνθρωπος ὁ δίκαιος.

3. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀδικίας.

Ἀδικία εἶναι ἡ συνήθεια νὰ βλέπει κανεὶς τοὺς νόμους μὲ ὑπεροψία. Ἀδικία εἶναι ἡ περιφρόνηση τῶν νόμων, ἡ καταπάτηση τοῦ δικαίου. Ἀδικία εἶναι ἡ ἐναντίωση στὸ Θεῖο θέλημα. Εἶναι ἐνέργεια γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ κακόν, ὁ πόλεμος, ἡ ταραχὴ, ἡ κακοδαιμονία, ἡ βασιλεία τοῦ πονηροῦ. Ἡ ἀδικία εἶναι ἀνοσιούργημα κι αὐτόν ποὺ τὴν ἐργάζεται τὸν καθιστᾷ ἀκάθαρτον μπροστὰ στὸν Θεόν. Ἡ ἀδικία εἶναι ἀποκρουστικὴ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, καθὼς προσβάλλει τὸ πρῶτον τῶν Θείων

χαρακτηριστικῶν ποῦ εἶναι ἡ Θεία δικαιοσύνη. Εἶναι δὲ μητέρα κάθε κακίας, ἀφοῦ μέσα στὴν ἀδικία κρύβεται διαμιᾶς κάθε κακία.

Ἡ ἀδικία εἶναι πράξη ψυχῆς ποῦ δὲν συντάσσεται μὲ τὸν Θεὸ, ἀλλὰ μὲ τὸν πονηρό. Ἡ ἀδικία φανερώνει ψυχὴ ποῦ δὲν ἔχει καμμιά ἐπαφὴ τῶν συναισθημάτων μὲ τὴ λογικὴ, οὔτε βέβαια μπορεῖ νὰ κυριαρχήσει πάνω στὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες της. Ἡ ἀδικία κρίνει πρὸς τὸ συμφέρον καὶ ὄχι πρὸς τὸ δίκαιο. Ἀποδίδει τὸ δίκαιο σ' αὐτοὺς ποῦ ἀδικοῦν καὶ τὸ ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ δικαιοῦνται νὰ τὸ λάβουν.

Ἡ ἀδικία γεμίζει τὴ γῆ μὲ θρήνους καὶ ὁ στεναγμὸς τῶν ἀδικημένων ἀνεβαίνει μέχρι τὸν οὐρανό. Ἡ ἀδικία, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἔλεος καὶ οἰκτιρμούς, δὲν δειλιάζει μπροστὰ σὲ τίποτα. Συνθλίβει τὶς καρδιές τῶν ἀδικημένων καὶ κάνει ἀπὸ τὰ μάτια τους νὰ τρέχουν πηγές δακρύων. Δὲν ἔλεεῖ τὸ ὄρφανὸ καὶ δὲν λυπᾶται τὴ χήρα. Πάντοτε ἀδυσώπητη καὶ ἀνελέητη, ἐπιβάλλει τὶς θελήσεις της καὶ ἐκτελεῖ τὶς ἀποφάσεις της. Ἡ τυραννία της εἶναι σκληρὴ, ὅπου δὲ ἐπικρατεῖ κυριαρχεῖ ὁ στεναγμὸς καὶ ὁ πόνος.

Ἡ ἀδικία ἀρνεῖται τὸν Θεὸ καὶ δὲν ὑπολογίζει τὸ κράτος τῆς δύναμης Του. Ἡ εἰκόνα της προκαλεῖ φρίκη καὶ τρόμος καταλαμβάνει αὐτοὺς ποῦ τὴν ἀντικρύζουν. Εἶναι δύσμορφη καὶ ἀποτρόπαιη καὶ ἡ ὄψη της μοιάζει μὲ ἀρχαία ἐρινύα. Ὅπου κι ἂν ἐμφανιστεῖ, ἀπομακρύνεται ἀπ' ἐκεῖ ἡ εἰρήνη, ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐθυμία. Ἡ παρουσία της προμηνύει καταιγίδα καὶ ἡ φωνὴ της ἀναγγέλλει τὴν καταστροφή. Ἀπ' ὅπου κι ἂν περάσει, ἡ ἐρήμωση γίνεται ὀλοκληρωτικὴ.

Ἡ ἀδικία εἶναι ὁ κακὸς δαίμονας ποῦ ἀφαιρεῖ τὴν εὐτυχία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

4. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀδίκου.

Πολὺ ἄσχημη εἶναι ἡ ὄψη τοῦ ἀδίκου, γιατί ὁ χαρακτῆρας τῆς μοχθηρῆς του ψυχῆς ἀντικατοπτρίζεται σ' αὐτή. Οἱ δίκαιοι τὸν ἀποστρέφονται καὶ οἱ τίμιοι τὸν περιφρονοῦν. Οἱ ἀγαθοὶ τοῦ κλείνουν τὴν πόρτα καὶ σιχαίνονται τὴ συναναστροφή μαζί του. Βδελύσσεται τὸν ἄδικο ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέφει τὸ πρόσωπὸ Του ἀπ' αὐτόν. Ὁ ἄδικος διαστρέφει τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψέμα εἶναι συνέχεια στὰ χεῖλη του. Τὸ πονηρὸ τὸ λέει καλὸ καὶ τὸ καλὸ πονηρὸ, τὸ σκοτάδι τὸ λέει φῶς καὶ τὸ φῶς σκοτάδι, προκειμένου νὰ ἀδικήσει τὸν πλησίον του. Μὲ τὴν πρόθεση του νὰ ἀδικεῖ, ἀθετεῖ ἀκόμη καὶ τὸν νομὸ τοῦ Θεοῦ. Στὴν τσέπη του ἔχει δύο σταθμά, ἓνα μικρὸ κι ἓνα μεγάλο καὶ στὴν οἰκία του δύο μέτρα, τὸ μικρὸ καὶ τὸ μεγάλο. Μεταθέτει πρὸς ὄφελος του, ὅπου μπορεῖ, τὰ ὄρια τῶν κτημάτων τῶν ὀρφανῶν καὶ ὑφαρπάζει τὴν περιουσία ἀπὸ τὶς χῆρες. Μαζεύει ἀπὸ τὴν ἀδικία καὶ θησαυρίζει ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ. Θερίζει ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔσπειρε καὶ μαζεύει ἐκεῖ ὅπου δὲν διεσκόρπισε. Στὸν οἶκο του αὐλίζεται ἡ ἀδικία καὶ στὰ ταμεῖα του θησαυρίζεται δόλος.

Ἡ καρδιά τοῦ ἀδίκου κλυδωνίζεται σὰν τὴ θάλασσα ποῦ ἀναβράζει. Δὲν ὑπάρχει

ανάπαυση σ' αυτήν. Τη γεμίζει ὁ φόβος καὶ τὴ διακατέχει ὁ τρόμος. Ἡ ψυχὴ του ὑποφέρει καὶ τὸν συνταράσσουν δυνατὰ πάθη. Ἔχει γίνει δοῦλος τῆς ἀδικίας, καὶ ἡ δύναμη τῆς τυραννίας ποὺ φέρει ἡ ἀδικία τοῦ ἔχει ἐπιβληθεῖ. Ὁ νοῦς του σκέπτεται τὴ δολιότητα καὶ ἡ διάνοια του ἀσχολεῖται μὲ πονηρὰ σχέδια, ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς του. Τὰ χέρια του εἶναι λερωμένα ἀπὸ τὶς ἀδικίες καὶ τὰ πόδια του ἀκάθαρτα ἀπὸ τὶς ἄνομες πράξεις του. Θησαυρίζει καὶ δὲν ξέρει τελικὰ γιὰ ποιὸν τὰ μαζεύει. Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ διασκορπίζει τὰ πλούτη του. Οἱ ἀπόγονοι του χάνονται καὶ τὸ σπίτι του μένει ἔρημο. Στὸ σπίτι του δὲν θὰ ὑπάρξει ἄνδρας ἡλικιωμένος, λέει ὁ Κύριος, διότι ὁ Θεὸς θὰ ἀνταποδώσει δικαιοσύνη αἰώνια στὸν ἄδικο. Ὁ ἄδικος εἶναι ὁ πιὸ δυστυχῆς μέσα στοὺς ἀνθρώπους. Στὸ σπίτι του δὲν μπορεῖ νὰ εἰσέλθει ἡ εὐτυχία.

Ὁ Εὐριπίδης λέει ὅτι: «Κανεὶς ποτὲ δὲν εὐτύχησε ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἔγινε ἄδικος».

Γιὰ τοὺς ἀδίκους λέει ἡ Ἁγία Γραφή: «Αὐτὸς ποὺ ἀδικεῖ, κουβαλάει τελικὰ ὅτι ἀδίκησε καὶ στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει προσωποληψία. Ὁ ἄδικος δὲν θὰ κληρονομήσει τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.» Ἐρχεται ἡμέρα ὀργῆς γιὰ τὸν ἄδικο. Τὸ στόμα τοῦ ἀδίκου θὰ φραχθεῖ. Ὅσα θέρισαν οἱ ἄδικοι τελικὰ θὰ ἀποδοθοῦν στοὺς δίκαιους. Ὁ Θεὸς δὲν θὰ τοὺς προστατέψει στὰ κακὰ ποῦ θὰ ἔρθουν. Θρῆνος καὶ ἀπώλεια περιμένει τὸν ἄδικο, διότι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ θὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε ἀνθρώπινη ἀδικία καὶ ἀσέβεια».

Τὶς προσευχὲς τῶν ἀδίκων ὁ Θεὸς δὲν τὶς εἰσακούει, μὰ καὶ ἀποστρέφεται τὶς θυσίες καὶ τὶς προσφορὲς τους. Γιατὶ ἡ θυσία τῶν ἀδίκων δὲν εἶναι ἀγνή καὶ καθαρὴ, ἀλλὰ μολυσμένη προσφορά. Ποτὲ δὲν ἔχουν εὐλογημένα καὶ καλὴ κατάληξη οἱ ἄδικες πράξεις τῶν ἀνόμων. Ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος ὁ ἄδικος ἄνθρωπος.

5. Χαρακτῆρας τοῦ ἀδίκου (κατὰ τὴ Σοφία Σολομῶντος, κεφ. β').

Ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἀδίκου στὴ Σοφία Σολομῶντος περιγράφεται ὡς ἐξῆς: «Εἶπαν λοιπὸν στὸν ἑαυτὸ τους, σκεπτόμενοι παράλογα, ὅτι ἡ ζωὴ μας εἶναι λίγη καὶ λυπηρὴ καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει γιατρειὰ γιὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῶς δὲν ἔχει φανερωθεῖ ἀκόμη αὐτὸς ποὺ γύρισε ἀπὸ τὸν Ἄδη. Ὅτι ὑπάρχουμε αὐθύπαρκοι καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὴν τὴ ζωὴ θὰ εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπήρξαμε ποτὲ. Ὅτι ἡ πνοὴ μας σὰν καπνὸς θὰ βγεῖ ἀπὸ τὰ ρουθούνια μας καὶ ὅτι ὁ λόγος μας εἶναι σπινθῆρας ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν κίνηση τῆς καρδιάς, κι ὅταν αὐτὸς σβῆσει, στάχτη θὰ γίνει καὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα θὰ διαλυθεῖ σὰν κενὸς ἀέρας. Τὸ ὄνομα μας θὰ ξεχαστεῖ μὲ τὸν χρόνο καὶ κανεὶς δὲν θὰ θυμᾶται τὰ ἔργα μας. Ἡ ζωὴ μας θὰ παρέλθει ὅπως τὰ σύννεφα καὶ ἡ ὁμίχλη ποὺ διασκορπίζονται καὶ χάνονται ἀπὸ τὶς ἀκτίνες καὶ τὴ θερμότητα τοῦ ἡλίου.

Σκιά ποὺ παρέρχεται εἶναι ἡ ζωὴ μας καὶ δὲν ὑπάρχει ἐμπόδιο στὸν θάνατο μας, ὁ Ἄδης εἶναι σφραγισμένος καὶ κανεὶς δὲν ἐπιστρέφει ἀπ' ἐκεῖ. Ἐλᾶτε λοιπὸν νὰ

ἀπολαύσουμε τὰ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ, νὰ χρησιμοποιήσουμε ὅσα ἀποκτήσαμε σὰν νέοι δίχως ἀργοπορία, νὰ χορτάσουμε μὲ ἀκριβὸ κρασί καὶ ἀρώματα, πρὶν παρέλθει γιὰ μᾶς τὸ ἄνθος τῆς ἀνοιξης, νὰ στεφανωθοῦμε μὲ κάλυκες ρόδων πρὶν μαραθοῦμε. Κανείς νὰ μὴν ἀφήσει ἀχρησιμοποίητη τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πού ἡ δύναμη μας εἶναι ἀγέρωχη. Νὰ ἀρπάξουμε ὅτι ὑπάρχει καὶ ὅτι συντελεῖ στὸ νὰ γεμίσουμε εὐφροσύνη, καθότι αὐτὴ ἡ μερίδα, ὁ κλῆρος αὐτός, μᾶς ἀνήκει. Ἄς καταπιέσουμε τὸν φτωχὸ καὶ τὸν δίκαιο, ἄς μὴ λυπηθοῦμε τὶς χῆρες, οὔτε νὰ ντραποῦμε τὰ πολλὰ χρόνια τῶν γερόντων. Γιὰ μᾶς ἡ δύναμή μας, ἄς γίνῃ νόμος δικαιοσύνης (ἐφόσον τὸ ἀσθενὲς ἐλέγχεται σὰν ἄχρηστο), ἄς παγιδεύσουμε τὸν δίκαιο, γιατί εἶναι ἐμπόδιο γιὰ μᾶς ἐναντιώνεται στὰ ἔργα μας, μᾶς κατηγορεῖ γιὰ ἀτοπήματα νομικά, μᾶς ὑπενθυμίζει τὰ ἀμαρτήματα τῆς νεότητος μας, μᾶς λέει ὅτι ἔχει γνώση Θεοῦ καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸ του παιδὶ τοῦ Κυρίου, γίνεται ἔλεγχος στὶς σκέψεις μας. Εἶναι βαρὺ γιὰ μᾶς ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βλέπουμε, γιατί ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του δὲν μοιάζει μὲ τὸν δικὸ μας καὶ οἱ δρόμοι του εἶναι τελείως διαφορετικοί. Γι' αὐτὸν λογιζόμαστε ἀπατεῶνες καὶ φεύγει ἀπὸ τὶς συναναστροφές μας γιατί μᾶς θεωρεῖ ἀκάθαρτους. Μακαρίζει τὰ τέλη τῶν δικαίων καὶ ὑπερηφανεύεται ὅτι ἔχει τὸν Θεὸ πάτερα. Θὰ δοῦμε ἂν εἶναι τὰ λόγια του ἀληθινὰ, θὰ ἐξετάσουμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ζωῆς του. Διότι ἂν εἶναι δίκαιος υἱὸς Θεοῦ, ὁ Θεὸς θὰ τὸν προστατέψῃ καὶ θὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπ' αὐτοὺς πού τὸν πολεμοῦν. Θὰ ἐτοιμάσουμε γι' αὐτὸν ὕβρεις καὶ βάσανα καὶ θὰ γνωρίσουμε τὴν εἰλικρίνεια του καὶ θὰ δοκιμάσουμε τὴν ἀνεξικακία του. Θὰ τὸν καταδικάσουμε σὲ ἐξευτελιστικὸ θάνατο καὶ θὰ παρατηροῦμε τὰ λόγια πού θὰ λέει. Αὐτὰ σκεπτόμενοι πλανήθηκαν, γιατί τοὺς τύφλωσε ἐντελῶς ἡ κακία τους, δὲν γνώρισαν τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἤλπισαν νὰ λάβουν μισθὸ ἀγιότητος, οὔτε μπόρεσαν νὰ διακρίνουν τὸ βραβεῖο τῶν ἀμόλυντων ψυχῶν, νὰ καταλάβουν ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο ἄφθαρτο, κατ' εἰκόνα τῆς δικῆς Του αἰωνιότητος καὶ ὅτι ἐξαιτίας τοῦ φθόνου τοῦ Διαβόλου, εἰσῆλθε ὁ θάνατος στὸν κόσμον. Καὶ ὅσοι ἀνήκουν στὸν Διάβολο, θὰ ὑποστοῦν τὸν θάνατο».

6. Περὶ πλεονεξίας καὶ εἰκόνας τοῦ πλεονέκτη.

Ἡ πλεονεξία εἶναι πάθος ἀχόρταγης ψυχῆς.

Ὁ πλεονέκτης συγκεντρώνει ἀσήμι καὶ μαζεύει χρυσάφι, κτίζει σπίτια καὶ πλησιάζει οἰκία τὴν οἰκία καὶ ἀγρὸ τὸν ἀγρὸ, μὲ σκοπὸ νὰ ἀφαιρέσει κάτι ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτη, ἕως ὅτου δὲν τοῦ ἀφήσει τίποτα. Ὁ πλεονέκτης ὅσο περισσότερο αὐξάνει τὴν περιουσία του, τόσο περισσότερο γίνεται ἄπληστος. Ὁ πλεονέκτης αἰσθάνεται δίψα γιὰ χρυσάφι καὶ πείνα γιὰ περιουσία, γι' αὐτὸν τὸ λόγο δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγεῖ οὔτε ἀπὸ τὴ φτώχεια οὔτε ἀπὸ τὴ στέρηση. Μὲ ποτὸ μὲν ἔχουν σβῆσει τὴν ὄρεξη τοῦ πότη καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς τροφῆς τὴ χόρτασαν μὲ τροφή. Τὴν πλεονεξία ὅμως, δὲν τὴν ἔσβησαν οὔτε μὲ ἀσήμι οὔτε μὲ χρυσάφι.

Στὸν πλεονέκτη ταιριάζει αὐτὸ πού ἔχουν πεῖ γιὰ τὸν ἀλαζόνα γιατρό: «Τὸ φάρμακο

σου κάνει τὴν ἀρρώστια νὰ χειροτερεύει».

Ἡ πλεονεξία εἶναι ἄπιστη μανία ποὺ ἐνθουσιάζει τὴν ἀχόρταγη ψυχὴ, μὲ σκοπὸ νὰ αὐξήσει τὴν περιουσία ποὺ ἤδη κατέχει, Τόσο πολὺ ἀνάβει στὴν ψυχὴ δυνατὴ ἐπιθυμία γι' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔχει, ὥστε νὰ ἀμελεῖ αὐτὰ ποὺ ἔχει κατακτήσει. Γι' αὐτὸ ὁ πλεονέκτης δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τίποτα ἄξιο ἀγάπης. Γιατὶ τὸ ἀγαθὸ ποὺ προηγουμένως τὸ ἀγαποῦσε καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸ κάνει δικὸ του, μόλις τὸ ἀποκτήσῃ, χάνει στὰ μάτια του τὸν προηγούμενο χαρακτήρα καὶ ἀποβαίνει ἀνάξιο τῆς ἀγάπης του, ὥστε καταλήγει νὰ παραμελεῖται. Ὁ πλεονέκτης δὲν ἀγαπάει ὅσα ἔχει κατακτήσει, εὐχαριστιέται μόνο μὲ τὴν προσδοκία, τὴν ἀναμονὴ τοῦ κέρδους, τοῦ πλούτου, τοῦ ἀγαθοῦ. Αὐτὸ ὅμως ἐκπνέει, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ ἀποκτᾶ. Ἀντίθετα, ἡ ἀγάπη σ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἀποκτηθεῖ, διώχνει μακριὰ τὴν πλεονεξία καὶ φέρνει τὴν αὐτάρκεια. Ἡ δὲ αὐτάρκεια φέρνει τὸν χορτασμό, τὴν πλησμονὴ καὶ τὴν ἀμέλεια γιὰ νέες κατακτήσεις. Ἐνῶ οἱ πλεονέκτες θησαυρίζουν καὶ δὲν γνωρίζουν τί καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ μαζεύουν. Εἶναι ἀνένδοτοι στὸ νὰ δώσουν ἐλεημοσύνη καὶ ὀκνηροὶ στὸ νὰ προσφέρουν, διότι αὐτοὶ ποὺ κερδίζουν ἀπὸ πλεονεξία, δὲν θέλουν νὰ ξοδεύουν τίποτα.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιὰ τὸν πλεονέκτη: «Τὸν πλεονέκτη τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σταματήσῃ. Εἶναι χειρότερός καὶ ἀπὸ τὴ φωτιά. Θέλει συνεχῶς τὰ πάντα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Δὲ νοιάζεται νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὰ ποὺ μάζεψε, ἀλλὰ σπαταλάει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ κατακτήσῃ ὅλο καὶ περισσότερα. Κατόπιν ξαγρυπνάει καὶ εἶναι ὅλο μέριμνες καὶ φροντίδες. Ὅσο λοιπὸν αὐξάνει ὁ πλοῦτος, τόσο βαρύτερη γίνεται ἡ μέριμνα γιὰ τὴ ζωὴ του.

7. Περὶ κλοπῆς καὶ ἄρπαγῆς καὶ περὶ κλέφτη καὶ ἄρπαγα.

Κλοπὴ εἶναι τὸ νὰ ἀφαιρεῖ στὰ κρυφὰ κανεὶς κάτι ἀπὸ κάποιον. Ἀρπαγὴ δὲ τὸ νὰ ἀφαιρεῖ κανεὶς κάτι μὲ τὴ βία.

Ὁ κλέφτης καὶ ὁ ἄρπαγας εἶναι ἀνόητοι καὶ ἄμυαλοι, γιατί μίσησαν τὴν ἔντιμη ἐργασία ποὺ ἀποδίδει κέρδος μὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγάπησαν τὸ νὰ εἶναι ἀργόσχολοι, ἀγάπησαν τὴν ἀργία ποὺ ὀδηγεῖ στὴν κλοπὴ, τὴν ἄρπαγὴ καὶ κάθε κακία ἀπ' τὴν ὁποία πηγάζει κάθε πίκρα. Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἄρπαγες μίσησαν τὴν ἀληθινὴ χαρὰ, τὴν εὐδαιμονία καὶ ἀγάπησαν τὴν κακοδαιμονία, μίσησαν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τους. Ἀποφεύγουν τὸ φῶς τῆς μέρας, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἀποκαλύψῃ καὶ καταφεύγουν σὲ σκοτεινὲς σπηλιές, γιὰ νὰ τοὺς καλύψῃ τὸ πέπλο τοῦ σκότους. Τρέμουν τὴ σκιά τῆς ἐξουσίας καὶ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν ἡρεμία. Περνοῦν δύσκολες νύχτες καὶ τὸ πάθος τῆς ἀκολασίας ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτοὺς κάθε ἀνάπαυση.

Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἄρπαγες κολάζονται καὶ ἐδῶ ἀλλὰ καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ θὰ καταδικαστοῦν αὐστηρὰ γιὰ τὶς ἀδικίες τους.

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

1. Περί ἀληθείας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐνάρετον βίου. Τὸ νὰ μιλάει τὴν ἀλήθεια, εἶναι καθῆκον κάθε ἀνθρώπου καὶ τὸ ὀφείλει αὐτὸ καὶ στὸν ἑαυτὸ του καὶ στοὺς γύρω του. Αὐτὸς ποὺ λέει τὴν ἀλήθεια, τιμᾶει πρῶτα τὸν ἑαυτὸ του καὶ ὕστερα αὐτὸν ποὺ τὴν ἀκούει. Αὐτὸς ποὺ μιλάει τὴν ἀλήθεια στὸν πλησίον του, τοῦ ἀποδίδει τὴν τιμὴν ποὺ τοῦ ὀφείλει. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἀκούει, καθὼς εἶναι λογικὸ, δικαιούται -ἐφόσον ρωτᾷ ἐντονα νὰ μάθει- νὰ γνωρίσει τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια στολίζει διπλὰ αὐτὸν ποὺ τὴν ὁμολογεῖ. Τελειοποιεῖ αὐτὸν στὴν ἀρετὴ, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι τελειοποιὸς τῆς ἀρετῆς, ἡ ἀλήθεια ἐξομοιώνει αὐτὸν ποὺ τὴν ὁμολογεῖ μὲ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια. Ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀσφαλὴς κατανόηση τοῦ ὄντος. Ἀλήθεια εἶναι ὁ Θεός, διότι Αὐτὸς εἶναι φῶς, ἀλήθεια καὶ ζωὴ. Ὅπως καὶ ἡ γνώση τῆς ἀληθείας εἶναι γνώση τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὄντως ὑπαρκτοῦ. Αὐτὸς ποὺ μιλάει τὴν ἀλήθεια «ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ» (Α΄ Ἰω. δ' 16).

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ φανερὸ ἢ πιὸ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ὅπως καὶ δὲν εἶναι τίποτα πιὸ ἀνίσχυρο ἀπὸ τὸ ψέμα. Ἡ ἀλήθεια στέκεται γυμνὴ σὲ ὅσους θέλουν νὰ τὴν ἐξετάσουν ἀπὸ κάθε πλευρὰ, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κρύβεται, οὔτε ὑπολογίζει κινδύνους, οὔτε τρέμει ἀπὸ ἀπειλές».

Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Μία εἶναι ἡ ἀλήθεια, καθὼς καὶ μία κατὰ τὴ δύναμη ἡ ἀρετὴ».

Μία εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνυψωνόμαστε πρὸς τὸν Πατέρα καὶ γινόμαστε υἱοὶ Θεοῦ. Ἡ ἀλήθεια ὁδηγεῖ πρὸς τὸ τέλειο καὶ ἀκριβὲς τῆς ἀρετῆς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἐπιστῆμη τῆς ἀρετῆς, ἡ δὲ ἐξοικείωση τῆς ἀρετῆς, ἐπιστῆμη τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀλήθεια, μὲ τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς, διατηρεῖ ὑγιῆ τὴν ψυχὴν καὶ περιφρουρεῖ τὸ ἠθικὸ τῆς σθένης. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἔμφυτη γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ διακαὴς πόθος γιὰ τὸν Θεό.

Ὁ Θεοδώρητος λέει ὅτι: ἡ ἀλήθεια τῶν δογμάτων τοῦ εὐαγγελίου, εἶναι γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς ποὺ ἔχουν καλὴ προαίρεση, ὅτι τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν οἰκία καὶ ἡ καρὶνα γιὰ τὸ πλοῖο. Ὁ Κύριος ἐπιζητᾷ τὴν ἀλήθεια, γιατί εἶναι περισσότερο ἀρεστὸ στὸν Θεὸ ὁ ἄνθρωπος νὰ πράττει δίκαια καὶ ἀληθινὰ, παρὰ νὰ ἀποδίδει θυσίας καὶ προσφορές. Ἡ ἀλήθεια εἶναι σπουδαία ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Ἀλήθεια εἶναι τὸ νὰ λέει κανεὶς τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ ὄχι ὄχι. Τὸ φῶς φῶς καὶ τὸ σκοτάδι σκοτάδι. Ἡ δύναμη τῆς ἀληθείας δὲν ἔχει καμμιά ἀνάγκη βοήθειας. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη ἔχει χίλιους ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὴ σβήσουν, ὄχι μόνον δὲν ἀφανίζεται, ἀλλὰ στερεώνεται περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὴν ἐπηρεάσουν. Τίποτα δὲν εἶναι ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια ἐπικρατεῖ πάντα καὶ παντοῦ. Εἶναι ὡραία σὰν κόρη τοῦ

Οὐρανοῦ. Ἡ χάρις τῆς θέλγει καὶ ἡ εἰκόνα τῆς, σὰν ἐμφανίζεται, χαροποιεῖ τις ψυχές. Στὸ πρόσωπο τῆς ἀλήθειας διαλάμπει ἡ εὐγένεια, ἡ ἀθωότητα καὶ ἡ εὐσέβεια. Τὴν ἔχει στολίσει ἡ ἀρετὴ. Ἡ ἀγιότητα τὴν περιέλουσε καὶ ὀλόκληρη ἀναδίδει εὐωδιὰ μύρου!

2. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀλήθεια εἶναι ἄνθρωπος ἐνάρετος, τίμιος, ἀγαθός, δίκαιος, ἔχει καθαρὴ καρδιά καὶ τὰ χεῖλη του δὲν λένε ψέματα. Δὲν ὑποκρίνεται, ὁμολογεῖ μὲ θάρρος τὴν ἀλήθεια. Οὔτε προφασίζεται τὴν ἀρετὴ, οὔτε κατέχει μόνον τὸ σχῆμα τῆς σωφροσύνης, ἀλλὰ εἶναι πράγματι ἐνάρετος καὶ σώφρων καὶ δικαίως ἐπιδιώκει τὸ δίκαιο. Αὐτὸς ποὺ πιστεύει στὴν ἀλήθεια, ἀγαπάει τὴν ἀλήθεια καὶ ἀγωνίζεται γι' αὐτὴ ἕως θανάτου. Ἡ καρδιά του ποθεῖ δυνατὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἀλήθεια. Ὁ ἀληθινὸς εἶναι εὐσεβής, φοβᾶται, σέβεται τὸν Θεὸ καὶ φυλάει τὸν νόμο Του. Στὸ πρόσωπο του εἶναι ἔντονα χαραγμένη ἡ ἀγαθότητα τῆς καρδιάς του.

Σὰν δικαστὴς ἀπονέμει τὸ δίκαιο σ' αὐτὸν ποὺ τὸ κατέχει. Κρίνει μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἀναζητᾷ τὴν ἀλήθεια. Κάθε λόγος ποὺ βγαίνει ἀπ' τὸ στόμα του εἶναι δίκαιος. Στὸ στόμα του πάντα ὑπάρχει ὁ νόμος τῆς ἀλήθειας καὶ στὰ χεῖλη του δὲν βρέθηκε ἀδικία. Ἡ συνείδηση του συμβαδίζει μὲ τὰ λόγια του καὶ τὸ μυαλὸ του σκέπτεται μὲ τρόπο εὐθύ. Πνεῦμα Θεοῦ κατοικεῖ σ' αὐτὸν καὶ δάκτυλος Θεοῦ τὸν καθοδηγεῖ. Οἱ ὁδοὶ του εἶναι εὐθεῖες μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ Θεὸ του. Χαίρεται μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ λυπᾶται μὲ τὴν ἀδικία. Ἡ ἀλήθεια τὸν δίδαξε ἐπιστήμη καὶ σύνεση καὶ γνώση. Ἡ ψυχὴ του εἶναι ἀγνή, ὑποταγμένη στὴν ἀλήθεια, ἀνυπόκριτη δὲ, φιλαδελφία ἐκδηλώνεται ὡς ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον του. Πολιτεύεται σὰν ἀληθινὸς Χριστιανὸς καὶ ὑπάρχει γιὰ ὅλους, τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἠθικῆς τελειότητας. Ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἀναδεικνύεται σ' αὐτὸν μὲ κάθε ἀγαθωσύνη, δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια.

Περιζωσμένος τὴν ἀλήθεια, φορώντας τὴν ἀσπίδα τῆς δικαιοσύνης, τὰ πόδια του βαδίζουν πάνω στὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἐνεργεῖ τὰ πάντα ἔχοντας ὡς θυρεὸ τὴν πίστη, δεχόμενος τὸ βραβεῖο τῆς σωτηρίας, λαμβάνοντας τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος καὶ σὰν ἀληθινὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἀναλαμβάνει ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἔχει κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλον καὶ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἀλήθεια «ἐν πνεύματι πραότητος» (Α' Κεφ. δ' 21). Ζεῖ δὲ κατὰ Θεὸν καὶ ὅλη ἡ συμπεριφορὰ του δείχνει ὅτι ἔχει ἐλεηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Κάνει τὰ πάντα στὸ ὄνομα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸ καὶ γιὰ νὰ βρεῖ χάρις κοντὰ Του.

Τὰ μάτια ὅλων εἶναι στραμμένα πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ φιλία του εἶναι ποθητὴ σὲ ὅλους. Εἶναι Χριστιανὸς ὄχι στὸ σχῆμα ἀλλὰ στὸ φρόνημα. Ἔχει καταλάβῃ τὴν κλήση του, τὴ σπουδάζει μὲ σιγουριὰ καὶ διαλέγει ὅτι χρειάζεται γιὰ νὰ γίνῃ γνήσιος κληρονόμος καὶ τῆς οὐράνιας βασιλείας. Τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης θὰ ἀποδοθεῖ σ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταποδόσεως.

3. Περί ψεύδους.

«Ψεῦδος εἶναι κάποιο εἶδος φαντασίας ποῦ κατασκευάζει στή διάνοια τήν ἐντύπωση πῶς εἶναι ὑπαρκτό τὸ ἀνύπαρκτο» (Γρηγοριος Νύσσης). Τὸ ψέμα εἶναι πλάνη τῆς ἀπάτης.

Ψέμα εἶναι γέννημα πλανεμένης ψυχῆς καὶ ἐσκοτισμένου νοῦ. Τὸ ψεῦδος δηλώνει ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεό, πόλεμο πρὸς τήν ἀλήθεια καὶ ἔχθρα πρὸς τὴν δικαιοσύνη. Τὸ ψέμα εἶναι σκοτάδι, ἐξέρχεται δὲ ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς σπηλιὲς τοῦ Ἄδη καὶ ζητάει νὰ καλύψει τὴ γῆ, γιὰ νὰ μὴ φωτίζονται οἱ ἀκτῖνες τῆς ἀλήθειας τοὺς κατοίκους της. Συσσωρεύει σύννεφα γιὰ νὰ καλύψει τὸν καθαρὸ οὐρανὸ τῶν κατοίκων της, ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας τὰ διαλύει καὶ τὰ διασκορπίζει. Κι ἔτσι τὸ φῶς ἐμφανίζεται λαμπερὸ καὶ εὐφρόσυνο. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀδύναμο ἀπὸ τὸ ψέμα, ὅπως τίποτα δὲν εἶναι ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἰσχυρὴ, τὸ ψεῦδος ἀσθενές. Διότι ἡ ἀλήθεια, ἀκόμα καὶ μὲ τὸν τελευταῖο τυχόντα νὰ συναναστραφεῖ, θὰ τὸν ἀναδείξει λαμπρό. Τὸ δὲ ψέμα, ἀκόμη κι ἂν εἶναι μαζί μὲ τοὺς ἰσχυροὺς, τοὺς ἀποδεικνύει ἀδύναμους».

Ὁ δὲ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας λέει: «Νοσεῖ τὸ ψεῦδος, διότι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του εἶναι ἀσθενές καὶ πολλὰς φορές ἐξωραϊζεται μὲ προσποιητοὺς ὠραϊσμούς, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν καὶ οἱ ἄσεμνες γυναῖκες».

Ὅπως ἡ ἀλήθεια εἶναι γνώση, σοφία καὶ σύνεση, ἔτσι καὶ τὸ ψέμα εἶναι ἄγνοια, ἀνοησία καὶ ἀφροσύνη. Τὸ ψέμα γεννάει θλίψη καὶ ταραχὴ στὴν καρδιά, φέρνει τὸ αἴσχος καὶ κατατροπιάζει αὐτοὺς ποὺ τὸ ἔχουν συνεχῶς στὰ χεῖλη τους. Εἶναι πολυσχιδὲς καὶ ποικιλόμορφο. Ἡ ἀπάτη καὶ ὁ δόλος εἶναι συγκάτοικοι του. Τὸ ἀκολουθεῖ ἡ ἀδικία καὶ ὁ φόνος. Κάνει τὸ ναὶ ὄχι καὶ τὸ ὄχι ναί. Τὸ φῶς σκοτάδι καὶ τὸ σκοτάδι φῶς. Τὸ δίκαιο τὸ λέει ἄδικο καὶ τὸ ἄδικο τὸ λέει δίκαιο, ἔτσι στρέφεται ἐναντίον τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Τὸ ψεῦδος φέρνει τὴν ἐπικράτηση τῆς βασιλείας τοῦ κακοῦ. Ἐργάζεται τὸ κακό. Πολὺ τὸ βοηθοῦν ἡ διαβολὴ καὶ ἡ συκοφαντία. Εἶναι ἄτιμο καὶ ἄθλιο, μισεῖται ἀπ' ὅλους καὶ τὴν ὄψη του οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀντικρῶνουν μὲ ἀπέχθεια. Τὸ ἀποστρέφονται καὶ τὸ σιχαίνονται σὰν τέκνο τοῦ πονηροῦ.

4. Ἡ εἰκόνα τοῦ ψεύτη ἀνθρώπου.

Ὁ ψεύτης εἶναι ἄνθρωπος κακοήθης, πονηρός, ἀπατεῶνας, ἀσεβὴς καὶ διεφθαρμένος. Ἔχει μοχθηρὴ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά του ἀγαπάει τὸ ψέμα, καθοδηγεῖται ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ δουλεύει στὴν ἀμαρτία. Ἀθέτησε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ μίσησε τὴν ἀλήθεια. Ὅλη τὴν ἡμέρα μελετᾷ τὴν ἀδικία καὶ τὴν ἀνομία

καὶ δὲν εὐλαβεῖται στὰ λόγια του, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ θολωμένος του νοῦς σκέπτεται πονηριές καὶ ἐπινοεῖ ψέματα, προκειμένου νὰ ἐναντιωθεῖ στὴν ἀλήθεια. Λέει τὸ φῶς σκοτάδι καὶ τὸ σκοτάδι φῶς, τὸ δίκαιο ἄδικο καὶ τὸ ἄδικο δίκαιο, μὲ σκοπὸ νὰ ἀδικήσει τὸν πλησίον του. Ἀπὸ τὸ πρόσωπο του ἀπουσιάζει ἡ ντροπὴ καὶ κάθε συστολὴ τὸν ἔχει ἐγκαταλείψει. Ἐνῶ ἀποκαλύπτεται τὸ ψεῦδος του, δὲν ντρέπεται, ἐνῶ ἐλέγχεται σὰν ψεύτης, δὲν κοκκινίζει. Ὑπόσχεται ὅτιδήποτε στὸν συνάνθρωπο καὶ τελικὰ ἀναιρεῖ τὶς ὑποσχέσεις του. Ὅτι σήμερα ὁμολογεῖ σὰν ἀλήθεια, αὐριο τὸ βεβαιώνει σὰν ψέμα, ὅτι χθὲς καταδίκαζε σὰν ἄδικο, σήμερα τὸ ὑποστηρίζει σὰν δίκαιο.

Ὁ ψεύτης εἶναι μισητὸς σὲ ὅλους, ὅλοι τὸν ἀποστρέφονται, κανεὶς δὲν ζητάει τὴ φιλία του, ἀντιμετωπίζεται ἀρνητικὰ ἀπ' ὅλους, κανεὶς δὲν τὸν πιστεύει. Ἐνῶ ζεῖ στὴν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, μένει ἔρημος ἀπὸ φίλους. Οἱ δρόμοι ποὺ βαδίζει εἶναι διεφθαρμένοι καὶ τὰ βήματα του τὸν ὀδηγοῦν στὴν ἀπώλεια. Ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως ἀπ' αὐτόν.

Ὁ ψεύτης περνάει τὴ ζωὴ του μέσα στὴν πίκρα, γιατί τὸ ψέμα καθημερινὰ τὸν ποτίζει θλίψεις. Μὲ κακοδαιμονία καὶ ἀθλιότητα βαδίζει πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του καὶ σπαταλάει τὸν βίον του μέσα στὴ δυστυχία. Κανεὶς δὲν τὸν ἐλεεῖ, κανεὶς δὲν τὸν βοηθάει, ἀφοῦ καὶ ὅταν ὑποφέρει κανεὶς δὲν τὸν ἀνακουφίζει καὶ ὅταν λέει ἀλήθεια κανεὶς δὲν τὸν πιστεύει. Ὁ ψεύτης γίνεται θύμα τοῦ ψεύδους καὶ πεθαίνει ἐλεεινὸς ἐξαιτίας τοῦ ψεύδους.

5. Περὶ διαβολῆς.

Διαβολὴ εἶναι ἡ ψεύτικη κατηγορία, ἡ συκοφαντία, ἡ κακολογία.

Γιὰ τὴ διαβολή, ὁ Κλεάνθης ὁ φιλόσοφος, λέει τὰ ἐξῆς: «Κακούργημα μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ διαβολὴ δὲν ὑπάρχει. Γιατὶ κρυφᾶ ἐξαπάτησε αὐτόν ποὺ γιὰ ἄλλα ἦταν βέβαιος ὅτι γνώριζε καὶ ξεσηκώνει μίσος γι' αὐτόν ποὺ δὲν εὐθύνεται».

Ὁ δὲ Μενανδρὸς λέει γιὰ τὴ διαβολὴ τὰ ἐξῆς: «Ὅποιος στὶς διαβολὲς πιστεύει γρηγορὰ, ἢ ἐνεργεῖ κι αὐτὸς με τρόπους πονηροὺς ἢ παντελῶς μικροῦ παιδιοῦ ἔχει τὴ γνώμη. Τίποτα πιὸ ἐπίπονο ἀπὸ τὴ διαβολὴ δὲν εἶναι, γιατί γιὰ σφάλμα ποὺ ἄλλος ἔπραξε, ἄλλον νὰ ὑποστεῖ τὴν κατηγορία ἐξαναγκάζει».

Ὁ δὲ Θουκυδίδης λέει: «Δὲν εἶναι φρόνιμο, οὔτε νὰ ἐξαπολύει κανεὶς διαβολὲς πρὸς τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ δέχεται νὰ τὶς ἀκούει».

Ὁ Ἡρόδοτος λέει: «Ἡ διαβολὴ εἶναι μεγάλο βάσανο. Ἐν προκειμένῳ δύο εἶναι οἱ ἀδικούντες, ἓνας δὲ ὁ ἀδικούμενος· διότι ὁ μὲν ἓνας ποὺ διαβάλλει κατηγορεῖ αὐτόν ποὺ δὲν εἶναι παρών· ὁ δὲ ἄλλος ἀδικεῖ, γιατί ἀλλάζει γνώμη πρὶν στὰ

σίγουρα μάθει τήν ἀλήθεια. Αὐτός λοιπόν πού ἀδικεῖται σέ ὅλα αὐτά, ἀπουσιάζει ἀπό τή συζήτηση καί διαβάλλεται ἀπό ἄλλον ὅτι εἶναι κακός».

Ὁ Φίλων λέει ὅτι: «Αὐτοὶ πού μὲ διαβολικὲς πανουργίες κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ δυστυχοῦν, εἶναι διαβολεῖς. Ἔτσι, διώχνουν τὴ Θεία χάρη μὲ κάθε τρόπο, μισοῦν τὸν Θεὸ καὶ καταστρέφουν κάθε εὐτυχία».

Ὁ Ἰππίας λέει: «Εἶναι τρομερὸ πρᾶγμα ἡ διαβολὴ καὶ πιὸ ἐγκληματικὴ ἀπὸ τὴν ὕβρη. Ἡ ὕβρις εἶναι πιὸ δίκαιη, γιὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι κρυφὴ».

Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς λέει: «Αὐτοὺς πού σοῦ μεταφέρουν διαβολές καὶ λόγια, μὴ θαρρεῖς ὅτι σὲ εὐνοοῦν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποστρέφεις σὰν φίδια φαρμακερά».

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει γιὰ τοὺς διαβολεῖς τὰ παρακάτω: «Αὐτὸς πού διαβάλλει τὸν πλησίον του, εἶναι σὰν νὰ τρώει ἀδελφικὸ κρέας, γιὰ τὸ τοῦ τραυμάτισε πρῶτα τὴν ὑπόληψη καὶ στὴ συνέχεια τοῦ κατάφερε μὲ διαβολικὰ λόγια ἄλλα χίλια κακά».

6. Περὶ δολίου ἀνθρώπου.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει γιὰ τὸν δόλιο τὰ ἐξῆς: «Κοίτα ἐδῶ ἓνα διαφωτιστικὸ εὐαγγελικὸ παράγγελμα, γιὰ τὸ νὰ εὐχεσθε λέει νὰ μὴ μπεῖτε σὲ πειρασμὸ, μ' αὐτὸν δὲ τὸν πειρασμὸ τίποτα δὲν εἶναι ἰσάξιο, ἀπὸ τὸ νὰ πέσεις σὲ δόλιο ἄνθρωπο. Αὐτὸς εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνος κι ἀπὸ θηρίο, γιὰ τὸ θηρίο ὅπως εἶναι ἔτσι καὶ παρουσιάζεται. Ὁ δόλιος ὅμως πολλὰς φορὲς καλύπτεται, κρύβεται καὶ κάνει τὴν ἐνέδρα πιὸ ἐπικίνδυνη, ὥστε αὐτὸς πού παραπλανιέται νὰ πέσει κυριολεκτικὰ σὲ βάραθρο, δίχως νὰ φυλαχθεῖ καθόλου. Δὲν θὰ ὑπερβάλλει ἂν πεῖ κανεὶς ἄδικα τὰ χεῖλη πού βλάπτουν τὴν ἀρετὴ καὶ ὀδηγοῦν στὴν κακία».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει ἐπίσης γιὰ τὸν δόλο: «Ὁ δόλος εἶναι μιὰ κακότητα πού γίνεται κρυφὰ καὶ προσποιεῖται ὅτι προσφέρει τὰ καλύτερα στὸν πλησίον».

Ὁ ὁσιος Νικήτας ὁ Στηθάτος λέει περὶ δολιότητος τὰ ἐξῆς: «Τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει κακὸ μάτι, τὰ χεῖλη τοῦ μιλοῦν ἄδικα καὶ ἡ γλῶσσα του εἶναι δόλια, μοιάζει δὲ μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τὸ στόμα τοῦ φιδιοῦ, φέρνοντας ὅμοια μὲ αὐτό, θανατηφόρο ἰὸ. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ καθένας πού εὐχεται κατὰ Θεὸν καὶ βαδίζει σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα Του, ἅς ἀπομακρύνει τὴν ψυχὴ του, γιὰ τὸ ἀπὸ δαιμονικὴ καρδιά καὶ ἀσύνητη ψυχὴ ἐπέρχονται ὀλέθριες φῆμες στ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων». Ἀπὸ ἄνθρωπο ἄδικο καὶ δόλιο ἅς μᾶς γλυτώσει ὁ Κύριος.

7. Περὶ κατάκρισης.

Κατάκριση εἶναι τὸ νὰ κρίνει κανεὶς καὶ νὰ καταδικάζει κάποιον πού ἁμαρτάνει. Ὁ

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει ὅτι: «Τίποτα δὲν εἶναι τόσο εὐχάριστο στοὺς ἀνθρώπους, ὅσο τὸ νὰ κατακρίνουν τὶς πράξεις τῶν ἄλλων».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέει: «Κατάκριση ποὺ ἐξαπολύεται βάνουσα, ἀνατρέπει καὶ καταβυθίζει τὶς ψυχές».

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γνωστοποιεῖ σὲ ὅλους ὅτι αὐτὸς ποὺ κατακρίνει εἶναι ἀναπολόγητος. Διότι αὐτὸς ποὺ κατακρίνει τὸν ἄλλον, εἶναι σὰν νὰ κατακρίνει τὸν ἑαυτὸ του, γιατί καὶ ὁ ἴδιος κάνει τὰ ἴδια. Σκέψου τὸ λοιπὸν αὐτὸ ἄνθρωπε, ποὺ κι ἐσύ κάνεις αὐτὰ ποὺ κάνουν οἱ ἄλλοι καὶ τοὺς κατηγορεῖς, νομίζεις λοιπὸν ὅτι θὰ ξεφύγεις ἀπὸ τὴν Κρίση τοῦ Θεοῦ; Ὁ καθένας βαστάει τὸ δικὸ του φορτίο.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χρυσόστομος μᾶς παρακινεῖ λέγοντας: «Ἄς μὴ γινόμαστε λοιπὸν καὶ μεῖς πικροὶ δικαστές, γιὰ νὰ μὴν ἀπαιτηθοῦν εὐθῦνες καὶ ἀπὸ μᾶς, γιατί ἔχουμε ἁμαρτήματα μεγάλα, ποὺ ἀπαιτοῦν νὰ ζητοῦμε συγγνώμη. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ ἐλεοῦμε περισσότερο ἐκείνους ποὺ βαριά ἁμαρτάνουν, γιὰ νὰ μποροῦμε κι ἐμεῖς νὰ ζητήσουμε ἔλεος γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, παρόλο ποὺ ὅσο κι ἂν φιλοτιμηθοῦμε, οὐδέποτε θὰ προσφέρουμε τόση φιλανθρωπία, ὅση ἐμεῖς χρειαζόμαστε ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπο Θεό. Διότι αὐτὸς ποὺ εἶναι αὐστηρὸς μὲ τὸν σύντροφὸ του, πολὺ περισσότερο θὰ δεχθεῖ αὐστηρότητα ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄς μὴ μιᾶμε λοιπὸν ἐναντίον τῶν ἄλλων».

Καὶ ὁ Κύριος δίνει ἐντολές λέγοντας: «Μὴν κρίνετε γιὰ νὰ μὴν κριθῆτε, γιατί μὲ τὸ κριτήριό ποὺ κρίνετε θὰ κριθῆτε καὶ μὲ τὸ μέτρο ποὺ μετρεῖτε τὸν ἄλλον, θὰ μετρηθῆτε κι ἐσεῖς. Πῶς βλέπεις τὸ ἀγκάθι στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἐνῶ τὸ δοκάρι στὸ δικὸ σου μάτι δὲν ἀντιλαμβάνεσαι;» (Μτ. ζ' 1-3).

8. Περὶ λοιδορίας.

Λοιδορία εἶναι ἡ κακολογία, ἡ βρισιά, ἡ καταλαλιά. Ὁ λοιδόρος εἶναι μοχθηρὸς, ἐπιρρεπὴς σὲ κοροϊδίες, σὲ ὕβρεις καὶ κατηγορίες ἔχει βρώμικη καρδιά, τὸ πνεῦμα του εἶναι διεστραμμένο καὶ ἡ ψυχὴ του πανοῦργα. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ στόμα του, ἡ δὲ γλῶσσα του δόλια, τὰ χεῖλη του βέβηλα, τὰ λόγια του ἄδικα. Στέκεται πικρὸς δικαστὴς τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν κατακρίνει χωρὶς νὰ τὸν ἀφήσει νὰ ἀπολογηθεῖ. Δίχως ἔλεος, ἀδυσώπητος, τοῦ ἐπιτίθεται καὶ τοῦ ἀπαγγέλλει τὴν καταδίκη του. Ὁ λοιδόρος δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν δολοφόνου, γιατί ὁ μὲν ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ, ὁ δὲ ἀφαιρεῖ τὴν τιμὴ, τὸ βᾶθρο ὅπου στηρίζεται ἡ ζωὴ.

9. Περὶ καταλαλιᾶς καὶ καταλάλου.

Καταλαλιά εἶναι ἡ κατηγορία, ἡ κακολογία. Κατάλαλος εἶναι αὐτὸς ποὺ κακολογεῖ καὶ κατηγορεῖ τὸν πλησίον του.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Καταλαλιά εἶναι νὰ μιᾶς γιὰ τὸν ἀδελφό σου, ὅταν αὐτὸς λείπει, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν διαβάλλεις, ἔστω κι ἂν εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ λέγονται».

Ὁ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος προσπαθεῖ νὰ νουθετήσῃ μὲ τὰ ἐξῆς: «Μὴν κακολογεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ἀδελφοί· αὐτὸς ποὺ καταλαλεῖ τὸν ἀδελφό του ἢ τὸν κρίνει, καταλαλεῖ καὶ κρίνει τὸν νόμο. Ἄν ὅμως κρίνεις τὸν νόμο, δὲν εἶσαι τηρητὴς τοῦ νόμου, ἀλλὰ κριτὴς. Ὡστόσο, ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης, αὐτὸς ποὺ μπορεῖ νὰ σώσει ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφανίσει. Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι ποὺ κρίνεις τὸν ἄλλον;» (Ἰακ. δ' 11-12).

«Ὁ κατάλαλος κατατρώει μὲ τὴν καταλαλιά σάρκα ἀδελφῶν» (Πατερικόν).

Ὁ Μέγας Βασίλειος κρίνει ὅτι εἶναι ἄξιοι ἀφορισμοῦ καὶ ὁ κατάλαλος καὶ αὐτὸς ποὺ τὸν ἀκούει. «Ἄν κάποιος βρεθεῖ νὰ καταλαλεῖ κάποιον καὶ κάποιος ποὺ ἀκούει αὐτὸν ποὺ καταλαλεῖ δὲν τὸν ἐπιπλήττει, νὰ ἀφορίζεται μαζὶ μὲ αὐτόν».

Ὁ κατάλαλος ἀφαιρεῖ τὴν τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου, σὰν τὸν φονιά ποὺ ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ. Καὶ οἱ δυὸ εἶναι ἐξίσου ἀνθρωποκτόνοι.

10. Περὶ συκοφαντίας καὶ συκοφάντη.

Συκοφαντία εἶναι ἡ ψεύτικη κατηγορία. Ὁ συκοφάντης εἶναι ψεύτης. Κάποιος δὲ σοφὸς λέει: «Κανέναν ἄλλο νὰ μὴν ἐννοεῖς ψεύτη, παρὰ τὸν συκοφάντη. Διότι σὲ τίποτα δὲν διαφέρει τὸ ψέμα ἀπὸ τὴ συκοφαντία». Καὶ οἱ παλιότεροι καὶ οἱ τωρινοί, αὐτὸν ποὺ διαβάλλει καὶ αὐτὸν ποὺ καταδίδει, τὸν καλοῦν συκοφάντη.

Εἶναι βέβαιο ὅτι τὴ συκοφαντία τὴν ἔχει ἐφεύρει ὁ Διάβολος. Ἡ γλώσσα τοῦ συκοφάντη εἶναι σὰν τὸ δηλητήριο τοῦ σκορπιοῦ. Ὁ συκοφάντης εἶναι ἀμετακίνητος στὸ ἔργο του. Ἀκόμη καὶ τοὺς ἄρχοντες τοὺς παρακινεῖ νὰ ἀπλώνουν τὰ χεῖρια τους στὴ συκοφαντία. Ὁ συκοφάντης ἐφευρίσκει ψέματα καὶ διαβάλλει τὰ πάντα: «ἐξολοθρεύσει Κύριος, πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια». Ἡ γλώσσα τοῦ συκοφάντη μισεῖ τὴν ἀλήθεια. Ἡ συκοφαντία κυρίευσε νέους καὶ γέρους, ἄρχοντες καὶ δυνάστες. Ὁ συκοφάντης χαίρεται τόσο πιὸ πολὺ ὅσο τὸ ἔργο του εὐδοκίμεῖ.

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ

1. Περὶ σοφίας.

Ὁ Θεοφόρος Μάξιμος λέει γιὰ τὴ σοφία τὰ παρακάτω: «Ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τῆς σοφίας εἶναι ἡ μυστικὴ ἔνωση μὲ τὸν Θεό, ἡ ὁποία εἶναι ἀπόλαυση γιὰ τοὺς ἄξιους ποὺ τὴν ἐπιδιώκουν καὶ ἡ ὁποία ἐξομοιώνει μὲ τὸν Θεὸ αὐτὸν ποὺ μετέχει

σ' αυτήν».

Ὁ Μέγας Βασίλειος περὶ σοφίας λέει: «αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν Θεῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ αἰτία αὐτῶν».

Ὁ σοφὸς Σολομῶν στὶς παροιμίες μακαρίζει αὐτὸν ποὺ βρῆκε τὴ σοφία, λέγοντας: «Μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος βρῆκε τὴ σοφία καὶ ὁ θνητὸς ὁ ὁποῖος γνώρισε τὴ φρόνηση. Γιατὶ θὰ ἦταν καλύτερα νὰ ἀγοράζατε αὐτὴν ἂν μπορούσατε, παρὰ θησαυροὺς ἀπὸ χρυσὸ ἢ ἀσήμι. Διότι εἶναι πιὸ πολύτιμη καὶ ἀπὸ πολυτελεῖς λίθους. Ἀποκαλύπτεται σὲ ὅσους θέλουν νὰ τὴν προσεγγίσουν καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπ' αὐτούς. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὴν ἀξία της, γιατί ἀπὸ τὴ δεξιὰ της ἀναβλύζει μακροβιότητα καὶ ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ της πλοῦτος καὶ δόξα. Ἀπὸ τὸ στόμα τῆς σοφίας ἐκπορεύεται ἡ δικαιοσύνη καὶ στὴ γλῶσσα της ὑπάρχει πάντα ὁ νόμος καὶ τὸ ἔλεος. Οἱ δρόμοι της εἶναι καλοὶ καὶ εἰρηνικοί». Στὴ Σοφία Σολομῶντος ἀναφέρεται: «Τίποτε δὲν εἶναι πλουσιώτερο ἀπὸ τὴ σοφία, ἡ ὁποία γνωρίζει καὶ ἐργάζεται τὰ πάντα. Δὲν θὰ αἰσθανθεῖς πίκρα ἂν τὴ συναναστραφεῖς, οὔτε πόνος ὅταν ζῆσεις μαζί της. Τὰ πάντα σ' αὐτὴν εἶναι εὐφροσύνη καὶ χαρὰ».

Ὁ Πλάτων λέει στὴν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη: «Ἡ ἀνθρωπίνη σοφία εἶναι μικρῆς ἕως ἐλάχιστης ἀξίας. Αὐτὸς ὅμως ποὺ περνάει τὴ ζωὴ του μὲ τὸ νὰ σκέφτεται τὰ μετὰ τὸν θάνατο, χαίρεται περισσότερο ὅταν πλησιάζει στὸν θάνατο καὶ εἶναι γεμάτος ἐλπίδα, ἐπειδὴ θὰ ἔλθει τὸ τέλος του γιατί ἐκεῖ θεωρεῖ ὅτι θὰ βρισκονται τὰ μέγιστα ἀγαθὰ».

Ὁ σοφὸς Σειράχ λέει ὅτι, ἡ σοφία ἀνύψωσε τοὺς υἱοὺς της, αὐτὸς δὲ ποὺ τὴν ἀγαπάει, ἀγαπάει τὴν ἴδια τὴ ζωὴ καὶ ὅσοι ἐπαγρυπνοῦν γι' αὐτὴ, γεμίζουν εὐφροσύνη. Αὐτὸς ποὺ τὴ διαφυλάττει, θὰ κληρονομήσει δόξα καὶ θὰ εὐλογῆσει ὁ Κύριος τὰ βήματα του. Αὐτοὺς δὲ ποὺ τὴν ἀγαποῦν, τοὺς ἀγαπάει καὶ ὁ Θεός. Αὐτὸς ποὺ τὴν ὑπακούει καὶ τὴν ἀκολουθεῖ, μπορεῖ νὰ κρίνει τὰ ἔθνη κι αὐτὸς ποὺ ἔχει ὅλη του τὴν προσοχὴ σ' αὐτὴν, μπορεῖ νὰ ζεῖ ἀσφαλῆς».

Ὁ Ἰσοκράτης αὐτὴ καὶ μόνη θεωρεῖ κτῆμα ἀθάνατο ὅταν λέει: «Σοφία μόνη, κτῆμα ἀθάνατο».

Ἀληθινὴ σοφία, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ ποὺ δίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι, τὴν «ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένη» (Α' Κορ. β' 7).

2. Ἡ εἰκόνα τῆς φρόνησης.

Φρόνηση εἶναι ἡ διάκριση καὶ ἐπιλογή τῶν πραγμάτων ποὺ πρέπει νὰ γίνουν καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν πρέπει. Εἶναι δὲ ἡ ἐπιστήμη τοῦ νὰ διαχωρίζει κανεὶς τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ κακά. Ἡ φρόνηση διευθύνει τὶς σκέψεις καὶ τακτοποιεῖ τοὺς λογισμοὺς. Εἶναι

ή επαγρύπνηση τοῦ λογικοῦ μας καὶ ἡ ὑγεία τοῦ νοῦ. Ἡ φρόνηση ἐκπαιδεύει τὴ γλώσσα νὰ μιλάει σοφὰ καὶ νὰ σιωπᾷ σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ λέει. Ἡ φρόνηση διδάσκει πῶς νὰ μιλάει κανεὶς στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ πῶς νὰ ἀποφεύγει τὰ λόγια ποὺ λέγονται ἄκαιρα. Εἶναι ἡ αἰτία τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Ἡ φρόνηση ἐκτὸς τῶν ἄλλων, χαρίζει καὶ τὴν εὐδαιμονία. Ἀναζητᾷ πάντοτε τὴν ἀλήθεια καὶ ἀναπαύεται σ' αὐτήν, ἀφοῦ αὐτὴ ὁδηγεῖ στὸν Θεὸ καὶ τὴ μακαριότητα. Τὴν ἀκολουθοῦν ἡ καλὴ θέληση, ὁ καλὸς λογισμὸς, ἡ εὐταξία, ἡ κοσμιότητα καὶ ἡ ντροπαλότητα. Ὁ Κύριος αὐτὴ τὴν ἀρετὴ συνέστησε στοὺς μαθητὲς Του, ὅταν τοὺς ἀπέστειλε νὰ κηρύξουν (Μτ. ι' 16). Ἡ φρόνηση εἶναι πιὸ ἀκριβὴ ἀπὸ τοὺς πολύτιμους λίθους. Ὅταν δὲ συνδυάζεται μὲ τὴν ἀπλότητα, εἶναι κάτι Θεῖο καὶ ἐξαιρετικὰ χρήσιμο. Μπορῶ νὰ πῶ μάλιστα, ὅτι εἶναι ἡ τελειότερη ἀρετὴ. Χωρισμένη δὲ ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ μία θὰ ἐκπέσει σὲ πονηρία καὶ ἡ ἄλλη σὲ ἀνοησία.

Φρόνηση εἶναι συνήθεια λογικὴ καὶ ἀληθὴς, ποὺ συντελεῖ στὸ νὰ πράττει ὁ ἄνθρωπος τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ἀποφεύγει τὰ κακά.

3. Ἡ εἰκόνα τοῦ φρόνιμου.

Φρόνιμος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐργάζεται σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ὁ φρόνιμος εἶναι συνετὸς ἄνθρωπος καὶ ὅτι κάνει τὸ κάνει μὲ σκέψη καὶ ἐπίγνωση, ἀγαπάει τὸ ἀγαθὸ καὶ ἀποστρέφεται τὸ κακό. Ἀγαπάει τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἀνακαλύπτει μέσα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα Του. Οἱ λόγοι του εἶναι γεμάτοι σύνεση, οἱ δὲ πράξεις του εὐχάριστες στὸν Θεό. Οἱ δρόμοι του εἶναι εὐθεῖς καὶ προχωράει πρὸς τὴ σωστὴ κατεύθυνση. Οἱ σκέψεις του ταιριάζουν μὲ τῶν σοφῶν τὶς σκέψεις καὶ οἱ διαλογισμοὶ του μὲ αὐτοὺς τῶν συνετῶν. Ἐπιμελεῖται καὶ προσέχει τὰ γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ του, ἐξασκώντας ἰδιαίτερα τὴ φρόνησὴ του. Ὅταν εὐτυχεῖ παραμένει μετριόφρων καὶ ὅταν ἀτυχεῖ εἶναι καρτερικός. Ὁ φρόνιμος πρὶν ἐπιχειρήσει νὰ κάνει κάτι, πρῶτα ἀπ' ὅλα σκέπτεται ποῦ ἀποσκοπεῖ ἡ πράξη καὶ μετὰ προχωράει στὴν πραγματοποίησίν της. Ὁ φρόνιμος εἶναι σὲ ὅλα σταθερός. Ὁ φρόνιμος δὲν φουσκώνει, δὲν παινεύεται, δὲν ὑπερηφανεύεται ἀλλὰ συμπεριφέρεται μὲ ταπεινοφροσύνη καὶ θυμᾶται πάντα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι προσωρινὸς καὶ περαστικὸς ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ὅτι τὸ πολίτευμα του, ἡ πραγματικὴ ζωὴ δηλαδή, ὑπάρχει στὸν οὐρανό.

Μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κατέκτησε τὴ σοφία καὶ ὁ θνητὸς ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε φρόνηση.

4. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἄφρονα.

Ὁ ἄφρων στερεῖται φρόνησης καὶ διορατικότητας, περιπλανιέται καὶ χάνεται μέσα στὶς σκέψεις του. Ὁ ἄφρων προσκρούει σὲ πολλὰς ἐπιθυμίες ποὺ εἶναι ἀνόητες καὶ βλαβερές. Παρασύρεται σὲ σκοτεινοὺς δρόμους καὶ ὁδηγεῖται σὲ καταστροφὴ καὶ

ἀπώλεια. Ὁ ἄφρων εἶναι ἀσεβής, ἡ ἀφροσύνη του τὸν ἀποπλάνησε καὶ τὸν ὀδήγησε στὴν ἄρνηση τοῦ Θεοῦ: «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός». Ἡ ψυχὴ τοῦ ἄφρονα λατρεύει τὸ σῶμα καὶ τὸ σαρκικὸ φρόνημα. Τὸ δὲ φῶς ποὺ ὑπῆρχε σ' αὐτὴν κατέληξε νὰ γίνῃ σκοτάδι. Ὅταν περιεργάζεται τὸν κόσμον, τίποτε ἄλλο δὲν διακρίνει παρὰ τὴν ἄστατη ὕλη στὶς διάφορες μορφές της. Ἡ δυνατὴ του ὄραση δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει τίποτα στὸ σκοτάδι ποὺ τὴν περικυκλώνει, ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλη ποὺ στερεῖται πνεύματος. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἄφρονα ἀρνήθηκε τὴν ἴδια της τὴν ὕπαρξη, γιὰ τὸ ἄφρων πορεύεται στὸ σκοτάδι καὶ νύχτα ζοφερὴ ἔχει πλημμυρίσει τὴν ψυχὴ του. Οἱ δρόμοι τοῦ ἄφρονα ὀδηγοῦν στὸν Ἄδη. Ἡ πορεία τῆς ἀφροσύνης του εἶναι γεμάτη σφάλματα καὶ πολὺ δύσβατη. Ἡ ἴδια ἡ δημιουργία μὲ μιὰ φωνὴ «κραυγάζει» καὶ ἐξαγγέλλει τὴ δημιουργικὴ σοφία. Μόνο ὁ ἄφρων τολμᾷ νὰ τὴν ἀπορρίπτει. Ἀπὸ κοινοῦ ἡ γλώσσα τῆς ἀνθρωπότητος ὁμολογεῖ, ὅτι ὑπάρχει Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, ὁ ἄφρων ἀνθρώπος ὅμως στέκεται ἀντίθετος σ' αὐτὴν. Ὁ ἄφρων ἀρνεῖται τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδίᾳ του. Ἀρνεῖται τὸν θεμελιωτὴ, τὴ στιγμὴ ποὺ βλέπει τὴν οἰκοδομὴ.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὸν ἄφρονα: «Εἶπε ὁ ἄφρων στὴν καρδίᾳ του δὲν ὑπάρχει Θεός, δὲν ὑπάρχει θεμέλιο καὶ πῶς στέκεται ἡ οἰκοδομὴ; Δὲν ὑπάρχει ἡ καρίνα, ἡ βάση τοῦ πλοίου καὶ πῶς αὐτὸ συγκροτήθηκε; Δὲν ὑπάρχει ναυπηγὸς καὶ πῶς ἀρμολογήθηκε τὸ καράβι; Δὲν ὑπάρχει οἰκοδόμος καὶ πῶς ἔγινε τὸ σπίτι; Δὲν ὑπάρχει μουσικὸς καὶ πῶς ἀκούγεται ἀπὸ τὴ λύρα ἡ μουσικὴ; Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ προβλέπει καὶ πῶς μέσα ἀπ' ὅλα ἀναδεικνύεται ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ; Δὲν ὑπάρχει ὁ ἠνίοχος καὶ πῶς ὀδηγοῦνται τὰ ἄρματα τῶν τεσσάρων τροχῶν; Δὲν ὑπάρχει ὁ ἀγαλατοποιὸς καὶ πῶς ἔγιναν οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ὅπως τὰ ἀγάλματα, βρέθηκαν στὸν κόσμον; Δὲν ὑπάρχει ὁ καμαροποιὸς καὶ τότε ποιὸς στερῶσε σὰν καμάρα τὸν οὐρανὸ; Δὲν ὑπάρχει ὁ χρυσοχόος καὶ τότε ποιὸς ἀκούμπησε τὸν ἥλιον στὸν οὐρανὸ σὰν ἕναν ὀλόχρυσον δίσκον πάνω σ' ἕνα τραπέζι; Δὲν ὑπάρχει ὁ λαμπαδοῦχος καὶ τότε ποιὸς ἔστησε τὴ σελήνη σὰν ἀσημένια λαμπάδα μέσα στὴ νύχτα; Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ φωτίζει καὶ τότε ποιὸς ἔδωσε σὲ σένα ἀστέρια νὰ σοῦ φέγγουν καὶ νὰ σὲ φωταγωγοῦν; Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ ἔφτιαξε «φῶτα μεγάλα μόνω» καὶ τότε ποιὸς τοποθέτησε σὲ τόσο ὕψος τὰ ἀστέρια καὶ τὰ ἔκανε νὰ ἀνάβουν σὰν λυχνάρια; Καθὼς καὶ ὁ προφήτης λέει: “τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνω, τὸν ἥλιον εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας καὶ τὴν σελήνην εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νυκτός”. Δὲν ὑπάρχει ὁ Δημιουργὸς καὶ πῶς ἡ καλλονὴ; Ἡ μεγάλη ὁμορφιὰ τῶν κτισμάτων, μαρτυρᾷ τὸν Κτίστη. Γιὰ τὴν ἐξαιτίας τοῦ τόσο μεγέθους καὶ τῆς τόσης ὁμορφιάς, κατ' ἀναλογία, μποροῦμε σ' αὐτὰ νὰ δοῦμε τὸν Δημιουργό. Εἶπε ὁ ἄφρων μέσα στὴν καρδίᾳ του: “δὲν ὑπάρχει Θεός”. Ὅλα ὅσα γίνονται δηλαδή, πράττονται καὶ ἐνεργοῦνται στὸν κόσμον, ἔχουν αὐτὸν ποὺ τὰ σχεδιάζει καὶ αὐτὸν ποὺ τὰ ἐκτελεῖ καὶ μόνο ὁ κόσμος δὲν ἔχει Αὐτὸν ποὺ τὸν δημιούργησε καὶ τὸν στόλισε; Ἄν γιὰ σένα δὲν ὑπάρχει Θεός, τί κάνεις στὸν χῶρον ὅπου ὑπάρχουν τὰ τοῦ Θεοῦ; Μένεις στὸ σπίτι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρνεῖσαι τὸν οἰκοδεσπότη; Ἡ δῶσε τὸ ἐνοίκιο, ποὺ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν εὐχαριστία, ἡ φύγε ἀπὸ τὸ σπίτι. Γιὰ τὴν μένεις καὶ μολύνεις τὸ

σπίτι βλασφημώντας;».

Ὁ ἄφρων ἀποστράφηκε τῆ φρόνηση, πού εἶναι ἀρετὴ τῆς νόησης, τῆ λαμπάδα τῆς ψυχῆς, τῆ βασίλισσα τῶν λογισμῶν καὶ τῆ διδασκαλία τῶν καλῶν καὶ ἀπέβαλε τὴ σοφία, τὴ σύνεση καὶ τὴ γνώση. Ἄφρονα λέει ἡ Γραφή, ὄχι αὐτὸν πού δὲν ἔχει μυαλό, ἢ τὸν παράφρονα, ἢ αὐτὸν πού ἔχει λίγο μυαλό, ἀλλὰ τὸν κακόφρονα.

Ταλαίπωρος ἄνθρωπος ὁ ἄφρων.

5. Περὶ μετριοφροσύνης.

Μετριοφροσύνη εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ μετριόφρονα. Μετριόφρων εἶναι αὐτὸς πού δὲν σκέφτεται μὲ παράλογο τρόπο τὰ σχετικά μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ μετριόφρων δὲν κομπάζει μὲ τὸν λόγο του, οὔτε δίνει διαλέξεις βαρυσήμαντες καὶ ὑπερφίαλες, ἀλλὰ σὲ ὅλα ἀφαιρεῖ τὴν ὑπερβολή. Ἐξυπηρετικὸς καὶ χρήσιμος στοὺς φίλους, μαλακὸς στοὺς δούλους, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλόανθρωπος στοὺς ταπεινοὺς, παρηγορητὴς τῶν κακοποιημένων, ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς πού ὑποφέρουν, ποτὲ κανέναν δὲν βλέπει ἀφ' ὑψηλοῦ, εἶναι γλυκὸς ὅταν μιλάει, εὐχάριστος ὅταν ἀποκρίνεται, φρόνιμος καὶ εὐπρόσιτος σὲ ὅλους. Οὔτε ἐγκωμιάζει τὸν ἑαυτὸ του, οὔτε ζητάει νὰ τὸν ἐγκωμιάζουν οἱ ἄλλοι. Δὲν δέχεται ἄσεμνες κουβέντες, σκεπάζει δὲ ὅσα πλεονεκτήματά του μπορεῖ. Ὁ ταπεινόφρων καθιστᾷ τὸν ἑαυτὸ του τύπο καὶ ὑπογραμμὸ τῆς σεμνότητος καὶ τῆς εὐγένειας.

Ὁ μετριόφρων ἐλκύει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ὑπόληψη ὅλων, ἀπ' ὅλους δὲ ἐπαινεῖται καὶ τιμᾶται. Ὁ μετριόφρων, ἀπὸ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ταπεινώνεται καὶ νικάει μὲ τὴ μετριοφροσύνη του τοὺς ὑψηλόφρονες καὶ τοὺς ἀγέρωχους. Ἡ μετριοφροσύνη στολίζει αὐτοὺς πού τὴν ἔχουν καὶ τοὺς περιβάλλει μὲ τὸ κόσμημα τῆς εὐπρέπειας.

6. Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ταπεινοφροσύνη, μεγάλη ἀρετὴ, ὑψοποιὸς δύναμη, πηγὴ ὅλων τῶν καλῶν. Γερό καὶ σταθερό θεμέλιο ὅλων τῶν ἀρετῶν. Ὁδηγὸς ἠθικῆς ἀνύψωσης, κλίμακα ἠθικῆς τελειοποίησης μέσον φιλίας καὶ κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ, ἀρχὴ ἐπίγνωσης τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τελειοποίησης τῆς ἀληθινῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ.

Μεγάλη πρόοδος στ' ἀλήθεια, ἄκρα τιμιότητα, ἐξάισιο ἀξίωμα ἢ ταπεινοφροσύνη. Ὅντως μητέρα καὶ τροφὸς καὶ ρίζα καὶ προϋποθέση τῶν ἀγαθῶν. Χωρὶς αὐτὴ, εἴμαστε ἄξιοι ἀποστροφῆς ἀπὸ τὸν Θεό, μολυσμένοι καὶ ἀκάθαρτοι.

Εἶναι θεμέλιο τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία διδάσκει μὲ ἀσφάλεια τὶς ὑψηλές περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀλήθειες, ἀφοῦ ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι φορέας τῆς πίστεως

στόν Θεό. Ἄν δὲν μπεῖ αὐτὴ πρώτη, σὰν θεμέλιο τῆς ἠθικῆς οἰκοδομῆς, μύρια νὰ οἰκοδομήσεις πάνω στήν ὑψηλοφροσύνη, ἀκόμη καὶ ἐλεημοσύνη καὶ προσευχὲς καὶ νηστεῖες καὶ κάθε ἀρετὴ, τὰ πάντα ἄσκοπα καὶ μάταια θὰ οἰκοδομοῦνται καὶ θὰ γκρεμίζονται πολὺ εὐκόλα, σύμφωνα μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ εὐαγγελίου γιὰ τὴν οἰκοδομὴ ἐκείνη πού εἶχε κτιστεῖ πάνω στήν ἄμμο, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ τὰ κατορθώματα μας πού νὰ μὴν τὴ χρειάζεται. Τίποτα δὲν ὑπάρχει πού νὰ μπορεῖ νὰ σταθεῖ χωρὶς αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σωφροσύνη νὰ πεῖς καὶ γιὰ τὴν παρθενία, ἢ γιὰ τὴν ἀδιαφορία στὰ χρήματα, ἢ γιὰ ὅτιδήποτε, ἂν λείπει ἡ ταπεινοφροσύνη, εἶναι ὅλα ἀκάθαρτα καὶ σιχαμερά (Χρυσόστομος).

Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος λέει, ὅτι ὅσο ταπεινώνεται ἡ ψυχὴ, τόσο πιὸ πολὺ δέχεται τὴ Θεία χάρη καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπίσης, ὁ Σειράχ λέει: «Ὅσο μεγάλος εἶσαι, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινώνεις τὸν ἑαυτὸ σου καὶ θὰ βρεῖς χάρη ἀπὸ τὸν Κύριο».

Ἀληθινὸς δὲ ταπεινόφρων, δὲν εἶναι αὐτὸς πού δὲν ἔχει οὔτε μιὰ ἀξία ὥστε νὰ ὑπερηφανευθεῖ, ἀλλὰ αὐτὸς πού ἔχει ἀρετὲς καὶ μπορεῖ νὰ ὑψηλοφρονεῖ, ὡστόσο δὲν περηφανεύεται γι' αὐτὲς καὶ ταπεινοφρονεῖ, ἔχοντας ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του. Αὐτὸς εἶναι ἀληθινὸς ταπεινόφρων. Ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη ὑπάρχει ὅταν κάποιος, ἐνῶ εἶναι σπουδαῖος, ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸ του.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Τοῦτο εἶναι ταπεινοφροσύνη, ὅταν κανεὶς ἐνῶ ἔχει ἀφορμὲς νὰ ὑπερηφανευθεῖ, συγκρατεῖ τὸν ἑαυτὸ του, ταπεινώνεται, μετριοφρονεῖ. Στὸν ἄνθρωπο πού ἐνῶ εἶναι ἀμαρτωλός, θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του ταπεινὸ, ταπεινοφροσύνη δὲν ὑπάρχει». Καὶ κατόπιν: «Ταπεινοφροσύνη εἶναι ἡ ταπείνωση τοῦ φρονήματος, ταπεινοφροσύνη εἶναι νὰ ἀντιμετωπίζεις μὲ γενναιότητα τὶς προσβολὲς τῶν ἄλλων, νὰ βλέπεις βαθιὰ τὴν ἀμαρτία σου, νὰ ὑπομένεις τὶς κατηγορίες».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Μακάριος αὐτὸς πού ἀπέκτησε τὴν ἀρετὴ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ παρὸτι ἀξίζει, δὲν ὑπερηφανεύεται. Ὁ ὑψηλόφρων τυφλώνεται καὶ πέφτει σὲ ἀμαρτία καθοδηγούμενος ἀπὸ λογισμοὺς τοῦ Διαβόλου».

Ὁ ἅγιος Μακάριος λέει: «Αὐτὸς πού ἔχει ζωὴ πλοῦσια, ἄνετη καὶ μὲ δόξα, ἀλλὰ διατηρεῖ ταπεινὸ φρόνημα, αὐτὸς εἶναι μακάριος. Ὁ ταπεινὸς οὐδέποτε μπορεῖ νὰ πέσει, γιὰτὶ πῶς νὰ κινδυνεύει νὰ πέσει, ἀφοῦ θέτει τὸν ἑαυτὸ του κάτω ἀπ' ὅλους».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος συμπληρώνει: «Αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, αὐτὸς πού ἀπὸ τὰ κατορθώματα του στέκει ὑψηλά, ἀλλὰ μέσα στόν νοῦ του ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸ του». Καὶ στὴ συνέχεια: «Ποιὰ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς ἀρετῆς; Ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτὴ

ἡ κεφαλή, ἀντὶ τρίχες καὶ μαλλιά, προσφέρει θυσία στὸν Θεὸ τὸν ἑαυτὸ της. Εἶναι βωμὸς χρυσοῦ καὶ θυσιαστήριον πνευματικόν».

Ἀληθινὰ μακάριοι αὐτοὶ ποὺ κατέκτησαν τὴν ταπεινοφροσύνη, γιατί εἶναι γραμμένο ὅτι «ὁ Κύριος ἀντιτάσσεται στοὺς ὑπερήφανους καὶ δίνει χάρη στοὺς ταπεινούς».

7.α. Περί νηφαλιότητος.

Νηφαλιότητα εἶναι ἡ φυσικὴ κατάσταση τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἔχει περιέλθει σὲ μέθη. Ἡ νηφαλιότητα ἐπομένως σημαίνει στοχασμὸ, φρόνηση, προσοχή.

Γι' αὐτὸ καὶ νηφάλιος εἶναι αὐτὸς ποὺ βρίσκεται σὲ ἐγρήγορη καὶ μπορεῖ νὰ ἐξετάσει μὲ προσοχή, αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ πράξει. Ὁ νηφάλιος ἔχει ἀκονισμένο μυαλό, εἶναι διορατικὸς, εὐφυῆς δὲν εἶναι βουτηγμένος σὲ φροντίδες, ἀλλὰ οὔτε ἀποθαρρύνεται. Εἶναι πάντοτε προσεκτικὸς ὥστε νὰ βλέπει τὰ πάντα, νὰ ἐπιστατεῖ σὲ ὅλα.

Ἡ νηφαλιότητα εἶναι ἐπιβεβλημένη σὲ ὅλους, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ πολιτευόμαστε σωστά. Ἡ νηφαλιότητα καθιστᾷ τοὺς νέους ἱκανοὺς νὰ ἔχουν ἐπίδοση στὶς ἐπιστῆμες καὶ τοὺς ἀναδεικνύει φρόνιμους καὶ ἐνάρετους ἀνθρώπους. Τοὺς ἐνήλικους ἀνδρες τοὺς κάνει ἐπιτυχημένους ἐπαγγελματίες καὶ ἐπιχειρηματίες τοὺς δὲ ἡλικιωμένους, νηφάλιους καὶ συνετοὺς, ἔχοντες τὴν ἀρμόζουσα γιὰ τὴν ἡλικία τους φρόνηση, ὥστε νὰ συμβουλεύουν τὰ φρόνιμα καὶ συνετά.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος παραγγέλλει στὶς γυναῖκες νὰ εἶναι νηφάλιες καὶ στοὺς ἀνδρες νὰ πίνουν λίγο κρασί ὥστε νὰ μὴ μεθοῦν.

7.β. Περί μεγαλοπρέπειας καὶ εἰκόνας μεγαλοπρεποῦς.

Μεγαλοπρέπεια εἶναι νὰ σκέπτεται κανεὶς σοφὰ καὶ λαμπρὰ καὶ νὰ πράττει τὰ σπουδαῖα καὶ τὰ εὐγενῆ.

Μεγαλοπρεπὴς δὲ εἶναι αὐτὸς ποὺ φρονεῖ σοφὰ καὶ λαμπρὰ καὶ πράττει τὰ σπουδαῖα καὶ τὰ εὐγενῆ· εἶναι ὁ λαμπρὸς, ὁ ἐλεύθερος, ὁ μεγαλόφρονος, ὁ μεγαλουργὸς, ὁ μεγαλεπήβολος.

Ὁ Μέγας Βασίλειος γράφει τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὴν μεγαλοπρέπεια: «Πράγματι, ὁ μεγαλοπρεπὴς βλέπει πάντα πάνω ἀπὸ τὰ σωματικά, καθὼς κανένα δὲν θεωρεῖ ἄξιο λόγου, σὲ σχέση μὲ τὰ ἀόρατα. Τὸν μεγαλοπρεπῆ δὲν θὰ τὸν λυπήσει καμμιά περίσταση καὶ δὲν θὰ τὸν ταραξεί κανένα πάθος. Οὔτε θὰ τὸν παρακινήσουν ἁμαρτήματα χυδαίων καὶ εὐτελῶν ἀνθρώπων, οὔτε σαρκικὴ ἀκαθαρσία θὰ τὸν

ταπεινώσει, γιατί εἶναι πολύ δύσκολο νὰ τὸν πλησιάσουν τὰ ταπεινωτικά πάθη. Οὔτε κὰν μποροῦν νὰ τὸν δοῦν, λόγω τῆς ὑψηλῆς του θέσης. Λέγεται δὲ κάπου καὶ Θεϊκὴ μεγαλοπρέπεια: «ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπεια σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν».

8. Περὶ οἰήσης καὶ οἰηματίας.

Οἴηση εἶναι τὸ ὑπερήφανο φρόνημα ἀνθρώπου ἀσήμαντου, ποὺ νομίζει τὸν ἑαυτὸ του μεγάλο καὶ τρανό. Ὁ οἰηματίας ἔχει σὲ μεγάλη ὑπόληψη τὸν ἑαυτὸ του, σκέπτεται ὑπερήφανα καὶ ἐνῶ ἀγνοεῖ τὰ πάντα, νομίζει ὅτι εἶναι σοφός. Ἐπιδεικνύει ὅτι εἶναι συνετός, ἐνῶ εἶναι ἀνόητος. Νομίζει ὅτι εἶναι κάτι, ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτα. Ἐξαπατᾷ τὸν ἑαυτὸ του, τὰ δὲ ἔργα του εἶναι ἀνάξια λόγου. Ὄντας κακός, νομίζει τὸν ἑαυτὸ του ἀγαθό. Δὲν μετράει τὶς πράξεις του μὲ τὸ κοινὸ μέτρο τῆς ἐκτίμησης, ἀλλὰ βάζει δικὸ του μέτρο, ἀνάλογο τῆς οἴησης του.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶπαν τὴν οἴηση πάθος ἀπὸ τὴ φύση του ἀκάθαρτο καὶ πίστευαν ὅτι εἶναι ἐμπόδιο στὴν προκοπή, γιατί ὁ κατεχόμενος ἀπὸ αὐτό, δὲν ἐπίδεχεται βελτίωσης.

Ὁ οἰηματίας αὐτὸ ποὺ πιστεύει, αὐτὸ καὶ θεωρεῖ ὡς βέβαιο.

Ὁ οἰηματίας περιφρονεῖ τοὺς ἄλλους καὶ βλέπει ἀφ' ὑψηλοῦ τοὺς οἰκείους του. Εἶναι κενός καὶ τὰ μυαλά του ἔχουν πάρει ἀέρα.

Εἶναι πάντοτε στενοχωρημένος καὶ γκρινιάρης, γιατί τάχα δὲν ἐκτιμοῦν τὴν ἀξία του, εἶναι δεινὸς κατήγορος τῶν ἄλλων, ἰδιαίτερα αὐτῶν ποὺ δὲν τὸν θαυμάζουν. Παραπονιέται ὅτι ἀδικεῖται ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ὑπερέχουν ἀπ' αὐτὸν καὶ τὰ βάζει μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ὁ οἰηματίας εἶναι ἀσεβής, καθότι λατρεύει μόνο τὸν ἑαυτὸ του.

9. Περὶ τύφου καὶ τετυφωμένου.

Ὁ τύφος εἶναι ἀλαζονεία, μανία, ἔπαρση, κενοδοξία. Ὁ τύφος εἶναι κακὸ σπυρὶ ἄρρωστης ψυχῆς, ποὺ κακοφόρμισε σὲ τραυματισμένο σῶμα.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Ὁ τύφος μοιάζει νὰ εἶναι τὸ δυσκολώτερο πάθος τῶν ἀνθρώπων κι αὐτὸν ποὺ προσβάλλει τὸν κάνει ἔρμαιο τοῦ Διαβόλου».

Τοῦ τετυφωμένου φουσκώνουν, ἐξαιτίας τοῦ σαρκικοῦ του φρονήματος, τὰ μυαλά καὶ πέφτει στὰ χέρια τοῦ Διαβόλου. Εἶναι γεμάτος ἀλαζονεία, τὸν κατέχει παραφροσύνη, φαντασία, μανία, άτομισμός.

«Ὁποῖος διακατέχεται ἀπὸ τὸν τύφο, σὰν νὰ πλάστηκε ἐλαττωματικά, βλέπει

διεστραμμένες τὶς εἰκόνες τῶν πραγμάτων» (Πλάτων).

«Τρισάθλιοι εἶναι ὅλοι αὐτοὶ ποὺ φαντάζονται τὸν ἑαυτὸ τους μεγάλο, διότι αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων» (Μένανδρος).

10. Περί ὑπερηφάνειας καὶ ὑπερήφανου.

Ἵπερηφάνεια εἶναι ἔπαρση, μεγαλοφροσύνη καὶ τὸ νὰ σκέφτεται κανεὶς παράλογα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ὁμοια μὲ τὴν καταφρόνηση τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν κανεὶς ἐργάζεται γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ δὲν τὸ ἀποδίδει στὸν Θεὸ, ἀλλὰ στὴ δικὴ του δύναμη, καταφρονεῖ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι παραγκωνισμὸς τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ αὐτὸς ποὺ καταλογίζει στὸν ἑαυτὸ του τὰ κατορθώματα, ἀρνεῖται τὸν Θεό, εἶναι ἀντίθεος.

Ὁ Θεοδώρητος λέει: «Ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἀπαίσια καὶ σιχαμερά. Χειρότερη ὅλων ὁμως εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια».

Ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης λέει: «Ἡ ὑπερηφάνεια, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, ὅτι εἶναι τὸ σπέρμα ἢ ἡ ρίζα τοῦ ἀγκαθιοῦ τῆς ἀμαρτίας, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔχει τὴν ἐντύπωση μάλιστα πὼς δὲν ἀμαρτάνει».

Ὁ Θεοφύλακτος τὴν ὀνομάζει ἀκρόπολη τῶν κακῶν καὶ καταφρόνηση τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Βασίλειος Σελευκείας λέει: «Ἵπερηφάνεια εἶναι ἡ ἀκρόπολη τῶν νοσημάτων, πολεμάει τὸν Θεό, ἀγνοεῖ τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ πάσχει ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν στὸ θέλημα τοῦ Διαβόλου, διὰ τῶν ὁποίων ἀκόμη καὶ ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς ἀποδεικνύεται μάταιος. γιὰτὶ ἀκόμη κι ἂν ἔρθουν καὶ σταθοῦν ὅλες μαζί οἱ ἀρετές, σὰν πλησιάσει ἡ ὑπερηφάνεια θὰ σκορπιστοῦν καὶ θὰ σβήσουν, ὅπως σβήνουν καὶ οἱ ἀναμμένες λαμπάδες ὅταν πλησιάζει ὁ ἄνεμος. Κανένα ὄφελος δὲν φέρνει ἡ νηστεία ὅταν ἀνακατεύεται μὲ τὴν ὑπερηφάνεια, περιττὴ καὶ ἡ παρθενία ὅταν μολύνεται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας. Ὁ Θεὸς ἀπεχθάνεται τὴ δικαιοσύνη ποὺ ὑπηρετεῖ τὴν ὑπερηφάνεια. Μισεῖ δὲ τὰ καλὰ ἔργα ὅταν αὐτὰ φουσκώνουν μὲ ἔπαρση τὴν ψυχὴ».

Ὁ ὑπερήφανος εἶναι ὑπερβολικὰ ἀνόητος καὶ ἀγνώμων. Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Ἵπερήφανος εἶναι αὐτὸς ποὺ κομπάζει σὲ ὅσους εἶναι γύρω του καὶ φροντίζει νὰ ἐπιδεικνύεται».

Ὁ δὲ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης λέει: «Ἵπερήφανο καλοῦμε αὐτὸν ποὺ μεγαλοφρονεῖ γιὰ ὅσα πλεονεκτήματα ἔχει, περιφρονώντας τοὺς ἄλλους».

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴν ὑπερηφάνεια: «Κανένα κακὸ δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν

υπερηφάνεια. Μετατρέπει τὸν ἄνθρωπο σὲ δαίμονα, ὑβριστὴ, βλάσφημο, ἐπίορκο, θανάτους προκαλεῖ καὶ φόνους ἐπιθυμεῖ. Ὁ υπερήφανος εἶναι πάντοτε μέσα στὴ λύπη, πάντα ἀγανακτεῖ, πάντα ταράζεται. Τίποτα δὲν ὑπάρχει ὥστε νὰ τοῦ ικανοποιήσει αὐτὸ τὸ πάθος. Ἀκόμη κι ἂν δεῖ τὸν βασιλιὰ νὰ σκύβει καὶ νὰ τὸν προσκυνᾷ δὲν θὰ ικανοποιηθεῖ, ἀλλὰ περισσότερο θὰ κορδώνεται ἀπὸ υπερηφάνεια. Διότι ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ φιλάργυροι, ὅσα κι ἂν ἀποκτήσουν, τόσο περισσότερα ἐπιθυμοῦν, ἔτσι ἀπεγνωσμένα καὶ οἱ υπερήφανοι, ὅση τιμὴ κι ἂν λάβουν, τόσο περισσότερη ἐπιθυμοῦν γιατί μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ αὐξάνεται καὶ τὸ πάθος τους. Διότι πρόκειται περὶ πάθους, πάθος ποὺ δὲν ἔχει ὄρια καὶ τότε μόνο σταματάει, ὅταν ἐξοντώσει αὐτὸν ποὺ ἔχει κυριεύσει».

Ἡ υπερηφάνεια γεννᾷ τὴν αὐθάδεια, τὴν ὕβρη, τὴν καταφρόνηση τῶν ἀδελφῶν, τὴν περιφρόνηση τῶν φτωχῶν, τὴ σκληροκαρδία καὶ τὴν ἀπανθρωπιά. «Κύριος υπερηφάνοις ἀντιτάσσεται» (Ιακ. δ' 6).

11. Περί ὑψηλοφροσύνης καὶ ὑψηλόφρονα.

Ὑψηλοφροσύνη εἶναι νὰ σκέπτεσαι τὰ ὑψηλά, ἀλλὰ ἀπὸ οἴηση καὶ υπερηφάνεια. Ὁ ὑψηλόφρονας ὑψώνει τὸν ἑαυτὸ του, μεγαλοφρονώντας γιὰ τὰ δῆθεν δικά του κατορθώματα, θέλοντας νὰ ξεχωρίζει γιὰ τὶς ἀρετὲς του καὶ νὰ μὴν συγκαταλέγεται ἔτσι μὲ τοὺς ταπεινοὺς. Ὁ ὑψηλόφρονας εἶναι φαντασμένος, ἀλαζόνας, ἐγωιστής, αὐτάρεσκος, φίλαυτος, καταφρονητής.

Ὁ ὑψηλόφρονας ὑιοθετεῖ παράλογες ἐπιθυμίες καὶ ξεσηκώνει στὴν καρδιά του ἀκόρεστα πάθη. Προσπαθεῖ νὰ τὰ ικανοποιήσει καὶ ὅταν ἀποτυγχάνει, πίνει συνεχῆ ποτήρια θλίψεων. Ἡ ματαιότητα κυριαρχεῖ μέσα του καὶ τὸν μεθᾷ, κερνώντας τὸν ἀπὸ τὸ δοχεῖο ποὺ κρατᾷ στὸ χέρι της. Ὁ ὑψηλόφρονας περνάει τὴ ζωὴ του μέσα σὲ θλίψεις.

12. Περί ἀλαζονείας.

«Ἀλαζονεία, συνήθεια ποὺ προσποιεῖται ὅτι κατέχει ἀνύπαρκτα ἀγαθὰ» (Πλάτ. Ὅροι).

Ὁ ἀλαζόνας ἐνῶ εἶναι φτωχός, θέλει νὰ φαίνεται πλούσιος, ἐνῶ βρίσκεται σὲ ἀνάγκη, ἐπιδεικνύει τάχα ἀφθονία. Ἐνῶ στερεῖται τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, παρουσιάζεται δῆθεν καλότυχος. Θυσιάζει τὰ πρὸς συντήρηση γιὰ νὰ ἐξαγοράσει τὰ πρὸς ἐπίδειξη. Ἀναζητᾷ τὸν ἔπαινο, ἐπιδιώκει τιμές, ἀρνεῖται τὸ γένος του, λαβαίνει ψεύτικο ἐπώνυμο γιὰ νὰ συστήνεται ὅτι τάχα κατάγεται ἀπὸ εὐγενικὴ γενιά, κορδώνεται γιὰ κάθε καλὴ του πράξη καὶ λέει μεγάλα λόγια γιὰ τὴν εὐτυχία του, καυχιέται γιὰ τὰ πλούτη του καὶ φουσκώνει γιὰ τὴν εὐγένεια του, εἶναι υπερήφανος γιὰ τὰ κάλλη του καὶ μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὰ χαρίσματα του. Ὅσοι τὸν

γνωρίζουν, τὸν ἐμπαίζουν καὶ οἱ δικοὶ του γελοῦν μαζί του. Ἡ ἀλαζονεία εἶναι πολὺ κακὸ πάθος καὶ γίνεται αἰτία πολλῶν δεινῶν γιὰ τὶς κοινωνίες. Αὐτὴ γεμίζει τὰ πάντα μὲ θόρυβο, φέρνει διχασμούς, προκαλεῖ συγκρούσεις, ἀνατρέπει καθεστῶτα, διασαλεύει τὴν εἰρήνη, παρακινεῖ σὲ μάχες, πυροδοτεῖ πολέμους, αὐτὴ προκαλεῖ ὅλα τὰ δεινά.

13. Περὶ κενοδοξίας.

Ἡ κενοδοξία λέει ὁ Μέγας Βασίλειος, εἶναι ὁ γλυκὸς κλέφτης τοῦ πνευματικοῦ πλούτου. Αὐτὸς ποὺ πολεμάει μὲ γλυκὸ τρόπο τὶς ψυχές μας. Ὁ σκόρος τῶν ἀρετῶν, ποὺ μὲ ἡδονὴ λεηλατεῖ καθετὶ δικὸ μας, ποὺ περιβάλλει μὲ μέλι τὸ δηλητήριο τῆς οἰκείας ἀπάτης, ποτίζοντας μ' αὐτὸ τὸ ὀλέθριο ποτῆρι τὶς διάνοιες τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κενοδοξία δὲν καταστρέφει μόνο τὶς καλές πράξεις, ἀλλὰ γίνεται ὁδηγὸς καὶ τῶν πονηρῶν.

Ἡ κενοδοξία μολύνει τοὺς ἀνθρώπους, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἁμαρτία.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς λέει: «Ἡ κενοδοξία εἶναι μάταιη, ὄχι γιὰτὶ ἀγαπάει τὴ δόξα, ἀλλὰ γιὰτὶ δὲν ἀγαπάει τὴν ἐκ Θεοῦ δόξα».

Ἡ κενοδοξία ὑπονομεύει τὰ θεμέλια τῶν μεγαλύτερων ἀρετῶν καὶ ἐνεργεῖ ἔτσι ὥστε αὐτὲς νὰ γκρεμιστοῦν. Μεγάλο καὶ ὕπουλο κακὸ ἡ κενοδοξία.

Ὁ Μέγας Βασίλειος περιγράφει τὸν κενόδοξο κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο: «Κενόδοξος εἶναι αὐτὸς ποὺ δοξάζεται μὲ τὸν ἐπίγειο πλοῦτο καὶ φροντίζει γιὰ τὴν ἐφήμερη τιμὴ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πιστεύει στὰ σωματικὰ του πλεονεκτήματα, ποὺ δίνει δόξα στὸν ἑαυτὸ του, ὄχι ὅμως αὐτὴ ποὺ ἀνεβάζει στοὺς οὐρανοὺς, ἀλλὰ αὐτὴ ποὺ ἐγκλωβίζει τὸν ἄνθρωπο στὴ γῆ».

Ὁ Ἰσίδωρος παραβάλλει τὴν κενοδοξία μὲ τὸ ἄνθος ποὺ ἀνθίζει μόνο γιὰ μία ἡμέρα.

14. Περὶ ἰσχυρογνωμοσύνης.

Ἰσχυρογνωμοσύνη εἶναι ἡ ἰσχυρὴ καὶ ἀμετάτρεπτη γνώμη τοῦ ἰσχυρογνώμονα. Ὁ ἰσχυρογνώμων ἔχει ἰδίαν γνώμη καὶ ἀγωνίζεται μὲ σφοδρότητα γιὰ νὰ ἐπικρατήσει, ἡ ὁποία ὅμως συνήθως εἶναι ἀνόητη καὶ ἀφελής. Εἶναι ἀμαθὴς καὶ ἀγενής.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέει: «Ἰσχυρογνώμονες εἶναι ὅσοι πιστεύουν μόνο στὴ δική τους γνώμη, οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἀγενεῖς» (Ἠθικὰ Νικομάχεια).

Οἱ ἰσχυρογνώμονες εἶναι ὑπεροπτες, φιλόνοικοι, ἀμετάπειστοι, ἀνένδοτοι, ἐριστικοί,

έγνωστὲς καὶ φιλόδοξοι. Ἐπιμένουν νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ δική τους γνώμη ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ πραγματικὸ συμφέρον. Ὁ ἰσχυρογνώμων δὲν φροντίζει γιὰ τὸ ἀληθινό, τὸ ὀρθό, τὸ δίκαιο. ἀντιλέγει τὸ ἴδιο πρὸς ὅλους. Ἔχει κάνει συνήθεια τὸ νὰ μὴν ἀπαντᾷ μὲ κόσμιο τρόπο. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ φίλο, γιατί ἀπομακρύνεται ἀπ' ὅλους. Ὡς μέλος συλλόγου γίνεται ἀφόρητος. ματαιώνονται δὲ ἀκόμα καὶ συνδιασκέψεις ἐξαιτίας τοῦ πείσματός του. Ὡς συνέταιρος εἶναι ἀσυμβίβαστος, ὡς σύζυγος τυραννικὸς καὶ ὡς ἄρχοντας ἐπιζήμιος, γιατί δὲν δέχεται κανέναν συμβουλο. Ὁ ἰσχυρογνώμων πέφτει σὲ πολλὰ κακὰ καί, πολλές φορές, ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη του τὸν ποτίζει πίκρα.

15. Περὶ μεγαλορρημοσύνης καὶ μεγαλορρήμονα.

Μεγαλορρημοσύνη ἢ μεγαληγορία εἶναι τὸ νὰ λέει κανεὶς μεγάλα λόγια, νὰ μιλάει μὲ ἀσέβεια γιὰ ὅλα, τὸ νὰ ἀποφαίνεται μὲ ἀλαζονεία, κομπορρημοσύνη, ἀκόμη τὸ νὰ παινεύεται καὶ νὰ κοροϊδεύει.

Ὁ μεγαλόστομος ἀνοίγει τὸ στόμα του καὶ μιλάει γιὰ δῆθεν μεγάλα καὶ σπουδαῖα. Σκέπτεται ὑπερήφανα, ἐξουθενώνει τοὺς ἀγαθοὺς, περιφρονεῖ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ μάχεται τοὺς ταπεινοὺς. Καυχιέται γιὰ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του καὶ ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸν πλοῦτο του καὶ στὴ δύναμη τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἰρωνεύεται αὐτοὺς ποὺ φοβοῦνται τὸν Θεὸ καὶ μιλάει ἀφ' ὑψηλοῦ. Μιλάει τάχα περὶ σπουδαίων πραγμάτων, παριστάνοντας τὸν ἑαυτοῦ του ἔμπειρο καὶ ἄριστο. Μιλάει βλάσφημα καὶ καταφρονεῖ τοὺς συνετοὺς. Δὲν λαμβάνει ὑπόψη του τὸν νόμο καὶ ἀρνεῖται τὰ καθήκοντα του. Ἐργάζεται τὴν ἀδικία καὶ λέει ψέματα στοὺς συνομιλητὲς του. Ἡ Γράφη λέει, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐξολοθρεύσει τὰ δόλια χεῖλη καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ μεγαλορρήμονα. Θεῖα Δίκη ἔρχεται γιὰ τοὺς μεγαλορρήμονες.

Ὁ μεγαλόστομος μιᾷ βλάσφημα καὶ δὲν ὑπακούει στοὺς νόμους. Ἀρνεῖται τὸ κύρος τους. Μιᾷ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ σαν νὰ εἶναι ὑψηλὴ ἐξοχότητα καὶ ἐγκωμιάζει τὴ δύναμη του. Στὰ λόγια του κυριαρχεῖ ὁ ἐγωισμὸς, τὶς σκέψεις του τὶς ὀδηγεῖ ἢ ἀλαζονεία καὶ ἢ ἔπαρση. Φαντασμένος καὶ ἀλαζόνας, βαδίζει ἀγέρωχος καὶ περήφανος μέσα στὸν κόσμον γιὰ νὰ ἐπιδεικνύεται.

Ὁ μεγαλορρήμων εἶναι θρασὺς καὶ δειλὸς ταυτόχρονα, γιατί ἀσθενεῖ στὴν ψυχὴ του, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ στερεῖται φρόνησης. Ἀπὸ τὴ μία, ἀπειλεῖ μὲ τὰ λόγια του καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τρέμει ἀπὸ τὸν φόβον του καὶ ἀνησυχεῖ. Ἡ ψυχὴ τοῦ μεγαλορρήμονα εἶναι χωρὶς ἠθικὴ δύναμη, εἶναι θρασεῖα καὶ δειλή, ἀφελὴς καὶ ἀνόητη. Τὸν μεγαλόστομον τὸν ἀποστρέφεται ὁ Θεός.

16. Περὶ αἰσχρολογίας καὶ αἰσχρολόγου.

Αἰσχρολογία εἶναι τὸ νὰ μιλάει κανεὶς αἰσχροῦ καὶ αἰσχρολόγος εἶναι αὐτὸς ποὺ

μιλάει ἔτσι. Ὁ αἰσχρολόγος εἶναι ὁ εὐτελέστερος τῶν ἀνθρώπων, ὁ ἀτιμότερος ὄλων. Ἀναιδής στήν ὄψη, ἀδιάντροπος στή συμπεριφορά, ἀχαλίνωτος στή γλώσσα αὐθάδης, δίχως ντροπή. Εἶναι καταγέλαστος. Ὁ ἴδιος βρίζει μέ τόν τρόπο αὐτό τόν ἑαυτό του, περιλούζοντας τον μέ βρωμιές καί ἐπιπλέον, εὐχαριστιέται μέ τή βωμολοχία του εἶναι χαμερπής, μικροπρεπής, ὑβριστής, κόλακας, τρέχει ἀπό δεῖπνο σέ δεῖπνο, εἶναι εἴρωνας.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιά τόν αἰσχρολόγο: «Ἄν τὸ ρυάκι εἶναι τόσο ἀκάθαρτο, ἄς καταλάβεις ποιά εἶναι ἡ πηγὴ τῆς βρώμας αὐτῆς».

Λέει ἡ Γραφή: «ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ». Κάθε λόγος σάπιος βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα του. Τὸ στόμα του εἶναι γεμάτο ἀδιαντροπιά, ἀνοησία καί φλυαρία. Εὐχάριστο θεωρεῖ τὸ νὰ μιλάει ἀνάρμοστα καὶ τὸ νὰ ἐκστομίζει ὅσα ἀπὸ σεμνότητα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λέγονται. Ἀσχημονεῖ μέσα στή συντροφιά καὶ εἶναι χυδαῖος πρὸς ὅλους.

17. Γιά τὴν περιαυτολογία.

Περιαυτολογία εἶναι νὰ μιᾶς γιά τὸν ἑαυτό σου σὰν νὰ εἶσαι κάτι μεγάλο ἢ νὰ εἶσαι δυνατώτερος ἀπ' ὄλους. Ὅσοι φέρονται ἔτσι, δείχνουν λόγο ἀνελεύθερο καὶ γεμάτο πάθος.

Ἰδιαίτερα αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὰ ἐνοχλητικὰ λόγια, δὲν μποροῦν νὰ συγκρατηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀηδία καὶ ἀποφεύγουν ἕναν τέτοιον ἄνθρωπο, σημειώνει ὁ Πλούταρχος. Ὁ ἴδιος λέει: «Εἶναι ἄδειος ὁ ἔπαινος, χωρὶς ἀξία, ὅταν τὸν ἀπευθύνει κανεὶς στὸν ἑαυτό του. Αὐτὰ γιά ὅσους θέλουν νὰ ἐπαινοῦνται. Ὅταν αὐτοὶ δὲν καταφέρουν νὰ τοὺς ἐπαινέσουν οἱ ἄλλοι, βοηθούμενοι ἀπὸ τὴ μεγάλη τους φιλοδοξία, ποὺ ἐπιθυμεῖ τὸν ἔπαινο καὶ νομίζοντας ὅτι εἶναι σωστό, φέρονται ἄσχημα».

Ὁ Νεόφυτος Δούκας ὑπογραμμίζει λέγοντας ὅτι: «Ἡ περιαυτολογία εἶναι ἐπίδειξη λόγων, ἡ ὁποία ὅμως καταμαρτυρεῖ τὴ φτώχεια τῶν ἔργων. Φανερώνει περισσότερο κίβδηλη ἀρετὴ ποὺ προσβλέπει στήν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, ὑποδηλώνοντας ἄδειο μυαλό. Νὰ θέλεις λοιπὸν νὰ πράττεις τὰ καλύτερα καὶ τὰ περισσοτέρως, νὰ λές ὅμως τὰ λιγότερα, γιά νὰ μὴ φαίνεσαι σὰν ἀσκὸς φουσκωμένος μέ ὑπερηφάνεια».

18. Περὶ πονηρίας.

Ἡ πονηρία εἶναι διάθεση τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος μέ τὴ θέληση του πράττει τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὸ Θεῖο θέλημα. Καλεῖται δὲ ἡ κακὴ αὐτὴ διάθεση πονηρία καὶ ἐπιβαρύνει μέ πόνο καὶ μόχθο αὐτὸν ποὺ τὴ φέρει.

Ἡ πονηρία καταθλίβει τὸν πονηρό. Κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα του βρίσκεται κόπος καὶ

πόνος.

Ἡ πονηρία εἶναι ἔμπνευση τοῦ πονηροῦ, γιὰ νὰ ὑποδουλώσει τὴν καρδιά καὶ τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσοι κυριεύονται ἀπὸ τὴν πονηρία, ἐξολοθρεύονται.

Ἡ πονηρία εἶναι ἀντίπαλος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ζητάει παθιασμένα νὰ ἐπικρατήσῃ στὴ γῆ ἢ βασιλεία τοῦ πονηροῦ.

Ἡ πονηρία εἶναι μητέρα κάθε κακοῦ, εἶναι ζωὴ δαιμονική.

Ἡ πονηρία ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸν παραδίδει στὸν πονηρὸ δαίμονα, κάνοντας τὸν σύντροφο καὶ σύμμαχο του.

Ἡ πονηρία ἐργάζεται τὸ κακὸ, ἐνῶ πολεμάει τὸ ἀγαθὸ, ἐπιθυμεῖ δὲ ὅτι δὲν ἀρέσει στὸν Θεό.

Ἡ πονηρία εἶναι σατανική πλάνη καὶ παραπλανᾷ αὐτὸν ποὺ ἀκολουθεῖ τὶς πονηρίες, ἀφοῦ διαστρέφει τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά. Εἶναι σκοτάδι ποὺ καλύπτει τὸν νοῦ τοῦ πονηροῦ. Εἶναι τέχνη διαβολική γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ κακοῦ.

Ἡ πονηρία γεννάει τὴν ὑποκρισία, τὴ διπροσωπία καὶ τὴν ψεύτικη εὐλάβεια γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους.

Αὐτὸν ποὺ κυρίευσε ἡ πονηρία, τὸν χαρακτηρίζουν οἱ ἐξῆς κακίες: δολιότητα, ἀνειλικρίνεια, μνησικακία, φιλέκδικο δηλαδή ἀγάπη γιὰ ἐκδίκηση, ψεῦδος, ἀπάτη, φθόνος, βασκανία, μίσος, ἐπιβουλή, ὑποκρισία, ἀδικία, χαιρεκακία καὶ ὅλες οἱ συγγενικὲς κακίες ποὺ σπρώχνουν τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀπώλεια.

Ὁ πονηρὸς ἔχει βρώμικη καρδιά καὶ νοῦ, ἡ δὲ ψυχὴ του ἀποπνέει ἀφόρητη δυσωδία.

Ὁ πονηρὸς εἶναι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ εἶναι καταδικασμένος στὸν ὄλεθρο. «Οἱ πονηρευόμενοι ἐξολοθρευθήσονται» (Ψαλμ. λστ' 9).

19. Περὶ Χριστιανικῆς ἀπλότητος.

Ἀπλότητα σημαίνει καθαρότητα ψυχῆς, ἀκεραιότητα, εἰλικρίνεια, ἀπονήρευτη γνώμη, καθαρότητα τοῦ νοῦ καὶ ἀθωότητα, στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει τίποτα σκοτεινὸ καὶ ὑπόουλο. Ὅλα εἶναι ἀνυπόκριτα, ἀσυγκάλυπτα. Ὅσοι ἔχουν αὐτὴν τὴ Χριστιανικὴ ἀπλότητα, πολιτεύονται μὲ εὐθύτητα καρδιᾶς μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ δὲν ἔχουν μέσα τους ἴχνος πανουργίας. Τὰ μάτια τους, τὸ βλέμμα τους, εἶναι ἀπλὰ, καθαρὰ, διαυγῆ. Τὸ πρόσωπό τους λάμπει καὶ ἡ καρδιά τους εἶναι γεμάτη εὐφροσύνη. Τὸ μυαλό τους εἶναι καθαρὸ σὰν αἴθριος οὐρανός. Οἱ σκέψεις τους ἀγνές σὰν καθαρὸ

χρυσάφι. Ὁ λόγος τους ἀληθινὸς καὶ ἡ ψυχὴ τους καθαρὴ ἀπὸ κάθε ρύπο.

Τὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο χαρακτηρίζουν ἡ τιμιότητα καὶ ἡ εὐλικρινεῖα· τὸν στολίζουν ἡ ἀκεραιότητα καὶ ἡ σεμνοπρῆπεια, ἐνῶ τὸν τιμᾷ ἡ σταθερότητα τοῦ χαρακτήρα του. Ἀγαπάει μὲ ἀπλότητα καρδιᾶς καὶ ἀποσπᾷ τὴν εὐνοια ὄλων. Αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν ἀρετὴ τῆς Χριστιανικῆς ἀπλότητας ἀγαπᾶει τὸν Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀγαπᾶει αὐτὸν εἰσακούοντας τὴν προσευχὴ του.

Ἀντίθετη στὴν ἀρετὴ τῆς ἀπλότητας εἶναι ἡ κακία τοῦ πολὺπλοκου καὶ τοῦ γελοίου.

ΣΤ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΘΥΜΙΚΟΥ, ΔΗΛΑΔΗ ΤΟΥ ΒΟΥΛΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΥ

Α΄. ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΗΤΙΚΟΥ

1. Περί τῆς Χριστιανικῆς εὐγένειας, δηλαδὴ τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς τελειότητος.

Εὐγένεια εἶναι ἀρετὴ εὐγενικοῦ ἥθους, καλὴ ἀγωγή τῆς ψυχῆς στὸν λόγο καὶ τὶς πράξεις. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς εὐγένειας εἶναι τὸ γενναῖο φρόνημα, ἡ ἐλευθερία, ἡ φιλοτιμία, ἡ ἀφθονία, ἡ χάρη, ἡ μεγαλοφροσύνη, ἡ μεγαλοψυχία, ἡ εὐκοσμία, τὸ θάρρος, ἡ ἀγαθὴ προαίρεση, ὁ ἄριστος τρόπος, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια. Εὐγένεια εἶναι ἡ καθ' ὀλοκληρίαν ἀρετὴ. Εὐγένεια καὶ ἀρετὴ εἶναι δύο λέξεις συνώνυμες δηλώνουν τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ νόημα: τὴν καλὴ διαπαιδαγωγήση τῆς ψυχῆς. Ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, φανερῶνει τὴν ὁμοίωση τῆς πρὸς τὴ Θεῖα εἰκόνα, τῆς ὁποίας ἡ χάρη καὶ τὸ κάλλος ἐκχύθησαν σ' αὐτή. Ἡ εὐγένεια εἶναι στ' ἀλήθεια ἡ ἀνταύγεια τοῦ φωτὸς τῆς Θεῖας εἰκόνας, ποὺ ἀπλώνεται πάνω στὴν ἐνάρετη ψυχὴ. Ἡ εὐγένεια εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῆς μυστικῆς χάρης τῆς ἐνάρετης ψυχῆς. Αὐτὴν ἀγάπησαν καὶ ἀναζήτησαν ὅλοι οἱ ἀσκητὲς τῆς ἀρετῆς καὶ ὅλοι οἱ σοφοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὸ σεμνὸ ὄνομα τοῦ ἐνάρετου, τοῦ σοφοῦ ἢ τοῦ φιλόσοφου, δίχως αὐτήν.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς λέει γιὰ τὴν εὐγένεια: «Εὐγένεια εἶναι ἡ τήρηση τῶν ἰδιοτήτων τῆς εἰκόνας καὶ ἡ ἐξομοίωση μὲ τὸ ἀρχέτυπο, ἡ ὁποία πετυχαίνεται μὲ τὸν λόγο, τὴν ἀρετὴ καὶ τὸν καθαρὸ πόθο». Καὶ συνεχίζει ἄλλοῦ: «Μία ἀληθινὴ εὐγένεια γνώρισα, τὴν εὐσεβεῖα καὶ κατάλαβα πῶς γεννηθήκαμε καὶ πῶς καταστήσαμε». Ἐπίσης λέει: «Τὸ ἀνθρώπινο γένος, μία ἔχει λαμπρότητα: ὅταν τηρεῖ τὰ τῆς εἰκόνας καὶ ἐξομοιώνεται μὲ τὸ ἀρχέτυπο, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατὸ στὴν ἀνθρώπινη σαρκικὴ κατάσταση, ποὺ μπορεῖ νὰ δέχεται μόνο μικρὴ ἐπίδραση τοῦ καλοῦ».

Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέει: «Ἡ εὐγένεια τῶν ἀρετῶν, εἶναι πολὺ λαμπρότερη ἀπὸ τὴν προγονικὴ εὐγένεια».

Καὶ ὁ Εὐριπίδης: «Εὐγενὴς φαίνεται σὲ μένα, ὁ ἀγαθὸς ἄνδρας. Ὡστόσο, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἐνάρετος, ἀκόμα κι ἂν κατάγεται ἀπὸ τὸν ἰσχυρότερο πατέρα, ποὺ εἶναι ὁ Δίας, μοῦ φαίνεται πῶς κατάγεται ἀπὸ γένος κακὸ».

Καὶ ἄλλος φιλόσοφος λέει: «Ἐγὼ μιὰ εὐγένεια γνωρίζω, τὴν ἀρετὴ· ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι τύχη».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέει: «Μία καὶ μόνη εὐγένεια ὑπάρχει, τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

2. Ἡ εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς.

Ἡ εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς ἀνθρώπου εἶναι θέαμα ἐξαισίο, γιατί ἀπ' αὐτὴ ἐκπέμπεται ἡ χάρις τῆς Θείας εἰκόνας. Ὅλες οἱ ἀρετὲς συγκεντρώθηκαν καὶ ἀπέδωσαν μὲ καλλιτεχνικὰ χρώματα τὴν εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς. Καθεμιὰ χάραξε τὸ δικὸ της κάλλος μὲ λεπτότατες γραμμές, πάνω στὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ἡ εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς ἔγινε ἀληθινὰ ἀμίμητο καλλιτέχνημα, γιατί ἔγινε καθ' ὁμοίωση τῆς ἀρχέτυπης εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὴν ἀποτυπώθηκε τὸ Θεῖο κάλλος. Πρώτιστη ἀρετὴ πρὸς τὰ Θεῖα, εἶναι ἡ εὐσέβεια. Ὁ εὐγενὴς φοβᾶται τὸν Θεὸ καὶ κάνει τὸ θέλημα Του. Ἡ μελέτη τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἔχει γίνει ἡ ἀγαπημένη του ἐνασχόληση. Ἐργάζεται δὲ γιὰ νὰ γίνεαι τὸ ἀγαθὸ, τὸ τέλειο καὶ τὸ εὐάρεστο στὸν Θεό. Τις σκέψεις του διευθύνει ἡ φρόνηση, ποὺ ρυθμίζει τὸν λόγο καὶ κανονίζει τὶς ἀποφάσεις. Αὐτὴ καλλιεργεῖ τοὺς καλοὺς τρόπους, καθοδηγεῖ τὶς κινήσεις, καθορίζει τὰ βήματα, αὐτὴ ὑποδεικνύει τὴν εὐθεῖα ὁδὸ καὶ κατευθύνει τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ βίου. Ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ γνώση, τοῦ διδάσκουν ποὺ βρίσκεται ἡ ἀληθινὴ μακαριότητα, τί πρέπει καὶ τί δὲν πρέπει, ἡ φρόνηση δὲ ὀρίζει, ὅτι πρέπει νὰ ὑπομένει ἢ νὰ ἐπιχειρεῖ ἡ ψυχὴ. Ἡ σοφία διδάσκει σ' αὐτὸν τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀλήθειας καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὴν κατανόησιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ σύνεση τὸν ἐκπαιδεύει σὸ νὰ κρίνει ὀρθὰ καὶ νὰ ἔχει γνώμην γιὰ ὅλα. Ἡ δὲ γνώση νὰ ὁδηγεῖ στὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ. Ἡ θέλησιν του ἔγινε κυβερνήτης τῶν λογισμῶν του καὶ ἡ βούλησιν του ἐνώθηκε μὲ τὸ Θεῖο θέλημα. Ἡ ἠθικὴ γενναιότητα τοῦ θωράκισε τὴν ψυχὴ καὶ τὸν ἀνέδειξε ἀκαταπόνητο ἀθλητὴ τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπέρμαχο μαχητικὸ στρατιώτη τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀλήθειας. Ὑπομένει τὸν πόνο, ἀντεπεξέρχεται μὲ γενναιότητα στὰ ὅποια περιστατικὰ τῆς ζωῆς, παρουσιάζεται συγκρατημένος ἀπέναντι στὴν ἡδονή, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴ λύπην καὶ τὴν ὀργὴν καὶ γενικὰ ἀντιτάσσεται πρὸς καθετὶ ποὺ μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν βίαν ἢ τὴν ἀπάτην. Ἡ καρτερία τὸν διδάσκει νὰ ὑπομένει τὶς λύπες χάριν τοῦ καλοῦ, νὰ κοπιάζει γιὰ τὸ καλὸ καὶ νὰ ὑπομένει μὲ γενναιότητα τὶς συμφορὰς καὶ τὰ δεινὰ. Ἡ μεγαλοφροσύνη τὸν δίδαξε νὰ σκέπτεται καὶ νὰ πράττει τὰ μεγάλα καὶ τὰ γενναῖα. Ἡ γενναιοδωρία τὸν ἐκπαίδευσε νὰ παρέχει ἄφθονα τὰ ἀγαθὰ του, σ' αὐτοὺς ποὺ τοῦ ζητοῦν βοήθειαν. Ἡ μεγαλοψυχία τὸν κάνει νὰ εἶναι μακρόθυμος καὶ νὰ συγχωρεῖ. Ἡ ἀγάπη τοῦ ὑπαγόρευσε νὰ ξεχνᾷ τὰ κακὰ ποὺ τοῦ ἔγιναν, νὰ νικάει δὲ αὐτὰ καθὼς καὶ τὴν

μνησικακία διὰ τῆς ἀγαθοεργίας. Ἡ ἠθικὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ ὑπέδειξε νὰ βλέπει πάνω ἀπὸ τὰ σωματικὰ καὶ νὰ μὴν τοὺς ἀποδίδει καμμία ἀξία σὲ σχέση μὲ τὰ ἀόρατα. Τὸν ἠθικὰ μεγαλοπρεπῆ κανένα πάθος δὲν τὸν ταραίζει. Οὔτε τὰ ἀμαρτήματα τῶν αἰσχυρῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι του, παρακινοῦν τὴν ψυχὴ του σὲ ὀργή, οὔτε ὅτιδήποτε ἄλλο ταπεινὸ μπορεῖ νὰ μετακινήσει τὸ φρόνημά του. Εἶναι τόσο ἀπρόσιτος στὰ ταπεινὰ πάθη, ὥστε αὐτὰ οὔτε νὰ τοῦ ρίξουν μιὰ ματιὰ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη. Ἡ ἠθικὴ του δύναμη τὸν ἀναδεικνύει νικητὴ σὲ ὅλα καὶ ἀνώτερο ὄλων τῶν προσβολῶν ποὺ κινοῦνται ἐναντίον του. Τὸ θάρρος τοῦ παρέχει αὐτὴν τὴ δύναμη, ὥστε νὰ μιλάει μὲ παρρησία γιὰ τὸ καλὸ, τὸ ἀγαθὸ, τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἀλήθεια. Ὅταν δὲ ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ μὴ φοβᾶται κανένα, οὔτε νὰ δειλιάζει μπροστὰ σὲ ὅσα δεινὰ παρουσιάζονται. Ἡ σωφροσύνη στολίζει τὸ ἦθος αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἐκδηλώνεται ὡς ρωμαλεότητα, ὡς φωτεινότητα ψυχῆς ποὺ δὲν ἔχει πάθη, ὡς ἐγκράτεια, ὡς ἡγεμονία τοῦ πνεύματος καὶ ὡς ἐλευθερία τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀγνεία μάλιστα τοῦ παρέχει τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς. Αὐτὴ στολίζει μὲ τὸ στεφάνι τῆς παρθενίας αὐτοῦς ποὺ ἀφιερώθηκαν στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀναδεικνύει ἐπίγειους ἀγγέλους.

Τέτοιος εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ ἀληθινὰ εὐγενοῦς ἀνθρώπου.

3. Περὶ ἀνδρείας.

Ἀνδρεία εἶναι τὸ νὰ μὴ βρίσκει κάποιον ἀπροετοίμαστο ὁ φόβος τοῦ θανάτου καὶ τὸν πανικοβάλλει, τὸ νὰ ἔχει θάρρος στὰ δεινὰ, τόλμη στοὺς κινδύνους καὶ τὸ νὰ προτιμᾷ νὰ πεθάνει γιὰ τὸ καλὸ, παρὰ νὰ σωθεῖ μὲ αἰσχυροὺς τρόπους.

Μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι πιὸ ἀνδρεῖος αὐτὸς ποὺ νικάει τὶς ἐπιθυμίες του, ἀπ' αὐτὸν ποὺ νικάει στὸν πόλεμο, γιὰτὶ εἶναι δυσκολώτερο νὰ νικήσεις τὸν ἑαυτὸ σου.

Ἀνδρεῖος δὲν εἶναι μόνο αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ πολεμᾷ, ἀλλὰ κι αὐτὸς ποὺ ἀντιστέκεται μὲ δύναμη σὲ τὴν ἡδονή. Συχνά, πολλοὶ ἐπικρατοῦν στοὺς πολέμους, ἀλλὰ ὑποτάσσονται σὲ τὴν ἡδονή.

Ἀνδρεία εἶναι ἡ συνήθεια τῆς ψυχῆς νὰ μένει σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη μπροστὰ στὸν φόβο. Αὐτὸ εἶναι πολεμικὸ θάρρος, ἐπιστήμη στὸ νὰ ἀντιστέκεσαι τὴν ὥρα ποὺ σὲ πολεμοῦν. Ἐγκράτεια τῆς ψυχῆς στὰ φοβερὰ καὶ στὰ δεινὰ. Ἡ τόλμη νὰ ὑπηρετεῖς τὴ φρόνηση. Μεγάλο θάρρος τὴ στιγμή ποὺ περιμένεις τὸν θάνατο. Συνήθεια νὰ σκέφτεσαι ψύχραιμα μπροστὰ στοὺς κινδύνους. Ρωμαλεότητα ποὺ ἀντιμάχεται τὸν κίνδυνο, ἐνῶ εἶναι καρτερικὴ στὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Ἡρεμία ψυχῆς ἀπέναντι στὰ δεινὰ καὶ ψυχὴ θαρραλέα σὲ ὅσα ἐπέρχονται φυσιολογικά.

Ἀνδρεία εἶναι ἡ σωτηρία ἀγνωστων γινωμῶν γιὰ τὰ δεινὰ. Ἡ ἀνδρεία ἔχει ἐμπειρία πολέμου καὶ συνήθεια ποὺ μένει σταθερὴ στὴν τήρηση τοῦ νόμου (Πλάτ. Ὅροι).

4. Ἡ εἰκόνα τῆς ἠθικῆς ἀνδρείας.

Ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία εἶναι ἀρετὴ ποὺ ἐμφανίζεται σὰν ἠθικὸ σθένος, ποὺ ἀναδεικνύει αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει κατακτήσει ἀνώτερο ὄλων τῶν ἀντίξων περιστάσεων καὶ περιπετειῶν τοῦ βίου καὶ ἰκανὸ νὰ παραμένει ἄκαμπτος, νὰ μὴν ἐνδίδει στὴν πίεση τῶν συμφορῶν ποὺ ἐπέρχονται, νὰ εἶναι σταθερὸς στὶς ἠθικὲς καὶ θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι γι' αὐτὸν ὁ κανόνας τῶν σκέψεων του καὶ τὸ μέτρο μὲ τὸ ὁποῖο ἀξιολογεῖ ὅλες του τὶς πράξεις.

Τὰ ἐπερχόμενα βάσανα οὔτε στὸ ἐλάχιστο δὲν σαλεύουν τὰ γενναῖα του φρονήματα. Κανεὶς πειρασμὸς δὲν μπορεῖ νὰ κάμψει τὴ σταθερότητα τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν πεποιθήσεων του, εἴτε ὑλικὸς εἶναι αὐτὸς εἴτε ἠθικὸς. Καμμιά ἀπειλὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν πτοήσει, καμμιά ἀπώλεια νὰ τὸν μεταπείσει γιὰ νὰ δεχθεῖ γνώμη ποὺ ἀντικρούει τὶς ἠθικὲς ἀρχές τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Καμμιά κακία δὲν κατορθώνει νὰ νικήσει τὴν ἠθικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, τὴν ἠθικὴ τῆς ἀνδρείας. Αὐτὴ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ στάδιο τῶν ἀρετῶν, αὐτὴ φέρει πρὸς τὸ μαρτύριο τῆς ἀληθείας, αὐτὴ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν τελειότητα, αὐτὴ περιβάλλει μὲ προστατευτικὴ ζώνη τοὺς φίλους της, αὐτὴ τοὺς καθιστὰ περίβλεπτους στὴν πόλη καὶ αὐτὴ εἰσάγει στὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Ὁ ἠθικὰ ἀνδρεῖος εἶναι εὐγενικός, φίλος τῆς ἀλήθειας, εἰλικρινής, γενναῖος, μεγαλόψυχος, ἐπιεικής, συμπαθής, ἀνεκτικός, καρτερικός, σταθερός, μεγαλόφρων, ἔτοιμος νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτὸ του χάριν τῶν ἄλλων, ἐλεύθερος, ἀξιοπρεπής καὶ μεγαλοπρεπής.

Τίποτα τὸ ταπεινὸ δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴν καρδιά του. Ἡ στάση του ἀπομακρύνει τοὺς πονηροὺς καὶ προσελκύει τοὺς ἀγαθοὺς, εὐεργετεῖ τοὺς πάντες. Ἄγνοεῖ τὴν ἐκδίκηση, τὴν ἀνταπόδοση τοῦ κακοῦ καὶ τὴ μνησικακία. Ἔχει πάντοτε στὸ μυαλὸ του τὸ ἀγαθὸ καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἠθικὰ ἀνδρεῖος θυμᾶται πάντοτε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι» (Μτ. ι' 28).

Ὁ Κλήμης περιγράφοντας τὸν χαρακτήρα τῆς ἠθικῆς ἀνδρείας λέει: «Ἀνδρεία δὲν εἶναι μόνο νὰ ὑπομένετε αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν κατὰ περίπτωσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ συγκράτησις τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἐπιθυμίας, τῆς λύπης καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τὸ νὰ ἀντιτάσσεσθε σ' αὐτοὺς ποὺ μὲ βία ἢ μὲ ἀπάτη προσπαθοῦν νὰ χειραγωγήσουν τὴν ψυχὴ σας. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπομένετε μόνο τὶς κακίες καὶ τὰ ἄσχημα ἀλλὰ νὰ ὑπομένετε ἀκόμη καὶ τὰ δεινά».

Ὁ ἠθικὰ ἀνδρεῖος, εὐλογώντας πάντοτε καὶ γιὰ ὅλα τὸν Θεό, πολιτεύεται στὴ ζωὴ του ἔτσι ὥστε νὰ ἀρέσει μόνο στὸν Θεό. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει κατακτήσει τὴν ἠθικὴ ἀνδρεία, γιὰτὶ βαδίζει μὲ ἀσφάλεια στὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας.

5. Περί ήθικῆς ἀνανδρίας.

Ἡθικὴ ἀνανδρία εἶναι ἡ ἔλλειψη ήθικῆς δύναμης, ποὺ ἐμφανίζεται ὡς ἐνδοτικότητα, ὡς ὑποχωρητικότητα, ὡς ὑποταγή, ὡς ἥττα, ὡς δουλεία. Ἡ ήθικὴ ἀνανδρία εἶναι πολὺ μεγάλη ήθικὴ ἀδυναμία· ἀπ' αὐτῆ δὲ γεννιοῦνται ὅλες οἱ ἀμαρτίες. Αὐτὸς ποὺ στερεῖται ήθικῆς δύναμης, ἀδυνατεῖ νὰ ἀντισταθεῖ στοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἔρχονται ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς, ποὺ ἀναφύονται στὴν καρδιά του. Ἀδυνατεῖ νὰ παραμείνει στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ ἀποκρούσει τὴν ἀμαρτία. Ἀναγνωρίζει τὸ κάλλος καὶ τὴ χάρη τῆς ἀρετῆς καὶ ὁμολογεῖ τὴ δυσμορφία καὶ τὴ δυσωδία τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ τῆς ἀντιταχθεῖ καὶ νὰ μείνει σταθερὸς στὸν πόθο τοῦ ἀγαθοῦ. Μικρὴ πίεση καταβάλλει τὴ δύναμὴ του καὶ μικρὴ δοκιμασία τὸ θάρρος του. Μιὰ ξαφνικὴ συμφορὰ κατακυριεύει τὴν ψυχὴ του κι ὅταν τὰ πράγματα δὲν πᾶνε καλά, ἀπογοητεύεται, νικιέται πρὶν ξεκινήσει ὁ ἀγώνας καὶ παραδίδει τὰ ὄπλα πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη. Ὁ ήθικῶς ἀνανδρος, εἶναι ἀνανδρος ἀκόμη κι ὅταν διεξάγεται πόλεμος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδας του, γιατί εἶναι δειλὸς καὶ ἀγαπάει τὴ ζωὴ του. Πάντα ὑποχωρεῖ γιὰ νὰ σώσει τὸν ἑαυτὸ του ἢ γιὰ νὰ μὴ διακινδυνεύσει κάτι. Φοβᾶται μὴ χάσει κάποιο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ του καὶ μὴ στερηθεῖ τὴν εὐζωία του, τρέμει μὴ πάθει τίποτα ἢ ὑγεία του καὶ δραπετεύει μὴν τυχὸν σκοτωθεῖ σὲ κάποια σύγκρουση. Αὐτὸς ποὺ στερεῖται ήθικοῦ σθένους, θυσιάζει τὰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τῶν δικῶν του συμφερόντων. Θέτει ὡς σπουδαιότερο τὸ δικὸ του, ἀπὸ τὸ κοινὸ συμφέρον. Προδίδει τὴν ἰδιαιτέρη του πατρίδα, θυσιάζει ἱερὰ καὶ ὄσια, προκειμένου νὰ μὴν τὸν ἀγγίξει κανένα δεινὸ. Αὐτὸς ποὺ στερεῖται ήθικοῦ σθένους, ὅταν νικιέται ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ τὴν κακία, γίνεται πάρα πολὺ κακός, ὀλέθριος καὶ ἐπικίνδυνος γιὰ ὅλους. Αὐτὸν ποὺ τοῦ λείπει ἡ ήθικὴ ἀνδρεία, πρέπει νὰ τὸν ἀποκρούουν ὅλοι σὰν δειλό, ἀνανδρο καὶ κακοήθη.

6. Περί θάρρους καὶ θράσους.

Θάρρος εἶναι ἡ κίνηση τῆς ψυχῆς ποὺ μὲ μέτρο τὴ λογικὴ πράττει τὰ τολμηρά. Θράσος δὲ λέγεται ἡ ἀσυλλόγιστη κίνηση τῆς ψυχῆς νὰ πράξει ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ δύναμη της. Ὁ θαρραλέος στέκεται μὲ ἐπίγνωση τοῦ μεγέθους τοῦ κινδύνου καὶ ὑπολογίζοντας τὸν ἀποκτᾶ θάρρος. Ὁ δὲ θρασὺς, ἐνῶ βρίσκεται σὲ ἄγνοια γιὰ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, κινεῖται δίχως καλὰ καλὰ νὰ τὸ σκεφτεῖ. Ὁ μὲν θαρραλέος ὅταν κινεῖται πρὸς τὸν ἀγῶνα δὲν δειλιάζει, οὔτε ὑποχωρεῖ, οὔτε ἐκτρέπεται, ἀλλὰ ἐπιμένει μαχόμενος καὶ ἀγωνιζόμενος μὲ ἀνδρεία γιὰ νὰ τὰ φέρει δὲ πέρας. Μπορεῖ μὲν νὰ πέφτει μαχόμενος γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια, γιὰ τὸ δίκαιο τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ὑποχωρεῖ, οὔτε ἐκτρέπεται. Ὁ δὲ θρασὺς κινεῖται πρὸς τὴ μάχη, ἀλλὰ ἀμέσως μόλις ἀντικρύσει τὸν θάνατο, μένει κατάπληκτος καὶ πτοεῖται, ὑποχωρεῖ καὶ φεύγει σὰν δραπέτης, φροντίζοντας πῶς νὰ σωθεῖ.

Ὁ θαρραλέος εἶναι ἀνδρεῖος, γενναῖος, μεγαλόψυχος, φρόνιμος ὁ δὲ θρασὺς εἶναι

ἄνανδρος, δειλός, μικρόψυχος καὶ ἀνόητος.

7. Περί δειλίας.

Ἡ δειλία εἶναι πάθος τῆς ἀσθενικῆς ψυχῆς ποὺ διακατέχεται ἀπὸ φόβο. Ἡ δειλία εἶναι μικροψυχία, ἀτολμία, ἔλλειψη πολεμικοῦ θάρρους, ἀστάθεια ψυχῆς ποὺ τὴν ἀναταράζουν τὰ ἐπερχόμενα φοβερὰ δεινά. Εἶναι λιποψυχία στὴν πιθανότητα καὶ μόνο τοῦ κινδύνου, ἀπειρία στοὺς ἀγῶνες, ἔλλειψη τῆς συνήθειας νὰ σκέφτεται ψύχραιμα μπροστὰ στοὺς κινδύνους, ἀπουσία ἠθικῆς παρρησίας, ἔλλειψη ἠθικοῦ σθένους, ἀδυναμία φρονήματος καὶ ἐνδοτικότητα στὰ αἰσχρὰ ἔργα. Ἡ δειλία κάνει δοῦλο τὸν ἐλεύθερο καὶ αὐτὸν ποὺ ἔχει δεσμεύσει τὸν καθιστᾷ προδότῃ τῆς πατρίδας του. Τὸν σπρώχνει στὴν καταφρονήση καὶ τὴν ἀτιμία, τὸν πείθει νὰ περιφρονεῖ τοὺς νόμους τῆς πατρίδας του, τὸν παρακινεῖ σὲ λιποταξία, τὸν ὠθεῖ νὰ ἀσεβεῖ στὰ Θεῖα, στὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια. Ὁ δειλὸς εἶναι ἄνανδρος, μηδαμινός, ἀνάξιος λόγου, χυδαῖος, δοῦλος, φιλόψυχος, ἐγνωστής, φίλαυτος. Βάζει τὴ σωτηρία καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἀπὸ τοὺς κινδύνους ὑπεράνω ὅλων, ἀκόμη καὶ αὐτῆς τῆς δόξας καὶ ἐλευθερίας τῆς πατρίδας του. Ὁ δειλὸς ἀποτελεῖ ντροπὴ γιὰ τὴν πατρίδα του.

8. Περί εὐτολμίας, τολμηρίας καὶ ἀτολμίας.

Εὐτολμία εἶναι ἡ θαρραλέα κίνηση τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δίκαιου, τοῦ καθήκοντος. Τολμηρία ὅμως εἶναι θρασύτητα, αὐθάδεια, ἀπερίσκεπτη κίνηση τῆς ψυχῆς πρὸς ἀλόγιστη ὀρμή. Ἡ εὐτολμία εἶναι ἀρετὴ, ἡ δὲ τολμηρία κακότητα.

Ὁ εὐτολμος εἶναι ἄνθρωπος ἐνάρετος, φρόνιμος, μετρημένος ἀγαπάει τὴν ἀλήθεια, εἶναι δίκαιος, ἐργάτης τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ πρέποντος. Ὁ τολμηρὸς δέ, εἶναι ἄνθρωπος αὐθάδης, πονηρός, θρασύς, ἀπερίσκεπτος, ὀρμητικὸς, φίλος τοῦ ψεύδους, ἄδικος, ἐργάτης τοῦ κακοῦ.

Ἀτολμία δέ, εἶναι ἡ δειλία, ἡ μικροψυχία, ἡ ἔλλειψη ἀποφασιστικότητας. Ὁ ἄτολμος δὲν ἐπιχειρεῖ τίποτα. Ἀναβάλλει νὰ ἐκτελέσει αὐτὸ ποὺ κάθε φορὰ ἀποφασίζει, χρονίζει στὴ σκέψη, ἀποφασίζει καὶ ἀμέσως τὰ ξαναμετράει, κινεῖται καὶ πάλι σταματᾷ. Βαδίζει καὶ ξαφνικὰ ὀπισθοχωρεῖ, ἀργοπορεῖ, ντρέπεται καὶ ἀνακαλεῖ. Ὁ ἄτολμος μένει στάσιμος, δὲν πράττει τίποτα οὔτε ἀπὸ μακριά, ἂν αὐτὸ ὑποδηλώνει κίνδυνο.

9. Περί ἀκακίας.

Ἀκακία εἶναι καθαρὸτητα καρδιᾶς καὶ εὐθύτητα τοῦ νοῦ. Ἐκφράζει ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς, ποὺ εἶναι δεκτικὴ κάθε ἀρετῆς. Ἡ ἀκακία ἀντιτίθεται στὴν πονηρία. Ὁ Μέγας

Βασίλειος ἄκακία ὀνομάζει τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ λογισμοῦ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ μετὴ μακρὰ προσευχὴ καὶ μελέτη τῶν ἀγαθῶν, ξερίζωση κάθε κακίας καὶ τὴν παντελῆ ἀπουσία αὐτῆς, ἔτσι ὥστε νὰ δεχόμεστε μόνο τὸν λόγο τοῦ ἄκακου λογισμοῦ. Ἡ ἄκακία εἶναι ἀγαθοσύνη τῆς ψυχῆς ποὺ δὲν μεταβάλλεται ἀπὸ τὴν πονηρία, ἀλλὰ μένει πάντοτε σταθερὴ, ἀμετάτρεπτη, δουλεύοντας ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Καλὴ ἢ ἄκακία, δεσποτικὴ ἢ μίμηση, Θεϊκὴ ἢ ὁμοίωση, ἀφοῦ καὶ ὁ Κύριος εἶναι ἄκακος καὶ Ἅγιος. Ἡ ἄκακία εἶναι φυλακτήριον τῆς ψυχῆς, καθαρισμὸς τοῦ νοῦ, καταστολὴ τῶν κακῶν συνηθειῶν, ἡσυχία τῶν λογισμῶν, ἡμερότητα ποὺ φανερῶνεται στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου, πραότητα τῶν ὀφθαλμῶν, ὁδηγὸς τῆς φιλίας, μητέρα τῆς ἀγάπης, ομοδίαιτη τῆς πίστεως, τελειοποίησις τῆς δικαιοσύνης καὶ ὅπωςδήποτε ρίζα κάθε ἀρετῆς καὶ θεμέλιον τῆς ἀγαθότητος. Δὲν γνωρίζει τὴν ἔννοια τῆς ἔχθρας, οὔτε ἐπιτρέπει τὴν ἀγριότητα τῆς ὀργῆς, οὔτε γνωρίζει τὴν ἐνέργεια τῆς κακίας, ἀλλὰ στέκεται σὰν βασίλισσα, περιτριγυρισμένη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετῆς».

10. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἄκακου.

Ἄκακος εἶναι ὁ ἀπονήρευτος, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει κακία, ὁ εὐθύς, ὁ ἀκέραιος, ὁ δίκαιος. Ἄκακος ἀνακηρύσσει ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, αὐτοὺς ποὺ δὲν προκαταλαμβάνονται ἀπὸ τὸ κακὸ, αὐτοὺς ποὺ δὲν προσποιῶνται, αὐτοὺς ποὺ δὲν μεταστρέφουν τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα στὴν κακία, ἀντιθέτως δέ, ὅπως καὶ ὁ Θεός, καλωσυνεύουν τοὺς κακοὺς μετὰ τὴν δικὴν τους μεγάλη ἀγαθότητα, καλώντας τοὺς μετὰ καλὸ τρόπο καὶ αὐτοὺς νὰ πράττουν τὰ ἴδια.

Ὁ ἄκακος δὲν πράττει κακὰ ἔργα. Στέκεται δὲ ἀπέναντι στὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο μετὰ τὴν ἐπιφανειακὴ καλωσύνη καὶ τὴν ἀμφίεση τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ κυρίως, ἔχοντας τὴν καρδιά ἀβεβήλωτη καὶ ἔτσι γίνεται ἀντιληπτός. Ὁ ἄκακος εὐλογεῖται ἀπὸ τὸν Θεό, ποὺ τὸν κατατάσσει στὸν χορὸ τῶν δικαίων. Εἶναι ἀγαπημένος ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ στέκεται κοντὰ Του μετὰ πλήρη ἐμπιστοσύνη. Ὁ Θεὸς θὰ τὸν δοξάζει ὅλες τὶς ἡμέρας τῆς ζωῆς του.

11. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.

Ἀγαθὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τελειοποιήθηκε στὴν ἀρετή. Θέλει πάντοτε τὸ ἀγαθόν, ἀνταποδίδει δὲ τὰ ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν πονηρῶν. Ὁ Θεὸς στέκεται κοντὰ στὸν ἀγαθὸν καὶ τὸν σκεπάζει ὅλες τὶς ἡμέρας τῆς ζωῆς του. Ὁ ἀγαθὸς ἐπιχειρεῖ μὲν πάντοτε τὰ καλά, προβάλλοντας τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα. Ὑπομένει ὅμως γενναῖα ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ δώσει. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος προσφέρει ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν θησαυρὸν τῆς καρδιᾶς του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ στόμα του μιλάει ἀπὸ τὸ περίσσειμα τῆς καρδιᾶς του. Βραβεῖο τῆς ἀρετῆς γιὰ τὸν ἀγαθὸν εἶναι νὰ ὁμοιωθεῖ κατὰ χάριν μετὰ τὸν Θεὸν καὶ νὰ λάμψει ἀπὸ τὸ καθαρώτατον φῶς Του. Ὁ τρόπος ζωῆς του γίνεται δεκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἐξαιτίας

του και οι έχθροί γίνονται φίλοι. Στον αγαθό άνθρωπο ο Θεός έδωσε σοφία, γνώση και σύνεση. Τοῦ αγαθοῦ ἀνθρώπου ἀκόμη καὶ τὸ τραχὺ γίνεται ἤρεμο, χάριν τῆς κοινῆς ὠφέλειας. Ὁ ἀγαθὸς εἶναι ὁμοιος μὲ τὰ ἀρωματικότερα τῶν ἀρωμάτων, γιατί ὅπως ἐκεῖνα μὲ τὸ νὰ εὐωδιάζουν καλύπτουν τὴ γύρω ἀτμόσφαιρα, ἔτσι καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, ὠφελεῖ ὅσους βρίσκονται κοντὰ του. Ὁ ἀγαθὸς εἶναι ἀγαπητὸς σὲ ὅλους, τρέχουν δὲ σ' αὐτὸν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀγαθὸς ἔγινε σκεῦος ἐκλογῆς ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί καθάρισε τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ κάθε κακία. Ὁ ἀγαθὸς ἀπέβη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, γιατί ἔλαβε τὸ καθ' ὁμοίωση ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἔγινε τέλειος στὴν ἀρετή.

Μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἀγαθός!

12. Ἡ εἰκόνα τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ κακὸς εἶναι ἄφρων, γιατί ἡ κακία εἶναι ἀφροσύνη καὶ στέρηση τοῦ φωτὸς πού φωτίζει τὴ διάνοια.

Ὁ κακὸς, πρῶτα ἀπ' ὅλους βλάπτει τὸν ἑαυτὸ του, γιατί τὰ κακὰ πού προκαλοῦνται ἀπ' αὐτόν, πρωτίστως ὑποσκάπτουν καὶ ὑπονομεύουν τὴ δικὴ του ζωὴ καὶ εὐτυχία.

Ὁ κακὸς εἶναι ἀνόητος γιατί ἐγκατέλειψε τὸν Θεὸ καὶ ἀκολούθησε τὸν πονηρό, ἐξομοιώνοντας τὸν ἑαυτὸ του μ' αὐτόν. Συνεργάζεται μὲ τὸν πονηρὸ καὶ δουλεύει σ' αὐτόν γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀναζήτησε εὐφροσύνη στὴν κακία, μὰ βρῆκε βάσανα καὶ συμφορές. Ἀναζήτησε τὴν εὐτυχία καὶ βρῆκε τὴ δυστυχία. Ἀναζήτησε τὴν εὐδαιμονία καὶ βρῆκε πλήρη κακοδαιμονία.

Ὁ κακὸς ἔβγαλε τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν καρδιά του καὶ μίσησε τὸν νομὸ Του. Ἐργάζεται τὸ κακό, γιατί ἡ πωρωμένη του καρδιά βρίσκει προσωρινὴ εὐχαρίστηση σ' αὐτό. Κατέληξε νὰ εἶναι ἀπόλαυση καὶ εὐχαρίστηση τῆς καρδιάς του ἢ μελέτη καὶ ἡ ἐργασία τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ ποιὰ εὐχαρίστηση; Ποιὰ ἀπόλαυση; Εὐχαρίστηση γεμάτη φόβο καὶ ἀπόλαυση πλήρους ταραχῆς. Ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά τοῦ κακοῦ, πάσχουν ἀδιάκοπα. Ὁ νοῦς συνθλίβεται γιὰ νὰ ἐπινοήσῃ τρόπο τελειότερο, μὲ σκοπὸ νὰ πετύχει σίγουρα τὸ κακὸ πού ποθεῖ τόσο πολὺ. Ἡ καρδιά του διαρκῶς ταραζεται ἀπὸ τὶς κακίες της σὰν θάλασσα τρικυμισμένη, συνεχεῖς ὀρμές δὲ ἀκατάπαυστων παθῶν, σὰν σφοδρὲς πνοὲς ἀνέμων τὴν συνταράζουν βαθιά. Ὅλα τὰ ἔργα του φέρουν τὴ σφραγίδα τοῦ μόχθου καὶ τῆς ἀγωνίας καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ τρόμου. Τὸ φῶς τῆς μέρας τὸν ἐνοχλεῖ. Ὁ κακὸς ἀποφεύγει τὸ φῶς τῆς μέρας σὰν τὸ θηρίο καὶ ἀναζητᾷ καταφύγιο, γιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆς, σὲ σκοτεινὲς σπηλιές, σὲ ὑπόγειες κρύπτες καὶ σὲ ἀνήλια κρησφύγετα, ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ πυκνοῦ σκοταδιοῦ τῆς νύχτας.

Ὁ κακὸς, σὰν ἐργάτης τῆς κακίας, ἐργάζεται ἡμέρα καὶ νύχτα γι' αὐτὴν δίχως νὰ

μετανοιώνει και ἀμείβεται ἔτσι μὲ τὴν αἰώνια κόλαση.

Ὁ κακὸς εἶναι ἄφρων, γιατί ἀρνήθηκε τὸν χρηστὸ ζυγὸ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἑλαφρὸ φορτίο Του καὶ ἀνέλαβε νὰ κουβαλήσει τὸν βαρῦτατο ζυγὸ τοῦ Διαβόλου καὶ τὸ φορτίο αὐτοῦ. Ἀρνήθηκε τὸν φιλόανθρωπο Θεὸ καὶ ὑπετάγη στὸν ἀρχέκακο Διάβολο, τὸν ἀνθρωποκτόνο τύραννο καὶ τὸν μισητὸ δαίμονα. Ὁ κακὸς εἶναι ἄφρων, γιατί νομίζει ὅτι ἐξαπατᾶ καὶ ὅτι διαφεύγει τὴ Θεία Δίκη, ποὺ κρέμεται πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Τὸν παρακολουθεῖ τὸ βλέμμα τῆς Θείας Δίκης καὶ κάθε πράξη του βαραίνει τὴν πλάστιγγα τοῦ ζυγοῦ τῆς Θείας Δικαιοσύνης, ἡ ὁποία θὰ τὸν κρίνει κάποια μέρα γιὰ τὶς πράξεις του καὶ θὰ τοῦ ἀνταποδώσει κατὰ τὰ ἔργα του. Ὁ κακὸς εἶναι ἄφρων γιατί προκαλεῖ ἀπὸ μόνος του τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐτοιμάζει γι' αὐτόν, σὰν αἰώνια διαμονή, τὸν Ἄδη, τὸν Τάρταρο καὶ τὴν κόλαση. Εἶναι ἄφρων γιατί ἀντὶ ψεύτικου νομίσματος, ἀντάλλαξε τὸν θησαυρὸ του, διότι γιὰ ψεύτικες, ἀπατηλὲς καὶ πρόσκαιρες ἀπολαύσεις, θυσίασε τὴν αἰώνια μακαριότητα, τὴ γαλήνη τῆς καρδιᾶς του καὶ τὴν ἀταραξία τοῦ πνεύματος του. Εἶναι ἄφρων γιατί ἐρωτεύθηκε τὴν κακία, ἡ ὁποία τὸν μέθυσε καὶ τὸν ἔκανε δοῦλο της. Εἶναι ἀνόητος γιατί παραδόθηκε ὀλοκληρωτικὰ στὴν κακία, ἡ ὁποία τύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του νὰ μὴ βλέπει, βούλωσε τ' αὐτιά του νὰ μὴν ἀκούει, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ἀντικρύσει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν ἀγαπήσει καὶ νὰ μὴν ἀκούσει τὴ Θεία φωνὴ ποὺ τὸν καλεῖ καὶ ἐπιστρέψει καὶ σωθεῖ.

Δυστυχὴς ἄνθρωπος! Ἡ κακία του τὸν ὀδηγεῖ στὸν πυθμένα τοῦ Ἄδη καὶ σὰν λαίλαπα θὰ τὸν ἐκμηδενίσει. Τὰ πόδια του γρήγορα τὸν πᾶνε στὴν ἀπώλεια, τὸ δὲ στόμα του βλασφημεῖ. Ἡ καρδιά του μελετᾶ τὴν ἀσέβεια, ὁ δὲ νοῦς του γεννᾶ τὰ πονηρά. Τὰ χέρια του ἔτοιμα νὰ ἀρπάξουν καὶ τὰ μάτια του ἔτοιμα νὰ ματιάσουν καὶ νὰ ἀμαυρώσουν τὰ καλά. Μαζεύει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ὅλα τὰ κακὰ καὶ στὰ χεῖλη του καίει φωτιά. Ρημάζει τὶς ὁδοὺς του ἢ ἀφροσύνη, ἡ δὲ καρδιά του κατηγορεῖ τὸν Θεό.

Ἀληθινά, ὁ κακὸς ἄνθρωπος εἶναι δυστυχὴς καὶ ταλαίπωρος.

13. Περὶ θυμοῦ.

Ὁ θυμὸς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀναβρασμοῦ τῆς καρδιᾶς. Ὁ θυμὸς, ὅταν διευθύνεται ἀπὸ τὴ φρόνηση καὶ κινεῖται ἀπ' αὐτήν, ὅταν πρέπει καὶ καθὼς πρέπει, πραγματώνει τὴν ἀνδρεία, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἐγκράτεια. Ὁ θυμὸς τῶν φρονίμων ἐξεγείρεται κατὰ τῆς κακίας, τῆς ἀδικίας, τοῦ ψεύδους, τῆς ἀπάτης, τοῦ δόλου καὶ γενικὰ ὅλων ὅσα ἐργάζονται τὴν πονηρία. Ὁ θυμὸς αὐτῶν ποὺ ἐργάζονται τὴν ἀρετὴ, ξεσηκώνεται, ἀντιστέκεται στὴν ἀμαρτία καὶ ἐπαγρυπνεῖ μὴν τυχὸν εἰσβάλλει λαθραῖα τίποτα κακὸ στὴν ψυχὴ καὶ τὴν κυριεύσει. Ὁ σοφὸς δὲν βγάζει ὄλο τὸν θυμὸ του καὶ δὲν τὸν ἀφήνει ἀχαλίνωτο, ἀλλὰ ἓνα μέρος τοῦ θυμοῦ συγκρατεῖ μέσα του, αὐτὸν δὲ ποὺ τὸν ἀφήνει νὰ βγεῖ τὸν χαλιναγωγεῖ μὲ τὴ λογική.

Ὁ φρόνιμος δὲν πράττει τίποτε πάνω στὴν ἔξαψη τοῦ θυμοῦ, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν ἀφήνει νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ ὀργή. Ὁ φρόνιμος θεωρεῖ ντροπὴ τοῦ νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ του αἰχμάλωτη στὸν θυμὸ κι ἔτσι αἰχμάλωτη νὰ ἄγεται καὶ νὰ φέρεται ἀπ' αὐτόν. Ὁ φρόνιμος, τὴ στιγμὴ ποὺ εἶναι θυμωμένος σιωπᾷ ἢ μιλάει ἤρεμα, γιὰ νὰ μὴ θερμάνει ἢ κραυγὴ τὴν καρδιά του καὶ σὰν φωτιὰ πυροδοτήσῃ τὸν θυμὸ, γιὰτὶ ὅπως ἡ φωτιὰ φουντώνει ἀπὸ τὴν ὕλη, ἔτσι κι ὁ θυμὸς ἀπὸ τὴν κραυγὴ. Ὁ φρόνιμος, καθὼς εἶναι θυμωμένος, κάθεται καὶ σιωπᾷ γιὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν καρδιά του καὶ νὰ μὴν κυριευθεῖ ἀπὸ τὸν θυμὸ, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖνος κύριος τοῦ θυμωμένου ἑαυτοῦ του. Ὁ θυμὸς, ὅταν ἀφήνεται ἐλεύθερος, θολώνει τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ του καὶ τὴν κρίση τοῦ μυαλοῦ του, ὀδηγώντας τον σὲ παρεκτροπές. Ὁ θυμὸς, ὅταν ἐξάπτεται, μεταβάλλεται σὲ ὀργή, συνθλίβει τὴν καρδιά, ταραζεῖ τὴν ψυχὴ, θολώνει τὴν ὄραση, βουλώνει τὰ αὐτιά καὶ ἀφοῦ τὸν καταλάβει, τὸν ὀδηγεῖ δέσμιο ὅπου θέλει αὐτός. Ὁ θυμὸς παρασύρει αὐτούς ποὺ δὲν ἐπαγρυπνοῦν, στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέει γιὰ τὸν θυμὸ: «Ὁ θυμὸς εἶναι πάθος ποὺ κάνει θηριώδη τὴ διάθεση. Ὅταν μάθεις νὰ θυμώνεις, θυμώνεις συνέχεια. Ἡ δύναμη τοῦ θυμοῦ εἶναι σκληρὴ καὶ βίαιη, γίνεται αἰτία φόνων. Ὁ θυμὸς εἶναι σύμμαχος τῆς συμφορᾶς, συνεργεῖ σὲ ἀτιμίες καὶ βλάβες, ἀλλὰ καὶ ἀπώλειες περιουσιῶν. Ἀκόμη δὲ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς φθορᾶς».

Ὁ θυμὸς, σὰν τὸν σκύλο, γεννᾷ τυφλὰ ἐγκλήματα. Ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ εἶναι πολὺ μεγάλα κακά, ποὺ ἔσπρωξαν πολλοὺς στὸν χαμό. Ὁ θυμὸς εἶναι φωτιὰ σφοδρότατη ποὺ κατατρώει τὰ πάντα. Καὶ τὸ σῶμα καταστρέφει καὶ τὴν ψυχὴ διαφθείρει. Τὰ κάνει ὅλα δυσάρεστα καὶ αἰσχρὰ στὴν ὄψη. Ὅσα κάνουν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν τοὺς ἀγγίζει ἡ ὀργὴ, αὐτὰ εἶναι κατ' ἀνάγκη τυφλὰ καὶ ἀνόητα ἀμαρτάνουν δὲ κατὰ πάντα, ἀφοῦ δὲν μπορεῖς νὰ χρησιμοποιοῦσῃς τὸ λογικὸ σου ὅταν σὲ ἔχει ἀγγίξει καὶ μολύνει ἡ ὀργὴ. Εἶναι ἄτεχνο καὶ διεστραμμένο ὅτιδήποτε κάνει κανεὶς δίχως νὰ σκέφτεται ἤρεμα.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὸν θυμὸ: «Εἶναι ἓνα εἶδος ἡδονῆς ἡ ἔξαψη τοῦ θυμοῦ καὶ τυραννάει τὴν ψυχὴ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ἡδονή, διότι ὅλη τὴν ὑγιὴ κατάστασὴ τῆς τὴν κάνει ἄνω-κάτω. Διότι καὶ στὴν παραφροσύνη ὀδηγεῖ μὲ εὐκολία καὶ προκαλεῖ ἄκαιρες ἔχθρες, παράλογο μίσος καὶ μ' ἓναν λόγον παρασκευάζει συνεχῶς συγκρούσεις καὶ ἄλλα τέτοια παρόμοια καὶ στὰ λόγια καὶ στὶς πράξεις. Εἶναι σφοδρὸ τὸ βογγητὸ τῆς ψυχῆς ποὺ σύρεται ἀπὸ τὸ πάθος αὐτὸ καὶ δὲν ἔχει τὴ σθεναρὴ δύναμη νὰ ἀντισταθεῖ σὲ τόση ὀρμὴ». Καταραμένος ἄς εἶναι ὁ θυμὸς γιὰτὶ ὅπου ξεσπάει ὁ θυμὸς, τίποτα τὸ ὑγιὲς δὲν προκύπτει.

Ὁ Μένανδρος ὁ φιλόσοφος εἶπε: «Θὰ ζήσεις ἄριστο βίον ἂν συγκρατεῖς τὸν θυμὸ σου».

14. Ἡ εἰκόνα τοῦ θυμώδους, εὐέξαπτου καὶ ὀργίλου ἀνθρώπου.

Εἶναι φοβερὴ ἡ εἰκόνα τοῦ θυμώδους, εὐέξαπτου καὶ ἐξοργισμένου ἀνθρώπου. Σ' αὐτὴν ἀπεικονίζεται μὲ ζωηρὰ χρώματα ὅλη ἡ ἀγριότητα τῶν παθῶν ποὺ τυραννοῦν τὴν ἄθλια ψυχὴ του. Ἡ ὄψη του εἶναι ἄγρια, ἀποτρόπαιη καὶ προκαλεῖ φρίκη. Ἡ μέθη τῆς ἐξαγριωμένης ψυχῆς του, ἐμφανίζεται στὸ πρόσωπο του σὰν μανία. Τὸ πρόσωπο του εἶναι χλωμό, τὰ μάτια του θολωμένα, τὸ βλέμμα του ἄγριο, οἱ μῦς τοῦ προσώπου του σφιγμένοι, οἱ τρίχες του ὄρθιες, τὸ στόμα του ἀφρίζει, τὰ χεῖλη του τρέμουν. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του ἀγνοεῖ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, ἀγνοεῖ τοὺς παρόντες. Τὰ βάζει μὲ ὅλους, προσκρούει στοὺς πάντες, σὰν νὰ μάχεται νύχτα καὶ δὲν βλέπει. Μιλᾷ ἀσυλλόγιστα. Εἶναι δύσκολο νὰ τὸν συγκρατήσῃ κάποιος. Γελοιοποιεῖται, χτυπιέται, ὀρκίζεται, κραυγάζει, ἐκρήγνυται. Ὁ ἐξοργισμένος πράττει πάντα χωρὶς σκέψη, μεθάει χωρὶς νὰ ἔχει πιεῖ, ὁ δὲ θυμὸς του παραφρονεῖ τὴν ψυχὴ του, ὅπως τὸ κρασί. Ὁ εὐέξαπτος καταλήγει θηριώδης, γιατί ἡ ὀργὴ κυριεύει τὸν λογισμό του καὶ θολώνει τὸ μυαλὸ του. Ἐκστομίζει βρισιὲς καὶ ἡ γλῶσσα του ἐκσφενδονίζει βλαστήμιες. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν συγκρατεῖ τὸν θυμὸ του εἶναι ἄγριο θηρίο καὶ ἀνήμερο, ποὺ τυραννιέται ἀπὸ τὸν θυμὸ, τὸν ὁποῖο ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ. Καμμιά θάλασσα ποὺ τὴν ταραζοῦν οἱ ἄνεμοι καὶ ξεσπάει στὰ βράχια, δὲν ξεσπάει τόσο σφοδρὰ, ὅσο ὅταν ἐκρήγνυται ὁ θυμὸς τοῦ ὀργίλου. Ὁ εὐέξαπτος στέκεται ἀδιάλλακτος, ἀμείλικτος, ἄπρονος ἀναβράζει στὴν καρδιά του ὁ θυμὸς καὶ τὴ φλόγα του τὴν καίει ἡ ὀργή. Ὁ θυμώδης ἄνθρωπος προκαλεῖ τὴ φιλονικία καὶ ὁ εὐέξαπτος γεννᾷ τὴν ἁμαρτία.

Ὁ θυμώδης καὶ εὐέξαπτος πάσχει στὴν ψυχὴ. Εἶναι πολὺ θλιμμένος καὶ ἠθικὰ συντετριμμένος. Τὸν κυριεύει ἡ μελαγχολία καὶ γκριζὰ σύννεφα συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ τὴν ψυχὴ του. Ὁ θυμώδης, εὐέξαπτος καὶ ὀργίλος, συντρίβεται ἀπὸ τὸ βάρος τῶν παθῶν ποὺ τὸν κυριεύουν.

Ἡ ὀργὴ εἶναι δαίμονας ποὺ κρατᾷμε μὲ τὴ θέληση μας, εἶναι μανία αὐθαίρετη καὶ ἀπουσία λογικῆς.

15. Περὶ αὐταπάρνησης.

Ἡ αὐταπάρνηση εἶναι πολὺ μεγάλη ἀρετὴ. Ἡ αὐταπάρνηση εἶναι ἡ ἀφετηρία ἀπ' ὅπου ξεκινοῦν ὅλες οἱ ἀρετὲς. Ἡ αὐταπάρνηση σπάει τὰ δεσμὰ τῆς φιλαυτίας καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία ξεπηδάει ἀπὸ τὴ φυλακὴ τοῦ ἑαυτοῦ καὶ διαχέεται πρὸς ὅλους. Ἡ αὐταπάρνηση καταργεῖ τὰ ὄρια τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία εἶναι πλέον ἀπεριόριστη καὶ τείνει νὰ ἀγκαλιᾷ ὅλο τὸν κόσμον. Αὐτὴ εἶναι ποὺ κατορθώνει τὶς ἀρετὲς. Εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀναδεικνύει τοὺς μεγάλους ἄνδρες. Ἡ αὐταπάρνηση γεννᾷ τοὺς μεγάλους εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ αὐταπάρνηση σώζει πόλεις καὶ ἔθνη ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Αὐτὴ θεωρεῖ ὅτι ἔχουν προτεραιότητα τὰ κοινὰ συμφέροντα καὶ ὄχι τὰ ἀτομικά. Ἀναδεικνύει τοὺς ἄρχοντες σὲ ἀγαθοὺς

κυβερνήτες. Στηρίζει τὸ κράτος. Αὐτὴ εἶναι ποὺ ἐνισχύει ὅσους ἀγωνίζονται ὑπὲρ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ δίκαιου. Εἶναι αὐτὴ ποὺ κρατᾷ ἀκοίμητους τηρητὲς τοῦ καθήκοντος τοὺς πάντες. Ἡ αὐταπάρνηση ὠθεῖ τοὺς ἐρευνητὲς νὰ προοδεύουν τὶς ἐπιστῆμες. Αὐτὴ δοξάζει τοὺς ποιμένες τῶν λαῶν. Ἡ αὐταπάρνηση εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο ἀγαθό. Αὐτὴ ἀναδεικνύει νικητὲς ὅσους τρέχουν στὰ στάδια τῶν ἀγώνων. Ἐνδυναμώνει τὴν ψυχὴ, δίνει ἠθικὸ σθένος, ἐπιβραβεύει τὴν ἀρετὴ τῆς ἀνδρείας. Ἡ αὐταπάρνηση παρέχει θάρρος, προετοιμάζει τοὺς ἀσκούμενους γιὰ τὴν ὥρα τῆς πάλης. Ὑποστηρίζει τὸ πνεῦμα στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς σάρκας. Αὐτὴ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν τελειότητα καὶ ἀναδεικνύει νικητὴ τὸν ἐργάτη τῆς ἀρετῆς. Ἡ αὐταπάρνηση προετοιμάζει αὐτὸν ποὺ ἀγαπάει τὴν εὐσέβεια, ν' ἀξιωθεῖ τῆς Θείας κοινωνίας. Φανερώνει ἀξιούς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτήρας αὐταπάρνηση ζήτησε ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς Του, λέγοντας: «Ἄν θέλει κάποιος νὰ μὲ ἀκολουθήσει, ἅς ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἅς σηκώσει τὸν σταῦρο του καὶ ἅς μὲ ἀκολουθήσει» (Μτ. ιστ' 24). «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπάει τὴ ζωὴ του, θὰ τὴ χάσει, αὐτὸς ὅμως ποὺ στὸν κόσμον αὐτὸ μισεῖ τὴ ζωὴ του, θὰ τὴ φυλάξει γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ» (Ἰω. ιβ' 25).

Ἡ αὐταπάρνηση εἶναι θυσία τοῦ ἑαυτοῦ γιὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸ καλὸ, τὸ ἀγαθό, τὸ δίκαιο, γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν πολιτεία, πρὸς τοὺς γονεῖς, πρὸς τοὺς οἰκείους, πρὸς ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ αὐταπάρνηση κατορθώνει τὰ μεγάλα καὶ τὰ θαυμαστά, διδάσκει τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν καρτερία, ἀναδεικνύει ὅλους ἀξιούς τῆς κλήσης τους. Ὅπου δὲν παρευρίσκεται ἡ αὐταπάρνηση, ἐκεῖ βασιλεύει τὸ κακό.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ὁποιοῦ κατέχει τὴν ἀρετὴ τῆς αὐταπάρνησης, εἶναι ἡ ἀγνότητα, ἡ ἀγιότητα, ἡ ἀγαθότητα, ἡ πίστις, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐσέβεια.

Εὐτυχισμένη ἡ πόλις μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν κατακτήσει αὐτὴ τὴν ἀρετὴ.

16. Περὶ ἀκεραιότητος.

Ἡ ἀκεραιότητα εἶναι ἀπλότητα, ἀκακία καὶ ἄσπιλη καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀκεραιότητα εἶναι ἀρετὴ ὑψίστης ἀξίας, διότι εἶναι καρπὸς Χριστιανικῆς τελειότητος. Ὁ ἀκέραιος μελετᾷ μέρα καὶ νύχτα, ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθό, τὸ εὐάρεστο καὶ τέλειο, γιὰ νὰ τὸ ἀκολουθήσει. Ἐξετάζει τὴ ζωὴ του καὶ ἐρευνεῖ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς του. Δὲν ἀνέχεται τίποτα μέσα σ' αὐτὴ, ποὺ νὰ ἀντιτίθεται στὸν ἠθικὸ νόμον. Ἀπομακρύνει κάθε πονηρὴ ἐπιθυμία καὶ διώχνει κάθε πάθος. Κανένα σύννεφο δὲν ἐπιτρέπει νὰ πλησιάσει, τὰ θέλει νὰ εἶναι ὅλα φωτεινὰ καὶ νὰ καταλάμπουν μέσα στὴν ἀγνότητα. Ἡ θέληση του ἐπιθυμεῖ πάντα τὸ ἀγαθὸ καὶ ἐπιμένει σταθερὰ ὅταν δοκιμάζεται ἀπὸ βάσανα. Οἱ πόθοι του εἶναι ἱεροί, ἡ ἀγάπη του ἀγία, ἀπλώνεται πρὸς ὅλους καὶ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὴ μειώσει. Ἐργάζεται τὸ ἀγαθό, ἀγαπάει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ δικαιοσύνη. Ἐπιδιώκει πάντοτε τὴν

εἰρήνη καὶ ἀγωνίζεται μὲ ὅλη του τὴν καρδιά γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς. Ἐργάζεται πρᾶττοντας ὅτι μπορεῖ, γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ. Ὁ ἀκέραιος ἄνθρωπος μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κατανίκησε τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος του καὶ ἔχει τὴν εἰρήνη νὰ βασιλεύει μέσα στὴν καρδιά του. Ἡ ἀκεραιότητα καταστόλισε τὸ ἥθος του καὶ ὁμόρφυνε τὸν χαρακτήρα του. Ὁ ἀκέραιος ἄνθρωπος εἶναι γλυκός, μειλίχιος, χαριτωμένος. Ἡ φρόνηση, ἡ σύνεση, ἡ εὐφυΐα, ἡ θέληση, ἡ ντροπή, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀμνησικακία, ἡ πραότητα, ἡ μακροθυμία, ἡ χρηστότητα καὶ ἡ ἀγαθωσύνη, καταλάμπρυναν τὴν εἰκόνα τοῦ προσώπου του διότι καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς αὐτές, μὲ λεπτὲς γραμμὲς ἀποτύπωσαν καλλιτεχνικὰ τὴ χάρη τους στὴν εἰκόνα αὐτή. Ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐκδηλώνεται ὡς χάρη καὶ εὐεργεσία πρὸς ὅλους. Ἡ εὐγένεια περιβάλλει ὅλο τὸ παρουσιαστικὸ του. Ὁ ἀκέραιος ἔγινε εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τήρησε τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ποὺ δόθηκε στοὺς μαθητὲς Του: «Ἄς γίνετε λοιπὸν φρόνιμοι σὰν τὰ φίδια καὶ ἀκέραιοι σὰν τὰ περιστέρια» (Μτ. ι' 16).

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος αὐτός!

17. Περὶ ἀγαθῆς δόξας.

Ἡ ἀγαθὴ δόξα εἶναι ἡ δόξα τῆς ἀρετῆς. Αὐτὴ παραμένει ἀγέραστη, δὲν φοβᾶται τὶς δόλιες ἐνέργειες, δὲν μετακινεῖται, δὲν ἀφαιρεῖται, δὲν φοβᾶται ἀπώλεια, ἀλλὰ μένει πάντοτε ἀκμαία, δὲν ἀπειλεῖται ἀπὸ κανέναν καὶ λάμποντας ἀκολουθεῖ τὸν ἄνθρωπο μέχρι τὸν τάφο, τὸν ὁποῖο καθιστᾷ ἀθάνατο μνημεῖο τῆς. Ἀληθινά, ὁ τάφος στέκεται μνημεῖο ἀθάνατο τῆς ἀγαθῆς δόξας. Οὐδέποτε χάνεται ἡ καλὴ φήμη καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποὺ τὴ φέρει. Καὶ ὅταν βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, γίνεται ἀθάνατος αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀναδειχθεῖ γενναῖος, μένοντας σταθερὸς στὴ μάχη καὶ πολεμώντας μὲ πάθος καὶ πεθαίνοντας γιὰ τὴν πατρίδα γῆ καὶ τὰ παιδιὰ τῆς.

Ὁ ἐραστὴς τῆς ἀγαθῆς δόξας δὲν φροντίζει γι' αὐτὴ τὴν ἴδια, ἀλλὰ πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐπιζητᾷ νὰ ἀναδειχθεῖ ἄνδρας καλὸς καὶ ἀγαθός. Φροντίζει γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ ὑπηρετεῖ τὶς ἐπιστῆμες. Πονάει γιὰ τὸ ἀγαθὸ, τὸ καλὸ, τὸ ἀληθινὸ, τὸ δίκαιο καὶ ἀγωνίζεται μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του ὑπὲρ τῶν ἱερῶν, ὑπὲρ τῆς πατρίδας, τῆς κοινωνίας, τῶν θεσμῶν, τῆς τάξης, πρᾶττοντας καθετὶ ποὺ συντελεῖ στὴ δόξα καὶ τιμὴ τῆς πατρίδας του. Σέβεται τὰ Θεῖα καὶ προσφέρει μὲ εὐλάβεια τὴ λατρεία ποὺ ὀφείλει. Σέβεται τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν κάνει τίποτα ποὺ νὰ εἶναι ἀνάξιο του. Ἐκπληρώνει μὲ λαχτάρια καὶ αὐστηρότητα τὰ καθήκοντα ποὺ τοῦ ἀναθέτουν. Κάθε του ἔργο τὸ χαρακτηρίζει ἡ τιμιότητα καὶ κάθε του πράξη τὴ διακρίνει ἡ ἀκεραιότητα. Τίποτα δὲν κάνει γιὰ ἐπίδειξη. Τίποτα δὲν ἐργάζεται γιὰ τὴν ψεύτικη δόξα.

Ἀποφεύγει τὴν κενοδοξία καὶ κάθε μάταιη δόξα. Ἀλλὰ ἡ δόξα τὸν καταδιώκει καὶ ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη του. Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ δόξα καταδιώκει τοὺς ἀγαθοὺς, τοὺς γενναίους, τοὺς ἐραστὲς τῆς ἀρετῆς, τοὺς φίλους τῶν ἀγαθῶν, τοὺς ὑπηρέτες τῶν

ἐπιστημῶν, αὐτοὺς ποὺ τηροῦν τοὺς νόμους, τοὺς εὐσεβεῖς πρὸς τὸν Θεό, τοὺς εὐεργέτες τῆς πατρίδας, αὐτοὺς ποὺ τιμοῦν τὸ ἔθνος, τοὺς ἐργαζόμενους γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητος, αὐτοὺς ποὺ διακινδυνεύουν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας, αὐτοὺς ποὺ θεωροῦν σημαντικώτερα τὰ κοινὰ συμφέροντα παρὰ τὰ δικά τους καὶ αὐτοὺς ποὺ δείχνουν ἀληθινὴ αὐταπάρνηση προκειμένου νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο καὶ νὰ διαδώσουν τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἐπικράτηση τῆς εὐσέβειας στὶς κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων.

Ὡστόσο, ὅλοι αὐτοὶ παρακινήθηκαν μόνο ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἐπικράτησης τοῦ στὸν κόσμο, χωρὶς νὰ ἔχουν σὰν σκοπὸ τους τὴ δόξα, σὰν ἀποτέλεσμα ὅμως ἡ δόξα τοὺς ἀκολούθησε καὶ τοὺς ἀνέδειξε ἐνδοξότατους.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Οἱ πόνοι γεννοῦν δόξα καὶ οἱ κόποι στεφάνια. Ἄν ἐπιθυμεῖς νὰ ἔχῃς δόξα καὶ θέλεις νὰ ὑπερέχεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἂν θέλεις νὰ σὲ ἐκτιμοῦν στὴν κοινωνία ποὺ ζεῖς, τότε νὰ εἶσαι δίκαιος, σῶφρων, φρόνιμος, ἀνδρεῖος, ὑπομονετικὸς σὲ κάθε δοκιμασία ὑπὲρ τῆς εὐσέβειας.» Ἔτσι καὶ τὸν ἑαυτὸ σου θὰ σώσεις καὶ ἐξαιτίας τῶν σπουδαιότατων κατορθωμάτων θὰ ἀποκτήσεις μεγαλύτερη δόξα».

18. Περί φιλοδοξίας καὶ φιλόδοξου.

Ἡ φιλοδοξία εἶναι ἡ ἔντονη ἐπιθυμία ἐκείνου ποὺ εἶναι φίλος τῆς δόξας, γιὰ τὴν ἀπόκτηση δόξας καὶ καλῆς φήμης. Ὁ φιλόδοξος κυνηγᾷ τὴ δόξα. Εἶναι ὁ σκοπὸς κάθε ἔργου καὶ κάθε ἐνέργειας του. Τὴν ἐπιδιώκει μὲ κάθε μέσο θεμιτὸ καὶ ἀθέμιτο καὶ κάνει ὅτι μπορεῖ γιὰ νὰ δοξαστεῖ.

Ἡ ἀκάθεκτος ὁρμὴ ποὺ τὸν διακατέχει γιὰ τὴ δόξα, τὸν παρεκτρέπει ἀπὸ τὴ βασιλικὴ ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ δόξα καὶ τὸν φέρνει σὲ δρόμους μπερδεμένους, τῶν ὁποίων τὸ τέρμα εἶναι ἡ ἀδοξία. Γίνεται εὐτελὴς κόλακας τῶν ἰσχυρῶν, φθηνὸς καὶ χυδαῖος δοῦλος αὐτῶν ποὺ ὑπερέχουν, ἀσυνείδητος ἐγκωμιαστὴς αὐτῶν ποὺ νομίζει τέλειους, ποταπὸς καὶ χαμερπὴς δοῦλος τῶν ἰσχυρῶν καὶ πρόθυμος ὑπηρετῆς τῶν ὑπηρετῶν τῶν ἀρχόντων. Στὴν ψυχὴ του ἐπικρατεῖ ἓνα μόνο αἶσθημα: αὐτὸ τῆς ἀγάπης στὴ μάταιη δόξα. Στὴν καρδιά του ὑπάρχει μιὰ μόνο ἐπιθυμία, ἡ λαμπρὴ δόξα, στὴ σκέψη του ἓνα μόνο μέλημα τὸν ἀπασχολεῖ ἀκατάπαυστα, πῶς νὰ βρεῖ τὰ μέσα γιὰ τὴ δόξα ποὺ τόσο ποθεῖ. Κανένα ὑγιὲς φρόνημα δὲν παραμένει γιὰ πολὺ μέσα του. Τὰ πάντα ὑποχωροῦν μπροστὰ στὸν ἐπιζητούμενο σκοπὸ τῆς δόξας. Ἀκόμη καὶ οἱ φυσικὲς του ἀρετὲς ἀμαυρώνονται, γιὰτὶ σκοτίζονται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας.

Ὁ Πλούταρχος ἀποκάλεσε τὴ φιλοδοξία ἐμπορία τῆς ἀρετῆς, γιὰτὶ οἱ φιλόδοξοι δὲν κάνουν τίποτα ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς δόξας, καθότι ἔχουν ἀντιληφθεῖ τὴ δόξα σὰν κάποιο εἶδωλο, τίποτα τὸ εἰλικρινὲς καὶ τὸ ἀληθινὸ, ὅλα ὅσα κάνουν οἱ

φιλόδοξοι εἶναι νόθα καὶ ταπεινά. Ἄγνοοῦν ὅτι ὅσο ἐπιδιώκει κανεὶς τὴ δόξα, τόσο αὐτὴ ἀπομακρύνεται καὶ καταδιώκει, τρόπον τίνα, αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀποφεύγουν αὐτοὺς ποὺ δὲν τὴν ἐπιζητοῦν, τοὺς τυλίγει, τοὺς ἀγκαλιάζει, τοὺς περιβάλλει μὲ τὸν μανδύα τῆς καὶ τοὺς ἀνακηρύσσει τίμιους καὶ ἐνδόξους.

Αὐτὴν τὴ δόξα ἀγάπησαν οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ συνετοὶ καὶ αὐτὴν ζήτησαν μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τους σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ζωῆς τους.

19. Περί κενοδοξίας καὶ κενόδοξου.

Κενοδοξία εἶναι ἡ μάταιη ὑπερηφάνεια γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας.

«Κενόδοξος καλεῖται αὐτὸς ποὺ ἐνῶ δὲν πράττει τίποτα, θέλει νὰ δοξάζεται» (Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης).

Ὁ κενόδοξος ἔνεκα τῆς φθαρτῆς κοσμικῆς δόξας, ὅτι κάνει καὶ λέει, τὸ κάνει γιὰ νὰ τὸν βλέπουν. Μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀρετὴ ἡ κενοδοξία.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Βάσανο εἶναι ὁ ἔρωτας γιὰ τὴ δόξα, βάσανο καὶ γεμάτος ἀπὸ πολλὰ κακά. Εἶναι ἀγκάθι ποὺ δύσκολα βγαίνει καὶ θηρίο ἀτίθασο μὲ πολλὰ κεφάλια ποὺ στρέφει τὰ ὄπλα του ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ τὸ τρέφει. Καθὼς τὸ σκουλήκι τρέφεται ἀπὸ τὰ ξύλα, ἂν καὶ ἐκεῖ γεννιέται, τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἡ σκουριά στὸ σίδηρο καὶ ὁ σκόρος στὸ μαλλί, ἔτσι καὶ ἡ κενοδοξία, καταστρέφει τὴν ψυχὴ ποὺ τὴν τρέφει».

Μητέρα τῆς κόλασης εἶναι ἡ κενοδοξία, ποὺ ἀνάβει μὲ σφοδρότητα τὴ φωτιὰ καὶ τρέφει τὸ δηλητηριῶδες σκουλήκι. Ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα τελειώνουν μὲ τὸν θάνατο, αὐτὴ συνεχίζει καὶ μετὰ τὸν θάνατο νὰ φιλονικεῖ, γιὰ νὰ ἐπιδεικνύει τὴ φύση τῆς πάνω στὸ νεκρὸ σῶμα.

Εἶναι δύσκολο νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας, γιὰτι ὅτι κι ἂν κάνεις γιὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνεις, αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται αἰτία ἄλλης κενοδοξίας.

Ἡ κενοδοξία εἶναι κούφια ἐξωτερικά, μὴ ἔχοντας τίποτα χρῆσιμο καὶ κυνηγώντας μόνο τὸν ἐπιφανειακὸ θαυμασμὸ τῶν πολλῶν.

Ὁ κενόδοξος ἐξαπατᾷ τὸν ἑαυτὸ του, νομίζοντας ὅτι κάτι εἶναι, ὑπερηφανευόμενος ἀπὸ τὴν κενὴ δόξα, ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτα.

Ὁ κενόδοξος μοιάζει μὲ ἄνθρωπο ταλαίπωρο, πάντοτε τρέμει καὶ φοβᾶται, ὑπηρετώντας μύριους δεσπότες. Ἡ κενοδοξία εἶναι τυραννία καὶ καταδυναστεύει ὅσους ἔχει κατακτήσει.

Ίδιωμα τοῦ κενόδοξου εἶναι νὰ νοιάζεται μόνο γιὰ τὴ δική του δόξα, παρὰ γιὰ τῶν ἄλλων τὴν ὠφέλεια. Οἱ κενόδοξοι προκαλοῦν καὶ ζηλεύουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει: «Ἡ κενοδοξία εἶναι μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀρετή. Ἡ κενὴ δόξα συναρπάζει τοὺς ἀπλοϊκοὺς. Αὐτὸς ποὺ τὴν ἀναζητᾷ εἶναι ἄδειος ἀπὸ κάθε ἀρετή».

20. Περὶ πάθους καὶ ἐμπαθοῦς.

«Πάθος εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ ὁρμὴ ἢ ἡ ὁρμὴ ποὺ ὑπερβαίνει τὸ λογικὸ μέτρο ἢ ὁ ὁρμητικὸς λόγος ποὺ ἐξέρχεται ἀπειθάρχητος. Πάθος λοιπὸν εἶναι ἢ παρὰ φύσιν ἐμπαθὴς κίνησις τῆς ψυχῆς ποὺ κινεῖται παράλογα» (Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς).

«Πάθος καλεῖται κυρίως, αὐτὸ ποὺ ἐννοοῦμε ὡς τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ἀπάθειας» (Γρηγόριος Νύσσης). Καὶ ἄλλιώς: «Πάθος εἶναι ἢ ἐκούσια μεταστροφὴ τῆς ἀρετῆς σὲ κακία».

«Πάθη ἐπιθυμίας λέγονται ὅσα τὴν προσανάβουν ἢ τὴν ὑποκινοῦν, ὅπως ἡ διασκέδασις, ὁ πλοῦτος, ἡ ραθυμία, ἡ ἀργία κλπ.» (Θεοφύλακτος).

«Αὐτὸς ποὺ ὑπηρετεῖ τὰ πάθη του, εἶναι δουλικώτερος ὅλων τῶν ἀνθρώπων» (Χρυσόστομος).

«Τὸ νὰ ὑποπέσεις καὶ νὰ ἐγκαταλειφθεῖς στὰ πάθη σου εἶναι ἔσχατη δουλεία, διότι πρόκειται γιὰ τὴ χειρότερη ὑποτέλεια στὸν χειρότερο δεσπότη» (Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς).

Τὸ πάθος ποὺ ἀμέσως γίνεται ἀντιληπτό, μπορεῖ νὰ θεραπευτεῖ εὐκόλα ὅταν ὅμως τὸ φροντίζουμε συνεχῶς, δὲν θεραπεύεται, μὲ τὸν χρόνο δὲ ποὺ περνᾷ γίνεται ἀνίατο» (Θεοφάνης).

«Τὰ πάθη στὴν ἀρχὴ καταπολεμοῦνται εὐκόλα. Ὅταν ἰσχυροποιοῦνται, ἐπιτίθενται μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη. Εἶναι λοιπὸν βαρὺ καὶ ἐπικίνδυνο νὰ τὰ πολεμήσουν ὅσοι ἀμέλησαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἐξαρχῆς» (Νεῖλος).

21. Περὶ καρτερίας.

Καρτερία εἶναι ἡ ὑπομονὴ στὴ λύπη χάριν τοῦ καλοῦ. Ἡ ὑπομονὴ στοὺς πόνους ἐνεκα τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ καρτερία ἐνθαρρύνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπομένει μὲ γενναιότητα τὰ βάσανα, τὶς λύπες καὶ τὶς ἀντίξοες ἐπιδρομὲς τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ μὴν τὸν καταβάλλουν οἱ μπόρες καὶ οἱ ἀνεμοστρόβιλοι, οὔτε καὶ νὰ χάσει ὅτι καλὸ ἔχει, ὁδηγώντας τὸν τελικὰ στὴν ἀρετὴ.

Ὁ καρτερικὸς εἶναι γενναῖος, θαρραλέος, ὑπομένει τὶς θλίψεις καὶ ἐλπίζει στὸν Κύριο καὶ Θεό Του.

22. Περὶ ἀνυπομονησίας.

Ἀνυπομονησία εἶναι τὸ νὰ μὴν ὑπομένει κανεὶς τὴ θλίψη, τὸ νὰ μὴν ὑπομένει τὴ δοκιμασία, τὸ νὰ μὴν ἐμμένει στὴν ἐργασία ποὺ ἔχει ἀναλάβει καὶ τὸ νὰ δειλιάζει μπροστὰ στοὺς κινδύνους, Ἡ ἀνυπομονησία εἶναι κακία καὶ ἀντίθετη ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς. Αὐτὸς ποὺ κατέχεται ἀπ' αὐτὴν, ἀποφεύγει κάθε πόνου γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ ἀγαθοῦ, κάθε θλίψη ὑπὲρ τῆς ἀγάπης. Βαδίζει πάντα στὴν εὐρύχωρη ὁδὸ τῆς ἀπώλειας καὶ ἀποφεύγει τὴ στενὴ ὁδὸ τῆς ἀρετῆς. Ὁ ἀνυπόμονος χαίρεται στὸ νὰ μὴν κάνει τίποτα, χαίρεται μὲ τὶς ἐπιθυμίες του, φροντίζοντας νὰ τὶς ικανοποιεῖ καὶ περνάει τὴν ὥρα του μέσα στὶς ἀπολαύσεις. Μεταχειρίζεται κάθε μέθοδο προκειμένου νὰ ἀποφύγει τὸν πόνου. Ὁ ἀνυπόμονος εἶναι δειλός, ἀνυπόφορος, ἀφόρητος, εὐέξαπτος, φίλαυτος, ἰδιοτελής. Γιὰ τὴν ψυχὴ του δὲν ἔχει ἀποκτήσει κανένα ἀγαθό, γιατί ἀποφεύγει τὸν πόνου. Ὡστόσο, οἱ ἀρετὲς μὲ πόνους ἀποκτῶνται καὶ μὲ κόπους κατορθώνονται. Ὁ ἀνυπόμονος εἶναι δυστυχὴς γιατί τὸ ἔπαθλο τῶν πόνων εἶναι ἢ εὐτυχία, κανεὶς ποὺ δὲν ἔχει πονέσει δὲν εὐδαιμονεῖ. Ὁ ἀνυπόμονος εἶναι χωρὶς καμμία δόξα, γιατί ὁ πατέρας τῆς δόξας εἶναι ὁ πόνου. Ὁ ἀνυπόμονος εἶναι ἀπελπισμένος γιατί ἢ ἐλπίδα ἀνήκει σ' αὐτοὺς ποὺ πονοῦν καὶ ἐργάζονται καὶ θλίβονται. Αὐτὸς δὲ ποὺ δὲν πονάει, ποῦ νὰ ἐλπίζει; Ὁ ἀνυπόμονος πεθαίνει ἄθλιος.

23. Περὶ ἔχθρας καὶ ἐχθροῦ.

Ἡ ἔχθρα, τὸ ἔχθος ἢ ἄχθος ἢ ἄχος, δηλαδή ἢ θλίψη, ὁ πόνου τῆς καρδιᾶς, ὁ θυμὸς, τὸ μῖσος, ἢ ἀντιπάθεια πρὸς κάποιον, ἢ ὁρμὴ τῆς θέλησης νὰ βλάψει τὸ πρόσωπο ποὺ ἀπεχθάνεται. Αὐτὸς ποὺ ἐχθρεύεται παραμονεῦει, πάντοτε βρίσκεται σὲ ἐτοιμότητα καὶ ψάχνει ἀφορμὴ, παρακολουθεῖ τὴ ζωὴ τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ χτυπήσει, ὄχι μόνο μὲ ξύλο, οὔτε μὲ πέτρες καὶ ὄστρακα καθὼς ὁ Λυγκέας, ἀλλὰ παριστάνοντας τὸν φίλο, τὸν δοῦλο καὶ ὅποιον ἄλλο τρόπο συνηθίζει, ὥστε νὰ γίνεῖ κατορθωτὸ αὐτὸ ποὺ θέλει καὶ παρακολουθώντας τὰ πάντα -ὅσα πράττει καὶ ὅσα σκέφτεται- μὲ προσοχὴ, ξετρυπώνοντας καὶ διερευνώντας τὰ τεκταινόμενα. Παρατηρεῖται δὲ ὅτι οἱ μὲν φίλοι, πολλές φορές ὀλιγωροῦν καὶ μᾶς ἀμελοῦν ξεχνώντας μας, εἴτε γιατί ἀρρωσταίνουν, εἴτε γιατί πεθαίνουν, οἱ ἐχθροὶ ὅμως, ἀκόμη καὶ στὰ ὄνειρα τους, σκέφτονται τὶ κακὸ θὰ κάνουν.

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνον ἀπὸ τὸ νὰ ἀποκτήσεις ἔστω κι ἓναν ἐχθρό, γιατί ἀπὸ τὰ μύρια ποὺ ἐκεῖνος θὰ πεῖ ἐναντίον μας, συκοφαντεῖται ἢ τιμὴ καὶ ἢ ὑπόληψη μας, θολώνεται ἢ διάνοια μας, ἀναστατώνεται ἢ συνείδηση μας καὶ οἱ σκέψεις μας ὑφίστανται συνεχεῖς ταλαιπωρίες».

24. Περί φθόνου.

Ὁ φθόνος εἶναι πάθος μοχθηρῆς ψυχῆς ποῦ λιώνει ἀπὸ ζήλια, ὅταν βλέπει νὰ προκόβει ὁ διπλανός, εἶναι στενοχώρια γιὰ τὰ ξένα ἀγαθὰ. Εἶναι ἐμπαθῆς κριτῆς γιὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων. Ὁ φθόνος εἶναι ρίζα ὄλων τῶν κακῶν, πηγὴ κάθε συμφορᾶς καὶ φυτώριο ἀνοσιουργημάτων. Ὁ φθόνος εἶναι ἀπ' ὅλα τὰ πάθη τὸ πιὸ ἄδικο καὶ τὸ πιὸ δίκαιο. Στὴν πρώτη περίπτωση ἐνοχλεῖ ἰδιαίτερα τοὺς καλοὺς, στὴ δεύτερη λιώνει αὐτοὺς ποῦ τὸ ἔχουν. Ὅπως ἡ σκουριά φθείρει καὶ τρώει τὸ σίδηρο, ἔτσι καὶ ἡ ζήλια κατατρώει τὴν ψυχὴ ποῦ τὴν ἔχει. Ὁ φθόνος λοιπὸν πρῶτα φθείρει τὸν φθονερὸ καὶ ἔπειτα τὸν φθονοῦμενο. Πρῶτα ἐξολοθρεύει τὴν ψυχὴ του -καθὼς τὸ φίδι κατατρώει τὴν κοιλιά ποῦ τὸ ἔθρεψε- καὶ κατόπιν δαγκώνει αὐτὸν ποῦ φθονεῖ. Ἀπὸ μόνος του ὁ φθόνος δὲν ἔχει καμμιά αἰτία ὑπαρξης, γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τύχει οὔτε συγχώρησης. Ὁ φθόνος δὲν γνωρίζει νὰ προτιμᾷ τὸ συμφέρον. Κανένα πάθος δὲν εἶναι πιὸ καταστροφικὸ ἀπὸ τὸν φθόνο, γιὰτὶ διαφθείρει τὶς ψυχές, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποῦ φυτρώνει μέσα τους. Αὐτὸς διδάσκει τὸν φθόνο! Ὁ φθόνε, εἶσαι ρίζα τοῦ θανάτου, πολύπλοκη νόσος, τῆς καρδιᾶς αἰχμηρότατο καρφί, τίποτα δὲν κεντάει πιὸ αἰχμηρά, ὅπως ἐστὶν τρυπᾶς ὅποια καρδιά σὲ ἔχει μέσα της. Μεγάλο κακὸ ὁ φθόνος. Αὐτὸς μαυρίζει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ τὴν περιτυλίγει μὲ βαθὺ σκοτάδι. Αὐτὸς προκαλεῖ ἀναισθησία στὶς αἰσθήσεις της. Πρῶτα τὴ σκλήρυνε καὶ μετὰ τὴν ὀδήγησε στὴν πώρωση. Αὐτὸς τελείως διέφθειρε τὸν ἄνθρωπο. Οὔτε τὸ σκουλήκι καὶ ὁ σκόρος συνηθίζει ἔτσι νὰ ἐγκαθίσταται στὸ ξύλο καὶ νὰ τὸ τρώει, οὔτε ὁ σκόρος ποῦ τρώει τὸ μαλλί δὲν κάνει τόσο κακὸ, καθὼς ὁ πυρετὸς τῆς ζήλιας κατατρώει τὰ κόκκαλα τῶν φθονερῶν καὶ καταληστεύει τὴ σωφροσύνη τῆς ψυχῆς.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Τὶ πιὸ καταστροφικὸ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτή; Εἶναι φθορὰ τῆς ζωῆς, ἀρρώστια τῆς φύσης ἐχθρεύεται ἀκόμη κι αὐτὰ ποῦ ὁ Θεὸς ἔχει δώσει, ἐναντιώνεται πρὸς τὸν Θεό, εἶναι κακὸ ἀφόρητο, διδασκαλία τοῦ πονηροῦ, ἐφεύρεση τῶν δαιμόνων, σπορὰ ἐχθρας, ἀρραβῶνας τῆς κόλασης, ἐμπόδιο τῆς εὐσέβειας, δρόμος πρὸς τὴ γέεννα, στέρηση τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέει: «Ὁ φθόνος μετατρέπει τὸν ἄνθρωπο σὲ Διάβολο. Τὸν μετατρέπει σὲ ἄγριο δαίμονα. Ἀπὸ φθόνο ἐγίνε ὁ πρῶτος φόνος, ἔτσι ἀγνοήθηκε ἡ φύση, ἔτσι μολύνθηκε ἡ γῆ. Τίποτα πιὸ ὀλέθριο δὲν τρυπώνει στὶς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ φθόνου, ὁ ὁποῖος πολὺ λίγο λυπεῖ καὶ κάνει κακὸ στοὺς ἄλλους, ἀφοῦ τὸ μεγαλύτερο κακὸ τὸ παθαίνει πρῶτα αὐτὸς ποῦ φθονεῖ».

25. Ἡ εἰκόνα τοῦ φθονεροῦ.

Ὁ φθονερὸς εἶναι ἐχθρὸς τοῦ ἑαυτοῦ του. Διακατέχεται πάντοτε ἀπὸ λύπη καὶ στενοχωρεῖ τὸν ἑαυτό του, λὲς καὶ τοῦ εἶναι ἐχθρὸς. Ὁ φθονερὸς εἶναι

δυστυχέστερος τῶν ἄλλων, σκεπτόμενος πόσο οἱ ἄλλοι πονοῦν καὶ ὑποφέρουν μὲ τις συμφορές τους, ἐνῶ ὁ ἴδιος καὶ στενοχωριέται μὲ τὰ δικά του δεινά, ἀλλὰ ταυτόχρονα ζηλεύει καὶ λυπᾶται καὶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων. Ὁ φθονερός εἶναι ἀνόητος καὶ κακός. Ἀνοητος γιὰτὶ προτιμᾶει τὸ δικό του κακὸ, παρὰ τὸ ξένο ἀγαθὸ καὶ κακὸς γιὰτὶ ζητᾶει τὸ κακὸ τοῦ ἄλλου, παρὰ τὸ δικό του καλὸ. Ὁ φθονερός εἶναι δοῦλος φοβεροῦ τυράννου. Ἡ εἰκόνα τοῦ φθονεροῦ εἶναι πάρα πολὺ ἄσχημη. Ἡ θλίψη καὶ ἡ πίκρα ἔχουν ζωγραφίσει στὸ πρόσωπό του, τίς δικές τους ἀπεχθεῖς εἰκόνες. Τὸ βλέμμα του εἶναι ψυχρὸ καὶ θολὸ τὰ μάγουλα του κρεμασμένα, τὰ φρύδια του σφιγμένα, τὰ χεῖλη του σουφρωμένα, τὸ στήθος του πιεσμένο, τὸ κεφάλι σκυμμένο. Ὁ φθονερός ἔχει ψυχὴ μοχθηρὴ ποὺ τὴ συνθλίβουν τὰ πάθη. Ἔχει σκληρὴ καὶ πωρωμένη καρδιά ποὺ τὴν κεντᾶει πάντα ἡ ζήλεια καὶ αἱμορραγεῖ ἀπὸ τίς πληγές. Στὰ μάτια του δὲν λάμπει ποτὲ ἡ χαρὰ καὶ δὲν σκιρτᾷ ἡ καρδιά του ἀπὸ ἀναγγελία καλῆς εἵδησης. Ὁ φθονερός ματιάζει εὐκόλα, εἶναι λοίδορος, συκοφάντης, κατάλαλος, ἐριστικός, συζεῖ μὲ τὸν θάνατο στὸ διηνεκές. Ὁ φθονερός ἔχει μόνο μία χαρὰ νὰ συγκινεῖ τὴν καρδιά του καὶ νὰ ἀπλώνει μιὰ πονηρὴ λάμψη στὰ μάτια του: τὴ χαρὰ ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν καταστροφὴ αὐτῶν ποὺ φθονεῖ. Χαίρεται τόσο ἀπὸ τὰ βάσανα τῶν ἄλλων, ὅπως ἀκριβῶς χαίρεται ὁ χοῖρος μέσα στὴ λάσπη. Τότε ὁ φθονερός ἀνακουφίζεται καὶ ἀναπνέει ἐλεύθερα, ὅταν πάθουν κακὰ αὐτοὶ ποὺ πράττουν τὰ ἀγαθὰ. Τότε μόνο εὐθυμεῖ, ὅταν τὸ πάθος τῆς ζήλιας κορεσθεῖ ἀπὸ τὴν παντελὴ διαφθορὰ ἢ καταστροφὴ αὐτῶν ποὺ φθονεῖ.

Ὁ φθονερός εἶναι φοβερός καὶ ἀποτρόπαιος ἄνθρωπος. Κατοικία του θὰ εἶναι ὁ Τάρταρος.

26. Περὶ μίσους.

Μίσος! Ἀποτρόπαιο ὄνομα! Φοβερὴ λέξη! Σατανικὸ πάθος! Μίσος! Τὸ ὄνομα σου δηλώνει ἔχθρα καὶ ἀποστροφή πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο, ἡ παρουσία σου ὅπουδήποτε κι ἂν ἐμφανιστεῖς ἀπειλεῖ μὲ καταστροφὴ. Γιὰ κανέναν δὲν φροντίζεις, κανέναν δὲν λυπᾶσαι, οὔτε ἐλεεῖς, σκληρό, ἀνηλεές πρὸς ὅλους, ἐπιζητᾷς τὴν ἀπώλεια τους. Εἶσαι φοβερὸ πάθος, γιὰτὶ καταβροχθίζεις τίς καρδιές ποὺ ἔχεις καταλάβει καὶ προξενεῖς ἀφόρητους πόνους σ' αὐτές. Δαγκώνεις τὰ σπλάχνα αὐτοῦ ποὺ κυρίευσες καὶ καταθλίβεις τὴν ψυχὴ του. Αὐτὸς ποὺ ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ σένα εἶναι ὁ πιὸ δυστυχισμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιὰτὶ γεμίζεις τὴν καρδιά του μὲ πίκρα καὶ πόνο, γεμίζεις τὸ στόμα του μὲ κατάρες καὶ κινεῖς τὴ γλῶσσα του σὲ βλαστήμιες. Ἐξοπλίζεις τὸ χέρι του γιὰ νὰ κάνει φόνους καὶ κινεῖς τὰ πόδια του γιὰ νὰ τὸν κάνεις γρήγορο στὴν ἐκδίκηση. Διατηρεῖς τὸν νοῦ του πάντοτε ἐσκοτισμένο καὶ γεμίζεις τὴ σκέψη του μὲ τὴ θολὴ παρουσία σου.

27. α. Ὁ χαρακτήρας αὐτοῦ ποὺ μισεῖ.

Αὐτὸς ποὺ μισεῖ εἶναι σκυθρωπός, κατσοφιασμένος, μελαγχολικός. Ἔχει πρόσωπο

σκοτεινὸ καὶ ἡ λύπη ποὺ τὸ περιβάλλει τὸ κάνει ἀποτρόπαιο.

Αὐτὸς ποὺ μισεῖ δὲν ἀγαπάει κανέναν, ποτὲ δὲν χαίρεται, οὔτε συγκινεῖται.

Αὐτὸς ποὺ μισεῖ εἶναι πονηρός, δόλιος, ὕπουλος, κακόβουλος, ματιάζει εὔκολα, εἶναι ἀνθρωποκτόνος. Φέρει πάνω του τὴν εἰκόνα τῆς κακίας, ζωγραφισμένη μὲ τὰ ζωηρότερα χρῶματα.

Αὐτὸς ποὺ μισεῖ ἀποστράφηκε τὸν Θεό, ἀκολούθησε τὸν πονηρό, βαδίζοντας μαζὶ του στὴ ζωὴ. Δειλὸς ἄνθρωπος. Πῶς θὰ ἐμφανιστεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ στὴν ἔσχατη ἡμέρα;

27. β. Περὶ ἀμνησικακίας καὶ ἀμνησίκακου.

Ἡ ἀμνησικακία εἶναι Χριστιανικὴ ἀρετὴ μεγάλης ἠθικῆς ἀξίας, γιατί πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη στὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο.

Ἡ ἀμνησικακία φανερώνει τὴ λήθη τῶν ἀδικημάτων καὶ τὴ συγχωρῆση τῶν ἀμαρτημάτων τῶν ἄλλων, γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀμνησίκακος εἶναι ἀγαθὸς ἄνθρωπος, τοὺς ἀγαπάει ὅλους καὶ ἀγαπιέται ἀπ' ὅλους. Εἶναι χαρούμενος στὴν ὄψη, ἤρεμος στὸν χαρακτήρα, συμπαθῆς, φιλάδελφος, ἐλεήμων, διαλλακτικὸς.

Ὁ ἀμνησίκακος φοβᾶται τὸν Θεὸ καὶ φυλάττει τὸν νόμο Του. Θυμᾶται πάντα τὸ: «ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν» καὶ «ἀφήσι τῷ ἀδελφῷ τὰ ὀφειλήματα αὐτοῦ». Ποτὲ δὲν συντηρεῖ τὴν ὀργὴ καὶ ἐλεεῖ αὐτὸν ποὺ τὸν ἀδίκησε. Συγχωρεῖ εὔκολα αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀδικοῦν, δὲν ὑπολογίζει τὸ κακὸ ποὺ τοῦ ἔκαναν, ἀλλὰ ἀντ' αὐτοῦ, προσφέρει εὐεργεσία. Ὁ νοῦς του ἀδυνατεῖ νὰ θυμηθεῖ τὸ κακὸ ποὺ τοῦ ἔκαναν. Ἡ καρδιά του διώχνει τὸ βάρος τῆς μνησικακίας, δὲν τὴν κρατᾶει μέσα της, τοῦ ἀρέσει δὲ νὰ κάνει τὸ καλὸ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ ὁ ἀδελφὸς του. Σὲ κανέναν δὲν ἀνταποδίδει κακὸ ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ σκέπτεται καὶ προνοεῖ πάντα τὸ καλὸ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι εἰρηνικὸς μὲ ὅλους. Ἄν ὁ ἐχθρὸς του πεινάει, τὸν ταΐζει καὶ ἂν διψάει, τὸν ποτίζει. Ἄν δὲν ἔχει ροῦχα, τὸν ντύνει καὶ ἂν ἀσθενεῖ, τὸν γιαιτρεύει. Δὲ νικιέται ἀπὸ τὸ κακὸ, ἀλλὰ τὸ νικάει μὲ τὸ ἀγαθό. Οἱ δρόμοι του εἶναι εὐθεῖς καὶ τὰ λόγια του εἰλικρινή. Ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸν ἀμνησίκακο, δέχεται τὴ θυσία του καὶ εἰσακούει τὴν προσευχὴ του. Τοῦ συγχωρεῖ τὰ παραπτώματα καὶ τὸν καθαρίζει ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες.

Ὁ ἀμνησίκακος θὰ ἀκούσει τὴ γλυκιὰ φωνὴ τοῦ Κυρίου: «εὖ, δοῦλε ἀγαθέ, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» (Μτ. κε' 21).

28. Περί μνησικακίας.

Μνησικακία είναι ή ένθύμηση τοῦ κακοῦ ποῦ μᾶς ἔγινε καί ή σκέψη γιά ἐκδίκηση. Ἡ μνησικακία εἶναι κακία καί πάθος βασανιστικό, γιατί διαφθείρει τήν ψυχή, σκοτίζει καί ταραίζει τόν νοῦ καί τήν καρδιά. Ἡ μνησικακία οὔτε συγγνώμη καταλαβαίνει, οὔτε συμπάθεια, ἄστοργη καί ἀνελεήμων καθὼς εἶναι, ζητάει τήν ἀνταπόδοση τοῦ κακοῦ. Ἡ μνησικακία εἶναι ἀποτρόπαιη κακία, ποῦ κυοφορεῖται μέσα σέ μοχθηρή ψυχή.

29. Ἡ εἰκόνα τοῦ μνησίκακου.

Ὁ μνησίκακος εἶναι παράνομος, γιατί μισεῖ τόν ἀδελφὸ του, τόν ὁποῖο ὄφειλε νά ἀγαπᾶ, κατὰ τή Θεία ἐντολή. Εἶναι ὑπερήφανος, γιατί ἀντιτάσσεται στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀνόητος, γιατί ἐνῶ αὐτὸς καθημερινὰ ἀμαρτάνει πρὸς τόν πλησίον του, δὲν ἀνέχεται τήν ἀμαρτία τοῦ ἄλλου. Ὁ μνησίκακος δὲν θυμᾶται τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Συγχωρεῖτε καί θὰ λάβετε συγχώρεση», οὔτε τὸ: «ἂν συγχωρεῖτε τὰ παραπτώματα τῶν ἀνθρώπων, θὰ συγχωρήσει κι ἐσᾶς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος. Ἄν ὅμως δὲν συγχωρεῖτε τὰ παραπτώματα τους, οὔτε καί ὁ Πατέρας σας θὰ σᾶς συγχωρήσει» (Μτ. στ' 14-15). Βλέπουμε ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τήν ὀργή, ἀλλὰ ἀπὸ τόν Κύριο ζητᾶ θεραπεία. Σέ ἄνθρωπο ποῦ εἶναι ὁμοιος του στήν ἀμαρτία, δὲν τοῦ δίνει ἔλεος, ὁ ἴδιος ὅμως ἐπιθυμεῖ νά τόν συγχωρήσει ὁ Θεός. Ἐνῶ εἶναι ἀπὸ σάρκα, διατηρεῖ μέσα του ὀργή καί θυμό, ἀλλὰ παρακαλάει καί ἐλπίζει νά λάβει ἄφεση ἀπὸ τόν Κύριο. Αὐτὸς γεμάτος ἔχθρα δὲν συγχωρεῖ καί κρατάει κακία στὸν ἀδελφὸ του, ἀλλὰ ἀπὸ τόν Θεὸ περιμένει συγχώρηση. Ἀλλὰ δὲν θὰ τοῦ δοθεῖ. Θυμήσου νά συγχωρήσεις τὸ ἀδίκημα τοῦ πλησίον σου καί τότε, ἐφόσον τὸ ζητήσεις, θὰ λυθοῦν οἱ ἀμαρτίες σου. Ἀνοίγει τὸ στόμα του κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του λέγοντας: «Μὲ ὅποιο τρόπο μου φέρθηκε, θὰ τοῦ φερθῶ κι ἐγὼ σέ ὅλα ὅσα μὲ ἀδίκησε. Θὰ λιώσω τόν ἐχθρὸ μου», κρύβει τήν ἔχθρα του καί στέκεται μὲ δόλο καί πονηρία. Ἡ γνώμη του εἶναι θηριώδης καί ἀπάνθρωπη. Τίποτε δὲν ὑπάρχει πάνω του ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγαθότητος, ποῦ ἔλαβε δωρεὰ ἀπὸ τόν οὐράνιο Πατέρα, τόν ὁποῖο ἐπικαλεῖται μὲν σὰν πατέρα, μνησικακῶντας δὲ σὰν τήν καμήλα. Ὁ Θεὸς μισεῖ καί ἀποστρέφεται τόν μνησίκακο, γιατί ἐξευτέλισε τὸ κατ' εἰκόνα ποῦ ἔλαβε. Δὲν δέχεται τὸ δῶρο τοῦ μνησίκακου ποῦ προσφέρει στὸ θυσιαστήριο. Εἶναι σιχαμερὴ ή προσφορὰ του μπροστὰ στὸν Θεό. Ἡ προσευχή του πέφτει σὰν κόκκος πάνω στήν πέτρα, γιατί λησμόνησε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Σὲ μένα ἀνήκει ή ἐκδίκηση, ἐγὼ θὰ ἀποδώσω δικαιοσύνη· μὴ νικιέσαι ἀπὸ τὸ κακο, ἀλλὰ νά νικᾶς τὸ κακὸ μὲ τὸ ἀγαθό. Οἱ ὁδοὶ τοῦ μνησίκακου καταλήγουν στὸν θάνατο».

Χαρακτηριστικὸ τῆς μνησίκακης ψυχῆς εἶναι ή ἐμπάθεια, ή χαιρεκακία, ὁ ὀργή, ὁ θυμός, ή ἀδιαλλαξία καί τὸ μίσος. Ὁ μνησίκακος φέρει τήν ὀργή τοῦ Θεοῦ πάνω του καί θὰ ἐλεγχθεῖ ἔτσι γιὰ τή μνησικακία του. Στὴν ἡμέρα ἐκείνη τῆς Κρίσεως, ὁ ἀδέκαστος Κριτὴς θὰ πεῖ πρὸς αὐτόν, ὅτι καί πρὸς τόν πονηρὸ δοῦλο: «Δοῦλε

πονηρὲ, ὅλες τίς ὀφειλὲς ποῦ εἶχες πρὸς ἐμένα σοῦ τίς χάρισα ἐπειδὴ μὲ παρακάλεσες. Δὲν θὰ μποροῦσες κι ἐσὺ νὰ σπλαχνιστεῖς τὸν συνάνθρωπο σου, ὅπως κι ἐγὼ σὲ σπλαχνίστηκα;» (Μτ. ιη΄ 32-33) καὶ θὰ τὸν ἀποστείλει στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον.

30. Περὶ ἐκδίκησης.

Ἡ ἐκδίκηση εἶναι πρόκληση βλάβης ἢ τιμωρία κάποιας ἀδικίας, ἀπ’ αὐτὸν ποῦ ἀδικήθηκε, ἢ ὁποῖα λέγεται καὶ ἄμυνα. Κάποιος ρώτησε τὸν Διογένη: «πῶς θὰ ἐκδικηθῶ τὸν ἐχθρό» καὶ αὐτὸς ἀποκριθῆκε: «Ἄν ἐσὺ γίνεις ἀγαθός».

Ὁ Θεῖος Παῦλος παραγγέλλει σ’ ἐμᾶς νὰ μὴν ἀνταποδώσουμε κακὸ ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ ἀγαθὰ ἀντὶ πονηρῶν, ἀφοῦ μᾶς εἶπε: «Μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικοῦντες ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ γέγραπται γὰρ λέγει Κύριος, ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν» (Ρωμ. ιβ΄ 20). Ἔτσι τότε καὶ ὁ Καίσαρας, παρότι ἦταν ἀσεβὴς ἀφοῦ δὲν γνῶριζε τὸν Χριστιανικὸ νόμο, εὐεργέτησε ὅσους τὸν κατεδίωξαν καὶ μὲ καλὰ ἔργα ἀπέδωσε δικαιοσύνη. Κάποιος ἄλλος, ἔδωσε τὸν παρακάτω ὀρισμὸ τῆς ἐκδίκησης: «Ἐκδίκηση εἶναι νὰ διαφυλάξεις τὴ δόξα τῆς δικῆς σου ὑπεροχῆς, μὲ κατορθώματα ἴσα καὶ πιὸ λαμπρὰ ἀπὸ τὰ προηγούμενα».

31. Περὶ ὕβρεως καὶ ὑβριστῆ.

Ἡ ὕβρις εἶναι ἐκδήλωση -μὲ τὸν λόγο, μὲ τὸ ὕφος καὶ τοὺς τρόπους- ἐξευτελιστικῶν σκέψεων γιὰ τὸν συνάνθρωπο, οἱ ὁποῖες βρίσκονται στὴν καρδιά ὑπερηφάνου ἀνθρώπου. Ἡ ὕβρις ἐκδηλώνεται σὰν ἀτιμία, σὰν περιφρόνηση, σὰν αὐθάδεια. Ἡ ὕβρις εἶναι πιὸ δυσβάστακτη καὶ ἀπὸ τὸν τραυματισμὸ ἢ ὁποιαδήποτε βλάβη τοῦ σώματος, διότι ἢ μὲν βλάβη πειράζει τὸ σῶμα, ἢ ὕβρις ὁμως συντρίβει τὴν ψυχὴ. Γι’ αὐτὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι δυσκολώτερα ἀνέχονται τὴν ὕβρη παρὰ τὴ σωματικὴ βλάβη. Καὶ ἢ μὲν βλάβη δὲν ὀδηγεῖ στὸν ὄλεθρο ἢ στὸν θάνατο τῆς ψυχῆς, ἢ ὕβρις ὁμως ἔκανε πολλὰς ψυχὰς φιλότιμων ἀνδρῶν νὰ ἀγγίξουν τὸν Ἄδη.

«Ἡ ὕβρις ὅταν ἀνθεῖ βγάζει καρπὸ ταραχῆς καὶ ὀλέθρου, ἀπ’ ὅπου ἐξέρχεται φωτιὰ ποῦ καίει».

Ὁ ὑβριστὴς εἶναι βίαιος, αὐθάδης, ὑπερήφανος, ἐγωιστὴς, οἰηματίας, ὀργίλος, ὀξύθυμος, αὐθαίρετος, ὑψηλόφρων, ἀπότομος, ἀνηλεὴς, ἄσπλαχνος, ἀσυμπαθὴς, ἐπιθετικὸς. Εἶναι ὁ πιὸ κακὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι ἄτιμος. Ἡ Γραφὴ λέει: «Ὅπου κι ἂν εἰσχωρήσει ἢ ὕβρις, ἐκεῖ βρίσκεται καὶ ἢ ἀτιμία. Ὁ Κύριος καταδίκασε τὸν ὑβριστὴ στὴ γέεννα τοῦ αἰωνίου πυρός. Ὁ ὑβριστὴς περιφρονεῖ τὸν ἀδελφὸ του καὶ ἐξουθενώνει τὸν πλησίον του. Φέρεται πρὸς αὐτοὺς μὲ ἀγέρωχο τρόπο καὶ ἐπιδεικνύει σ’ αὐτοὺς ὑπεροχὴ. Ὁ ὑβριστὴς δὲν σέβεται κανέναν, οὔτε τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Εἶναι ἀσεβὴς στοὺς νόμους, τόσο τοὺς ἠθικοὺς, ὅσο καὶ τῆς πολιτείας, τοὺς

ἀθετεῖ καὶ καθυβρίζει τὸ κύρος τους. Ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τὸν ὑβριστὴ. Ἡ Γραφή λέει: «Οἴκους ὑβριστῶν κατασπᾶ Κύριος, ταπεινοῖ δὲ τοὺς ὑβρεὶ φερομένους. Οἱ ὑψηλοὶ τῆ ὑβρεὶ συντριβήσονται καὶ ταπεινωθήσονται».

32. Περὶ ἔριδας καὶ ἐριστῆ.

Ἐριδα λέγεται ἡ φιλονικία, ἡ παράλογη ἔνστασις. Οἱ ἐριστικοὶ ἀγαποῦν τὴν ἔριδα. Ἡ ἔριδα γεννιέται ἀπὸ τὴν κενοδοξία, οἱ δὲ ἐριστικοὶ εἶναι κενόδοξοι. Φιλονικοῦν προκαλώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, προσπαθώντας νὰ μὴν ὑποτιμηθεῖ ἡ γνώμη τους, ἀλλὰ νὰ σταθεῖ ὡς ὀρθὴ καὶ γεμάτη σοφία. Οἱ ἰσχυρογνώμονες, οἱ φιλόνικοι, οἱ φιλέριδες, εἶναι μάταιοι καὶ κενοί. Ἀγωνίζονται μὲ τοὺς ἄλλους μέχρι ἐξάντλησης καὶ ἐνῶ μπορεῖ νὰ κατακουραστοῦν, ὡστόσο δὲν ἐνδίδουν. Δὲν ὑπολογίζουν τὸν ἑαυτὸ τοὺς καὶ παραφέρονται σὰν νὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ μανία. Ἀγωνίζονται γιὰ ζήτημα τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει καμμιά ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα. Σ' αὐτοὺς σημασία δὲν ἔχει ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ ἡ ὑπεροχὴ τῆς γνώμης τοῦ ἄλλου κάνει νὰ σταματάει τὸ λογικὸ τους, ἐπιδιώκοντας μὲ τὶς κραυγὲς τῆ νίκης. Ἐπακολουθεῖ ἡ ὀργὴ καὶ ὁ θυμὸς, ἐπέρχεται λυσσωδὴς συμπλοκὴ, ἀνταλλάσσονται βρισιεὶς καὶ κτυπήματα, ἐξάπτεται πολεμικὴ μανία καὶ δὲν σταματοῦν νὰ μάχονται ἕως ὅτου νικηθεῖ μὲ τὴ βία ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυο. Οἱ ἐριστὲς εἶναι ἰσχυρογνώμονες, αὐτάρεσκοι, κενόδοξοι, ὑψηλόφρονες.

33. Περὶ ζήλου ἀγαθοῦ.

Ζῆλος εἶναι ἡ θερμὴ τῆς ψυχῆς, ποὺ ἐκδηλώνεται σὰν ὀρμὴ ἢ σὰν πάθος καὶ ἐπιθυμία. Ζῆλο λίγο-πολύ διακρίνουμε καὶ στοὺς καλοὺς καὶ στοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ζῆλος εἶναι ἀγαθὸς, ὅταν ἡ ὀρμὴ του κινεῖται καὶ ἐργάζεται πρὸς τὸ καλὸ. Ὅταν ὅμως ἐκδηλώνεται πρὸς τὰ χυδαῖα καὶ τὰ τιποτένια, εἶναι πονηρὸς. Ὁ ἀγαθὸς ζῆλος ζητᾷ τὴν ἐπικράτησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ. Ζητᾷ τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, μιμεῖται τὸ καλὸ καὶ ποθεῖ τὴ ψυχὴ του τὸ ἀγαθόν. Ὁ ἀγαθὸς ζῆλος γεννιέται μέσα στὴν ἀγαθὴ ψυχὴ σὰν καλὴ ἐπιθυμία, χωρὶς ἴχνος ζήλιας· εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ ἀγαθὸ καὶ ἐκφράζει τὴ διάθεσιν γιὰ πρόοδο. Ὁ ἀγαθὸς ζῆλος ἐπιθυμεῖ πάντοτε τὰ ἀνώτερα.

34. Περὶ τοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλωτῆ.

Ὁ χαρακτήρας τοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλωτῆ εἶναι αὐτὸς ποὺ λατρεύει, γεμάτος ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν πίστιν του, τὸν Θεόν. Πράγματι εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ἀφοσιωμένος στὸν Θεόν καὶ φυλάει μὲ αὐστηρότητα τὸν νόμον Του. Ἀκολουθεῖ εὐλαβικὰ τὶς πατρικὲς παραδόσεις καὶ ἐργάζεται μὲ πολλὴ θερμὴ γιὰ τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός Του. Εἶναι ἐραστὴς τῶν ἔργων ποὺ ἀξίζουν τὸν ἔπαινον καὶ γεμάτος πόθον βιάζεται νὰ μιμηθεῖ τὰ καλά. Βαδίζει μὲ πολλὴ προθυμία τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπιδιώκει μὲ ζῆλον τὶς ἀριστες τῶν ἀσχολιῶν. Ὁ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλωτὴς εἶναι φίλος

κάθε καλοῦ, ἀγαπάει καὶ ποθεῖ ὅλες τὶς ἀρετές. Διακαίεται ἀπὸ τὸν πόθο νὰ διαδώσει τὸν Θεῖο λόγο, μὲ σκοπὸ τὴ στερέωση τῆς πίστεως, τὴν εὐόδωση τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, τὴ μεγαλύτερη ἐπίδοση τοῦ Θεοῦ κηρύγματος, τὴν ἀποκατάσταση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ. Ὁ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς πάντοτε ἐργάζεται, πάντοτε κινεῖται, πάντοτε βρίσκεται σὲ δράση. Ὁ ζῆλος του τόσο περισσότερο φλέγεται καὶ ἀναζωπυρώνεται, ὅσο περισσότερο πασχίζει γιὰ τὸ ἀγαθό, ὅσο περισσότερο ἀγαπάει τὸν Θεό. Ὁ ζηλωτῆς αὐτός, ἐνῶ κοπιᾶζει δὲν ἀποθαρρύνεται ἐνῶ ἐργάζεται δὲν ἀποκάμνει· ἐνῶ πονάει δὲν αἰσθάνεται τὴν κούραση· ἐνῶ δαπανᾶται δὲν ἐξαντλεῖται καὶ δὲν γκρινιάζει, ἀλλὰ πάντα ἀκμαῖος καὶ ζωηρός, εὐθυμος καὶ θαρραλέος, ἐξορμᾷ πρὸς νέα ἐργασία. Φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἔνθεο ζῆλο του, ζητᾷ νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἐνέργειες του σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς, ὀρμώμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ὅτι κάνει τὸ κάνει μὲ ἀγάπη καὶ αὐταπάρηση. Δὲν κάνει τίποτα ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει θλίψη στὸν πλησίον του. Ὁ ζῆλος του ἐνέχει φωτισμὸ καὶ ἐπίγνωση. Τίποτα δὲν τὸν ἐξωθεῖ σὲ παρεκτροπή.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆ εἶναι ἡ θερμὴ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ἡ πραότητα, ἡ ἀνεξιθρησκεία, ἡ ἀνεξικακία, ἡ διάθεση γιὰ εὐεργεσία καὶ ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων. Ὁ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀληθινοῦ Χριστιανοῦ.

35. Χαρακτήρας τοῦ μὴ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆ.

Αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς, ἔχει μὲν ζῆλο, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐπίγνωση. Ξεγελιέται μεσα στὶς σκεψεις καὶ τὶς ἐνέργειές του, δῆθεν ἐργαζόμενος γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ παραβαίνει τὸν νόμο, ποὺ θέλει νὰ ἀγαπάει τὸν συνάνθρωπο. Ὁ μὴ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς, πάνω στὴ θέρμη τοῦ ζήλου του, πράττει τὰ ἀντίθετα ἀπ' αὐτὰ ποὺ λέει ὁ Θεῖος νόμος καὶ τὸ Θεῖο θέλημα. Διαπράττει ἀκόμη καὶ τὸ κακό, ἂν νομίζει ὅτι ἀπ' αὐτὸ θὰ ἔλθει ὅτι ἐκεῖνος θεωρεῖ καλὸ καὶ ἀγαθό. Ὁ ζῆλος του μὴ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆ εἶναι φωτιὰ ποὺ καταστρεφεί, «πῦρ καταναλίσκον». Μπροστὰ πηγαίνει ἡ καταστροφή καὶ πίσω του ἔρχεται ἡ ἐρήμωση. Ὁ μὴ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς εὐχεται στὸν Θεὸ νὰ ρίξει φωτιὰ καὶ νὰ κατακάψει ὅλους ὅσους δὲν δέχονται τὶς ἀρχές καὶ τὶς πεποιθήσεις του. Τέτοιου εἴδους ἀνθρώπους τοὺς χαρακτηρίζει μίσος πρὸς τοὺς ἐτερόθρησκους ἢ ἐτερόδοξους, ἡ ζήλια καὶ ὁ ἐπίμονος θυμὸς, ἡ ἐμπαθῆς ἀντίσταση πρὸς τὸ ἀληθινὸ νόημα τοῦ Θεοῦ νόμου, ἡ παράνομη ἐπιμονή, προκειμένου νὰ ὑπερασπισθεῖ τὰ δικά του φρονήματα, ὁ παράφορος ζῆλος νὰ ντροπιάσει τοὺς πάντες, ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλονικία, ἡ ἔριδα, τὸ φιλοτάραχο. Ὁ μὴ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτῆς εἶναι ἄνθρωπος ὀλέθριος.

36. Περὶ κακοῦ ζήλου καὶ τοῦ χαρακτήρα αὐτοῦ ποὺ ἔχει κακὸ ζῆλο.

Ὁ κακὸς ζῆλος εἶναι βρασμὸς μοχθηρῆς ψυχῆς καὶ ἐκδηλώνεται σὰν ζηλοτυπία, σὰν

φθόνος, σὰν μίσος πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κάτι λαμπρό. Ὁ κακὸς ζῆλος παρακινεῖται ἀπὸ τὰ χυδαῖα καὶ τὰ πονηρὰ καὶ ματιάζει τὰ καλὰ. Αὐτὸς ποὺ ἔχει κακὸ ζῆλο, ὁ ζηλήμονας, ζητᾷ νὰ ἀμαυρώσει καθεὶ ποὺ εἶναι φωτεινὸ στὴν ὄψη καὶ φθονεῖ τὸν κάτοχό του. Μισεῖ αὐτοὺς ποὺ εὐτυχοῦν καὶ ποθεῖ τὴ δυστυχία τους, Χαίρεται μὲ τὴν καταστροφή τους καὶ εὐχαριστιέται στὶς συμφορὲς τους. Κανέναν δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεχθεῖ νὰ ἐπαινοῦν ἢ νὰ μακαρίζουν. Διαβάλλει καὶ συκοφαντεῖ αὐτοὺς ποὺ διακρίθηκαν σὲ δόξα καὶ τιμὴ. Βρίσκει ἐλαττώματα στὰ καλὰ καὶ διασύρει τὰ ἄξια. Καμμιά χάρη δὲν ἀναγνωρίζουν τὰ μάτια του. Ἡ γλῶσσα του κινεῖται γιὰ νὰ κοροϊδέψει. Τὸ στόμα του ἐκβράζει βλαστήμια. Ἡ καρδιά του ἐχθρεύεται αὐτοὺς ποὺ προοδεύουν καὶ ὅσους τὸν ξεπερνοῦν τοὺς ἀποστρέφεται. Μισεῖ τὴν πρόοδο καὶ μηχανεύεται τρόπους γιὰ νὰ τὴν ἀνακόψει. Αὐτὸς ποὺ ζηλεύει εἶναι ἐγωιστὴς καὶ ἀνόητος, γιὰτὶ μόνο τὸν ἑαυτὸ του θεωρεῖ ἄξιο τιμῆς καὶ δόξας ποὺ ἄλλοι κατέκτησαν καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του πάντοτε ἀδικημένο. Αὐτὸς ποὺ ζηλεύει εἶναι κακὸς καὶ μελετάει τὸ κακό. Στὴν καρδιά του συσσωρεύονται τὰ κακὰ δυσφορεῖ καὶ θλίβεται ὅταν ζεῖ ἄδοξα καὶ λιώνει ἀπὸ τὴ ζήλια του. Ὁ ζηλιάρης εἶναι ἄθλιος καὶ ἐλεεινὸς ἄνθρωπος.

Β΄. ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΥ

1. Περὶ τῆς ἐν Κυρίῳ χαρᾶς.

«Χαρὰ εἶναι ἓνα εἶδος σκιρτήματος τῆς εὐτυχισμένης ψυχῆς» (Μ. Βασίλειος).

«Χαρὰ εἶναι ἡ ἐκπλήρωση τῶν ἐπιθυμιῶν, ἡ ἀπόλαυση τῶν εὐχάριστων καὶ ἡ λησμοσυνη τῶν λυπηρῶν» (Χρυσόστομος).

«Μόνη χαρὰ ἃς ὑπάρχει αὐτὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν κουραση καὶ τὶς θλίψεις γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ πράττουν δίκαια, γεμίζουν ἀληθινὴ χαρὰ, ὅταν προχωροῦν μὲ τὸ ἔργο τους πρὸς τὸν σκοπὸ τους, κι ἐνῶ ἡ ψυχὴ μένει ἀτάραχη καὶ γαλήνη ἀπλώνεται σ' αὐτήν» (Θεοδώρητος).

«Τὸ νὰ χαίρεσαι ἐν Κυρίῳ εἶναι τὸ νὰ πλημμυρίζεις ἀπὸ πνευματικὴ εὐχαρίστηση» (τοῦ ἰδίου).

«Ἡ κατὰ κόσμον χαρὰ δὲν εἶναι ἀληθινὴ χαρὰ· ἀντίθετα, κοντὰ στὸν Κύριο καὶ οἱ θλίψεις χαρὰ φέρνουν» (Θεοφύλακτος).

«Ὅποια χαρὰ προκύπτει ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου πρὸς δόξα Θεοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐν Κυρίῳ χαρὰ» (Μ. Βασίλειος).

«Τὸ νὰ χαίρεσαι κοντὰ στὸν Κύριο, εἶναι ἡ μεγαλύτερη χαρὰ. Μ' αὐτὴ χαιρόνταν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἡ χαρὰ ποὺ φέρνει κέρδος, αὐτὴ ποὺ προέρχεται εἴτε ἀπὸ φυλακίσεις

ἢ μαστιγώσεις ἢ ὅτι ἄλλο δυσάρεστο γιατί αὐτὰ εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ ρίζα καὶ τὸ θεμέλιο τῆς χαρᾶς τοῦ Κυρίου καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ ὠφέλιμο ἀποτέλεσμα» (Χρυσόστομος).

«Πράγματι, ὡς πληρέστατη καὶ τέλεια χαρὰ, ἃς σκεφτόμαστε τὴν ἐν Θεῷ καὶ διὰ Θεὸν χαρὰ καὶ νὰ τὴν ἐπιδιώκουμε μὲ ἀγαθὰ ἔργα, γιατί ἐδῶ ὑπάρχει στέρεα καὶ ἀκλόνητη ἐλπίδα» (Κύριλλος Ἀλεξανδρείας).

«Ὅπου χαρὰ ἐκεῖ δραπετεύει ἢ θλίψη τῶν δακρύων, ὅπου χαρὰ ἐκεῖ φεύγει ἢ κατήφεια τοῦ πένθους, ὅπου χαρὰ ἐκεῖ ἀπουσιάζει ἢ θλίψη, ὅπου χαρὰ ἐκεῖ καὶ τὰ σύμβολα τῆς εὐφροσύνης» (Χρυσόστομος).

«Ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου ἀρχίζει μὲν ἀπὸ τὰ γλυκὰ καὶ εὐχάριστα, τελειώνει ὅμως μὲ τὰ δυσάρεστα καὶ τὰ λυπηρά. Δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ αὐτὸς ποὺ ἔχει τὶς κοσμικὲς χαρὲς, μ' αὐτὸν ποὺ χαίρεται κατὰ Θεόν. Διότι καθένας ποὺ χαίρεται μέσα στὸν κόσμο, χαίρεται μὲ τὴν καλοπέραση, τὴ δόξα, τὴν ἐξουσία καὶ τὴν ἀλαζονεία» (Χρυσόστομος).

«Ἐμεῖς θεωροῦμε τὴ χαρὰ στὸν κόσμο ἀτελή, γιὰ τὸν λόγο ὅτι μεταβάλλεται εὐκόλα οἱ δὲ ἄνθρωποι, ἐλάχιστα τὴ βλέπουν, παρὰ μόνο σὲ πράγματα κοσμικά, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι περισσότερο ἀληθινὰ ἀπ' ὅτι οἱ σκιὲς καὶ τὰ φαντάσματα» (Κύριλλος Ἀλεξανδρείας).

2. Περὶ τῆς χαρᾶς ὡς καρποῦ τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Χαρὰ! Λέξη προσφιλῆς, λέξη πολυπόθητη, λέξη ποὺ συγκινεῖ τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, λέξη ποὺ δηλώνει ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, λέξη πνευματικῆς τέρψης καὶ ἔκφραση ἡδονῆς. Χαρὰ! Μὲ ποιὰ λόγια νὰ περιγράψω τὸ συναίσθημα ποὺ ἀναδύεται στὴν καρδιά μου χάρις σὲ σένα; Μὲ ποιὰ χρώματα νὰ ζωγραφίσω τὴν εἰκόνα σου; Μὲ ποιὲς λέξεις νὰ περιγράψω τὸν μυστικὸ σου χαρακτήρα; Καμμιά δικὴ μου δύναμη δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλύσει τὸ μυστήριον, καμμιά φωνὴ δὲν ἔχει τὸν κατάλληλον τόνον γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴ μυστικὴ σου ἐνέργεια. Παραμένει μυστικὴ, κρύβεται στὰ μύχια τῆς καρδιᾶς καὶ φανερῶνεται μονάχα στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός. Ἡ χαρὰ κάνει τὴν ψυχὴ νὰ σκιρτάει ἀπὸ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση, αὐτὴ τὴ μεθάει σὰν Θεῖο ποτό. Ἐχει γίνῃ ἡ πολυπόθητη ἀπόλαυση τῆς. Καὶ περισσότερο ἀπὸ μέλι καὶ κερὶ γλυκαίνει τὴ γλῶσσα, ὅταν ξεχειλίζει ἀπὸ χαρὰ ἢ ψυχὴ. Συνθέτει ὕμνους στὴν καρδιά, τοὺς ὁποίους ἀδυνατοῦν νὰ ἐκφράσουν τὰ χεῖλη, ἢ καρδιά μιλάει τὰ χεῖλη σιωποῦν. Τὸ ὑπερφυῆς λειτουργεῖται μυστικά.

Ἡ καρδιά χαίρεται γιατί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ κατασκήνωσε μέσα τῆς. Ἡ καρδιά χαίρεται γιατί αἰσθάνθηκε νὰ ἔχει γεμίσει ἀπὸ τὸ πολυπόθητον ἀγαθόν. Χαίρεται γιατί ἔλαβε μυστικὴ πληροφορία ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἀγάπησε. Χαίρεται γιατί ἡ εἰρήνη, ἡ

γαλήνη, ή ήρεμία και ή άταραξία βασιλεύουν μέσα της. Ή καρδιά χαίρεται γιατί με την πίστη γνώρισε τον Κύριο. Χαίρεται γιατί με την έλπίδα κατανόησε την αλήθεια των μελλόντων αγαθών, γιατί με την αγάπη γνώρισε τον Κύριο να κατοικεί μέσα της.

Ω χαρά άγία! Παραδείσιου πλούτου τὸ προοίμιο! Ω χαρά, ήδονής άνέκφραστης προάγγελε. Έσένα ποθῶ τόσο πολύ κι έσένα ζητῶ σαν άρραβῶνα που κατέκτησα πάνω στη γή, εΐθε ν' άξιωθῶ και τής ούράνιας χαράς, εκεί ὅπου ύπάρχει ὁ άκατάπαυστος ήχος των έορταζόντων και ή άνέκφραστη ήδονή ὅσων άντικρύζουν τὸ άρρητο κάλλος του Θείου Προσώπου. Άμήν.

3. Περὶ άρετῆς.

Ή άρετή προέρχεται από τὸ έρω, δηλαδή τὸ έπιθυμῶ. Έτσι λοιπόν ή άρετή εΐναι ή έρατή, που σημαίνει αντίστοιχα ή άξια αγάπης, ή φιλητή, ή αγαπημένη. Άρετή, ή αξιαγάπητη κατάκτηση, την ὁποία έπιθυμοῦν ή έρωτεύονται ὅλοι. Κατ' άλλους, ή άρετή προέρχεται από τὸ «αΐρειν», έννοώντας την έκλογή και τή στροφή των ψυχών προς τὸν ούρανό. Άρετή εΐναι ή έκπλήρωση του νόμου του Θεοῦ.

Ό Μέγας Βασίλειος λέει: «Άρετή εΐναι τοῦτο: ή άπομάκρυνση από τὸ κακὸ και ή πραγμάτωση του αγαθοῦ».

Λέει επίσης ὁ Γρηγόριος Νύσσης: «Ή άρετή δέν έχει ανάγκη από δεσπότη, αποκτᾶται θεληματικά και με άπόλυτη έλευθερία. Ότι προέρχεται από βία και καταναγκασμὸ δέν μπορεί νά εΐναι άρετή. Ή άρετή εΐναι μέτρο που έπαναφέρει στη μεσότητα. Διότι δέν θά μπορούσε νά εΐναι άρετή ή έλλειψη του καθήκοντος, αλλά οὔτε και ὁ υπερβολικός ζήλος. Για παράδειγμα, ὅσον άφορᾶ την άνδρεία, ή μὲν έλλειψή της εΐναι δειλία, ή δέ υπερβολή γίνεται θράσος». Αὐτὸς που έχει κατακτήσει την άρετή δέν εΐναι τίποτα άλλο παρὰ μέτοχος του Θεοῦ, γιατί ὁ Θεὸς εΐναι ή τέλεια άρετή.

Ό Μέγας Βασίλειος λέει: «Άπ' ὅλα τὰ άποκτήματα του άνθρώπου, ή άρετή παραμένει άναφαίρετη. Παραμένει σ' αὐτὸν κι ὅταν ζεΐ κι ὅταν πεθάνει».

Ό ιερὸς Χρυσοστομος λέει: «Μόνη ή άρετή μεταβαίνει μαζί μας πέρα από τὸν θάνατο. Μόνη ή άρετή διαβαίνει στην άλλη ζωή. Εΐναι άδούλωτη και δέν την έπηρεάζει τίποτα. Οὔτε ή δουλεία, οὔτε ή αιχμαλωσία, οὔτε ή φτώχεια, οὔτε ὁ θάνατος που εΐναι άπ' ὅλα ὁ τυραννικότερος. Ή άρετή κι έδῶ μᾶς κρατάει σέ ασφάλεια και στην άλλη ζωή μᾶς συμπαραστέκεται. Ή άρετή κάνει τὸν άνθρωπο άγγελο, κάνει την ψυχή του νά φτερουγίζει στὸν ούρανό».

Ό Πηλουσιώτης λέει: «Ή άρετή εΐναι κάτι τὸ άναγκαῖο αλλά και συμφέρον, καλό,

πρέπον, ωφέλιμο και χρήσιμο. Αναγκαῖο μὲν, γιατί εἶναι μεγάλη ἀνάγκη τὸ νὰ πολιτεύεται κανεὶς σωστά· συμφέρον δὲ, γιατί ὁδηγεῖ στὴ μακαριότητα· καλὸ γιατί κρατᾷ σεμνοὺς αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀπέκτησαν. Ὡφέλιμο, γιατί καταλύει τὸ χρέος, δηλαδή τοὺς πόνους· χρήσιμο δὲ, καθότι τίποτα δὲν εἶναι χρησιμώτερο ἀπ' αὐτήν».

Ὁ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας λέει: «Ὁμολογουμένως ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι προσβάσιμη στὸν τυχόντα· εἶναι δυσπροσιτὴ καὶ ἀνηφορικὴ».

Ὁ Χρυσόστομος λέει ἐπίσης: «Τὸ στόμα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ σύνεση καὶ ἡ γνώση τῶν πνευματικῶν ὕμνων. Καρδιά τῆς εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς Γραφῆς καὶ ἡ διαφύλαξη τῶν σωτήριων δογμάτων, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ χρηστότητα. Ὑπάρχουν στὴν ἀρετὴ χέρια καὶ πόδια καὶ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀναδείξη τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Ψυχὴ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ εὐσέβεια. Τὸ στῆθος τῆς, ποὺ εἶναι στερεότερο ἀπὸ τὸν χρυσὸ καὶ τὸ διαμάντι, εἶναι ἡ ἀνδρεία».

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας λέει γιὰ τὴν ἀρετὴ τὰ ἐξῆς: «ὅπου πραότητα καὶ ταπείνωση, ἐκεῖ ὄντως καὶ ἐπιδίωξη δικαιοσύνης. Ἐκεῖ βλέπουμε τὴ γλῶσσα νὰ ξεμαθαίνει τοὺς μάταιους μύθους, νὰ ἐλαχιστοποιεῖ τὸν ἀπερίσκεπτο λόγο, νὰ εἶναι περισσότερο ὀρθή, ὄντως ἐργάτρια τῆς ἀκριβείας· ἐκεῖ φυτρώνει πάντοτε λαμπρὴ καὶ τελειότατὴ ἡ ἀρετὴ».

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος ἐρμηνεύοντας τὸ «οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν» λέει: «ἔτσι λοιπὸν ἄς περισσέψει ἡ ἀρετὴ σας, ἄς ὑπάρχει ἄφθονο πῦρ καὶ φῶς ἀπερίγραπτο. Διότι ὅταν εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ἀρετὴ, εἶναι ἀδύνατον αὐτὴ νὰ κρυφτεῖ, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸς ποὺ τὴν κατέχει, προσπαθῆσει νὰ τὴν καλύψει» (Ὁμιλ. ιε' στὸν Ματθαῖο).

4. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀρετῆς τοῦ Χριστιανοῦ.

Ἀρετὴ, μὲ ποιά λόγια νὰ σὲ ἐγκωμιάσω; Μὲ ποιά λόγια νὰ ὑμνήσω τὸ κάλλος σου; Μὲ ποιά ἄνθη νὰ στολίσω τὶς χάρες σου; Ἡ μὲ ποιά στεφάνια νὰ στεφανώσω τὴ δύναμη σου; Μὲ ποιὸν κάλαμο νὰ περιγράψω τὴν εἰκόνα σου; Σὲ σένα τὰ πάντα εἶναι θαυμαστά, τὰ πάντα ἀξιόγαστα, τὰ πάντα μεγαλοπρεπῆ, τὰ πάντα γενναῖα. Ἡ χάρη σου εἶναι χάρη οὐράνια, τὸ κάλλος σου κάλλος θαυμάσιο, ἡ δὲ δύναμη σου ἐξάισια. Ἐσὺ εἶσαι ἡ συνεργὸς δύναμη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ποὺ συνεργάζεται μὲ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς βασιλείας Του πάνω στὴ γῆ. Σὲ σένα βρίσκεται ὅλη ἡ ὁμορφιά καὶ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. Σὲ σένα ἡ ὑγεία τοῦ σώματος. Σὲ σένα ἡ καθαρότητα τοῦ πνεύματος, Σὲ σένα ὑπάρχει τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ τέλειο. Ἐσὺ εἶσαι τὸ ἀπόκτημα τὸ καλὸ καὶ τὸ πρέπον καὶ ἀναγκαῖο καὶ χρήσιμο καὶ ἐπωφελές. Καὶ εἶσαι καλὸ διότι διατηρεῖς σεμνοὺς αὐτοὺς ποὺ σὲ κατέχουν. Εἶσαι πρέπον γιατί στολίζεις ὅσους σὲ ἀπέκτησαν. Εἶσαι ἀναγκαῖο γιατί τίποτα δὲν εἶναι ἀναγκαιότερο γιὰ νὰ ζεῖ καὶ νὰ πολιτεύεται σωστὰ κανεὶς. Χρήσιμο δὲ καὶ ἐπωφελές διότι ἡ χαρὰ καὶ ἡ μακαριότητα εἶναι μέσα σου, διότι ὁ ἀγώννας γιὰ τὴν ἀρετὴ ἔχει ἄριστο καὶ Θεῖο καὶ

μακάριο αποτέλεσμα. Ἀληθινά, τὸ χρυσάφι ποὺ βρίσκεται πάνω στὴ γῆ ἀλλὰ καὶ κάτω ἀπ' αὐτή, δὲν εἶναι ἀντάξιο σου, διότι αὐτό, ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐμπορίου ἐκτιμᾶται ὡς πολύτιμο, ἀπὸ μόνος του ὁ χρυσὸς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μέταλλα τῆς γῆς. Ἐσὺ ὅμως ἀπὸ τὴ φύση σου αποβαίνεις πολύτιμη καὶ σεμνὴ καὶ τίμια. Διότι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κατεβαίνεις καὶ σ' αὐτὸν περιπολεῖς καὶ τὸ σκῆνωμα σου βρίσκεται στὸν οὐρανό, ὅπου καὶ τὰ σκηνώματα τῶν ἀγίων. Τίποτα δὲν εἶναι γλυκύτερο ἀπὸ σένα, τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ποθητό. Αὐτὸς ποὺ ἐπαινεῖ ἐσένα, εἶναι σὰν νὰ ἐπαινεῖ τὸ Θεῖον. Τὸ σθένος σου εἶναι ἀκατάβλητο, ἡ δὲ δύναμη σου ἀκαταμάχητη. Κανένα ἀπὸ τὰ ἐπερχόμενα δεινά, δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ κάμψει τὴ σταθερότητά σου. Πάντοτε στέκεσαι ὄρθια σὰν στήλη ἀκλόνητου βάρους καὶ ἀποδεικνύεσαι ὑπεράνω ὄλων. Ἐσὺ καὶ στὶς θλίψεις ἀναδεικνύεσαι λαμπρότερη καὶ στὶς δοκιμασίες σεμνότερη. Στὶς ταπεινώσεις εὐγενέστερη καὶ στὴ φτώχεια τιμιότερη. Ἐσὺ εἶσαι τὸ μεγάλο ὄπλο τῶν ἀνθρώπων, ἐφόσον πάντα ἀγωνίζεσαι μὲ ὅλη σου τὴν ψυχὴ γιὰ τὸ ἀγαθὸ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ δίκαιο. Ἐσὺ μόνη ἐπιβλέπεις γιὰ τὸ πῶς θὰ κυβερνηθοῦν καλῶς τὰ ἀνθρώπινα, χωρὶς ὅμως ἐσένα καὶ τὴ δικὴ σου ἐπίβλεψη τὰ πάντα διαλύονται καὶ τρέχουν πρὸς τὸν ὄλεθρο καὶ τὴν καταστροφή. Ἐσὺ μόνη ἔλκεις τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὸ Θεῖο καὶ τὸν ἀναδεικνύεις λαμπρὸ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ. Ἐσὺ μόνη, σὰν Θεῖος μυσταγωγός, μυεῖς τοὺς φίλους σου στὰ Θεῖα μυστήρια καὶ ἀναφέρεις στὸν Θεὸ τὶς προσευχὰς τους. Μὲ σένα καὶ μόνο, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ συναναστρέφεται τοὺς ἀγγέλους καὶ νὰ συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεό. Ἐχοντας ἐσένα ὁ ἄνθρωπος εὐαρεστεῖ τὸν Θεὸ καὶ μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὸν ἀπροσπέλαστο Δημιουργὸ τῶν ὄλων. Διότι ἐσύ, ὡς θυγατέρα τοῦ οὐρανοῦ, ἐξαγνίζεις τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἔλκεις πρὸς τὴ Θεῖα συγγένεια, χαρίζεις στὴν ψυχὴ του τὴ Θεῖα εὐγένεια καὶ τὴν καλὴ δόξα κι ἔτσι τὸν ὀδηγεῖς πρὸς τὸν Θεό. Ἐσὺ παρέχεις ἀφθόνως στὴν ψυχὴ τὴν ἀνέκφραστη ἡδονή, τὴν ὁποία συναισθάνονται μόνο αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κοινωνία μὲ τὸν Θεό, αὐτῆς τῆς ἡδονῆς τὸ μέγεθος, οὔτε μὲ λόγια, οὔτε μὲ λέξεις μπορεῖ κάποιος νὰ τὸ παρουσιάσει ἢ νὰ τὸ συλλάβει. Ἐσὺ στοὺς ἀνθρώπους παρέχεις τὴν ἀθανασία, στοὺς θνητοὺς τὴν ἀφθαρσία. Ὅσοι σὲ ἔχουν φίλη παραμένουν ἀθάνατοι, στὸ σῶμα μπορεῖ νὰ φθείρονται, στὸ πνεῦμα ὅμως παραμένουν ἀφθαρτοί, γιατί ἡ μνήμη σου εἶναι ἀφθαρτὴ καὶ ἀθάνατη. Μακάριοι ὅσοι σὲ ἀγάπησαν. Μακάριοι ὅσοι ἀγαπήθηκαν ἀπὸ σένα. Αὐτοὶ ἔφθασαν στὸν τελικὸ καὶ ἔλλογο σκοπὸ τους γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ πλάσθηκαν. Σὲ ὕμνησαν οἱ ποιητές. Σὲ ἐγκωμίασαν οἱ φιλόσοφοι, σὲ τίμησε ἡ ἀνθρωπότητα ὄλων τῶν αἰώνων. Ἐσὺ εἶσαι τὸ λαμπρὸ ἄγαλμα, τὸ στολισμένο ἀπὸ τὴ Θεῖα Χάρη. Ἡ ὠραιότητα σου μαρτυρεῖ τὴ Θεῖα καταγωγή σου. Καὶ ἐφόσον εἶσαι Θεῖα εἶσαι καὶ αἰώνια.

5. Ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστιανοῦ ποὺ τελειώθηκε στὴν ἀρετὴ.

Πόσο ὠραῖος εἶναι ὁ βίος τοῦ Χριστιανοῦ ποὺ ἔχει τελειοποιηθεῖ στὴν ἀρετὴ. Πόσο θαυμάσια εἰκόνα ἠθικῆς τελειότητας. Πόσο ἐξάισιο τὸ κάλλος τῆς. Ποιὸς θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ κάνει ἐπάξιο γιὰ σένα ἐγκώμια; Ποιὸς θὰ εἶναι ἰκανὸς νὰ περιγράψει ἐπαρκῶς τὶς χάρες σου; Ἡ νὰ ζωγραφίσει ἐπακριβῶς καὶ μὲ ἄξιο λόγο

τὴν εὐγένεια σου; Ἡ εἰκόνα σου δὲν περιγράφεται, τὰ κάλλη σου δὲν εἰκονίζονται. Αὐτό διότι ὁ Θεῖος δάκτυλος σὲ περιέγραψε καὶ σὲ ἐξεκόνισε θαυμάσια τοῦ Χριστιανοῦ ἀρετῆ. Ἐσὺ εἶσαι ἡ σκάλα ποὺ ἀνεβάξεις τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ, ἐσὺ εἶσαι ἡ διαμορφωτικὴ καὶ διαπλαστικὴ δύναμη τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρα. Πόσο μὲ εὐφραίνουν τὰ θαυμάσια κάλλη σου, πόσο μὲ γοητεύει ἡ μαγευτικὴ σου δύναμη, πόσο μὲ θέλγει ἡ ὠραία σου ὄψη. Πόσο μὲ ἐλκύει ἡ ἀνέκφραστη δόξα σου. Τὶ νὰ ἀριθμήσω πρῶτο, τὶ τελευταῖο ἢ τὶ ἐνδιάμεσο, γιὰ νὰ περιγράψω τὶς χάρες σου; Ἐσὺ ὡς ἄριστος καλλιτέχνης, λαξεύεις τὸ ἀτελὲς ἄγαλμα τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ σου γλυφίδα, σμιλεύοντας μὲ τρόπο ἀθόρυβο καὶ τὸν περιττὸ ὄγκο πετώντας, ἀποκαλύπτεις τὴ θεοειδὴ μορφή τῆς ψυχῆς, τὴν ἀληθινὰ Θεῖα εἰκόνα πάνω στὴ γῆ. Ἐσὺ ὡς κλίμακα οὐρανομήκης ποὺ ἐνώνεις τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ, ἀνεβάξεις μὲ τὶς βαθμίδες σου, μέρα τὴ μέρα, μέχρι τὴν πόλη τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸν ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ σένα καὶ τὸν ἀναδεικνύεις οὐρανοπολίτη. Ἡ διαμορφωτικὴ καὶ διαπλαστικὴ σου δύναμη εἶναι τέτοια, ὥστε τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ σ' αὐτή. Καμμιά κακότροπη ἢ δύσμορφη φύση, δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ στὴ δύναμη σου. Κανένα πάθος δὲν μένει ἀνυποχώρητο, οὐδεὶς χαρακτήρας στέκεται ἀδάμαστος. Καμμιά καρδιά δὲν μένει ἄκαμπτη, τίποτα τὸ νοσηρὸ δὲν παραμένει ἀθεράπευτο. Ἐσὺ καὶ τοὺς ἐκ φύσεως μοχθηροὺς τοὺς ἀναπλάθεις, τοὺς ἀναδεικνύεις χαριτωμένους φίλους σου. Ἐσὺ ἀρετῆ, ἀκόμη καὶ τοὺς ἐκ προαιρέσεως κακοὺς ἐπαναφέρεις στὴν ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐσὺ περικόπτεις τὶς κακίες. Ἐσὺ παρέχεις πλουσιοπάροχα τὶς χάρες. Θεραπεύεις αὐτοὺς ποὺ ἀρρωσταίνουν ἠθικά, ξανασηκώνεις αὐτοὺς ποὺ ἔπесαν, φωτίζεις αὐτὸν ποὺ σκοτίστηκε ὁ νοῦς του καὶ τὸν γεμίζεις μὲ ἄπλετο φῶς. Τὸ φῶς σου ἀρετῆ, φυγαδεύει τὸ σκοτάδι τῆς κακίας ποὺ γεμίζει τὴν καρδιά καὶ τὸν νοῦ καὶ διώχνει τὶς παράλογες σκέψεις. Τὸ φῶς σου, σὰν ἀκτῖνα ἡλίου διαλύει τὰ σκοτάδια τοῦ βίου καὶ ὁδηγεῖ τὸν θαλασσοπόρο ποὺ κλυδωνίζεται στὰ πελάγη τῆς ζωῆς, σὲ λιμάνι σωτηρίας, σώζοντας αὐτὸν ποὺ κινδυνεύει νὰ καταποντισθεῖ στὰ βάθη τῆς φουρτουνιασμένης θάλασσας ἢ νὰ κατασυντριφθεῖ κτυπώντας πάνω σὲ ὕφαλους καὶ σκόπελους. Ἡ καλλιτεχνικὴ σου δύναμη εἶναι τέτοια, ὥστε ἔστω καὶ μιὰ γραμμὴ ἀπὸ σένα ἂν ἔχει χαραχθεῖ στὸ τέως δύσμορφο πρόσωπο, νὰ παρέχει ἀπερίγραπτη χάρη. Τὸ κάλλος τῆς ἔχει τὴ δύναμη νὰ σκεπάζει τὴν ἀσχήμια τῆς φύσης. Πόσα θαύματα κάνει ὁ καλλιτεχνικὸς σου χρωστήρας, πόσο μαγευτικὴ εἶναι ἡ καλλιτεχνία σου. Πράγματι εἶσαι Θεῖα σὰν οὐράνια χάρη, ἀληθινὰ ἀποκαλύφθηκες στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ ἐξωραΐσεις τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός του καὶ νὰ ἀφαιρέσεις τὴν ἀσχήμια τῆς κακίας του. Ἦρθες γιὰ νὰ περιβάλλεις τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ οὐράνιο κάλλος σου καὶ νὰ τοῦ χαρίσεις ἐκείνη τὴ Θεῖα εἰκόνα τῆς ὠραιότητας ποὺ εὐφραίνει τὶς καρδιές. Ἐσὺ στολίζεις τὴν κεφαλὴ τῶν φίλων σου μὲ ἀμάραντα στεφάνια καὶ μὲ τὸ δίπτυχο δόξας καὶ τιμῆς τοὺς περιβάλλεις καὶ τοὺς ἀναδεικνύεις ἐνδοξοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ. Ἐσὺ ἀρετῆ εἶσαι ὁ ὁδηγὸς πρὸς τὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία, αὐτὴ ποὺ ποτὲ δὲν ἀλλοιώνεται, γιὰτὶ ὁδηγεῖς πρὸς τὴ μακαριότητα, πρὸς τὴν ἀπόλαυση τοῦ ὑπέρτατου ἀγαθοῦ. Ἐσὺ ὁδηγεῖς πρὸς τὸ σκόπιμο καὶ πράγματι ἔλλογο τέλος τὸν ἄνθρωπο, στὸ ὁποῖο τάχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ καταλήξει.

Τὸν ὀδηγεῖς στὴν τελειότητα, ὅπου ὀφείλει νὰ φτάσει κατὰ τὴ Θεία ἐντολή. Ἀποβαίνει ἀσφαλὲς ὄργανο, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ Θεία ἀγάπη μεταδίδει στοὺς ἀνθρώπους τὰ Θεῖα τῆς χαρίσματα. Μέσα ἀπὸ σένα ἀγιάζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ ἀνθρωπίνη φύση. Ἐσὺ ἐπιζητᾷς τὴν ἀποκατάσταση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ. Ἐπιποθεῖς τὴν εἰρήνη νὰ βασιλεύσει πάνω τῆς. Ἐσὺ τὰ διασπασμένα ἐπανασυνδέεις καὶ ἔλκεις τὸν οὐράνιο νοερὸ κόσμον πρὸς τὸν ἐπίγειο πνευματικὸν κόσμον. Διανοίγεις τοὺς νοερούς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀποκαλύπτεις τὸν μυστικὸν κόσμον τῆς δημιουργίας, στὸν ὁποῖο εἶναι χαραγμένη ἀπὸ Θεοῦ δάχτυλο ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ. Ἐσὺ δείχνεις στὴν ψυχὴ τὴ Θεία πανσοφία, τὴ Θεία παντοδυναμία, τὴ Θεία πρόνοια, τὴ Θεία ἀγαθότητα. Διανοίγεις τὴν ἀκοή τῆς γιὰ νὰ ἀκούει ἀκατάπαυστα μέσα τῆς τὴ Θεία φωνὴ πού ἠχεῖ ἐντὸς τῆς, μὲ τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς δημιουργίας, μὲ τὶς οὐράνιες ἐκεῖνες μελωδίες πού ἡ φύση ὀλόκληρη μελωδεῖ μὲ ἀρμονία, ψάλλοντας ὕμνους καὶ ὠδὲς πρὸς τὸν Θεοῦ Δημιουργὸ τῆς. Ἐπιβραβεύεις τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν ὑπέροχον οὐράνια σοφία, τὴ σοφία τὴν ἀδίδακτον, τὴ μόνη ἀληθινὴ καὶ ἀμείωτη τὴ μόνη πού ἔχει αἰώνιον φῶς, τὴ μόνη πού λύνει μὲ εὐχέρεια καὶ πειθῶ, ὅλα ὅσα ἀπασχολοῦν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Παρέχεις δύναμιν στὰ βάσανα, ὀπλίζεις τοὺς φίλους σου κατὰ τῆς κακίας, τοὺς ντύνεις μὲ τὴν πανοπλία τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ παραμείνουν ἄτρωτοι στὸν ἀγῶνα πού δίνουν. Ἐσὺ τοὺς ἐνισχύεις ὥστε νὰ ἀντισταθοῦν στὶς μεθοδεῖς τοῦ πονηροῦ καὶ στὶς ἐπιθέσεις «τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου». Πράγματι ἡ Χριστιανικὴ ἀρετὴ εἶναι ὁ καθαρὸς ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὴ βλέπει τὸν κόσμον καὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου στὴν ἀληθινὴ τους μορφή καὶ στὴν ἀληθινὴ τους ἀξία, διακρίνει δὲ τὸ Θεοειδὲς κάλλος, ἀπὸ τὸ κοσμικὸ φθαρτὸ καὶ ρευστό. Χωρὶς τὴν ἀρετὴ τοῦ Χριστοῦ, πού κάνει δυνατὴ τὴν κοινωνία τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς δὲν θὰ μπορούσε νὰ βλέπει τίποτα ἄλλο, παρὰ μόνο τὴν ὕλη. Δίχως τὴν ἀρετὴ, ὁ ἄνθρωπος στερεῖται τοῦ κάλλιστου θεάματος, πού εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία καὶ τοῦ εὐφραίνει τὴν ψυχὴ. Ἡ Χριστιανικὴ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ὁδὸς πού ὀδηγεῖ στὴ μακαριότητα.

6. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐνάρετου.

Ὁ ἐνάρετος Χριστιανὸς ἔγινε μακάριος, γιὰ τὴν ἔχει συγκεντρώσει μέσα του ὅλο τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξασφάλισε στὸν ἑαυτὸν τὴν συνεχὴ μακαριότητα πάνω στὴ γῆ, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀρραβῶνας καὶ γιὰ τὴν οὐράνια μακαριότητα. Διότι ἡ μακαριότητα πού εἶναι καρπὸς τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χαρίζεται μόνο ἐκεῖ πού ὑπάρχει Χριστιανικὴ ἀρετὴ καὶ βρίσκεται στὸν ἠθικὰ πλουτίζοντα Χριστιανό. Στήνει τὸν θρόνον τῆς μέσα στὴν καρδιά του καὶ τὸν τόπον διαμονῆς τῆς μέσα στὸ στήθος του. Ὁ Θεὸς κατέστησε τὴ μακαριότητα τοῦ ἐνάρετου κτῆμα του ἀναφαίρετο, μὲ τὸ νὰ γεμίσει τὴν ψυχὴ του πλουσιοπάροχα μὲ τὴν χάριν Του. Ἡ μακαριότητα τοῦ ἐνάρετου βρίσκεται μέσα του ἀπερίσπαστη ἀπὸ ὅτιδήποτε κοσμικὸ μπορεῖ νὰ τὴν ἀλλοιώσει καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν πάντοτε ρευστῶν ἀγαθῶν, πού ἀσταμάτητα ἀλλοιώνονται καὶ φθείρονται. Κανένα

ἀπ' αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει τὴ μακαριότητα ποὺ κατοικεῖ μέσα στὴν καρδιά του. Ἡ μακαριότητα εἶναι κτῆμα μόνο τῶν ἐνάρετων, γι' αὐτὸ καὶ ὅσοι στεροῦνται τὴν ἀρετὴ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἄδεια τὴν καρδιά τους ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ αὐτὸ ἀγαθό. Αὐτοὶ ποὺ δὲν συναισθάνονται τὴν καρδιά τους νὰ πάλλεται ἀπὸ τὴ μυστικὴ παρουσία τῆς χάριτος, τῆς Θείας αὐτῆς μακαριότητας, αὐτοὶ ποὺ ἀναζητοῦν νὰ τὴ βροῦν παντοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καρδιά τους καὶ βρίσκουν ἐξωτερικὲς ἀφορμὲς νὰ τὴν ψάξουν, μοιάζουν μὲ ἄνθρωπο ποὺ κυνηγάει νὰ πιάσει τὴ σκιά του. Ὁ ἐνάρετος εἶναι ἀληθινὰ μακάριος, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς πλημμύρισε τὴν καρδιά του μὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση. Εἶναι μακάριος γιατί ἐπαναπαυόμενος στὴν εἰρήνῃ τῆς ψυχῆς του, παραμένει ἀτάραχος καὶ διανύει τὸν βίον του εἰρηνικά, πράττοντας μὲ ζῆλο καὶ ἀγάπη τὰ καθήκοντα τῆς ἀποστολῆς του. Ἐργάζεται πάντα γιὰ τὸ ἀγαθό, τὸ καλό, τὸ δίκαιο, ἀγαπάει τὴν ἀλήθεια καὶ κοπιᾶζει μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ γιὰ τὴν ἐπικράτησιν της. Ἡ ψυχὴ του χαίρεται ἀπὸ τὰ ἔργα του, γιατί αὐτὰ εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεό. Ἀγωνίζεται πάντα γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ σπεύδει μὲ ὅλη του τὴ δύναμιν νὰ ἀναδειχθεῖ ὠφέλιμος στοὺς πάντες καὶ στὰ πάντα. Ἡ ἰδανικὴ ὁμορφιά τοῦ τέλειου ἀγαθοῦ, τοῦ αἰχμαλώτισε τὴν ψυχὴ καὶ τοῦ κατακυριεύσε τὴν καρδιά. Μέρα καὶ νύχτα μελετᾷ ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθό, εὐάρεστο καὶ τέλειον καὶ στὶς προσευχὰς του πρὸς τὸν Θεὸ εὐχεται θερμὰ γιὰ τὴν ἐπικράτησιν του. Ἐπικαλεῖται ὡς βοηθὸ τὴ Θεία δύναμιν καὶ ἀφήνει τὰ πάντα στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσει τὶς ἀγαθὰς πράξεις ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει ἡ καρδιά του. Ποθεῖ σφόδρα τὸ καλό, διότι μόνο αὐτὸ ἀγάπησε καὶ γιατί εὐχαριστιέται μὲ τὴν ἐργασία του καὶ σ' αὐτὸ βρίσκει τὸν πνευματικὸ μισθὸ τῆς ἐργασίας του. Ποθεῖ πολὺ τὸ ἀγαθό, γιατί ἡ καρδιά του αὐτὸ ἀναζητᾷ καὶ μ' αὐτὸ αἰσθάνεται ἰκανοποιημένη. Ποθεῖ πολὺ τὸ ἀληθινόν, γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ ὄντως ὄν, ἡ πραγματικὴ ὑπαρξὴ καὶ αὐτὴ τὸν ἐλκύει. Πραγματικά, ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἀληθινὰ μακάριος ἄνθρωπος.

7. Περὶ φιλίας.

Φιλία εἶναι ἀγάπη ὑγιοῦς ψυχῆς, πρὸς ψυχὴ ἐπίσης ὑγιή. Ἡ φιλία ὡς ἀπόρροια ὑγιοῦς ψυχῆς εἶναι ἱερή, ἀγνή, ἀκέραιη, πιστή, σταθερὴ, εἰλικρινής, θαρραλέα, ἀληθινή, αἰώνια. Ἡ φιλία εἶναι ἀρετὴ, γιατί θεμελιώνεται στὸ ἦθος καὶ τὴν καλὴ διαγωγή τῆς ὑγιοῦς ψυχῆς, γι' αὐτὸ καὶ μόνο μὲ τὴν ἀρετὴ συνάπτεται καὶ αὐτῆς γίνεται ἐραστὴς καὶ αὐτὴν ἀγκαλιᾶζει, μένοντας μαζί της πάντοτε. Ἡ φιλία σὰν ἀρετὴ, ἔλκεται ἀπὸ τὸ ὅμοιον καὶ ἀναπαύεται μὲ τὶς συγγενεῖς ἀρετές. Εἶναι σύνδεσμος δύο ὁμοίων ψυχῶν. Εἶναι πάθος συνετῆς ψυχῆς καὶ συνδέει τοὺς φίλους μὲ σφοδρὴ ἀγάπην. Συνδέει δὲ μὲ πόθον τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ἀπὸ τὴ φύσιν τους τὴν τάσιν νὰ διασπῶνται. Ἡ φιλία ἔχει σταθερὸ καὶ ἀσυμβίβαστον ἦθος. Εἶναι ἡ φιλία ἓνα εἶδος ἠθικῆς εὐχαρίστησης, ποὺ κατευχαιριστεῖ τὴν ψυχὴ. Ἡ φιλία ὑπομένει πάντα, συμπάσχουσα καὶ συμπαραστεκόμενη.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει πεῖ: «Φιλία εἶναι μία ψυχὴ ποὺ κατοικεῖ σὲ δύο σώματα». Ἡ

φιλία είναι πιο δυνατή από τη συγγενική αγάπη, διότι ή μὲν συγγενική αγάπη είναι ἔργο ανάγκης, ή φιλία ὁμως βασίζεται στη θέληση. Ἡ φιλία ὑπαγορεύει εὐλάβεια πρὸς τὰ ἱερὰ τῶν φίλων, ἀγνότητα στη συμπεριφορά, ἀκεραιότητα στὰ ἦθη, πίστη στὸν χαρακτήρα, σταθερότητα στις ἀποφάσεις, εἰλικρίνεια στοὺς λόγους, θάρρος στὸ νὰ εἰπωθοῦν τὰ ὀρθὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ στὸ νὰ λέγεται ή ἀλήθεια. Ἡ φιλία εἶναι τὸ στήριγμα γιὰ τὴν εὐτυχία δύο ἀγαθῶν ἀνθρώπων, γιατί μόνο μεταξύ ἀγαθῶν ἀνθρώπων μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ ή ἀληθινὴ φιλία.

Ὁ Πλάτων λέει: «Φιλία εἶναι ή ὁμόνοια ὑπὲρ τῶν καλῶν καὶ δικαίων, ή θέληση γιὰ κοινὸ τρόπο ζωῆς, ἴδιος τρόπος σκέψης καὶ πράξης, ζωή μὲ ἀρμονία καὶ καλὴ διάθεση ὥστε νὰ ὑπάρχει ὁμόνοια, συνοδοιπορία τόσο στὰ εὐχάριστα, ὅσο καὶ στὰ δυσάρεστα». Τρία εἶναι τὰ εἶδη τῆς φιλίας: αὐτὴ ποὺ βασίζεται στὴν ἀρετὴ, αὐτὴ ποὺ θεμελιώνεται στὸ συμφέρον καὶ αὐτὴ ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ συνήθεια. Ἀριστη ὁμως εἶναι ή χάριν τῆς ἀρετῆς φιλία, γιατί τὴ στερεώνει ή ἀρετὴ τῆς αγάπης.

8. Ἡ εἰκόνα τοῦ φίλου.

Ὁ φίλος εἶναι ἄνθρωπος ἀγαθός, ὑγιὴς στὴν ψυχὴ, σκεπτεται σωστά, ἀγαπάει τὴν ἀρετὴ, εἶναι ἀκέραιος στὸ ἦθος, πιστὸς στὴν αγάπη, εἰλικρινὴς στὸν λόγο, σταθερὸς στὴν ψυχὴ, ἐντιμὸς σύμβουλος, θαρραλέος, ἀγαπάει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ δικαιοσύνη. Ὁ φίλος ὁ ἀληθινός, εἶναι ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τὸν φίλο του. Ἡ χαρὰ τοῦ φίλου του προηγεῖται ἀπὸ τὴ δικὴ του καὶ ή θλίψη τοῦ φίλου εἶναι καὶ δικὴ του θλίψη. Εἶναι βαθιὰ εὐαίσθητος καὶ διαισθάνεται τὴν ψυχικὴ διάθεση τοῦ φίλου· πάσχει δὲ σὲ ὅτι πάσχει καὶ ὁ φίλος του. Προλαβαίνει τὴν ἐξομολογήσει τοῦ φίλου του καὶ τρέχει νὰ τὸν βοηθήσει, πρὶν τοῦ τὸ ζητήσῃ. Εἶναι πάντα ἔτοιμος νὰ ἀντιληφθεῖ τις ἐνέργειες τοῦ φίλου του καὶ εἶναι παρὼν ὅταν κινδυνεύει. Οἱ φίλοι τοῦ φίλου του εἶναι καὶ δικοὶ του φίλοι· οἱ δὲ ἐχθροὶ του καὶ δικοὶ του ἐχθροί. Ἀμύνεται ὑπὲρ τοῦ φίλου του καὶ διακινδυνεύει τὴ ζωὴ του γι' αὐτόν. Στὸ σῶμα τοῦ φίλου κατοικεῖ ή ψυχὴ τοῦ φίλου ποὺ ἀγαπάει. Εἶναι ἀγαθὸς σύμβουλος καὶ λέει πάντα τὰ καλύτερα γι' αὐτόν· φροντίζει γιὰ τὴν τιμὴ καὶ ὑπόληψη τοῦ φίλου του. Ὅσα τοῦ εἶναι ἱερὰ, εἶναι ἱερὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ σέβεται ὅσα ὁ φίλος του θεωρεῖ σεμνά. Φίλος ἀληθινός, σκέπη κραταιὰ καὶ ὅποιος τὸν βρῆκε, βρῆκε θησαυρό. Ὁ ἀγαθὸς φίλος εἶναι πλοῦτος ἀνεκτίμητος, ἀκριβότερος ὅλων τῶν ἀποκτημάτων. Δὲν ὑπάρχει μέτρο τοῦ κάλλους του. Ὁ φίλος καὶ στις δυστυχίες καὶ στὴν εὐτυχία τοῦ φίλου, μένει πάντοτε ὁ ἴδιος. Ὁ ἀληθινὸς φίλος, μὲ πολὺ θάρρος, ἐπαινεῖ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄξια ἐπαινοῦ καὶ καταδικάζει τὰ καταδικαστέα.

Ὁ Εὐριπίδης λέει: «Οἱ φίλοι δὲν ἔχουν τίποτε μόνο δικὸ τους -ὅσοι εἶναι πραγματικὰ φίλοι-, ἀλλὰ κοινὰ πράγματα. Δὲν ὑπάρχει τίποτα καλύτερο ἀπὸ τὸν εἰλικρινὴ φίλο. Ὅταν παρεμβαίνει παρηγορητικὰ, αὐτὸ ἐπενεργεῖ δυνατότερα ἀπὸ κάθε φάρμακο στὴν πάσχουσα καὶ θλιμμένη καρδιά τοῦ φίλου. Τὰ λόγια του εἶναι φάρμακο ζωῆς. Ὁ ἀγαθὸς φίλος καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τοῦ φίλου μπορεῖ νὰ παρηγορήσει. Ὁ

ἀγαθὸς καὶ καλὸς φίλος ἔχει τάξει τὸν ἑαυτὸ του νὰ ἀναπληρῶνει ὅτι λείπει στὸν φίλο του καὶ ὅταν μὲν πράττει καλά, τὸν ἐπαινεῖ καὶ τὸν εὐχαριστεῖ, ὅταν δὲ σφάλει, προσπαθεῖ πάρα πολὺ γιὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρει. Ὁ φίλος γίνεται ὁ νοῦς, ἡ καρδιά καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φίλου του. Εἶναι ἡ προσωποποίηση τῆς ἀρετῆς. Δὲν γίνεται φίλος ὁ μοχθηρὸς».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει: «Ὁ πιστὸς φίλος εἶναι ἔμψυχος θησαυρὸς, περιφραγμένος κῆπος, πηγὴ σφραγισμένη ποὺ ἀνοίγει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ καὶ προσφέρει τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς του. Φίλους δὲ, λέγω τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τὴ φιλία ποὺ δημιουργήθηκε μὲ γνώμονα τὴν ἀρετὴ».

9. Περί ἀνελικρινουῦς φίλου.

Ὁ ἀνελικρινὴς φίλος εἶναι ἄνθρωπος ἰδιοτελής, ἄφιλος, κρυψίνους, ἐγωιστής, ὑποκριτής. Φοράει τὸ προσωπεῖο τῆς φιλίας, γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ ὀτιδήποτε χρήσιμο μπορεῖ νὰ προκύψει. Λέει ψέματα ὅταν μιλάει γιὰ φιλία καὶ ἔχει δόλο μέσα του ὅταν παριστάνει τὸν ἀφοσιωμένο. Ὁ ἴδιος θέλει τὴ βοήθεια τοῦ φίλου του, ὅταν ὅμως ἐκεῖνος τοῦ ζητάει βοήθεια, τὴν ἀρνεῖται, προφασιζόμενος χίλιες δυὸ δικαιολογίες. Ἐπιδεικνύει φιλία ὅταν ὅλα πᾶνε καλά, ἀλλὰ ὅταν ὁ φίλος του περνάει δύσκολα τὸν ἀπαρνεῖται. Τὸν θυμᾶται ὅταν αὐτὸς εἶναι εὐτυχισμένος καὶ ἀπὸ μακριὰ ζητάει νὰ μάθει γι' αὐτόν. Εὐχεται εὐτυχία σ' αὐτόν ποὺ ἤδη εὐτυχεῖ καὶ ὑγεία στὸν ὑγιή. Σ' αὐτόν ποὺ πράττει σωστά, τοῦ εὐχεται εὐπραγία. Ἐνῶ ἔχει δόξα, τοῦ εὐχεται εὐδοξία κι ἐνῶ ὁ φίλος του εἶναι πλούσιος, τοῦ στέλνει πλούσια δῶρα, κάνει δὲ ὅτι μπορεῖ γιὰ νὰ δείξει φιλία πρὸς ἐπίδειξη. Τὸν ξεχνάει ὅμως γρήγορα ὅταν πέσει σὲ ἀτύχημα καὶ δὲν ρωτᾶει γι' αὐτόν. Ἐνῶ εἶναι γείτονας του, δὲν ἐνδιαφέρεται τὸν ἀποφεύγει καὶ τὸν καταριέται. Τοῦ καταλογίζει ἀνοησία γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δυσκολεύεται κάπου, τὸν ξεχνάει στὴν ἀσθένειά του, δὲν τὸν πλησιάζει στὴ δυστυχία του, σὰν ἀτυχῆσει τὸν ἀποστρέφεται, ταπεινωμένο τὸν ἐξουθενώνει, ὅταν πτωχεύσει δὲν θέλει κἂν νὰ τὸν βλέπει, ὅταν πεινάει δὲν τὸν φροντίζει, ἀκόμα καὶ ὅταν πάει νὰ πεθάνει δὲν τὸν ἐλεεῖ. Τέτοιος εἶναι ὁ ἀνελικρινὴς φίλος.

10. Περί φίλου δόλιου, μοχθηροῦ καὶ διεστραμμένου.

Ὁ δόλιος φίλος εἶναι ἀχρεῖος καὶ ἐπικίνδυνος ἄνθρωπος. Αὐτὸς δὲν ἔχει τίποτα ὑγιὲς μέσα στὴν ψυχὴ του. Σ' αὐτὴν τίποτα ἱερὸ καὶ ὄσιο δὲν ὑπάρχει. Εἶναι ἄπιστος, μοχθηρὸς, πονηρὸς καὶ διεστραμμένος. Ἄγνοεῖ τὴν εἰλικρίνεια καὶ στὸ στόμα του ὑπάρχει πάντα τὸ ψέμα καὶ ὁ δόλος. Σκέπτεται πονηρὰ καὶ στὴν καρδιά του μελετᾷ τὰ τιποτένια. Ἐνῶ τὰ λόγια του εἶναι ἀπαλά, οἱ σκέψεις του εἶναι διεστραμμένες. Ἐπιδεικνύει μὲ τὰ λόγια τὴ φιλία, ἀλλὰ κρυφὰ μηχανεύεται ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ τὸν νομίζει φίλο. Διασύρει τὸν φίλο του καὶ ὑποδαυλίζει μὲ δόλο κακίες. Παρατηρώντας ὅσα συμβαίνουν γύρω του, συλλογίζεται μὲ τρόπο ἀνώμαλο καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη του θὰ βγεῖ πάντα ὁ κακὸς ὁ λόγος. Αὐτὸς εἶναι γιὰ τὸν

φίλο του σαν καμίνι που έκφλογίζει κακὰ μπροστὰ στὰ μάτια του, μιλάει μὲ γλυκύτητα καὶ λόγια θαυμασμοῦ, κατόπιν ὅμως τὸ στόμα του θὰ ἀλλάξει καὶ ὁ λόγος του θὰ γεννήσει πολλὰ σκάνδαλα.

Ἡ φιλία τοῦ μοχθηροῦ εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὴν ἔχθρα, γιατί ἀπ' αὐτὴν μπορεῖ νὰ φυλαχθεῖς, ἀπὸ τὴ φιλία τοῦ μοχθηροῦ ὅμως ὄχι. Ὁ δόλιος φίλος σὲ τίποτα δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν δολοφόνο, γιατί μὲ ὅμοιο τρόπο καὶ οἱ δυὸ διαπράττουν κρυφὰ τὸ κακούργημα. Ὁ δόλιος φίλος εἶναι ἀχόρταγος. Ἀκόμη καὶ ὅταν καταστρέψει τὸν φίλο δὲν θὰ χορτάσει. Εἶναι ἀδιάντροπος γιατί ἐνῶ πράττει τὰ χειρότερα, βρωμίζοντας καὶ διαλύοντας τὸ σπίτι αὐτοῦ που πίστεψε στὴ φιλία του, δὲν ντρέπεται νὰ φέρνει στὸ στόμα του τὸ σεμνὸ ὄνομα τῆς φιλίας κι ἐνῶ εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς του, νὰ παριστάνει τὸν φίλο. Εἶναι ἄσπλαχνος, γιατί τὰ σπλάχνα τοῦ πονηροῦ δὲν ἀνέχονται φίλο. Ἡ φιλία τοῦ μοχθηροῦ φίλου εἶναι σαν τὴ σκουριά, κατατρώει τὸν φίλο του ὅσο εἶναι ἀκόμα ζωντανός.

11. Περὶ κολακείας.

Ἡ κολακεία εἶναι ἀποκρουστικὴ κακία, καλυμμένη μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς φιλίας. Εἶναι ψεύτικο χᾶδι που ἐκδηλώνεται σαν φιλία μόνο στὰ λόγια καὶ ὡς προθυμία καὶ βιασύνη γιὰ πράγματα ἀνάξια λόγου. Στὴν κολακεία ὅπως καὶ στὸ μνημα, μόνο τὸ ὄνομα τῆς φιλίας εἶναι γραμμένο. Ἡ κολακεία εἶναι κακία διεφθαρμένης ψυχῆς ψυχῆς ἄρρωστης, που τίποτα τὸ ὑγιὲς δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν. Εἶναι δολία, δίχως ἱερὸ καὶ ὄσιο ἀσεβῆς, ἀνειλικρινῆς καὶ ἀπατηλῆ. Ἡ κολακεία διαφθείρει τὶς ψυχὲς που τὴν δέχονται.

Χαρακτῆρας τοῦ κόλακα

Ὁ κόλακας εἶναι ἄνθρωπος διεφθαρμένος, εὐτελὴς καὶ μηδαμινός, καλοπιάνει τοὺς ἀσθενεῖς χαρακτῆρες, τὰ δὲ λόγια του εἶναι ψεύτικα. Μιλάει γιὰ φιλία καὶ προσποιεῖται ὅτι ἔχει τέλεια ἀφοσίωση. Τὴ στιγμὴ που ἡ καρδιά του μισεῖ, ἀπὸ τὸ στόμα του βγαίνουν λόγια μεγάλης ἀγάπης. Αὐτὸν που κολακεύει, τὸν ἐπαινεῖ γι' αὐτὰ που εἶναι ἄξια μομφῆς καὶ κατηγορεῖ τὶς ἀρετὲς τῶν ἐνάρετων καὶ ὅσα εἶναι ἀνώτερα ἐπαίνου. Ἐξασθενεῖ τοὺς καλοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ δὲν κατανοεῖ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Ὁ κόλακας μακαρίζει αὐτοὺς που ζοῦν πλοῦσια καὶ ἀπρεπὴ ζωὴ καὶ θαυμάζει αὐτοὺς που σπαταλοῦν τὸν πλοῦτο τους σὲ ἀσωτίες. Ἐπαινεῖ τὸν τρόπο που σκέπτονται καὶ ἐγκωμιάζει τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους. Τὴν ἔλλειψη ἐγκράτειας τὴ λέει ἀρετὴ καὶ τὴ χειρότερη ἀνοησία ἀποκαλεῖ ἐπιστήμη καὶ σοφία. Ἄνδρα ἀνάξιο τὸν ἐπαινεῖ γιὰ τὸν πλοῦτο του καὶ εἰρωνεύεται ἄνδρα ἀγαθό, ἐπειδὴ τυχαίνει νὰ εἶναι φτωχός. Θαυμάζει πρόσωπα χάριν ὠφέλειας καὶ ἐξουθενώνει μπροστὰ τους ὅσα εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ. Οἱ κόλακες μὲ λόγια καλοσυνάτα ἐξαπατοῦν τὶς καρδιὲς τῶν ἄκακων καὶ κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν. Τοὺς παραπλανοῦν μακαρίζοντας τους καὶ ἀναταράζουν τὸν δρόμο

τῆς ζωῆς τους. Εἶναι πιὸ πονηροὶ ἀπὸ ἀλεπού καὶ χειρότεροι τῶν κοράκων, γιατί μὲ δόλο καὶ ἀπάτη, διαφθείρουν καὶ ἐκμεταλλεύονται τὶς ψυχὲς τῶν ἀνόητων. Χρησιμοποιοῦν τρόπους πολύπλοκους καὶ εἶναι κερδοσκόποι.

Ὁ Πλούταρχος λέει γιὰ τοὺς κόλακες ὅτι κανένα γένος δὲν εἶναι πιὸ διεφθαρμένο ἀπ’ αὐτὸ τῶν κολάκων, ὥστε νὰ ἐκτροχιάζει τὴ νεότητα περισσότερο καὶ γρηγορότερα.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιὰ τὸν κόλακα: «Ὁ κόλακας ὅσο ἔχει τὴν μπουκιὰ στὸ στόμα του, κολακεύει, θαυμάζει, εὐλογεῖ. Μόλις ὁμως σηκωθεί ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ φύγει, ἐκσφενδονίζει τὶς βλαστήμιες σὰν τὶς πέτρες, γιὰ ἐκεῖνο πού λίγο πρὶν, χάριν τοῦ στομαχιοῦ καὶ τῆς κοιλιᾶς, προσκυνοῦσε σὰν Θεό. Ὁ κόλακας ἀρπάζει ὅτι ἀνήκει στὸν ἄλλο. Ἐνῶ εὐλογεῖ τὸ πρῶτὸ μὲ μεγαλοστομίες τὸν φίλο του, τὸ βράδυ τὸν καταριέται καὶ μὲ ὠφέλιμα καὶ καλὰ λόγια μπορεῖ νὰ τοῦ πάρει, τρόπον τινὰ καὶ τὰ ροῦχα του».

Ὁ Ἀντισθένης ἔλεγε: «Καλύτερα νὰ διαλέξεις νὰ πέσεις σὲ κόρακα παρὰ σὲ κόλακα. Διότι οἱ πρῶτοι πληγώνουν τὸ σῶμα, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι κατατρώγουν τὴν ψυχή».

Ὁ Μέγας Βασίλειος παραβάλλει τοὺς κόλακες μὲ τὶς σαρανταποδαροῦσες λέγοντας: «Ὅπως λένε, ἡ σαρανταποδαρούσα παίρνει τὴν ἀπόχρωση τοῦ τόπου ὅπου βρίσκεται, ἔτσι καὶ ὁ κόλακας ἀλλάζει τὴ σκέψη του ἀνάλογα μὲ αὐτοὺς πού συναναστρέφεται».

Ὁ κόλακας εἶναι ὁ πιὸ μολυσμένος ἀπ’ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

12. Περὶ ἔρωτα.

Ὁ ἔρωτας εἶναι πάθος ἀργόσχολης ψυχῆς, πού γεννιέται ἀπὸ τὴν περιέργεια τῆς ὄρασης. Ὁ ἔρωτας ἐκδηλώνεται ὡς ὑπερβολὴ κάποιας παράλογης ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία πολὺ γρήγορα γεννιέται στὴν ψυχὴ, ὡστόσο πάρα πολὺ ἀργὰ σβήνει. Ὁ ἔρωτας ἀνάβει σὰν φλόγα μιὰ φορὰ καὶ καταφλέγει τὴν καρδιά, ἀλλὰ δὲν σβήνει εὐκόλα καθότι ἐξάπτεται ἀπὸ τὴ φαντασία. Μέσω αὐτῆς ἀναπαριστᾶ διαρκῶς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγαπημένου προσώπου. Ὅταν ὁ ἔρωτας καταλάβει τὴν ψυχὴ, ὁ ἄνθρωπος δὲν νοιάζεται οὔτε γιὰ τὴν τροφή. Ὅταν ὁ ἔρωτας βρεῖ ἀφρόρητη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κατακτήσει, τὴν ὑποδουλώνει κι ἐνῶ τὴν πείθει νὰ περιφρονήσει ὅλα τὰ ἄλλα, μεταστρέφει ὅλα τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ψυχῆς νὰ ἀφοροῦν πλέον ἐκεῖνον. Ὁ ἔρωτας παρακινεῖ τὶς ψυχὲς πού δὲν βαδίζουν μὲ τὴ λογικὴ, σὲ πάθος καὶ παραφροσύνη, γιατί ἡ δίχως χαλινάρι φαντασία τους, διατηρεῖ τὴ φλόγα πού διαφθείρει τὸν νοῦ. Ὁ ἔρωτας ὅταν ἀγγίζει μυαλωμένη ψυχὴ, σβήνει πρὶν διαφθείρει τὸν νοῦ, γιατί αὐτὴ ἡ ψυχὴ εἶναι κύρια τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ δὲν ἀφήνεται νὰ σύρεται ἀπὸ τὴ φαντασία. Ὁ ἔρωτας καταλαμβάνει τὶς ψυχὲς πού εἶναι ἄδειες

ἀπὸ Θεῖο ἔρωτα καὶ πλήττουν μέσα στὴ μοναξιά τους. Ἡ καρδιά ἀφοῦ ἔχει πλασθεῖ γιὰ νὰ ἐρωτεύεται, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀπαθὴς πρὸς τὸν κοσμικὸ ἔρωτα, ἂν πρῶτα δὲν ἔχει πληγωθεῖ καὶ κατακυριευθεῖ ἀπὸ τὸν Θεῖο ἔρωτα. Ὁ ἀνθρώπινος ἔρωτας δὲν μπορεῖ νὰ κυριεύσει τὶς καρδιές ποὺ ἔχουν τρωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεῖο ἔρωτα, γιατί ὁ Θεῖος ἔρωτας ἔχει γεμίσει κάθε πόθο καὶ τίποτα δὲν ἄφησε κενό.

Ὁ Πλούταρχος λέει γιὰ τὸν ἔρωτα ὅτι: «Θηρίο ποὺ κατασπαράσσει τὴν καρδιά, καθόσον ἔχει νύχια καὶ δόντια, δηλαδή τὴν καχυποψία καὶ τὴ ζήλεια. Τὰ πάθη τῶν ἐρωτευμένων εἶναι τὰ ἐξῆς: ἐνῶ ἀγαποῦν, παράλληλα μπορεῖ νὰ μισοῦν. Τὸν ἴδιο ποὺ ποθοῦν ὅταν εἶναι ἀπών, τρέμουν παρόντα, κολακεύουν, εἰρωνεύονται, πεθαίνουν πρὶν τὴν ὥρα τους, μποροῦν νὰ σκοτώσουν, εὐχονται νὰ μὴν εἶχαν ἀγαπήσει, ἀλλὰ δὲν θέλουν νὰ πάψουν καὶ νὰ ἀγαποῦν. Ἐνῶ θέλουν νὰ κυριαρχοῦν πάνω του, ὑπομένουν τὰ πάντα ἀπ' αὐτόν. Αὐτὸ γίνεται αἰτία, τὸ πάθος νὰ τὸ διαδέχεται ἡ μανία».

13. Περὶ ἐλέους.

Ἐλεος εἶναι ἡ ἐκούσια λύπη ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς γιὰ τὶς ξένες συμφορές.

Τὸ ἔλεος ἐκδηλώνεται σὰν ἀγαπητικὴ διάθεση πρὸς αὐτοὺς ποὺ δυστυχοῦν, ἀπὸ κάποιες δυσάρεστες καταστάσεις, ἀναμεμειγμένη μὲ λύπη. Τὸ ἔλεος γεννιέται ἀπὸ τὴν καρδιά ποὺ συμπαθεῖ καὶ συμπάσχει στὰ παθήματα τῶν ἄλλων. Τὸ ἔλεος εἶναι ἰσχυρὸ φάρμακο σ' αὐτόν ποὺ ἀτύχησε καὶ προσφέρεται ἀπὸ ψυχὴ ποὺ συμπάσχει. Ἡ γνήσια συμπόνια ἀνακουφίζει πολὺ τὶς συμφορές. Τὸ ἔλεος εἶναι πατέρας τῆς ἐπιείκειας, ἐνέχυρο τῆς ἀγάπης, σύνδεσμος κάθε φιλικῆς διάθεσης. Ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἔλεος, δὲν ὑπάρχει ἔλεγχος, δὲν στέκεται δικαστήριον, δὲν ἀπαιτοῦνται εὐθύνες. Ὅπου ὑπάρχει ἔλεος ἡ σωτηρία δίνεται δίχως ἐξέταση, ὅπου ὑπάρχει ἔλεος συγχωρεῖται ὁ ἀπολογούμενος. Τὸ ἔλεος γεννάει τὴν παρηγοριά, τὴν ἀγαθοεργία, τὴ χρηστότητα, τὴν εὐσπλαχνία, τὴ μακροθυμία καὶ τὴ συγχώρεση.

14. Περὶ ἐλεημοσύνης.

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι πράξη ἀγαθῆς προαίρεσης. Εἶναι ἐσωτερικὴ φωνὴ προερχόμενη ἀπὸ ἀγαθὴ καρδιά, ποὺ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον της.

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι δικαιοσύνη, ποὺ ἀποδίδει αὐτὰ ποὺ οὐσιαστικὰ ὀφείλουμε σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη. Διότι αὐτὸς ποὺ κατέχει τὸν πλοῦτο ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεό, γίνεται ταυτόχρονα οἰκονόμος καὶ διαχειριστὴς τῶν ἀγαθῶν ποὺ μὲ ἀφθονία δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία θέλει περισσότερο νὰ ὑπακούμε, παρὰ νὰ προσφέρουμε θυσίες καὶ ὀλοκαυτώματα. Αὐτὸ τὸ λέει ὁ Θεὸς διὰ τῶν

προφητῶν: «ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν», Αὐτό τὸ ἐπικύρωσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν μίλησε πρὸς αὐτοὺς ποὺ δὲν δίνουν ἐλεημοσύνη: «Πορευθέντες μάθετε τί ἐστίν, ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν» (Μτ. θ' 13).

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Ἡ ἐλεημοσύνη μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. Εἶναι ἀγαθὸ ἢ ἐλεημοσύνη, ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται νὰ διασκορπίζει τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ποὺ τὰ ἔχει, οὐσιαστικά ὅμως καὶ ἀληθινά, μαζεύει ἀγαθὰ. Ὅπως ὁ γεωργὸς ὅταν σπέρνει, δανερίζει στὴ γῆ σπόρους ποὺ ἀπ' αὐτὴν μάζεψε, ἔτσι καὶ ἡ ἐλεημοσύνη φαίνεται πὼς δίνει σὲ ἄλλους, στὴν πραγματικότητα ὅμως μαζεύει θησαυροὺς γι' αὐτὸν ποὺ δίνει. Τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐλεημοσύνης, δὲν κρίνεται ἀπὸ τὴ μεγάλη προσφορά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προθυμία αὐτοῦ ποὺ προσφέρει. Ὁ Θεὸς δὲν ἀπαιτεῖ ποσότητα προσφορᾶς, ἀλλὰ προθυμία. Δὲν γεννάει τὴν ἐλεημοσύνη τὸ μέγεθος τῆς περιουσίας, ἀλλὰ ἡ ποιότητα τῆς δικῆς μας προαίρεσης. Γιατὶ δὲν κρίνεται ἡ ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸ πόσο πολλὰ δίνουμε, ἀλλὰ στὴν ἀναλογία ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν ποὺ δίνονται καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ποὺ δίδει».

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἡ ἀρίστη τῶν ἐργασιῶν λέει ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, γιατί μὲ πολὺ λίγα ἀγοράζουμε τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Μὲ μόνη τὴν ἐλεημοσύνη παίρνουμε ἀντὶ τῶν πρόσκαιρων ἀγαθῶν, τὴν αἰώνια δόξα.

Ὁ Χρυσόστομος ἀποκαλεῖ τὴν ἐλεημοσύνη βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, λέγοντας: «Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, αὐτὴ ποὺ πολὺ γρήγορα ἀνοίγει τὶς ἀψίδες τῶν Οὐρανῶν στοὺς ἀνθρώπους καὶ εἶναι ἡ καλύτερη συνήγορος». Καὶ ἀμέσως: «Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι τροφὴ τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅπως ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶναι τροφὴ καὶ εὐχαρίστηση τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ προσευχή, γίνεται θεραπεία καὶ χαρὰ τῆς ψυχῆς».

Ὁ ἴδιος Πατέρας λέει: «Εἶναι λοιπὸν μέγα ἀπόκτημα ἡ ἐλεημοσύνη καὶ γρήγορη μεσίτρια πρὸς τὸν φιλεῦσπλαχνο Θεό, γιατί ἔχει μεγάλη παρρησία μπροστὰ Του. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν θέλει πηγαίνει πρὸς Ἐκεῖνον καὶ κάθεται στὰ δεξιὰ Του. Ὁ Θεὸς τὴν ἀγαπάει πάρα πολὺ καὶ τὴν ἔχει ὡς πρώτη μεταξὺ τῶν θυγατέρων Του, γιατί ἐκεῖνη εἶναι πάντοτε μαζὶ Του. Αὐτὴ ἡ ἴδια τὸν παρακάλεσε νὰ κατέβει στὴ γῆ καὶ νὰ σώσει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων».

Ὁ Χρυσόστομος σὲ ἄλλη ὁμιλία του περὶ ἐλεημοσύνης, λέει: «Αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα τῆς ἀγάπης, αὐτὴ εἶναι τὸ φάρμακο τῶν δικῶν μας ἀμαρτημάτων, βγάζοντας τὸ πύον τῆς ἄρρωστης ψυχῆς μας. Σκάλα στηριγμένη στὸν οὐρανό. Αὐτὴ συνενώνει τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ»· καὶ ἄλλοῦ: «Κανένα ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ Χριστιανοῦ δὲν εἶναι ὅπως ἡ ἐλεημοσύνη».

Καὶ σὲ μιὰ ἄλλη ὁμιλία μᾶς λέει: «Ἡ ἐλεημοσύνη γεννάει ἐκεῖνον τὸν ποταμὸ ποὺ ἀναβλύζει αἰώνια ζωὴ, ὅπου πέφτοντας ὁ θάνατος, ἐξαφανίζεται ὅπως ὁ σπινθήρας

στην πηγή. Αὐτή ἡ πηγή ὅπου κι ἂν στάξει, ἐργάζεται μεγάλα ἀγαθά. Αὐτή σβήνει ὀλόκληρο ποταμὸ φωτιᾶς, σὰν νὰ εἶναι σπίθα».

Γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη ὁ Σοφὸς Σειράχ λέει: «Πῦρ φλογιζόμενο κατασβέσει ὕδωρ καὶ ἐλεημοσύνη ἐξιλιάσεται ἀμαρτίας ἢ ἐλεημοσύνη διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀποκαλεῖ τὴν ἐλεημοσύνη πηδάλιο τῆς ἀγάπης. Ὁ ἴδιος Πατέρας λέει γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη πὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἀδικίες: «Ἐλεημοσύνη πὺ προέρχεται ἀπὸ ἀδικίες δὲν εἶναι ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιά. Διότι ποιὸ τὸ ὄφελος νὰ γυμνώσεις κάποιον, γιὰ νὰ ντύσεις κάποιον ἄλλον; Ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νὰ ξεκινάει μὲ τὴν αἴσθησι τοῦ οἴκτου».

Ἔργα δὲ τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου: α. νὰ τρέφουμε ὄσους πεινοῦν β. νὰ ποτίζουμε ὄσους διψοῦν γ. νὰ ντύνουμε τοὺς γυμνοὺς δ. νὰ φιλοξενοῦμε τοὺς ξένους ε. νὰ ἐπισκεπτόμαστε τοὺς ἄρρωστους στ. νὰ παρηγοροῦμε τοὺς θλιμμένους καὶ ζ. νὰ βοηθοῦμε τοὺς φυλακισμένους. Στὰ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης ἀνάγονται καὶ τὰ ἔργα πὺ πράττονται χάριν τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς διαμόρφωσης καὶ ἀνάπτυξης τοῦ πλησίον. Ἡ ἐλεημοσύνη μπορεῖ νὰ καλύψει πλῆθος ἀμαρτιῶν καὶ νὰ σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο.

15. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐλεήμονα.

Ὁ ἐλεήμονας εἶναι ἐλεημένος ἀπὸ τὸν Θεό. Διότι εἶναι πράγματι δῶρο Θεοῦ νὰ ἀποκτᾶς συνήθεια ἐλεημοσύνης καὶ φιλανθρωπίας. Ὁ ἐλεήμονας συνέχεια ἐλεεῖ καὶ δανεῖζει. Καὶ τὸ σπίτι του εἶναι γεμάτο ἀγαθά, γιὰ τὸν Θεὸς εὐλογεῖ αὐτὸν καὶ τὸν οἶκο του. Αὐτὸς ἔχει γίνεαι πιστὸς οἰκονόμος καὶ ὅσα τοῦ δόθηκαν, θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔτσι τὰ διαχειρίζεται πιστά. Πιστεύει ὅτι τὰ ἔλαβε γιὰ νὰ βοηθήσει αὐτοὺς πὺ ἔχουν ἀνάγκη, ὅτι τὰ ἔλαβε γιὰ νὰ συγχωρεθοῦν οἱ ἀμαρτίες του μὲ τὶς πλουσιοπάροχες προσφορὲς του πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅτι τὰ ἔλαβε γιὰ νὰ τὰ προσφέρει γιὰ τὴ σωτηρία του. Χρησιμοποιεῖ τὸν πλοῦτο του, σὰν νὰ μὴν εἶναι δικὸς του ἀλλὰ ξένος, πὺ θὰ πρέπει νὰ τὸν ἀποδώσει σ' αὐτὸν πὺ τοῦ τὸν ἐμπιστεύθηκε.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς λέει: «Ὁ πλούσιος πὺ εἶναι ἐλεήμων, ἂς φιλοσοφήσει τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν πλοῦτο του, μὲ τὸ νὰ δώσει ἀπὸ τὴν περιουσία του σ' αὐτοὺς πὺ ἔχουν ἀνάγκη, σὰν οἰκονόμος τῶν ἄλλων. Ὡστε καὶ ὁ ἄλλος νὰ εὐχαριστηθεῖ ἀπὸ ὅσα θὰ λάβει καὶ ὁ ἴδιος νὰ συνταχθεῖ μὲ τὸν Θεό, μὴ ἔχοντας τίποτα ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν σταυρὸ καὶ τὸ σῶμα».

Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος, περιγράφοντας τὸν βαθμὸ τῆς ἐλεητικῆς διάθεσης τοῦ ἐλεήμονα, λέει: «Ἀκόμη κι ἂν ἡ τροφὴ περιορισθεῖ σὲ ἓναν ἄρτο, θὰ πάρει τὶς πόρτες αὐτὸς πὺ τὸν ἔχει καὶ θὰ τὸν δώσει σ' αὐτὸν πὺ πεινάει».

Ὁ ἐλεήμονας δὲν φράζει τὰ αὐτιά του στὶς αἰτήσεις τοῦ φτωχοῦ, ἀλλὰ ἀφουγκράζεται τοὺς λόγους του καὶ σπεύδει νὰ τὸν βοηθήσει, σ' αὐτὸν ποὺ θὰ τοῦ ζητήσει χρήματα, θὰ τὰ δώσει μὲ ἀγάπη καὶ συμπάθεια. Δίνοντας στὸν φτωχὸ τὸ πρόσωπό του εἶναι χαρούμενο, γιατί ἡ καρδιά του χαίρεται ἀπὸ τὴν πράξη τῆς ἐλεημοσύνης, χαίρεται ποὺ βοήθησε τὸν ἀδελφὸ του. Ὁ ἐλεήμονας ἀγαπιέται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ σώζεται ἀπ' Αὐτὸν ὅταν κινδυνεύσει. «Ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός» (Β' Κορ. θ' 7). Ὁ ἐλεήμονας κάνει τὴν ἐλεημοσύνη του κρυφά, γιατί ἡ καρδιά του ὠθεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν πλησίον καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ δόξα. Ὁ ἐλεήμονας χαίρεται ὄχι μὲ τὴν καλοπέραση καὶ τὴν ἀπόλαυση, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴν ἀγαθοεργία. Δὲν ἀσχολεῖται πολὺ μὲ τὸ νὰ προσέχει τὶς ὀρέξεις καὶ τὶς ἐπιθυμίες του, ἀλλὰ γιὰ ἓνα καὶ μόνο, γιὰ τὸ πῶς νὰ ἱκανοποιήσει τὸν διακαὴ πόθο τῆς καρδιάς του καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ πόθου, δὲν διαθέτει μόνο τὴν παρουσία του στοὺς φτωχοὺς καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ τοῦ ζητοῦν, ἀλλὰ -τὸ πιὸ πολύτιμο ἀπ' ὅλα- τὴν προσωπικὴ του ἐλευθερία. Ὁ ἐλεήμονας δὲν ζεῖ παρὰ γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον καὶ ὁμολογεῖ ἔτσι τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεό, ἀγαπῶντας τὸν ἀδελφό.

Ὁ ἐλεήμονας προσεγγίζει αὐτὸν ποὺ βρίσκεται σὲ θλίψη, δὲν ἀποστρέφει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν φτωχό, οὔτε τὰ μάτια του ἀπὸ ὅποιον τοῦ ζητάει βοήθεια. Δὲν στερεῖ αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ δώσει στὸν ἀδελφὸ ποὺ τοῦ ζητάει ἀπὸ ἀνάγκη. Σ' αὐτὸν ποὺ πεινάει θὰ τοῦ δώσει ψωμί, θὰ ξεδιψάσει ὅσους διψοῦν, θὰ στεγάσει τοὺς φτωχοὺς, θὰ ντύσει τοὺς γυμνοὺς, θὰ βοηθήσει ὅσους πάσχουν, θὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς φυλακισμένους καὶ θὰ φιλοξενήσει τοὺς ξένους. Σπέρνει δίχως νὰ λυπᾶται ἐλπίζοντας στὸν Κύριο καὶ ὁ πλοῦτος ποὺ σκορπίζεται κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἀποταμιεύεται στὸν οὐρανό. Ὁ ἐλεήμονας στέκεται σὰν ἐλιά φορτωμένη καρπὸ μπροστά στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε χάνει τὴν ἐλπίδα του στὸν Θεό, ἀλλὰ τὴν κρατᾷ πάντα ἀνθισμένη. Μιμεῖται τὸ ἀειθαλὲς τοῦ δέντρου καὶ ζηλεύει τὴν πολυκαρπία του, δίνοντας ἄφθονη τὴν ἐλεημοσύνη σὲ κάθε καιρὸ καὶ σὲ ὅλους. Εἶναι μακάριος ὁ ἐλεήμονας, γιατί αὐτὸς θὰ γίνῃ κληρονόμος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐτοιμασμένης ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Πρὸς τοὺς ἐλεήμονες ὁ Κύριος θὰ πεῖ: «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἐπέινασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ μέ, ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ μέ, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ μέ, ἠσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ μέ, ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρὸς μέ» (Μτ. κε' 34-36).

16. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνελεήμονα.

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνελεήμονα εἶναι ἡ πιὸ ἀπαίσια ἠθικὴ εἰκόνα, γιατί ἡ ἀσπλαχνία, ἡ σκληροκαρδία καὶ ἡ ἀφιλανθρωπία, βούτηξαν τοὺς χρωστῆρες τους στὰ μελανότερα χρώματα καὶ τὴ ζωγράφισαν μὲ περισσὴ τέχνη. Ἡ ὄψη τῆς προκαλεῖ φρίκη. Κανεὶς δὲν θέλει νὰ τὴν κοιτάξει, οἱ πάντες ἀποστρέφουν τὸ πρόσωπο τους

μέ ἀηδία ἀπ' αὐτή. Ἀπεχθής καὶ ἀποτρόπαιη, προκαλεῖ φοβερὴ ἀποστροφή σ' αὐτοὺς πού θὰ τῆς ἀπευθύνουν ἔστω κι ἓνα βλέμμα.

Ὁ ἀνελεήμονας πάσχει ἀπὸ ἀναισθησία ψυχῆς. Τὸ βάσανο αὐτοῦ πού πάσχει δὲν τῆς προκαλεῖ κανένα συναίσθημα θλίψης. Ἡ καρδιά του δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ ἀδελφοῦ, τὸ βλέμμα του παρατηρεῖ ἀπαθῶς τὴν ἀνθρωπότητα πού πάσχει, βούλλωσε τ' αὐτιά του στοὺς θρήνους αὐτῶν πού καταστράφηκαν. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἄγνωστο συναίσθημα γι' αὐτόν. Ἄντ' αὐτῆς, ὑπάρχει ἓνα εἶδος μίσους πού ἐκδηλώνεται σὰν ἀδιαφορία, κανένα εὐγενικὸ συναίσθημα δὲν ὑπάρχει μέσα του. Ἡ ἀπανθρωπιά κρατάει τὸ χέρι του μαζεμένο, ὥστε νὰ μὴν τὸ ἀπλώνει γιὰ νὰ ἐλεεῖ καὶ κρατάει τὰ χεῖλη του κλειστά, ὥστε νὰ μὴ βγάλουν λόγο παρηγοριᾶς. Ἀποστρέφει τὸ πρόσωπο του ἀπὸ φτωχὸ καὶ τὰ μάτια του ἀπὸ ζητιάνο, διώχνει τὸν ἄνθρωπο πού βρίσκεται σὲ θλίψη καὶ ἐξυβρίζει αὐτοὺς πού τοῦ ζητοῦν βοήθεια. Θεωρεῖ τὸν πλοῦτο του ἰδιοκτησία του καὶ τὸν σκορπίζει γιὰ νὰ ικανοποιεῖ τὰ πάθη του. Οἱ ἡδονές τὸν ὀδηγοῦν στὸν κορεσμό, ἀλλὰ τὰ περισσεύματα τῆς τραπέζης του δὲν τὰ δίνει σ' αὐτοὺς πού πεινοῦν, μεθάει ἐτοιμάζοντας συμπόσια, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πού διψοῦν δὲν δίνει ἓνα ποτήρι νερό. Παραδέχεται καὶ συναναστρέφεται ὅσους ἔχουν μεγάλα σπίτια καὶ διώχνει τοὺς ξένους καὶ παρεπίδημους, «περιβάλλεται πορφύραν καὶ βύσσον», ἀλλὰ στοὺς γυμνοὺς ἀδελφούς του δὲν δίνει ἓνα παλιὸ ροῦχο γιὰ νὰ καλυφθοῦν. Ἐρευνᾷ γιὰ τὴν ὑγεία τῶν καλῶς ἐχόντων φίλων του καὶ ἀμελεῖ τοὺς κατάκοιτους καὶ ἀρρώστους ἀδελφούς του. Δὲν διστάζει νὰ κάνει μεγάλες πορεῖες, γιὰ νὰ διασκεδάσει ἐλεύθερα μαζί μὲ ἄλλους τὰ ἀγαθὰ, αὐτοὺς ὅμως πού βασανίζονται στὴ φυλακὴ, οὔτε κατὰ διάνοια σκέφτηκε νὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ. Σκληρόκαρδος καὶ ἀπερίτμητος στὴν καρδιά του, περιφρονεῖ τὶς Θεῖες ἐντολές, βαδίζοντας τὴν ὁδὸ τῆς ἀσέβειας. Φανερόνεται ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος πρὸς τὸν Θεὸ πού τοῦ χάρισε τὰ πλούτη, μὴ ἀνταποδίδοντας σ' Αὐτόν τὰ πρέποντα, ἀλλὰ σκορπίζει τὸν πλοῦτο του ικανοποιώντας τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες του. Ζεῖ θησαυρίζοντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέρα ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως Κυρίου, προσθέτοντας ἀνομία πάνω στὶς ἀνομίες καὶ ἁμαρτία πάνω στὶς ἁμαρτίες του. Ὁ ἀνελεήμονας ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀπομακρύνθηκε ἀπ' αὐτόν. Τὸ ἀντίτιμο τῆς σκληροκαρδίας του θὰ τὸ λάβει τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης. Ὁ ἀνελεήμονας εἶναι ἄνθρωπος δυστυχισμένος, γιὰτὶ ἡ καρδιά του οὐδέποτε αἰσθάνθηκε τὴ χαρὰ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Δὲν κατάλαβε ὅτι καμμιά ἄλλη χαρὰ δὲν γεννιέται στὴν καρδιά, μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴ τῆς ἐλεημοσύνης. Δὲν κατάλαβε ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἀπόλαυση ἔγκειται στὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον. Δὲν κατάλαβε ὅτι ἡ εἰρήνη τῆς καρδιάς του, ξεκινάει ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ πλησίον του, ὅτι ὅταν χαρίζει στοὺς ἄλλους, μαζεύει πλοῦτο αἰώνιο, πλοῦτο ἀδαπάνητο, πλοῦτο ἀληθινό, μὲ τὸν ὁποῖο καὶ μόνο ἀγοράζουμε τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Δὲν κατάλαβε ὅτι ὁ Θεὸς πού εἶναι πλούσιος στὸ ἔλεός Του, ἀμείβει πλούσια τοὺς ἐλεήμονες, ὅτι αὐτὸς πού ἐλεεῖ, φαινομενικὰ μὲν σκορπίζει, οὐσιαστικὰ δὲ συνάγει. Λησμόνησε ὅτι ὀφείλει νὰ δώσει λόγο στὸν φιλόανθρωπο Θεὸ γιὰ τὸ πῶς διαχειρίσθηκε τὸν πλοῦτο πού τοῦ δόθηκε. Λησμόνησε τὴ φοβερὴ

ἀπειλή τοῦ Κυρίου ποὺ ἐξαγγέλθηκε ἐναντίον τῶν ἀνελεημόνων. Λησμόνησε τὴ φοβερὴ ἡμέρα τῆς Κρίσης, τῆς φοβερῆς καταδίκης ποὺ τὸν περιμένει. Λησμόνησε τὸ ποτάμι τῆς φωτιάς, στὸ ὁποῖο θὰ τὸν στείλει ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ κολάζεται αἰώνια. Ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος ἄνθρωπος.

17. Περί βασκανίας καὶ βασκάνου.

Βασκανία εἶναι, ἄδικη ἔχθρα ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ ἀπολαμβάνει κάποιο ἀγαθό, ἔχθρα διηνεκῆς καὶ ἀκατάλυτη. Ἡ βασκανία εἶναι δύσκολο πάθος ποὺ παρασύρει, ὥστε νὰ περιφρονήσει κανεὶς ἀκόμη καὶ τὴ δικὴ του σωτηρία. Ἡ βασκανία ἀμαυρώνει τὰ καλά.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴ βασκανία: «Ἐνα ἀκόμη πάθος ποὺ κυβερνᾷ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, καταφθείροντας τὴν καρδιά ὅπως ἡ σκουριὰ τὸ σίδηρο, εἶναι ἡ βασκανία, ἔχει βέβαια πολλὰ κακά, ἀλλὰ σ' ἕνα εἶναι χρήσιμο, ὅτι εἶναι κακὸ γι' αὐτὸν ποὺ τὸ κατέχει. Διότι ὁ βασκάνος λίγο βλέπει αὐτὸν ποὺ ματιάζει, ἀλλὰ κατατρώει τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ μὲ τὴ λύπη καὶ τὸν στεναγμὸ ἀπὸ τὴν καλοπέραση τοῦ πλησίον. Καὶ τὴ μὲν χαρὰ τοῦ γείτονα του δὲν ἐλάττωσε, τὸν ἑαυτὸ του ὅμως τὸν κατέφαγε μὲ τὴ βασκανία».

Τὸ νὰ βασκάνεις εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ νὰ πολεμᾷς, γιατί αὐτὸς ποὺ πολεμᾷ, ὅταν λυθεῖ ἡ αἰτία ποὺ γίνεται ὁ πόλεμος, διαλύεται καὶ ἡ ἔχθρα, ὁ δὲ βασκάνος δὲν ἔχει καμμιά ἄλλη αἰτία, πέρα ἀπὸ τὴ δικὴ του μανία καὶ τὴ σατανικὴ του θέληση. Πάντοτε βασκαίνει. Μὲ τί νὰ παρομοιάσει κανεὶς τέτοια ψυχῆς; Μὲ ποιο φίδι; Μὲ ποιο σκουλήκι; Δὲν ὑπάρχει τίποτα περισσότερο βδελυρὸ καὶ πονηρὸ ἀπὸ μιὰ τέτοια ψυχὴ. Διότι ἀπ' αὐτὸ ἀνατράπηκαν ἐκκλησίες, γεννήθηκαν αἱρέσεις καὶ αὐτὸ ὅπλισε τὸ χέρι τοῦ ἀδελφοῦ. Ὁ βασκάνος ἔχει πονηρὸ μάτι, ποὺ ματιάζει τὰ ἀγαθὰ. Εἶναι φθονερός, δὲν νοιάζεται γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του, ἕνα μόνον τὸν νοιάζει ἡ καταστροφή τοῦ ἄλλου. Τὸν βασκάνο ἀκόμη κι ἂν τὸν καλέσεις δαίμονα καὶ θηρίο δὲν ἀμαρτάνεις. Οἱ βασκάνοι εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία, γιατί ἐκεῖνα μᾶς ἐπιτίθενται εἴτε γιὰ νὰ βροῦν τροφή, εἴτε γιατί τὰ ἀγριέψαμε καὶ φοβήθηκαν. Αὐτοὶ δέ, ἀκόμη κι ὅταν πολλές φορές εὐεργετήθηκαν, ἀδίκησαν τοὺς εὐεργέτες τους καὶ τοὺς κυνήγησαν. Ὁ βασκάνος ἕνα μόνον κοιτάει, νὰ ἐκπληρώσει τὴν ὅποια ἐπιθυμία του, εἴτε αὐτὴ μέλλει νὰ τὸν κολάσει εἴτε πρόκειται νὰ τὸν καταστρέψει. Τὸ μάτι τοῦ βασκάνου λιώνει ἀπὸ λύπη. Στὸ διηνεκὲς συγκατοικεῖ μὲ τὸν θάνατο, πιστεύει ὅτι ὅλοι εἶναι ἐχθροὶ του, ἀκόμη καὶ αὐτοὶ ποὺ σὲ τίποτα δὲν τὸν ἀδίκησαν.

18. Περί εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας.

Εὐγνωμοσύνη εἶναι τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐγενικὸ συναίσθημα τοῦ εὐεργετημένου πρὸς τὸν εὐεργέτη. Εὐχαριστία δέ, εἶναι ἡ ἀγαθὴ διάθεση πρὸς ἀνταπόδοση τῆς χάριτος ποὺ δέχθηκε ὁ εὐεργετούμενος πρὸς τὸν εὐεργέτη καὶ ἡ ὁμολογία τῆς. Ὁ εὐγνώμων

εἶναι αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ εὐχαριστεῖ καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ εὐχαριστεῖ εἶναι καὶ εὐγνώμων. Ὁ εὐγνώμων καὶ ὁ εὐχαριστῶν ἔχουν ἀγαθὴ καρδιά, ὑγιὴ νοῦ, ἄδολη ψυχὴ, εἶναι ἀγαθοὶ καὶ μνημονεύουν πάντοτε καὶ παντοῦ τὴν εὐεργεσίαν ποὺ τοὺς παρασχέθηκε, εὐλογώντας τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτη. Εὐχονται στὸν Θεὸ ὑπὲρ τῆς ὑγείας του καὶ ὑπὲρ τῆς μακροημέρευσης του. Ἡ καρδιά τοὺς ἀγαπάει τὸν εὐεργέτη καὶ τὸ στόμα τοὺς τὸν ἐπαινεῖ. Τὸν θυμοῦνται στὶς προσευχὰς τοὺς καὶ τὸν ἀναφέρουν στὶς δεήσεις τοὺς. Ἔχουν ἡμέρο ἡθος, βλέμμα εὐχάριστο καὶ συναναστρέφονται μὲ ἀγάπην τὸν εὐεργέτη. Εἶναι λεπτοὶ στοὺς τρόπους, εὐγενικοὶ στὴ συμπεριφορὰ, ἀγαπητοὶ πρὸς ὅλους. Οἱ εὐγνώμονες καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀνταποδίδουν εὐχαριστία, εἶναι χρήσιμα μέλη τῆς κοινωνίας, ἐργάζονται τὸ ἀγαθὸ καὶ πράττουν δίκαια ἀνταποδίδουν τὸ ἀγαθὸ μὲ προθυμία καὶ τρέχουν νὰ βοηθήσουν μὲ τὸ πρῶτο τὸν εὐεργέτη τοὺς, σὲ κάτι ποὺ θὰ ζητήσῃ. Ὁ εὐεργέτης ἔχει γίνε φίλος τοὺς καὶ φροντίζουν γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψιν του. Χαίρονται μὲ τὴν χαρὰ τοῦ εὐεργέτη καὶ λυποῦνται μαζί του ὅταν εἶναι λυπημένος. Οἱ εὐγνώμονες εἶναι ἀγαπητοὶ στὸν Θεὸ, ποὺ τοὺς σκεπάζει κάθε μέρα τῆς ζωῆς τοὺς. Ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὸ σπίτι τοὺς καὶ τοὺς δίνει τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς. Ὁ εὐγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτη, εἶναι εὐγνώμων καὶ πρὸς τὸν Θεὸ, τὸν εὐχαριστεῖ γιὰ τὶς εὐεργεσίας Του καὶ εὐλογεῖ τὸ ὄνομα Του. Ὁ εὐγνώμων καὶ γεμάτος εὐχαριστία ἄνθρωπος εἶναι εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, φοβᾶται τὸν Θεὸ καὶ πράττει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸ εὐάρεστο καὶ τέλειο. Ὁ Θεὸς θὰ τὸν τιμήσῃ.

19. Περὶ ἀγνωμοσύνης καὶ ἀχαριστίας.

Ἀγνωμοσύνη εἶναι ἡ λησμοσύνη τῆς εὐεργεσίας ποὺ ἔγινε καὶ ἡ ἔλλειψη κάθε φιλικοῦ συναισθήματος πρὸς τὸν εὐεργέτη. Ἀχαριστία εἶναι ἡ ἀπροθυμία νὰ ἀνταποδώσῃ κανεὶς τὴ χάριν ποὺ ἔλαβε. Ὁ ἀγνώμων ἔχει ἀναίσθητη ψυχὴ, γιὰτὶ εἶναι ἀναίσθητος στὴν εὐεργεσίαν ποὺ δέχτηκε. Ὁ ἀγνώμων ἔχει ἀσυμπαθὴ καρδιά, γιὰτὶ καμμιά συμπάθεια δὲν γεννιέται γιὰ τὸν εὐεργέτη, οὔτε ἀναπτύσσεται κανένα συναισθημα ἀγάπης πρὸς αὐτόν. Ἡ καρδιά του εἶναι ἄδεια ἀπὸ ἀγάπην. Ὁ ἀγνώμων δὲν ἀγαπάει οὔτε τὸν Θεὸ, ποὺ τὸν γέμισε μὲ ἀγαθὰ ἱκανοποιώντας τὶς ἐπιθυμίας του, γιὰτὶ ἀφοῦ τὸν εὐεργέτη του ποὺ βλέπει δὲν ἀγαπάει, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἀγαπάει τὸν Θεὸ ποὺ δὲν βλέπει; Ὁ ἀγνώμων ἔχει διεστραμμένο μυαλό, γιὰτὶ πείθει τὸν ἑαυτὸ του μὲ παραλογισμούς, ὅτι δὲν ὀφείλει καμμιά χάριν στὸν εὐεργέτη του καὶ καμμιά εὐγνωμοσύνη.

Ὁ ἀγνώμων εἶναι ἄνθρωπος ἐπικίνδυνος γιὰ τὸν εὐεργέτη του, διότι ἡ εὐεργεσία ποὺ δὲν γεννάει στὴν καρδιά τὴν ἀγάπην, ἐγκυμονεῖ τὸ μίσος. Ὁ εὐεργέτης μὲ τὸ νὰ εὐεργετήσῃ ἕνα ἀγνώμονα ἀπέκτησε ἕνα ἐπιπλέον ἐχθρὸ καὶ πρέπει πλέον νὰ προφυλάσσεται ἀπ' αὐτόν. Ἡ εὐεργεσία γεννάει τὴ θλίψην μέσα στὴν καρδιά του τελευταίου, ἡ δὲ θλίψην τὴν ἀνία, ἡ ἀνία τὸ μίσος, τὸ μίσος τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν εὐεργέτη. Ὁ ἀχάριστος εἶναι καθὼς ὁ ἀγνώμων ἀναίσθητος ἀπέναντι στὶς εὐεργεσίας. Εἶναι ἀπρόθυμος νὰ ἀνταποδώσῃ τὴ χάριν καὶ ἀνταποδίδει κακὰ ἀντὶ

ἀγαθῶν. Ἄρνεϊται στὸν εὐεργέτη τὴ χάρη καὶ δὲν ἀναγνωρίζει ὅτι πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. Δεινὸ καὶ μάλιστα φοβερὸ εἶναι ἡ ἀχαριστία, διότι ἐνῶ ὁ ἀχάριστος εὐεργετήθηκε τόσο πολὺ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ἀπὸ τόσες καὶ μεγάλες χάρες ποὺ ἔλαβε, ἀποδίδει ἀχαριστία, ὕβρεις καὶ ἀτιμίες. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ὑπερβολὴ ἀγνωμοσύνης, νὰ κάνεις τὴ φιλανθρωπία τοῦ εὐεργέτη ἀφορμὴ ἀχαριστίας. Τόσο πολὺ ἀποβαίνουν θρασεῖς οἱ ἀχάριστοι, ὥστε ὄχι μόνο περιφρονοῦν τοὺς εὐεργέτες τους, ἀλλὰ καὶ τὰ φρύδια τοὺς ἀνασηκώνουν ὅταν τοὺς βλέπουν, ἀπαξιώνοντάς τους. Ἄντὶ νὰ τοὺς ἀγαποῦν, τοὺς κατηγοροῦν ψευδῶς καὶ ἀντὶ ἀγαθῶν, ἀνταποδίδουν πονηρά. Ὁ ἀχάριστος, ἐνῶ φιλοξενεῖται καὶ περιθάλλεται, ἀπ' τὸ στόμα του βγαίνουν ἀσχήμιες ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ τὸν εὐεργέτησε. Ὁ ἀχάριστος μοιάζει μὲ τρύπιο δοχεῖο μὲ τὸ ὅποιο ὅσο κι ἂν ἀντλεῖ τὰ καλὰ ποὺ τοῦ προσφέρονται, αὐτὰ τοῦ ξαναφεύγουν στὸ κενό.

Ὁ Πλούταρχος λέει γιὰ τὸν ἀχάριστο: «Ἀχάριστον εὐεργετεῖς, νεκρὸν ἀλείφεις μὲ μύρο, φίδι τρέφεις καὶ πονηρὸν εὐεργετεῖς, εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό». Ἡ εὐεργεσία δὲν παρακινεῖ τοὺς ἀχάριστους σὲ καλοσύνη, ἀλλὰ τοὺς ξεσηκώνει μὲ θράσος κατὰ τῶν εὐεργετῶν. Οἱ ἀχάριστοι εἶναι ἀδιάντροποι, καθότι τὴν ἀχαριστία ἀκολουθεῖ ἡ ἀδιαντροπία κι αὐτὴ νομίζουμε ὅτι εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀρχηγὸς ὅλων τῶν κακοηθειῶν. Οἱ ἀχάριστοι τόσο πολὺ ἀποστρέφονται τοὺς εὐεργέτες, ὥστε νὰ μετροῦν τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τους καὶ νὰ εὐχονται γιὰ τὸν θάνατό τους. Τέτοιοι εἶναι οἱ ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες.

20. Περὶ ἐπιείκειας καὶ ἐπιεικοῦς.

Ἡ ἐπιείκεια εἶναι ἀρετὴ ποὺ δηλώνει τὴν εὐμένεια, τὴν πραότητα, τὴ μετριοπάθεια, τὴν εὐγνωμοσύνη, τὴν ἀγαθότητα. Ἡ ἐπιείκεια εἶναι ἀρετὴ μεγάλης ἠθικῆς ἀξίας, ποὺ φανερώνει εὐγένεια γενναίας καὶ ἀγαθῆς ψυχῆς. Ὁ ἐπιεικὴς ὑπομένει μὲ πραότητα τὰ ἀδικήματα ποὺ ὑφίσταται, ὄχι μόνο ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν ἐξουσία ἢ νὰ εἶναι ἀνώτεροι, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται ὡς ὑποδεέστεροι. Ὁ ἐπιεικὴς ὑπομένει πάντοτε μὲ μακροθυμία καὶ πραότητα τὶς παρεκτροπὲς τῶν ἄλλων καὶ ἀνέχεται στοὺς ἀδελφοὺς ἐλλείψεις καὶ ἐλαττώματα. Ὁ ἐπιεικὴς εἶναι καταδεκτικὸς σὲ ὅλους, συζητᾷ μὲ γλυκύτητα, ὑπομένει μὲ σύνεση αὐτοὺς ποὺ τὸν πικραίνουν καὶ συγχωρεῖ τὰ ὀφειλήματα τῶν ὀφειλετῶν του, συγχωρεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ κρίνει μὲ ἐπιείκεια τὶς πράξεις τους. Πλησιάζει ὅλους, ὑπακούοντας στὸν νόμο τῆς ἐπιείκειας καὶ δείχνεται εὐχάριστος, γλυκός, γεμάτος πραότητα καὶ ἀγαθότητα. Ὁ ἐπιεικὴς φανερώνει στὴν πράξη, ὅτι εἶναι ἀληθινὸς μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ὅτι σ' αὐτὸν κατοικεῖ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος. Ὁ ἐπιεικὴς, σ' αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους δέχεται χτυπήματα, ἀνταποδίδει ἐπιείκεια, σιωπὴ, μακροθυμία.

Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος διδάσκει λέγοντας: «Ἄς νικήσουμε αὐτοὺς ποὺ μᾶς τυραννοῦν μὲ ἐπιείκεια καὶ περισσότερο μὲ τὴ φιλανθρωπία, ἃς εἶναι γιὰ μᾶς

στόχος ή συγχώρεση και δύναμη ή έντολή που μάς δόθηκε να αποδίδουμε στους άλλους την ίδια φιλανθρωπία που λάβαμε κι έμεϊς και την όποια και οί ίδιοι έχουμε ανάγκη». Ό έπεικής θα τύχει έπεικοϋς κριτή και θα λάβει τή συγχώρεση τών άμαρτιών του.

21. Περι εύσπλαχνίας.

Ό εύσπλαχνία είναι εύαισθησία ψυχής αγαθής που αγαπάει τον πλησίον της. Ό εύσπλαχνία είναι μεγάλη άρετή, είναι κίνηση ψυχής που θέλει τή αγαθό του άδελφοϋ της και εργάζεται γι' αυτό. Ό εύσπλαχνία είναι μεγάλη άρετή, γιατί έξομοιώνει τόν εύσπλαχνο με τόν Θεό.

Ό εύσπλαχνος μιμείται τή παράδειγμα του Σωτήρα μας Όησοϋ, που σπλαχνίστηκε και λύτρωσε τόν κόσμο άπ' τήν καταδυνάστευση τών κακών, τής άθλιότητας, τής ταιλιπωρίας, τών παθών, τής κακοδαιμονίας, τής άγνοιας και τής άμάθειας.

Ό εύσπλαχνος συμπάσχει με τούς πάσχοντες και θεωρεί δικό του βάσανο, τή βάσανο του πλησίον, τρέχει να τόν βοηθήσει και αισθάνεται άνακουφίση όταν ό πλησίον πάψει να στενάζει.

Ό εύσπλαχνος, σαν καλός Σαμαρείτης, ό όποϊος έλέησε αυτόν που έπεσε στους ληστές και τόν έσωσε άπό τόν χαμό, είναι πάντοτε πρόθυμος να τρέξει σε βοήθεια αυτόν που του τή ζητοϋν.

Ό εύσπλαχνος εύχαριστιέται με τήν εργασία τής αγαθοεργίας και γεμίζει εύφροσύνη όταν άνακουφίζει τή βάσανα τής πονεμένης ανθρωπότητας.

Ό εύσπλαχνος θέλει να έξαλείψει τή δυστυχία άπό τόν κόσμο και να άπλώσει τή χαρά και τήν αγαλλίαση σε κάθε άκρη τής γής.

Ό εύσπλαχνος άγάπησε τόν άνθρωπο και είναι έτοιμος, σαν άληθινός μαθητής του Κυρίου, να θυσιάσει τόν έαυτό του υπέρ τής επικράτησης τής ειρήνης και τής χαρής στον κόσμο. Γενναιόδωρος προς όλους, έκτός άπό τή δική του προσφορά, θα ζητήσει και τή συνεισφορά άλλων φιάνθρωπων για να βοηθήσει τούς πεινασμένους. Δεν ύπολογίζει τήν κούραση, τόν κόπο που κάνει υπέρ τής αγαθοεργίας, γιατί τή χαρωπό χαμόγελο αυτού που άπόλαυσε τήν εύεργεσία, άπομάκρυνε κάθε συναίσθημα πόνου και γέμισε με μυστική εύφροσύνη τήν καρδιά του.

Ό εύσπλαχνος σπεύδει παντοϋ, όπου τόν καλεί ό στεναγμός τής ανθρωπότητας που πάσχει, δεν άρκεϊται στην ίκανοποίηση τών αναγκών του πάσχοντος στο σώμα, αλλά ποθει και προσπαθει για τή θεραπεία, τήν παρηγοριά τής ψυχής του πλησίον

του.

Ὁ εὐσπλαχνος θεμελιώνει φιланθρωπικὰ ἰδρύματα, μὲ σκοπὸ τὴν περίθαλψη καὶ τὴν θεραπεία τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀδελφῶν του. Ἀποστρέφεται ὁ εὐσπλαχνος τοὺς φιλάργυρους, σὰν ἀνελεήμονες καὶ ἀσυμπαθεῖς καὶ ἀγαπάει τοὺς ἐλεήμονες, σὰν ἀδελφούς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐλευθερώνει τοὺς αἰχμάλωτους, παρηγορεῖ τοὺς θλιμμένους, ξανασηκώνει αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν, περιποιεῖται τοὺς καταπονημένους καὶ σφουγγίζει τὰ δάκρυα ὅσων βρίσκονται σὲ πένθος. Ἐλεήμων, συμπονετικὸς καὶ φιλάδελφος, φθάνει ἕως θυσίας γιὰ νὰ σώσει αὐτοὺς ποὺ κινδυνεύουν νὰ χαθοῦν.

Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέει γιὰ τὸν εὐσπλαχνο: «Αὐτὸς περισσότερο προσφέρει τὴν φιλανθρωπία, μὲ τὴν ὁποία χαίρεται ὁ Θεός, παρὰ μὲ ὅτιδήποτε ἄλλο». Μακάριος ἄνθρωπος ὁ εὐσπλαχνος, γιὰτὶ ἀπ' ἐδῶ θὰ αἰσθανθεῖ τὴν χαρὰ τῶν μακαρίων, ἀλλὰ καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ θὰ ἀπολαύσει τὴν αἰώνια μακαριότητα. Ὁ εὐσπλαχνος θὰ ἀκούσει τὴν γλυκιὰ ἐκείνη φωνὴ τοῦ Σωτήρα τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταποδοσης: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Μτ. κε' 34).

22. Περὶ εἰρηνοποιῶ.

Ὁ εἰρηνοπιὸς εἶναι υἱὸς τῆς ἄνω κλήσεως, εἶναι υἱὸς τῆς ἐπουράνιας βασιλείας. Ὁ Σωτήρας Χριστὸς μακαρίζει τοὺς εἰρηνοποιούς λέγοντας: «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται» (Μτ. ε' 9). Ἡ εἰρήνη ἔχει κατασκηνώσει μέσα του καὶ κυριαρχεῖ στὴν καρδιά του. Ὁ εἰρηνοπιὸς εἰρηνεύει πρὸς ὅλους. Εἰρηνεύει μέσα του, εἰρηνεύει πρὸς τὸν Θεό, εἰρηνεύει πρὸς τὸν πλησίον, εἰρηνεύει καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν μισοῦν. Ἐργάζεται γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀφοσιώνεται κυριολεκτικὰ σ' αὐτήν, προκειμένου νὰ ἐπικρατήσῃ. «Οἱ πόδες αὐτοῦ ὠραῖοι, εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, εὐαγγελιζομένου τὰ ἀγαθὰ». Εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπάει τὴν δικαιοσύνην ποὺ ἀπ' αὐτήν καρποφορεῖται ἡ εἰρήνη. Εἶναι φιλαλήθης καὶ μιλάει τὴν γλῶσσα τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ ἀλήθεια φέρνει τὴν εἰρήνην. Ἐπιδιώκει τὴν εἰρήνην μὲ ὅλους, τὴν κατὰ Θεὸ εἰρήνην, αὐτὴ ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὁποία μὲ κανένα τρόπο δὲν ἀνέχεται τὴν κακία, ἐπιδιώκει τὴν εἰρήνην ποὺ εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἀρετὴ. Ἀγαπάει τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ τηρεῖ τις ἐντολὰς Του μὲ φόβο, μὲ τὴν τήρηση τῶν Θείων ἐντολῶν βρίσκει πολλὴ εἰρήνη στὴν καρδιά του, ζεῖ γιὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ ὄνομα τῆς στὰ χεῖλη του εἶναι πιὸ γευστικὸ ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὸ κερὶ. Τὸ στόμα του τὴν ἐπαινεῖ, ἡ δὲ καρδιά του τὴν ποθεῖ σφόδρα. Εὐφροσύνη του εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ μελέτη του τὸ ὄνομα τῆς. Μ' αὐτὴν ὁμορφαίνει, μ' αὐτὴν δοξάζεται καὶ σ' αὐτὴν ἐντρυφᾷ τὸ πνεῦμα του. Κανένα ἄλλο ἀγαθὸ δὲν λαχταράει, ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη. Τὴν ἔχει γεμίσει ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐτυχία του εἶναι ἀμετάβλητη, στάθερή, πάγια καὶ μόνιμη, γιὰτὶ εἶναι καρπὸς εἰρήνης, προϊόν Θεοῦ

δώρου, Θεῖο χάρισμα. Ὁ εἰρηνοποιὸς θὰ ζεῖ μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων.

23. Περὶ εἰρήνης τοῦ Θεοῦ.

Εἰρήνη φίλη, τὸ γλυκὸ ὄνομα καὶ πράγμα. Εἰρήνη φίλη, μελέτημα μου καὶ καλλώπισμα. Ἐννοοῦμε βέβαια τὴν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας Θεὸς τῆς εἶναι ὁ Θεός, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι εἰρήνη. Ἡ εἰρήνη ἐνωμένη μὲ τὴ δικαιοσύνη εἶναι Θεῖο πράγμα.

Ἡ κορυφὴ ὅσων μᾶς εὐφραίνουν εἶναι ἡ εἰρήνη, ποὺ ὅταν λείπει, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει κανένα ἀπ' αὐτὰ ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ προκαλέσουν εὐχαρίστηση. Καὶ βέβαια ἡ κοσμικὴ εἰρήνη ὑποβαθμίζεται μπροστὰ τῆς. Ὅσοι ἀποδεδειγμένα ἀσπάζονται τὸ ἀγαθὸ τῆς εἰρήνης, εἶναι κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ ἀπεχθάνονται καὶ ἀποστρέφονται ἀποδεδειγμένα τὴ διχόνοια.

Τίποτα δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν εἰρήνη, τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ἀρμονικό. Ἀληθινὴ εἰρήνη εἶναι ἡ πρὸς τὸν Θεὸ εἰρήνη. Κανένα ὄφελος δὲν ἔχουμε ἂν εἴμαστε πρὸς ὅλους εἰρηνικοί, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸ πολέμιοι. ὅπως καὶ καμμιά βλάβη δὲν προξενεῖται σὲ μᾶς, ἂν ὅλοι μᾶς πολεμοῦν, ἀλλὰ ἐμεῖς εἰρηνεύουμε μὲ τὸν Θεό.

Ἄν κάνεις ἔχει γίνεи μέτοχος τῆς χορηγούμενης ἀπὸ τὸν Θεὸ εἰρήνης, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ἄλλο ἀγαθό.

Ἡ εἰρήνη εἶναι ἀγαθὸ θεόδοτο, ποὺ φιλοξενεῖται στὸν οὐρανὸ καὶ δίνεται σὲ μᾶς ἀπὸ Θεῖα συγκατάβαση.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι σίγουρη, ἀμετακίνητη, πάγια, μόνιμη, ἀθάνατη καὶ τέλος δὲν ἔχει. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι δῶρο ὑπερκόσμιο, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπάρχει ὄριο στὴν εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, διότι ἂν ἦταν ἀπὸ τὸν κόσμο, θὰ ὑπῆρχε σ' αὐτὸν ἀπὸ κατασκευῆς κόσμου. Τώρα ὅμως, αὐτὸς ποὺ δέχθηκε τὴν ἄνωθεν εἰρήνη καὶ τὴ διαφύλαξε, θὰ συμβιώνει μ' αὐτὴν αἰώνια. Ἡ εἰρήνη ποὺ ἀναφέρει ὁ Σολομών, περιορίζεται στὸν χρόνο, ἀλλὰ ἡ εἰρήνη τοῦ Κυρίου, ἐπεκτείνεται στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου ἔρχεται ἐκεῖ ποὺ προηγουμένως ὑπῆρχε ἀναστάτωση, ἀλλὰ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο μᾶς πείθει νὰ εἰρηνεύουμε μὲ τοὺς συνανθρώπους μας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας, γιὰ νὰ μὴν ἐπαναστατεῖ ἡ σὰρκα κατὰ τῆς ψυχῆς.

Κανεὶς νὰ μὴν νομίσει ὅτι κάθε εἰρήνη εἶναι ἀγαπητὴ, γιὰτὶ γνώρισα ἐπανάσταση καλὴ, ὅπως καὶ ὁμόνοια πολὺ βλαβερή.

Δὲν εἶναι κάθε εἰρήνη ἄψογη καὶ καλὴ, ἀλλὰ πολλὲς φορές εἶναι ἐπισφαλὴς καὶ

μακριά από τη Θεία αγάπη, ιδιαίτερα αν ειρηνεύουμε και συμφωνούμε στην κατάλυση της αλήθειας.

Υπάρχει πόλεμος άγνος και ειρήνη πιο όδυνηρή από κάθε φονική μάχη. Ειρηνοποιός κυρίως αναγορεύεται, αυτός που οδηγεί σε ειρηνική συμφωνία την επανάσταση της σάρκας και του πνεύματος του, καταπαύοντας τον εμφύλιο πόλεμο της φύσης του, όταν δεν είναι πλέον ενεργός ο νόμος του σώματος, που αντιστρατεύεται τον νόμο του νοῦ, αλλά υποταγμένος στη δυνατότερη βασιλεία, γίνεται υπηρέτης τῶν Θείων ἐντολῶν. Ἡ εἰρήνη εἶναι ἀπαρχὴ τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὁ Θεὸς θέλησε νὰ δώσει μὲ ἀφθονία στὴ γῆ. Ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος μαρτυράει τὴν ἀλήθεια. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὴν εἰρήνην τὴ δική του ἔδωσε στοὺς Ἀποστόλους: «εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» (Ιω. ιδ' 27).

Ἡ εἰρήνη, σὰν Θεῖο δῶρο, παραμένει στὶς καρδιές ποὺ ἔχουν καθαρθεῖ καὶ ἐγκαταλείπει τὶς ἀκάθαρτες καὶ μολυσμένες. Αὐτὸς ὅμως ποὺ στερεῖται τὴν εἰρήνην, στερεῖται τὴ Θεία χάρη.

Ἡ εἰρήνη ἐξυψώνει αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει δεχθεῖ καὶ τὴν τοποθετεῖ σὲ ὑψηλὴ θέση δόξας, ἐκείνη τὸν ντύνει μὲ τὸ πέπλο τῆς τιμῆς, τοῦ λαμπρύνει τὸ πρόσωπο, τὸ κάνει φωτεινὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο. Τὰ λόγια του εἶναι ἀγαθὰ καὶ ὅτι ἐργάζεται εἶναι θαυμάσιο.

24. Περὶ μακροθυμίας.

Ἡ μακροθυμία εἶναι ἀρετὴ γενναίας καὶ εὐγενικῆς ψυχῆς, ποὺ ἔχει θεμέλιο τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ μακροθυμία εἶναι μεγαλοψυχία, μεγαλοφροσύνη καὶ φιλία τῆς πραότητος. Ἡ μακροθυμία μαρτυράει καλὴ ἀγωγή ψυχῆς καὶ ἐκδηλώνεται σὰν συμπάθεια, φιλανθρωπία, μετριοφροσύνη καὶ δικαιοσύνη. Ὁ μακρόθυμος κυριαρχεῖ πάνω στὸν θυμὸ καὶ τὴν ὀργὴν του, κατευνάζει δὲ τὶς ὀρμές τῆς καρδιάς του, ἐλεεῖ ὅσους ἔφταιξαν σὲ κάτι καὶ λυπᾶται αὐτοὺς ποὺ ἀμαρτάνουν. Ὁ ἔλεγχος του γίνεται μὲ ἐπιείκεια καὶ τὰ λόγια του ἐκφράζονται μὲ σύνεση καὶ φρόνηση. Ἡ ὀργὴ δὲν σκοτίζει τὸν νοῦ του καὶ ὁ θυμὸς δὲν διαταράζει τὰ λογικὰ του. Ἡ ὄψη του εἶναι εὐχάριστη καὶ οἱ κινήσεις του σεμνοπρεπεῖς. Ἐχοντας πολλὴ φρόνηση, δὲν δικάζει μὲ ἐμπαθὴ ὀξύτητα, ἀλλὰ ἀποφαίνεται μὲ ἀγαθὴ κρίση γιὰ τὰ παραπτώματα.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴ μακροθυμία τὰ παρακάτω: «Τὸ αἷτιο ὄλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ μακροθυμία, αὕτη εἶναι ἡ ρίζα κάθε φιλοσοφίας, ὑπάρχει ὡς ὄπλο ἀκαταμάχητο καὶ πύργος ἀπόρητος, ἀντιμετωπίζοντας μὲ εὐκολία τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ δύσκολα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἂν πέσει σπίθα στὴν ἄβυσσο, ἐκείνη δὲν θὰ βλαφθεῖ καθόλου, ἀλλὰ ἡ σπίθα θὰ σβῆσει εὐκόλα, ἔτσι καὶ στὴ μακρόθυμη ψυχῇ, ὅποιο ἀπροσδόκητο καὶ νὰ ἐμφανιστεῖ αὐτὸ ἐξαφανίζεται εὐκόλα, ἐνῶ ἐκείνη παραμένει

ἀτάραχη. Διότι ἡ μακροθυμία εἶναι δυνατότερη ὅλων καὶ γιὰ στρατόπεδα νὰ πεῖς καὶ γιὰ χρήματα καὶ γιὰ ἄλογα καὶ γιὰ τείχη καὶ γιὰ ὄπλα καὶ γιὰ ὅτιδήποτε, κανένα δὲν θὰ βρεῖς ἴσο μὲ τὴ μακροθυμία. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἔχει ὅλα τὰ παραπάνω, ἂν κυριευθεῖ ἀπὸ θυμὸ, πολλές φορές συμπεριφέρεται σὰν ἀνώριμο παιδάκι, κάνοντας πολὺ θόρυβο καὶ γεμάτος ζάλη. Ὁ μακρόθυμος ἀπολαμβάνει βαθιὰ γαλήνη, σὰν νὰ βρίσκεται καθισμένος σὲ λιμάνι ὅπως ἀκριβῶς δὲν νικιέται ὁ βράχος μὲ ὅποια βλάβη κι ἂν προσπαθήσεις νὰ τοῦ προκαλέσεις, ἢ δὲν ταραζέται ὁ πύργος ὅποια ὕβρη καὶ νὰ τοῦ ἀπευθύνεις, ἢ δὲν καταστρέφεται τὸ διαμάντι μὲ ὅποια πληγὴ θελήσεις νὰ τοῦ προκαλέσεις».

Μακάριος ἄνθρωπος ὁ μακρόθυμος.

25. Περὶ πραότητος.

Ἡ πραότητα εἶναι ἡρεμία ψυχῆς ἀγαθῆς, ποὺ ἀγαπάει τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον της. Ἡ πραότητα εἶναι θαυμαστὴ ἀρετὴ, ποὺ εὐχαριστεῖ αὐτοὺς ποὺ θωροῦν τὴν εἰκόνα της. Ἡ ἡμερότητα τοῦ χαρακτήρα της, ἀπλωμένη σὲ ὅλο τὸ ἦθος της, τὴ στολίζει μὲ χάρη σὰν καλλονὴ καὶ προκαλεῖ εὐχαρίστηση σὲ ὅσους τὴν ἀτενίζουν. Ἡ πραότητα εἶναι πλοῦτος ἀνεκτίμητος, ὄνομα Θεϊκό, οὐράνιο χάρισμα, κλίμακα ποὺ ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο στὸν οὐρανό. Ἡ πραότητα καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο εἰκόνα τοῦ πράου Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος θερμαίνει τὴν καρδιά του. Ἡ πραότητα συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἀνεξικακία καὶ τὴν ὑπομονή. Ὁ πρᾶος εἶναι εὐμενῆς καὶ φιλικὸς πρὸς ὅλους καὶ φέρεται μὲ ἐπιείκεια σ' αὐτοὺς ποὺ ἀμαρτάνουν. Ὁ πρᾶος δὲν κοροϊδεύει, δὲν βρίζει, οὔτε βλασφημᾷ, ἀλλὰ μὲ ἀγάπη ἐπανορθώνει αὐτοὺς ποὺ ἔφταιξαν. Οὔτε μάχεται, οὔτε φιλονικεῖ, ἀλλὰ συζητᾷ ἡρεμα μὲ ὅλους. Ὁ λόγος του κυλάει γλυκὸς ἀπὸ τὸ στόμα του. Ὁ πρᾶος εἶναι διδακτικὸς καὶ ἀνεξίκακος, νουθετοῦντας μὲ πραότητα αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἀντιτίθενται. Ὡς πνευματικὸς ἄνθρωπος καταρτίζει μὲ πνεῦμα πραότητος, αὐτὸν ποὺ ἔπεσε σὲ κάποιο παράπτωμα. Στὸν ταπεινὸ καὶ πρᾶο θὰ ἐπιβλέψει ὁ Κύριος, θὰ τὸν καθοδηγήσει στὶς ἀποφάσεις του, θὰ τὸν διδάξει στὸν τρόπο τῆς ζωῆς του. Οἱ πραεῖς θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ «καὶ θὰ καταφυτεύσουν αὐτὴν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης». Ὁ πρᾶος, μὲ πολλὴ ταπεινοφροσύνη, πραότητα καὶ μακροθυμία, ἀνέχεται μὲ ἀγάπη τὸν ἀδελφὸ του. Σὰν ἐκλεκτὸς καὶ ἀγάπημένος τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας καρδιά εὐσπλαχνίας, ντυμένος μὲ χρηστότητα καὶ ταπεινοφροσύνη, φέρεται πρὸς ὅλους μὲ πνεῦμα πραότητος. Μακάριος αὐτὸς ποὺ κατέκτησε τὴν ἀρετὴ τῆς πραότητος, γιατί φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποῖου ἔγινε ἀληθινὸς μαθητῆς.

26. Περὶ ἀνεξικακίας.

Ἀνεξικακία εἶναι ἡ ἀνοχὴ τῶν κακῶν καὶ ἡ λησμοσύνη τους ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

Ἡ ἀνεξικακία διδάσκει τὴ μετριοπάθεια, τὴ συγγνώμη, τὴν ἀοργησία, τὴ μακροθυμία, τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀμνησικακία.

Ὁ ἀνεξικακος ἐγκαταλείπει τὴν ἐκδίκηση χάριν τῆς εἰρήνης καὶ ἀνταποδίδει μὲ εὐεργεσία τὸ κακὸ ποῦ ἔχει ὑποστεῖ, ὁ ἀνεξικακος εἶναι τύπος Χριστοῦ.

Παράδειγμα ἀνεξικακίας εἶναι ὁ Σωτὴρας καὶ οἱ μαθητές Του, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ τοὺς σταύρωναν καὶ θανάτωναν, ἐκεῖνοι εὐχόνταν ὑπὲρ τῶν δημίων τους.

27. Περὶ φιλαργυρίας.

Φιλαργυρία εἶναι ἡ φιλοχρηματία καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ πλοῦτου ποῦ κατακυριεύει τὴν καρδιά καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν νοῦ. Ἡ φιλαργυρία εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς παράξενη καὶ παράδοξη, ρίζα τῶν κακῶν, ἀληθινὴ κόλαση, ἡ ἀκρόπολη τῶν κακιῶν, ἡ κορυφὴ τῶν ἀμαρτημάτων.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴ φιλαργυρία: «Ὅλα τὰ κακὰ ποῦ θὰ βρεῖς, εἶναι βλαστάρια τῆς φιλαργυρίας ὅπουδήποτε θὰ τὰ βρεῖς νὰ βλασταίνουν, εἴτε στὸ σπίτι, εἴτε στὴν ἀγορά, εἴτε στὰ δικαστήρια, εἴτε στὰ βουλευτήρια, εἴτε στὰ βασίλεια». Ἡ φιλαργυρία προκαλεῖ πολλοὺς νὰ ἀδικήσουν μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ χρήματος καὶ γίνεται αἰτία πολλῶν κακῶν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ φιλαργυρία εἶναι πάθος τῆς ψυχῆς, ποῦ προκαλεῖ δίψα γιὰ χρυσό, ποῦ τὴν καίει τόσο περισσότερο, ὅσο ὁ χρυσὸς συγκεντρώνεται πολὺς γιὰ νὰ τὴ σβῆσει. Ἡ φιλαργυρία εἶναι τεχνίτης τῆς φτώχειας, γιατί θησαυρίζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, ἀλλὰ ὄχι γι' αὐτὸν ποῦ τὴν ἔχει, αὐτὸν τὸν ἀφήνει νὰ στερεῖται καὶ οὐσιαστικὰ νὰ πτωχεύει. Εἶναι ψυχοφθόρος γιατί διαφθείρει ὅτι ὑγιὲς ἔχει κατακτηθεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ἀμαυρώνει κάθε ἀρετὴ της. Εἶναι φίλη της κόλασης, καθὼς ὀδηγεῖ μὲ σιγουριὰ πρὸς αὐτήν. Εἶναι ἐχθρὸς της βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, καθὼς κλείνει τὴν πόρτα της εἰσόδου τοῦ Παραδείσου. Εἶναι μητέρα ὅλων τῶν κακῶν, καθὼς ἐξωθεῖ σὲ κάθε εἶδος ἀδικίας. Εἶναι σκληρὴ καὶ ἀνηλεὴς, ἄσπλαχνη καὶ τυραννικὴ, ποῦ καταθλίβει πρῶτα αὐτὸν ποῦ τὴν ἀγαπάει καὶ τὸν κρατᾷ αἰχμάλωτο της. Ἡ φιλαργυρία γεννᾷ τὴν ἀπληστία, τὴν τσιγγουνιά, τὴν ἀγνωμοσύνη, τὴν ἀχαριστία καὶ τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς.

Ὁ Πλούταρχος λέει γιὰ τὴ φιλαργυρία: «Μὲ ποτὸ μὲν ἔσβησαν τὴν ὄρεξη τοῦ ποτοῦ καὶ μὲ τροφὴ ἐκόρεσαν τὴν ἐπιθυμία τῆς τροφῆς. Τὴ φιλαργυρία δέ, δὲν τὴν ἔσβησε οὔτε τὸ ἀσήμι οὔτε τὸ χρυσάφι. Οὔτε ἡ πλεονεξία σταματᾷ ὅταν ἀποκτήσει τὸ περιττό, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς στὸν πλούσιο, σὰν νὰ εἶναι ἕνας ἀλαζόνας γιατρός: “Τὸ φάρμακὸ σου γιατρὲ χειροτερεύει περισσότερο τὴν ἀρρώστια μου”».

28. Ἡ εἰκόνα τοῦ φιλάργυρου.

Ὁ φιλάργυρος εἶναι ἄνθρωπος πάρα πολὺ δυστυχῆς, γιατί πάσχει στὴν ψυχὴ ἀνίατα

καὶ ὑποφέρει τὰ πάνδεινα. Διψᾷ γιὰ χρυσάφι, ὥστόσο παρότι ποταμὸς ἀπὸ χρυσὸ περνᾷ ἀπὸ τὰ χέρια του, αὐτὸς δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴ δίψα του. Πάσχει ὅμοια μὲ τὸν Τάνταλο πού ἀδυνατεῖ νὰ σβῆσει τὴ δίψα του καὶ νὰ δροσίσει τὰ φλεγόμενα χεῖλη του, πίνοντας ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ πού κυλάει δίπλα του. Ὁ φόβος μὴ χάσει τὴν περιουσία του, τοῦ ταράζει τὴν ψυχὴ. Ἡ καρδιά του ὑποφέρει ἀπὸ τέτοιου εἴδους συγκινήσεις. Δὲν ἀγαπᾷ κανέναν, γιὰτὶ ἀγάπησε τὸν θησαυρὸ του. Ὅπου εἶναι ὁ θησαυρὸς του, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδιά του. Γι' αὐτόν, αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς του, ὄρθωσε στὴν καρδιά του χρυσὸ εἶδωλο καὶ σ' αὐτὸ προσφέρει τὴ λατρεία, τὴ θυσία καὶ τὴν προσφορὰ του. Σ' αὐτόν μόνο πιστεύει καὶ σ' αὐτόν ἐναπέθεσε τὶς ἐλπίδες του. Κάθε εὐδαιμονία του τὴν ἔκτισε στὴ λατρεία αὐτοῦ τοῦ πλοῦτου καὶ φαντάζεται πὼς ἡ εὐχαρίστηση του καὶ ἡ ἀπόλαυση του, βρίσκεται στὸ νὰ ὑπηρετεῖ καὶ νὰ φρουρεῖ αὐτόν τὸ θησαυρό. Ὁ νοῦς τοῦ σκοτίσθηκε, ἡ καρδιά του πωρώθηκε, ἡ ψυχὴ του διεφθάρηκε. Ὅποιο ἀγαθὸ εἶχε κατακτήσει στὴν ψυχὴ του, αὐτὸ ἀμαυρώθηκε ἢ χάθηκε ἐντελῶς. Εἶναι ἄσπλαχνος, ἄπρονος, ἀσυμπαθῆς, ἀνελεῆμων τὰ βάσανα τοῦ ἀδελφοῦ του δὲν συγκινοῦν τὴν ἀναίσθητη καρδιά του. Ἡ δυστυχία τῶν ἀδελφῶν του δὲν συγκλονίζει τὰ σπλάχνα του, δὲν φροντίζει γιὰ κανέναν, δὲν λυπᾶται κανέναν, δὲν δείχνει σὲ κανέναν συμπάθεια. Ἄν ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων κινδυνέψει νὰ χαθεῖ ἀπὸ τὴν πείνα, δὲν θὰ θελήσει νὰ ἀνοίξει τὶς ἀποθῆκες του. Μὲ τὴν δυστυχία τῶν ἄλλων, βρίσκει εὐκαιρία γιὰ νὰ αὐξήσει τὸν πλοῦτο του. Πλεονέκτης καὶ ἄπληστος, ἐπωφελεῖται μὲ τὶς δυσκολίες τῶν ἄλλων καὶ μὲ αὐτὲς χαίρεται περισσότερο, παρὰ μὲ τὴν καρποφορία τῆς γῆς καὶ τὴν εὐπορία τοῦ πλησίον του. Πλησιάζει σπῖτι τὸ σπῖτι καὶ χωράφι τὸ χωράφι, μήπως ἀφαιρέσει καὶ καρπωθεῖ ὅτιδήποτε, ἕως ὅτου τὰ πάρει ἂν εἶναι δυνατόν ὅλα. Ὁ φιλάργυρος εἶναι μανιακός, γιὰτὶ ὁ ἔρωτας τοῦ χρήματος τὸν ἔκανε νὰ παρανοήσει. Αὐτὰ πού ἀπέκτησε παραβλέπει καὶ ἀμελεῖ, γιὰ ὅσα ὅμως δὲν κατάφερε νὰ ἀποκτήσει, ὑποφέρει ἀπὸ τὸν πόθο του γι' αὐτά.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιὰ τὸν φιλάργυρο: «Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὸν συγκρατήσει, εἶναι σφοδρότερος ἀπὸ τὴ φωτιὰ πού θέλει νὰ κατατρώει τὰ πάντα. Δὲν ἀφοσιώνεται στὸ νὰ ἀπολαύσει αὐτὰ πού ἔχει συγκεντρώσει, ἀλλὰ ἐκδαπανᾷ τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὴν ἐπιθυμία περισσότερων ἀποκτημάτων. Αὐτὰ προκαλοῦν τὴν ἔλλειψη ὕπνου καὶ τὶς καθημερινὲς μέριμνες καὶ φροντίδες. Ὅσο αὐξάνει ὁ πλοῦτος, τόσο αὐξάνονται οἱ καθημερινὲς μέριμνες τῆς ζωῆς».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέει: «Αὐτοὶ πού ἀγαποῦν τὰ χρήματα, εἶναι βάσκανοι καὶ κακοήθεις, πολύορκοι καὶ ἐπίορκοι, θρασεῖς, εἴρωνες, κλέφτες, ἀδιάντροποι, προκλητικοὶ καὶ ἀγνώμονες καὶ ὅλα τὰ κακὰ τοῦ κόσμου».

Ὁ φιλάργυρος δὲν ἔχει φίλους, δὲν ἔχει συγγενεῖς, ἔχει στερηθεῖ τὴν συμπάθεια τῶν ἀνθρώπων καὶ περιφρονεῖται ἀπ' ὅλους.

Ὁ φιλάργυρος εἶναι ἀνελεύθερος, γιὰτὶ ἡ φιλαργυρία τοῦ ὑποδούλωσε τὴν ψυχὴ

του.

Ὁ φιλάργυρος ἐνῶ ἔχει τὰ πάντα γιὰ νὰ εὐχαριστιέται, διανύει τὸν βίο του χωρὶς εὐχαρίστηση, γιατί δὲν ἔχει αὐτὸν ποὺ θὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

Ἐναντίον τῆς φιλαργυρίας καὶ τῶν φιλάργυρων, ὁ χρυσὸς στὴ γλῶσσα Ἰωάννης, λέει: «Ἄς ἀποφύγουμε τὴ φιλαργυρία, τὴ ρίζα τῶν κακῶν καὶ πάντα νὰ τὴν ἀποφεύγουμε».

Ὁ Παῦλος εἶπε ἢ μᾶλλον ὁ Χριστὸς μέσω τοῦ Παύλου: «Ποιὸ κακὸ ὑπάρχει καὶ δὲν γίνεται γιὰ τὰ χρήματα; Ἡ μᾶλλον ἐξαιτίας τῆς κακῆς προαίρεσης αὐτῶν ποὺ δὲν ξέρουν νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν; Ἀπομάκρυνε λοιπὸν τὴ φιλοχρηματία καὶ ὁ πόλεμος θὰ πάψῃ, θὰ σταματήσῃ ἡ μάχη, θὰ τελειώσῃ ἡ ἔχθρα καὶ ἡ ἔριδα καὶ ἡ φιλονικία. Σὰν τοὺς καταστροφεῖς καὶ τοὺς λύκους πρέπει νὰ ἐκδιώκονται οἱ φιλάργυροι ἀπὸ τὴν οἰκουμένη. Ὅπως ἀκριβῶς κάποιοι ἀντίθετοι καὶ σφοδροὶ ἄνεμοι, ἂν πέσουν σὲ γαλήνιο πέλαγος, τὸ ἀνασκαλεύουν ἐκ βάθρων καὶ τὴν ἄμμο τοῦ βυθοῦ τὴν ἀνακατεύουν μὲ τὰ κύματα, ἔτσι καὶ οἱ φιλοχρήματοι φέρνουν σὲ ὄλα τὰ πάνω κάτω. Κανέναν φίλο δὲν γνωρίζει ὁ φιλοχρήματος. Τὶ δὲ λέω φίλο; Οὔτε αὐτὸν τὸ Θεὸ δὲν ἐμπιστεύεται, γιατί κατεχόμενος ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἐπιθυμία, γίνεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ, τρελαίνεται.

Δυστυχῆς καὶ ταλαίπωρος ἄνθρωπος.

29. Περὶ αὐτάρκειας.

Αὐτάρκεια σημαίνει νὰ ἀρκεῖσαι σ' αὐτὰ ποὺ ἔχεις, νὰ ἀναπαύεσαι στὰ λίγα καὶ ἀναγκαῖα καὶ νὰ μὴ ζητᾷς τὰ περιττά. Αὐτάρκης εἶναι αὐτὸς ποὺ μένει εὐχαριστημένος ἀπὸ ὅσα τοῦ ἀνήκουν καὶ ἀναπαύεται στὰ δικά του ἔσοδα.

Ὅφελος μέγα εἶπαν οἱ Πατέρες τὴν εὐσέβεια ποὺ συνοδεύεται ἀπ' τὴν αὐτάρκεια. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, αὐτάρκεια λέει τὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὴν ἀναγκαῖα τροφή καὶ τὰ σκεπάσματα. Ὁ Σειράχ λέει: «Ζωὴ αὐτάρκειας ἐργάτου γλυκανθήσεται». Ἡ Θεία Πρόνοια σχεδίασε ἡ ζωὴ μας νὰ ἔχει αὐτάρκεια καὶ λιτότητα, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐπιζήτησε πολυτέλεια καὶ ποικιλία φαγητῶν, γι' αὐτὸ προξένησε πολλές καὶ διάφορες ἀρρώστιες.

Αὐτάρκεια εἶναι τὸ νὰ ἔχεις ὅσα καλύπτουν τὶς ἀνάγκες σου. Ὁ Παῦλος προτείνει ἡ αὐτάρκεια νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν εὐσέβεια.

Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει γιὰ τὴν αὐτάρκεια: «Αὐτάρκεια εἶναι ἡ συνήθεια νὰ ἀρκεῖσαι σὲ αὐτὰ ποὺ ἔχεις ἀνάγκη καὶ δι' αὐτῆς νὰ ἀποκτᾷς ὅσα συντελοῦν στὸ νὰ ἔχεις μιὰ εὐτυχισμένη ζωὴ, γιατί αὐτὸς ποὺ ζεῖ μὲ αὐτάρκεια, δὲν ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὶς

μεταβολές τῶν καταστάσεων».

Ἡ αὐτάρκεια λέει ὁ Θεῖος Χρυσόστομος, εἶναι καὶ τροφή καὶ εὐχαρίστηση καὶ υἡγεία. Ὁ αὐτάρκης ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκη τὰ ξένα πράγματα, εἶναι πιὸ πλούσιος ἀπ' ὄλους. Ὁ αὐτάρκης εἶναι ἱκανοποιημένος, εὐτυχισμένος, διότι δὲν στερεῖται τίποτα. Ὁ αὐτάρκης πλησιάζει στὸν Θεὸ καθὼς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ζητήσει κάτι ἀπὸ κανέναν. Εἶναι εὐτυχῆς, καθὼς δὲν ζητάει νὰ πετύχει κάτι ἀπ' αὐτὰ πού συνήθως ζητάει ὁ κόσμος. Γνωρίζει τὸ καλὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ καὶ δὲν ζητάει στὴ φιληδονία τὴν ἀπόλαυση. Φιλοσοφεῖ στὴ ζωὴ του καὶ τρώει τόσο ὅσο νὰ τοῦ ἀρκέσει νὰ ζήσει. Ὁ αὐτάρκης ἀσκήθηκε νὰ ἐξουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ βαδίζει τὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς.

Ὁ Πλάτων λέει περὶ αὐτάρκειας τὰ ἐξῆς: «Αὐτάρκεια εἶναι ἡ τελειότητα τοῦ τρόπου ἀπόκτησης τῶν ἀναγκαίων ἀγαθῶν, συνήθεια κατὰ τὴν ὁποία αὐτοὶ πού τὴν ἔχουν, ἐξουσιάζουν τὸν ἑαυτὸ τους».

30. Περὶ ἀκτημοσύνης καὶ ἀκτῆμονα.

Ἀκτημοσύνη σημαίνει φτώχεια.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη τὰ παρακάτω: «Ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι ἰσχυρὸ ὄπλο, ἀκαταγώνιστο καταφύγιο καὶ πύργος ἀσάλευτος. Ὁ ἀκτῆμονας ἔχει πεισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ πού εἶπε: “Δὲν θὰ σὲ ἀφήσω, δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψω”» (Ἐβρ. ιγ' 5).

Ἀκτῆμονας εἶναι αὐτὸς πού ἀποχωρίσθηκε ὅλα του τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὲν ἔχει πλέον τίποτα πάνω στὴ γῆ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα του καὶ ἀφοῦ ἔσπασε κάθε δεσμὸ μὲ αὐτά, ἐμπιστεύθηκε τῇ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ του στὸν Θεὸ καὶ τοὺς εὐσεβεῖς. Ὁ Κύριος μας ἔδωσε ἐντολὲς στοὺς μαθητὲς Του γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη λέγοντας: «Μὴν ἀποκτήσετε καὶ μὴ φυλάξετε στὴ ζώνη σας χρυσὰ νομίσματα, οὔτε ἀργυρᾶ, οὔτε χάλκινα. Μὴν παίρνετε οὔτε σακκούλι γιὰ νὰ βάζετε τὰ τρόφιμα πού θὰ σᾶς χρειαστοῦν στὸν δρόμο, οὔτε δύο χιτῶνες, οὔτε ὑποδήματα, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ πού φορᾶτε, οὔτε ραβδί. Γιατὶ ὁ κάθε ἐργάτης δικαιοῦται τὴν τροφή του» (Μτ, ι' 9-10).

31. Περὶ φιλαυτίας.

Φιλαυτία εἶναι ἡ ἐμπαθῆς καὶ παράλογη φιλία πρὸς τὸ σῶμα, στὴν ὁποία ἀντιτάσσεται ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια. Αὐτὸς πού ἔχει τὴ φιλαυτία, εἶναι φανερὸ πὼς ἔχει ὅλα τὰ παθη. Ἡ φιλαυτία ἐξαναγκάζει τὸν φίλαυτο νὰ προμηθεύεται πολλὰ περιττὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ φιλαυτία ὑποκρύπτει πολλὰ κακά. Ὁ φίλαυτος πράττει πάντα, μόνο ὅτι ἀφορᾶ τὸν ἑαυτὸ του. Ζεῖ μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς λέει γιὰ τὴ φιλαυτία τὰ ἐξῆς: «Αὐτοὶ πού πράττουν τὰ

πάντα μόνο για τὸν ἑαυτὸ τους, φροντίζουν για τὴ φιλαυτία, ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο ὄλων τῶν κακῶν αὐτὸ κάνει τὸν ἄνθρωπο ἀπόμακρο, ἀκοινώνητο, ἄφιλο, ἄδικο, ἀσεβῆ. Διότι ἡ φύση φρόντισε νὰ γίνει ὄχι σὰν τὰ ἀπομονωμένα θηρία, ἀλλὰ ὅπως αὐτὰ ποὺ ζοῦν κατὰ ἀγέλες, μὲ νόμους, κοινωνικὰ για νὰ μὴ ζοῦν μόνο μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ καὶ μὲ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς καὶ γυναίκα καὶ παιδιὰ καὶ ἄλλους συγγενεῖς καὶ φίλους, μὲ συνδημότες, μὲ ἄλλους ἀπὸ τὴν ἴδια φυλὴ καὶ πατρίδα, μὲ ὁμοεθνεῖς, μὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους δηλαδή, μὲ ἀνθρώπους ἀπὸ κάθε μέρος τοῦ κόσμου καὶ πολὺ περισσότερο μὲ τὸν Θεὸ καὶ ποιητὴ τῶν πάντων. Διότι ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι, ἂν δηλαδή εἶναι λογικός, κοινωνικός, φιλόκοσμος, ἀγαπάει τὸν Θεό, θὰ τὸν ἀγαπάει καὶ ὁ Θεός. Ὁ φίλαυτος ὑποκινούμενος ἀπὸ τὴ φιλοδοξία, ποὺ μισεῖ τὰ πάντα, δὲν ἀγαπάει οὔτε καὶ φροντίζει κανέναν.

Ὁ δὲ Πλάτων λέει για τὴ φιλαυτία: «Εἶναι τὸ μεγαλύτερο κακὸ στοὺς ἀνθρώπους, ἔμφυτο στὶς ψυχὲς τῶν περισσοτέρων καὶ ἐπειδὴ ὁ φίλαυτος ἔχει τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ ἑαυτοῦ του, δὲν προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀποφύγει. Πρόκειται λοιπὸν γι' αὐτὸ τὸ ὁποῖο λένε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι φίλος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ σωστὸ εἶναι μέχρις ἐδῶ. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ σφοδρὴ ἀγάπη για τὸν ἑαυτὸ του, γίνεται κάθε φορὰ στὸν καθένα ἢ αἰτία για ὅλα τὰ ἀμαρτήματα. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀφοσιώνεται σ' αὐτὸ ποὺ ὁ ἴδιος ἐπιθυμεῖ, τυφλώνεται κι ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ κρίνει σωστὰ τὰ δίκαια, τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ καλὰ. Προτιμᾶει δὲ πάντα νὰ ἀκολουθεῖ τὸ δικὸ του καὶ ὄχι τὸ ἀληθινὰ. Για τοῦτο, κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀποφεύγει νὰ ἀγαπάει τόσο πολὺ τὸν ἑαυτὸ του» (Πλάτωνος Νόμοι ε').

32. Περὶ μεμψιμοιρίας.

Μεμψιμοιρία εἶναι ἡ δυσαρέσκεια ἀπέναντι στὴ μοίρα, ἡ ἔλλειψη εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεό, ἡ ἀχαριστία πρὸς ὄλους, ἡ ἀμφισβήτηση καὶ αὐτῆς τῆς Θεῆας Πρόνοιας, τὸ νὰ βρίσκει κανεὶς συνεχῶς ψεγάδια καὶ νὰ μέμφεται τοὺς πάντες.

Ὁ Θεόφραστος, στοὺς χαρακτήρες του, λέει για τὴ μεμψιμοιρία: «Μεμψιμοιρία εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ γκρίνια. Ὁ δὲ μεμψίμοιρος εἶναι τέτοιος ποὺ θὰ πεῖ γι' αὐτὸν ποὺ τοῦ ἔστειλε μερίδα φαγητοῦ: “Μὲ ζήλεψε καὶ γι' αὐτὸ δὲν μὲ κάλεσε στὸ δεῖπνο, λυπήθηκε τὸν ζωμὸ καὶ λίγο κρασί”. Καὶ μὲ τὸν Δία ἀγανακτεῖ, ὄχι γιατί βρέχει ἀλλὰ γιατί καθυστερεῖ καὶ ἀφοῦ βρεῖ ἓνα νόμισμα στὸν δρόμο θὰ πεῖ: “Ναί, ἀλλὰ θησαυρὸ δὲν βρῆκα ποτέ”. Καὶ σ' αὐτὸν ποὺ θὰ τοῦ ἀναγγεῖλει “ἀπέκτησες γιό”, θὰ τοῦ πεῖ: «Καλὰ τὰ λές, ἀλλὰ ἂν τὸ σκεφθεῖς, πάει τὸ μισὸ τῆς περισυσίας” κλπ.».

Περὶ μεμψίμοιρου.

Ὁ μεμψίμοιρος δὲν χαίρεται ἀπ' αὐτὰ ποὺ διασώζονται, ἀλλὰ ἀρρωσταίνει ἀπὸ τὰ

χαμένα και αυτό γιατί δεν αφήνει τον νοῦ του νὰ σταθεῖ στὰ περιωθέντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ περιφέρει τὸν λογισμὸ του στὰ ἀπολεσθέντα, κάνοντας τὰ νὰ ζωντανεύουν στὴ μνήμη του σὰν νὰ εἶναι ἐνεργὰ καὶ πρόσφατα.

Ὁ μεμψίμοιρος πάντα δυσανασχετεῖ, ἐπειδὴ ἡ προαγωγή του δὲν ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία του καὶ ἀγανακτεῖ ἐναντίον αὐτῶν ποὺ ὑποτιμοῦν τὶς ἀρετὲς του. Ἀσεβεῖ πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὶς δῆθεν ἀδικίες ποὺ τοῦ ἔγιναν. Κάθε δῶρο, κάθε χάρη, κάθε τιμὴ, κάθε δόξα, εἶναι κατώτερη ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θὰ τοῦ ἔπρεπε. Τίποτα δὲν τὸν εὐχαριστεῖ, οὔτε τὸν τέρπει, οὔτε τὸν ἱκανοποιεῖ. Ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ μεμψίμοιρου δὲν θὰ βγεῖ ἡ λέξη εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά του δὲν θὰ σταλεῖ δοξολογία πρὸς τὸν Θεό, γιὰ τὶς πλούσιες χάρες ποὺ τοῦ παρασχέθηκαν. Ὁ μεμψίμοιρος εἶναι ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος. Ἀρνεῖται ἀκόμη καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς του. Ὁ μεμψίμοιρος εἶναι ἄθλιος ἄνθρωπος.

33. Περὶ χαιρεκακίας.

Χαιρεκακία εἶναι τὸ νὰ χαίρεσαι μὲ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων. Ὁ χαιρέκακος χαίρεται μὲ τὸν θάνατο τοῦ ἐχθροῦ του, ξεχνώντας ὅτι ὅλοι πεθαίνουν. Τὸν χαιρέκακο τὸν ἀναπαύουν τὰ ξένα κακά. Ὁ χαιρέκακος χαίρεται περισσότερο μὲ τὶς δυστυχίες τῶν ἄλλων, παρὰ μὲ τὰ δικά του ἀγαθὰ. Ἡ ψυχὴ του τρέφει μίσος γι' αὐτοὺς ποὺ εὐτυχοῦν καὶ ἀποστρέφεται αὐτοὺς ποὺ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη μίσος καὶ διακαῆς πόθος τοῦ ἢ δυστυχία τῶν ἄλλων. Ὁ χαιρέκακος εἶναι μοχθηρὸς, ἡ ὄψη του σκυθρωπὴ, τὸ βλέμμα του ὑπουλο ἔχει σφιγμένα τὰ χεῖλη, χαμογελάει σαρδόνια καὶ τὸ στόμα του εἶναι γεμάτο πίκρα. Χαίρεται περισσότερο μὲ τὶς μάχες παρὰ μὲ τὴν εἰρήνη καὶ εὐχαριστιέται περισσότερο βλέποντας αὐτοὺς ποὺ δυστυχοῦν, παρὰ αὐτοὺς ποὺ εὐτυχοῦν. Εὐφραίνεται μὲ τὰ κακὰ καὶ ἀγάλλεται μὲ τὴ διαστροφή τῶν πραγμάτων. Ὁ τρόπος ζωῆς του εἶναι διεστραμμένος καὶ ἡ τροχιά του καμπύλη. Ὑπερηφανεύεται μὲ τὴν κακία του καὶ γυρνάει μαζί της. Ὁ Θεὸς θὰ ἀνταποδώσει σ' αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῆς πονηρῆς του καρδιάς, Ἀλοίμονο σ' αὐτὸν κατὰ τὴ φρικτὴ ἐκείνη ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης.

34. Περὶ σεμνοπρέπειας.

Ἡ σεμνοπρέπεια κτίζεται μὲ τὴν τελειοποίηση τοῦ ἥθους. Ἡ ἀληθινὴ σεμνοπρέπεια, ποὺ συνιστᾷ τὸν ἠθικὸ χαρακτήρα τοῦ σεμνοπρεποῦς, ἔχει τὶς βάσεις της στὸν ἔσω ἄνθρωπο, εἶναι ἀντανάκλαση τῆς ἐσωτερικῆς χάρης τῆς ψυχῆς, τῆς φωτεινότητος τῶν ἀρετῶν της καὶ τοῦ πνευματικοῦ στολισμοῦ της. Αὐτὴ καθὼς διαχέεται ὡς χάρη ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου, καθιστᾷ λαμπρὴ καὶ χαριτωμένη τὴν ὄψη τοῦ σεμνοπρεποῦς. Ἡ σεμνοπρέπεια εἶναι ἀληθινὴ εἰκόνα τοῦ ἥθους, φανέρωση τῆς ψυχικῆς διάθεσης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς σεμνότητος ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου. Αὐτὴ, καθὼς δὲν εἶναι πλαστὴ, καθὼς δὲν ἔχει μπεῖ σὲ καλούπια, εἶναι ἀπλὴ καὶ ἀπέριττη,

ἔχει χαρακτήρα σταθερό καὶ ἀναλλοίωτο πὺ δὲν μεταβάλλεται ποτέ, οὔτε μετασχηματίζεται, οὔτε μεταπίπτει ἀπὸ τὸ σεμνὸ στὸ ἄσεμνο. Παραμένει ἡ ἴδια στὸ διηνεκές. Ὁ σεμνοπρεπὴς εἶναι ἄδολος, εἰλικρινὴς καὶ εὐθύς. Βαδίζει τὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς καὶ ἐργάζεται τὸ ἀγαθόν. Στὸ σχῆμα εἶναι εὐπρεπὴς, στοὺς τρόπους εὐγενὴς, στὰ λόγια μετρημένος, τὸ ἦθος τοῦ ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη. Ἡ στάση τοῦ σώματος τοῦ ὀρθὴ καὶ ἀξιοπρεπὴς, δὲν ἔχει τίποτα τὸ ἐπιδεικτικόν. Ἡ διάθεση τοῦ προσώπου τοῦ φυσικὴ, ἀπροσποίητη, μὲ βλέμμα εὐχάριστο, σταθερό, δίχως περιέργεια οἱ χειρονομίες τοῦ ἀπλὲς καὶ ἤρεμες, τὸ βᾶδισμα τοῦ ὁμαλὸ καὶ μὲ τάξη, ὅλες τοῦ τις κινήσεις στολίζει ἡ εὐταξία. Τὸ ἔνδυμα τοῦ εἶναι κόσμιο καὶ ἐπαρκὲς γιὰ τὸν χειμῶνα, ἐνῶ γιὰ τὸ καλοκαίρι καθαρὸ καὶ ἀπλό. Ὁ σεμνοπρεπὴς εἶναι ἀγαπητὸς πρὸς ὅλους καὶ σιωπῶντας διδάσκει. Ἀξιαγάπητος ἄνθρωπος ὁ σεμνοπρεπὴς!

35. Περὶ τῆς ψευδοσεμνοπρέπειας.

Ἡ ἐπιτηδευμένη καὶ ἐπίπλαστη σεμνοπρέπεια εἶναι στολισμένη κακοήθεια, ἡ ὁποία καλύπτεται μὲ τὴ μάσκα τῆς σεμνοπρέπειας. Αὐτὴ ἐκμεταλλεύεται τὸ σεμνὸ ἦθος τῆς σεμνοπρέπειας, γιὰ νὰ καλύψει τὸ δύστροπο καὶ ἀποτρόπαιο χαρακτήρα, πὺ βρίσκεται στὸ βάθος τοῦ κακοήθους ἀνθρώπου. Αὐτὴ εἶναι ἀπαίσια ὑποκρισία πὺ παρουσιάζει ἄλλον ἄνθρωπο ἀπ' αὐτὸν πὺ πραγματικὰ εἶναι.

Ἡ ὑποκρισία εἶναι κρυμμένη πικρία.

Ἡ εἰκόνα τοῦ ψευδοσεμνοπρεποῦς

Ὁ ψευδοσεμνοπρεπὴς ὄντας φαῦλος, ἔχει στερηθεῖ ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ πνευματικὸ στολισμό. Θέλοντας δὲ νὰ ἐξαπατήσει τοὺς ἄλλους, ντύνεται ἄπρεπα τὴν περιβολὴ τῆς σεμνοπρέπειας, μήπως καλύψει τὴ γυμνότητα καὶ τὴν ἀσχήμια τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ. Ἡ πονηριὰ εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ γνώρισμα. Εἶναι ἀνελικρινὴς καὶ ἡ πορεία τῆς ζωῆς τοῦ ἀσχημῆ. Ἐργάζεται κρυφὰ μὲ πονηριὰ καὶ προσποιεῖται ὅτι εἶναι ἀγαθός. Ζορίζεται γιὰ νὰ σχηματίσει στὸ πρόσωπό τοῦ τὴ σοβαρότητα καὶ ὑποκρίνεται πλαστὴ γαλήνη, γιὰ νὰ κρύψει τὴν ταραχὴ τῆς ἄθλιας ψυχῆς τοῦ. Τὸ βλέμμα τοῦ εἶναι ὑπουλο, ἀσταθὲς καὶ περίεργο. Τὰ φρύδια τοῦ κατεβασμένα, τὸ βᾶδισμα τοῦ ἀργόν, οἱ κινήσεις τοῦ σώματος τοῦ βαριές. Τὰ λόγια τοῦ εἶναι γεμάτα σεμνοτυφία· τὸ ἦθος τοῦ ὀλοκληρωτικὰ ὑποκριτικόν, προκαλεῖ ἀποστροφή. Ντύνεται ἔνδυμα σεμνόν καὶ ὑποκρίνεται τὸν ταπεινόφρονα, ἐνῶ εἶναι ὁ πιὸ ἐγωιστὴς ἀπ' ὅλους. Ὁ ψευδοσεμνοπρεπὴς καταλήγει νὰ μισεῖται ἀπ' ὅλους.

36. Περὶ ὑποκρισίας.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴν ὑποκρισία: «Ὑποκρισία εἶναι ἄλλο νὰ ἔχεις στὸ μυαλόν σου καὶ ἄλλο νὰ κάνεις». Οἱ νεότεροι ἠθικολόγοι, ὀρίζουν ὡς ἐξῆς τὴν ὑποκρισία: Ὑποκρισία εἶναι κλοπὴ ὑπόληψης ἢ κακία μὲ τὸ σχῆμα ἀρετῆς, ὡστε ἂν ἡ ἀλήθεια

εἶναι κάτι τὸ Θεῖον, αὐτὸς ποὺ δὲν τὴν ἔχει καὶ ἄλλος εἶναι, ἐνῶ ἄλλος δείχνει, εἶναι ὑποκριτὴς καὶ -προφανῶς- ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ».

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τοὺς ὑποκριτές: «Ἀπὸ τὴν εὐλάβεια περιμένεις τὴ δόξα; Ἄν πράγματι εἶσαι εὐλαβὴς καὶ δὲν σκέπτεσαι πονηρὰ ἀπὸ μέσα σου, νὰ χαίρεσαι ὄχι γιατί φαίνεσαι εὐλαβὴς, ἀλλὰ γιατί εἶσαι. Ἄν πράγματι δὲν ἐπιθυμεῖς τὴ δόξα τῶν πολλῶν, φρόντισε νὰ καταλάβεις, πῶς δὲν θὰ μᾶς κρίνουν αὐτοὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως, ἀλλὰ Αὐτὸς ποὺ μὲ ἀκρίβεια γνωρίζει αὐτὰ ποὺ τώρα δὲν φαίνονται. Ἄν ὅμως συνειδητοποιεῖς τὰ ἀμαρτήματα σου, ἀλλὰ παρουσιάζεσαι στοὺς ἄλλους καθαρὸς, ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ χαίρεσαι, ἀλλὰ νὰ πονᾶς καὶ νὰ στενάζεις πικρά, σκεπτόμενος συνεχῶς τὴν ἡμέρα στὴν ὁποία ὅλα θὰ ἀποκαλυφθοῦν. Ἀπολαμβάνεις τιμὴ; Νὰ τὴν ἀποκρούεις, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὴ ἢ τιμὴ σὲ καθιστᾷ ὀφειλέτη. Καὶ νὰ χαίρεσαι γι' αὐτὸ» (Λόγ. β' στὴν πρὸς Τίτον).

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιὰ τὸν ὑποκριτὴ: «Ὁ ὑποκριτὴς κρατᾷ τὸ μῖσος στὸ βάθος τῆς καρδιάς του, ἐπιδεικνύοντας ἐπιφανειακὴ ἀγάπη, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ γίνεται μὲ τοὺς ὑφάλους, οἱ ὁποῖοι καλύπτονται μὲ λίγο νερό, ἀλλὰ γίνονται ἀπρόοπτο δυστύχημα γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν φυλάγονται. Ἡ ὑποκρισία εἶναι καρπὸς τοῦ φθόνου καὶ ἀπ' αὐτὴν προκύπτουν ὅλα τὰ κακά».

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Θέλει νὰ καλεῖται ἅγιος καὶ νὰ προσκυνᾶται ἀπ' ὅλους ὡς εὐλαβὴς, βλέπεις τὴν ἐξωτερικὴ παρουσία καὶ νομίζεις ὅτι κάνει τὰ πάντα κατὰ Θεόν, ἀλλὰ ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη ζήλεια, δόλο καὶ κάθε εἶδος κακοῦ».

Ὁ δὲ Νεῖλος λέει: «Χρησιμοποιεῖ τὴν κατσοφιά σὰν παραπέτασμα, ποὺ μπορεῖ νὰ κρύβει τὴν ἐνυπάρχουσα θρασύτητα του καὶ τὰ αἴσχη τῆς ψυχῆς του τὰ ἐπικαλύπτει μὲ ξένα ἐνδύματα».

Ὁ δὲ Ἰώβ λέει: «Διδάσκει μὲ τὸ στόμα καὶ τιμᾷ μὲ τὰ χεῖλη, ἀλλὰ ἡ καρδιά ἀπέχει μακρὰν, μάταια διδάσκει διδασκαλίες ὠφέλιμες σὲ ἄλλους, τοὺς ξεγελάει ὅλους μὲ πρόσχημα σεμνότητος».

Ἄνας ἄλλος σοφὸς λέει: «Κατὰ μὲν τὴ φωνὴ καὶ τὸ πρόσωπο θεωρεῖται ἀρνί, τὸ δὲ ἐσωτερικὸ του, σὲ τίποτα δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν δράκο».

Ὁ ὑποκριτὴς εἶναι ὁ πιὸ ἀδίκος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, γιατί τὸ νὰ νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι δίκαιος καὶ νὰ μὴν εἶναι, θεωρεῖται ἔσχατη ἀδικία.

37. Περὶ ἀνθρωπαρέσκειας.

Ὁ ἀνθρωπάρεσκος καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ, ὄχι γι' αὐτὴ τὴν ἴδια, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἔπαινο. Ὅχι γιὰ νὰ τελειοποιηθεῖ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δοξαστεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι γιὰ νὰ

ἀρέσει στὸν Θεό, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀρέσει στὸν κόσμο.

Ἡ ἀνθρωπαρέσκεια καθίστα ἄγονους τοὺς ἀγῶνες αὐτῶν ποὺ ἀσκοῦνται, ἀμαυρώνει τὸν χαρακτήρα τῆς σωφροσύνης, καταντᾷ ἀκαρπῆ τὴ νηστεία, ἀφαιρεῖ τὴν ἀγιότητα τῆς προσευχῆς, ὑποκλέπτει τὸ στεφάνι τῶν ἀγωνιζομένων, ἐξουθενώνει τὴν ἀκτημοσύνη, καταστρέφει τὰ ὄχυρά τῆς ἡσυχίας, σκορπίζει τοὺς καρποὺς τῆς ἐλεημοσύνης, ὑπονομεύει τὰ θεμέλια κάθε ἀρετῆς, διαφθείρει τὸν νοῦ καὶ διαστρέφει κάθε ὑψηλὸ νόημα. Ἡ ἀνθρωπαρέσκεια εἶναι ἀναίρεση τῆς ἀρετῆς.

Ζ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΥ

1. Περί ἐγκρατείας.

Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀρετὴ μεγάλης ἠθικῆς ἀξίας. Ἐγκράτεια εἶναι ὁ χάριν τῆς σωφροσύνης ἐκούσιος περιορισμὸς, ὄχι τῶν ἀπαγορευμένων, ἀλλὰ αὐτῶν ποὺ ἐπιτρέπονται. Ὁ περιορισμὸς τῶν ἀπαγορευμένων δὲν λέγεται ἐγκράτεια, ἀλλὰ εὐλάβεια τοῦ νόμου. Ὅμως εἶναι μεγάλη ἀρετὴ νὰ ἀπολαμβάνεις συγκρατημένα καὶ μὲ σωφροσύνη αὐτὰ ποὺ ἐπιτρέπονται. Ἀρμόζει δὲ σὲ ὅλους, πολὺ περισσότερο ὅμως σὲ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ εἶναι εὐάρεστοι στὸν Θεό.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὀρίζει ὡς ἐξῆς τὴν ἐγκράτεια: «Ἐγκράτεια εἶναι ἀπάρνηση τῆς ἀμαρτίας, ἐξολόθρευση τῶν παθῶν, νέκρωση τοῦ σώματος, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, πρόξενος τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Μὲ αὐτὴ ἀφανίζεται τὸ κέντρο τῆς ἡδονῆς».

Ὁ δὲ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Ἐγκράτεια εἶναι τὸ νὰ μὴν παρασύρεσαι ἀπὸ τὰ πάθη».

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὅταν λέει τι εἶναι ἡ ἐγκράτεια, ἀναφέρει καὶ πῶς ἐννοεῖ τὴν ἐγκράτεια: «Δὲν ὀνομάζουμε βέβαια ἐγκράτεια τὴν παντελεῖ ἀποχὴ τῶν φαγητῶν, γιὰ αὐτὸ εἶναι βίαιη διάλυση τῆς ζωῆς, ἀλλὰ αὐτὴ ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν ἀπομάκρυνση τῶν παθῶν». Ἡ ἐγκράτεια εἶναι δύναμη μεγάλη καὶ πλοῦτος ἄφθαρτος.

Ἡ ἐγκράτεια εἶναι καλὸ καὶ ἀγαθὸ ἀπόκτημα, καθενὸς ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴ. Ἡ ἐγκράτεια εἶναι θεμέλιο ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ πρώτη αὐτὴ προετοιμάζει τὶς ψυχὰς στὴν ἄσκηση τῶν ἀρετῶν.

Εἶναι ὁδηγὸς στὴ σωφροσύνη, ὑποδουλώνει τὰ πάθη τοῦ σώματος, κατευνάζει τὶς ὀρμές, καθαρῖζοντας τὸν νοῦ καὶ εἰρηνεύοντας τὴν καρδιά. Ἡ ἐγκράτεια στολίζει αὐτὸν ποὺ τὴν ἀγαπάει μὲ τὰ κάλλη τῆς κοσμιότητος, ὅπως καὶ τὸν χαρακτήρα του, μὲ τὴ λαμπρὴ αἴγλη ποὺ ἔχει ἡ χάρις της.

Θαυμάσιο πράγμα ἡ ἐγκράτεια, λέει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ὅπως καὶ τὸ νὰ μὴν χειραγωγεῖσαι ἀπὸ τὴ σκληρὴ καὶ τυραννικὴ ἀφέντρα τὴν κοιλιά. Τὴν ἐγκράτεια ἀκολουθεῖ ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀγνεία, ἡ εὐπρέπεια καὶ ἡ σεμνοπρέπεια. «Ὁ κάλλιστος ὁρος καὶ κανόνας γιὰ τὴν ἐγκράτεια, ἅς εἶναι αὐτὸς νὰ μὴν ἀποβλέπει κανεὶς οὔτε στὴν ξέφρενη εὐχαρίστηση, οὔτε στὴν κακοπάθεια τῆς σάρκας. Νὰ ἀποφεύγεις τὴν ἔλλειψη μέτρου καὶ γιὰ τὰ δυό, ὥστε νὰ μὴν ταραζέται παχαίνοντας τὸ σῶμα, οὔτε νὰ ἀρρωσταίνει ἡ σάρκα ἀπὸ ἀδυναμία, μὴ μπορώντας ἔτσι νὰ ἐργαστεῖ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἀμέσως: «Ἐγκράτεια δὲν λέμε βεβαία τὴν παντελὴ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ, διότι αὐτὸ εἶναι βίαιη διάλυση τῆς ζωῆς ἀλλὰ αὐτὴ πού ἀποβλέπει στὴν ὑποταγὴ τοῦ φρονήματος τῆς σάρκας καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς εὐσέβειας μέσω τῆς προσεκτικῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὶς ἡδονές».

Κάθε ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεύεται πάντοτε.

«Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἡ διάθεση νὰ μὴν ὑπερβάλλει κανεὶς οὔτε σ' αὐτὰ πού φαίνονται ὀρθά. Ἐγκρατεύεται δὲ αὐτὸς πού διαθέτει παράλογες ὀρμές καὶ τὶς συγκρατεῖ ἢ ἀλλιῶς αὐτὸς πού συγκρατεῖ τὸν ἑαυτὸ του, ὥστε νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ παράλογες ὀρμές» (Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς). «Δὲν ταιριάζει τὴν ἐγκράτεια νὰ τὴν περιορίσουμε μόνο σὲ μιὰ περίπτωση, δηλαδὴ στὰ ἀφροδίσια, διότι ὑπάρχουν καὶ πλεῖστα ἄλλα πού ἡ ψυχὴ δὲν ἀρκεῖται στὰ ἀναγκαῖα καὶ σπαταλιέται περιεργαζόμενη τὴ χλιδὴ. Ἐγκράτεια εἶναι ἡ καταφρόνηση τῶν χρημάτων, τῆς διασκέδασης, τῶν κτημάτων, τῆς ἐπίδειξης, τῆς ἐγκράτειας τῶν λόγων, ὅπως καὶ τὸ νὰ συγκρατεῖς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς» (τοῦ ἰδίου).

Ἐγκράτεια σημαίνει νὰ μὴ δίνεις ἰδιαίτερη σημασία στὸ σῶμα, χάριν τῆς πίστεως στὸν Θεό.

«Μποροῦμε νὰ ποῦμε ἐγκρατὴ καὶ καρτερικό, αὐτὸν πού ἐνοχλεῖται ἀπὸ ἐπιθυμίες ἀλλὰ τὶς συγκρατεῖ» (Χρυσόστομος).

Στὸν ἐγκρατὴ ταιριάζει νὰ ἔχει νοῦ ἀπερίσπαστο καὶ καρδιά ἀτάραχη. Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀπόκτημα τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἅγιος Διάδοχος γράφει γιὰ τὴν ἐγκράτεια: «Ἡ ἐγκράτεια εἶναι τὸ ἐπώνυμο ὅλων τῶν ἀρετῶν. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν γιὰ τὸν ἐγκρατευόμενο νὰ ἐγκρατεύεται πάντοτε, Γιατὶ ὅπως στὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἂν ἀφαιρεθεῖ ὁποιοδήποτε λεπτὸ μέλος, ἀκόμη κι ἂν εἶναι μικρὸ αὐτὸ πού λείπει, τὸ ὅλο σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου καταντᾷ ἄμορφο, ἄσχημο, ἔτσι κι αὐτὸς πού παραμελεῖ ἔστω καὶ μία ἀρετὴ, ἀκόμα καὶ ἂν τὸ ἀγνοεῖ, ἐξαφανίζει ὅλη τὴν εὐπρέπεια τῆς ἐγκράτειας. Χρειάζεται λοιπὸν νὰ προσπαθοῦμε, ὄχι μόνο γιὰ τὶς σωματικὲς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὲς πού μποροῦν νὰ καθαρίσουν τὸν ἐσωτερικὸ ἀνθρώπο».

Ὁ Θεῖος Μάξιμος εἶπε: «Ἡ πλεονεξία ὄχι μόνο στὰ χρήματα εἶναι ἐπιζήμια, ἀλλὰ καὶ στὰ φαγητά, ὅπως καὶ ἡ ἐγκράτεια, ὄχι μόνο στὰ φαγητά εἶναι ἀναγκαία, ἀλλὰ καὶ στὰ χρήματα».

2. Περὶ σωφροσύνης.

Σωφροσύνη λέγεται ἡ -μὲ σοφία καὶ σύνεση- σωστὴ διαχείριση ὅλων τῶν ψυχικῶν κινήσεων. Σωφροσύνη σημαίνει ἐλευθερία ἀπὸ τὰ πάθη.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος ὀρίζει ὡς ἐξῆς τὴ σωφροσύνη: «Σωφροσύνη εἶναι ἡ ἐγκράτεια ποὺ παίρνει διάφορες μορφές καὶ ἀφορᾷ ὀλόκληρη τὴ λειτουργία τοῦ σώματος».

Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος δίνει τὸν ἐξῆς ὀρισμὸ: «Σωφροσύνη εἶναι τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέπεται κανένας ἐρεθισμὸς χάριν τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ σταθερὰ καὶ ἀνυποχώρητα νὰ ἀποφεύγεται κάθε βλαβερὴ ἀπολαύση».

Ὁ Ἰαμβλῖχος ἐξάλλου, νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος, λέει γιὰ τὴ σωφροσύνη: «Σωφροσύνη εἶναι ἡ ἐκούσια λογικὴ χρῆση αὐτῶν ποὺ παραχωροῦνται πρὸς χρῆση, ὄχι αὐτῶν ποὺ ἀπαγορεύονται. Ὡστε σώφρων εἶναι ὄχι αὐτὸς ποὺ δὲν ἀγγίζει τὰ ἀνεπίτρεπτα, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ συμμαζεύει τὸν ἑαυτὸ του σὲ ὅσα ἐπιτρέπονται. Γιατὶ τὸ ἀπαγορευμένο εἶναι καὶ παράνομο, τὸ νὰ μὴν πράττεις παράνομα δὲν εἶναι σωφροσύνη, ἀλλὰ τήρηση τοῦ νόμου. Ἡ δὲ ἐκούσια ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἐπιτρεπόμενα, εἶναι πράγματι σωφροσύνη, γιατί προέρχεται ἀπὸ λογισμὸ ἐκούσιο, λογισμὸ φιλοσοφημένο».

Ἡ σωφροσύνη σὰν ἠθικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, ἀποκρούει καὶ ἐξαφανίζει τὰ ἴχνη τῶν αἰσchrῶν σκέψεων, διαλύει καὶ ἐξαφανίζει τὴ φλόγα τῶν παθῶν, διατηρώντας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ ἀκηλίδωτα καὶ ἀγνά. Ἡ σωφροσύνη ὡς ἀρετὴ, παρουσιάζεται ἐξοχώτερη καὶ λαμπρότερη ὅλων τῶν ἄλλων ἀρετῶν, εἶναι σὰν νὰ λέμε ἡγεμόνας καὶ δέσποινα τους. Διότι σ' αὐτὴν ἀνθίζει κάθε ἥθος κοσμιότητος καὶ ἐκπέμπεται κάθε φωτεινότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Αὐτὴ περιφρουρώντας διατηρεῖ σταθερὸς καὶ στέρεες ὅλες τὶς πνευματικὲς, ἠθικὲς καὶ σωματικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ προσφέρει μιά γεμάτη εὐτυχία μακροβιότητα στὸν σώφρονα. Ὑποστηρίζει τὶς εὐγενικὲς ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς. Σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀγάπησαν, προετοιμάζει τίμια γηρατειά. Ἡ σωφροσύνη καθιστᾷ σεβαστὴ στοὺς ἄλλους, τὴ ζωὴ ὅσων ἀσκοῦνται σ' αὐτὴ. Αὐτὴ προηγεῖται στὴν ἐργασία τῶν Θεῶν ἐντολῶν, θερμαίνει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, εἶναι φρουρὸς τῆς πίστεως. Αὐτὴ συγκρατεῖ τὴν ἐλπίδα, ἀναπτερόνει τὸ φρόνημα, ὀδηγεῖ στὴν ἀγαθοεργία. Αὐτὴ εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἐγκρατείας καὶ φύλακας τῆς ἀγνείας. Αὐτὴ στηρίζει τὴν παρθενία.

Όλα μὲ τὸν χρόνον μαραίνονται, ὅλα ἀμαυρώνονται, ὅλα φθείρονται, ὅλα γερνοῦν. Μόνον ἡ σωφροσύνη παραμένει ἀγέραστη καὶ ἀμάραντη καὶ μόνη αὐτὴ δὲν ἀμαυρώνεται, οὔτε φθείρεται, ἀλλὰ παραμένει μέχρι τὸ τέλος ἀκμαία, προετοιμάζοντας ἀγαθὴ μνήμη καὶ δόξα παντοτινὴ. Ἡ σωφροσύνη εἶναι ἀγαπημένη ἀρετὴ, ἀφοῦ τὸ κάλλος τῆς κατακτᾷ τὶς καρδιές.

Τὸ κάλλος τῆς σωφροσύνης πάντοτε πρασινίζει καὶ ἀνθίζει. Παραμένει ἀγαπητό, ἀνθισμένο καὶ θαυμαστό σὲ κάθε ἡλικία. Αὐτὴ, προπάντων, εἶναι φῶς λαμπρὸ καὶ φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ὥστε νὰ βλέπουν τὴν ἀλήθεια. Ἡ σωφροσύνη εἶναι εὐάρεστη στὸν Θεό, λογικὴ καὶ ζωντανὴ πνευματικὴ λατρεία. Ἡ σωφροσύνη εἶναι ἀρετὴ τίμια, ἐπαινετὴ καὶ σεμνὴ μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐκτὸς βασκανίας. Αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὴ σωφροσύνη ὄχι μόνον ἐπαινοῦνται σ' αὐτὴν τὴ ζωὴ, ἀλλὰ θὰ λάβουν ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ χέρι τοῦ Κυρίου στεφάνι κάλλους καὶ τὸν λαμπρὸ χιτῶνα τῆς εὐφροσύνης. Γιὰ τοὺς σώφρονες ἔχει εἰπωθεῖ: «Ἄς χαίρεται ἡ ψυχὴ μου μὲ τὸν Κύριον, γιατί μᾶς ἔντυσε μὲ ἔνδυμα σωτήριον καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. σὰν τὸν νυμφίον ἔδεσε ζώνην στὸ κεφάλιν καὶ σὰν νύμφην καταστόλισεν τὸν κόσμον». Αὐτοὶ θὰ λάμπουν στὴ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, ἂν ἀληθινὰ ἔχουν κατακτήσει καὶ τὶς ὑπόλοιπες ἀρετὰς ποὺ ταιριάζουν στὴ σωφροσύνη. Ἐκεῖ θὰ φανερωθεῖ σὲ αὐτοὺς ἡ ζωὴ καὶ ἡ μακαριότητα τῶν ἡμερῶν, ἡ γεμάτη γαλήνη καὶ ἡρεμία. Ὁ τέλειος σώφρων φυλάει τὸν ἑαυτὸν τοῦ παντοῦ.

Ὅσοι παραμελοῦν τὴ σωφροσύνη εἶναι οἱ πλέον κακοδαίμονες ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ στερήθηκαν τὰ ἀγαθὰ τῆς, ποὺ εὐφραίνουν τὴν ψυχὴ καὶ ὑποδουλώθηκαν στὴν ἀκολασία, ποὺ εἶναι μητέρα ὅλων τῶν κακῶν. Ἀλοίμονο δὲ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ δουλεύουν στὴν ἀκολασία. Εἶναι ἄνθρωποι χαμένοι. Μακάριοι ὅσοι κατέκτησαν τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης, γιατί ὁδεύουν πρὸς τέλος ἀγαθόν.

3. Περὶ προσοχῆς.

Ἡ προσοχὴ εἶναι νοῦς ποὺ ἐπιστατεῖ καὶ κινεῖται πρὸς τὴν κατανόησιν κάποιου ἀντικειμένου ποὺ ὑποπίπτει στὶς αἰσθήσεις. Ἡ προσοχὴ ἀποτελεῖ τὸ μέσον γιὰ τὴν ἀπόκτησιν κάθε γνώσεως. Ἡ προσοχὴ παρέχει στὸν νοῦν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διακρίνει, ποῖον εἶναι τὸ ἀληθινὸν καὶ ποῖον τὸ ψεύτικον, ποῖον τὸ ὀρθὸν καὶ ποῖον τὸ μὴ ὀρθὸν, τὶ τὸ ὠφέλιμον καὶ τὶ τὸ βλαβερὸν· τὶ τὸ καλὸν καὶ τὶ τὸ κακόν, τὶ τὸ δίκαιον καὶ τὶ τὸ ἀδίκον. Ἡ προσοχὴ βοηθάει τὸν νοῦν νὰ ξεχωρίσει μεταξὺ φαινομενικῆς ἀνομοιότητος, τὴν λανθάνουσαν ὁμοιότητα. Ἡ προσοχὴ ὁδηγεῖ σὲ πρόοδον τὶς ἐπιστῆμες, ἀναπτύσσει τὶς τέχνες, ὁδηγεῖ τὰ πάντα στὴν τελειότητα. Ἡ προσοχὴ εἶναι ἀρχὴ σοφίας, ἡ δὲ ἔλλειψις τῆς ἀποτελεῖ ἀγνοία, ἀμάθεια, μωρία. Ἡ προσοχὴ κατευθύνει τὶς σκέψεις καὶ φανερῶναι τὶ πρέπει νὰ γίνεται, ἡ προσοχὴ ὁδηγεῖ στὴν ἀρετὴν, περιφρουρεῖ τὸ ἥθος, παρέχει ἀσφάλειαν στὴ ζωὴν. Ἡ προσοχὴ εἶναι ὁ μόνος σίγουρος ὁδηγός, ἡ προσοχὴ μᾶς μεταφέρει στὴ μακαριότητα, ἡ ἔλλειψις τῆς ὁδηγεῖ στὴν

κακοδαιμονία. Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου καὶ δὲν θὰ ἀστοχήσεις στὴ ζωὴ σου. Θυμήσου νὰ λές κάθε στιγμὴ στὸν ἑαυτὸ σου νὰ προσέχει γιὰ νὰ μὴν ἐξαπατηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ὄψη τῶν πραγμάτων καὶ παγιδευτεῖ ἀπ' ὅτι κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειά τους. Πρόσεχε σὲ ὅλα. Γνώριζε πῶς τὰ πάντα ὑποκρύπτουν δόλο. Μέσα στὸν ἑαυτὸ σου ὑπάρχουν οἱ δολιοφθορεῖς σου, ὁ ἐγωισμὸς σου καὶ ἡ φιλαυτία σου ζητοῦν πάντα νὰ σὲ ἐξαπατήσουν μὴν πείθεσαι σ' αὐτούς. Πρόσεχε τὶς κολακεῖες τους, γιατί τὸ ψέμα καὶ ἡ ἀπάτη κρύβεται σ' αὐτές. Θυμήσου νὰ δυσπιστεῖς, πάντα νὰ δυσπιστεῖς καὶ πρόσεχε πῶς θὰ διακρίνεις τὸν δόλο καὶ τὴν ἀπάτη. Ἡ προσοχὴ εἶναι ἡ πυξίδα τὴν ὁποία ὁ θαλασσοπόρος ναύτης τῆς ζωῆς, ὀφείλει νὰ ἔχει πάντοτε μπροστὰ στὰ μάτια του, γιὰ νὰ καλοταξιδεύει στὸ πέλαγος τῆς ζωῆς του. Χωρὶς τὴν προσοχὴ, ἡ ἀπώλεια εἶναι σίγουρη καὶ ὑπεύθυνος αὐτὸς ποὺ ὑπέστη τὴν ἀπώλεια. Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου: «Μακάριοι αὐτοὶ ποὺ προσεχοῦν· διότι ὁμοιώθηκαν μὲ πόλη τοποθετημένη σὲ ὑψηλὸ ὄρος, ἡ ὁποία ἀπὸ μακριὰ κατασκοπεύει τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς λογισμοὺς. Καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς, τοὺς ὑποδέχεται ὡς οἰκείους μὲ εὐφροσύνη, τοὺς δὲ πονηροὺς καὶ ἀντίθετους, τοὺς σταματᾷ ἀπὸ μακριὰ καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ πλησιάσουν. Οἱ δρόμοι αὐτῶν ποὺ εἶναι προσεκτικοὶ εἶναι ὅμοιοι μὲ φῶς ποὺ λάμπει· προπορεύονται καὶ φωτίζουν ἕως ὅτου ἔλθει ἡ μέρα». Κάθε ἡλικία, κάθε στιγμὴ, κάθε ἡμέρα, κάθε τόπος στὸν ὁποῖο ἐρχόμαστε, κάθε μεταβολὴ κατάστασης, ἀπαιτοῦν ἀπὸ μᾶς ἐγρήγορη, νηφαλιότητα καὶ ἀνανέωση τῆς προσοχῆς μας.

Ὁ Σολομὼν συμβουλεύει λέγοντας: «Μὴ δώσεις ὕπνο στοὺς ὀφθαλμοὺς σου, οὔτε νὰ ἀφήσεις νὰ νυστάξουν τὰ βλέφαρά σου, γιὰ νὰ σωθεῖς, ὅπως κανεὶ τὸ ζαρκάδι γιὰ νὰ γλιτώσει ἀπὸ τὸν βρόγχο καὶ τὰ ὄρνια ἀπὸ τὴν παγίδα».

Ὁ δὲ Παῦλος συμπεραίνει: «Προσέχετε πῶς ἀκριβῶς βαδίζετε· ὄχι ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐκμεταλλεόμενοι τὸν καιρὸν, διότι οἱ ἡμέρες εἶναι πονηρές» (Ἐφ. ε' 15).

4. Περὶ ἀπροσεξίας.

Νύχτα ζοφερὴ καὶ μαῦρο σκοτάδι καὶ συνεχῆς ὁμίχλη, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπροσεξία καὶ αὐτὸς ποὺ περπατᾷ μαζὶ της δὲν ξέρει ποῦ πηγαίνει. Οἱ δρόμοι αὐτῶν ποὺ δὲν προσέχουν εἶναι σκοτεινοὶ καὶ δὲν βλέπουν ποῦ σκοντάφτουν.

Πονηρὸ θηρίο ἀποκαλεῖ τὴν ἀπροσεξία ὁ Συμεὼν ὁ μεταφραστὴς, ὅπως καὶ λιοντάρι ἀρπακτικὸ, φίδι δηλητηριῶδες, ποὺ ἀρπάζει καὶ κατασπαράζει αὐτοὺς ποὺ τὴ συναναστρέφονται.

5. Περὶ ἀπράγμονος ἡσυχίας.

Ἡ ἀμέριμνη ἡσυχία εἶναι πιὸ τίμια ἀπὸ τὶς ὑπερήφανες πράξεις.

Ἡ ἀμέριμνη ἡσυχία ἀρμόζει στὸν ἐγκρατῆ, αὐτὸς εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀποφεύγει τὸν κόσμο καὶ τὸν θόρυβο, γιὰ νὰ ἔχει καὶ τὸν νοῦ του ἀπερίσπαστο καὶ τὴν καρδιά του ἀτάραχη, γιατί στὸν κόσμο βρίσκεται πολλὴ ταραχὴ καὶ στὸν θόρυβο περισπασμός. Βίος ἡσυχος καὶ ἀμέριμνος εἶναι σπουδαιότερος πολλῶν ἀποκτημάτων. Ὁ σοφὸς ἐπιδιώκει ἡρεμία καὶ ἀπραγμοσύνη καὶ ἀπραξία, γιὰ νὰ μετέχει στὴν ἡσυχία τῶν Θείων θεωρημάτων. Ὁ Θεὸς προσβλέπει στὸν πράο, στὸν ἡσυχο, σ' αὐτὸν ποὺ ὑπολογίζει καὶ ἀκολουθεῖ τὶς ἐντολές Του. Ἡ ἡσυχία γίνεται ἀρχὴ καθάρσης γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ ὅπως τὰ θηρία μπορεῖς νὰ τὰ ἀντιμετωπίσεις ὅταν εἶναι συμμαζεμένα ἀπὸ τὸν φόβο τους, ἔτσι καὶ τὰ δηλητηριώδη κακὰ τῆς ψυχῆς, ὅπως εἶναι οἱ ἐπιθυμίες, οἱ ὀργές, οἱ λύπες καὶ οἱ φόβοι, ὅταν τὰ κατευνάσουμε μὲ τὴν ἡσυχία, μποροῦμε νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὴ δύναμη τῆς λογικῆς.

Ὁ ἡσυχος καὶ ἀμέριμνος βίος, σ' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ φιλοσοφοῦν, συνεργεῖ στὴν τελειότητα.

Ὁ Πλούταρχος λέει: «Σοφὸ θεωρεῖται τὸ ἀπόκτημα τῆς ἡσυχίας ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ὅταν γίνεται ἡ ἡσυχία ἀφορμὴ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς φρόνησης, δὲν λέω τὴν ἐπιστήμη τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἀλλὰ τὴν ἀνώτερη, ἡ ὁποία ἐξομοιώνει αὐτὸν ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ μὲ τὸν Θεό. Εἶναι μακάριος ὁ ἀπράγμων καὶ ἡσύχιος κατὰ Θεὸν βίος».

Αὐτὸς ποὺ περιφέρεται μέσα στους θορύβους καὶ θέλει νὰ γνωρίσει τὰ ἐπουράνια, ξέχασε πὼς ὅταν σπαρθεῖ ὁ σπόρος μέσα στ' ἀγκάθια, πνίγεται ἀνάμεσα τους, κι αὐτὸς ποὺ δὲν ἀναζητᾷ στὴ σιωπὴ τὸν Θεό, δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὸν γνωρίσει. «Σχολάσατε καὶ γινῶτε, φησὶν, ὅτι ἐγὼ εἶμι Θεός» (Ψαλμ. με' 11).

Ἡ ψυχὴ ποὺ ἡσυχάζει καὶ ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἀντιλαμβάνεται μὲ περισσότερὴ ἀκρίβεια τὰ δικά της ἀγαθὰ ἢ κακὰ.

Ἡ μετάνοια κατορθώνεται μὲ τὴν ἡσυχία, χωρὶς αὐτὴν δὲν κατορθώνεται τίποτα. Διότι εἶναι ἀδύνατον σ' αὐτὸν ποὺ περιτριγυρίζεται ἀπὸ θόρυβο, νὰ ἔχει ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάρος τῶν ἀμαρτιῶν του. Ὅταν ἡ ἡσυχία ἀπουσιάζει, αὐξάνονται τὰ κακὰ. Ἄν ἔχετε λάβει σὰν βοήθημα στὴν προσευχὴ καὶ τὶς τέσσερις ἀρετές, δηλαδὴ τὴ μακροθυμία, τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴν ἐγκράτεια, δὲν θὰ σᾶς βοηθήσουν νὰ φτάσετε συντομώτερα στὴν ἀπάθεια, ἀπ' ὅσο ἡ ἡσυχία.

Ἡ ἡσυχία φέρνει τὴ σιωπὴ, ἡ δὲ κατάλληλη σὲ κάθε περίσταση σιωπὴ ὑπάρχει μητέρα τῶν σοφώτατων ἐννοιῶν ποὺ γεννιοῦνται στὸν νοῦ μὲ τὴν ἀδιάλειπτη καὶ ἀπερίσπαστη συνομιλία μὲ τὸν Θεό. Ἡ ἡσυχία ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν τέλεια αὐταπάρνηση, ἀναδεικνύει τὸν νοῦ καθρέφτη ἀκηλίδωτο.

6. Περί πνευματικῆς ἄσκησης.

Ἡ πνευματικὴ ἄσκηση εἶναι ἄσκηση τῆς εὐσεβείας. Εἶναι πολὺ ὠφέλιμη «ἀφοῦ ὑπόσχεται τὴ ζωὴ καὶ τὴν τωρινὴ καὶ τὴ μελλοντικὴ» (Α΄ Τιμ. δ΄ 8). Οἱ κόποι γιὰ τὴν εὐσέβεια καρποφοροῦν εὐφροσύνη.

Ὁ Θεοφύλακτος λέει: «Γύμνασε τὸν ἑαυτὸ σου πρὸς εὐσέβεια, δηλαδὴ καθαρὴ πίστη καὶ ὀρθὸ βίον, διότι αὐτὸ εἶναι εὐσέβεια, ἄρα ἡ ἀνάγκη γιὰ ἄσκηση ἔχει συνεχεῖς πόνους διότι ὁ ἀθλητὴς καὶ ἀγώνας νὰ μὴν ὑπάρχει, αὐτὸς ὡστόσο ἀγωνίζεται καὶ ἰδρώνει».

Ὁ δὲ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας λέει: «Εὐσέβεια καὶ ἀγιότητα εἶναι ἀγαθὰ, ἀλλὰ δὲν τὰ κατορθώνουμε χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἡ βοήθεια ὅμως συνδυάζεται μὲ τοὺς φιλότιμους κόπους».

Ἡ νηστεία, ἡ σκληραγωγία καὶ συνολικὰ τὰ ἀσκητικὰ γυμνάσματα, εἶναι αὐτὸ πού ἀποκαλοῦμε πνευματικὴ ἄσκηση.

Ἡ ἄσκηση προετοιμάζει στὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἐπιεικὴς, σώφρων, μετριοπαθὴς, νὰ συγκρατεῖ τὴν ὀργὴν του, νὰ κατευνάζει τὶς ἐπιθυμίες του, νὰ κάνει ἐλεημοσύνες, νὰ εἶναι φιλότιμος, νὰ ἀσκεῖ κάθε ἀρετὴ. Τὰ πνευματικὰ γυμνάσματα εἶναι ἐνάρετη ἄσκηση πού γεννᾷ τὴ σωστὴ διαγωγή τοῦ βίου. Σὲ ὅσους ἀσκοῦνται γιὰ καιρὸ, ἡ ἄσκηση ἐξαιτίας τῆς μακρᾶς συνήθειας, κάνει τοὺς κόπους λιγότερο ὀδυνηροὺς.

Ἡ ἄσκηση εἶναι πράξη, μελέτη, γύμνασμα, ἐγκράτεια, φιλοπονία.

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Ἡ ἄσκηση πού γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, εἶναι πράξη πού κάνει τὸν ἄνθρωπον ἐπιεικὴ, σώφρονα, μετριοφρονα, νὰ συγκρατεῖ τὴν ὀργὴν του, νὰ κατευνάζει τὶς ἐπιθυμίες του, νὰ κάνει ἐλεημοσύνες, νὰ εἶναι φιλότιμος, νὰ ἀσκεῖ κάθε ἀρετὴ».

7. Περί ἀμέλειας.

Ἡ ἀμέλεια εἶναι ρίζα τῶν κακῶν, λέει ὁ Ἐπίκτητος.

Αὐτὴ παραλύει τὴ δύναμιν τῆς ψυχῆς, φέρνει τὴν ἀκηδία, γεννᾷ τὴν ἀνία, σκοτίζει τὸν νοῦν, ἐξασθενεῖ τὴ διάνοια, γκρεμίζει τὸ ἠθικὸ κάλλος, σπέρνει ζιζάνια στὴν καρδιά, κατεβάζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν του θέσιν, καταβάλλει τὶς ἠθικὰς του δυνάμεις, φυγαδεύει τὶς ἀρετὰς καὶ εἰσάγει τὶς κακίες, αὐτὴ διώχνει τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς καὶ παραχωρεῖ θέσιν τὴν ταραχὴν, ἀποκρούει τὴν εὐτυχία, φέρνει τὴν κακοδαιμονία, ἀφαιρεῖ τὴν τιμὴν, ἀποδίδει κατηγορίας, καθιστᾷ ράθυμον αὐτὸν πού τὴ συντηρεῖ μέσα του, αὐτὴ ἀποδυναμώνει τὸ ἄριστον ἦθος του, τὸν κάνει ἄφρονα

καὶ ἄπονο, ἄσωτο καὶ φιλήδοно, αὐτὴ τὸν ὀδηγεῖ σὲ αἰσχροὺς γηρατεῖα, τὸν σπρώχνει στὸν ὄλεθρο.

Ὁ ἀμελής εἶναι δυστυχὴς ἄνθρωπος, γιατί ἀγνοεῖ ὅτι ζεῖ γιὰ νὰ τελειοποιηθεῖ, ἀγνοεῖ πὼς κλήθηκε γιὰ μεγάλα ὕψη δόξας. Ἀγνοεῖ ὅτι εἶναι κυκλωμένος ἀπὸ πλῆθος χαρίτων, ἔτοιμων νὰ τοῦ προσφέρουν κάθε εἶδος πνευματικῆς εὐφροσύνης καὶ ἀποφεύγει νὰ σηκώσει τὰ μάτια του γιὰ νὰ τίς ἀτενίσει. Ἀγνοεῖ ὅτι στὸν κόπο βρίσκεται ἡ εὐφροσύνη, στὴ μελέτη ἢ εὐτυχία, στὴν ἐργασία ἢ χαρά, στὴν ἐπιμέλεια ἢ δόξα, ἢ τιμὴ καὶ τὰ στεφάνια. Ἀγνοεῖ ὅτι στὸν κόσμον αὐτὸ ἦρθε γιὰ νὰ ἀγωνιστεῖ, ὅτι ὁ βίος εἶναι ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ἀγνοεῖ ὅτι βαδίζει πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Ξέχασε ὅτι εἶναι ὑπόλογος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ ποὺ τὸν ἔπλασε, ὅτι θὰ τοῦ ἀπαιτηθεῖ τὸ τάλαντο ποὺ ἔκρυψε στὴ γῆ, μαζί μὲ τὸν τόκο καὶ τὸ ἐπιτόκιο. Ξέχασε πὼς εἶναι δοῦλος Κυρίου ποὺ πρόκειται νὰ ἔλθει σὲ ὥρα ποὺ δὲν περιμένει. Λησμόνησε ὅτι τὸν περιμένει μέλλουσα ζωὴ καὶ μέλλουσα καταδίκη.

Ὁ ἀμελής μόνος αὐτὸς μέσα στὸν κόσμον τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ ἐξαιρέση, γιατί ἐνῶ ζεῖ στερεῖται ζωῆς. Γιατί τὰ πάντα, ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα μέχρι τὰ πιὸ μικρά, κινοῦνται καὶ βρίσκονται σὲ δράση, ἐνεργοῦν, βαδίζουν, ἐργάζονται, ἐκπληρώνουν τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους, ἐκτελοῦν τὴν ἀποστολὴ τους. Μόνον ὁ ἀμελής μένει ἀργὸς καὶ στάσιμος καὶ ἀρνεῖται τὰ καθήκοντα του πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, πρὸς τὸν Θεό, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ ἀμελής εἶναι βάρος στὴ γῆ, κι ἐνῶ ζεῖ ἔχει πεθάνει.

8. Περὶ ἐπιμέλειας.

Ἐπιμέλεια εἶναι ἡ μέριμνα, ἡ μελέτη, ἡ φροντίδα γιὰ κάτι.

Τὴν ἐπιμέλεια ὁ Ἐπίκτητος τὴν ἀποκάλεσε: «μητέρα πασῶν τῶν ἀρετῶν».

Ὁ δὲ Σοφοκλῆς λέει: «Καθετὶ ποὺ ἀναζητοῦμε καὶ θέλουμε, μποροῦμε νὰ τὸ κατορθώσουμε, μᾶς ξεφεύγει δὲ αὐτὸ ποὺ ἀμελοῦμε».

Ὁ δὲ Νεόφυτος Δούκας λέει: «Δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὸ ποὺ ἔχει τὴν κατάλληλη ἐπιμέλεια, χρόνο μὲ τὸν χρόνο νὰ μὴ βελτιώνεται, οὔτε ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ σταθεῖ καὶ νὰ ἔχει συνέχεια, ἂν δὲν ἀρδεύεται ἀπὸ τὴ συνεχῆ μελέτη».

«Τὰ πάντα μποροῦν νὰ γίνουν καλύτερα μὲ τὴν ἐπιμέλεια, τὴ διαρκὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀνελλιπῆ σπουδὴ. Περισσότεροι γίνονται ἀγαθοὶ ἀπὸ τὴ μελέτη, παρὰ ἀπὸ τὴ φύση» (Κάτων).

«Αὐτοὶ ποὺ ἀμελοῦν, ἐπιδιώκουν τὰ εὐκόλα. Τὰ δύσκολα τὰ κατακτοῦν οἱ ἐπιμελεῖς.

Ἡ ἐπιμέλεια εἶναι πράξη ποὺ φέρνει ἀποτελέσματα καὶ ὀδηγεῖ στὴν τελειότητα... καὶ παρότι ὁ πόνος εἶναι παρὰ φύσιν, ἀποβαίνει τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ μέσα στὴ φύση» (Πλάτων).

Ὁ Ξενοφῶν λέει: Ἐπιτυγχάνονται τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα, ὅταν γίνονται μὲ ὑπομονετικὴ ἐπιμέλεια».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει τὰ ἐξῆς: «Διότι οἱ ἐπιμελεῖς συγκεντρώνουν, σὰν τὰ μεγάλα ποτάμια, τὴν ὠφέλεια ἀπὸ παντοῦ καὶ ἔτσι πετυχαίνουν μεγάλα κατορθώματα».

Ἡ ἐπιμέλεια νικάει ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸν δρόμο τῆς εὐτυχίας. Νὰ εἶσαι ἐπιμελής καὶ νὰ κοπιάζεις ὅσο εἶσαι νέος, γιὰ νὰ μὴ μετανοεῖς ἀργότερα ματαίως».

9. Περί τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι.

Εὐαγγελικὴ πολιτεία εἶναι νὰ ζεῖ κανεὶς σύμφωνα μὲ τὶς ἠθικὲς ἀρχὲς τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν εὐαγγελικὴ πολιτεία: «Μάθε καὶ διδάξου γιὰ τὸν εὐαγγελικὸ τρόπο ζωῆς, ποὺ εἶναι ἡ ἀκρίβεια τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ ἐγκράτεια τῆς γλώσσας, ἡ δουλαγωγία τοῦ σώματος, τὸ ταπεινὸ φρόνημα, ἡ καθαρὸτητα τοῦ νοῦ, ὁ ἀφανισμὸς τῆς ὀργῆς». Καὶ προσθετεῖ: «Ὅταν σὲ ἀγγαρεύουν, νὰ ἐξυπηρετεῖς, ὅταν σοῦ στεροῦν ἀγαθὰ, νὰ μὴν τρέχεις στὰ δικαστήρια, ὅταν σὲ μισοῦν, νὰ ἀγαπᾷς, ὅταν σὲ καταδιώκουν, νὰ εἶσαι ἀνεκτικὸς, ὅταν οἱ ἄλλοι σὲ βλασφημοῦν, ἐσὺ νὰ παρακαλᾷς γι' αὐτούς. Νεκρώσου γιὰ τὴν ἁμαρτία, συσταυρώσου μὲ τὸν Χριστό, μετάθεσε ὅλη σου τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριο».

Ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης λέει: «Εὐαγγελικὴ πολιτεία εἶναι νὰ ζοῦμε μὲ ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια, πρέπει νὰ ἀποκτήσουμε αὐτὸ τὸ ροῦχο τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦμε γυμνοί».

Ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης τονίζει: «Εὐαγγελικὴ πολιτεία εἶναι ἡ πνευματικὴ πολιτεία. Ὡστόσο ἡ ὁδὸς τῆς πνευματικῆς πολιτείας εὐοδώνεται περισσότερο μὲ τὴν πράξη παρὰ μὲ τὰ λόγια».

Ὁ Χρυσόστομος λέει ἐπίσης: «Δὲν φτάνει μόνο ἡ πίστη, ἀλλὰ εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ πνευματικὴ πολιτεία, γιὰ νὰ διαφυλάξουμε τὸ πνεῦμα ποὺ μᾶς δόθηκε ἅπαξ. Μεγάλον μὲν ἀγαθὸ ἡ πίστη καὶ σωτήριο, χωρὶς αὐτὴ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ σωθεῖ, ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ προσπαθεῖς μόνο γι' αὐτό, χρειάζεται καὶ ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς». Καὶ ἀμέσως: «Ὁ μὲν παρῶν βίος, εἶναι αὐτὸς κατὰ τὸν ὁποῖο πολιτευόμαστε μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπο, μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ ἔρχεται κρίση καὶ ἀνταπόδοση, διότι ἡ

ἀγαθὴ πράξις καὶ χωρὶς νὰ κάνει θαύματα, εἰσάγει στὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Θαύματα ὅμως καὶ σημεῖα, χωρὶς σωστὴ πολιτεία, χωρὶς ἀγαθές πράξεις, δὲν θὰ ὀδηγήσουν οὔτε στὰ πρόθυρα τῆς ἐπουράνιας ζωῆς. Πράξις ἀγαθὴ καὶ βίος καθαρὸς, αὐτὸ εἶναι εὐαγγελικὴ πολιτεία».

Ὁ Θεοφύλακτος λέει: «Πρέπει τὸ φρόνημα μας νὰ εἶναι στὸν οὐρανό, νὰ βιαζόμαστε νὰ φτάσουμε στὴν πατρίδα μας, στὴν ὁποία ταχθήκαμε νὰ ζήσουμε. Τὸ δικὸ μας πολίτευμα ὑπάρχει στοὺς οὐρανοὺς. Σ' αὐτὸ διαφέρουν οἱ γνήσιοι Χριστιανοὶ ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀνθρώπινο γένος. Μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχει μεγάλη διάσταση. Στὸν Χριστιανὸ δηλαδή, ὁ νοῦς καὶ ἡ σκέψη ταυτίζονται μὲ τὸ οὐράνιο φρόνημα καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καθρεπτίζονται μέσα του, χάριν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸς ποὺ ἐπιδίδεται στὴν ἀρετὴ καὶ ἀφοῦ ἀπαρνήθηκε τὸν ἑαυτὸ του καὶ σήκωσε τὸν σταυρὸ του ἀκολουθώντας τὸν Χριστό, αὐτὸς ἀξίως πολιτεύεται κατὰ τὸ εὐαγγέλιο».

Κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι σημαίνει νὰ μὴ σοῦ καταλογίζει κακὰ ἢ συνείδησή σου, ἀλλὰ νὰ ζεῖς σ' αὐτὴν τὴ ζωὴ μὲ συνείδηση ἀγαθὴ.

10. Περὶ μοναχικῆς πολιτείας.

Πολιτεία μοναχικὴ σημαίνει αὐταπάρνηση καὶ ὑποταγὴ στὸν Θεῖο νόμο, ἀκτημοσύνη, ἐγκράτεια, κακοπάθεια καὶ ἀγώνας, μαζί μὲ ἀδιάλειπτη προσευχή, γιὰ τὴν κατόρθωση κάθε ἀρετῆς καὶ ἢ μὲ ὑπομονὴ ἐργασία μὲ σκοπὸ τελειότητα.

Ὁ Θεῖος Ἰωάννης τῆς Κλίμακας ὀρίζει τὸν μοναχὸ ὡς ἐξῆς: «Μοναχὸς εἶναι συνεχῆς βία τῆς φύσης καὶ διαρκῆς ἐπιφυλακὴ τῶν αἰσθήσεων, ἀγνὸ σῶμα, στόμα καθαρὸ καὶ νοῦς φωτισμένος» (Λόγ. α').

Ὁ ἅγιος Ἰσαὰκ λέει: «Μοναχὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ μένει ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον, προσευχόμενος στὸν Θεὸ νὰ τύχει τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Πλοῦτος τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἡ παρηγοριὰ ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὸ πένθος καὶ ἡ χαρὰ ἀπὸ τὴν πίστη ποὺ λάμπει μέσα στὸν νοῦ» (Λόγ. νστ').

Ὁ δὲ ἅγιος Ἐφραίμ ἐπισημαίνει: «Τὸν μοναχὸ δὲν τὸν συνιστᾷ ἡ κουρὰ καὶ ἡ περιβολή, ἀλλὰ ὁ οὐράνιος πόθος καὶ ἡ ἔνθεη πολιτεία, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὰ φανερώνεται ὁ ἄριστος βίος».

Καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος συμπληρώνει: «Μοναχὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀπομάκρυνε τὸν νοῦ του ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα καὶ παραμένει σταθερὰ κοντὰ στὸν Θεό, μὲ τὴν ἐγκράτεια, τὴν ἀγάπη, τὴν ψαλμωδία καὶ τὴν προσευχή» (β' ἑκατοντάδα περὶ ἀγάπης, κεφ. νδ').

11. Περί νηστείας.

Για τὴ νηστεία οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λένε ὅτι εἶναι καθαρὰ πνευματικὴ ἄσκησις. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ποικίλης καὶ λιπαρῆς τροφῆς σὲ ἓνα μόνον σκοπὸ ἀποβλέπει στὴν ἐνίσχυση τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ στὸν ἀγῶνα τοῦ σώματος κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν παθῶν, νὰ ἀναδειχθεῖ νικήτρια καὶ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν νομοθέτη Θεὸ τὸ ἀμάραντο στεφάνι τῆς νίκης.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὀρίζει τὴ νηστεία, ὡς τὴν καταστολὴ τῶν παθῶν, ὅταν λέει: «Μὴν περιορίζεις τὴ νηστεία μόνον στὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ, γιατί ἡ ἀληθινὴ νηστεία εἶναι ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ ἐξολοθρεύση τῶν κακῶν, λύσε κάθε σύνδεσμο μὲ τὴν ἀδικία, μὴ λυπεῖς τὸν πλησίον σου, συγχώρεσε του τὰ ἁμαρτήματα, μὴ νηστεύετε μόνον σὲ κρίσιμες καταστάσεις καὶ σὲ ἀντιξοότητες· δὲν τρῶς κρέας ἀλλὰ τρῶς τὸν ἀδελφὸ σου· ἀπέχεις ἀπὸ τὸ κρασί, ἀλλὰ δὲν συγκρατεῖσαι καὶ βρίζεις, τὸ ἀπόβραδο περιμένεις γιὰ νὰ μεταλάβεις, ἀλλὰ τὴ μέρα τὴ σπαταλᾷς στὰ δικαστήρια». Καὶ ἀμέσως: «Νηστεία εἶναι ἡ ἐγκράτεια τῆς γλώσσας, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὸν θυμὸ, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ ἐπιθυμίες, καταλαλιές, ψέματα, ἐπιπορκία. Ὁλων αὐτῶν ἡ ἔλλειψη εἶναι ἀληθινὴ νηστεία. Σὲ αὐτὰ λοιπὸν συνίσταται ἡ καλὴ νηστεία».

Ὁ δὲ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης λέει: «Καμμιά νηστεία φαγητῶν δὲν ὠφελεῖ αὐτοὺς ποὺ δὲν νηστεύουν καὶ στίς ὑπόλοιπες αἰσθήσεις, γιατί ὁ ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεῖται σὲ ὅλα».

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας προσθετεῖ: «Ὁ ἀληθινὸς τρόπος τῆς νηστείας, εἶναι νὰ μπορεῖς νὰ δείξεις ἄριστα ἔργα, νὰ μὴν τρέφεις τὸν νοῦ σου μὲ ἀκόλαστες ἡδονές κλπ.».

Περὶ τῆς νηστείας ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Ἡ νηστεία εἶναι χάρισμα Θεοῦ, εἶναι τροφή τῶν ἀγγέλων, ἡ νηστεία εἶναι φίλη τῶν παρθένων, προκοπὴ τῶν οἴκων, συνήγορος τῶν μετανοούντων, συνάδελφος τῆς προσευχῆς, ἀρχὴ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου, παρηγοριὰ τῶν φτωχῶν, βοηθὸς τῶν καταπονεμένων ἀπομακρύνει τὸν ὕπνο καὶ εἰσάγει τὸν ὕμνο. Ἡ νηστεία εἶναι αὐτὴ ποὺ δροσίζει καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰ γευθοῦμε ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ἀθανασίας».

Ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης λέει τὰ παρακάτω γιὰ τὴ νηστεία: «Νηστεία εἶναι ἡ κοινὴ εἰρήνη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὁ ἀτάραχος βίος, ὁ σταθερὸς τρόπος ζωῆς, αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς εὐφραίνει τὸν Θεὸ καὶ λυπεῖ τὸν ἐχθρό».

Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος: «Ἡ νηστεία φυλάει τὰ νήπια, σωφρονίζει τὸν νέον, κάνει σεμνὸ τὸν γέροντα. Γιατὶ εἶναι ἡ πιὸ σεβαστὴ καὶ λαμπρὰ στολισμένη. Τὸ καλύτερο στόλισμα γιὰ τῆς γυναῖκες, τὸ χαλινάρι τῶν νέων, ὁ φύλακας τῆς συζυγίας, ἡ τροφὸς τῆς παρθενίας». Καὶ ἀμέσως: «Νηστεία εἶναι ἡ ὁμοίωσις μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὁ

σύντροφος τῶν δικαίων, ὁ σωφρονισμὸς τοῦ βίου».

Ὁ δὲ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας προσθῆτει: «Ἡ νηστεία εἶναι μίμηση τῆς ισάγγελης πολιτείας, ἡ πηγή τῆς σωφροσύνης, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐγκράτειας, ἡ ἀπάρνηση τῆς λαγνείας.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴ νηστεία καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἡ νηστεία ἂν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀδελφὴ τῆς, τὴν ἐλεημοσύνη, δὲν ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ δὲν εἶναι μόνο ἀναπόσπαστα δεμένη μαζί τῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸ ὄχημα τῆς».

Ὁ δὲ Σεβηριανὸς λέει: «Ἡ νηστεία ἔχει δύο φτερά. Τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐλεημοσύνη. Χωρὶς αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ πετάξει».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιὰ τὴ δύναμη τῆς νηστείας: «Ἡ νηστεία γεννᾷ προφήτες, δίνει ἐπιπλέον δύναμη στοὺς δυνατοὺς, κάνει σοφοὺς τοὺς νομοθέτες, εἶναι ἀγαθὸ πὺ προφυλάσσει τὴν ψυχὴ, ἀσφαλῆς σύντροφος τοῦ σώματος, ὄπλο γι' αὐτοὺς πὺ θέλουν νὰ ἀριστεύουν, γύμνασμα τῶν ἀθλητῶν, αὐτὴ ἀποκρούει τοὺς πειρασμούς, αὐτὴ ἐνισχύει τὴν εὐσέβεια, συμπορεύεται μὲ τὴν ἐγρήγορη, καλλιεργεῖ τὴ σωφροσύνη, στοὺς πολέμους δείχνει ἡρωισμό, τὴν περίοδο εἰρήνης διάγει σὲ ἡσυχία. Ἡ νηστεία ἀναπέμπει προσευχὴ στὸν οὐρανὸ καὶ εἶναι σὰν τὰ φτερά πὺ τὴν κάνουν νὰ πετᾷ στὴν ἄνω πορεία. Ἡ νηστεία εἶναι μητέρα τῆς υἱείας, παιδαγωγὸς τῆς νεότητος, στολισμὸς τῶν γερόντων, συνταξιδιώτισσα ἀγαθὴ στοὺς ὁδοιπόρους, ἀσφαλῆς σύντροφος στοὺς συγκάτοικους».

Ὁ δὲ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς λέει: «Μεγάλον ἀγαθὸ ἡ νηστεία. Αὐτὴ ἀπαλείφει τὰ τραύματα τοῦ ἁμαρτωλοῦ, μαλακώνει καὶ καταπραΰνει τὶς πληγὰς τῶν σαρκικῶν παθῶν· εἶναι ὁ ἀγαθὸς τόπος ὅπου βλαστάνει ὁ καρπὸς τῆς εὐφροσύνης, εἶναι ὁ θαρραλέος φίλος στὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας».

Ὁ Χρυσόστομος συμβουλεύει ξανὰ γιὰ τὴ νηστεία λέγοντας: «Ἄς ἀγαπήσουμε τὴ νηστεία, γιὰτὶ εἶναι μητέρα τῆς σωφροσύνης καὶ πηγὴ κάθε φιλοσοφίας».

Ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον (Λόγος β' περὶ νηστείας): «Μὴ δυσανασχετεῖς ἀγαπητέ μὲ τὴ νηστεία, τὴ μητέρα τῶν ἀρετῶν, τὴν πηγὴ τῆς σωφροσύνης, τὸν φύλακα τῆς εὐσέβειας, τὴ σύντροφο τῶν ἁγίων, τὴν συγκάτοικο τῶν ἀγγέλων, τὸν ἐχθρὸ τοῦ Διάβολου, τὴ φίλη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐξαιτίας τῆς μᾶς ἀποφεύγουν οἱ ἡδονές, ὑπαναχωροῦν οἱ δαίμονες, ἀτονεῖ ὁ θυμὸς, νεκρῶνεται ἡ ἐπιθυμία καὶ οἱ ἀρετὲς ζοῦν καὶ λάμπουν μέσα μας. Ἐξαιτίας τῆς ἡρεμοῦν τὰ πάθη, καταστέλλεται ἡ ταραχὴ τῶν ἡδονῶν, ὁ νοῦς -ἐν μέσῳ τῶν τρικυμιῶν τοῦ χειμῶνα τῆς πονηρίας- πλέει σὲ γαλήνη καὶ μὲ τὴν ἐγκράτεια τῆς νηστείας, ἀφοῦ καλῶς διένυσε τὴν πορεία, ἐλλιμένισε τὸ πλοῖο τῆς ἀρετῆς στὸ σίγουρο λιμάνι. Διότι τί ἄλλο εἶναι ἡ νηστεία παρὰ στεφάνι ἀγώνων καὶ πρόξενος μισθοῦ καὶ ὁδὸς σωτηρίας, Γιατὶ ἡ νηστεία

μεταφέρει από τή δουλεία στήν ἐλευθερία, ἀπό τήν αἰχμαλωσία τῶν παθῶν στήν αἰώνια πατρίδα, ἡ νηστεία γιαιτρεύει τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς, ξανανιώνει τήν ταλαιπωρημένη ἀπό τίς ἀμαρτίες ψυχή, τονώνει τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς, ανδρώνει τὸ φρόνημα, εἰσάγει τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀποδιώκει τὰ πάθη, γαληνεύει τοὺς λογισμούς. Στὶς ἡμέρες τῶν νηστειῶν καταλαγιάζουν οἱ ἡδονές καὶ ἀνθίζουν οἱ ἀρετές, τὸ δὲ κάλλος τῆς σωφροσύνης ἀναδεικνύεται πεντακάθαρο καὶ τὸ σῶμα ἀκολουθεῖ τήν ψυχή, ἀφοῦ γίνεται κι αὐτὸ πνευματικό, ὑπερβαίνοντας τὴ φύση. Νὰ χαίρεσαι στὴ νηστεία καὶ νὰ μὴν εἶσαι κατηφῆς ὅπως οἱ ὑποκριτές ποὺ ἀλλοιώνουν τὰ πρόσωπα τους γιὰ νὰ τοὺς βλέπουν οἱ ἄνθρωποι, χάνοντας ἔτσι τὸν μισθὸ τῆς νηστείας. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ὁ Θεῖος λόγος τοῦ Σωτήρα: “Στὴ νηστεία ἄλειψε τὸ κεφάλι σου, νίψε τὸ πρόσωπο σου, περιποιήσου το, λάμψε μὲ τίς ἀρετές, γιὰ νὰ φανεῖ μόνο σὲ μένα ὅτι νηστεύεις. Ἐγὼ βλέπω τὰ κρυφὰ” (Μτ. στ’ 17-18). Ἡ νηστεία διώχνει τοὺς δαίμονες καὶ καταλύει τὴν τυραννία τοῦ Διαβόλου καὶ μάλιστα ὅταν συνεργεῖ καὶ ἡ προσευχή. Ἡ νηστεία καὶ ἡ προσευχή ἀνέβασε τὸν προφήτη Ἡλία στοὺς οὐρανοὺς καὶ αὐτὴ ἔσωσε τοὺς Νινευίτες ἀπὸ τὸν θάνατο. Ἡ νηστεία διεφύλαξε τὸν Δανιὴλ ἀβλαβῆ ἀπὸ τὰ λιοντάρια. Ἡ νηστεία ἀξίωσε τὸν Μωυσῆ τῆς ἀθέατης δόξας. Ἡ νηστεία ἀνέδειξε τὸν Ἐλισσαῖο ἄρχοντα τῶν προφητῶν».

12. Περὶ ἀγιοσύνης.

Ἄγιοσύνη! Θεῖα ὀνομασία, Θεῖα ἐνέργεια. Τὸ ὄνομα σου δηλώνει αὐτὸν ποὺ ἀγίασε ὁ Θεὸς, τὸν σῶφρονα, τὸν καθαρὸ, τὸν ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε ρύπο καὶ κάθε πάθος. Ἄγιοσύνη εἶναι ὑψηλὴ κλήση ποὺ δηλώνει τελειοποίηση καὶ σημαίνει τὴν ἀπόκτηση κάθε ἀρετῆς. Τὸν ἄνθρωπο ποὺ πλάσθηκε κατ’ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐσὺ κηρύττεις τὴν καθ’ ὁμοίωση ἀνάδειξη του. Ἐνῶ διάγει τὸν βίον του μέσα στὸν κόσμον, τὸν ἀναδεικνύεις οὐρανοπολίτη. Ἀποκαλεῖς υἱὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπο ποὺ πλάσθηκε ἀπὸ χῶμα. Ἐσὺ ἀπαλλάσσεις τὸν γήινο ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ γήινα πάθη καὶ τὸν κάνεις συμμετοχὸ στὶς οὐράνιες χοροστασίες. Αὐτὸν ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του στερεῖται τὴν ἀγιότητα, τὸν ἀναδεικνύεις γεμάτο Θεῖα χάρη. Ἐσὺ μαρτυρᾷς τὸ ἔργο του, τὸ κρυμμένο στὰ μύχια τῆς καρδιάς του. Ἐσὺ ὑποσημαίνεις τὸν ἐργάτη τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ δικαίου, ὑποδεικνύεις τὸν ἐραστὴ καὶ πιστὸ φύλακα τοῦ Θείου νόμου, φανερώνεις αὐτὸν ποὺ ταύτισε τὸ θέλημα του μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐσὺ χαρακτηρίζεις αὐτὸν ποὺ θέλει μὲ τὴν ἄσκηση καὶ τὴν εὐχή νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεό. Ἐσὺ φανερώνεις τὸν ἀπλό, τὸν ἄκακο, δείχνεις αὐτὸν ποὺ διατηρεῖ θερμὴ στὴν καρδιά του τὴ Θεῖα ἀγάπη, στεφανώνει τοὺς ἀσκουμένους στὰ ὄρη καὶ στολίζει αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται στὶς πόλεις γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ἐσὺ λαμπρύνεις μὲ τὴ δόξα σου ὅλες τίς ἡλικίες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὁ τρόπος ζωῆς τους εἶναι σύμφωνος μὲ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ὄνομα σου δηλώνει αὐτὸν ποὺ ἀγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ σημαίνει αὐτὸν ποὺ ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ φίλος Του. Ἐσὺ βεβαιώνεις τὴν ὀρθὴ πίστη. Ἀποκαλύπτεις τὸν ἐλεήμονα, τὸν φιλόανθρωπο, αὐτὸν ποὺ ἀγαπάει ὅπως τὸν ἑαυτὸ του, τὸν πλησίον του. Ἐπισημαίνεις αὐτὸν ποὺ

ὑπερίσχυσε στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ἐσὺ γνωρίζεις αὐτὸν ποὺ ἀναζητᾷ τὰ ἐπουράνια, τὸν γνήσιο ἐραστὴ τοῦ Θεοῦ κάλλους. Εἶσαι μάρτυρας πιστὸς καὶ ἀληθὴς τῆς ὑψηλῆς θέσης, τῆς τιμῆς καὶ τῆς Θείας δόξας ποὺ ὁ Θεὸς ἐπιφυλάσσει στοὺς ἀνθρώπους. Μαρτυρᾷς τὸν σύνδεσμο τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, εἶσαι ὁ ἀρραβῶνας τῆς μέλλουσας Θείας δόξας. Ἐσὺ εἶσαι ὁ ἀσφαλὴς ἐγγυητὴς τῆς κληρονομίᾳς ποὺ θὰ λάβουν στὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν ὅλοι οἱ ἅγιοι, ὅλοι οἱ Χριστιανοί, ποὺ εἶθε νὰ ἀξιωθοῦν σ' αὐτό. Ἀμήν.

13. Περὶ μέθης πνευματικῆς.

Γιὰ τὴν πνευματικὴ μέθη, ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Εἶναι τέτοιου εἴδους ποὺ καὶ νὰ μὴν πίνει κρασί μεθάει, ἀλλὰ καὶ κρασί νὰ πίνει ὡστόσο παραμένει σώφρων».

Ὁ δὲ Παῦλος, ἐπίσκοπος Ἐμέσης, λέει: «Ἡ πνευματικὴ μέθη εἶναι μητέρα τῆς σωφροσύνης, δάσκαλος τῆς ἀγνείας, μέθη ποὺ διατηρεῖ ἄγρυπνο τὸ βλέμμα τοῦ νοῦ, μέθη ἀληθείας, ποὺ προσθέτει φῶς στὶς ψυχές ποὺ εἶναι γεμάτες ἀπ' αὐτό. Μέθη ποὺ δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ παραφέρεται, οὔτε νὰ ἀσθενεῖ ἀπὸ τὴν ἄκρατη οἰνοποσία, ἀλλὰ μᾶλλον ποὺ ἐνισχύει τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ ὀπλίζει μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης κατὰ τῆς ἀμαρτίας, μέθη μὲ τὴν ὁποία πλημμύρισαν ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι».

Ὁ δὲ Θεοδώρητος μᾶς παρακινεῖ λέγοντας γιὰ τὴν πνευματικὴ μέθη τὰ ἑξῆς: «Ἄς ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὴν ἐπιβλαβὴ μέθη καὶ ἄς τὴν ἀντικαταστήσετε μὲ τὴν πνευματικὴ. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει νὰ πληρωθεῖς ἐν πνεύματι, νὰ γεμίσεις τὸ πνεῦμα σου μὲ τὸν Θεό, μὲ τὸ νὰ τὸν ὑμνεῖς συνεχῶς, νὰ τὸν ἔχεις στὸν νοῦ σου καὶ νὰ κατευθύνεις συνεχῶς τὸν λογισμὸ σου πρὸς Ἐκεῖνον».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος ἐρμηνεύοντας τὸ χωρίο «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι» (Εφ, ε' 18) λέει: «Αὕτη εἶναι ἡ καλὴ μέθη, ζάλισε μ' αὕτη τὴν ψυχὴ σου, γιὰ νὰ μὴ χρειαστεῖς τὴ ζαλάδα τῆς μέθης τοῦ κρασιοῦ. Πρόλαβε νὰ γεμίσεις τὴ διάνοια καὶ τοὺς λογισμοὺς σου, γιὰ νὰ μὴ βρεῖς τόπο ἐκεῖνο τὸ ἀναίσχυντο πάθος. Γί αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δὲν εἶπε “μετέχετε πνεύματος” ἀλλὰ “πληροῦσθε πνεύματος”, δηλαδή νὰ γεμίσετε τὸν νοῦ ἕως πᾶνω, ὅπως ἓνα γεμάτο ποτήρι, ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ βρεῖ χῶρο καὶ τὸ συμπληρώσει ὁ Διάβολος». Καὶ ἀμέσως: ὑπάρχει σὲ μᾶς ποτήριον μέθης καλὸ ποτήριον μέθης ποὺ προκαλεῖ σωφροσύνη καὶ ὄχι παραλυση· ποιὸ εἶναι αὐτό; Τὸ πνευματικὸ ποτήριον, τὸ σωτήριο ποτήριον, τὸ ποτήριον τὸ ἄκραντο τοῦ Δεσποτικοῦ αἵματος».

14. Περὶ μέθης.

Μέθη εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς οἰνοποσίας. Αὐτὸς ὁ οἶνος λέγεται μέθη. Μερικοὶ

λένε ὅτι ἡ λέξη μέθη παραγεται ἀπὸ τὸ μεθίημι, ποὺ σημαίνει παραβλέπω, παραδίνομαι, ὑποχωρῶ. «Μέθη, διότι γίνεται αἰτία τῆς μεθήσεως (τῆς ἐνδοτικότητας) τῆς ψυχῆς. Συνήθως κάθε μέθη φέρνει σὲ ἔκσταση τὴ διάνοια ποὺ ἔχει μεθύσει ἀπὸ τὸν οἶνο».

Ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι τίποτα ἄλλο δὲν εἶναι μέθη, παρὰ σύγχυση φρενῶν καὶ παρεκτροπὴ τῶν λογισμῶν, ἄδειασμα τοῦ νοῦ καὶ ἔλλειψη σύνεσης.

Ἡ μέθη προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπο ὥστε να παραφερθεῖ, σκοτίζει τὸν νοῦ, ἀρρωσταίνει τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἐξωθεῖ σὲ ἁμαρτήματα μεγάλα καὶ φοβερά.

Ἡ μέθη προκαλεῖ μάχες, ταραχές, διαπληκτισμοὺς καὶ φόνους, ὀπλίζοντας τὰ χέρια τῶν μεθυσμένων.

Ἡ μέθη φέρνει νάρκωση τοῦ ἐγκεφάλου. καταντάει τὸν μεθυσμένο ἀναίσχυτο, ἀσυγκράτητο στὰ λόγια, βλάσφημο, λοῖδορο, καυγατζή.

Ἡ μέθη ὀδηγεῖ στὴν παραφροσύνη καὶ τὴν ἀσέβεια.

Ἡ μέθη καθιστᾷ τοὺς ἐλεύθερους ἀνελεύθερους καὶ περίγελο τῶν ὑποτακτικῶν τους. Ἀκόμη καὶ τοὺς συνετοὺς τοὺς βγάζει ἀπὸ τὰ ὅρια τους.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει γιὰ τὴ μέθη τὰ ἐξῆς: «Μέθη εἶναι ὁ αὐθαίρετος δαίμονας ποὺ μὲ τὴν ἀφορμὴ τῆς ἡδονῆς, μπαίνει στὶς ψυχές. Ἡ μέθη γίνεται μητέρα τῆς κακίας, ἐναντίωση τῆς ἀρετῆς, μεταβάλλει σὲ δειλὸ τὸν ἀνδρεῖο καὶ τὸν σώφρονα σὲ ἀκολαστο· ἀπὸ δικαιοσύνη δὲν καταλαβαίνει καὶ τὴ φρόνηση τὴν καταστρέφει». Καὶ ἀμέσως: «Φέρνει ὄλεθρο λογισμῶν, ἐξασθένηση, πρόωρο γῆρας, σύντομο θάνατο».

Ὁ δὲ Χρυσόστομος καλεῖ τὴ μέθη «μητέρα τῆς ἀθυμίας, χαρὰ τοῦ Διαβόλου, ποὺ γεννάει μύρια κακά». Καὶ ἀμέσως: «Μέθη, θεληματικὴ τρέλα, μέθη, προδοσία λογισμῶν· συμφορὰ ποὺ γίνεται ἀφορμὴ κοροϊδίας· νόσημα ποὺ ἀποτελεῖ αἰτία χλευασμοῦ, δαίμονας αὐθαίρετος καὶ χειρότερη τῆς παραφροσύνης. Λένε γιὰ τὸν μεθυσμένο ὅτι εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν δαίμονα, πιὸ ἀνόητος ἀπὸ τοὺς ἀνόητους καὶ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἀθλιώτερος».

Πράγματι, ὁ μεθυσμένος εἶναι ἔμψυχος νεκρός, αὐθαίρετος δαίμονας, ἀσθένεια ποὺ δὲν ἔχει συγγνώμη, πτώμα ποὺ δὲν στερεῖται ἀπολογίας· κοινὴ τοῦ γένους μας ἀσχημοσύνη.

Ἀληθινά, ἡ μέθη εἶναι αὐθαίρετος δαίμονας, γιὰτὶ σκοτίζει μὲ τὸ πιὸ βαθὺ σκοτάδι τὸν λογισμό.

Μέθη εἶναι ὁ αὐθαίρετος δαίμονας πού μπαίνει στήν ψυχή, ἔχοντας ὡς αἰτία τήν ἡδονή. Αὐτοὶ πού μεθοῦν, προσελκύουν ἀπό μόνοι τους, τήν καταγιίδα τῶν συμφορῶν πού φέρνει ἡ μέθη.

15. Περὶ συνήθειας ἀγαθῆς καὶ συνήθειας κακῆς.

Συνήθεια εἶναι τὸ ἔθος, τὸ δὲ ἔθος γίνεται ἥθος.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέει ὅτι ἡ ἠθικὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔθος.

Καλεῖται δὲ ἠθικὴ, γιατί προέρχεται ἀπὸ τὴ συνήθεια. Εἶναι δηλαδὴ ἡ ἠθικὴ ἕξις καὶ φανερώνει τὴν - ἐξαιτίας τῆς ἐπανάληψης - ἐπίκτητη διάθεση καὶ ροπή πρὸς ἐργασία ἀγαθῶν ἢ κακῶν πράξεων. Ἔτσι λοιπὸν ἡ συνήθεια καταλήγει ἢ σὲ ἀρετὴ ἢ σὲ κακία, ἀναλόγως τῶν πράξεων πρὸς τίς ὁποῖες ἔχει κάποιος τὴν κλίση, γιατί ἡ μὲν ἀγαθὴ συνήθεια ἐκπαιδεύει στήν ἀρετὴ, ἡ δὲ κακὴ στήν κακία, ἡ μὲν ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο στὸν οὐρανό, ἡ δὲ ἄλλη τὸν κατεβάζει στὸ βάραθρο.

Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Εἶναι μεγάλη ἡ τυραννία τῆς συνήθειας καὶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ γιὰ τὰ κακὰ, τόσο μεγάλη ὅσο μεταβάλλεται σὲ ἀνάγκη τῆς φύσης μας. Δύσκολη ὑπόθεση ἡ συνήθεια καὶ βασανιστικὸ νὰ τὴν ὑποσκελίσεις καὶ δύσκολο νὰ προφυλαχθεῖς ἀπ' αὐτή. Μεγάλο πράγμα ὄντως ἡ συνήθεια καὶ ἔχει τὴ δύναμη τῆς φύσης. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ κάποιιο ἀπὸ τοὺς θύραθεν, τὴν ἀποκάλεσαν δεύτερη φύση. Ἡ κακὴ συνήθεια εἶναι βεβαιωμένο ὅτι μὲ τὸν χρόνο γίνεται δυσκολογιάτρευτη ἢ καὶ τελείως ἀνίατη. Συνήθεια πού παγιώθηκε δὲν μετακινεῖται εὐκόλα. Βασανιστικὴ ἡ συνήθεια τῶν πονηρῶν, δὲν σὲ ἀκουμπᾷ τόσο γρήγορα ἡ ἀσθένεια, δὲν σὲ διαφθείρει ἢ ψώρα τόσο ἄμεσα, ὅσο ἡ κακία τῶν πονηρῶν, γιατί οἱ κακὲς συναναστροφὲς διαφθείρουν τὰ χρηστὰ ἥθη».

Ἡ κακὴ συνήθεια ἀποτελεῖ μεγάλο βᾶρος, συνθλίβει τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ ζωὴ, εἶναι παγίδα, βόθρος, βάραθρο, ὀδηγεῖ στήν καταστροφή, στήν ἀπώλεια.

«Ἡ συνήθεια σὲ καθετὶ, καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἀνίκανο νὰ ἀμυνθεῖ, λέει ὁ Γρηγόριος Νύσσης. Ἔχοντας πολλὴ δύναμη νὰ ἔλκει πρὸς αὐτὴν καὶ νὰ δελεάζει τὴν ψυχή, προβάλλει στὴ φαντασία ὅτι γίνεται δῆθεν γιὰ κάποιο καλό, γιὰ τὸ ὁποῖο καταβάλλεται ἡ σχετικὴ προσπάθεια καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, διὰ τοῦ ἐθισμού, ἀποκτιέται ἡ συνήθεια. Κανένα δὲν εἶναι τόσο ἀνάγκη νὰ τὸ ἀποφεύγει κανεὶς, ὅσο αὐτὸ πού ἔγινε κακὴ συνήθεια, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος τὸ θεώρησε ἄξιο καὶ ὡς τέτοιο τὸ ἐπεδίωξε».

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέει: «Ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀκοῦμε καὶ συνηθίζουμε στὰ λόγια τῶν χυδαίων καὶ τῶν πρόστυχων, ἀνοίγει ὁ δρόμος πρὸς τίς ἄσχημες πράξεις».

Όταν χρονίζει ή συνήθεια, γίνεται δυνατότερη και από τή φύση και αναφύονται μικρά άμαρτήματα που δέν τὰ λαμβάνουμε υπόψη μας, ἀλλά αὐξάνονται σέ μέγεθος ἀπό τή συνεχή ἀμέλεια.

«Κάθε βίος που εἶναι ἀγαθός ἢ κακός, ἡ συνήθεια τόν κάνει ἔτσι» (Φίλων).

Τὸ ἔθος, δηλαδή ἡ συνήθεια, ξεκινάει ἀπό τὰ μικρά καὶ ἀσήμαντα, τὰ ὁποῖα ὅταν παραμελοῦνται, παίρνουν δύναμη καὶ αὐξάνονται.

Ὁ Ἴσοκράτης συμβουλεύει λέγοντας: «Ἐχε κατὰ νοῦ νὰ μιᾶς γιὰ τὰ καλὰ, ἔτσι ὥστε νὰ ἀποκτήσεις τή συνήθεια καὶ νὰ σκέπτεσαι ὅπως μιᾶς».

Ὁ Χρυσόστομος λέει γι' αὐτούς που ἔχουν κυριευθεῖ ἀπό τή συνήθεια: «Πολλοί κυριευμένοι ἀπό τή συνήθεια, παραλογίζονται καὶ δέν μποροῦν νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ξεχωρίσουν τή δική τους ἀσυναρτησία, ἀλλά θέλουν νὰ κάνουν καὶ τόν δάσκαλο στοὺς ἄλλους».

16. Περί ἐμπαθοῦς καὶ παράλογης ἐπιθυμίας.

Παράλογη ἐπιθυμία εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κάθε ἐπιθυμία τῆς καρδιάς που ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τόν ἠθικό νόμο. Ἀλλά καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν μάταιων, τῶν ἀσταθῶν καὶ ὄλων αὐτῶν που ἀποδοκιμάζονται ἀπό τόν ὀρθό λόγο. Οἱ πονηρές ἐπιθυμίες, ἀπό τόν πονηρὸ τρύπωσαν στήν ψυχή.

Ὁ σοφὸς Σειράχ συμβουλεύει λέγοντας: «Μὴν τρέχεις πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες, συγκρατήσου ἀπὸ τὶς ὀρέξεις σου. Ἄν παρέχεις στήν ψυχή σου τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐπιθυμιῶν της, θὰ δώσεις μεγάλη χαρὰ στὸν ἐχθρὸ σου».

Αὐτὸς που ἀποβάλλει τὶς παράλογες ἐπιθυμίες, αὐτὸς ἀποδεικνύεται νικητὴς στὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, γίνεται τηρητὴς τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ προχωράει στήν ἀρετή. Τὴ συνήθεια τῶν παράλογων ἐπιθυμιῶν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποβάλλει, αὐτὸς που στρέφει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του πρὸς τὴν ἔρευνα αὐτῆς.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει: «Αὐτὸς που ἔχει διαρκῶς τὸν νοῦ του στὸν χῶρο τῆς καρδιάς του, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ κοσμικὰ θέλητρα γιὰ τὴν ἐφόσον βαδίζει στὸν δρόμο τὸν πνευματικό, δέν μπορεῖ νὰ ἔρχεται σέ ἐπαφή μέ τὶς σαρκικὲς ἐπιθυμίες καὶ ἡδονές».

Ἡ ἐμπαθὴς ἐπιθυμία που χρόνισε παραμένοντας στήν καρδιά, γεννάει τὴν ἀμαρτία, καταπληγώνει τὴν ψυχή καὶ τὴ διαφθείρει.

Ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος λέει: «Ὁ καθένας δοκιμάζεται ἀπὸ τὴ δική του ἐπιθυμία.

Ἀπ' αὐτὴν δελεάζεται καὶ σαγηνεύεται. Ἔπειτα ἡ ἐπιθυμία συλλαμβάνει καὶ κυφορεῖ τὴν ἁμαρτία, ἂν δὲ αὐτὴ ἡ συγκατάθεση τῆς ἁμαρτίας γίνει πράξη, κυφορεῖ τὸν θάνατο» (1ακ. α' 14-15).

Οἱ ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες τσακίζουν τοὺς ὀκνηροὺς καὶ βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ καταστροφή καὶ ἀπώλεια.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει τὰ ἑξῆς: «Οὔτε ὁ σκορπιὸς καὶ τὸ φίδι, ἂν ἐγκατασταθοῦν στὰ σπλάχνα μας, δὲν θὰ ἀφήσουν τόσο δηλητήριο, ὅσο ἡ ἱκανοποίηση τῆς παράλογης ἐπιθυμίας, ποὺ ἀνατρέπει καὶ διαλύει τὰ πάντα. Ἡ ἐμπαθὴς καὶ παράλογη ἐπιθυμία ἔχει τρεῖς κόρες: τὴ φιληδονία, τὴ φιλοδοξία καὶ τὴ φιλαργυρία. Ὅπως ἡ φλόγα ἀνάβει τὸ καλάμι, ἔτσι καὶ ἡ ἐμπαθὴς ἐπιθυμία τὴν ψυχὴ ὅμοια ὅπως ὁ καπνὸς τυφλώνει τὰ μάτια ἔτσι καὶ ἡ ἐπιθυμία τὸν νοῦ».

Οἱ ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες ποὺ δὲν ἀντιμετωπίζονται καὶ δὲν ἀπομακρύνονται ἀμέσως μόνις ἐμφανισθοῦν, σκοτίζουν τὸν νοῦ καὶ ταραάζουν τὴν καρδιά, ἐξασθενοῦν τὴν ψυχὴ, ὑπονομεύουν τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν παρθενία, ἀφαιροῦν τὴν ἀγνότητα καὶ διασαλεύουν τὸ βᾶθρο τῆς ἀρετῆς.

17. Περὶ ἀκρασίας.

Ἡ ἀκρασία -ἡ ἔλλειψη ἐγκράτειας- εἶναι κακία ποὺ ἐξεγείρεται κατὰ τῆς σωφροσύνης, τῆς ἀγνείας, τῆς παρθενίας. Ἀκρασία εἶναι νὰ ἐπιδιώξεις τὴν ὑπερβολικὴ κατανάλωση μὲ σκοπὸ τὴν ἡδονή. Ἡ ἀκρασία ὀδηγεῖ αὐτὸν ποὺ κυρίευσε, σὲ ἡδονές καὶ ἀπολαύσεις. Ὁ ἀκρατὴς ἔτρεξε πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες του καὶ στὶς ὀρέξεις του δὲν ἔβαλε φραγμὸ. Παραχώρησε στὴν ψυχὴ του τὴν ἱκανοποίηση τοῦ χορτασμοῦ καὶ παραμέλησε τὸν Θεὸ ποὺ τὸν ἔπλασε. Ὁ ἀκρατὴς ἀπαρνήθηκε τὸν Θεὸ καὶ λάτρευσε τὴν κοιλία του. Στὴν ψυχὴ του κυριαρχεῖ ὁ νόμος τῆς σάρκας καὶ δὲν γνωρίζει τὸν νομὸ τῆς χάριτος.

Σ' αὐτοὺς ποὺ ἀφήνονται στὴν ἔλλειψη τῆς ἐγκράτειας, τοὺς ἀκολουθοῦν κακά, ὅπως τὸ σκοτάδι τοῦ νοῦ, ἡ πώρωση τῆς καρδιάς, ἡ ἀναισθησία τῆς ψυχῆς. Μὲ τὴν ἀκρασία ἐπέρχονται: ἡ μέθη, ὁ διασκορπισμὸς, οἱ ἀπολαύσεις, τὰ ξέφρενα γέλια καὶ ὅτι συνοδεύει τὴν οἰνοποσία.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει: «Δὲν καταλαβαίνουν πόσα ἄσχημα ἐπέρχονται ἀπὸ τὴν ἀκόλαστη ζωή; Ἄκαιρα γέλια, παράλογα λόγια, γελοιότητα γεμάτη ὄλεθρο, ἀνόητες φλυαρίες καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πῶ».

Αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὴ σωφροσύνη, σκέπτονται καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι καλύτερο γι' αὐτοὺς νὰ πεθάνουν, παρὰ νὰ λερώσουν τὴν ψυχὴ τους μὲ τὰ κακά τῆς ἀκρασίας.

Ἡ Ἁγία Γραφή συμβουλεύει ὅλους νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴ αὐτὴ κακία καὶ λέει: «προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι, ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς» (Λκ. κα' 34).

Ὁ ἀκρατὴς πουλάει τὰ πρωτοτόκια του ἀντὶ πινακίου φακῆς.

18. Περὶ ἀσωτίας.

Ἀσωτία εἶναι χρῆση χωρὶς μέτρο, γιατί ὄχι μόνο δὲν σώζει, ἀλλὰ ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἀσωτία, Ἡ ἀσωτία εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἀκολασίας, κατὰ τὴ συνήθεια τῶν ἄξεστων, ἡ ἀκολασία βέβαια γεννιέται ἀπὸ τὴ μέθη.

19. Περὶ ἀκολασίας καὶ ἀκόλαστου.

Ἀκολασία εἶναι ἡ ἀχαλίνωτη φιληδονία, ἡ ἀσωτία. Ἀκόλαστοι εἶναι οἱ ἀκρατεῖς, οἱ φιλήδονοι, ποὺ δὲν συγκρατοῦν τὶς ἐπιθυμίες τους, ἀλλὰ τοὺς παραδίνουν τὰ χαλινάρια καὶ ὅπου θέλουν αὐτὲς τοὺς πηγαίνουν.

Ὁ ἀκόλαστος ἀρνήθηκε τὴ σωφροσύνη καὶ τὴ λογικὴ του φύση καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὸ ἄρμα τῆς ἡδονικῆς ζωῆς, στὶς χῶρες τῶν ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων, σὲ συντροφιᾶς τρυφῆς καὶ διασκεδάσεων. Ἐκεῖ καταναλώνει τὸν ἠθικὸ καὶ ὑλικὸ του πλοῦτο καὶ καταστρέφει τὴν πνευματικὴ καὶ συναισθηματικὴ του φύση. Ὁ ἀκόλαστος, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος γεμάτος τιμῆ, δὲν τὸ συνειδητοποίησε, συγκατοίκησε μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ ἔγινε ὅμοιος μ' αὐτά. Ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀπομακρύνθηκε κι ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτόν. Τὸν κατακυριεύουν τὰ πάθη καὶ δεσπόζουν πάνω στὴν ψυχὴ του, ἡ πνευματικὴ του φύση ὑποτάχθηκε τελείως στὶς αἰσθήσεις του καὶ ὑποδουλώθηκε σ' αὐτές. Ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ ξεσποῦν ἀνεμπόδιστα μέσα του, ἡ ἔλλειψη σύνεσης καὶ θέλησης γίνονται κυβερνήτες του. Ὁ ἀκόλαστος, ἀφοῦ δὲν ὑπέταξε τὰ πάθη του, τώρα παιδεύεται ἀπ' αὐτά. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀκόλαστου εἶναι ὅμοια μὲ βαρὺ χειμῶνα, ποὺ ἀπειλεῖ νὰ καταστρέψει κάθε ζωτικὴ δύναμη.

«Ὁ ἀκόλαστος, λέει ὁ Σολομῶν, ὀδηγεῖται σὰν πρόβατο στὴ σφαγὴ καὶ σὰν σκύλος στὰ δεσμὰ του. Εἶναι ὅμοιος μὲ πληγωμένο ἐλάφι, ποὺ τὸ τόξευσαν στὸ συκώτι. Τρέχει δὲ σὰν τὸ ὄρνιο στὴν παγίδα καὶ δὲν καταλαβαίνει ὅτι στὴν παγίδα αὐτὴ ὀδηγεῖ τὴν ψυχὴ του».

20. Περὶ σιωπῆς.

Τὸ νὰ σιωπᾶς εἶναι πράγματι ἀποτέλεσμα καὶ καρπὸς βασιλικῆς καὶ εὐγενικῆς παιδείας. Αὐτὸς ποὺ ἔμαθε νὰ σιωπᾶ, αὐτὸς ἔμαθε καὶ νὰ μιλάει. Γιατὶ ἡ σιωπὴ

εἶναι προϊόν συνέσεως, ὄχι μικρότερης ἀπὸ τὸ νὰ μιλάει κανεὶς συνετά. Ἔτσι λοιπὸν αὐτὸς ποὺ δὲν ξέρει νὰ σιωπᾷ, οὔτε νὰ συζητάει μπορεῖ. Γιὰ τὸν νέο μάλιστα, ἡ σιωπὴ δημιουργεῖ περιβάλλον ἀσφαλὲς καὶ μάλιστα ὅταν ἀκούει τὸν ἄλλον καὶ δὲν ταραζέται, οὔτε ἀντιμιλάει μὲ ἄπρεπα λόγια. Ἀκόμη κι ἂν τὰ λόγια ποὺ ἀκούει δὲν τοῦ πολυαρῶσουν, νὰ τὰ ἀνέχεται καὶ νὰ περιμένει νὰ σταματήσει ὁ συνομιλητὴς του.

Οὔτε ἀμέσως νὰ προβάλλει τὴν ἀντίρρηση του, ἀλλὰ ὅπως λέει ὁ Αἰσχίνης, νὰ τοῦ ἀφήνει χρόνο, μήπως καὶ θέλει νὰ προσθέσει κάτι ἀκόμη στὰ λεγόμενα του ὁ ἄλλος ἢ κάτι νὰ διορθώσει ἢ νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ μόνος του.

Αὐτοὶ δὲ ποὺ ἀμέσως διακόπτουν, οὔτε ἀκοῦν, οὔτε ἀκούγονται, μιλοῦν σ' αὐτοὺς ποὺ ταυτόχρονα μιλοῦν κι ἔτσι καταλήγουν νὰ φέρονται ἄσχημα (Πλούταρχος).

Ἡ σιγὴ εἶναι μητέρα τῆς προσοχῆς, κρίκος τῆς πύλης τοῦ οὐρανοῦ, κλειδί τοῦ Παραδείσου» (Ἰωάννης τῆς Κλίμακας).

Ἡ σιγὴ εἶναι ἔνδειξη σωφροσύνης, ὥστόσο αὐτὴ ἀπὸ μόνη της, δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὴ μεταμέλεια. Ἀκόμη κι αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν παιδεία, ἡ σιωπὴ τοὺς μεταμορφώνει σὲ φρόνιμους καὶ σεμνοὺς. Εἶναι ἀγαθὸ τὸ νὰ σιωπᾷς, παρὰ νὰ μιᾷς καὶ μακάριος αὐτὸς ποὺ ἔχει βρεῖ καὶ κρατήσει αὐτὸ τὸ κλειδί. Εἶναι καλύτερος αὐτὸς ποὺ σιωπᾷ ἀπ' αὐτὸν ποὺ μιλάει, ἀκόμη κι ἂν μιλάει σωστά. Ὅταν ἡ γυναίκα σιωπᾷ, φορᾷ τὸ καλύτερο στολίδι. Μάθε νὰ σωπαίνεις καθότι αὐτὸ εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ μιᾷς.

«Ἡ παροιμία λέει ὅτι ἡ σιωπὴ εἶναι ἀκίνδυνος ἔπαινος. Αὐτὸς ποὺ φυλάει τὸ στόμα του, διατηρεῖ τὴν ψυχὴ του μακριὰ ἀπὸ θλίψεις. Ἀπὸ στόμα κλειστὸ μόνο ἀγαθὰ προκύπτουν. Ὁ σιωπηλὸς καὶ νοήμων ἀξιῶνεται πολλῶν τιμῶν. Ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ μιλάει καὶ δὲν εἶναι ἀρεστός. Καὶ ὑπάρχει κάποιος ποὺ σιωπᾷ καὶ βρίσκεται σοφός» (Σειράχ).

«Μίλησε ἂν ἔχεις κάτι καλύτερο νὰ πεῖς ἀπὸ τὸ νὰ σιωπήσεις. Ἀγάπα τὴν ἡσυχία, ἐκεῖ ἡ σιγὴ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὸν λόγο» (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος).

Τὸ νὰ σωπαίνεις, δὲν προκαλεῖ οὔτε δίψα, οὔτε λύπη, οὔτε πόνο. Ἀπ' αὐτοὺς ποὺ σιώπησαν, κανεὶς δὲν μετάνιωσε. Ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μίλησαν, πάρα πολλοὶ τὸ μετάνιωσαν. Τὸ νὰ συγκρατεῖ κανεὶς τὴ γλῶσσα του εἶναι τιμητικὸ καὶ γιὰ τὸν γέρο καὶ γιὰ τὸν νέο.

Γιὰ τὰ λόγια σου φτιάξε ζυγαριὰ καὶ μέτρο καὶ γιὰ τὸ στόμα σου, θύρα ποὺ θὰ τὸ κρατᾷ κλειστὸ. Ἄν ἔχεις κάποιο λόγο συνετὸ νὰ πεῖς, ἀποκρίσου στὸν πλησίον σου ἂν ὄχι, κλείσε καλύτερα τὸ στόμα σου μὲ τὸ χέρι σου. Ὁ Σολομὼν εὐχόταν στὸν Θεὸ νὰ βάλει φίμωτρο στὸ στόμα του καὶ νὰ σφραγίσει τὰ χεῖλη του. Ὁ Δαυὶδ ζητοῦσε

«φυλακὴν τῷ στόματι αὐτοῦ καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη του». Ἡ σιγὴ τῆς γλώσσας εἶναι σὰν τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, αὐτὸς δὲ ποὺ τὴ διατηρεῖ, γεμίζει μὲ Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ εἶναι στὸ χέρι τῆς γλώσσας, αὐτοὶ δὲ ποὺ τὴν ἐξουσιάζουν, ἀπολαμβάνουν τοὺς καρποὺς της. Εἶναι πολὺ καλὴ ἢ σιωπὴ ποὺ διατηρεῖται ὅταν πρέπει, τίποτα ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μητέρα σοφῶτατων λογισμῶν. Τὸ ἀγαθὸ πνεῦμα ἀποφεύγει τὴν πολυλογία.

21. Περὶ ἀργολογίας.

Ἀργολογία εἶναι ὁ ἀργός, δηλαδὴ ὁ ἀνωφελὴς καὶ κενὸς λόγος. Ὁ ἀργολόγος εἶναι ἄνθρωπος ἀπαίδευτος, ἀτελής στὴ μόρφωση, ἀσήμαντος στὸν χαρακτήρα, ἀσχολεῖται μὲ μικρὰ καὶ εὐτελεῖ, τὰ λόγια του στεροῦνται σύνεσης, μιλάει ἄτοπα καὶ πέφτει σὲ ἀμαρτήματα, διηγεῖται λόγια τοῦ ἀέρα καὶ δὲν σκέπτεται τὸν χρόνον τοῦ πλησίον του, ὅταν πιάνει τὴν κουβέντα. Δὲν ὑπάρχει ζυγαριὰ καὶ μέτρο στὰ λεγόμενα του, οὔτε καὶ ἀκρίβεια στὶς ἐκφράσεις του, εἶναι ἀπερίσκεπτος καὶ φλύαρος, μιλάει δίχως σύνεση καὶ ἀνόητα. Προτρέχει ἢ γλώσσα ἀπὸ τὸ μυαλὸ του καὶ ἀραδιάζει τὰ λόγια του χωρὶς λογικὴ ἀκολουθία. Γλιστράει περισσότερο μὲ τὴ γλώσσα του, παρὰ ἂν βρεθεῖ σὲ ὀλισθηρὸ ἔδαφος. Ὁ ἀργολόγος ἐτοιμάζει πολλὰς λύπες γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

22. Περὶ γλωσσαλγίας.

Γλωσσαλγία εἶναι ἡ κακογλωσσιὰ, ἡ γλωσσομανία, ἡ γλωσσοφαγία. Ἡ γλωσσαλγία εἶναι φοβερὸ πάθος, ἀκατάσχετο κακό, γεμάτη θάνατο, ἡ κακογλωσσιὰ μοιάζει μὲ πικρὴ, δηλητηριασμένη πηγὴ, ποὺ ἀναβλύζει τὰ νερὰ της ἀλλὰ ὅταν πίνονται καταπικραίνουν τὴν καρδιά ὅταν δὲ χύνονται στὴ γῆ, ἀποξηραίνουν τὴ βλάστηση. Ὁ κακόγλωσσος ἔχει ἀσυγκράτητη γλώσσα, γεμάτη δηλητήριο καὶ ψέμα. Τὰ λόγια του γκρεμίζουν σπίτια καὶ διαλύουν ψυχές, προκαλώντας τὰ μεγαλύτερα κακά. Ὁ γλωσσαλγὸς εἶναι μοχθηρὸς ἀπὸ τὸ περίσσευμα δὲ τῆς καρδιάς του μιλάει τὸ στόμα του.

23. Περὶ ἀδολεσχίας καὶ ἀδόλεσχου.

Ἀδολεσχία εἶναι ἡ πολυλογία, ἡ φλυαρία. Ἀδόλεσχος δὲ αὐτὸς ποὺ λέει πολλὰ, ὁ φλύαρος. Ἡ ἀδολεσχία εἶναι ἐπικίνδυνη, μισητὴ καὶ καταγέλαστη. Χλευάζεται στὶς κοινὲς συζητήσεις. Μισεῖται δὲ, γιὰτὶ συνήθως ἀναγγέλλει τὰ ἄσχημα. Περιγελάται σὰν ἀπερίσκεπτη καὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν κρατᾷ μυστικά.

Ἡ πολυλογία εἶναι θρόνος τῆς κενοδοξίας, στὸν ὁποῖο ὁ κενόδοξος κάθεται καὶ διαφημίζει τὸν ἑαυτὸ του.

Ὁ φλύαρος μιλάει παντοῦ, στὴν ἀγορὰ, στὸ θέατρο, στὸν περίπατο, νύχτα καὶ μέρα.

Όταν γιατρεύει, γίνεται βαρύτερος από την ασθένεια, συνταξιδεύοντας γίνεται πιο έμετικός από τη ναυτία και όταν έπαινεϊ, γίνεται πιο φρικτός από τον ψόγο.

Το στόμα του φλύαρου δεν κλείνει και δεν γνωρίζει σιωπή, σιχαμερό είναι το στόμα που δεν κλείνει ποτέ και γλώσσα φλύαρη και γεμάτη θράσος. Το φλύαρο στόμα προκαλεί άκαταστασίες.

Άνδρας πολυλογᾶς δεν θα αγαπηθεϊ από τους σοφούς και θα γίνει μισητός από τους συνετούς. Αὐτός που δεν κλείνει τὰ χείλη του και κακολογεϊ, θα παραμερισθεϊ ἀπ' ὅλους.

Αὐτός που λέει πολλά λόγια, γίνεται ἀποκρουστικός και στους φίλους.

Στὴν πολυλογία δεν ἀποφεύγεται ἡ ἁμαρτία.

«Αὐτός που ἀγαπάει τὴ φλυαρία ἀμαρτάνει σὲ πολλά. Οὐδέποτε μαθαίνει, γιατί δεν θέλει νὰ ἀκούει. Εἶναι μυθοπλάστης και συζητώντας διηγείται παραμύθια. Ὁ φλύαρος γίνεται ἀντικείμενο χλευασμοῦ» (Σειράχ).

24. Περὶ εὐτράπελου.

Εὐτράπελος λέγεται ὁ πολύπλοκος, αὐτός που κάνει ὅτι τοῦ κατέβει, ὁ ἄστατος, ὁ εὐκόλος, ὁ εὐμετάβλητος. Ὁ εὐτράπελος γρήγορα ἀλλάζει και μετακινεῖται, μιμεῖται τὰ πάντα στὸ σχῆμα, στὸν λόγο, στὸ γέλιο, στὸ βᾶδισμα. Ἐπινοεῖ πειράγματα και γεννᾷ ἔχθρες περιπτώσεις, σ' αὐτούς που ἄσκοπα περιγελᾷ. Στὴν ψυχὴ του κατοικεῖ κακοήθεια, μεγάλη διάλυση και μοναξιά. Χάθηκε ἡ ἀρμονία, καταβαραθρώθηκε ἡ οἰκοδομή, ὁ φόβος ἐξορίστηκε, ἡ εὐλάβεια ἀπεδρασε.

«Ἄν εἶναι κανεὶς ἄτιμος, ἂν εἶναι αἰσχρὸς, αὐτός εἶναι και εὐτράπελος. Τίποτα δεν εἶναι πιο ἀδιάντροπο ἀπὸ τὸν εὐτράπελο. Τὸ στόμα του δεν γεμίζει μὲ χάρη ἀλλὰ μὲ ὀδύνη» (Χρυσόστομος).

25. Περὶ γελώτων.

Τὰ γέλια χαλαρώνουν τὸν δεσμό τῆς σωφροσύνης, ὀδηγοῦν σὲ φιληδονία, ἀπωθοῦν τὴ σεμνότητα, πρόκαλουν λησμοσύνη τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ και ἀφοβία στὴ μέλλουσα και ἀπειλητικὴ κολάση.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μὲν ζῶο γελαστικό, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἠθικό και λογικό. Ἄδυνατεῖ μὲν νὰ ἀντισταθεϊ ὅταν προκαλεῖται ἀπὸ ἀστεῖα, ἀλλὰ ὀφείλει ὡς ὄν λογικό και ἠθικό, νὰ μὴν προκαλεῖ και νὰ μὴν ἐπιδιώκει ποτὲ γέλωτες.

Ἄλλο τὸ γέλιο και ἄλλο τὰ γέλια, τὸ γέλιο που ἐμφανίζεται και ὡς χαμόγελο και

συγκινεῖ τὴν καρδιά τῶν νεότερων, ἐξαιτίας μιᾶς ἀπροσδόκητης παράστασης, αὐτὸ τὸ γέλιο εἶναι ἀδιάβλητο καὶ ἀκατηγόρητο. Τὰ γέλια ὅμως ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἀσωτία, τὴ μέθη καὶ τὴ φλυαρία, εἶναι αὐτὰ ποὺ διαφθείρουν τὴν ψυχή. Γι' αὐτὰ τὰ γέλια λέει ἡ Γραφή: «Οὐαὶ οἱ γελῶντες καὶ ἀπὸ πρωΐας πίνοντες σίκερα».

26. Περὶ τρυφῆς καὶ τρυφηλοῦ.

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος λέει τὰ παρακάτω γιὰ τὴν τρυφή: «Ἡ τρυφή εἶναι θηρίο, θηρίο δύσκολο καὶ ἀτίθασο. Οὔτε ὁ σκορπιὸς καὶ τὸ φίδι ἂν κάθονταν στὰ σπλάχνα, δὲν θὰ κατέστρεφαν τὰ πάντα, ὅπως ἡ ἐπιθυμία τῆς τρυφῆς ποὺ τὰ ἀνατρέπει καὶ τὰ διαλύει ὅλα. Ἡ τρυφή εἶναι μητέρα ὅλων τῶν παθῶν καὶ κάθε δυσωδίας. Τὶ κακὸ προκαλεῖ ἡ τρυφή; Παίρνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς κάνει χειροτέρους ἀπὸ τοὺς χοίρους. γιατί ὁ μὲν χοῖρος κυλιέται στὴ λάσπη καὶ τρέφεται μὲ τοὺς κόπρους. Αὐτοὶ δὲ, τρέφονται σὲ ἀκόμη πιὸ ἀηδιαστικὴ τράπεζα, ἐπινοώντας μύρια παράνομα καὶ ἀθέμιτα».

Ὁ δὲ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει: «Τρυφή ποὺ ἀφήνεται στὶς ἡδονές, ἀποδεικνύεται ἄσχημο ναυάγιο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι αὐτὴ γίνεται αἰτία νὰ λησμονηθοῦν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἠθικόν, ὅπως καὶ οἱ εὐγενεῖς ἀπολαύσεις».

Τὶ ἄλλο εἶναι ἡ τρυφή, παρὰ φιλήδονη λαιμαργία καὶ παράδοξος πλεονασμὸς γιὰ τὴν ἡδονικὴ εὐχαρίστηση, αὐτῶν ποῦ δὲν βάζουν περιορισμοὺς στὸν ἑαυτὸ τους; Ἡ τρυφή φέρνει γέλιο ἄκαιρο, λόγια ἀκατάστατα, γέλια γεμάτα ψυχικὸ ὄλεθρο, ἀνόητη φλυαρία καὶ ἄλλα ποὺ δὲν εἶναι καλὸ καὶ νὰ ἀναφέρει κανεὶς. Αὐτοὶ ποὺ εὐχαριστιοῦνται μὲ ἀφθονία ἐδεσμάτων καὶ σπαταλῶνται μέσα στὴ λαιμαργία τους, συχνάζουν δὲ στὰ τραπέζια μὲ τὰ γεμάτα πιάτα, στὸν οὐρανὸ δὲν μποροῦν νὰ ἀτενίσουν. Αὐτῶν θεὸς εἶναι ἡ κοιλία τους καὶ δόξα τους ἡ ντροπὴ τους.

Οἱ φιλήδονοι γίνονται βραδύνοες καὶ ἄφρονες, γιατί ἡ τρυφή δὲν ἐκλεπτύνει τὸν νοῦ, αὐτοὶ δὲ ποὺ γεμίζουν τὴν κοιλία τους καὶ τὴ φουσκώνουν χωρὶς κανένα μέτρο εἶναι ἄφρονες.

Οἱ τρυφηλοὶ ἔγιναν δοῦλοι τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τους, ἀνάψαν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους φωτιὰ ἀπὸ καμίνι, ποὺ ἡ φλόγα του κατακαίει τὶς καρδιές τους. Δὲν ἔχουν χορτασμὸ καὶ ἡ ἀφθονία ἐξάπτει τὶς ἐπιθυμίες τους, ὅπως ὅταν ρίχνεις ξύλα στὸ καμίνι καὶ φουντώνεις τὴ φλόγα του. Οἱ τρυφηλοὶ καὶ ἀδηφάγοι πέφτουν σὲ μανία γίνονται δὲ ἀκόλαστοι καὶ ἀναιδεῖς.

27. Περὶ τρυφῆς πνευματικῆς.

Ὁ Χρυσόστομος λέει γιὰ τὴν πνευματικὴ τρυφή τὰ ἑξῆς: «Κι ἐγὼ θέλω νὰ εὐχαριστιέσαι, ἀλλὰ μὲ τὴν ὄντως εὐχαρίστηση ποὺ οὐδέποτε μαραίνεται. Ποιὰ

εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ ὄντως τρυφή ποὺ πάντοτε ἀνθίζεις, κάλεσε σὲ δεῖπνο τὸν Χριστό, παράδωσε Του τὸν ἑαυτὸ σου, ποὺ ἔτσι κι ἄλλιῶς σ' Αὐτὸν ἀνήκει. Αὐτὸ θὰ σὲ γεμίσει ἀπέραντη ἡδονή, ποὺ διαρκῶς θὰ αὐξάνεται».

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΣΕ ΜΟΡΦΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ, ΠΡΟΣ ΕΥΣΕΒΙΑΝ ΜΟΝΑΧΗΝ

Περὶ παρθενίας.

Ὅσιοτάτη Εὐσεβία, ἃς εἶναι σκέπη σου ἡ χάρις τοῦ Κυρίου.

Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, ποὺ φωτίζει καὶ ἀγιάζει ὅσους ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα Του, νὰ σὲ φωτίζει καὶ νὰ σὲ ἀγιάζει ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς σου καὶ νὰ σου ἐνισχύει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ γιὰ νὰ ἐργάζεσαι τὶς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου. Νὰ ἀγωνίζεσαι τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ, νὰ προσπαθεῖς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ ἀγαθόν, τὸ εὐάρεστο καὶ τὸ τέλειο, νὰ γίνεις εὐάρεστη σ' Αὐτόν, νὰ ἀγαπηθεῖς ἀπ' Αὐτόν καὶ νὰ ἀξιωθεῖς τὴν τιμὴ τῶν φρονίμων παρθένων. Ἐπιβεβαίωσε τὴν κλήση σου, φύλαξε τὴν ὁμολογία σου, τὴν πίστη σου ἐνίσχυσε, ἀσφάλισε τὴν ἐλπίδα σου, δῶσε μαρτυρία τῆς ἀγάπης σου, τήρησε ἄμεμπτο τὸν τρόπο τῆς ζωῆς σου, γιὰ νὰ ἀρέσεις στὸν Κύριο. Αὐτὴ ἡ φροντίδα πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάλειπτη μελέτη τῆς παρθένου. Αὐτὴ συνιστᾷ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν παρθένο. Ἡ παρθένος ποὺ ἀγάπησε τὸν Χριστὸ καὶ τὸν ποθεῖ ὡς Νυμφίον καὶ ἀφιερῶθηκε σ' Αὐτόν, ζώντας γι' Αὐτόν, δὲν ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, ζεῖ δὲ μέσα της ὁ Χριστὸς καὶ μ' Αὐτόν συσταυρῶνεται καὶ συνθάπτεται καὶ συνανασταίνεται, μὲ Αὐτόν διαλέγεται καὶ πρὸς Αὐτόν ἀτενίζει, πρὸς Αὐτόν ἐξυψώνει τὴν ψυχὴ καὶ πρὸς Αὐτόν κατευθύνει τὴν καρδιά καὶ τὴ διάνοια, τὸ δικὸ Του γλυκύτατο ὄνομα προφέρουν τὰ ἀγνά της χεῖλη ὅλη τὴν ὥρα, ἀπὸ τὸ στήθος της δέ, βγαίνουν θερμοὶ στεναγμοὶ σὰν ὕμνοι ἀδιάλειπτοι, ἀναπεμπόμενοι πρὸς τὸ ὕψος τῆς Θείας ἀγάπης. Τὸ Θεῖο Του ὄνομα ἔχει γίνε διαρκῆς μελέτη τῆς πληγωμένης ἀπὸ τὴ Θεία Ἀγάπη καρδιᾶς της. Κάθε παλμὸς τῆς καρδιᾶς της ἀναμέλπει καὶ μιὰ εὐχή, ἡ ἀναπνοὴ της συνοδεύεται πάντοτε μὲ μιὰ ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ ὀνόματος. Μὲ Αὐτόν ζεῖ, κινεῖται μέσα στὴν Ἀγάπη Του καὶ σ' αὐτὴν διαμένει. Ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος μέσα της πέθανε κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη δὲν θὰ τὴν κυριεύσει πιά, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς ζωογονεῖ τὴν ψυχὴ της. Κανένα ἀπὸ τὰ ἔνδοξα πράγματα τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ νὰ ἐλκύσει τὴν καρδιά της, κανένα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ νὰ κατεβάσει τὴν καρδιά της, ὥστε νὰ ζηλέψει τὰ τιποτένια, κανένα ἀπὸ τὰ γήινα ἀγαθὰ δὲν κατορθώνει νὰ κατεβάσει τὸ πνεῦμα της, ποὺ περιπολεῖ στοὺς οὐρανοὺς, κάτω στὴ γῆ. Ἡ λάμψη τῶν ἐγκοσμίων ἔχασε τὸ θάμβος της, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς της, φωτισμένοι ἀπὸ τὸ ἀνέσπερο Φῶς καὶ ἐνισχυμένοι ἀπ' αὐτό, δὲν θαμπώνονται πιά ἀπὸ τὴν ψεύτικη λάμψη τῶν γήινων, ἡ δύναμη τους ἔχει ἀτονήσει μέσα της, ἡ καρδιά της ἔχει γίνε ἀπόρθητο φρούριο. Καμμιά ἐπιδρομὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβει, διότι σ' αὐτὴν σὰν σὲ νυφικὴ παστάδα, κατοικεῖ ὁ Νυμφίος Χριστὸς, ὁ βασιλεὺς ὁ ἰσχυρὸς, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Οὐράνια χαρὰ γεμίζει τὴν καρδιά της, ἡ ἀγάπη τὴν πλημμυρίζει, ἡ εἰρήνη βασιλεύει

μέσα της. Όλες οι ἀρετές ἀνατέλλουν ἀπὸ τὴν καρδιά της, ἀπαστρέφοντας σὰν ἡλιακὲς ἀκτίνες πάνω στὸ πρόσωπο της καὶ κάνοντας το νὰ λάμπει, ἐνῶ ζωγραφίζουν σ' αὐτὸ τὴν ἱερὴ εἰκόνα τῆς σεμνότητος, τὴν ὁποία στεφανώνουν μὲ τὰ ἄνθη τῶν χαρίτων. Καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ἀνατέλλουσες ἀρετὲς της, εἶναι τέλεια σὰν φανερωθεῖ, λάμπει δὲ σὰν διαμάντι σὲ περιδέριο βασιλίσσας καὶ σὰν νύφη τὴ στολίζει. Ἡ διάνοια της εἶναι καθαρὴ σὰν τὴν ἀτμόσφαιρα φωτεινότητος οὐρανοῦ, δέχεται τὸν φωτισμὸ ἀπὸ τὸ Θεῖο Τρισήλιο φῶς καὶ ἀγιάζεται ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο ἐπιφοίτησε σ' αὐτὴν καὶ τῆς ἔδωσε ἄφθονα τὰ χαρίσματα Του. Τῆς ἔδωσε πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα θελήσεως, πνεῦμα γνώσεως καὶ ἀληθείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Τὰ λόγια της εἶναι λόγια χαριτωμένα καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη της ἡ φωνὴ ρέει γλυκύτερη καὶ ἀπὸ τὸ μέλι. Οἱ φθόγγοι τῆς φωνῆς της, σὰν πληκτρα μουσικοῦ ὄργανου, ἀκουμπᾶνε τὶς χορδὲς τῶν εὐσεβῶν καρδιῶν ποὺ ἀκοῦν καὶ ἀφουγκράζονται, τὶς συγκινοῦν καὶ μιλοῦν μέσα τους. Οἱ σκέψεις της εἶναι ὑψηλὲς καὶ μιλάει σὰν νὰ ἔχει διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Τὰ λόγια της βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀγνὴ τῆς καρδιάς σὰν κρυστάλλινο νερὸ πηγῆς ποὺ ἀναβλύζει γεμάτο ζωντάνια, ἀναπηδᾷ καὶ ζωογονεῖ τὶς ψυχὲς ποὺ ἀντλοῦν ἀπ' αὐτή.

Ἡ ζωὴ τῆς παρθένου ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Κύριο, κυλάει ἡσυχὰ σὰν τὸ ρυάκι στὴ μέση ὀλάνθιστου λιβαδιοῦ, ὅπου καμμιὰ πνοὴ ἀνέμου δὲν διαταράζει τὴν ἐπιφάνεια του καὶ ἔτσι ἀθόρυβα, κυλάει καὶ προχωρᾷ δίχως ταραχὴ πρὸς τὸ τέρμα του, ποτίζοντας μὲ τὰ εὐεργετικὰ του νερὰ τὰ φυτὰ ποὺ βρίσκονται στὶς ὄχθες καὶ ζωογονῶντας τα. Ἡ καρδιά καὶ ἡ διάνοια τῆς παρθένου, ἀφοῦ ἀγάπησε τὸν Ἰησοῦ καὶ ἀφιερώθηκε σ' Αὐτόν, εἶναι ζωντανὴ λαμπάδα, ἀναμμένη ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀπ' αὐτὴν κατακαίεται μπροστὰ στὸ Θεῖο θυσιαστήριο, σὰν θυσία καθαρὴ καὶ ἀμόλυντη, σὰν θυσία πνευματικὴ καὶ ἱερή. Ἡ θυσία της εἶναι συνεχὴς λατρεία στὸν Θεό, ἀκατάπαυστη θυσία, ὠδὴ ἀγγελικὴ, ἀτέλειωτη ὑμνωδία. Ἡ ἀγνότης τῆς παρθενικῆς ψυχῆς εἶναι ὅμοια μὲ τὸ ἄνθος τῆς αὐγῆς, ποὺ μόλις ἀνοίξε τὰ λαμπερὰ ἀπὸ τὴν καθαρότητα καὶ εὐωδιάζοντα πέταλα του, ποὺ ξεπετάχτηκαν μὲ τὶς πρῶτες ζεστὲς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἡ ἀγνότης δὲ τοῦ σώματος της, σὰν τὴ λευκότητα τοῦ χιονιοῦ ποὺ ἔπεσε στὴν κορυφὴ τῶν βουνῶν. Ἡ σωφροσύνη της, τὴ στολίζει σὰν βασιλικὸ πέπλο καὶ τὴν ὁμορφαίνει σὰν νύφη τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὁσία παρθένος ζεῖ τὴ ζωὴ τῶν ἀγγέλων, μὲ τοὺς ἀγγέλους συναναστρέφεται, διαλέγεται μὲ τὸν Θεό, μόνο Αὐτόν ὑπηρετεῖ καὶ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα Του. Ὅπως οἱ ἄγγελοι ἀναπέμπουν ἀκατάπαυστη δοξολογία στὸν Θεό, ἔτσι καὶ ἡ παρθένος ἀναπέμπει ἀκατάπαυστη ὑμνωδία, ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό. Ἐχει ἦθος χαριτωμένο ποὺ ἐκφράζει ἀγιωσύνη, ἀπλοὺς τρόπους, σεμνὸ ντύσιμο, ἀνυπόκριτη στάση, ἡρεμὸ βλέμμα ἀγνό καὶ ταπεινὸ καὶ διατηρεῖ τὴν ἀκοὴ τῆς ἀδιάφθορη, μακριὰ ἀπὸ ἄτοπα καὶ ἄστοχα ἀκούσματα. Τὰ χεῖλη της εἶναι ἀγνά, τὴ δὲ γλῶσσα της τὴν περιφρουρεῖ, μὲ τὸν φράκτη τῶν δοντιῶν της. Τὰ χέρια της εἶναι ἀμόλυντα καὶ ἀστράφτουν ἀπὸ καθαρότητα, τὰ κινεῖ μὲ τάξη εἴτε ἐργαζόμενη, εἴτε δοξάζοντας, εἴτε εὐχαριστώντας τὸν Θεό, εἴτε εὐεργετώντας τὸν πλησίον.

Ἡ ὄσφρηση τῆς, ποὺ κι αὐτὴ παρθενεύει, δὲν ἐπιδιώκει τὴ θηλυπρέπεια, οὔτε ἀτονεῖ τὴν ψυχὴ μὲ εὐωδίες καὶ ἀρώματα, τὰ πόδια τῆς σὰν πόδια ἀγγέλου ποὺ εὐαγγελίζεται τὰ ἀγαθὰ, τρέχουν πρὸς τὶς αὐλὲς τοῦ Κυρίου. Ἡ παρθένος εἶναι ἀνάγκη νὰ στολιζέται ἀπὸ τὴ συστολὴ καὶ νὰ ντρέπεται πρῶτα ἀπ' ὅλους τὸν ἄγγελο τῆς, τὸν φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός τῆς καὶ νὰ πράττει πάντα σὰν νὰ ἐργάζεται ἐνώπιον του καὶ σὰν ὅλα νὰ ἐλέγχονται μέσα στὸ φῶς. Ἡ καρδιά τῆς παρθένου ποὺ ἔχει ἀφιερωθεῖ στὸν Θεό, φέρει τὴν πανοπλία τῆς Θείας χάριτος. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τὴν περιέβαλε καὶ τὴν ἀνέδειξε ἀνίκητη. Ἡ παρθένος ποὺ πληγώθηκε ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου, περιφρονεῖ τὶς ἡδονές, τὰ πλούτη καὶ αὐτὰ ποὺ ὁ κόσμος θεωρεῖ εὐχάριστα, τὸ ἴδιο περιφρονεῖ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴ δόξα, ἀποκρούει τὶς ἐμπαθεῖς κολακεῖες, ποὺ προκαλεῖ τὸ σαρκικὸ φρόνημα καὶ νικάει τὴ δύναμη τοῦ σωματικοῦ κάλλους. Ὅλα τὰ γύρω ἀπὸ τὸν βίον νομιζόμενα ἀγαθὰ, αὐτῶν ποὺ ἔχουν κυριευθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη, ἡ παρθένος τὰ περιγεῖ καὶ ἓνα μόνο ἀγαθὸ θεωρεῖ ὅτι μπορεῖ νὰ ἀξίζει, ἡ ἀγάπη, τὸ ἀπόλυτο ἀγαθὸ τὸ ὁποῖο ἐπιποθεῖ καὶ ἐπιζητᾷ. Ὁ πόθος τῆς εἶναι πόθος ἱερός, πόθος ἅγιος, ἐπιθυμεῖ σφόδρα νὰ ζεῖ κοντὰ στὸν Κύριο καὶ νὰ συμβασιλεύσει μ' Αὐτόν. Ἡ ὁσία παρθένος ἐτοίμασε τὸ σῶμα τῆς, νὰ γίνεῖ ναὸς ἅγιος γιὰ νὰ κατοικήσει ὁ παντοδύναμος Θεὸς καὶ ὡς παστάδα νυφικὴ προετοίμασε τὴν καρδιά τῆς, γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ τὸν Νυμφίον Χριστό.

Ἡ ψυχὴ τῆς παρθένου εἶναι γαλήνια καὶ ἀκύμαντη, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἐπιφάνεια ἀτάραχης λίμνης, ποὺ δέχεται τὰ ὕδατα τῆς, δηλαδὴ τὶς Θεῖες ἔννοιες, ἀπὸ κάποια καθαρῶτα Θεϊκὴ πηγὴ. Καθρεφτίζεται δὲ πάνω τῆς τὸ κάλλος τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ Νυμφίου τῆς.

Ἡ φρόνηση ἢ μητέρα αὐτῆ τῶν ἀρετῶν τοῦ νοῦ, βασιλεύει σὲ ὅλες τὶς σκέψεις τῆς. Αὐτὴ τὴ διδάσκει ποῖο εἶναι τὸ ἀγαθὸ καὶ ποῖο τὸ κακό. Ἡ φρόνηση ἔγινε ἐπιστήμη γνώσεως καὶ ἀσφαλὲς κριτήριον γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ πράττει ἢ νὰ μὴν πράττει. Ὅλες τὶς προσπάθειες καὶ τὶς ὑπομονές τῆς ψυχῆς ἢ ἴδια τὶς διευθύνει, στέκεται ἄγρυπνος φρουρὸς στὴν κίνηση τῶν λογισμῶν. Ἡ φρονιμάδα τῆς σὰν λυδία λίθος ποὺ διακρίνει τὸ καθαρὸ χρυσάφι, διαχωρίζει τοὺς ἀγαθοὺς ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς. Ἀποκρούει στὴ στιγμὴ τοὺς λογισμοὺς ποὺ δὲν ἐγκρίνει. Ἡ σοφία τῆς παρθένου ἀνευρίσκει τὶς κρυμμένες ἀλήθειες καὶ τὶς ἀποκαλύπτει σὲ ὅσους τὶς ζητοῦν, ἐκδηλώνεται δὲ ὡς γνώση καὶ σύνεση καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα. Ἡ γνώση τῆς εἶναι ἀληθινὴ καὶ σίγουρη, γνωρίζει τὰ πράγματα ὅπως εἶναι αὐτὰ καθεαυτὰ καὶ στὶς σχέσεις ποὺ ἔχουν μεταξὺ τους. Ἡ γνώση ἔγινε σ' αὐτὴν δάσκαλος τῆς εὐσέβειας καὶ τὴ δίδαξε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καὶ τῶν καθηκόντων τῆς, τὴν πληροφόρησε ὅτι πλάσθηκε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀποκαλύπτει μέσα τῆς τὸν Θεὸ ποὺ τόσο ποθεῖ νὰ γνωρίσει καὶ τὸν ζητᾷ ἢ καρδιά τῆς. Ἡ γνώση τὴ φωτίζει στὸν δρόμον ποὺ διάλεξε καὶ τὴν καθοδηγεῖ στὸν δρόμον τῆς ζωῆς τῆς. Τὰ θελήματα τῆς εἶναι ἀγαθὰ, σὰν θελήματα ἀγγέλου, οἱ σκέψεις τῆς σωστὲς καὶ λαμβάνονται ὡς κριτήριον ἀληθείας. Ἀποφασίζει γιὰ ὅλα καὶ ὑποδεικνύει τὶς ἀγαθὲς ἀποφάσεις. Ἡ δύναμη τῆς φρονιμάδας τῆς ὑπάρχει πάντα ἀκμαία καὶ στηρίζει ὅλα

ὅσα σκέπτεται νὰ κάνει.

Ἡ σοφία της τὴ δίδαξε νὰ φοβᾶται τὸν Κύριο, νὰ κάνει τὸ θέλημα Του καὶ νὰ ἀγιάζει τὸ ὄνομα Του, ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς της, μέρα καὶ νύχτα.

Ἡ φρόνηση της ἔκλεισε τὸν δρόμο στὴν ἀφροσύνη, τὴν ἀνοησία, τὴ μωρία, τὴν ἐλαφρότητα, τὴ ματαιότητα, τὴν ἀνοησία, τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀβουλία. Στέκεται ἄγρυπνη ἀπέναντι σὲ ὅποιαδήποτε εἰκόνα θὰ μπορούσε νὰ μπεῖ μέσα της διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ ἐλέγχει τὰ πάντα μὲ κάθε ἀυστηρότητα καὶ τὶς μὲν ἀγαθὲς καλοδέχεται, στὶς δὲ κακὲς ἀπαγορεύει ἀμέσως τὴν εἴσοδο. Ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία αὐτὴ ποὺ γεννᾷ ὅλες τὶς ἀρετὲς τοῦ θυμικοῦ, θωράκισε τὸ στῆθος της καὶ ἀνέδειξε τὴν ψυχὴ της ἔδρα τῶν εὐγενέστατων ἠθικῶν ἀρετῶν. Ἡ ὑπομονὴ ἔχει κατοικήσει μέσα της. Ἡ μεγαλοφροσύνη καὶ ἡ μεγαλοψυχία κυριαρχοῦν σ' αὐτὴν. Ἡ εὐγένεια στολίζει τὴν ψυχὴ καὶ μεταδίδει τὴ φωτεινὴ χάρη της, στὶς ἀρετὲς ποὺ τὴν περικυκλώνουν. Τὸ θάρρος τὴν ἀναδεικνύει ὑπερασπιστὴ τῆς ἀλήθειας, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δίκαιου, τίποτα δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ μεταβάλλει τὸ ὑγιὲς της φρόνημα, κάθε ἀπειλὴ ἔχει ἤδη ἀστοχήσει, τὰ ἀπειλητικὰ λόγια ποὺ φοβίζουν τὶς ἀνήμπορες ψυχές, δὲν τὴν πτοοῦν, οὔτε τὴ φοβίζουν. Ἀντιστέκεται σ' αὐτοὺς ποὺ καταδιώκουν τὴν ἀλήθεια καὶ μένει σταθερὴ ὑπερασπιζομένη τὸ δίκαιο. Ἡ αὐταπάρνηση της, τὴν ἀναδεικνύει μάρτυρα τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀγάπη της στὴν ἀλήθεια, τὴν κάνει νὰ εἶναι ἱερὸ ἔμψυχο ποὺ θυσιάζεται στὸν βωμὸ τῆς ἀληθείας. Ἡ παρθένος ποὺ εἶναι ὀπλισμένη μὲ τὴν πανοπλία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, στέκεται ἀκλόνητη στὶς ἐπιδρομὲς αὐτῶν ποὺ τὴν πολεμοῦν, ἀμύνεται μὲ γενναιότητα ἔναντι τῶν ἐπιδρομῶν, ἀποκρούει κάθε εἶδους ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιμένει στὸν ἀγῶνα, ὑπομένει τὰ δεινὰ, ἀντέχει στὶς δοκιμασίες καὶ δέχεται τὴν πρόθυμη βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δυνατὴ προστασία Του. Ἡ ἠθικῶς ἀνδρεία παρθένος σκέπτεται μὲ φρόνημα γενναῖο, μακροθυμεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν ἔθλιψαν, χαρίζει τὰ δανεικὰ, συγχωρεῖ τὰ φταιξίματα, ἀγαπάει αὐτοὺς ποὺ τὴ μισοῦν, εὐλογεῖ αὐτοὺς ποὺ τὴ διώκουν, εὐχεται ὑπὲρ αὐτῶν ποὺ τὴν προσβάλλουν, ἀγαπάει ὅσους τὴ μισοῦν, ἀνταποδίδει καλὸ ἀντὶ κακοῦ, νικάει μὲ τὸ ἀγαθὸ τὸ κακό. Ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴ, διδάσκει τὴ λεπτότητα τῶν τρόπων συμπεριφορᾶς πρὸς τὸν πλησίον, νοιάζεται γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴ φιλοτιμία τοῦ διπλανοῦ, ἀντέχει τὴ θλίψη ποὺ ὁ πλησίον προκαλεῖ. Αὐτὴ διδάσκει πῶς νὰ συγκρατεῖται ἢ ἡδονή, ἢ ἐπιθυμία, ἢ λύπη καὶ ἢ ὀργὴ καθὼς καὶ τὸ νὰ ἀντιστέκεται πρὸς ὅτιδήποτε ψυχαγωγεῖ μὲ ἀπατηλὸ τρόπο.

Ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία σὰν ἀπόλυτη κυρίαρχος τῆς καρδιάς, ἀποκρούει τὶς κακίες ποὺ μπορεῖ νὰ γεννήσει τὸ θυμικὸ καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει καμμιὰ εἴσοδο. Ἀποκρούονται ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ ἐμφανιστοῦν. Οἱ σκοτεινὲς μορφὲς τοῦ μίσους, τῆς ἔχθρας, τοῦ φθόνου, τῆς ζηλοτυπίας, τῆς εἰρωνείας, τῆς μνησικακίας, τῆς συκοφαντίας, τῆς χαιρεκακίας, τοῦ ἐγωισμοῦ, τῆς μικροψυχίας, τῆς κακοβουλίας, τῆς μικροπρέπειας, τῆς μικροφιλοτιμίας, τῆς τσιγκουνιᾶς, τῆς φιλαργυρίας καὶ ὅλες οἱ ὑπόλοιπες

ἀπεχθεῖς κακίαις τοῦ θυμικοῦ, οἱ ὅποῖες φωλιάζουν στίς ψυχές πού στεροῦνται τήν ψυχική ἀνδρεία, ἀπομακρύνονται ὅσο γίνεται μακρύτερα ἀπ' αὐτήν.

Ἡ ἠθικῶς ἀνδρεία παρθένος νίκησε τὰ πάθη τοῦ θυμικοῦ καί ἔστησε τὸ τρόπαιο τῆς πάνω τους, στεφανώθηκε ἀπὸ τῆς Θεῆς χάρις καί στέκεται σάν ἄγαλμα γεμάτο χάρι.

Ἡ ἀγάπη καί ὁ σεβασμὸς ὄλων τὴν περιβάλλουν.

Ἡ σωφροσύνη τῆς παρθένου εἶναι τὸ εὐωδιαστὸ ἄνθος πού ἀνθίσει ἀπὸ τὸ ἀειθαλὲς δέντρο τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς τελειότητος. Ἡ σωφροσύνη τῆς Χριστιανῆς παρθένου, εἶναι εἰκόνα τοῦ κάλλους τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς, εἶναι ὁ τέλειος τύπος τοῦ ἀναγεννημένου ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ ἀνθρώπου, εἶναι τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρώπινης ἠθικῆς τελειότητος, εἶναι τὸ δυσθεώρητο ὕψος, στὸ ὁποῖο ἀνῆλθε ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀλήθειας, εἶναι ὁ μυστικὸς ἀρραβῶνας μὲ τὸν ὁποῖο μνηστεύεται ἡ παρθένος τὸν Νυμφίον Χριστὸ καί τὸ ἄγνωστο μυστήριον στοὺς ἀμήτους, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος πού ἀγαπάει τὴν ἀλήθεια, ὁ γνήσιος ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ, πλησιάζει τὸν Θεόν.

Ἡ σωφροσύνη εἶναι δύναμη καί συγχρόνως φῶς τῆς ἀπαθοῦς ψυχῆς, δύναμη μὲν γιατί διατηρεῖ τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὑγιεῖς, φῶς δέ, γιατί διαφυλάττει διαυγὲς τὸ φῶς τῆς διάνοιας καί διατηρεῖ λαμπερὸ τὸ φῶς τῆς χάριτος πού τῆς προσφέρθηκε τόσο πλούσια. Στὴ σωφροσύνη τῆς παρθένου, διαλάμπει τὸ φῶς τῆς γνώσεως καί τῆς ἀλήθειας.

Στὸ μυαλὸ τῆς δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ σκοτεινόν, σκιερὸ ἢ ἀσαφές. Τὰ πάντα, ἐλεγχόμενα ἀπὸ τὸ ἅπλετο φῶς, φανερώνονται καί ἐκτίθενται ἀκάλυπτα στὴν ἔρευνα τῆς. Τὸ ὄνομα τῆς σωφροσύνης ἐκφράζει τὴ δύναμη τῆς, γιατί εἶναι θεμέλιο τοῦ ὑγιοῦς λογισμοῦ, τὸ ὑγιὲς δὲ μυαλὸ τῆς εἶναι ἰσχυρὸ καί κατέχει ὅλη τὴ δύναμη πού τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν οὐράνιον Πατέρα.

Αὐτὸς πού στερεῖται τὴ δύναμη αὐτὴ, πάσχει στὸ μυαλὸ καί εἶναι ἐξασθενημένος καί ἐσκοτισμένος στὸν νοῦ καί τὴν καρδιά. Ἡ σωφροσύνη εἶναι στ' ἀλήθεια φῶς πού φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διάνοιας αὐτῶν πού μὲ πόθο τὴν ἀκολουθοῦν. Αὐτὴ διώχνει τὰ σκοτάδια πού φέρνει ἡ ἠδυπάθεια καί τὰ ἄλλα πάθη τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, πού αἰωροῦνται στὸ βάθος του καί τείνουν νὰ καλύψουν τὸν αἴθριον νοητὸ ὀρίζοντα τῆς ψυχῆς. Ἡ σωφροσύνη φωτίζει τοὺς νοητοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ διακρίνουν τὰ ἀληθινὰ καί τὰ βέβαια καί ἀποκαλύπτει τὴ Θεῖα εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ, ἡ ὁποία μὲ Θεῖο δάκτυλο ζωγραφίστηκε στὴν ὅλη εἰκόνα τῆς δημιουργίας.

Ἡ σωφροσύνη διανοίγει τὰ αὐτιά τῆς ψυχῆς καί καθιστᾷ ἱκανὴ τὴν ψυχὴ νὰ ἀκούει τὴν ὑμνωδίαν τῶν δημιουργημάτων. Εἶναι πολιτεία πνευματικὴ καί ἀρετὴ θεσπέσιου

κάλλους ή σωφροσύνη, είναι σκάλα που οδηγεί από τη γη στον ουρανό, είναι το θεμέλιο των αρετών, ο σώφρων κατορθώνει με αυτή κάθε αρετή. Μ' αυτή μόνο, ή παρθένος μεταβαίνει μία προς μία τις βαθμίδες της κλίμακας των αρετών και ανέρχεται πάντοτε προς τα ύψη, ατενίζοντας μόνο προς τον ουρανό, αποβλέποντας στο τέρμα που βρίσκεται ψηλά και στρέφοντας το βλέμμα προς την κορυφή της κλίμακας, όπου την περιμένει ο Κύριος και προς τα εκεί ανυψώνει όλη της την καρδιά.

Η Ίερή Γραφή θεωρεί τη σωφροσύνη θυσία πνευματική, θυσία ευάρεστη και λατρεία λογική. Η σωφροσύνη είναι πράγματι θυσία και λογική λατρεία, γιατί ο σώφρων προσφέρει στον Θεό την καρδιά του, ως θυσία καθαρή και την αγνότητα της ψυχής και του σώματος σαν άληθινή και πνευματική λατρεία. Η παρθένος λοιπόν λατρεύει μέρα και νύχτα τον Θεό και Του προσφέρει λογική και πνευματική λατρεία, λατρεία ευάρεστη και θυσία εύωδιαστή.

Ο άγιος Κυπριανός αποκάλεσε τις παρθένας εύωδιαστά άνθη της Έκκλησίας, γιατί τη στολίζουν σαν τον Παράδεισο και εύωδιάζουν μέσα σ' αυτή χύνοντας γύρω τους την ανέκφραστη εύωδία τους.

Ο άγιος Άθανάσιος αποκαλεί την παρθένο ανεκτίμητο και άμάραντο στεφάνι, ναο του Θεού, κατοικία του Αγίου Πνεύματος, τίμιο μαργαρίτη, τρόπαιο νίκης κατά του Άδη.

Οι άσκούμενοι στην παρθενία ακολουθούν το Άρνίο, όπου και αν πάει. Αυτούς ξεχώρισε ο Θεός έξαρχής από τους ανθρώπους και «έν τῷ στόματι αυτών ούκ εύρέθη δόλος» γιατί ένώπιον του θρόνου του Θεού βρέθηκαν άμωμοι.

Προτροπές προς παρθένον

Ο Θεϊος Γρηγόριος ο Θεολόγος προτρέπει την παρθένο να φυλάει όχι μόνο το σώμα της, αλλά και τα αυτιά, τα μάτια και τη γλώσσα λέγοντας: «Παρθένος να είσαι και όταν άκοῦς και όταν τρώς και όταν μιλάς, γιατί άπ' όλα αυτά έρχεται τροχάδην ή άμαρτία».

Και ο Μέγας Βασίλειος συμβουλεύει τα ίδια λέγοντας: «Της παρθένου λοιπόν παρθενικά παραμένουν και ή άκοή και το βλέμμα, άκόμη δέ και ή άφή, καθως και όλες της οί κινήσεις». Ο ίδιος πατέρας συμβουλεύει την παρθένο να έγκρατεϊ στη γεύση, για να μην παραμελήσει με την εύχαρίστηση την παρθενία και τη χάσει. Συνιστά μέτρο στο φαγητό και άποκρούει τις υπερβολές λέγοντας: «Όπως ένα γεμάτο στομάχι δέν γεννάει λεπτό νοῦ, έτσι και ή μικρή υπερβολή φέρνει άτονία και άδρανοποιεί τον νοῦ με την άδιαθεσία του σώματος και τον λεπτό καλό λογισμό που πάει να γεννηθεϊ ή άτονία τον σβήνει».

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ φροντίζουμε τὸ σῶμα, ὄχι γι' αὐτὸ τὸ ἴδιο, ἀλλὰ γιὰ τὴ φροντίδα καὶ καλλιέργεια τῆς ψυχῆς γιατί εἶναι ἀδύνατο, ἂν δὲν ἔχουμε βοηθὸ τὸ σῶμα, νὰ ἐπαρκέσουμε στὴν πνευματικὴ μελέτη, στὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς ἢ στὰ φιλοσοφικὰ ἀναγνώσματα ἢ ἂν ὁ νοῦς μας ἀντιτίθεται πρὸς τὸ σῶμα, νὰ ἐντείνουμε ὅσο πρέπει τὴν εὐχή ἢ νὰ ἐκτελέσουμε καθ' ὀλοκληρίαν ὅτιδήποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἡ φιλοσοφία ἐπιβάλλει γιὰ ὠφέλεια δικῆ μας καὶ αὐτῶν ποὺ ἔχουν κοινωνία ζωῆς μὲ μᾶς. Πιέζουμε καὶ δουλαγωγοῦμε τὸ σῶμα μας, ὄχι γιὰ νὰ τὸ ἀχρηστέψουμε καὶ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ψυχὴ καὶ νὰ ἐξανίσταται πρὸς τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι ἰκανὸ νὰ τὸ ὑπηρετεῖ πρόθυμα. Αὐτὸς ποὺ ἐξαθλιώνει τὸ σῶμα τὸ καταντᾷ ἀχρηστο, γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ψυχῆς καὶ τότε ἡ ψυχὴ ὑποδουλώνεται στὸ σῶμα. Ὅταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε: «μὴ φροντίζετε νὰ τὴ σάρκα», δὲν ἀναφερόταν στὸ σῶμα, ἀλλὰ στὶς ἐπιθυμίες. Ὡστε εἶναι ἀνάγκη μὲ τὴν ἄσκηση μὲν νὰ κόβουμε τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, αὐτὰ δὲ ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴν καλὴ συντήρηση τοῦ σώματος, νὰ τὰ φροντίζουμε ἔτσι ὥστε νὰ τὸ συντηροῦμε. Τὰ τρόφιμα δὲν θὰ μᾶς δικαιώσουν ἀπέναντι στὸν Θεὸ, γιατί ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ «δὲν εἶναι βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ» (Ρωμ. ιδ' 17). Ἀπ' αὐτὸ καταλαβαίνουμε, ὅτι ἡ χρῆση τῶν φαγητῶν πρέπει νὰ γίνεται μὲ λογικὴ καὶ ὅταν ἀπέχουμε ἀπ' αὐτὰ νὰ τὸ κάνουμε μὲ σύνεση. Αὐτὸς ποὺ δὲν νήστεψε μὲ λογικὴ, δὲν ξεπέρασε στὴν ἀρετὴ αὐτὸν ποὺ νήστεψε λογικά, μᾶλλον ὑστέρησε ἀπ' αὐτόν, ἀποτυγχάνοντας στὸν σκοπὸ του, γιατί ἐξέλαβε τὴ νηστεία ὡς αὐτὴ καθ'ἑαυτὴ ἀρετὴ, ἐνῶ ἡ νηστεία εἶναι μέσον καὶ ὄχι σκοπός. Ἡ λογικὴ χρῆση τῶν φαγητῶν ἔχει σκοπὸ τὴν ἠθικὴ τελειότητα ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν κυριαρχία τοῦ πνεύματος. Ἄν μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητά, τὸ πνεῦμα δὲν καταφέρνει νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας τῶν ἠθικῶν παθῶν, καθόλου δὲν ὠφέλησε ἡ νηστεία, μᾶλλον ἔβλαψε γιατί παραπλάνησε τὸν ἀσύνετο νοῦ του καὶ διέφθειρε τὴν ἄπλαστη καρδιά του. Ἡ παρθένος ὀφείλει νὰ προσέχει σὲ ὅλα, ἡ προσοχὴ γίνεται δάσκαλος στὴν τελειότητα, χωρὶς αὐτὴ δὲν γίνεται τίποτα ἀπ' αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ γίνουν, γιατί μὲ αὐτὴ διακρίνουμε τὶς ὑπάρχουσες διαφορὲς μεταξύ ὁμοίων φαινομενικῶν πραγμάτων, τὰ διακρίνουμε τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ βρίσκουμε τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰ τους, ὥστε νὰ σχηματίσουμε ἀκριβῆ ἔννοια περὶ ἐνὸς ἐκάστου ποὺ πέφτει στὴν ἀντίληψή μας, τὸ γνωρίζουμε καὶ ἀποφαινόμαστε γι' αὐτό, ὀρίζοντας τὴν ἀκριβῶς εἶναι. Ἡ προσοχὴ λοιπὸν γεννάει τὴ διάκριση, ἡ διάκριση τὴ γνώση τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος, δηλαδή τὴν ἀκριβῶς εἶναι τὸ κάθε πράγμα. Ἡ προσοχὴ ἐπομένως, ὡς γενέτειρα τῆς διάκρισης ποὺ ὀδηγεῖ στὴ γνώση, εἶναι πάρα πολὺ ἀναγκαία γιὰ τὴν παρθένο ποὺ ἐπιδιώκει τὴ γνώση καὶ προχωρᾷ πρὸς τὴν τελειότητα. Ἐφόσον ἡ τελειότητα ὑπάρχει σὰν ἀποτέλεσμα τῆς γνώσης καὶ εἶναι ἀδύνατο ἡ γνώση νὰ ἐπιτευχθεῖ χωρὶς τὴν προσοχὴ, ἡ παρθένος ποὺ εἶναι ἀπρόσεκτη, θὰ ἀποτύχει στὸν ἐπιζητούμενο σκοπὸ της. Ἡ ἔλλειψη τῆς προσοχῆς ἐκθέτει τὴν παρθένο στὸν κίνδυνο τῆς ἀπώλειας, μόνον ἡ προσοχὴ σώζει τὴν παρθένο, μαζὶ μὲ τὴν Θείαν ἀντίληψη καὶ τὴν ὀδηγεῖ στὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸ.

Ἡ παρθένος ποὺ ἀγάπησε τὸν Χριστὸ καὶ ἀφιερῶθηκε σ' Αὐτόν, ὀφείλει νὰ

ἀποκτήσει τέλεια γνώση τῆς ἀλήθειας πού τῆς ἀποκαλύφθηκε καί αὐτῶν πού ἀντικρίζουν οἱ αἰσθήσεις της, γιά νά μπορεῖ νά κρίνει περὶ τοῦ χαρακτήρα αὐτῶν μὲ ἀκρίβεια καί νά μὴν παραπλανηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξωτερική τους ὄψη καί λάβει τὰ ἄτιμα ὡς ἔντιμα, τὰ ψεύτικα ὡς ἀληθινὰ, τὰ ἀνόμοια ὡς ὅμοια, τὰ ἀντίθετα ὡς συντεταγμένα καί σύμφωνα, τὰ ἀντιμαχόμενα ὡς σύμμαχα, τὰ βλαβερὰ ὡς ὠφέλιμα, τὰ κίβδηλα ὡς γνήσια, τὴν πλάνη ὡς ἀλήθεια κ.ὀ.κ. Μόνο μὲ τὴν προσοχή μπορεῖ κανεὶς νά διακρίνει τὸν ἀληθινὸ χαρακτήρα τοῦ καθενὸς καί τὰ μὲν κακὰ νά ἀποκροῦει, νά προσδέχεται δὲ τὰ ἀγαθὰ κι ἔτσι διακρίνοντας πάντοτε τὰ καλὰ καί ὠφέλιμα, νά τὰ προσλαμβάνει ὥστε νά μπορέσει νά φθάσει σὲ ὕψος ἀρετῆς καί νά τελειοποιηθεῖ. Ἡ τελειότητα εἶναι τὸ τέλος τοῦ σκοποῦ πρὸς τὸν ὁποῖο ἀποβλέπει ἡ παρθένος, ὁ κανόνας τοῦ βίου της καί ὁ σκοπὸς τοῦ πολιτεύματος της. Ἡ ἄγνοια τῶν πραγμάτων καί τῶν αἰσθητῶν καί τῶν νοητῶν, τὴν παραπλανᾷ καί διαταράσσει τὴ συνείδηση της. Ἄρα ἡ ἄγνοια παραπλανᾷ τὴ συνείδηση της, ἡ δὲ πλάνη τῆς συνείδησης, γίνεται αἰτία πολλῶν δεινῶν σὲ αὐτή, γιὰ τὴν παραπλανᾷ τὴν ἠθικὴ δύναμη πού βρίσκεται μέσα μας καί ἡ ὁποία ἔχει τὴ δυνατότητα νά ξεχωρίζει καί νά κρίνει σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τους τίς πράξεις καί νά τις βρῆκε σύμφωνες ἢ ἀντίθετες πρὸς τὸν ἠθικὸ νόμο πού εἶναι γραμμένος στὴν καρδιά μας· ἔτσι, παραπαίει, σφάλει καί γεννᾷ δυσάρεστα συναισθηματα μέσα της. Ἡ συνείδηση εἶναι ὁ κριτὴς τῶν ἠθικῶν μας πράξεων, ἀλλὰ γιὰ νά εἶναι κριτὴς εὐθύς καί δίκαιος, πρέπει νά εἶναι φωτισμένη. Τότε γίνεται κριτὴς δίκαιος καί κρίνει σωστά, ἀποφασίζοντας καί ἀποδίδοντας στὸν καθένα αὐτὸ πού τοῦ ἀνήκει, γιὰ νά εἶναι ὅμως φωτισμένη, πρέπει καί τὸ ἐντὸς μας φῶς νά εἶναι πάντοτε φωτεινὸ, ἡ δὲ διάνοια ἐπίσης φωτισμένη καί νά συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ τὴν προσοχή. Χωρὶς τὴν προσοχὴ ἀκόμη καί ἡ φωτισμένη συνείδηση θὰ πλανηθεῖ, γιὰ τὸ φῶς τοῦ νοῦ ἐξαιτίας τῆς ἀπροσεξίας, δὲν προλαβαίνει νά φωτίσει τίς προσλαμβάνουσες παραστάσεις, οἱ ὁποῖες πέρασαν ἀνεξέλεγκτες στὴν ψυχὴ, τὴν παραπλάνησαν καί διατάραξαν τὴν καρδιά. Τὴ συνείδηση ἐπίσης παραπλανοῦν καί διαταράζουν οἱ ἀνακριβεῖς ἀντιλήψεις, στὴν περίπτωσι πού ὁ νοῦς ἀπὸ ἀμάθεια ἢ στερημένος τοῦ φωτὸς τῆς γνώσης, δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νά ἐρευνᾷ καί νά ἀνακαλύπτει τὴν ὀρθὴ ἔννοια αὐτῶν πού ἀκούει. Γιὰ τὸν λόγο ὅτι τῆς λείπει αὐτὸ τὸ φῶς τῆς γνώσης, ἡ πλανημένη συνείδηση, ἡ ὁποία λέγεται καί ἐσκοτισμένη, ἐμφανίζεται μὲ διάφορες μορφές, ὅπως σὰν ἀσθενὴς συνείδηση ἢ σὰν μικροπρεπὴς συνείδηση ἢ ὡς ὑπερευαίσθητη συνείδηση ἢ ὡς ἀναίσθητη, δηλαδὴ πωρωμένη συνείδηση. Ἡ ἀσθενὴς μάλιστα συνείδηση, πλήττει τὴν καρδιά καί τὴν ἐλέγχει ἀκόμα καί σὲ πράγματα πού δὲν ἔχει γίνῃ παράβασι τοῦ νόμου, ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψις φωτισμοῦ τῆς διάνοιας, πού θὰ τῆς ἔκανε γνωστὸ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου. Ἡ φοβισμένη συνείδηση ταραξίει τὴν καρδιά ἀκόμη καί γιὰ ἀγαθὴν πράξιν, ἀπὸ τὴν ἄγνοια τὴν ὁποία ἔχει γιὰ τὸν ἀληθινὸ χαρακτήρα αὐτῆς. Ἡ πλατιὰ συνείδηση, ἀπὸ πλάνη, ἐπιτρέπει νά γίνονται ὅσα δὲν ἐπιτρέπονται. Ἡ ἀβέβαιη ἢ ἀμφίβολη συνείδηση ταλαντεύεται πάντοτε ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας περὶ τοῦ θεμιτοῦ ἢ ἀθέμιτου κάποιας πράξεως, ἀπὸ τὴν ἀδυναμία ἰκανότητάς νά διαγνώσει τὸν χαρακτήρα της. Ἡ μικροπρεπὴς συνείδηση ταραξίεται καί ἐλέγχει κάποιον ὅτι ἔχει ἀμαρτήσῃ, ἀλλὰ

ὅμως σὲ θέματα στὰ ὁποῖα δὲν ἔγινε καμμιά παράβαση. Ἡ ὑπερευαίσθητη συνείδηση αἰσθάνεται ταραχὴ σὲ πράγματα ποὺ ἡ φωτισμένη συνείδηση μένει ἡσυχὴ καὶ διατελεῖ ἐν πλήρει εἰρήνῃ. Ἡ δὲ ἀναίσθητη δηλαδή ἡ πωρωμένη συνείδηση, ἐπειδὴ εἶναι τελείως ἐσκοτισμένη, ἐπιτρέπει τὰ πάντα, ἐπαναπαύεται στὴν ἁμαρτία καὶ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτό. Οἱ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἐσκοτισμένοι, εἶναι αὐτοὶ ποὺ βλασφημοῦν κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιατί μίσησαν τὸ φῶς καὶ ἀγάπησαν τὸ σκοτάδι.

Ἡ φωτισμένη διάνοια ποὺ συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ τὴν προσοχή, φωτίζει καὶ διαφυλάττει τὴ συνείδηση πάντοτε ἀτάραχη.

Ἡ φωτισμένη συνείδηση ποὺ λάμπει ἀπὸ τὸ φῶς τῆς γνώσης ποὺ βρίσκεται μέσα μας καὶ τοῦ φωτὸς τῆς Θεῖας ἀποκάλυψης, διδάσκει τὸ ἀγαθό, τὸ εὐάρεστο στὸν Θεὸ καὶ τὸ τέλειο καὶ ὁδηγεῖ στοὺς εὐθεῖς δρόμους τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς ποὺ ἔχει φωτισμένη συνείδηση, ζεῖ πάντοτε ἀτάραχος καὶ τείνει ἀπαρέγκλιτα πρὸς τὸ σκόπιμο καὶ λογικὸ τέλος, πρὸς τὸ ὁποῖο κλήθηκε νὰ φθάσει ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθό. Ἡ φωτισμένη διάνοια του δοκιμάζει τὰ πάντα, ἀλλὰ κρατάει τὸ καλό. Ἡ κρίση του εἶναι γνήσια καὶ ὀρθή, οἱ ἀποφάσεις του ἄμεμπτες, οἱ πράξεις του ἀγαθές, οἱ ἐνθυμήσεις τῆς καρδιᾶς του ἀγνές, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἀσφαλής, ἡ ζωὴ του κυλάει ἡσυχὰ καὶ γαλήνη πλημμυρίζει τὴν ἀγαθὴν του ψυχὴ. Αὐτὸς ποὺ ἔχει φωτισμένη συνείδηση εἶναι μακάριος, γιατί ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος κατοίκησε μέσα του. Ἡ ὁσία παρθένος εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἔχει φωτισμένη συνείδηση καὶ νὰ ζεῖ ζωὴ ἡσυχὴ καὶ ἀτάραχη, ἡ γαλήνη νὰ γεμίζει τὴν καρδιά της, ἡ εἰρήνη νὰ βασιλεύει μέσα της καὶ νὰ εἶναι μακάρια. Τὸ φῶς τῆς γνώσης καὶ τῆς Θεῖας Ἀποκάλυψης εἶναι ἀνάγκη νὰ φωτίζουν τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά της. Ἡ ὁσία παρθένος καθὼς ἐπαγγέλλεται τὸν ἀνώτερο Χριστιανικὸ τρόπο ζωῆς, ὀφείλει νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἠθικὴ της τελειότητα γιὰ νὰ φθάσει μὲ ἀσφάλεια σ' αὐτή. Ἀλλὰ τελειότητα δίχως προσοχή εἶναι ἀδύνατη, γιατί τελειότητα χωρὶς ἐπίγνωση τῆς φύσης τῶν πραγμάτων, εἶναι ἀδύνατη. Αὐτὸς ποὺ ἀγνοεῖ τὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀγνοεῖ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἀγνοεῖ τὸν χαρακτήρα τους, ἀγνοεῖ τὴν ἀλήθεια, κρίνει ἐσφαλμένα τὸ ποιὸν τῶν πράξεων καὶ σφάλλει ὅταν πρόκειται νὰ κάνει κάποια ἐπιλογή, διαλέγοντας πάντοτε τὸ κακὸ ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ψευδὲς ἀντὶ τοῦ ἀληθινοῦ, τὸ ἐπιβλαβὲς ἀντὶ τοῦ ὠφελίμου.

Ἄν λοιπὸν χωρὶς τὴν προσοχή καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ φωτισμένη διάνοια ἀδυνατεῖ νὰ ξεχωρίσει τὴν ἀλήθεια, ἡ προσοχή εἶναι ὁ πρῶτος δάσκαλος τῆς ἀλήθειας καὶ ἐπομένως ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ἡ προσοχή ξυπνάει τὴν ψυχὴ, μὲ σκοπὸ νὰ μελετήσῃ τὸν ἑαυτὸ της, νὰ μελετήσῃ τί ποθεῖ, ποιὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς χαρακτήρας αὐτῶν τῶν πόθων καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ ἀνόσια καὶ ἀσεβῆ. Ἡ προσοχή εἶναι ὁ φύλακας ἄγγελος τοῦ νοῦ, ποὺ συμβουλεύει πάντοτε τὸν προσέχει. Ἡ προσοχή ἀφυπνίζει τὴν ψυχὴ, ξυπνώντας τὴν ὅταν τὴν παίρνει ὁ ὕπνος. Ἡ προσοχή εἶναι ἡ πυξίδα τοῦ θαλασσοπόρου ναυτικοῦ στὸ πέλαγος τοῦ βίου, ποὺ πάντοτε

κλυδωνίζεται από τὰ ψηλά καὶ δυνατὰ κύματα, αὐτὰ ποὺ ἐξεγείρονται ἀπὸ τοὺς παντὸς εἶδους ἀνέμους καὶ ἀπειλοῦν τὸ πλοῖο τῆς ζωῆς νὰ τὸ καταποντίσουν. Ἐχοντας λοιπὸν αὐτὴ τὴν πυξίδα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς, ἡ παρθένος κατευθύνεται μὲ σοφία καὶ ἀσφάλεια πρὸς τὸ λιμάνι τῆς σωτηρίας. Χωρὶς προσοχή, τὸ ναυάγιο εἶναι σίγουρο καὶ ἡ ἀπώλεια βέβαιη. Ἡ προσοχή ἐξετάζει κάθε σκέψη, κάθε πόθο, κάθε ἐνθύμηση, τὰ δὲ διανοήματα, οἱ πόθοι, οἱ ἐνθυμήσεις γεννιοῦνται ἀπὸ διάφορες ἀφορμές, ἐμφανίζονται δὲ πολλὰς φορές μὲ προσωπεῖο καὶ λαμπρὴ περιβολή, γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν τὴν ἀπρόσεκτη διάνοια, νὰ μποῦν καὶ νὰ κατακυριεύσουν τὴν ψυχὴ. Τὴν καλυμμένη τους μορφή, μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει μόνο ἡ προσοχή. Πολλὰς φορές ἡ προσποίηση τους εἶναι τόσο τέλεια, ὥστε ἡ διάγνωση τους νὰ εἶναι δυσχερὴς καὶ νὰ ἀπαιτεῖ μεγάλη προσοχή. Ἡ παρθένος ὀφείλει νὰ θυμᾶται πάντοτε τὰ Θεῖα καὶ σωτήρια λόγια τοῦ Κυρίου: «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν» (Μτ. κστ' 41). Αὐτὸς ποὺ εἶναι σὲ ἐγρήγορη δὲν μπαίνει σὲ πειρασμὸ γιὰτὶ νήφει, ἐπαγρυπνεῖ καὶ προσέχει. Οἱ σκέψεις, οἱ πόθοι καὶ οἱ ἐνθυμήσεις, ἀποτυπώνουν τὸν χαρακτήρα τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀνάπτυξης τοῦ καθενός. Ὅποια εἶναι ἡ ἀνάπτυξη, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ διανοητικὴ τοῦ καθενός, τέτοια εἶναι καὶ ἡ σκέψη, τέτοιο τὸ διανόημα, τέτοιος εἶναι καὶ ὁ πόθος, τέτοιες καὶ οἱ ἐνθυμήσεις. Ἄν ἡ διάνοια εἶναι ἀτελῶς ἀναπτυγμένη, σφαιερὴς θὰ εἶναι καὶ οἱ σκέψεις. Ἄν ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξη εἶναι ἀτελής, θὰ εἶναι ἀπατηλά καὶ οἱ πόθοι καὶ τὰ ἐνθυμήματα. Ἄν ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξη εἶναι τέλεια, τότε καὶ οἱ πόθοι καὶ τὰ ἐνθυμήματα καὶ τὰ διανοήματα θὰ εἶναι φωτισμένα, ὑγιῆ, ὀρθά, ἀγνά, ἅγια.

Οἱ σκέψεις αὐτῶν ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη τελειοποιηθεῖ, ὅπως καὶ οἱ πόθοι καὶ οἱ ἐνθυμήσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποβάλλονται σὲ ἔλεγχο. Αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη τελειοποιηθεῖ, ὀφείλουν νὰ ἀναφέρουν τοὺς πόθους, τὶς ἐνθυμήσεις καὶ τὰ διανοήματα τους σὲ κάποια φωτισμένη διάνοια, ποὺ θὰ μπορέσει νὰ τὰ ἐλέγξει καὶ νὰ τὰ διακρίνει ἀνάλογα μὲ τὸν χαρακτήρα τους καὶ νὰ ἀναγνωρίσει τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ τὰ κίβδηλα ἀπὸ τὰ γνήσια. Ὅσοι δὲν τὸ πράττουν αὐτό, ἤδη πλανήθηκαν καὶ διατρέχουν τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Ὡστόσο αὐτοὶ ποὺ καταφεύγουν στοὺς φωτισμένους καὶ τελειοποιημένους στὴν ἀρετὴ, ὀφείλουν καθὼς ἐξομολογοῦνται καὶ συμβουλεύονται αὐτούς, νὰ τοὺς ἐξαγγέλλουν μὲ σαφήνεια, μὲ καθαρότητα, ἀπερίφραστα καὶ μὲ κάθε εἰλικρίνεια, ὄχι μόνο αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀφορμὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννήθηκαν καὶ τὶς ἠθικὲς καὶ τὶς ὑλικές, γιὰ νὰ μπορέσει αὐτὸς ποὺ ἀκούει νὰ τὰ ἐλέγξει ἱκανοποιητικὰ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὸν ἀληθινὸ χαρακτήρα τους, ὥστε νὰ ἀναγγεῖλει σ' αὐτὸν ποὺ ἐξομολογήθηκε τὴν φωτισμένη του γνώμη, καθὼς τοῦ τὸ ζήτησε. Τὴ γνώμη αὐτὴ ὁ ἐξομολογούμενος ὀφείλει νὰ ἀποδεχτεῖ καὶ νὰ φυλάξῃ σὰν Θεῖα ἐντολή, διότι βγήκε ἀπὸ χεῖλη ἀνθρώπου μὲ φωτισμένο νοῦ, φωτισμένο ἀπὸ τὸ Θεῖο φῶς καὶ τὴν ἀνήγγειλε ἀφοῦ βρέθηκε σύμφωνη μὲ τὸ Θεῖο νόμο. Ὁ παραβάτης τῆς ἐντολῆς τοῦ πνευματικοῦ του γίνεται παραβάτης τῆς Θεῖας ἐντολῆς, ἐπομένως παραβάτης τοῦ Θεοῦ νόμου. Ἀλοίμονο σ' αὐτόν. Ἄς παράσχει ἔλεος σ' αὐτὸν ὁ Θεός.

Τὰ διανοήματα, οἱ ἐνθυμήσεις καὶ οἱ πόθοι ὅσων δὲν ἔχουν τελειοποιηθεῖ διανοητικὰ καὶ ἠθικὰ, καταλήγουν νὰ γίνουν οἱ μεγαλύτεροι σκόπελοι, οἱ πιὸ ἐπικίνδunami ὕφαλοι καὶ τὰ φοβερώτερα ἀβαθῆ νερὰ ὅπου προσκρούουν τὰ πλοῖα τῶν ἀδαῶν καὶ ἀπρόσεκτων ναυτῶν.

Οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τοὺς πόθους καὶ τὶς ἐνθυμήσεις τῆς καρδιάς, καθὼς καὶ τῶν σκέψεων τοῦ νοῦ, εἶναι μεγάλοι καθότι ὕπουλοι. Πηγές τῶν διαφόρων πόθων, ἐνθυμήσεων καὶ σκέψεων εἶναι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν, τὰ ἔργα τῆς διανοίας, οἱ ὀρμές ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἀρκοῦν οἱ πηγές ἀπὸ τὸν ὑλικὸ καὶ πνευματικὸ κόσμον, πολλές φορές προκαλοῦνται καὶ ἐξ' ὑποβολῆς.

Τοὺς κινδύνους αὐτοὺς διατρέχουν ὅλοι ὅσοι βαδίζουν ἀπρόσεκτα. Οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ γιὰ τὶς παρθένες γίνονται δυσκολώτεροι ἐξαιτίας τῆς λεπτῆς ἀλλὰ καὶ ὑψηλῆς θέσης ποὺ βρίσκονται. Ἡ παρθένος ποὺ θὰ ἀποπλανηθεῖ ἀπὸ τοὺς πόθους ἢ τὶς σκέψεις ἢ τὶς ἐνθυμήσεις, ξεφεύγει ἀπὸ τὴν εὐθεῖα ὁδὸ καὶ τρέχει πρὸς τὴν ὁδὸ τῆς καταστροφῆς. Ἡ παρθένος πρέπει μὲ μεγάλη καὶ πολλὴ προσοχὴ νὰ ἐξετάζει τὰ πάντα, γιὰτὶ ἀπὸ κάθε πόθο ἢ σκέψη κλπ., σὰν ἀπὸ ἓνα δηλητηριῶδες φίδι κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὸ βράχο, ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος ἔτοιμος νὰ τῆς ἐπιτεθεῖ. Ἔτσι, ὀφείλει νὰ μὴν ἐπιτρέπει νὰ χρονίζει στὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά της, οὔτε πόθος οὔτε διάνοημα ξένο πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς της ἢ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν παρθενικὸ της βίον. Ἀκόμη νὰ προσέχει καὶ τὶς ἀγαθὲς σκέψεις της καὶ τοὺς ἱεροὺς πόθους της καὶ νὰ τοὺς ἐξαγορεύει κι αὐτοὺς σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴν πνευματικὴ δυνατότητα νὰ κρίνουν καὶ νὰ ἀποφασίζουν καὶ ὄχι αὐτόβουλα νὰ δίνει ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ της, διατρέχοντας ἔτσι τὸν κίνδυνο νὰ ἀπατηθεῖ.

Ἡ παρθένος ποὺ ἔχει τὸν ζῆλο γιὰ σεμνὸ καὶ ἀπέριττο βίον, ὀφείλει νὰ κοσμεῖται ἀπὸ τὴ σεμνοπρέπεια γιὰ νὰ εἶναι ὑπόδειγμα ἀρετῆς καὶ νὰ μὴν παρέχει πρόσκομμα στὶς ἀδελφές.

Ὁ Μέγας Βασίλειος συνιστῶντας τὴν προσοχὴ στὶς παρθένες, λέει: «Ἔτσι καὶ ἡ παρθένος, ὅτιδήποτε κάνει -εἴτε εἶναι μόνη της ἢ μὲ ἄλλους, εἴτε πρόκειται νὰ πεῖ τὴ γνώμη της, εἴτε γιὰ τὸ πῶς θὰ κινηθεῖ, ἢ ποιά μορφή θὰ πάρει καὶ ποιά στάση θὰ κρατήσῃ- νὰ τὸ κάνει γιὰ νὰ ἀρέσει στὸν Νυμφίον της, συνομιλῶντας μὲ τοὺς φίλους τοῦ Νυμφίου συνετὰ καὶ μὲ καθαρότητα». Ὁ Βασίλειος θεωρεῖ τὴν παρθένο τέλεια στὴν ἀρετὴ καὶ ὁμοίωμα Θεοῦ γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει αὐτὴν «Θεῖο ἄγαλμα», δηλαδὴ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προτρέπει λέγοντας: «Ἀναμφίβολα πρέπει νὰ μιλάει σὰν νύφη, μὲ συστολή, γιὰτὶ εἶναι ἀνάγκη αὐτὴ νὰ εἶναι ἀκέραιη σὰν τὴν περιστέρω καὶ φρόνιμη σὰν τὸ φίδι». Ὁ ἴδιος πατέρας συμβουλεύει ἐπίσης λέγοντας, ὅτι ἡ ὄντως παρθένος πρέπει νὰ ζεῖ μὲ ἀκρίβεια καὶ νὰ διαφυλάττει τὸν ἑαυτὸ της ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἀντρικὸ ἄγγιγμα καὶ ὅταν περπατᾷ μὲ γυναῖκες, τὸν νοῦ της νὰ τὸν ἔχει στραμμένο στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ τὸν κρατᾷ ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα της. Ἐπίσης συμβουλεύει νὰ προσέχουν οἱ μοναχὲς τὶς συναναστροφές μὲ

τούς αδελφούς, μὴ τυχόν καὶ τούς ὑπηρέτες τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τούς ἀκοῦν νὰ μιλοῦν γιὰ τὸν Νυμφίον συνεχῶς, τούς ἀγαπήσουν τὸ ἴδιο μὲ τὸν Νυμφίον, ὑποβιάζοντας ἔτσι τὸ ἀξίωμα τοῦ Νυμφίου, ἤδη μερικές ὄχι μόνο ἀγάπησαν τούς ὑπηρέτες ὅμοια μὲ τὸν Νυμφίον, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν Νυμφίον, προσβάλλοντας δὲ τὸν Νυμφίον ποὺ ἅπαξ νυμφεύθηκαν, ἔγιναν νύφες τῶν ὑπηρετῶν Του. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ὀφείλουν οἱ παρθένοι νὰ προσέχουν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ νὰ μὴν παρεκκλίνουν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, γιὰ νὰ μὴν πλανηθοῦν, ἀλλὰ νὰ προχωροῦν στὴ μέση ὁδὸ καὶ πάντοτε πρὸς τὴν ἀρετὴ: «Βλέπωσι πῶς ἀκριβῶς περιπατῶσι, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφαί» (Ἐφ. ε' 15), γιὰτὶ προχωροῦν μὲν στὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ ἐν μέσῳ πολλῶν παγίδων καὶ πάνῳ ἀπὸ τὰ τεῖχη τῶν πόλεων καὶ πρέπει νὰ προνοοῦν μήπως ἀπὸ ἀμέλεια πιαστεῖ τὸ πόδι τους στὴν παγίδα ἢ πέσουν ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλης καὶ βιαίως χάσουν τὴ ζωὴ τους.

Ἡ παρθένος ὀφείλει νὰ προσέχει τὸν ἑαυτὸν της καὶ νὰ μὴν ξεθαρρεύει ἀπὸ τὴν ἀποκτῆσιν τῆς ἀρετῆς γιὰτὶ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ πληγωθεῖ θανάσιμα ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ περιμένει: «ἢ δοκοῦσα ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση» (Α' Κορ. ι' 12). Ἡ παρθένος ὀφείλει νὰ χαλιναγωγεῖ τὴ φαντασίαν της, νὰ μὴ μετεωρίζεται μὲ τὴ βοήθειαν της σὲ ψεύτικους κόσμους, σὲ ἀνύπαρκτα ὕψη καὶ πλαστοὺς οὐρανοὺς καὶ παραδείσους, οὔτε νὰ πλάθει ἰνδάλματα τῆς φαντασίας, οὔτε νὰ μετεωρίζεται καὶ νὰ μεταφέρεται μὲ τὰ φτερά τῆς φαντασίας, σὰν νὰ εἶναι ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ τοῦ κόσμου. Οἱ μετεωριζόμενες μὲ τὴ φαντασίαν, πλανῶνται πλάνην οἰκτρά, γιὰτὶ μὲ κανέναν τρόπο ἡ φαντασία δὲν βγάζει ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν μετεωριζόμενο οὔτε ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα μπορεῖ νὰ τὸν βγάλει, ἀλλὰ τὸν συγκρατεῖ στὸ σῶμα, καθὼς ἀπὸ τὸν κόσμον παίρνει τὴ δημιουργικὴν τῆς ὕλης. Ἄν ἡ φαντασία μποροῦσε νὰ μεταφέρει αὐτοὺς ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦν ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ τοῦ κόσμου, τότε θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς καὶ θὰ ὀδηγοῦσε στὸ ποθητὸ τέρμα. Ἀλλὰ τότε ἡ μὲν ἀρετὴ θὰ ἀπέβαλε τὴ σημασίαν της καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, θὰ ἐκβιαζόταν ὁ Θεὸς νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ αὐτοὺς ποὺ, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴ φαντασίαν τους, ἐκβιάζουν τὶς πύλας τῶν οὐρανῶν. Αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν κάτι τέτοιο, βλασφημοῦν καὶ πλανῶνται πλάνην οἰκτρά. Ἡ φαντασία μόνον φαντασιοπληξίαν γεννάει, οὔτε στὸν οὐρανὸν ἀνεβάζει, οὔτε πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου παρουσιάζει τὸν φαντασιόπληκτον, οὔτε ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια, οὔτε μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ κάνει νὰ πετᾶνε στοὺς οὐρανοὺς, οὔτε ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ τοῦ κόσμου τοποθετεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν φαντασιόπληκτον, «τῆδε κακεῖσε», ἔξαπατᾷ τούς ἀνόητους, ἀναπαριστᾷ πλαστὰς εἰκόνες καὶ διαφθείρει τὶς ἀνόητες ψυχὰς τους. Τὰ ὑπερφυῆ καὶ ὑπερκόσμια, ποὺ ἀνήκουν στὸν πνευματικὸν κόσμον, δὲν μποροῦν νὰ περιγραφθοῦν ἀπὸ καμμιά φαντασίαν, ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ αἰσθήσεις μας, αὐτὰ ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὸν Θεὸν μόνον στοὺς καθαρὸς στὴν καρδίαν καὶ τὴ διάνοιαν.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐρησκεία εἶναι Ἐρησκεία τῆς ἀποκάλυψης, γι' αὐτὸ καὶ μόνον τὸ Θεῖον ἀποκαλύπτει τὴ δόξαν Του σ' αὐτοὺς ποὺ τελειοποιήθηκαν στὴν ἀρετὴ. Ὁ

Χριστιανισμός διδάσκει τὴν διὰ τῆς ἀρετῆς τελειότητα καὶ ἀπαιτεῖ οἱ ὁπαδοὶ του νὰ γίνουν ἅγιοι καὶ τέλειοι. Ἀποδοκιμάζει καὶ ἀποκρούει τοὺς φαντασιόπληκτους, σὰν τολμηροὺς καὶ θρασεῖς. Ὁ ἀληθινὰ τέλειος στὴν ἀρετὴ βγαίνει μὲ τὴ Θεία συναντίληψη ἐκτὸς σώματος καὶ κόσμου, εἰσέρχεται στ' ἀλήθεια σ' ἕναν ἄλλο κόσμο πνευματικό, ὄχι ὅμως μὲ τὴ φαντασία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔλλαμψη τῆς Θείας χάρης δίχως τὴ χάρη, δίχως τὴ Θεία ἀποκάλυψη, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε καὶ οἱ πλέον ἐνάρετοι θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ βρεθοῦν ἐκτὸς σώματος καὶ κόσμου.

Ὁ Θεὸς φανερῶνεται στοὺς ταπεινόφρονες ποὺ ἐργάζονται τὴν ἀρετὴ. Αὐτοὶ ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ φτερά τῆς φαντασίας ἐπιχειροῦν ἱκάριο πτήση, ἔχοντας καὶ τὸ γνωστὸ τέλος. Οἱ φαντασιοκόποι ρεμβάζουν καὶ αὐτοὶ ποὺ ρεμβάζουν δὲν προσεύχονται. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ μὲν προσευχόμενος ἀνυψώνει πρὸς τὸν Θεὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά, αὐτὸς ὅμως ποὺ ρεμβάζει διασκεδάζει μὲ τὴ φαντασία. Οἱ φαντασιοκόποι παθαίνουν ὅτι παθαίνουν αὐτοὶ ποὺ παίρνουν ὄπιο γιὰ ἀπόλαυση ἡδονικῶν παραστάσεων. Οἱ φαντασιοκόποι ἔφυγαν μακριὰ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Θείας ἀποκάλυψης. Ὅσοι παραδόθηκαν στὴ φαντασία, ἐγκατέλειψαν τὴν καρδιά ὅπου ἀποκαλύπτεται ἡ χάρη καὶ παραδόθηκαν στὴ φαντασία, ποὺ στερεῖται παντελῶς τὴ χάρη. Μόνο ἡ καρδιά πληροφορεῖται αὐτὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ αἰσθήσεις, γιατί ὁ Θεὸς ποὺ κατοικεῖ καὶ περιπατεῖ σ' αὐτὴν, μιλάει σ' αὐτὴν καὶ τῆς ἀποκαλύπτει «τὴν τῶν ἐλπιζομένων ὑπόστασιν».

Ἡ φαντασία καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν, ὄχι λάτρεις τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ εἰδωλολάτρες, γιατί ὑποβάλλει στοὺς ὁπαδοὺς της νὰ λατρεύουν τὶς εἰκόνες ποὺ αὐτὴ κατασκευάζει.

Ἡ παρθένος ποὺ παραδόθηκε στὴ φαντασία, καθὼς ἀμέλησε τὸν χῶρο τῆς καρδιάς της, ἐπέτρεψε τὴ βλάστηση πολλῶν κακιῶν μέσα της. Λησμόνησε τὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου καὶ ἔχασε τὴν εἰρήνη καὶ τὴν χαρά. Ἡ ψυχὴ της εἶναι πάντοτε θλιμμένη καὶ ταραγμένη καὶ πλανιέται ἔτσι σὲ τόπους ἀβάτους καὶ ἀνύδρους.

Βγαίνει λοιπὸν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπιβάλλεται σὲ ὅλους κάθε προσοχὴ καὶ ἰδιαίτερα στὶς παρθένας, γιὰ νὰ βαδίζουν μὲ ἀσφάλεια καὶ ἀπαρέγκλιτα στὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, νὰ τελειοποιηθοῦν σ' αὐτὴν καὶ νὰ γίνουν ἀξίες νύφες τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ, νὰ ἀξιωθοῦν νὰ ζήσουν στὴ βασιλεία Του, νὰ συμβασιλεύσουν μαζί Του, ἔχοντας γίνει συγκληρονόμοι τῆς Οὐράνιας Βασιλείας. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ

Στὸ ἀνὰ χειῖρας βιβλίον, βάλαμε ὅλη μας τὴν ἐπιμέλεια, ὥστε στὶς Θρησκευτικὲς καὶ ἠθικὲς μελέτες ποὺ ἀναπτύχθηκαν, νὰ διασπείρουμε τὶς γνώμες τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ συνέγραψαν ἢ ἔκαναν λόγο σὲ δικά τους συγγράμματα γιὰ τὶς διάφορες ἠθικὲς ἀρετὲς καὶ κακίες. Ὁ ἀναγνώστης θὰ πεισθεῖ ἀπὸ δίκη του ἀντίληψη, ὅτι σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἔχει ἀποθησαυρισθεῖ ὅλος ὁ πλοῦτος ἀπὸ τὶς Θρησκευτικὲς καὶ ἠθικὲς γνώμες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Προτοῦ ἀποπερατωθεῖ τὸ ἔργο αὐτό, μᾶς διακατεῖχε πολὺ ἔντονη ἢ ἐπιθυμία νὰ καταγράψουμε ὅλα τὰ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης σὲ ἄλλο ἠθικοθρησκευτικὸ ἔργο μας, συντάσσοντας ἠθικὲς καὶ Θρησκευτικὲς μελέτες, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ κάναμε καὶ γιὰ τοῦτο τὸ βιβλίον, ἀπὸ τὶς ὁποῖες φαίνεται καθαρὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἁγίων Γραφῶν, γιὰ τὴν καθεμία ἀρετὴ καὶ κακία. Κατὰ τὸν χρόνον ποὺ ὁ νοῦς μας ἦταν ἀπασχολημένος μὲ αὐτὴ τὴν ἐργασία, ἔτυχε νὰ πέσει στὰ χέρια μας ἓνα σύγγραμμα ἀρχαιότατου ἁγίου ἀνδρα, μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον ποὺ μᾶς πρόλαβε.

Στὸν πθ' (89ο) τόμον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne βρήκαμε ἓνα σύγγραμμα τοῦ μονάχου Ἀντιόχου τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα, πρὸς Εὐστάθιον ἡγούμενον Ἀτταλίνης τῆς πόλεως Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας, μὲ περιεχόμενον τὴ μελέτη τῶν ἐκεῖ Ἁγίων Πατέρων, γραμμένον σὲ ρχ' (130) κεφάλαια, ὅπως καὶ προσευχὴ ἐξομολογήσεως. Τὰ κεφάλαια αὐτὰ εἶναι λόγοι στοὺς ὁποίους ὁ συγγραφέας κατὰ τὴ δικὴ του ἔκφραση, γραφεὶ: «ἐν συντόμῳ πᾶσαν συνέστειλε τὴν ἁγίαν Γραφὴν Παλαιὰν τε καὶ Καινὴν, ὥστε μήτε ἄχθος γενέσθαι βαστάγματος μήτε πόλιν ἐλλειφθῆναι τὶ τῶν τεινόντων ἐπ' ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν ψυχῆς».

Ἄφοῦ ἀντιγράψαμε αὐτὰ τὰ κεφάλαια, ἔχουμε τὴν πρόθεσιν νὰ τὰ δημοσιεύσουμε σὰν συνέχεια τοῦ ἔργου ποὺ κρατᾶτε στὰ χέρια σας καὶ ἀναγγέλλουμε σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἠθελαν νὰ μᾶς γνωρίσουν τὴν πρόθεσίν τους γιὰ νὰ τὸ ἀποκτήσουν, ὅτι τὸ ἔργο θὰ ἐκτυπωθεῖ, «ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χάρτου καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ θέλει ἀπαρτισθεῖ ἐκ 17 ἕως 18 τυπογραφικῶν φύλλων. Τιμᾶται δὲ ὅσον καὶ τὸ ἀνὰ χειῖρας ἔργον, δραχμῶν 3 διὰ τὸ ἐσωτερικόν, φράγκων δὲ 3 διὰ τὸ ἐξωτερικόν».

Ὁ Πενταπόλεως Νεκτᾶριος